



# Jaarverslag 2023

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

**stap**  
Algemeen  
Pensioenfonds

# Leeswijzer

Op 17 juni 2016 heeft De Nederlandsche Bank (DNB) de vergunning aan Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap) verleend voor het uitoefenen van het bedrijf van algemeen pensioenfonds. Een algemeen pensioenfonds is een pensioenfonds dat een of meerdere pensioenregelingen uitvoert en daarvoor een afgescheiden vermogen aanhoudt per collectiviteitkring. Eind 2023 heeft Stap negen pensioenkringen operationeel.

Het bestuursverslag omvat het bestuursverslag van Stap als algemeen pensioenfonds, alsmede de bestuursverslagen van de negen afzonderlijke pensioenkringen. De jaarrekening betreft de jaarrekening van Stap. Als toelichting op de jaarrekening van Stap is per pensioenkring een financiële opstelling opgenomen.

## A. Bestuursverslag

- Verslag Stap
- Verslag Pensioenkring Eastman
- Verslag Pensioenkring SVG
- Verslag Pensioenkring Holland Casino
- Verslag Pensioenkring Douwe Egberts
- Verslag Pensioenkring Ballast Nedam
- Verslag Pensioenkring GE Nederland
- Verslag Pensioenkring TotalEnergies Nederland
- Verslag Pensioenkring Aon Groep Nederland
- Verslag Multi-client Pensioenkring 2

## B. Jaarrekening

- Jaarrekening Stap
- Financiële opstelling Pensioenkring Eastman
- Financiële opstelling Pensioenkring SVG
- Financiële opstelling Pensioenkring Holland Casino
- Financiële opstelling Pensioenkring Douwe Egberts
- Financiële opstelling Pensioenkring Ballast Nedam
- Financiële opstelling Pensioenkring GE Nederland
- Financiële opstelling Pensioenkring TotalEnergies Nederland
- Financiële opstelling Pensioenkring Aon Groep Nederland
- Financiële opstelling Multi-client Pensioenkring 2

## C. Overige gegevens

- Resultaatbestemming
- Actuariële verklaring certificerend actuaris
- Controleverklaring onafhankelijke accountant
- Bijlage 1 - Naleving Code Pensioenfondsen
- Bijlage 2 - Nevenfuncties bestuur en raad van toezicht
- Bijlage 3 - Bedrijven in portefeuilles Stap waarmee dialoog is gevoerd
- Bijlage 4 - Begrippenlijst

# Inhoudsopgave

---

<b>Inhoudsopgave</b>	<b>3</b>
----------------------	----------

---

<b>A. BESTUURSVERSLAG</b>	
---------------------------	--

---

<b>Voorwoord</b>	<b>10</b>
------------------	-----------

---

<b>1. Bestuursverslag Stap</b>	<b>13</b>
1.1 Kerngegevens per 31 december 2023	14
1.2 Karakteristieken van Stap	15
1.3 Verslag van het boekjaar	23
1.4 Integraal Risicomanagement	31
1.5 Beleggingen	41
1.6 Financiële paragraaf	56
1.7 Kostentransparantie	57
1.8 Weerstandsvermogen	58
1.9 Toekomstparagraaf	59
1.10 Verslag raad van toezicht	60

---

<b>2. Verslag Pensioenkring Eastman</b>	<b>66</b>
2.1 Kerngegevens	67
2.2 Algemene informatie	68
2.3 Pensioen paragraaf	69
2.4 Vermogensbeheer	73
2.5 Kostentransparantie	78
2.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	83
2.7 Actuariële paragraaf	86
2.8 Risicoparagraaf	88
2.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman	97

---

<b>3. Verslag Pensioenkring SVG</b>	<b>100</b>
3.1 Kerngegevens	101
3.2 Algemene informatie	102
3.3 Pensioen paragraaf	103
3.4 Vermogensbeheer	105
3.5 Kostentransparantie	110
3.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	115
3.7 Actuariële paragraaf	118
3.8 Risicoparagraaf	120
3.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG	129

---

---

<b>4. Verslag Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>132</b>
4.1 Kerngegevens	133
4.2 Algemene informatie	134
4.3 Pensioen paragraaf	135
4.4 Vermogensbeheer	139
4.5 Kostentransparantie	144
4.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	149
4.7 Actuariële paragraaf	152
4.8 Risicoparagraaf	155
4.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino	164

---

<b>5. Verslag Pensioenkring Douwe Egberts</b>	<b>168</b>
5.1 Kerngegevens	169
5.2 Algemene informatie	170
5.3 Pensioen paragraaf	171
5.4 Vermogensbeheer	173
5.5 Kostentransparantie	178
5.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	183
5.7 Actuariële paragraaf	186
5.8 Risicoparagraaf	188
5.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Douwe Egberts	197

---

<b>6. Verslag Pensioenkring Ballast Nedam</b>	<b>202</b>
6.1 Kerngegevens	203
6.2 Algemene informatie	204
6.3 Pensioen paragraaf	205
6.4 Vermogensbeheer	207
6.5 Kostentransparantie	213
6.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	218
6.7 Actuariële paragraaf	221
6.8 Risicoparagraaf	223
6.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam	232

---

<b>7. Verslag Pensioenkring GE Nederland</b>	<b>236</b>
7.1 Kerngegevens	237
7.2 Algemene informatie	239
7.3 Pensioen paragraaf	240
7.4 Vermogensbeheer	244
7.5 Kostentransparantie	250
7.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	255
7.7 Actuariële paragraaf	258
7.8 Risicoparagraaf	261
7.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland	270

---

---

<b>8. Verslag Pensioenkring TotalEnergies Nederland</b>	<b>273</b>
8.1 Kerngegevens	274
8.2 Algemene informatie	275
8.3 Pensioen paragraaf	276
8.4 Vermogensbeheer	280
8.5 Kostentransparantie	286
8.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	291
8.7 Actuariële paragraaf	294
8.8 Risicoparagraaf	297
8.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland	306

---

<b>9. Verslag Pensioenkring Aon Groep Nederland</b>	<b>310</b>
9.1 Kerngegevens	311
9.2 Algemene informatie	312
9.3 Pensioen paragraaf	313
9.4 Vermogensbeheer	316
9.5 Kostentransparantie	320
9.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	325
9.7 Actuariële paragraaf	327
9.8 Risicoparagraaf	329
9.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Aon Groep Nederland	338

---

<b>10. Verslag Multi-client Pensioenkring 2</b>	<b>341</b>
10.1 Kerngegevens	342
10.2 Algemene informatie	343
10.3 Pensioen paragraaf	345
10.4 Vermogensbeheer	350
10.5 Kostentransparantie	355
10.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)	360
10.7 Actuariële paragraaf	363
10.8 Risicoparagraaf	365
10.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2	374

---

**B. JAARREKENING**

---

<b>11. Jaarrekening Stap</b>	<b>379</b>
11.1 Balans per 31 december 2023	380
11.2 Staat van baten en lasten	381
11.3 Kasstroomoverzicht	382
11.4 Toelichting op de jaarrekening	383
11.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	388
11.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	393
11.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	395
11.8 Gebeurtenissen na balansdatum	399

---

---

<b>12. Financiële opstelling Pensioenkring Eastman</b>	<b>400</b>
12.1 Balans per 31 december 2023	401
12.2 Staat van baten en lasten	402
12.3 Kasstroomoverzicht	403
12.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Eastman	404
12.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	413
12.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	436
12.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	437
12.8 Gebeurtenissen na balansdatum	442

---

<b>13. Financiële opstelling Pensioenkring SVG</b>	<b>443</b>
13.1 Balans per 31 december 2023	444
13.2 Staat van baten en lasten	445
13.3 Kasstroomoverzicht	446
13.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring SVG	447
13.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	456
13.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	475
13.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	476
13.8 Gebeurtenissen na balansdatum	479

---

<b>14. Financiële opstelling Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>480</b>
14.1 Balans per 31 december 2023	481
14.2 Staat van baten en lasten	482
14.3 Kasstroomoverzicht	483
14.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino	484
14.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	493
14.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	516
14.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	517
14.8 Gebeurtenissen na balansdatum	522

---

<b>15. Financiële opstelling Pensioenkring Douwe Egberts</b>	<b>523</b>
15.1 Balans per 31 december 2023	524
15.2 Staat van baten en lasten	525
15.3 Kasstroomoverzicht	526
15.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts	527
15.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	535
15.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	554
15.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	555
15.8 Gebeurtenissen na balansdatum	558

---

---

<b>16. Financiële opstelling Pensioenkring Ballast Nedam</b>	<b>559</b>
16.1 Balans per 31 december 2023	560
16.2 Staat van baten en lasten	561
16.3 Kasstroomoverzicht	562
16.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam	563
16.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	571
16.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	595
16.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	596
16.8 Gebeurtenissen na balansdatum	599

---

<b>17. Financiële opstelling Pensioenkring GE Nederland</b>	<b>600</b>
17.1 Balans per 31 december 2023	601
17.2 Staat van baten en lasten	602
17.3 Kasstroomoverzicht	603
17.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland	604
17.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	613
17.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	637
17.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	638
17.8 Gebeurtenissen na balansdatum	644

---

<b>18. Financiële opstelling Pensioenkring TotalEnergies Nederland</b>	<b>645</b>
18.1 Balans per 31 december 2023	646
18.2 Staat van baten en lasten	647
18.3 Kasstroomoverzicht	648
18.4 Toelichting financiële opstelling Pensioenkring TotalEnergies Nederland	649
18.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	658
18.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	682
18.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	683
18.8 Gebeurtenissen na balansdatum	687

---

<b>19. Financiële opstelling Pensioenkring Aon Groep Nederland</b>	<b>688</b>
19.1 Balans per 31 december 2023	689
19.2 Staat van baten en lasten	690
19.3 Kasstroomoverzicht	691
19.4 Toelichting financiële opstelling Pensioenkring Aon Groep Nederland	692
19.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	701
19.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	722
19.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	723
19.8 Gebeurtenissen na balansdatum	727

---

---

<b>20. Financiële opstelling Multi-client Pensioenkring 2</b>	<b>728</b>
20.1 Balans per 31 december 2023	729
20.2 Staat van baten en lasten	730
20.3 Kasstroomoverzicht	731
20.4 Toelichting op de financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2	732
20.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023	741
20.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	767
20.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	768
20.8 Gebeurtenissen na balansdatum	773

---

## C. OVERIGE GEGEVENS

---

<b>Overige gegevens en bijlagen</b>	<b>775</b>
21.1 Resultaatbestemming	776
21.2 Actuariële verklaringen	778
21.3 Controle verklaring van onafhankelijke accountant	796
Bijlage 1 - Naleving Code Pensioenfondsen 2018	804
Bijlage 2 - Nevenfuncties bestuur en raad van toezicht	809
Bijlage 3 - Bedrijven in portefeuilles Stap waarmee dialoog is gevoerd	810
Bijlage 4 - Begrippenlijst	812

---



# A. Bestuurverslag

## Voorwoord

## Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag van Stap over het jaar 2023. Wij zijn er trots op dat wij in 2023 het pensioen hebben mogen verzorgen voor de deelnemers van negen pensioenkringen. Daarmee hebben wij zowel bestaande als nieuwe klanten mogen bedienen. Het was ook het jaar waarin de Wet toekomst pensioenen is ingegaan en waarin wij van start zijn gegaan met de transitie van de door ons uitgevoerde pensioenregelingen naar het nieuwe pensioenstelsel.

## 2023 – een bewogen jaar

Voor Stap was 2023 een bewogen jaar. Door ziekte was Huub Popping vanaf oktober tijdelijk uit de roulatie en heeft Marga Schaap het voorzitterschap waargenomen. Gelukkig kunnen wij melden dat Huub vanaf 1 januari is gestart met de re-integratie en wij zijn blij dat hij zijn rol als bestuurslid weer kan vervullen. Het voorzitterschap blijft gedurende de re-integratie waargenomen worden door Marga Schaap.

Stap is blijven groeien en heeft ook in 2023 nieuwe toetreders mogen verwelkomen. Per 1 mei 2023 is Pensioenkring Aon Groep Nederland van start gegaan. Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland én de aangesloten onderneming zijn per die datum toegetreden tot deze pensioenkring. Ultimo 2023 hebben we negen actieve pensioenkringen met een totaal belegd vermogen van bijna € 8 miljard. Per 1 januari 2024 hebben wij bovendien Stichting Pensioenfonds Astellas en de aangesloten werkgevers verwelkomd in Pensioenkring Astellas.

Niet alleen voor Stap, maar ook voor de wereld was 2023 een bewogen jaar. Helaas duurt de oorlog in Oekraïne nog steeds onverminderd voort en werd de wereld in oktober 2023 opgeschrikt door het conflict tussen Hamas en Israël. In weerwil van verder oplopende geopolitieke spanningen en enorm menselijk leed zijn de gevolgen voor de financiële markten tot nu toe beperkt gebleven.

De oorlog in Oekraïne leidde in 2022 tot een energiecrisis. Deze crisis duurde voort in 2023, maar is wel de acute fase voorbij. De olieprijsen zijn naar een normaler niveau gedaald door een betere balans tussen vraag en aanbod en de gasprijzen zijn sterk gedaald. Als gevolg daarvan is de inflatie flink gedaald ten opzichte van vorig jaar. Het effect daarvan is terug te zien in de mate waarin toeslagen over 2023 al dan niet konden worden toegekend. Bij de toeslagverlening over 2023 speelde ook de voorbereiding op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel een rol.

## De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel is ingezet

De Wet toekomst pensioenen is op 1 juli 2023 ingegaan. Werkgevers en werknemersorganisaties zijn inmiddels vol aan de slag met het maken van afspraken over de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Na een jarenlange voorbereiding werkt Stap samen met haar klanten en sociale partners aan de feitelijke transitie. Daarbij faciliteren wij niet alleen de solidaire en de flexibele pensioenregeling, maar ook het huidige FTK. Daarnaast is bij Stap ook de combinatie met een verzekerde uitkering mogelijk. Hiermee is onze propositie compleet en bieden wij optimale flexibiliteit aan pensioenfondsden die zich beraden op hun toekomst en onze bestaande klanten. Pensioenkring Holland Casino zal bij Stap in 2025 als eerste pensioenkring de transitie naar de solidaire premiereregeling ingaan. Uiterlijk op 1 januari 2028 moeten alle pensioenkringen de overstap naar de nieuwe pensioenregelingen hebben gemaakt.

## Overige ontwikkelingen

Om zowel de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel als de reguliere bedrijfsvoering beheerst te laten verlopen, is Jelle Merkus op 1 november 2023 aangesteld als programmadirecteur. Zijn voormalige rol als directeur bedrijfsvoering is per dezelfde datum ingevuld door Bianca van Tilburg.

In 2023 is Aegon Nederland N.V. gefuseerd met ASR Nederland N.V. Deze fusie heeft voor Stap geen effect op de eerder door Aegon Nederland N.V. gegeven garantstelling.

## Woord van dank

Wij spreken onze dank en waardering uit voor de inzet en toewijding van alle bij Stap betrokken partijen. De strategische uitbestedingspartners, leden van de raad van toezicht en leden van onze belanghebbendenorganen worden bedankt voor de plezierige en constructieve samenwerking. Wij bedanken ook alle betrokken adviseurs. Samen werken we aan een goed pensioen voor al onze deelnemers.

Namens het bestuur

Marga Schaap (waarnemend voorzitter)



## 1. Bestuursverslag Stap

## 1.1 Kerngegevens per 31 december 2023

<b>Pensioenkring</b>	<b>Aantal deelnemers</b>	<b>Beleidsdekkingsgraad</b>	<b>Feitelijke dekkingsgraad</b>	<b>Technische voorzieningen in € 1.000</b>	<b>Eigen vermogen in € 1.000</b>
Pensioenkring Eastman	1.120	118,7%	118,8%	153.727	28.910
Pensioenkring SVG	6.811	120,4%	122,0%	476.781	104.924
Pensioenkring Holland Casino	10.252	124,8%	123,9%	1.429.510	341.084
Pensioenkring Douwe Egberts	8.722	128,1%	129,2%	1.325.171	386.928
Pensioenkring Ballast Nedam	5.990	122,0%	118,8%	816.432	153.262
Pensioenkring GE Nederland	2.570	138,3%	135,9%	423.987	152.381
Pensioenkring TotalEnergies Nederland	1.797	116,2%	116,5%	425.653	70.313
Pensioenkring Aon Groep Nederland	2.964	143,1%	143,6%	478.191	208.612
Multi-client Pensioenkring 2	8.872	116,5%	116,0%	727.830	116.323

## 1.2 Karakteristieken van Stap

### Profiel

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap) is een algemeen pensioenfonds zoals bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet. Stap is een stichting zonder winstoogmerk en voert meerdere pensioenregelingen uit in meerdere collectiviteitkringen. De collectiviteitkringen hebben een afgescheiden vermogen en een eigen financiële opzet.

Stap is sinds haar oprichting marktleider en biedt als grootste algemeen pensioenfonds een bewezen toekomstbestendige oplossing voor pensioenfondsen die geen toekomst als zelfstandig fonds voorzien. Daarbij richt Stap zich met haar strategische uitbestedingspartners op een kwalitatief hoogwaardige dienstverlening in het belang van alle deelnemers.

De benaming die Stap hanteert voor collectiviteitkringen is pensioenkringen. Stap kent twee verschillende typen pensioenkringen, namelijk single-client en multi-client. Het onderscheidende kenmerk is dat in de multi-client pensioenkringen meerdere pensioenregelingen voor verschillende werkgevers worden uitgevoerd. Deze regelingen bieden – door een modulair programma – een ruime mate van keuzemogelijkheden. Bij een single-client pensioenkring wordt in een eigen omgeving de pensioenregeling van één werkgever (of gelieerde werkgevers) of een gesloten pensioenregeling uitgevoerd.

Stap heeft een onafhankelijk bestuursmodel. Het bestuur van Stap is verantwoordelijk voor het beleid en de uitvoering van de pensioenregelingen in de verschillende pensioenkringen. Stap belegt het vermogen van ieder van de pensioenkringen afzonderlijk. Daarbij streeft Stap naar een optimaal pensioenresultaat voor de deelnemers in elke pensioenkring. Stap voert een solide beleggingsbeleid dat passend is bij de pensioenverplichtingen, ambitie en risicohouding van de betreffende pensioenkring.

Het intern toezicht heeft Stap belegd bij een onafhankelijke raad van toezicht. De raad van toezicht vervult zijn toezichttaak zodanig dat deze bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van Stap en aan een aantoonbare beheerste en integere bedrijfsvoering. De raad van toezicht heeft op grond van wet- en regelgeving goedkeuringsrechten.

Iedere pensioenkring heeft een eigen belanghebbendenorgaan. Dit orgaan bestaat uit vertegenwoordigers van deelnemers, pensioengerechtigden en werkgever(s) van de betreffende pensioenkring. Het belanghebbendenorgaan heeft diverse (boven)wettelijke advies- en goedkeuringsrechten. De voorzitters van de belanghebbendenorganen vormen gezamenlijk de vergadering van belanghebbendenorganen. Dit orgaan heeft onder meer de bevoegdheid om bestuursleden en leden van de raad van toezicht van Stap te benoemen en te ontslaan.

### Onze missie

Stap is als algemeen pensioenfonds de pensioenuitvoerder die eerste klas oplossingen biedt aan werkgevers en pensioenfondsen voor de uitvoering van hun huidige pensioenregeling én voor de transitie naar de nieuwe pensioenregelingen zoals beschreven in de Wet toekomst pensioenen. Daarbij staat Stap voor een optimaal evenwicht tussen pensioenresultaat, kosten, bedrijfszekerheid en kwaliteit. Stap neemt daarbij passende maatschappelijke verantwoordelijkheid in het licht van onder andere duurzaamheid.

### Onze visie

Stap biedt, op basis van haar kennis en ervaring met onder andere haar bestaande pensioenkringen, een compleet palet aan pensioenoplossingen, inclusief transitie en begeleiding – zowel binnen FTK als binnen Wtp – voor pensioenfondsen en werkgevers. Daarbij nemen ook zorgplicht, advies (ondersteuning) en

informereren en activeren van deelnemers een belangrijke plaats in. Naast persoonlijke verbinding, maakt Stap ook gebruik van moderne (digitale) tooling en zijn de oplossingen passend bij de hedendaagse verwachtingen van deelnemers, sociale partners en pensioenfondsbesturen.

## Onze strategie

Stap heeft de ambitie om hét algemeen pensioenfonds in Nederland te zijn dat zowel deelnemers, werkgevers en latende pensioenfondsen ontzorgt. Dat gebeurt door:

- het bieden van gemak: werkgevers het werk met betrekking tot hun pensioenregeling vergaand uit handen nemen en hen waar mogelijk maatwerk bieden;
- pensioenfondsen met raad en daad bijstaan in hun proces op weg naar opheffing en hen een soepele transitie te bieden;
- eerlijke, begrijpelijke en adequate (deelnemers)communicatie;
- deelnemers te betrekken bij hun pensioen, zodat zij handelen wanneer nodig;
- het ontwikkelen van passende proposities;
- samen te werken met financieel krachtige uitbestedingspartners die hebben bewezen te beschikken over een excellente uitvoering.

De strategie van Stap is gericht op 'beheerste groei'. Dat betekent dat Stap in de komende periode haar leidende positie als algemeen pensioenfonds verder wil uitbouwen en haar strategie gericht op continuïteit en een adequate schaalgrootte naar de toekomst toe wil blijven waarborgen. De transitie naar de Wet toekomst pensioenen biedt hiertoe voldoende kansen. Stap blijft pensioenfondsen en werkgevers een toekomstbestendige pensioenoplossing bieden waarin de deelnemer centraal staat tegen de beste prijs-kwaliteitverhouding. Stap biedt alle contractvormen aan, al dan niet gecombineerd.

## Transitie naar het nieuwe pensioenstelsel

Alle pensioenfondsen zijn zich aan het voorbereiden op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Het belangrijkste aspect hierbij is het kiezen van de juiste uitvoeringsorganisatie. Voor een aantal van hen zullen de volgende vragen opportuun zijn:

- Blijven we wel of niet zelfstandig voortbestaan?
- Gaan we wel of niet de transitie zelf ter hand nemen?

Stap biedt hen een passend en toekomstbestendig alternatief, inclusief ondersteuning van sociale partners die de pensioenregeling en de uitvoering daarvan opnieuw moeten inrichten.

Vanuit haar missie, visie en strategie biedt Stap onder het nieuwe pensioenstelsel binnen de door de wet geboden mogelijkheden alle contractvormen aan: nFTK, solidaire pensioenregeling (SPR), flexibele pensioenregeling (FPR) en niet-actieve verzekerde regelingen.

Stap begeleidt haar bestaande pensioenkringen zorgvuldig naar een soepele transitie tegen zo laag mogelijke kosten. De proposities en de aanwezige ervaring met transities staan uiteraard ook ten dienste van pensioenfondsen die nadenken over een overdracht naar een single-client of multi-client pensioenkring.

## Beleid en verantwoording

Stap geeft uitvoering aan de pensioenregelingen van de afzonderlijke pensioenkringen. Deze uitvoering bestaat uit het voeren van de pensioenadministratie, het beleggen van het vermogen, het doen van uitkeringen en het afleggen van verantwoording aan en informeren van alle belanghebbenden.

In de uitvoeringsovereenkomsten en/of uitvoeringsreglementen met de afzonderlijke pensioenkringen zijn afspraken gemaakt over de beleidsruimte van het bestuur. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering.



Daartoe heeft Stap de volgende beleids- en verantwoordingscyclus geïmplementeerd:



Elke pensioenkring heeft een eigen actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). In de ABTN is de opzet van het (financieel) beleid van de pensioenkring, de risicoanalyse en de wijze van uitvoering gedocumenteerd. Uitgangspunt in het handelen van het bestuur is dat wordt gehandeld in het belang van alle belanghebbenden van de pensioenkringen. Onder belanghebbenden wordt verstaan de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgevers.

### Kenmerken pensioenregelingen

De kenmerken van de verschillende pensioenregelingen die Stap uitvoert, zijn opgenomen in de pensioenparagrafen van de verschillende pensioenkringen.

## Governancestructuur

De governancestructuur is ingericht volgens een onafhankelijk bestuursmodel met een professioneel bestuur en raad van toezicht. De inrichting en samenstelling van de verschillende organen van Stap worden hierna toegelicht.

### Bestuur

De samenstelling en zittingstermijnen van het bestuur zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam bestuurslid (geboortejaar)	Aanvang eerste termijn	Aanvang tweede termijn	Aanvang derde termijn	Maximale zitting tot*
Huub Popping (1960), voorzitter	01-07-2016	01-07-2019	01-07-2023	01-07-2027
Fred Ooms (1959)	01-07-2016	01-07-2021	01-07-2025	01-07-2029
Danielle Melis (1972)	01-07-2016	01-07-2020	01-07-2024	01-07-2028
Marga Schaap (1959), waarnemend voorzitter	01-07-2016	01-07-2018	01-07-2022	01-07-2026

*\* De reglementaire zittingsduur voor bestuursleden is maximaal 12 jaar, waarbij voor drie bestuursleden in verband met het rooster van aftreden een afwijkende duur is afgesproken.*

De bestuursleden kunnen maximaal twee keer herbenoemd worden voor een periode van vier jaar. De tweede zittingstermijn van Huub Popping liep op 1 juli 2023 af. Huub Popping heeft zich beschikbaar gesteld voor een nieuwe zittingstermijn. De vergadering van belanghebbendenorganen heeft Huub Popping, op voorstel van het bestuur, voor een periode van vier jaar herbenoemd.

Door ziekte was Huub Popping van oktober tot einde jaar tijdelijk uit de roulatie en heeft Marga Schaap het voorzitterschap waargenomen. Vanaf 1 januari is Huub Popping gestart met zijn re-integratie en gedurende deze periode blijft Marga Schaap het voorzitterschap waarnemen.

### Bestuursbureau

Het bestuursbureau is verantwoordelijk voor de algehele ondersteuning van het bestuur, de bestuursadviescommissies, de belanghebbendenorganen, de vergadering van belanghebbendenorganen en de raad van toezicht. Daarnaast houdt het bestuursbureau de ontwikkelingen op de verschillende aandachtsgebieden bij en initieert nieuw beleid. Het bestuursbureau voert namens het bestuur de regie op de activiteiten die worden uitgevoerd door de uitbestedingspartners en monitort de uitvoering van de uitbestede activiteiten. Bovendien is het bestuursbureau het eerste aanspreekpunt voor de belanghebbendenorganen, de vergadering van belanghebbendenorganen en de raad van toezicht en bevordert het bestuursbureau de efficiënte en effectieve informatie-uitwisseling tussen het bestuur, de belanghebbendenorganen, de vergadering van belanghebbendenorganen en de raad van toezicht.

In 2022 en 2023 is het aantal medewerkers van het bestuursbureau uitgebreid. Met deze uitbreiding en het aanstellen van een programmadirecteur is ingespeeld op de verwachte groei van Stap en de benodigde capaciteit voor de transitie van de pensioenkringen. Begin 2024 bestaat het bestuursbureau uit 13 medewerkers die in dienst zijn van Stap.

## Bestuursadviescommissies

Het bestuur van Stap wordt ondersteund door de volgende bestuursadviescommissies: beleggingsadviescommissie, pensioen- & communicatieadviescommissie, audit adviescommissie en marketing & sales adviescommissie.

De samenstelling en de taken van de bestuursadviescommissies zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

	Bestuursadviescommissies			
	Beleggings-adviescommissie	Pensioen- & communicatie-adviescommissie	Audit adviescommissie	Marketing & sales adviescommissie
Aandachtsgebied	Vermogensbeheer	Pensioen & communicatie	Audit & risk	Marketing & sales
Voorzitter	Jan Matthijssen	Marga Schaap	Danielle Melis	Heiko Hoogendijk
Commissieleden	Danielle Melis Huub Popping Nikki Trip	Fred Ooms Lenneke Rademaker	Fred Ooms Huub Popping Bianca van Tilburg	Fred Ooms Lenneke Rademaker Gerard Frankema
Toehoorders	Jeroen Burcksen Karel Bunte Bianca van Tilburg Fred Ooms*	Jeroen Burcksen	Jeroen Burcksen Marjo Roerdink	Jeroen Burcksen
Taken	Advisering over: <ul style="list-style-type: none"> <li>• beleggingsbeleid</li> <li>• toezicht uitbesteding vermogensbeheer</li> </ul>	Advisering over: <ul style="list-style-type: none"> <li>• pensioen- en communicatiebeleid</li> <li>• toezicht uitbesteding pensioenbeheer</li> </ul>	Advisering over: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Integraal risicomanagement</li> <li>• governance</li> <li>• toezicht uitbestedings-overeenkomsten</li> <li>• planning- en controlcyclus</li> </ul>	Advisering over: <ul style="list-style-type: none"> <li>• marketing- en sales beleid</li> <li>• toezicht uitbesteding</li> <li>• regievoering over offertetrajecten</li> </ul>

\* Fred Ooms is gedurende de re-integratie van Huub Popping tijdelijk toehoorder bij de beleggingsadviescommissie

In 2023 is de samenstelling van de bestuursadviescommissies gewijzigd. Medio 2023 is Nikki Trip, in vervolg op het traineeship dat zij in het kader van haar opleiding tot bestuurslid bij Stap heeft doorlopen, aangesteld als adviserend lid van de beleggingsadviescommissie. En per 1 november 2023 heeft het bestuur Jelle Merkus aangesteld als programmadirecteur en is Bianca van Tilburg hem opgevolgd als directeur bedrijfsvoering.

Naast de bestuursadviescommissies is voor de coördinatie van alle werkzaamheden voor de Wet toekomst pensioenen een tijdelijke coördinatiecommissie ingericht. Daarnaast is in het kader van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen een tijdelijke MVB-werkgroep ingericht.

## Raad van Toezicht

De samenstelling en zittingstermijnen van de leden van de Raad van Toezicht zijn als volgt:

Naam lid raad van toezicht (geboortejaar)	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1e zittingstermijn	Maximale zitting tot
Jacques Moors (1955), voorzitter	01-07-2016	01-07-2021	01-07-2025
Rene Vermeirssen (1958)	01-07-2016	01-07-2020	01-07-2024
Martine Menko (1962)	16-03-2021	16-03-2025	16-03-2029

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het intern toezicht bij Stap. Zo draagt de raad van toezicht bij aan het effectief en slagvaardig functioneren van Stap en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. Bij zijn taak betreft de raad van toezicht de naleving van de Code Pensioenfondsen. Op grond van wet- en regelgeving heeft de raad van toezicht goedkeuringsrechten en legt de raad van toezicht verantwoording af aan de (vergadering van) belanghebbendenorganen over het gevoerde interne toezicht op Stap als instelling alsmede op elk van de pensioenkringen. De raad van toezicht voert ook overleg met elk individueel belanghebbendenorgaan van de pensioenkringen. In het bestuursverslag doet de raad van toezicht verslag van het uitgevoerde intern toezicht.

### **Belanghebbendenorganen**

Per pensioenkring is er een belanghebbendenorgaan ingericht dat uitsluitend de taken en bevoegdheden heeft voor zover deze betrekking hebben op de pensioenkring waarvoor het belanghebbendenorgaan is ingesteld. De leden van de belanghebbendenorganen bestaan uit een vertegenwoordiging van werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden die op voordracht van dan wel via verkiezingen tot de belanghebbendenorganen kunnen worden gekozen. Er zijn ook pensioenkringen zonder vertegenwoordiging van werkgevers in het belanghebbendenorgaan (1).

Het belanghebbendenorgaan vertegenwoordigt de belanghebbenden van de desbetreffende pensioenkring. Naast wettelijke advies- en goedkeuringsrechten heeft het belanghebbendenorgaan van elke pensioenkring ook een aantal bovenwettelijke goedkeuringsrechten. Uitgangspunt voor het belanghebbendenorgaan is dat er gehandeld wordt in het belang van alle belanghebbenden van de pensioenkring. Het belanghebbendenorgaan doet verslag van zijn bevindingen in het bestuursverslag. Het bestuur overlegt periodiek met de belanghebbendenorganen.

---

(1) Bij een aantal pensioenkringen zonder toekomstige opbouw voor deelnemers heeft de werkgever ervoor gekozen om geen zitting te nemen in het belanghebbendenorgaan.

### **Vergadering van belanghebbendenorganen**

Naast de belanghebbendenorganen heeft Stap een vergadering van belanghebbendenorganen ingesteld. Dit is een bovenwettelijk orgaan, waarin alle voorzitters van de belanghebbendenorganen van de afzonderlijke pensioenkringen zitting hebben. De vergadering van belanghebbendenorganen heeft de volgende bevoegdheden:

- benoemen, schorsen en ontslaan van bestuursleden en leden van de raad van toezicht
- gehoord worden bij de vaststelling van de profielschets voor bestuurders
- afnemen van verantwoording door de raad van toezicht
- goedkeuren van een voorgenomen besluit van het bestuur met betrekking tot
  - liquidatie, fusie of splitsing van Stap
  - wijziging van de statuten (2)

---

(2) Met uitzondering van een aantal artikelen, zoals artikelen die betrekking hebben op de goedkeuringsrechten van de belanghebbendenorganen (zie hiervoor de statuten van Stap).

### **Geschillencommissie**

Voor de behandeling van geschillen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers, die niet door de Geschillen Instantie Pensioenfondsen worden behandeld, heeft Stap een geschillencommissie ingesteld. De geschillencommissie bestaat uit twee bestuursleden en een onafhankelijke deskundige, die voorzitter is en door het bestuur wordt benoemd. Deze deskundige maakt geen deel uit van één van de fondsorganen van Stap.

De Geschillencommissie is als volgt samengesteld.

Naam commissielid (geboortejaar)
Willem Wille (1967), onafhankelijk extern voorzitter
Marga Schaap (1959)
Fred Ooms (1959)

## Diversiteit bestuur en overige gremia

In de samenstelling van het bestuur, de raad van toezicht en de belanghebbendenorganen streeft Stap naar de diversiteitsvereisten zoals bedoeld in de Code Pensioenfondsen. Stap ziet diversiteit niet sec als gender- of leeftijdsdiversiteit, maar streeft naar diversiteit gebaseerd op onder meer: kennis, ervaring, achtergrond en persoonlijkheid. Het onderscheid in gender en leeftijd is daarin een factor.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de diversiteitsverdeling naar geslacht en leeftijd van het bestuur, de raad van toezicht, het bestuursbureau en de overige organen per 31 december 2023.

Orgaan	Geslachtsdiversiteit		Leeftijdsdiversiteit	
	Man	Vrouw	< 40 jaar	> 40 jaar
Bestuur	2	2	0	4
Raad van toezicht	2	1	0	3
Bestuursbureau	7	6	3	10
Belanghebbendenorganen (totaal)	31	7	1	37

Bij Stap is er voortdurend aandacht voor de diversiteit binnen alle fondsorganen. Het bestuur heeft het diversiteitsbeleid opgenomen in het geschiktheidsplan en de betreffende functieprofielen. Bij nieuwe benoemingen is er aandacht voor evenwicht tussen het aantal mannen, vrouwen, jongeren en ouderen in de organen.

In 2023 liep het traineeship van Nikki Trip (1997) in het kader van haar opleiding tot bestuurslid bij Stap af. Aansluitend aan dit traineeship heeft het bestuur van Stap Nikki Trip aangesteld als adviserend lid van de beleggingsadviescommissie. Vanuit het diversiteitsbeleid biedt Stap daarmee een jonge vrouw de mogelijkheid zich verder te ontwikkelen als lid van een bestuursadviescommissie van een pensioenfonds. En Stap geeft hiermee tevens invulling aan haar verantwoordelijkheid jongeren te betrekken bij het besturen van pensioenfondsen.

## Sleutelfuncties

Stap heeft de sleutelfuncties op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt ingericht.

Sleutelfunctie	Houder sleutelfunctie	Operationele invulling
Risicobeheerfunctie	Jeroen Burcksen	Manager risk, eerste lijns (risk)functionarissen Stap en interne ondersteuning
Actuariële functie	Pieter Heesterbeek	Certificerend actuaaris
Interne auditfunctie	Marjo Roerdink	Externe auditor(s), niet zijnde de externe accountant

## Uitbestedingspartners

Stap heeft de volgende uitbestedingspartners geselecteerd, waarmee op basis van marktconforme overeenkomsten en Service Level Agreements in een strategisch partnerschap wordt samengewerkt.

## TKP Pensioen B.V.

- TKP Pensioen B.V. (TKP) voert de werkzaamheden uit betreffende de pensioen- en financiële administratie, bestuursondersteuning en deelnemerscommunicatie. Ook adviseert TKP over het beleid voor (deelnemers-) communicatie en op juridisch, fiscaal, financieel en actuarieel gebied.

## Aegon Investment Management B.V.

- Aegon Investment Management B.V. met Aegon Asset Management (AAM) als handelsnaam voert het fiduciair beheer (en operationeel vermogensbeheer (multi manager)) uit.

Aegon Nederland N.V. heeft tot de fusie met ASR Nederland N.V. op 1 oktober 2023 de distributie en woordvoering voor Stap verzorgd. Na de fusie heeft Stap de werkzaamheden voor de distributie in eigen beheer genomen en verloopt de woordvoering via ASR Nederland N.V.

### **Compliance Officer**

Het bestuur heeft een externe Compliance Officer aangesteld. De externe Compliance Officer rapporteert minimaal jaarlijks en zo nodig frequenter aan het bestuur.

Sinds 1 mei 2023 is mevrouw Nicolette Opdam van HVG Law aangesteld als externe Compliance Officer van Stap.

### **Onafhankelijke accountant en certifierend actuaris**

Als certifierend actuaris is Pieter Heesterbeek AAG van Triple A - Risk Finance Certification B.V. aangesteld. De onafhankelijke accountant van Stap is Eelco Briennesse RA van PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

## 1.3 Verslag van het boekjaar

### Bestuursvergaderingen

Het bestuur heeft in het verslagjaar 41 bestuursvergaderingen gehouden. In alle vergaderingen is het voor besluitvorming noodzakelijke quorum aanwezig geweest.

Belangrijke vergaderonderwerpen in het verslagjaar waren:

- Wet toekomst pensioenen
- verdere uitwerking en implementatie Wet toekomst pensioenen
- sanctiewetgeving en uitsluiting Rusland en Belarus
- strategisch beleid Stap, beleggingsbeleid, governance en bedrijfsvoering
- strategie en toekomstbestendige financiële exploitatie van Stap op de korte en langere termijn
- ontwikkelingen financiële markten
- markt- en pensioenontwikkelingen en innovatie
- vermogensbeheer
- maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB)
- offertetrajecten, transitie en implementatie
- jaarcyclus pensioenkringen met onder meer het beleggingsbeleid, het toeslagbeleid, het premiebeleid, de pensioenreglementen, de ABTN, het communicatiejaarplan, het jaarplan en de jaarbegroting
- integraal risicomanagement
- ICT- en informatiebeveiligingsbeleid
- de collectieve waardeoverdracht van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland naar Pensioenkring Aon Groep Nederland per 1 mei 2023
- de beoogde collectieve waardeoverdracht van Stichting Pensioenfonds Astellas per 1 januari 2024
- relevante ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving
- toeslagverlening en AMvB
- keuzebegeleiding
- pensioencommunicatie en -bewustzijn
- evaluatie uitbestedingspartners
- marketing & sales

Ter voorbereiding van de bestuursvergaderingen heeft de beleggingsadviescommissie veertien keer, de pensioen- & communicatieadviescommissie acht keer, de audit adviescommissie negen keer en de marketing & sales adviescommissie zes keer vergaderd. Daarnaast hebben de beleggingsadviescommissie en de pensioen- & communicatieadviescommissie tweemaal gezamenlijk vergaderd over de uitgangspunten en onderzoeksvragen voor de ALM-studies van enkele pensioenkringen.

De coördinatiecommissie Wtp is na de inrichting per 1 juli 2023 wekelijks bijeen gekomen. De MVB-werkgroep heeft in 2023 vijf keer vergaderd.

Naast de reguliere vergaderingen van het bestuur en de bestuursadviescommissies organiseerde Stap themadagen voor het bestuur, de raad van toezicht en het bestuursbureau. Tijdens deze themadagen kwamen in 2023 onder meer de volgende onderwerpen aan bod: compliance, maatschappelijk verantwoord beleggen en de Wet toekomst pensioenen.

## Ontwikkelingen gedurende het jaar

### Pensioenkringen

Per 1 mei 2023 is Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland toegetreden tot een eigen pensioenkring. Er heeft een collectieve waardeoverdracht plaatsgevonden van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland naar Pensioenkring Aon Groep Nederland. De aangesloten ondernemingen van Aon Groep Nederland hebben per 1 mei 2023 de pensioenregeling ondergebracht bij de eigen Pensioenkring Aon Groep Nederland.

Met de start van Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft Stap per 1 mei 2023 negen pensioenkringen operationeel; acht single-client pensioenkringen en 1 multi-client pensioenkring.

In 2023 is er overeenstemming bereikt met Stichting Pensioenfonds Astellas, Astellas B.V. en Astellas Pharma Europe B.V. over toetreding tot Stap in een eigen single-client pensioenkring. De startdatum van Pensioenkring Astellas is 1 januari 2024 en de collectieve waardeoverdracht heeft op het moment van vaststellen van het jaarverslag plaatsgevonden.

### Wet toekomst pensioenen

Op 30 mei 2023 heeft de Eerste Kamer ingestemd met de Wet toekomst pensioenen. De wet is daarmee ingegaan op 1 juli 2023. Sociale partners, toezichthouders, Stap en haar uitbestedingspartners staan nu voor de taak om de huidige pensioenregelingen en de uitvoering daarvan aan te passen aan de nieuwe wettelijke regels en te zorgen voor een evenwichtige overgang. Deze pensioenhervorming is een zeer complexe operatie die deelnemers direct raakt en daarom zorgvuldigheid en goede communicatie vereist.

Stap is in 2020 reeds gestart met de voorbereidingen voor de invoering van het nieuwe pensioenstelsel. Alle bestuursadviescommissies zijn hierbij inhoudelijk betrokken. Daarnaast heeft Stap een coördinatiecommissie Wtp ingesteld. Deze commissie komt wekelijks bijeen en bestaat uit bestuurders en medewerkers van het bestuursbureau, waaronder de voor de transitie aangestelde programmadirecteur. Ook zijn in 2023 diverse themadagen georganiseerd voor het bestuur, bestuursbureau, alle belanghebbendenorganen en de raad van toezicht van Stap.

In 2023 is het project voor de implementatie van de Wtp binnen Stap een volgende fase ingegaan voor een pensioenkring: van voorbereiding naar feitelijke uitvoering van de transitie. Pensioenkring Holland Casino zal namelijk al in 2025 overgaan naar de solidaire premiereregeling. Sociale partners hebben hiertoe eind 2023 het transitieplan vastgesteld. Het bestuur van Stap wil in de eerste helft van 2024, na goedkeuring door het belanghebbendenorgaan en de raad van toezicht, de opdrachtbevestiging naar sociale partners sturen en het implementatieplan en het communicatieplan indienen bij DNB respectievelijk AFM.

Uiteraard is er in 2023 ook met de sociale partners van alle overige pensioenkringen afstemming geweest over het nieuwe pensioenstelsel, de vormgeving van de nieuwe pensioenregeling en de beoogde transitiedatum. De activiteiten om te komen tot transitieplannen voor alle pensioenkringen, gevolgd door de vormgeving van de pensioenregeling en opdrachtaanvaarding door Stap, worden in 2024 en verder volgens planning voortgezet. Hierdoor kunnen - zoals het er nu naar uitziet - de transities voor de pensioenkringen op de door hen gewenste momenten plaatsvinden. Doordat Stap zowel de solidaire en de flexibele pensioenregelingen als het huidige FTK en verzekerde uitkeringen faciliteert, kan Stap de bestaande pensioenkringen en nieuwe toetreders toekomstbestendige pensioenoplossingen tegen de beste prijs-kwaliteitverhouding blijven aanbieden.



## Themamiddagen en informatiebijeenkomsten

Via de Stap Academy organiseert Stap themamiddagen voor het bestuur, bestuursbureau, de leden van de belanghebbendenorganen en de raad van toezicht. De themadagen hebben als doel om bij te dragen aan de permanente educatie.

In 2023 zijn twee themamiddagen voor de Belanghebbendenorganen georganiseerd. De eerste themadag op 25 januari 2023 stond in het teken van de Wtp met onderwerpen als de variabele uitkeringen, solidariteit in de solidaire pensioenregeling en het nabestaandenpensioen. En tijdens de tweede themamiddag op 20 september 2023 werd aandacht besteed aan de jaarlijkse bewustwordingssessie over compliance en de Wtp voor de onderwerpen invaren en beleggingsbeleid. Tijdens deze themamiddagen waren vertegenwoordigers van alle belanghebbendenorganen aanwezig, evenals het bestuur, de raad van toezicht en het bestuursbureau.

## Beloningsbeleid

Stap voert een beheerst beloningsbeleid. Stap heeft daarbij een afweging gemaakt op basis van de (lange termijn) doelstellingen van Stap, de arbeidsmarkt, de bestuurlijke verantwoordelijkheid, de aan de functies gestelde eisen en het tijdsbeslag. Het uitgangspunt van het beloningsbeleid is dat de honorering voldoende aantrekkelijk is om betrouwbare en geschikte bestuurders aan te trekken en dat het tegelijkertijd aansluit bij de maatschappelijk gangbare opvattingen. Hierbij is aansluiting gezocht bij de Wet normering topinkomens. Het beloningsbeleid is van toepassing op de bestuursleden en de leden van de raad van toezicht. De vaststelling van de hoogte van de beloning vindt plaats door het bestuur onder goedkeuring door de raad van toezicht.

In 2022 is het beloningsbeleid herijkt. De vergoedingen voor de leden van de raad van toezicht zijn per 1 juli 2022 verhoogd en voor de bestuursleden per 1 januari 2023. Vanwege persoonlijke omstandigheden zijn de bestuurstaken van de voorzitter van medio oktober 2023 tot eind 2023 waargenomen door de overige bestuursleden. Ter compensatie van deze werkzaamheden hebben zij tijdelijk een extra vergoeding ontvangen.

Het beloningsbeleid van Stap is als volgt.

Functie	Vergoeding 2023	Vergoeding 2022
Voorzitter bestuur	€ 120.000	€ 92.500
Lid bestuur	€ 80.000	€ 74.000
Voorzitter raad van toezicht	€ 30.000	€ 25.000
Lid raad van toezicht	€ 20.000	€ 17.500

Voor de leden van de belanghebbendenorganen voorziet Stap in een vergoeding die passend is bij de aard en inhoud van de taken van het belanghebbendenorgaan. Voor de hoogte van de vergoeding heeft Stap de SER-norm als leidraad gehanteerd. Stap is voor de vaste vergoeding uitgegaan van 5 dagdelen voor de eigen overlegvergaderingen en 2 dagdelen voor de gezamenlijke vergaderingen met het bestuur. Omdat gedurende het jaar ook andere vergaderingen of activiteiten voor Stap kunnen plaatsvinden, is de vaste vergoeding ruim naar boven afgerond. Stap heeft bewust gekozen voor een vaste taakgerelateerde beloning in plaats van een vergoeding per vergadering. Het bestuur is van mening dat geen van de organen van Stap een incentive in het beloningsbeleid zou moeten hebben die gerelateerd is aan het aantal vergaderingen.

Het beloningsbeleid van de uitbestedingspartners van Stap is onderwerp van het periodiek strategisch overleg dat het bestuur met de uitbestedingspartners voert en het bestuur beoordeelt tevens de uitvoering daarvan.

## Code Pensioenfondsen 2018

In oktober 2018 is de Code Pensioenfondsen 2018 (hierna: de Code) gepubliceerd door de Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen (MCPF). De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Dat betekent dat er ruimte is om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. Het bestuur werkt zoveel mogelijk in lijn met de Code.

Het bestuur inventariseert jaarlijks de naleving van de normen van de Code en heeft vastgesteld dat Stap de Code naleeft of niet-naleving uitlegt. In de bijlage van dit jaarverslag is de volledige inventarisatie van de naleving van de Code opgenomen. In onderstaande tabel wordt op basis van het verzoek van de Monitoringscommissie en de Pensioenfederatie voor door hen genoemde normen vermeld of Stap deze toepast en wordt een toelichting gegeven met een verwijzing naar de paragraaf voor de beschrijving in dit jaarverslag. Daarbij wordt opgemerkt dat norm 30 niet van toepassing is op Stap.

Norm	Beschrijving norm	Leeft Stap na?	Toelichting naleving Stap
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Het bestuur doet in de paragraaf 'Beleid en verantwoording' en het hoofdstuk "Verslag van het boekjaar" verslag over het in 2023 gevoerde beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid en de beleidskeuzes die zijn gemaakt. Daarnaast wordt per pensioenkring in het hoofdstuk van de betreffende pensioenkring verslag gedaan over het beleid met betrekking tot de pensioenkring. De financiële verantwoordingen van de pensioenkringen zijn opgenomen in het hoofdstuk 'Financiële opstelling' van de betreffende pensioenkringen.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	Het bestuur geeft in de paragrafen 'bestuur', 'bestuursbureau', 'raad van toezicht' en 'geschiktheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit' een toelichting op de samenstelling van fondsorganen en de geschiktheid van de leden, alsmede de zelfevaluatie en de tussentijdse check die plaatsvindt.
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Ja, legt uit	Stap ziet diversiteit niet sec als gender- of leeftijdsdiversiteit, maar streeft naar diversiteit gebaseerd op onder meer: kennis, ervaring, achtergrond en persoonlijkheid. Het onderscheid in gender en leeftijd is daarin een factor.
39	Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	Ja, legt uit	Stap kent voor elke pensioenkring een belanghebbendenorgaan (BO) en daarnaast een vergadering van belanghebbendenorganen (VvBO). De VvBO wordt gevormd door de voorzitters van alle BO's.  Een bestuurslid wordt benoemd, geschorst en ontslagen door de VvBO. Een lid van de raad van toezicht wordt eveneens benoemd, geschorst en ontslagen door de VvBO.  Het type pensioenkring is bepalend voor de samenstelling van het BO. De benoeming, schorsing en het ontslag van de leden vindt conform de Code plaats.
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	De raad van toezicht betreft de Code bij de uitoefening van zijn taak en rapporteert hierover in paragraaf 'Verslag van de raad van toezicht'.
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	In paragraaf 'Karakteristieken van het algemeen pensioenfonds' beschrijft het bestuur de missie, visie en strategie van het fonds.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Het bestuur licht in paragraaf 'Verantwoord Maatschappelijk Beleggen' de overwegingen toe omtrent verantwoord beleggen.

Norm	Beschrijving norm	Leeft Stap na?	Toelichting naleving Stap
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	In paragraaf 'Gedragscode' rapporteert het bestuur over de naleving van de gedragscode van Stap en in de paragraaf 'Geschiktheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit' over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	In de paragraaf 'Klachten, geschillen en onregelmatigheden' wordt de procedure toegelicht en wordt gerapporteerd over de behandeling van klachten en geschillen.

De Code Pensioenfondsen is geactualiseerd door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid en is op 1 januari 2024 in werking getreden. Met het oog op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel is de Code aangepast voor de volgende onderwerpen: "centraal stellen van de belanghebbenden", "duurzaamheid" en "diversiteit en inclusie". Stap heeft tot 31 december 2024 de tijd om de geactualiseerde Code Pensioenfondsen te implementeren en zal in het jaarverslag 2024 rapporteren over de implementatie.

## Geschiktheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit

Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende de zittingstermijn. Hiertoe is per bestuursfunctie een profielschets opgesteld. Het programma voor permanente educatie van bestuursleden waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld. In 2023 zijn in het kader van permanente educatie relevante seminars en diverse studiedagen bijgewoond. Het bestuur heeft daarnaast themadagen georganiseerd over actuele thema's in de sector zoals de Wet toekomst pensioenen en maatschappelijk verantwoord beleggen. Daarnaast volgt het bestuur de regelmatig verschijnende updates vanuit SPO Perform.

Om het eigen functioneren te evalueren, heeft het bestuur van Stap op 17 april 2024 een zelfevaluatie over 2023 uitgevoerd. Naast geschiktheid en competenties komen hierbij ook gedrag en cultuur van de bestuursleden en van het team aan bod. Het bestuur heeft beoordeeld dat het voldoende deskundig, competent en professioneel is. Het team is complementair en er is sprake van een goede samenwerking.

De raad van toezicht heeft op 13 maart 2024 een zelfevaluatie uitgevoerd. Hier wordt in het verslag van de raad van toezicht op ingegaan. De belanghebbendenorganen van de pensioenkringen hebben in de eerste helft van 2024 een zelfevaluatie uitgevoerd. In het verslag van de verschillende belanghebbendenorganen wordt hierop ingegaan.

## Wet- en regelgeving

Het bestuur volgt de ontwikkelingen in wet- en regelgeving nauwgezet. Het bestuur analyseert de voor de pensioenkringen relevante wijzigingen en bespreekt de opvolging daarvan in de bestuursvergaderingen.

Naast diverse andere wet- en regelgeving heeft het bestuur gedurende 2023 aandacht besteed aan de volgende wet- en regelgeving (niet limitatief):

- Wet toekomst pensioenen, met onder meer keuzebegeleiding;
- Wet pensioenverdeling bij scheiding;
- Wet herziening bedrag ineens;
- Digital Operational Resilience Act (DORA);
- Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

Voor zowel Stap als haar pensioenkringen heeft het bestuur invulling gegeven aan de ontwikkelingen en mogelijke gevolgen van deze wet- en regelgeving.

## Gedragscode

Stap heeft een gedragscode die betrekking heeft op:

- vertrouwelijkheid van gegevens;
- relatiegeschenken;
- nevenfuncties;
- melding van belangenconflicten;
- omgang met koersgevoelige informatie.

De gedragscode, gebaseerd op de modelgedragscode die is uitgevaardigd door de Pensioenfederatie, is van toepassing op alle bestuursleden, de leden van de belanghebbendenorganen, de leden van de raad van toezicht en de medewerkers van het bestuursbureau. De Compliance Officer ziet toe op de naleving van deze gedragscode.

De Compliance Officer doet in dit kader een jaarlijkse uitvraag onder de circa 70 verbonden personen van Stap en heeft van deze personen, op wie de gedragscode van toepassing is, een verklaring ontvangen over de specifieke naleving van de gedragscode. Op grond van de ontvangen verklaringen heeft de Compliance Officer vastgesteld dat de gedragscode in geest en letter is nageleefd.

## Klachten en beroepschriften

Stap heeft een klachtenregeling en deze is eind 2023 aangepast voor de wettelijke aanwijzing van de Geschillen Instantie Pensioenfondsen. Deze klachtenregeling is beschikbaar op de website van Stap. Klachten en bezwaren kunnen door belanghebbenden schriftelijk of via een e-mail worden gemeld bij Stap. Wanneer een belanghebbende over de afhandeling niet tevreden is, kan vervolgens een geschil worden voorgelegd aan de Geschillen Instantie Pensioenfondsen of beroep worden ingediend bij de geschillencommissie van Stap, indien het geschil niet aan de Geschillen Instantie Pensioenfondsen kan worden voorgelegd. In de pensioen paragraaf van de pensioenkringen wordt nader ingegaan op de klachten in 2023 bij de pensioenkringen.

## Klokkenluidersregeling

Onregelmatigheden die binnen Stap, zijn organen of bij uitbestedingspartners worden gesignaleerd, kunnen worden gerapporteerd aan de contactpersoon op grond van de klokkenluidersregeling van Stap. In de regeling is opgenomen dat de melding gedaan kan worden bij de voorzitter van het bestuur of de voorzitter van de raad van toezicht indien de melding betrekking heeft op het bestuur. Wanneer de klokkenluider om moverende redenen geen melding wil doen bij de genoemde functionarissen, kan de melding worden gedaan bij de Compliance Officer. In 2023 zijn geen onregelmatigheden gemeld.

## Incidentenregeling

Stap streeft ernaar een betrouwbare, transparante en lerende organisatie te zijn. Daarbij past een cultuur waarin betrokkenen incidenten en operationele fouten kunnen melden en waarin helder is hoe met deze meldingen wordt omgegaan.

Het doel van de incidentenregeling is het voorkomen van schade aan de beheerste en integere bedrijfsvoering en goede naam van Stap en het beperken van mogelijke gevolgschade. Daarnaast wil Stap leren van incidenten en operationele fouten om herhaling te voorkomen.

In 2023 hebben zich geen incidenten voorgedaan. Wel zijn conform de incidentenregeling enkele operationele fouten gemeld en opgevolgd. Om te waarborgen dat het melden van incidenten en operationele fouten transparant en tijdig plaatsvindt, vindt regelmatig afstemming plaats met de uitbestedingspartners over het incidentmanagement.

## **Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen**

In 2019 heeft de Pensioenfederatie samen met haar leden de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen (Gedragslijn) vastgesteld. Deze Gedragslijn beschrijft hoe de pensioensector persoonsgegevens verwerkt. Deze Gedragslijn stemt overeen met bepalingen uit de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en wordt periodiek getoetst op wijzigingen in de Uitvoeringswet AVG. De Gedragslijn geeft geen nieuwe regels, maar is vooral een verduidelijking van de manier waarop pensioenuitvoerders om moeten gaan met de persoonsgegevens die zij verwerken.

De Gedragslijn heeft een bindend karakter voor pensioenfondsen die - net als Stap - lid zijn van de Pensioenfederatie. De Gedragslijn trad in werking op 1 juli 2019 en sinds 1 januari 2020 hebben pensioenfondsen jaarlijks gerapporteerd over de naleving van de Gedragslijn. Per 1 januari 2023 is de Gedragslijn geactualiseerd. De tekstuele en inhoudelijke wijzigingen hebben met name betrekking op het concreter maken van voorbeelden en het verwerken van uitspraken en beleidsregels van de Autoriteit Persoonsgegevens en de Europese toezichthouder. Vanaf 1 januari 2023 dienen pensioenfondsen jaarlijks te rapporteren over de naleving van de geactualiseerde Gedragslijn.

Stap heeft geconstateerd dat de dienstverlening van Stap en de uitbestedingspartners van Stap over boekjaar 2023 voldoet aan de AVG-wetgeving en dat de uitvoering in overeenstemming is met de Gedragslijn. Om aan de AVG-wetgeving te voldoen en de naleving van de Gedragslijn te realiseren, heeft Stap onder andere een privacybeleid met een privacy statement opgesteld en verwerkingsregisters en een toestemmingsregister ingericht. Periodiek wordt door de Privacy Officer van Stap beoordeeld of de (beleids)documenten nog aan de AVG-wetgeving en de Gedragslijn voldoen.

De uitbestedingspartner voor de pensioenadministratie TKP heeft een Privacy Control Framework (PCF) geïmplementeerd en laat hierop jaarlijks een privacy audit uitvoeren. De meest recente privacy audit is uitgevoerd voor de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023. De onafhankelijke IT-auditor is op grond van zijn werkzaamheden van oordeel dat de interne beheersmaatregelen die verband houden met het PCF in alle van materieel belang zijnde aspecten op afdoende wijze zijn opgezet, bestaan en effectief werkten in 2023.

## **Communicatie met De Nederlandsche Bank (DNB)**

Het bestuur en het bestuursbureau hebben in 2023 contact gehad met DNB over het reguliere toezicht. Daarnaast was er contact over onder meer collectieve waardeoverdrachten, de uitvragen voor de wet toekomst pensioenen en de jaarlijkse uitvraag naar de niet-financiële risico's, inclusief informatiebeveiliging. Uit deze uitvragen zijn geen punten voor nadere opvolging voortgekomen.

In 2023 zijn geen dwangsommen of boetes aan Stap opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan Stap gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van Stap gebonden aan toestemming van DNB.

## Communicatie met Autoriteit Financiële Markten (AFM)

In 2023 heeft AFM opnieuw een sectorbrede uitvraag gedaan voor de Toezichtrapportage tweedepijlerpensioen met het verzoek informatie te rapporteren over de tweedepijlerpensioenen die Stap in 2022 in portefeuille had. Stap heeft deze informatie in augustus 2023 aangeleverd en hieruit zijn geen punten voor nadere opvolging voortgekomen.

Daarnaast heeft Stap van AFM een sectorbrede uitvraag ontvangen over de correctheid scenariobedragen. In juli 2023 heeft Stap deze uitvraag beantwoord. Hierop zijn aanvullende vragen gesteld die in oktober 2023 zijn beantwoord. En tot slot heeft Stap op verzoek van AFM een self-assessment duurzaamheid uitgevoerd. Deze is in september 2023 ingediend.

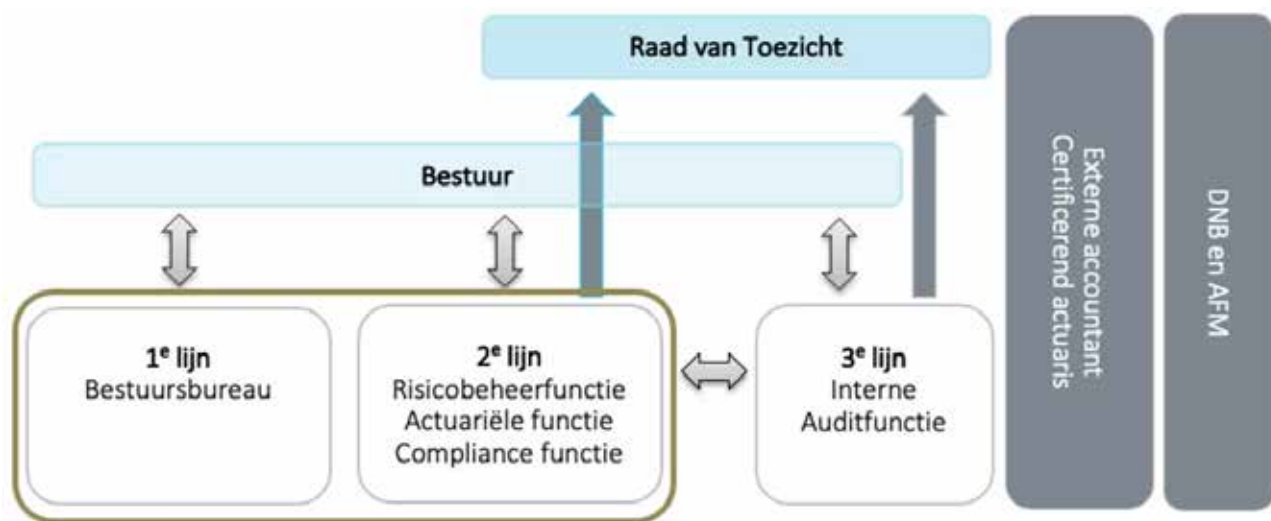
## 1.4 Integraal Risicomanagement

In het kader van een beheerste en integere bedrijfsvoering werkt Stap voor het Integraal Risicomanagement (IRM) volgens het "Three Lines Model" en heeft daarvoor een IRM-raamwerk opgezet. Zowel de risico's op het niveau van de verschillende pensioenkringen als op het niveau van Stap worden met dit raamwerk gemonitord, beoordeeld en gemanaged.

### Risico governance

De uitvoering van IRM is geborgd in de governancestructuur van Stap. IRM is binnen Stap een organisatie breed onderwerp. In de opzet en werking van de governance heeft Stap passende structuren en processen ingericht om het risicomanagementproces maximaal te integreren in de bestuurlijke besluitvormingsprocessen en de uitvoering ervan en de risicobeheersing te optimaliseren.

Stap hanteert voor haar risicogovernance onderstaande indeling conform het 'Three Lines Model'.



Volgens dit model bestaat de operationele verantwoordelijkheid van de 1e en 2e lijn, binnen de eindverantwoordelijkheid van het bestuur, uit het realiseren van de doelstellingen van Stap. In het model zijn tevens de in het kader van IORP II vereiste sleutelfuncties opgenomen.

Volgens dit model is de 1e lijn (het bestuursbureau) verantwoordelijk voor het identificeren en managen van risico's die voorkomen bij de uitvoering van de dagelijkse processen van Stap. De 2e lijn (de risicobeheerfunctie, de compliancefunctie en de actuariële functie) monitort of de 1e lijn haar verantwoordelijkheid neemt en of de risico's adequaat worden gemanaged. Daar waar nodig geeft de 2e lijn ook advies over mogelijke verbeteringen en verleent de 2e lijn assistentie door expertise, ondersteuning en een kritische blik bij risico gerelateerde zaken. De 3e lijn (de interne auditfunctie) heeft een controlerende functie en geeft onafhankelijke en objectieve assurance en adviezen over de toereikendheid en effectiviteit van governance en risicomanagement. Dit wordt bereikt door het deskundig toepassen van systematische en gedisciplineerde processen, (onafhankelijke) expertise en inzichten.

## IRM-raamwerk

Het IRM-raamwerk van Stap is onder andere gebaseerd op het COSO ERM-model en het referentiekader van DNB voor IRM. Het IRM-raamwerk van Stap maakt een onderscheid tussen de definities van de risicocategorieën op het niveau van Stap als instelling en op het niveau van de pensioenkringen. Het IRM-raamwerk is erop gericht het risicomanagementproces maximaal te integreren in de bestuurlijke besluitvormingsprocessen en de uitvoering ervan en de risicobeheersing te optimaliseren.

### Risicocategorieën

In het IRM- raamwerk onderkent Stap de volgende risicoclusters: strategische risico's, financiële risico's, operationele risico's en compliance risico's. Daarbij maakt Stap gebruik van categorisering naar risico's gebaseerd op de FIRM-methodologie (6) van DNB. Stap heeft op grond van het specifieke karakter van een algemeen pensioenfonds naast de reguliere FIRM-indeling additionele risicocategorieën toegevoegd, te weten: strategierisico, propositierisico, solvabiliteitsrisico, governancerisico, werkgeversrisico en liquiditeitsrisico.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de risicostructuur die Stap hanteert. Hierbij is tevens inzichtelijk gemaakt op welk niveau de risicocategorieën betrekking hebben: op het niveau van Stap, de pensioenkringen of beiden.

(6) FIRM is de risicomethodologie van DNB die ten grondslag ligt aan de toezichtaanpak FOCUS! van DNB.

Risicocluster	Risicocategorie	Niveau
Strategische risico's	Strategie	Stap
	Propositie	Stap
	Omgeving	Stap en pensioenkringen
Financiële risico's	Solvabiliteit	Pensioenkringen
	Matchings-/Rente	Stap en pensioenkringen
	Markt	Pensioenkringen
	Krediet	Stap en pensioenkringen
	Liquiditeit	Stap en pensioenkringen
Operationele risico's	Verzekeringstechnisch	Pensioenkringen
	Operationeel	Stap
	Uitbesteding	Stap en pensioenkringen
	IT	Stap en pensioenkringen
	Governance	Stap en pensioenkringen
Compliance risico's	Werkgever	Stap
	Juridisch	Stap en pensioenkringen
	Integriteit	Stap en pensioenkringen

Stap onderscheidt enkele risicocategorieën op zowel instellingsniveau als het niveau van de pensioenkringen. De duiding van betreffende risicocategorieën kan echter per niveau verschillen.

Eind 2023, tijdens het uitvoeren van het risico self assessment, heeft het bestuur besloten om een aparte risicocategorie toe te voegen voor de risico's op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen (de ESG-risico's).



## Risico- en controlecyclus

Het IRM-raamwerk wordt geborgd in de reguliere risico- en controlecyclus van Stap. Deze cyclus omvat onder andere de periodieke identificatie en analyse van de belangrijkste risico's (jaarlijkse risk self assessments), het vaststellen en implementeren van de benodigde beheersmaatregelen, de rapportage over de risico's (identificatie, beoordeling) en het beheersen van de risico's, het monitoren van de effectiviteit van de beheersmaatregelen en de mogelijke aanpassing daarvan.

In de risicomanagementrapportages wordt elk kwartaal aan de hand van bovenstaande risicotaxonomie gerapporteerd aan het bestuur over de risico's van Stap en de pensioenkringen en het beheersen daarvan. Daarbij worden de risico's in onderlinge samenhang beschouwd. De rapportages worden tevens ter informatie aan de belanghebbendenorganen van de pensioenkringen en de raad van toezicht verstrekt.

## Doelstellingen

Stap heeft financiële en niet-financiële doelstellingen gedefinieerd die passen bij haar missie en visie. Deze doelstellingen worden binnen Stap onderscheiden naar doelstellingen op het niveau van Stap als instelling en naar doelstellingen op het niveau van de pensioenkringen. In onderstaande tabel worden deze doelstellingen weergegeven.

## Risicobereidheid

Het bestuur heeft de risicobereidheid voor Stap en haar pensioenkringen vastgesteld als onderdeel van de risico- en controlecyclus. De risicobereidheid is de mate waarin het bestuur bereid is risico's te nemen om de doelstellingen van Stap en haar pensioenkringen te kunnen realiseren.

Hieronder wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van Stap weergegeven. De totale risicohouding van Stap is te omschrijven als risicoavers. De risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkringen is vastgesteld in dialoog met de belanghebbendenorganen. Deze is opgenomen in de risicoparagraaf van de betreffende pensioenkring.

Doelstellingen niveau Stap		Doelstellingen niveau pensioenkring	
Marktbenadering gericht op beheerste groei	Financiële doelstelling	Verantwoorde pensioenopbouw	Financiële doelstelling
Beheerste bedrijfsvoering gericht op toekomstbestendigheid	Niet-financiële doelstelling	Verstrekken van de nominale pensioenaanspraken	Financiële doelstelling
Integere bedrijfsvoering	Niet-financiële doelstelling	Streven naar waardevast houden van pensioenrechten	Financiële doelstelling
Maatschappelijk verantwoord beleggen passend bij de aard van de instelling	(Niet-) financiële doelstelling	Adequate communicatie	Niet-financiële doelstelling

## Risico-inschatting en risicobeheersing

Het bestuur identificeert en beoordeelt de risico's op een gestructureerde wijze met een jaarlijkse RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Het jaarlijkse risk self assessment (RSA) heeft eind 2023 plaatsgevonden op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daarin zijn ook de belangrijkste aandachtspunten uit de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA), het risk self assessment voor ICT (RSA ICT) en het risk self assessment op de implementatie van de Wet toekomst pensioen (RSA Wtp) opgenomen. De uitkomst van de RSA dient tevens als input voor de ERB.

Doelstellingen niveau Stap	Risicobereidheid Stap
Marktbenadering gericht op beheerste groei	Stap blijft binnen de grenzen van de actuele businesscase (ter borging van toekomstbestendigheid) en de bijbehorende 'beliefs' op basis van 'uitlegbaarheid'.
Beheerste bedrijfsvoering gericht op toekomstbestendigheid	De bedrijfsvoering wordt juist, volledig en tijdig uitgevoerd en is in lijn met wet- en regelgeving en de interne standaarden van Stap. Er vinden geen operationele verstoringen plaats die de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening voor Pensioenkringen bedreigen.
Integere bedrijfsvoering	Er zijn geen overtredingen op het gebied van wet- en regelgeving, zowel intern als extern, toegestaan.
Maatschappelijk verantwoord beleggen passend bij de aard van de instelling en de Pensioenkringen	Beleggingen moeten passend zijn binnen het actuele en overkoepelende ESG-beleid van Stap.

## Ontwikkelingen risicomangement

Belangrijke ontwikkelingen in 2023 waar in het kader van risicomangement expliciet en blijvend aandacht aan is besteed, betreffen (niet limitatief): de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, de propositie en beheerste groei van Stap, maatschappelijk verantwoord beleggen en relevante Europese wet- en regelgeving, informatiebeveiliging, datakwaliteit en cyberrisico, de geopolitieke ontwikkelingen en de ontwikkelingen op de financiële markten.

## Belangrijkste strategische, operationele en compliancerisico's voor Stap

Stap heeft als algemeen pensioenfonds een eigen bedrijfsvoering en loopt daar strategische, operationele en compliancerisico's. Het bestuur heeft de belangrijkste risico's voor de bedrijfsvoering van Stap als instelling vastgesteld. Deze worden hierna toegelicht. De belangrijkste risico's voor de pensioenkringen zijn toegelicht in de risicoparagraaf van de betreffende pensioenkring.

## Strategierisico

Er worden hoge eisen gesteld aan het verandervermogen van alle schakels in de pensioenketen van Stap door verschillende ontwikkelingen, waaronder de transitie naar en implementatie van de Wet toekomst pensioenen. Hiervoor is door het bestuur het strategisch risico onderkend dat de organisatie van Stap en haar strategische uitbestedingspartners binnen de gestelde termijnen mogelijk onvoldoende wendbaar kunnen zijn om adequaat in te spelen op kansen en ontwikkelingen in de markt en op veranderingen in wet- en regelgeving (zowel op nationaal als op Europees niveau).

De (voorbereiding op de) implementatie van de Wet toekomst pensioenen is voor Stap strategisch gezien zeer belangrijk. Stap heeft hiervoor een apart programma opgezet en ook bij de uitbestedingspartners van Stap lopen omvangrijke programma's voor de implementatie. Kern van het risicomanagement rondom de transitie is het verkrijgen van inzicht in de factoren die het succes van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel bepalen.

Om het strategie risico te mitigeren zijn onder andere de volgende beheersmaatregelen ingeregeld:

- Het bestuur volgt de ontwikkelingen in de pensioensector en de relevante wet- en regelgeving.
- Het strategisch plan wordt periodiek door het bestuur geëvalueerd en daarbij wordt tevens aandacht geschonken aan de wendbaarheid van de organisatie van Stap zelf.
- Stap voert periodiek een risicoanalyse uit voor de Wet toekomst pensioenen en monitort de daarbij geformuleerde beheersmaatregelen.
- Voor de Wet toekomst pensioenen heeft Stap een apart programma ingericht waardoor wordt voorzien in de tijdige betrokkenheid van alle stakeholders. Voor dit programma is tijdelijk een extra commissie, de coördinatiecommissie Wet toekomst pensioenen, ingericht die wekelijks vergadert en is eind 2023 een programmadirecteur aangesteld. Hiermee wordt het risico dat Stap niet tijdig gereed is om de pensioenregelingen binnen de nieuwe kaders uit te voeren beheerst.
- Bij het ontwikkelen van de proposities voor Wtp wordt op regelmatige wijze contact gezocht met adviseurs – en soms pensioenfondsen – om te toetsen of de opzet en inrichting van de nieuwe (Wtp) proposities in voldoende mate aansluit bij de behoeftes die vanuit de markt worden aangedragen. De proposities worden tevens getoetst aan de ontwikkelingen in de wetgeving en de inzichten die vanuit DNB en adviseurs worden ontvangen. Door een actieve dialoog met deze stakeholders wordt de propositie, binnen de kaders die Stap hanteert, steeds in meer detail ontwikkeld.
- De uitbestedingsovereenkomst en de SLA met de strategische uitbestedingspartners worden periodiek door Stap geëvalueerd.
- In het periodiek strategisch overleg met de strategische uitbestedingspartners wordt het verandervermogen geagendeerd en besproken.
- De voortgang in de verandertrajecten bij de strategische uitbestedingspartners wordt gemonitord via het beoordelen van voortgangsrapportages, het periodiek bespreken van de voortgang met betrokkenen en deelname aan de Raad van Advies van TKP.

## Propositierisico

Met de komst van Pensioenkring Aon Groep Nederland per 1 mei 2023 telde Stap eind 2023 negen pensioenkringen. Daarnaast is Pensioenkring Astellas per 1 januari 2024 van start gegaan. Daarmee is Stap op grond van het belegd vermogen nog steeds het grootste algemeen pensioenfonds in Nederland.

Mede dankzij deze toetredingen blijft Stap zich op een beheerste manier ontwikkelen. Met het oog op de ingrijpende wijzigingen die de Wet toekomst pensioenen met zich mee brengt, is het propositierisico een belangrijk te monitoren risico. Stap moet tijdig klaar zijn voor de transitie naar en implementatie van de Wet toekomst pensioenen om oplossingen te kunnen bieden voor het nieuwe pensioenstelsel en daarnaast pensioenaanspraken uit het verleden te kunnen waarborgen.

Het uitstellen van de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen heeft voor veel pensioenfondsen geleid tot het uitstellen van het besluit over hun eigen toekomst. Stap speelt daar op in door oplossingen in de volle breedte, dus onder FTK en onder de Wet toekomst pensioenen aan te bieden.

Indien de propositie van Stap onvoldoende aansluit op de markt of door externe ontwikkelingen wordt beïnvloed, bestaat de mogelijkheid dat Stap haar groeidoelstellingen niet of niet tijdig realiseert.

De volgende beheersmaatregelen zijn onderkend om dit risico te mitigeren:

- de opzet en inrichting binnen Stap van een actieve marketing- en salesfunctie gericht op beheerste groei;
- een jaarlijkse evaluatie hiervan aan de hand van een concurrentieonderzoek;
- het periodiek monitoren en indien nodig herijken van de propositie van Stap;
- het aanbieden van een volledig en compleet assortiment aan mogelijke oplossingen voor (een combinatie van) alle contractvormen, zoals nFTK, solidaire pensioenregeling (SPR), flexibele pensioenregeling (FPR) en verzekerde regelingen. Daarmee kunnen pensioenfondsen tijdig en zonder onnodige tijdsdruk, samen met hun sociale partners aan hun besluitvorming werken;
- voor de transitie naar de Wet toekomst pensioenen is capaciteit ingekocht bij de uitbestedingspartners, waardoor een gegarandeerde plek voor de transitie van nieuwe toetredende pensioenfondsen beschikbaar is;
- het agenderen, monitoren en evalueren van offertetrajecten;
- de periodieke evaluatie van het toetredingsbeleid en customer journey's.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Duurzaamheidsrisico

Stap heeft onderkend dat risico's op het gebied van environment (milieu), social (mens en maatschappij) en governance (behoorlijk bestuur) invloed hebben op de waarde van de beleggingen van de pensioenkringen van Stap (financieel risico). En daarnaast dat het risico van 'greenwashing' (waarbij beleggingen minder duurzaam blijken te zijn dan beweerd wordt) een belangrijke bron van reputatierisico vormt.

Het duurzaamheidsrisico zoals gedefinieerd in de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), betreft een gebeurtenis of omstandigheid op ecologisch, sociaal of governance gebied die, indien deze zich voordoet, een werkelijk of mogelijk wezenlijk negatief effect op de waarde van de belegging kan veroorzaken. Daarnaast raken de ESG-risico's ook de andere risicoclusters (strategische, operationele en compliancerisico's).

Stap belegt voor de lange termijn. Daarom is het essentieel om op toekomstige ontwikkelingen te anticiperen om de belangen van pensioengerechtigden te waarborgen. Vanuit deze overtuiging wordt ernaar gestreefd om, met het MVB-beleid, de portefeuille toekomstbestendig te houden en significante financiële- en niet-financiële duurzaamheidsrisico's op het gebied van milieu, mensenrechten, arbeidsomstandigheden of corruptie tijdig te identificeren en te mitigeren. In het MVB-beleid van Stap is

beschreven welke maatregelen zijn getroffen om de duurzaamheidsrisico's te beheersen. Gezien de omvangrijke agenda op het gebied van duurzaamheid heeft Stap de werkgroep MVB ingericht. Binnen de werkgroep wordt het MVB-beleid en de uitvoering daarvan kritisch beschouwd en in eerste aanzet doorontwikkeld. Daarmee draagt de werkgroep niet alleen bij aan de beleidsontwikkeling via de daartoe geëigende beleidsadviescommissies, maar ook aan het compliant zijn op het gebied van actuele wet- en regelgeving voor duurzaamheidsvereisten.

### **Operationeel risico**

Met de invoering van de Wet toekomst pensioenen staan Nederlandse pensioenfondsen voor de grootste pensioenhervorming ooit. De voorbereidingen hiervoor leggen bij Stap een groot beslag op de agenda van het bestuur en het bestuursbureau. Daarnaast leggen de commerciële en besluitvormingstrajecten bij de toetreding van een nieuwe pensioenkring, naast de reguliere werkzaamheden, een extra beslag op de beschikbare capaciteit van het bestuur en bestuursbureau. Voor de waarborging van een adequaat besluitvormingsproces is de beheersbaarheid van de bedrijfsvoering voor het bestuur, het bestuursbureau en de belanghebbendenorganen essentieel. In 2023 zijn hiervoor verdere maatregelen getroffen, waaronder het aanstellen van een programmadirecteur.

### **Uitbestedingsrisico**

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### **Operationeel en uitbestedingsrisico**

De eventuele gevolgen van de oorlog in Oekraïne voor de pensioenkringen en Stap werden ook in 2023 op de voet gevolgd. Naast het monitoren van de financiële posities van de pensioenkringen en de ontwikkelingen op de financiële markten, werd de impact op de bedrijfsvoering gemonitord. Hierover werd Stap ook periodiek geïnformeerd door de uitbestedingspartners. Van belang hierbij waren onder meer de naleving van de sanctiewetgeving, de verhoogde dijkbewaking in het kader van cybersecurity en de voortdurende toetsing van de Business Continuity Plannen van de uitbestedingspartners aan bestaande en nieuwe zich ontwikkelende scenario's voor bedrijfsonderbreking. Tevens hebben de uitbestedingspartijen TKP en Aegon AM bevestigd dat de situatie geen gevolgen heeft gehad voor de operationele activiteiten van de (onder-)uitbestedingspartijen en hun belangrijkste dienstverleners.

## IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

## Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector krijgt te maken met aangepaste wetgeving, zoals onder meer de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens lanceert de Europese Commissie (EC) de komende jaren regelgeving om de digitale weerbaarheid te vergroten en om financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) een voorstel voor een verordening uitgebracht: de Digital Operational Resilience Act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van januari 2025 ingevoerd en Stap bereid zich hier samen met de uitbestedingspartners op voor.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk speelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt, wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het Bestuur, het Bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde. Tevens heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld die en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

### **Frauderisico**

Het risico op fraude is onderdeel van het integraal risicomanagement van Stap. Stap besteedt bij het identificeren en inschatten van risico's met behulp van de Systematische IntegriteitsRisico Analyse (SIRA) specifieke aandacht aan het inschatten van frauderisico's bij het integriteitsrisico.

De belangrijkste frauderisico's die Stap heeft geïdentificeerd hebben betrekking op:

- Het risico dat gegevens opzettelijk worden vervalst, weglaten, toegevoegd of verwijderd uit (delen van) de administratie en archieven van het pensioenfonds in eigen beheer of bij uitvoerders.
- Het risico dat aan een verkeerde partij opdrachten worden verstrekt of werkzaamheden worden uitbesteed.

Stap mitigeert en beheerst deze frauderisico's met behulp van de beheersmaatregelen die hiervoor zijn getroffen. De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- het uitvoeren van een jaarlijkse Systematische IntegriteitsRisico Analyse (SIRA);
- het uitvoeren van een separaat fraude assessment bij het jaarwerk;
- het hanteren van een gedragscode voor alle verbonden personen;
- de aanwezigheid van een klokkenluidersregeling;
- de processen bij de uitbestedingspartners en;
- het ingerichte onafhankelijke toezicht.

Het bestuur heeft in 2023 geen vermoedens van fraude gehad.

### **Belangrijkste financiële risico's voor Stap**

Naast de hiervoor reeds beschreven risico's voor Stap vormen het krediet- en liquiditeitsrisico's als financiële risico's op het niveau van Stap een potentiële bedreiging voor de continuïteit van Stap. De belangrijkste financiële risico's van de pensioenkringen, zoals het renterisico en het liquiditeitsrisico, worden in de risicoparagraaf van de betreffende pensioenkring beschreven.

## Krediet- en liquiditeitsrisico

Stap is opgericht met een startkapitaal van de initiatiefnemers (pensioenuitvoerder TKP Pensioen B.V. en verzekeraar Aegon Nederland N.V.). Daarbij is met Aegon Nederland N.V. overeengekomen dat Aegon Nederland N.V. voor de periode tot 4 juli 2021 garant stond voor (eventuele) exploitatietekorten van Stap. In het licht van de verdere groei van Stap zijn aanvullende afspraken gemaakt over de financiering van de exploitatietekorten. Aegon Nederland N.V. heeft toegezegd voor zover nodig de garantstelling tot eind 2024 te verlengen. Deze aanvullende afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V. Na de fusie tussen Aegon Nederland N.V. en ASR Nederland N.V. heeft ASR Nederland N.V. (a.s.r.) deze afspraken gestand gedaan. Voor de periode vanaf 1 januari 2025 zijn Stap en Aegon Asset Management Holding B.V. (Aegon AM) financieringsafspraken overeengekomen die in december 2023 in een overeenkomst zijn vastgelegd.

Het kredietrisico voor Stap betreft het niet nakomen van de afspraken door a.s.r. en Aegon AM. Dit heeft mogelijk een negatieve impact op de financiering en liquiditeit van Stap. Door de kredietwaardigheid van a.s.r. en Aegon AM te monitoren wordt het kredietrisico beheerst.

Het liquiditeitsrisico betreft het risico dat Stap onvoldoende eigen vermogen of werkkapitaal heeft. Dit risico wordt op niveau van Stap gemitigeerd door het periodiek monitoren van de exploitatiebegroting van Stap en door de uitvoering en monitoring van een beheerste en integere bedrijfsvoering. Indien blijkt dat Stap additionele liquiditeiten nodig heeft, dan kan Stap binnen de kaders van de afspraken in de overeenkomsten aanspraak maken op de garantstelling door a.s.r. en Aegon AM.



## 1.5 Beleggingen

### Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van Stap is gebaseerd op de doelstellingen en ambities van de afzonderlijke pensioenkringen. Om deze doelstellingen en ambities van de pensioenkringen te realiseren, wordt zo belegd dat een optimaal rendement wordt behaald tegen aanvaardbare risico's.

Het fiduciair beheer wordt voor elke pensioenkring uitgevoerd vanuit acht (pensioenkring overstijgende) investment beliefs van Stap:

1. strategisch beleggingsbeleid vormt de belangrijkste beslissing binnen het beleggingsproces
2. beleggingsrisico nemen loont
3. eenvoud als vertrekpunt
4. passief, tenzij de verwachting bestaat dat, rekening houdend met de extra kosten en risico's van een actieve strategie, een extra rendement ten opzichte van de benchmark of kostenefficiency kan worden behaald
5. naar aanleiding van het strategisch beleggingsbeleid dekt de pensioenkring onbeloofd risico af
6. diversificatie voegt waarde toe
7. illiquiditeit verhoogt het rendement
8. maatschappelijk verantwoord beleggen is een verantwoordelijkheid van een pensioenfonds

Tenminste één keer per 3 jaar voert Stap voor elke pensioenkring een asset liability management (ALM) studie uit. De ALM-studie geeft per pensioenkring inzicht in de verwachte toekomstige ontwikkeling van de premie, de toeslagverlening, het pensioenresultaat, de dekkingsgraad en de risico's die zijn verbonden aan het beleggingsbeleid van de betreffende pensioenkring. De lange termijn strategische assetallocatie van de pensioenkring wordt door middel van de ALM-studie getoetst.



De lange termijn strategische asset allocatie moet elke pensioenkring in staat stellen om op lange termijn haar ambities te kunnen realiseren. Deze asset allocatie wordt per pensioenkring in beginsel voor de periode van een economische cyclus vastgesteld. In het kader van de Wet toekomst pensioenen is er ook oog voor mogelijke daaruit voortvloeiende consequenties voor het beleggingsbeleid. De besluitvorming over de strategische asset allocatie ligt bij het bestuur van Stap, waarbij het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring een goedkeuringsrecht heeft. Advisering vindt plaats door de fiduciair manager: Aegon Asset Management.

In de volgende paragrafen is zowel een terugblik op de marktontwikkelingen als een vooruitblik op de financiële markten opgenomen. Aansluitend wordt ook ingegaan op het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen. Voor nader inzicht in het beleggingsbeleid van de pensioenkringen wordt verwezen naar de beleggingsparagraaf van de betreffende pensioenkring.

## Terugblik marktontwikkelingen

### Algemeen

Het jaar 2023 stond vooral in het teken van de inflatie en de reactie hierop van centrale banken. Na de hoge inflatieniveaus in 2022 die met name werden veroorzaakt door de energiecrisis was er in 2023 een voortzetting van de hoge inflatie waarbij deze veel breder gedragen werd over producten en diensten. De aanhoudend hoge inflatie leidde ertoe dat centrale banken in 2023 de rente aanzienlijk verhoogd hebben om de inflatie terug te dringen. Daarbij hielden economieën zich beter staande dan in eerste instantie werd verwacht en dit had een positief effect op aandelenkoersen en risicopremies van obligaties.

Energieprijzen lieten gedurende 2023 een daling zien. Een vat olie in de Verenigde Staten (WTI) daalde per saldo met ruim 5% in prijs hoewel gedurende het jaar hogere niveaus werden bereikt. De gasprijs, in met name Europa, daalde met ruim 50% aanzienlijk.

Richting het einde van het jaar begon de inflatie af te nemen en dit kan centrale banken naar verwachting ruimte geven om de rente in 2024 te verlagen. Beleggers namen hier al een voorschot op wat gunstig was voor de beleggingen in aandelen en vastrentende waarden. Er blijft echter een grote mate van onzekerheid bestaan over de inflatie in 2024 en de impact van de hoge inflatie en hogere beleidsrentes van centrale banken op economieën.

### Aandelen

#### *Aandelen - ontwikkelde markten*

Aandelen in ontwikkelde markten behaalden fors positieve rendementen onder aanvoering van technologie aandelen uit de Verenigde Staten, in het bijzonder de zogenaamde 'Magnificent Seven'. Het rendement van de index voor ontwikkelde markten bedroeg over het jaar 19,6% (gemeten in euro's). Het rendement in de Verenigde Staten bedroeg hierbij 21,7% en was daarmee hoger dan rendementen in Europa (15,8%) en Japan (16,2%). Een negatieve uitschieter was Hongkong (-17,7%) als gevolg van het negatieve sentiment in China.

Aandelen in de IT-sector deden het erg goed en stegen gemiddeld met ruim 48% in koers. Nutsbedrijven (-3,1%), niet-cyclische consumentengoederen (-1,2%), en energie (-0,9%) waren de sectoren waarvan de aandelen gemiddeld een negatief rendement behaalden.

Het rendement (in euro's gemeten) van de duurzame SRI-wereldindex bedroeg 23,5% in 2023. Daarmee behaalde de SRI-index een hoger rendement dan de reguliere index

### *Aandelen - opkomende markten*

Het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar was positief. China was daarop een negatieve uitzondering. De Chinese aandelenmarkt presteerde slecht als gevolg van achterblijvende economische groei en tegenvallende stimuleringsmaatregelen door de Chinese overheid. Het rendement van opkomende markten bleef gemiddeld genomen achter bij het rendement van de ontwikkelde markten en bedroeg over het jaar 6,1%.

Op regionaal niveau sprong Latijns-Amerika er positief uit. De Mexicaanse en Braziliaanse aandelenmarkten behaalden sterk positieve rendementen (respectievelijk +36% en +28%). Binnen de opkomende landen in Europa was Polen een positieve uitschieter (+44%). Beleggers waren positief gestemd na de verkiezing van de pro-Europese Donald Tusk als nieuwe premier. Turkije viel aan de negatieve kant op (-16%), voor een groot deel gedreven door een hoge inflatie en een zwakke munt. In Azië waren het met name Taiwan en Zuid-Korea die sterk presteerden dankzij de technologiesector.

Op sectorniveau behaalden technologie (+28%), energie (+23%) en onroerend goed (+22%) de hoogste rendementen. De sectoren duurzame consumentengoederen en communicatiediensten bleven met respectievelijk -7% en -5% achter bij de overige sectoren.

### **Vastrentende waarden**

Na een sterke stijging van de rente in de eerste kwartalen van 2023 sloeg de stemming om en daalde de rente in het laatste kwartaal van 2023 significant. Per saldo was er sprake van een lagere rente in 2023. De Duitse 10-jaars rente daalde met ruim 0,5%-punt naar een niveau van net boven de 2%. Onder invloed van de verwachting dat de ECB de rente zal verlagen in 2024 daalden de kredietopslagen voor niet-staatsobligaties, waardoor ook risicovolle vastrentende categorieën in 2023 een goed jaar kenden.

### *Staatsobligaties*

Europese staatsobligaties behaalden een positief rendement. Nadat rentes eerder in het jaar bleven oplopen, daalden de rentes voor lange(re) looptijden fors richting het einde van het jaar in de verwachting dat het hoogste punt in de korte rente is bereikt. Door deze sterke daling in het vierde kwartaal zijn de rentes op Europese staatsobligaties eind 2023 per saldo lager dan aan het begin van het jaar. Rentes voor een termijn van één jaar of korter stegen per saldo in 2023 en bevinden zich op een hoger niveau dan de rentes voor lange(re) looptijden.

### *Inflatie gerelateerde Staatsobligaties*

Duitse inflatie gerelateerde obligaties behaalden dit jaar een positief rendement. Wel was het rendement iets lager in vergelijking met nominale staatsobligaties. De break-even inflatie voor de 10-jaars Duitse inflatie gerelateerde obligatie daalde van 2,3% naar 1,9%, en kwam daarmee voor het eerst sinds begin 2022 uit onder het streefniveau van de ECB.

### *Staatsobligaties opkomende landen*

Staatsobligaties van opkomende landen die noteren in Amerikaanse dollars behaalden een positief rendement door met name de gedaalde risicopremie. Per saldo daalde de kredietopslag van de index met 0,69%-punt naar 3,84%. In de eerste drie kwartalen van 2023 steeg de rente behoorlijk doordat de inflatie relatief hoog bleef. In het laatste kwartaal veranderde het marktbeeld ten aanzien van het beleid van centrale banken en daalde de rente aanzienlijk. Dit had een positief effect op het rendement van deze beleggingscategorie. Er was in het afgelopen jaar een verschil in rendement tussen de groep landen met een hoge kredietwaardigheid (investment grade) en de groep landen met een lage kredietwaardigheid (high yield). Deze laatste categorie presteerde beter.

### *Hypotheke*

Nederlandse hypotheke profiteerden van een licht lagere rente op de kapitaalmarkt waardoor beleggingen in hypotheke een positief rendement behaalden. Relatief gezien bleef het rendement op hypotheke behoorlijk achter omdat het renteverskil tussen staatsobligaties en hypotheke opliep. De kredietopslag steeg in 2023 met 0,4%-punt naar ruim 2% voor een hypotheek met een 20-jaars looptijd en Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Huizenprijzen waren stabiel in 2023. Betalingsachterstanden zijn nog steeds erg laag, ook hogere energieprijzen brachten hierin geen verandering.

### *Investmentgrade bedrijfsobligaties*

Investmentgrade bedrijfsobligaties kenden een positief jaar. Door de lichte rentedaling gekoppeld met afnemende kredietopslagen lieten bedrijfsobligaties een goed jaar zien. Het vooruitzicht dat centrale banken het vizier weer hebben gericht op rentedalingen, gaf de markt voor bedrijfsobligaties vooral in het laatste kwartaal van 2023 de wind in de rug. Per saldo daalde de risicopremie op investment grade euro bedrijfsobligaties met 0,29%-punt naar 1,33%.

### *Hoogrentende bedrijfsobligaties*

Hoogrentende bedrijfsobligaties hadden een positief jaar door een licht gedaalde rente in combinatie met afnemende kredietopslagen. Per saldo daalde de risicopremie met 1,31%-punt naar 3,84%.

### *Green bonds*

De green bond index behaalde in 2023 een positief rendement. Net als bij reguliere bedrijfsobligaties werd dit gedreven door een licht lagere rente in combinatie met afnemende kredietopslagen. Per saldo daalde de risicopremie met 0,23%-punt naar 1,05%.

### *Geldmarkt*

In lijn met de renteverhogingen van de ECB bleven geldmarktrentes oplopen. De 3-maandsrente (Euribor) startte het jaar op een niveau van 2,1% en eindigde 2023 fors hoger op 3,9%. Door deze rentestijging waren posities met een relatief korte(re) looptijd en/of een variabele rentevergoeding aantrekkelijker dan langer lopende stukken aangezien deze posities met kortere looptijden konden profiteren van de oplopende rente.

## **Vooruitblik financiële markten**

De afgelopen jaren zijn turbulent geweest, ook al ligt de pandemie inmiddels ver achter ons. De oorlog in Oekraïne heeft belangrijke afhankelijkheden in de toelevering van energie en goederen blootgelegd. Als reactie hierop hebben veel landen de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen versneld en probeerden zij alternatieve energieleveranciers te vinden. De angst voor conflicten in andere delen van de wereld heeft geleid tot een poging om de toeleveringsketens van goederen te diversifiëren. Deze trend zal zich de komende jaren waarschijnlijk voortzetten. De economische gevolgen zijn onzeker en zullen afhangen van de efficiëntie van deze nieuwe toeleveringsketens. De politiek blijft een belangrijke drijvende kracht achter de ontwikkeling van economieën en financiële markten.

De scherpe stijging van de inflatie en het voortduren ervan hebben het economische landschap in 2023 bepaald. Centrale banken hebben geprobeerd de inflatie te beperken. Tot nu toe hebben economieën zich beter gehouden dan verwacht, ondanks de scherpe stijging van de beleidsrentes. De grote vraag is: in hoeverre de economieën in de toekomst zullen vertragen? De verwachting is dat verschillende ontwikkelde economieën in een recessie terecht zullen komen. Vanwege de beperkte onbalans in de economie zal deze recessie naar verwachting echter relatief oppervlakkig zijn. Een verbeterende energiesituatie in Europa en de afnemende tegenwind van de Chinese groeivertraging zullen de economieën waarschijnlijk leiden naar hun trendmatige groeicijfers voor de middellange termijn.

Na jarenlange lage of negatieve verwachte rendementen op de vastrentende markten zijn de vooruitzichten voor de toekomst compleet anders. Hogere rentes zullen in de toekomst relatief hoge rendementen op staatsobligaties impliceren. De kredietopslagen bij bedrijfsobligaties impliceren een aantrekkelijk rendement, echter bedrijven met hoge schuldratio's kunnen snel financieringsproblemen krijgen met deze hogere rente.

De aandelenmarkten lijken een rooskleurig economisch scenario te hebben ingeprijsd. Het zijn echter alleen de grote technologie gerelateerde bedrijven geweest die de indices omhoog hebben gedreven. Veel andere sectoren lijken een economische vertraging al in te prijzen. Op de middellange termijn zullen bedrijven waarschijnlijk in staat zijn de inflatie door te geven in de prijs van hun producten. Dit betekent dat de winsten in de loop van de tijd in lijn met de nominale groei zullen groeien. Er is dus enige ruimte voor een inhaalslag voor de bedrijfswinsten, en dus voor aandelen om redelijk goed te presteren.

## Maatschappelijk verantwoord beleggen

Duurzaamheid speelt een prominente rol in onze samenleving. Mensenrechten, klimaat, verlies aan biodiversiteit, goede governance en gezondheid en welzijn krijgen veel aandacht in het maatschappelijke debat. Deze thema's zullen op termijn een steeds significantere invloed hebben op maatschappijen en economieën. Stap belegt voor de lange termijn. Daarom is het essentieel om op toekomstige ontwikkelingen te anticiperen om de belangen van pensioengerechtigden te waarborgen. Vanuit deze overtuiging streeft Stap er met het MVB-beleid naar om de beleggingsportefeuilles toekomstbestendig te houden en tevens significante financiële- en reputatierisico's te mitigeren. Hiertoe wordt onder andere gebruikgemaakt van stewardship, uitsluitingen en ESG-integratie.

Met een specifiek MVB-beleid kunnen pensioenkringen binnen Stap een actieve bijdrage leveren aan een leefbare wereld. Stap heeft de overtuiging dat integratie van ESG-factoren (milieufactoren, sociale factoren en governancefactoren) in het beleggingsbeleid het risicoprofiel van een portefeuille verlaagt. Stap ziet maatschappelijk verantwoord beleggen als een verantwoordelijkheid voor een pensioenfonds en hecht waarde aan de bevordering van goede corporate governance en maatschappelijk verantwoord beleggen.

Voor het vormgeven van het MVB-beleid heeft Stap een beleidskader vastgesteld. In dit beleidskader zijn richtlijnen opgenomen voor de invulling van het MVB-beleid binnen de afzonderlijke pensioenkringen. Voor alle pensioenkringen geldt dat alle beleggingen aan het door het bestuur gestelde minimum van het MVB-kader dienen te voldoen. De specifieke invulling kan per pensioenkring, maar ook per beleggingscategorie variëren. De door het bestuur vastgestelde kaders worden in de volgende figuur weergegeven.



### Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Stap valt onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), die op 10 maart 2021 in werking is getreden. Het doel van de SFDR is de transparantie over duurzaamheid te vergroten en hiermee greenwashing te voorkomen. Conform de SFDR wordt Stap als financiële marktdeelnemer geclassificeerd en dient Stap informatie te verstrekken over de mate van integratie van duurzaamheid op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenregelingen. De pensioenregelingen van de pensioenkringen van Stap hebben voornamelijk een financiële doelstelling, waardoor ze als artikel 6 kwalificeren. Daarbij geldt dat voor Stap geen additionele rapportageverplichtingen ontstaan conform de SFDR-criteria. Stap is op dit moment bezig met de inventarisatie voor een opt-out op artikel 4 van de SFDR. Naar verwachting zal Stap hierover in 2024 een besluit nemen.

Stap volgt de ontwikkelingen rond de betrouwbaarheid van data (PAI rapportages) op de voet.

Uiteraard vindt Stap een gezonde (macro-economische) omgeving belangrijk. Stap wil dit bereiken door te beleggen in ondernemingen en landen die lange-termijn waarde-creatie voorop stellen. Daarom is duurzaamheid wel een belangrijk aandachtspunt in de onderliggende beleggingen van Stap.

#### *Duurzaamheidsrisico's niveau Stap*

Naar het oordeel van Stap verlaagt maatschappelijk verantwoord beleggen in algemene zin het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille. Daarbij wordt door het voeren van dialoog en het doorvoeren van uitsluitingen het (reputatie)risico van de portefeuille verminderd.

De beoordeling van de duurzaamheidsrisico's is een integraal onderdeel van de beleggingsprocessen van Stap. Duurzaamheidsrisico's (of ESG-risico's) staan voor gebeurtenissen of omstandigheden op ecologisch, sociaal of governance-gebied die, indien ze zich voordoen, een werkelijk of mogelijk wezenlijk negatief effect op de waarde van de belegging kunnen veroorzaken. Stap identificeert mogelijke duurzaamheidsrisico's onder andere, maar niet uitsluitend, aan de hand van de maatschappelijke trends, veranderingen in de pensioensector en wetenschappelijke publicaties.

Stap hanteert voor alle bestuurders, medebeleidsbepalers en medewerkers een beloningsbeleid dat niet aanzet tot risicovol beleggen, minder zorgvuldig risicomanagement of het nemen van duurzaamheidsrisico's. Om een prikkel tot het nemen van duurzaamheidsrisico's te voorkomen, kent Stap geen variabele beloningen toe.

### *Duurzaamheidsrisico's niveau pensioenregelingen*

De vastgestelde risicohoudingen van de pensioenkringen vormen voor Stap het vertrekpunt voor de uitvoering van de pensioenregeling en het beleid: de risicohouding vormt daarmee ook de basis voor de inrichting van het beleggingsbeleid. Duurzaamheidsrisico's zijn, naast traditionele risico's zoals markt- of inflatierisico, een van de risicobronnen waar pensioenkringen aan worden blootgesteld en worden daarom integraal meegenomen in het beleggingsproces.

Als lid van Eumedion onderschrijft Stap de principes van de Nederlandse Corporate Governance Code. Stap heeft haar eigen stewardshipbeleid gepubliceerd (zie website).

### **MVB-beleid**

Stap heeft een beleidskader vastgesteld met een standaard MVB-beleid en past dit voor zover mogelijk generiek toe voor alle beleggingscategorieën. Dit standaard MVB-beleid van Stap laat een bepaalde mate van vrijheid toe. De pensioenkringen hebben daarbij de mogelijkheid om in oplossingen te beleggen die voldoen aan een andere trede uit het MVB-beleid van Stap, mits wordt voldaan aan het wettelijk minimum. Hierna wordt het standaard MVB-beleid van Stap beschreven en wordt ingegaan op de uitvoering van de onderdelen van het MVB-beleid. Voor de toepassing van de specifieke uitvoering van het MVB-beleid voor de pensioenkringen wordt verwezen naar de beleggingsparagraaf van de betreffende pensioenkring.



### **Screening en engagement**

Een belangrijk uitgangspunt voor het stewardshipbeleid van Stap is dat alle ondernemingen waarin wordt belegd voldoen aan internationale normen, zoals de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights en de UN Global Compact principes. Deze normen omvatten onder meer uitgangspunten op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en anti-corruptie. Naast de naleving van deze internationale normen is er een verscherpte aandacht voor het tegengaan van (potentiële) negatieve gevolgen van het handelen (of nalaten daarvan) door bedrijven en incidenten in relatie tot de toeleveringsketen van bedrijven.

Aegon AM, heeft dit beleid aan het begin van 2023 verder aangescherpt. Dit mede om te voldoen aan de Sustainable Finance Disclosure Regulation ('SFDR'). de belangrijkste wijzigingen zijn een verdere verduidelijking van duurzaamheidsrisico's en de belangrijkste ongunstige effecten op

duurzaamheidsfactoren; de zogenaamde Principle Adverse Impact ('PAI') indicatoren. De beleggingen worden jaarlijks gescreend op het naleven van deze principes met ondersteuning door Sustainalytics, een gespecialiseerde externe partij.

Aegon AM heeft de due diligence cyclus ingericht conform de OESO-richtlijnen. Voor de prioritering gebruikt de fiduciair beheerder een risico gebaseerde aanpak. Dit betekent dat niet alle geïdentificeerde bedrijven (direct) hoeven te worden aangesproken of uitgesloten uit het universum. De selectie van de ondernemingen voor engagement, ofwel dialoog, wordt bepaald door het Responsible Investment team van Aegon AM.

Het doel van de dialoog is de bedrijven te wijzen op hun tekortkomingen en op het belang van gedragsverbetering. Dialoog is een meerjarig traject, waar bedrijven gemonitord worden op hun inspanningen en tegelijkertijd voldoende ruimte krijgen om hun bedrijfsvoering naar een hoger niveau te tillen. Een engagementtraject duurt in beginsel drie jaar. Een engagementtraject duurt echter een jaar voor bedrijven die in strijd handelen met internationale normen en principes. Het kan voorkomen dat een bedrijf eerder wordt uitgesloten indien het niet op verzoeken voor een dialoog reageert, of wanneer er geconstateerd wordt dat de dialoog geen gewenste resultaten kan opleveren. Anderzijds, daar waar een bedrijf zich open opstelt en zichtbaar vooruitgang boekt, kan een engagementtraject ook worden verlengd. De beslisbevoegdheid met betrekking tot engagement ligt bij de fondsbeheerder. De resultaten van engagement worden elk kwartaal aan Stap verstrekt en de engagement trajecten worden een keer per jaar uitgebreid besproken.

Bij de jaarlijkse screening van de beleggingen voor 2023 voldeden 53 bedrijven, binnen de MM-beleggingsfondsen waarin de pensioenkringen van Stap beleggen, niet aan het MVB-beleid (eind 2022: 51 bedrijven). Gedurende 2023 is met vrijwel alle ondernemingen een engagement traject gestart of voortgezet. Het merendeel van de ondernemingen heeft hierbij een voortgang laten zien, bijvoorbeeld door indicaties dat de onderneming concrete stappen heeft gezet rondom het engagement onderwerp of door het uitblijven van nieuwe incidenten. Gedurende het jaar is engagement met Credit Suisse Group AG stilgezet. Dit als gevolg van de ontwikkelingen bij het bedrijf en de uiteindelijke overname door USB Group AG.

De bedrijven in de beleggingsportefeuilles van de Pensioenkringen van Stap, waarmee in 2023 een dialoog is gevoerd, zijn opgenomen in de tabel van bijlage 3.

In het vierde kwartaal van 2023 is de voortgang van de engagements geëvalueerd. Hierbij is gekeken naar de reden waarvoor een bedrijf geïdentificeerd was, de huidige status van het bedrijf volgens onze dataleveranciers en hoelang het bedrijf deze status heeft, de duur van de engagement en de bereikte voortgang afgemeten aan de hiervoor gehanteerde mijlpalen. Op basis van deze evaluatie is besloten engagement met alle bedrijven voorlopig voort te zetten. Uitzondering hierop vormen bedrijven die mijlpaal 4 hebben bereikt of waar engagement is stilgezet. De overige bedrijven zullen in de jaarlijkse beoordeling van de MM-beleggingsfondsen aan het begin van 2024 opnieuw worden bekeken.

Eind 2023 werd met 44 bedrijven, waarin de pensioenkringen van Stap via de MM-beleggingsfondsen beleggen, een dialoog gevoerd. Het voeren van de dialoog heeft Stap uitbesteed aan Aegon AM. Eind 2023 werd de dialoog gevoerd met:

- 25 bedrijven over incidenten in relatie tot de toeleveringsketen. In 6 gevallen betrof dit incidenten in relatie tot de toeleveringsketen en biodiversiteit;
- 19 bedrijven over de thema's zoals opgenomen in onderstaande tabel.

Mensenrechten	Milieu	Corruptie
13	1	5



De resultaten van de engagement trajecten worden in de volgende tabel voor 43 bedrijven weergegeven. Hiervoor wordt sinds 2019 de mijlpalenaanpak gehanteerd. Met één bedrijf is nog geen engagement traject gestart, omdat het bedrijf na een surseance en reorganisatie een doorstart maakt.

Mijlpaal 1	Mijlpaal 2	Mijlpaal 3	Mijlpaal 4
1	9	32	1

De mijlpalen houden het volgende in:

- Mijlpaal 1: Probleem aangestipt, een bedrijf heeft nog geen reactie gestuurd;
- Mijlpaal 2: Reactie van een bedrijf ontvangen;
- Mijlpaal 3: Bedrijf heeft aangegeven bereid te zijn om een probleem op te willen lossen en heeft concrete vervolgstappen genomen;
- Mijlpaal 4: Doelstelling van de engagement bereikt.

### Uitsluitingen

De volgende algemene uitgangspunten heeft Stap als minimum in haar beleid voor uitsluitingen gedefinieerd:

- Er wordt niet belegd in bedrijven uit Rusland of in leningen van de Russische overheid.
- In bedrijven die direct betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens wordt niet belegd.
- Op basis van universeel erkende veroordelingen op het gebied van schending van mensenrechten wordt een aantal landen uitgesloten. De uit te sluiten beleggingen zijn staatsobligaties en overige leningen uitgegeven door centrale en lagere overheden van deze landen, alsmede bedrijven die volledig in handen zijn van de betreffende overheden.
- Uitsluitingen vinden plaats op basis van de resultaten van de dialoog, indien de dialoog niet tot de gewenste resultaten leidt.

Stap belegt niet in bedrijven die direct betrokken zijn bij de productie, ontwikkeling, handel en onderhoud van controversiële wapens. Voor de bepaling van de lijst met uit te sluiten bedrijven maakt Stap in beginsel gebruik van de 'Controversial Weapons Radar' die door Sustainalytics wordt opgesteld. Op deze manier wordt in het kader van uitsluitingen rekening gehouden met het thematisch aandachtsgebied mensenrechten.

Tevens wordt door Stap niet belegd in obligaties van overheden en lagere overheden die betrokken zijn bij schendingen van mensenrechten.

Aanvullend houdt het uitsluitingenbeleid binnen de door de pensioenkringen van Stap geselecteerde beleggingsfondsen rekening met de thematische aandachtsgebieden klimaatverandering, biodiversiteit, gezondheid en welzijn.

Afhankelijk van de invulling van het MVB-beleid van een pensioenkring kan het voorkomen dat er in de ene pensioenkring meer bedrijven en/of sectoren worden uitgesloten dan in een andere pensioenkring. Ook kan het voorkomen dat er in verschillende beleggingscategorieën andere bedrijven of sectoren worden uitgesloten.

Uitsluiting van bedrijven vindt voor de pensioenkringen die beleggen in de MM-beleggingsfondsen van Aegon AM in het algemeen plaats op basis van de volgende criteria.

### Wapens

- Controversiële wapens op basis van de Controversial Weapons Radar (CWR) die wordt opgesteld door Sustainalytics. Als controversiële wapens worden de volgende soorten geclassificeerd: biologische wapens, nucleaire wapens, chemische wapens, antipersoonsmijnen, clustermunitie, munitie met verarmd uranium en witte fosfor.

- Bedrijven die essentiële componenten ontwikkelen of produceren voor controversiële wapens, zoals hierboven vermeld, of essentiële diensten aanbieden voor hun gebruik.
- Bedrijven die betrokken zijn bij controversiële wapenhandel met landen:
  - waar een wapenembargo van de VN-Veiligheidsraad, de Verenigde Staten of de Europese Unie van kracht is, of een ander relevant multilateraal wapenembargo;
  - die deel uitmaken van een oorlogsgebied;
  - en/of die een onevenredig deel van hun budget aan militaire goederen besteden.
- Bedrijven die betrokken zijn bij wapenhandel naar landen met een hoog risico waarvoor de Nederlandse regering een 'presumption of denial' toepast bij de beslissing over een exportvergunning.

#### *Thermische kolen*

- Bedrijven die meer dan 5% van de omzet behalen met thermische kolenmijnbouw. De omzetgrens zal geleidelijk teruggebracht worden naar vrijwel 0% (0%-5%) in 2030.
- Bedrijven die 5% of meer van hun omzet behalen uit kolengestookte elektriciteitopwekking. De omzetgrens zal geleidelijk teruggebracht worden naar vrijwel 0% (0%-5%) in 2030.
- Bedrijven die jaarlijks meer dan 20 miljoen ton thermische steenkool produceren en actief de exploratie-, mijnbouw- of raffinageactiviteiten uitbreiden.
- Bedrijven die een capaciteit hebben voor de opwekking van kolengestookte elektriciteit van meer dan 10 gigawatt en actief de productiecapaciteit van kolencentrales uitbreiden.

#### *Niet naleven wereldwijde normen*

- Bedrijven die non-compliant zijn met wereldwijde normen en onvoldoende voortgang in de dialoog hebben getoond.

#### *Tabak*

- Beleggingen in tabaksproducenten die 5% of meer van de omzet uit tabak en aan tabak gerelateerde producten behalen.

#### *Teerzand*

- Bedrijven die 5% of meer van hun olieproductie halen uit teerzanden en/of bedrijven die een significante betrokkenheid hebben bij het transport van teerzandolie.
- Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit (offshore) olie- of gaswinning in Arctische gebieden.

#### *Biodiversiteit*

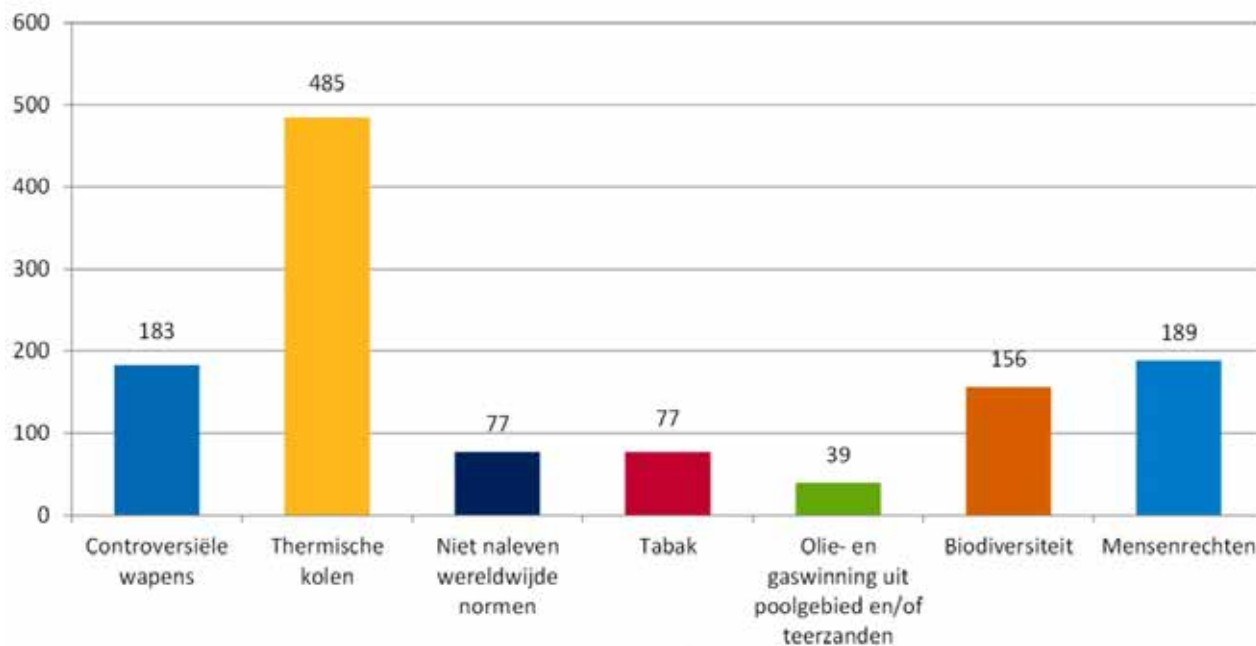
- Bedrijven die 5% of meer van hun inkomsten uit palmolieproductie en/of distributie behalen.
- Bedrijven die bossen beheren voor houtproductie met een FSC-certificeringsdekking vanaf 75% of lager.

#### *Mensenrechten*

- Elke vorm van door de overheid uitgegeven schuld (bijvoorbeeld obligaties) van landen die systematisch inbreuk plegen op mensenrechten of van een land waarvan de regering onderworpen is aan een wapenembargo van de Verenigde Naties Veiligheidsraad, de Verenigde Staten, de Europese Unie of waar een ander relevant multilateraal wapenembargo van kracht is.
- Beleggingen in Russische en Belarussische bedrijven in navolging van de internationale sancties tegen deze landen.

Eind 2023 bevatte de lijst met uitsluitingen voor Aegon AM MM-beleggingsfondsen 1.206 bedrijven (2022: 1.155 bedrijven) voor de genoemde criteria.

### Aantal uitsluitingen per criterium 2023



Figuur 1 - Bron: Aegon Asset Management

#### Landen

Op basis van de Nederlandse Sanctiewet en universeel erkende veroordelingen worden landen die betrokken zijn bij ernstige schendingen van de mensenrechten uitgesloten van beleggingen in staatsleningen. In 2023 stonden 15 landen op de uitsluitingslijst (2022: 15 landen).

#### Stemmen

Stap stemt volgens haar stembelid wereldwijd op aandeelhoudersvergaderingen. Periodiek wordt getoetst of het stembelid binnen de beleggingsfondsen waarin belegd wordt nog steeds passend is.

Daar waar Stap invloed heeft op de uitvoering van het MVB-beleid binnen de beleggingsfondsen, wordt voor stemactiviteiten gebruik gemaakt van het gespecialiseerde stemadviesbureau ISS. Er wordt in beginsel gestemd conform de 'ISS International Sustainability Proxy Voting Guidelines'. In bijzondere gevallen, bijvoorbeeld bij Eumedion alerts, afwijkingen van de Nederlandse Governance Code of sector-brede aandeelhoudersresoluties, kan afgeweken worden van het ISS stemadvies.

#### Uitgebrachte stemmen per thema

De uitgebrachte stemmen worden in onderstaande tabel per thema weergegeven. Hierbij wordt tevens aangegeven of er afwijkend van het stemadvies van de onderneming en/of het stemadviesbureau is gestemd.

Thema	Overname	Kapitaal-structuur	Bestuur	Reorganisatie & fusies	Mensenrechten	Bedrijfs-specifiek	Compensatie	Overig
<b>Uitgebrachte stemmen</b>	141	1.328	13.091	218	110	4.085	2.777	379
<b>Afwijkend van management onderneming</b>	3	102	977	19	94	188	359	184
<b>Afwijkend van advies stemadviesbureau</b>	0	0	0	0	0	1	0	1

### *Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen*

In de rapportageperiode is bij vier Nederlandse ondernemingen afwijkend van de aanbeveling van het management gestemd.

Voor de belangrijkste stemmingen wordt hierna benoemd waarom er tegen de aanbeveling van het management van de Nederlandse ondernemingen is gestemd:

- Er is tegen een herbenoeming van het zittend commissielid gestemd wegens gebrek aan diversiteit in het bestuur.
- Er is tegen het managementvoorstel met betrekking tot de bestuursrechten om kapitaalstructuur te veranderen gestemd, omdat het bestaan en de uitgifte van speciale stemgerechtigde aandelen niet in overeenstemming is met het beginsel van één aandeel-één stem en tevens het potentieel heeft om sommige aandeelhouders extra rechten te verlenen die niet in verhouding staan tot hun kapitaaltoezegging. De duur van de bevoegdheid is bovendien langer dan 18 maanden.
- Er is tegen de autorisatie van de inkoop van uitstaande aandelen gestemd omdat het voorstel tegenstrijdig was met de veelgebruikte waarborgen met betrekking tot volume en prijsstelling. De machtiging zou het bedrijf in staat stellen om tot 20 procent van het geplaatste aandelenkapitaal terug te kopen.
- Bij een bedrijf is tegen het goedkeuren van beloningsregeling gestemd. De omvang van het totale beloningspakket was te hoog bevonden en niet gekoppeld aan de prestatiedoelstellingen. Bovendien werd het aantal korte termijn beloningen dat werd toegekend, als buitensporig beschouwd.

### *Afwijkend van advies stemadviesbureau*

Hierna wordt voor de belangrijkste stemmingen weergegeven waarom er afwijkend van het stemadvies van de gevolmachtigde adviseur is gestemd:

- Een stem tegen de aanbeveling van het management en het stemadvies van de gevolmachtigde adviseur betrof aanpassingen in de toekomstige vertrekregelingen, waarbij het voorstel flexibiliteit bood met betrekking tot het moment waarop het bestuur goedkeuring van de aandeelhouders kan vragen voor een nieuwe of hernieuwde vertrekregeling.
- Een stem tegen de aanbeveling van het management en het stemadvies betrof het bekendmaken van de benchmark voor de jaarlijkse doelstellingen voor het dierenwelzijn. Er is voor deze resolutie gestemd, omdat beleggers baat zouden hebben bij feitelijke informatie over de vooruitgang bij het bereiken van jaarlijkse en kortetermijndoelstellingen.

## MVB-beleid per beleggingscategorie

Hieronder wordt de wijze beschreven waarop het MVB-beleid per beleggingscategorie wordt uitgevoerd.

Beleggings-categorie	Onderdeel MVB-beleid	Toepassing
Aandelen	Stemmen Screening en engagement Uitsluitingen ESG-integratie	ESG-integratie: Om financiële, juridische en reputatie risico's te beperken, hanteert Stap ESG-integratie. Het uitgangspunt voor beleggingen in aandelen ontwikkelde markten is passief beheer. Voor beleggingen in aandelen ontwikkelde markten heeft Stap daarom voor de meeste Pensioenkringen de MSCI World SRI Index als benchmark geselecteerd. Deze index is gewogen naar markt en sector conform de MSCI World Index. Daarbij wordt er uitsluitend belegd in de 25% van de ondernemingen die het hoogst op ESG-criteria scoren. De ESG-criteria worden door de benchmarkprovider geïntegreerd. In geval van actief beheerde mandaten nemen de geselecteerde vermogensbeheerders ESG-factoren integraal mee in hun beleggingsproces.
Emerging Market Debt	Screening en engagement Uitsluitingen ESG-integratie	Uitsluitingen: Stap belegt niet in landen die volgens internationaal erkende instanties en aanvullende criteria mensenrechten schenden.  ESG-integratie: De mate waarop vermogensbeheerders ESG integreren in het beleggingsproces vormt een integraal element van de managerselectie en -monitoring voor actief beheerde mandaten.
High Yield	Screening en engagement Uitsluitingen ESG-integratie	ESG-integratie: De mate waarop vermogensbeheerders ESG integreren in het beleggingsproces vormt een integraal element van managerselectie en -monitoring voor actief beheerde mandaten.
Investment Grade bedrijfsobligaties	Screening en engagement Uitsluitingen ESG-integratie	ESG-integratie: De mate waarop vermogensbeheerders ESG integreren in het beleggingsproces vormt een integraal element van managerselectie en -monitoring voor actief beheerde mandaten.  Stap geeft invulling aan beleggingen in Investment Grade bedrijfsobligaties door een combinatie van meerdere beleggingsfondsen. Voor de meeste pensioenkringen wordt hierbij in een actief beleggingsfonds belegd. Van dit beleggingsfonds is de benchmark met ingang in 2023 aangepast naar een best-in-class benchmark (Bloomberg MSCI Euro Corporate Sustainable ESG Select Index).  Thematische beleggingen: De meeste pensioenkringen van Stap kennen een allocatie naar green bonds, om zo invulling te geven aan het thematisch aandachtsgebied klimaat.

Beleggings-categorie	Onderdeel MVB-beleid	Toepassing
Hypotheke		<p>Binnen de hypotheekportefeuille wordt het aandeel hypotheke met een hoge loan to value (LTV) gemaximeerd. Daarmee wordt voorkomen dat leningen worden verstrekt die veel hoger zijn dan de waarde van het onderpand. Hoewel dit een andere invulling is van specifieke uitsluitingen dan bijvoorbeeld sectoren of bedrijven binnen aandelen of bedrijfsobligaties, is hier wel sprake van een uitsluiting om financiële en reputatierisico's te mitigeren.</p> <p>Bij de selectie van aanbieders wordt beoordeeld of de aanbieders op een sociaal verantwoorde manier omgaan met speciaal beheer en consumenten met een betalingsachterstand. Daarnaast wordt verlangd dat er actief wordt samengewerkt met de consument om tot een oplossing te komen, waarbij gedwongen verkoop enkel als laatste middel wordt toegepast. Verder wordt beoordeeld of en hoe de hypotheekverstrekker de consument probeert te stimuleren om de woning duurzamer te maken ('vergroenen'). Dit zijn vormen van ESG-integratie in het investeringsproces van een actief mandaat die leiden tot een lager risico via een kleinere kans op restschulden en lagere maandlasten voor de hypotheekgever.</p>
Staatsobligaties (ontwikkelde landen)		<p>Het is wettelijk niet toegestaan om te beleggen in staatsobligaties van landen die volgens VN resoluties op een sanctielijst zijn opgenomen (sanctiewet 1978). Uitsluitingen: Stap belegt niet in landen die volgens internationaal erkende instanties en aanvullende criteria mensenrechten schenden. Naast uitsluitingen acht Stap het van belang om inzicht te hebben in het algemene ESG-profiel van de landen waar de pensioenkringen in investeren. Het ESG-profiel kan additionele informatie geven over de mogelijke uitdagingen, maar ook kansen, waar de uitgevers van staatsobligaties in de portefeuille voor staan. Duurzaamheidskarakteristieken van landen die in aanmerking komen voor opname in het mandaat voor nominale staatsobligaties dienen daarom geëvalueerd te worden. Stap beoordeelt deze landen mede aan de hand van sustainability scores van de fiduciaire vermogensbeheerder.</p>
Niet-beursgenoteerd vastgoed		<p>Door het specifieke karakter van niet-beursgenoteerd vastgoed is screening en engagement en het standaard uitsluitingenbeleid binnen deze categorie niet volledig van toepassing. Stemrecht wordt uitgeoefend door het bezoeken van aandeelhoudersvergaderingen van de beleggingsfondsen waarin geparticipeerd wordt en, indien dat niet mogelijk is, door gebruik te maken van 'proxy' formulieren. Daarnaast kan bij voldoende omvang actief gestreefd worden naar vergroting van de invloed op het beleid van een vastgoedfonds door participatie in fonds-specifieke adviesorganen.</p> <p>Onderzoeken naar vastgoedbeleggingen wijzen uit dat objecten die beter scoren op ESG-factoren geen slechter rendement halen en bovendien een lager risico hebben. Daarnaast wordt ook het mogelijke reputatierisico voor de belegger beperkt. Bij de selectie van managers of beleggingsfondsen wordt zodoende het duurzaamheidsbeleid als één van de selectiecriteria meegenomen.</p> <p>Aanvullend wordt bij de selectie van beleggingsfondsen ingezet op het opleggen van minimale vereisten voor energielabels en/of GRESB-scores voor nieuw vastgoed.</p>

\* Bijvoorbeeld Fuerst, F. (2015). *The Financial Rewards of Sustainability: A Global Performance Study of Real Estate Investment Trusts*. University of Cambridge Working Papers, 2015-07; Aegon Asset Management, *Vastgoed*, 2019.

## Toekomstige ontwikkeling MVB-beleid

Stap ziet het beheersen van duurzaamheidsrisico's als een belangrijk aspect van strategische kaders.

Het verder uitwerken van de invulling voor het ESG-risicobeheer heeft in 2024 een hoge prioriteit. Stap heeft hierbij thematische aandachtsgebieden voor haar beleggingen vastgesteld. Een aantal 'thematische aandachtsgebieden vloeien direct voort uit de UN Global Compact Principles, UN Guiding Principles on Business and Human Rights en de OECD Guidelines for Multinational Enterprises:

- mensenrechten (waaronder controversiële wapens)
- klimaatverandering en biodiversiteit
- governance

Daarnaast heeft Stap op basis van de voorkeuren van haar achterban besloten om het thematische aandachtsgebied gezondheid en welzijn op te nemen in het beleid.

Daarnaast is Stap volop bezig met de Wet toekomst pensioenen. In dit kader wordt een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke samenstelling van MVB-lifecycles voor de pensioenkringen die voor een FPR willen kiezen. Tot slot is Stap voornemens om in 2024 de mogelijkheden tot verdere verduurzaming van de matching portefeuille te onderzoeken.

## 1.6 Financiële paragraaf

Stap is opgericht met een startkapitaal van de initiatiefnemers (pensioenuitvoerder TKP Pensioen B.V. en verzekeraar Aegon Nederland N.V.). Daarbij is met Aegon Nederland N.V. overeengekomen dat Aegon Nederland N.V. voor de periode tot 4 juli 2021 garant stond voor (eventuele) exploitatietekorten van Stap. In het licht van de verdere groei van Stap zijn aanvullende afspraken gemaakt over de financiering van de exploitatietekorten. Aegon Nederland N.V. heeft toegezegd de garantstelling tot eind 2024 te verlengen. Deze aanvullende afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V. Na de fusie tussen Aegon Nederland N.V. en ASR Nederland N.V. heeft ASR Nederland N.V. deze afspraken gestand gedaan.

Voor de periode vanaf 1 januari 2025 zijn Stap en Aegon Asset Management Holding B.V. financieringsafspraken overeengekomen die in december 2023 in een overeenkomst zijn vastgelegd.

Het exploitatietekort over 2023 bedraagt € 0,845 miljoen (2022: € 1,427 miljoen) en dit is opgenomen in de "staat van baten en lasten". Stap heeft ervoor gekozen, met het oog op een gezonde financiële huishouding, om bij het invoeren van de garantie eerst de raad van toezicht te laten vaststellen dat sprake is geweest van een beheerste en integere bedrijfsvoering.



## 1.7 Kostentransparantie

De governancekosten van Stap bestaan uit de volgende componenten:

- exploitatiekosten (kosten bestuur, raad van toezicht, bestuursbureau, huisvesting, advieskosten, verzekeringen, algemene uitvoerings- en fiduciaire kosten en distributiekosten)
- contributies en bijdragen (onder andere kosten DNB, AFM, Pensioenfederatie)
- kosten accountant en certificerend actuaaris
- kosten belanghebbendenorganen (onder andere vergoedingen leden, opleidingskosten, ondersteuning)

De vergoedingen vanuit de pensioenkringen voor de governancekosten zijn afhankelijk van de afspraken die bij de toetreding tot Stap met de pensioenkring zijn gemaakt. Deze afspraken zijn afhankelijk van de aard van de pensioenregeling en worden bepaald als een vast bedrag of een percentage van het belegd vermogen. De meeste governancekosten en de daarvoor ontvangen vergoedingen worden verantwoord in de jaarrekening van Stap. Een aantal onderdelen van de governancekosten worden direct doorbelast aan de pensioenkringen en daarmee rechtstreeks verantwoord in de financiële opstelling van de betreffende pensioenkring.

Om de kostendekking voor de exploitatie van Stap over 2023 te bepalen worden in de onderstaande tabel de totale uitvoeringskosten en vergoedingen weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Governancekosten</b>		
Governancekosten verantwoord in de jaarrekening van Stap	3.603	3.601
Governancekosten rechtstreeks verantwoord in de financiële opstellingen van de betreffende pensioenkringen	849	677
<b>Totale governancekosten Stap en pensioenkringen</b>	<b>4.452</b>	<b>4.278</b>
Vergoedingen pensioenkringen verantwoord in de jaarrekening van Stap	2.758	2.054
Governancekosten rechtstreeks verantwoord in de financiële opstellingen van de betreffende pensioenkringen	849	677
<b>Totale vergoedingen pensioenkringen voor governancekosten</b>	<b>3.607</b>	<b>2.731</b>

De vergoedingen worden door de pensioenkringen betaald over de periode dat een pensioenkring gedurende het boekjaar is aangesloten.

## 1.8 Weerstandsvermogen

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Stap toetst doorlopend of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij komen vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen, die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van de pensioenkringen, ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van de pensioenkringen.

Het bestuur heeft in het kader van de vaststelling van het weerstandsvermogen de risico's op instellingsniveau ingeschat. Getoetst is in hoeverre het aanwezige weerstandsvermogen voldoende is ten opzichte van de door Stap als instelling onderkende risico's en het daarvoor benodigd aan te houden kapitaal. Het bestuur schat de risico's in op basis van de uitgevoerde RSA en een aan ICAAP verwante analyse. Stap toetst op basis hiervan doorlopend of er voldoende weerstandsvermogen is aangehouden. In 2023 heeft Stap steeds voldoende weerstandsvermogen aangehouden.

## 1.9 Toekomstparagraaf

### Wet toekomst pensioenen

De afgelopen jaren was de ontwikkeling van het nieuwe pensioenstelsel het belangrijkste thema in de pensioensector. Sinds 1 juli 2023 is de Wet toekomst pensioenen van kracht. De komende jaren begeleidt Stap huidige en toekomstige klanten bij een zorgeloze transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Stap faciliteert zowel solidaire als flexibele premieregelingen en mogelijkheden voor niet-actieve verzekerde regelingen. Daarnaast blijft Stap het huidige FTK uitvoeren voor collectiviteiten die in het huidige pensioenstelsel blijven.

Op 1 januari 2028 moeten alle pensioenregelingen voldoen aan de regels van het nieuwe pensioenstelsel. Het kwalitatief excellent uitvoeren van de pensioenregeling op een efficiënte en effectieve manier staat hoog in het vaandel van Stap. Stap hanteert daarbij de volgende criteria bij het aanvaarden van de opdracht tot uitvoering van een pensioenregeling: haalbaarheid van de ambitie, uitvoerbaarheid, uitlegbaarheid en evenwichtigheid. Daarnaast bereidt Stap zich ook voor op de periode na de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. De huidige transitie zal immers niet de laatste wijziging zijn in de pensioensector. Stap blijft graag in gesprek met haar klanten om te bezien op welke wijze Stap de schaalvoordelen van een algemeen pensioenfonds nog beter tot uiting kan laten komen zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van de dienstverlening.

### Pensioenkring Holland Casino

Holland Casino heeft op 12 december 2023 een transitieplan voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel ingediend bij Stap. In 2024 is vervolgens het besluitvormingstraject bij Stap in gang gezet en hebben bestuur, raad van toezicht en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring een positief besluit genomen over de uitvoering van de solidaire pensioenregeling en het invaren van de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten naar deze nieuwe pensioenregeling. De transitie zal in 2025 plaatsvinden en het implementatieplan wordt voor de zomer van 2024 bij DNB ingediend.

Utrecht, 5 juni 2024

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Namens het bestuur

Marga Schaap (waarnemend voorzitter)

## 1.10 Verslag raad van toezicht

### Voorwoord

Naast de voortdurende oorlog tussen Rusland en Oekraïne is het conflict in het Midden-Oosten na 7 oktober 2023 enorm geëscaleerd. Ook de relatie tussen China en de USA verslechterde. De geopolitieke risico's zijn in 2023 aldus aanzienlijk toegenomen. De inflatie liep in 2023 substantieel terug maar was nog steeds hoog. Pas in 2024 worden renteverlagingen door de centrale banken, zoals FED en ECB, verwacht. Zowel door goede resultaten op zakelijke waarden als verlaging van de lange termijn rente was 2023 een goed jaar voor de beleggingen. De dekkingsgraden stegen waardoor indexering bij enkele pensioenkringen mogelijk was.

Het verslagjaar stond sterk in het teken van de Wet toekomst pensioenen (Wtp), die door de Eerste Kamer werd goedgekeurd op 30 mei 2023. De ingangsdatum is 1 juli 2023, waarbij de einddatum van overgang naar de Wtp 1 januari 2028 is. Hierna wordt nader ingegaan op de betekenis voor Stap.

De voorbereiding voor overgang naar de Wtp en het verder verduurzamen van het beleggingsbeleid zijn wederom belangrijke onderwerpen geweest in de contacten tussen bestuur en raad van toezicht (RvT) van Stap. Na de fusie tussen Aegon Nederland N.V. en ASR Nederland N.V., exclusief Aegon Asset Management (Aegon AM), is in 2023 gesproken over de mogelijke gevolgen voor Stap.

### Inleiding

Vanuit wettelijk perspectief waren er met betrekking tot de taken van de RvT in 2023 geen wijzigingen. Wel werd diverse malen gesproken over de aanstaande verandering van de pensioencontracten met het oog op de Wtp. Artikel 104 van de Pensioenwet geeft aan dat de RvT specifieke aandacht heeft voor evenwichtige belangenafweging en adequate risicobeheersing alsmede beheerste en integere bedrijfsvoering. Het blijvend reflecteren en klankborden vanuit de RvT op het functioneren van het bestuur van Stap ten aanzien van ontwikkeling en uitvoering van beleid behoort hiertoe, evenals de toetsing van de toepassing van de governance binnen Stap.

De RvT hanteert de Code Pensioenfondsen en de VITP code. Indien deze beide documenten - op onderdelen - niet geheel gevolgd worden, dan wordt aangegeven op grond van welke overwegingen of omstandigheden afgeweken wordt van bepaalde artikelen en uitgangspunten.

Bij de invulling van zijn taak heeft de RvT er sedert enige jaren voor gekozen om jaarlijks in overleg te treden met alle afzonderlijke belanghebbendenorganen (BO's) van de pensioenkringen die binnen Stap functioneren. Dit naast de verantwoording die verstrekt wordt aan de vergadering van belanghebbendenorganen (VvBO). De RvT heeft ervaren dat dit over en weer meer inzicht en begrip geeft in het opereren van zowel de RvT als de afzonderlijke BO's en tevens de mogelijkheid biedt specifieke zaken aangaande de betreffende pensioenkring te bespreken.

### Overleggen en afstemming gedurende het jaar 2023

Met het definitieve akkoord van de Eerste Kamer op 30 mei 2023, met ingangsdatum voor de Wtp van 1 juli 2023, is er na vele jaren van overleg een nieuwe basis gelegd voor herinrichting van het pensioenstelsel. Met het aannemen van het wetsvoorstel komt tegelijkertijd een enorme hoeveelheid werk af op de pensioenfondsen en dus ook op Stap. Tijdens elke vergadering is sedertdien de voortgang transitie Wtp aan de orde geweest. De RvT heeft in 2023 acht maal vergaderd waarvan vier reguliere vergaderingen en vier extra vergaderingen over het jaarwerk, zelfevaluatie, CWO (Astellas) en de voortgang Wtp. Vijf maal werd er vergaderd met het bestuur, waarvan de themasessie op 6 september in het bijzonder gewijd werd aan de

voortgang Wtp. Tweemaal werd overleg gevoerd met de VvBO. Ook met alle BO's (van de Pensioenkringen Eastman, SVG, Holland Casino, Douwe Egberts, Ballast Nedam, GE Nederland, TotalEnergies Nederland, Aon Groep Nederland en Multi-client 2) werd overleg gevoerd.

In maart werd in onderlinge samenspraak de RvT zelfevaluatie gedaan. Verder werd deelgenomen aan een drietal themasessies in januari (over SPR en nabestaandenpensioen), maart (over MVB) en september (over Wtp en de relatie met beleggingen en over Compliance als tweede onderwerp). Op 7 juni 2023 werd tezamen met het bestuur het jaarlijkse bezoek afgelegd bij TKP in Groningen, waar ook Aegon AM een gedeelte van het dagprogramma verzorgde. De dag stond in het teken van de Wtp.

Tijdens de zelfevaluatie in maart is aandacht besteed aan de onderlinge samenwerking binnen de RvT en gesproken over de samenwerking met het bestuur en bestuursbureau. Ook het gehanteerde governance-model van Stap werd besproken.

## **Thematiek met speciale aandacht in overleg raad van toezicht en bestuur**

In het verslagjaar heeft de RvT wederom gebruik gemaakt van het geactualiseerde toezichtskader waarin de volgende focuspunten vermeld waren:

- voortgang implementatie Wtp
- werking risicobeheersing waaronder strategische risico's
- afstemming met BO's en communicatie met deelnemers
- monitoring datakwaliteit, security en data integriteit binnen Stap en uitbestedingspartners
- MVB-beleid, positionering en daaruit voortvloeiende keuzen
- beheerste groei

Daarnaast zijn tijdens elke reguliere vergadering de risicomanagementrapportages en de maandoverzichten van de Pensioenkringen en Stap besproken. De sleutelfunctiehouders hebben hun rapportages aan de RvT toegelicht.

### **Voortgang Wtp**

Met aanvaarding in de Eerste Kamer van de Wet toekomst pensioenen (Wtp) is het uitvoeren van de transitie naar het nieuwe stelsel/de nieuwe contracten bij uitstek het meest zwaarwegende dossier binnen Stap geworden. De voorbereiding vanuit Stap is omgezet naar een concreet stappenplan en aanpassingen in de interne organisatie hebben plaatsgevonden om de transitie goed te laten verlopen. Dat in deze overgang voor een algemeen pensioenfonds als Stap, met zijn meerdere pensioenkringen, een zeer grote uitdaging ligt spreekt boekdelen. Zeker met de ambitie die het bestuur uitgesproken heeft om al vanaf 2025 de eerste pensioenkring over te laten gaan naar een nieuw contract. Dit betreft Pensioenkring Holland Casino, die zal overgaan naar de solidaire pensioenregeling. De RvT volgt deze transitie met zeer veel aandacht. Door Stap is een programmadirecteur Wtp uit eigen gelederen benoemd en de coördinatiecommissie Wtp ingesteld, met deelname van bestuursleden en medewerkers van het bestuursbureau. De RvT is van mening dat hiermee belangrijke en goede begeleidende stappen gezet zijn om de overgang goed te laten verlopen.

De optie te kiezen voor het nFTK als een van de mogelijkheden blijft bestaan. Dit naast de keuze voor de solidaire pensioenregeling (SPR) of flexibele pensioenregeling (FPR). Mogelijk wordt dit door enkele (gesloten) pensioenkringen overwogen. Dit is de verantwoordelijkheid van de sociale partners.

## Werking ERB

In de rapportages van de (in 2023 nieuw aangetreden) sleutelfunctiehouder voor de risicobeheerfunctie en ook van de sleutelfunctiehouder voor de interne auditfunctie komen aspecten van ERB aan de orde. Als onderdeel van het palet aan instrumenten om het risicobeheer zorgvuldig te monitoren worden de rapportages periodiek besproken met deze functionarissen.

## Communicatie met BO's en uitleg aan deelnemers

De RvT geeft belangrijk gewicht aan het overleg met de verschillende BO's. Tenminste eenmaal per jaar wordt overleg gevoerd met elk afzonderlijk BO. In 2023 is gesproken met alle BO's van de 9 pensioenkringen van Stap. In een open en constructieve sfeer is over en weer inzicht gegeven in de werkwijze en aandacht besteed aan vragen die vanuit de BO's bestaan met betrekking tot de gesprekspunten tussen RvT en bestuur. Ook heeft de RvT aan de BO's gevraagd de specifiek relevante onderwerpen per BO aan te geven, waarbij de visie van de RvT gevraagd wordt. De RvT heeft zich laten informeren over de relatie met de deelnemers vanuit de respectievelijke pensioenkringen.

## Datakwaliteit

Bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel wordt veel aandacht besteed aan de beoordeling van datakwaliteit. Dit is de afgelopen jaren al veelvuldig aan de orde geweest, onder meer door de themasessies van het bureau Quint, die de leden van de RvT hebben bijgewoond. Met de sleutelfunctiehouders wordt dit onderwerp aan de hand van de rapportages periodiek aan de orde gesteld. Als relatief jong pensioenfonds geeft Stap bij inkomende CWO's hieraan veel aandacht.

## Ontwikkelingen uitbestedingspartners en cybersecurity

De aandacht voor ketenverantwoordelijkheid neemt sterk toe. Immers de sterkte van de keten hangt af van de zwakste schakel. Met regelmaat wordt dan ook gesproken tussen bestuur en RvT over de relatie met TKP en Aegon AM en door het bestuur wordt gerapporteerd welke gesprekken met deze beide uitvoeringsorganisaties worden gevoerd. Dat vanuit Stap en de uitvoeringsorganisaties grote aandacht gegeven wordt aan cybersecurity is dan ook meer dan terecht. Pensioenfonds moeten in 2025 voldoen aan de vereisten van de Digital Operational Resilience Act (DORA), een Europese verordening met betrekking tot cybersecurity. Dit geldt ook voor Stap en de uitbestedingspartners. De RvT volgt het ingezette traject hieromtrent.

## MVB-beleid, positionering en daaruit voortvloeiende keuzen

Regelmatig wordt gesproken over de voortgang van het beleid met betrekking tot verduurzaming van de beleggingsportefeuille en het gevolgde MVB-beleid. Ook de vertaling van de uitkomsten van het risicobereidheidsonderzoek, mede met het oog op de veranderingen richting implementatie Wtp, werd besproken. Vanuit de RvT wordt met regelmaat gewezen op de risico's van veranderende inzichten rond belegbare ondernemingen zoals bijvoorbeeld de risico's van zogenaamde "stranded assets". Ook de mate van renteafdekking in het licht van de marktontwikkelingen en de risicobeheersing bij overgang van pensioencontracten als gevolg van de Wtp kwam aan de orde. Stap laat zich niet leiden door tactisch beleggingsbeleid bij wisselende marktomstandigheden maar geeft zich wel rekenschap, als lange termijn belegger, van mogelijkheden tot risicoreductie en handelt daar naar.

## Beheerste groei en omvang bestuursbureau

De raad van toezicht realiseert zich dat de werkdruk voor de medewerkers, met alle aanstaande veranderingen, aanzienlijk is. Met het bestuur is het onderwerp "werklust en werkdruk" met regelmaat aan de orde. De RvT volgt de door het bestuur gemaakte keuzen en wijst er op acht te (blijven) slaan bij de komende uitdagingen op de bezetting en belasting van het bestuursbureau.

Buiten de bijzondere focuspunten blijven aangelegenheden voor evenwichtige belangenafweging en goedkeuring van het jaarwerk natuurlijk als reguliere onderwerpen de gebruikelijke aandacht krijgen.

## Onderwerpen besproken tijdens de reguliere raad van toezicht vergaderingen

In het verslagjaar zijn diverse onderwerpen tijdens de reguliere vergaderingen van zowel de RvT zelf als met het bestuur besproken. De navolgende onderwerpen kwamen daarbij aan de orde:

- herbenoeming Huub Popping als voorzitter van het bestuur van Stap
- maand- en kwartaalrapportages van Stap en van de verschillende pensioenkringen
- risicomanagementrapportages
- toezichtkader 2023/2024
- rapportages sleutelfunctiehouders
- ontwikkelingen Wtp en bijbehorende documenten
- jaarwerk 2022
- in rekening te brengen kosten bij de pensioenkringen (mede voor de implementatie van de Wtp)
- bevindingen accountant en certificerend actuaaris
- goedkeuring toetreding voormalig Pensioenfonds Astellas tot Stap in een single-client pensioenkring en daaraan verbonden CWO
- tijdelijke verhoging van de beloning voor het waarnemen taken bestuur vanwege ziekte van de voorzitter (waarnemend voorzitter is Marga Schaap)
- jaarcyclus pensioenkringen
- risicobereidheidsonderzoeken pensioenkringen
- evaluatie strategische uitbestedingspartners
- exploitatie en meerjarenbegroting Stap
- commerciële ontwikkelingen
- fusie Aegon Nederland N.V. (exclusief Aegon AM) met ASR Nederland N.V. (a.s.r.), mede met het oog op de garantstelling voor de exploitatie
- Reglement raad van toezicht
- vacature raad van toezicht per 1 juli 2024

Tijdens de VvBO vergadering van 5 april 2023 werd de aanbeveling voor de herbenoeming van Huub Popping als voorzitter van Stap voor een derde termijn toegelicht.

## Bevindingen

De RvT geeft de volgende bevindingen bij de hiervoor aangegeven gespreksonderwerpen:

- De kwaliteit van de maand- en kwartaalrapportages geeft goed inzicht in de ontwikkelingen per pensioenkring en wordt in de reguliere RvT vergaderingen besproken.
- De aandacht bij invulling van de focuspunten richtte zich in toenemende mate op de transitie naar de Wtp. Het bestuur heeft de RvT stelselmatig op de hoogte gehouden van de gesprekken met- en ontwikkelingen in de gesprekken met sociale partners en de BO's daaromtrent.
- De raad van toezicht onderschrijft de genomen besluiten inzake de structuur met betrekking tot de begeleiding en transitie naar de Wtp, zoals de aanstelling van een programmadirecteur en de instelling van de coördinatiecommissie Wtp met deelname van bestuursleden en medewerkers van het bestuursbureau. Ook de intensieve discussies met de uitvoeringsorganisaties geven vertrouwen in de doorvoering van komende wijzigingen.
- De raad van toezicht blijft wijzen op de noodzaak tot verduurzaming van de beleggingsportefeuille en heeft aandacht gevraagd voor de toenemende geopolitieke risico's.
- Met genoegen stelt de RvT vast dat de werkwijze en rapportering van de sleutelfunctiehouders op professionele wijze is gecontinueerd.
- De RvT heeft goedkeuring gegeven aan de overgang van Astellas naar een eigen pensioenkring binnen Stap en de bijbehorende CWO.

- De RvT heeft ingestemd met het voorstel van het bestuur tot tijdelijke verhoging van de beloning voor het waarnemen van de taken door de overige bestuursleden vanwege de ziekte van de voorzitter.
- De RvT heeft kennis genomen van de jaarcyclus pensioenkringen en de voorstellen tot de-risken van de beleggingsportefeuilles.
- Met het bestuur zijn de uitkomsten van het risicobereidheidsonderzoek besproken.
- De RvT is geïnformeerd over de evaluatie van de uitbestedingspartners en stemt in met de conclusie om de samenwerking te continueren.
- De RvT is op de hoogte gesteld van ontwikkelingen ten aanzien van de commerciële trajecten en meent dat er sprake is van een gedegen en zorgvuldige marktbenadering.
- Zichtbaarheid in publicaties en in contact met adviseurs blijft een aandachtspunt, waarbij begrip bestaat voor de belasting van de bestuursleden en de medewerkers van het bestuursbureau, zeker door de aanpassing in beschikbaarheid bij het bestuur vanwege ziekte.
- De RvT wordt op de hoogte gehouden over de stand van zaken ten aanzien van de contacten met a.s.r. en de gevolgen voor Stap.
- De RvT ondersteunt de herbenoeming van Huub Popping als voorzitter van het bestuur van Stap.

## Beoordeling, vooruitzicht en voornemens

De RvT komt tot de navolgende beoordeling over de gang van zaken in het verslagjaar 2023:

- Het bestuur bestuurt het algemeen pensioenfonds Stap op deskundige manier waarbij op de gepaste momenten de juiste keuzen worden gemaakt en tijdig besluiten genomen worden; de inzet van de bestuursleden verdient, na de beperking in bezetting vanwege ziekte, alle lof.
- De implementatie van de Wtp zal veel aandacht vragen in de komende jaren. De daartoe opgezette structuur oogt zeer professioneel. Dit neemt niet weg dat voor de hele sector en dus ook voor Stap de transitie gepaard gaat met onzekerheden en risico's. De RvT volgt het proces richting Wtp intensief en heeft grote waardering voor inzet en betrokkenheid van bestuur, bestuursbureau en BO-leden die in het proces betrokken zijn. De RvT let nadrukkelijk op evenwichtigheid voor de deelnemers bij de transitie, adequate risicobeheersing en aantoonbaarheid van datakwaliteit.
- De verdere verduurzaming van de beleggingsportefeuille en de aandacht voor ESG factoren blijven punten van aandacht, mede in het kader van risicobeheersing. Het bestuur heeft inzicht gegeven in de gesprekken die daarover zowel met de BO's als met Aegon AM gevoerd worden en de RvT zal het bestuur daarin blijven volgen.
- De RvT vindt de wijze waarop nieuwe prospects worden beoordeeld en toegevoegd aan Stap zorgvuldig en deskundig.
- Blijvende aandacht aan kwaliteit van data en cybersecurity is aan de orde. Stap acteert daarop adequaat en bespreekt dit met de uitbestedingspartners, met name TKP.
- Het initiatief om gesprekken te voeren met de afzonderlijke BO's van de pensioenkringen geeft inzicht in dynamiek per pensioenkring en vergroot kennis bij RvT en BO's, over en weer, en verbetert en vergroot begrip voor lopende discussies.
- Met de nodige aandacht volgt de RvT de ontwikkelingen rond de discussies met Aegon AM en a.s.r. over de relatie, inclusief garantstelling.

## Adviezen en/of goedkeuring van onderwerpen in de contacten met het bestuur

Krachtens de Pensioenwet heeft de RvT goedkeuring gegeven aan:

- de vaststelling van het Jaarverslag 2022
- de toetreding van Astellas tot Stap in een Single-client Pensioenkring, met advisering over de bijbehorende CWO.

De RvT heeft adviezen gegeven aan het bestuur en de VvBO omtrent:



- de herbenoeming van Huub Popping
- de opzet van een tijdlijn met betrekking tot kritische besluitvormingsmomenten bij de implementatie van de Wtp
- voortzetting en tijdigheid bij mogelijke aanpassing van het beleggingsbeleid voor de verduurzaming van de beleggingsportefeuilles
- tijdelijke verhoging van de beloning voor bestuursleden in verband met het waarnemen van taken
- positionering en inhoud van de rol van de VvBO in het overleg met het bestuur en de RvT
- strategie en ontwikkeling van de exploitatie op korte en lange termijn en de meerjarenbegroting, mede in relatie tot de afspraken met Aegon AM en a.s.r.

Met genoegen kijkt de raad van toezicht terug op de constructieve samenwerking met het bestuur van Stap en spreekt zijn waardering en tevredenheid uit over de gang van zaken. De raad van toezicht kijkt met vertrouwen en interesse uit naar de uitdagingen voor 2024 en verwacht dat Stap wederom de rol van “first in class” onder de APF'en zal waarmaken.

Utrecht, 5 juni 2024  
Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

De raad van toezicht

Jacques Moors, voorzitter  
Rene Vermeirssen  
Martine Menko

## Reactie bestuur

Het bestuur kijkt met veel genoegen terug op de wijze waarop de raad van toezicht haar rol uitoefent en is de raad van toezicht erkentelijk voor hun inspanningen.

Het bestuur heeft er vertrouwen in dat alle onderwerpen die door de raad van toezicht voor 2023 worden aangedragen, naar tevredenheid van alle betrokkenen onder de aandacht blijven.

Pensioenkring

**EASTMAN**

## 2. Verslag Pensioenkring Eastman

## 2.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021	2020	2019
<b>Aantal deelnemers</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	278	546	506	496	505
Gewezen deelnemers	722	534	511	487	465
Pensioengerechtigden	120	113	111	102	92
<b>Totaal</b>	<b>1.120</b>	<b>1.193</b>	<b>1.128</b>	<b>1.085</b>	<b>1.062</b>
<b>Dekkingsgraad</b>					
Beleidsdekkingsgraad	118,7%	119,1%	114,2%	101,4%	109,7%
Feitelijke dekkingsgraad	118,8%	115,0%	118,7%	106,4%	110,1%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%
Vereiste dekkingsgraad	114,8%	114,8%	114,3%	113,9%	114,9%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>					
Pensioenvermogen	182.637	167.800	228.233	212.651	190.649
Technische voorzieningen risico pensioenkring	151.372	143.760	190.642	198.320	171.645
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.355	2.204	1.585	1.619	1.467
Eigen vermogen	28.910	21.836	36.006	12.712	17.537
Minimaal vereist eigen vermogen	6.326	6.172	8.131	8.428	7.315
Vereist eigen vermogen	22.731	21.557	27.488	27.840	25.724
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>					
Kostendekkende premie	2.848	7.652	7.788	6.815	6.024
Gedempte premie	3.333	6.025	5.731	5.779	4.194
Feitelijke premie	3.471	6.340	5.907	5.781	5.855
Pensioenuitkeringen*	2.985	2.684	2.416	2.208	2.106
<b>Toeslagen</b>					
Deelnemers	0,00%	5,80%	1,70%	0,99%	1,64%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,00%	5,54%	0,25%	0,00%	0,22%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	10,77%	12,33%	2,32%	0,87%	0,00%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	15,35%	17,76%	6,50%	4,09%	3,07%
<b>Beleggingsrendement</b>					
Per jaar	10,0%	-29,3%	5,2%	8,9%	16,5%
<b>Kostenratio's</b>					
Pensioenuitvoeringskosten	0,29%	0,26%	0,19%	0,21%	0,15%
Vermogensbeheerkosten	0,46%	0,46%	0,34%	0,36%	0,33%
Transactiekosten	0,11%	0,07%	0,07%	0,06%	0,08%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	24,0	23,4	24,9	25,1	25,0
Gewezen deelnemers	22,5	24,4	26,1	26,5	26,3
Pensioengerechtigden	9,6	9,7	10,7	11,0	10,8
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>19,6</b>	<b>20,1</b>	<b>22,7</b>	<b>22,7</b>	<b>22,4</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,31%</b>	<b>2,54%</b>	<b>0,58%</b>	<b>0,20%</b>	<b>0,77%</b>

\* Vanaf 2021 worden de uitkeringen inclusief de afkopen opgenomen in de kerngegevens. In eerdere jaren was dit exclusief de afkopen. Voor de vergelijking zijn de uitkeringen voor de jaren 2018 t/m 2020 hierop aangepast.

## 2.2 Algemene informatie

Pensioenkring Eastman is vanaf 1 oktober 2016 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting Pensioenfonds E-Way overgedragen aan Stap Pensioenkring Eastman door middel van een collectieve waardeoverdracht. De werkgever Eastman Chemical B.V. en Stap zijn per 1 oktober 2016 een uitvoeringsovereenkomst aangegaan voor een periode van vijf jaar. Per 1 januari 2020 is de uitvoeringsovereenkomst opgebroken en is er een nieuwe overeenkomst afgesloten voor een periode van vijf jaar.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Harold de Kruijf (1969), voorzitter namens de werkgevers	06-10-2021	01-10-2025	01-10-2029	01-10-2033
Lucy van der Wolf (1963), lid namens de werkgevers	01-04-2021	01-04-2025	01-04-2029	01-04-2033
Vacature, lid namens de werknemers	02-03-2023	01-01-2027	01-01-2031	01-01-2035
Remy Franquinet (1943), lid namens de pensioengerechtigden	01-10-2016	01-10-2020	01-10-2024	01-10-2028

Door het vertrek van Adriaan Paré bij Eastman is er in het belanghebbendenorgaan per 21 maart 2024 een vacature ontstaan voor een lid namens de werknemers.

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman heeft in 2023 twee keer overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 stond het overleg in het teken van het jaarverslag 2022 en het tweede overleg heeft in november 2023 plaatsgevonden. Daarin zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur heeft het belanghebbendenorgaan in 2023 zes eigen vergaderingen gehouden en in november 2023 een overleg gehad met de raad van toezicht. Bij de eigen vergaderingen was een delegatie van het bestuursbureau aanwezig.

## 2.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een zogeheten Collective Defined Contribution (CDC) regeling. Het is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. Wanneer de premie in enig jaar niet toereikend is om de beoogde regeling te financieren, dan wordt het opbouwpercentage van de voorwaardelijke middelloonregeling in het betreffende jaar aangepast. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst.
<b>Pensioenleeftijd</b>	Leeftijd 68 jaar
<b>Toetredingsleeftijd</b>	Leeftijd 21 jaar
<b>Pensioengevend salaris</b>	13 maal het door de deelnemer overeengekomen maandsalaris en de overeengekomen vakantie-uitkering.
<b>Franchise</b>	€ 16.322 (2023), volgt de verhoging van het prijsindexcijfer.
<b>Pensioengrondslag</b>	De pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris minus de franchise. Voor de vaststelling van de pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris vermeerderd met de ploegentoeslag op jaarbasis, op voltijdsbasis niet meer dan het op de datum van vaststelling van de pensioengrondslag geldende maximale pensioengevend loon in de zin van artikel 18ga van de Wet op de loonbelasting 1964.
<b>Opbouwgrensbedrag</b>	Het deel van het pensioengevend salaris waarover een aanspraak op ouderdomspensioen wordt opgebouwd. Het opbouwgrensbedrag bedraagt een vast bedrag dat niet jaarlijks wordt geïndexeerd.
<b>Opbouwpercentage ouderdomspensioen</b>	Het opbouwgrensbedrag bedraagt per 1 januari 2023 € 55.000. Het beoogd opbouwpercentage is 1,875% (2023). Het feitelijk opbouwpercentage is 1,875% (2023).
<b>Partnerpensioen</b>	Voor ieder deelnemersjaar 1,313% van de pensioengrondslag en ploegenpensioengrondslag zoals die voor dat betreffende deelnemersjaar is vastgesteld.
<b>Wezenpensioen</b>	20% van het partnerpensioen.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

## Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen	Totaal
Per 31 december 2022	546	110	3	534	1.193
Bij	12	9	0	255	276
Af	280	2	0	67	349
Per 31 december 2023	278	117	3	722	1.120

## Financieringsbeleid

De werkgever betaalt een premie als vast percentage van de som van de volledige pensioengevende salarissen in dat jaar. Deze premie is de totale premie voor twee pensioenregelingen die volgen uit de pensioenovereenkomst, zijnde de voorwaardelijke middelloonregeling ondergebracht bij Stap in Pensioenkring Eastman en de beschikbare premiereregeling ondergebracht bij een andere pensioenuitvoerder. Deze premie is voor de periode 1 januari 2020 tot 1 januari 2025 vastgesteld op 21% van de som van de volledige pensioengevende salarissen (inclusief de ploegentoeslaggrondslag). De aan Stap te betalen premie is de vaste premie na aftrek van de premie voor de beschikbare premiereregeling.

## Feitelijke premie

De werkgever draagt, met inachtneming van het daartoe bepaalde in de uitvoeringsovereenkomst, jaarlijks aan Stap de vaste premie na aftrek van de premie voor de beschikbare premiereregeling af voor de pensioenaanspraken in de voorwaardelijke middelloonregeling. Wanneer de premie in enig jaar niet toereikend is om de beoogde regeling te financieren, zal het opbouwpercentage van de voorwaardelijke middelloonregeling in het betreffende jaar naar rato worden aangepast.

## Gedempte premie

Om conform de Pensioenwet te toetsen in hoeverre de feitelijke premie voldoet aan de wettelijke eisen, hanteert de pensioenkring een gedempte premie. De berekening van de gedempte premie is gebaseerd op een verwacht rendement op basis van het huidige strategische beleggingsbeleid. Hierbij geldt dat het rendement op vastrentende waarden gelijk is aan de rentetermijnstructuur van 31 december 2019. Voor de risicopremies zijn de hoogtes (meetkundig) gelijk gesteld aan de maximale rendementsparementen zoals vastgesteld in artikel 23a van het Besluit FTK en geldend per 1 januari 2020. De curve is verlaagd met circa 1,9% voor inflatie op basis van een ingroeipad voor de CPI zoals deze door DNB is gepubliceerd. De curve geldt voor de periode 1 januari 2020 tot 1 januari 2025.

## Kostendekkende premie

Naast de gedempte premie wordt jaarlijks ook de kostendekkende premie bepaald. De kostendekkende premie wordt op dezelfde grondslagen berekend als de gedempte premie, met uitzondering van de rekenrente. Bij de kostendekkende premie wordt de actuele rentetermijnstructuur gebruikt zoals deze door DNB gepubliceerd wordt per 31 december van het voorafgaande jaar.

## Indexatiedepot

Bij de start van Pensioenkring Eastman is het indexatiedepot, waar uit hoofde van de collectieve waardeoverdracht de Bestemmingsreserve Indexatie Middellood (BIM) van het voormalige Pensioenfonds E-Way is ingebracht, gecontinueerd. Jaarlijks wordt de premiemarge, zijnde het positieve verschil tussen de feitelijke premie en de voor dat jaar vastgestelde gedempte premie, in dit depot gestort.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring Eastman bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van de pensioenkring.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring Eastman, komen ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring Eastman.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsensector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn geen klachten afgehandeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	0	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.



## 2.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabellen zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen. De beleggingen voor het indexatiedepot zijn in de tweede tabel separaat weergegeven.

	2023 *			2022 *		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>51,8</b>	<b>28,8</b>	<b>29,0</b>	<b>49,1</b>	<b>29,6</b>	<b>29,0</b>
Opkomende markten	8,5	4,7	5,0	9,0	5,4	5,0
Wereldwijd afgedekt	21,7	12,1	12,0	-	-	-
Wereldwijd onafgedekt	21,6	12,0	12,0	40,2	24,2	24,0
<b>Vastrentende waarden (inclusief liquiditeiten en overlay)</b>	<b>115,3</b>	<b>71,2</b>	<b>71,0</b>	<b>108,6</b>	<b>70,4***</b>	<b>71***</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	15,2	8,4	8,5	16,4	9,9	10,0
Bedrijfsobligaties Europa	14,9	8,3	8,5	16,5	9,9	10,0
Hypotheken Nederland	37,5	20,8	20,0	34,8	21,0	20,0
Green Bonds	5,2	2,9	3,0	-	-	-
Staatsleningen opkomende markten	7,1	4,0	4,0	6,9	4,2	4,0
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	16,7	9,3	10,0	16,2	9,8	10,0
Discretionaire staatsobligaties	18,6	10,3		17,8	10,8	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>41,2</b>	<b>22,9</b>	<b>17,0</b>	<b>40,3</b>	<b>24,3</b>	<b>17,0</b>
<b>Overlay</b>	<b>-28,3</b>	<b>-15,8</b>		<b>-32,2</b>	<b>-19,4</b>	
Interest Rate Swap	-28,3	-15,8		-32,2	-19,4	
<b>Totaal */**</b>	<b>179,9</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>165,8</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

### Beleggingsmix Indexatiedepot

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
Liquiditeiten	0,8	100,0	100,0	0,0	100,00	100,00
<b>Totaal</b>	<b>0,8</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>0,0</b>	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn er voor het beleggingsplan 2024 geen wijzigingen in de allocatie van de assets aangebracht.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabellen worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>19,2</b>	<b>18,6</b>	<b>0,5</b>	<b>5,4</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	8,4	6,1	2,2	0,4
Aandelen wereldwijd afgedekt (MM World Equity Index SRI Fund - EUR)	22,4	22,3	0,1	2,6
Aandelen wereldwijd (MM World Equity Index SRI Fund)	21,1	20,8	0,3	2,4
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>5,0</b>	<b>5,9</b>	<b>-0,8</b>	<b>3,2</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	7,8	6,8	1,0	0,6
Bedrijfsobligaties Europa (MM Credit Index Fund)	1,3	1,6	-0,3	0,2
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund)	6,1	6,0	0,0	0,6
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,3	0,4
Green Bonds wereld (MM Global Green Bond Fund)	3,5	5,1	-1,5	0,2
Staatsleningen opkomende markten (MM Emerging Market Debt Fund)	11,5	8,8	2,5	0,4
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	6,7	6,7	0,0	0,6
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	3,0	3,0	0,0	0,3
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,9</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>8,0</b>	<b>8,4</b>	<b>-0,4</b>	<b>9,5</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>0,5</b>
Interest Rate Swap				0,5
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>10,0</b>			<b>10,0</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.

### Beleggingsresultaten Indexatiedepot 2023

Cijfers in %	Pensioenkring	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
Liquiditeiten	3,3	3,3	-0,0	3,3
<b>Totaal</b>	<b>3,3</b>	<b>3,3</b>	<b>-0,0</b>	<b>3,3</b>

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1).

De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 5,4%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM World Equity Index SRI Fund - EUR had met 2,6%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Zowel het MM World Equity Index SRI Fund als het MM World Equity Index SRI Fund – EUR kennen een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

#### *Ontwikkeling aandelen opkomende markten*

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde goede aandelselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

### Toelichting resultaten vastrentende waarden

Vastrentende waarden droegen 3,2%-punt bij aan het totaal rendement. Het MM Euro Credit ESG Fund leverde met 0,6%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling (inflatie-gerelateerde) discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalden zowel de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties als de portefeuille met discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren. De inflatie-component van inflatie-gerelateerde staatsobligaties bracht wel een negatieve performance mee, aangezien de inflatie dankzij alle renteverhogingen flink daalde gedurende het jaar. De reële rente daalde, ondanks de dalende inflatie, minder hard dan de nominale rente. Hierdoor ontstond een rendementsverschil van ongeveer 4%-punt tussen de twee soorten staatsobligaties, in het voordeel van de nominale staatsobligaties. Dit was het jaar hiervoor nog andersom met 21%-punt.

### *Ontwikkeling staatsobligaties opkomende markten*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

Het MM Global Credit Ex Financials Fund kent een passieve beleggingsstijl. Het beleggingsfonds kan, in tegenstelling tot de benchmark naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect. Tevens zorgde de kaspositie, die aangehouden moet worden als onderpand voor de valuta afdekking, voor een licht negatieve bijdrage aan het relatieve rendement omdat kas minder rendeert dan bedrijfsobligaties.

### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Begin 2023 zijn de beleggingen in het MM Credit Index Fund omgezet naar beleggingen in het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund. Het beleggingsfonds heeft beter gerendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde vooral van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

Het MM Credit Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement normaliter in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. Beperkte afwijkingen van het rendement ten opzichte van de benchmark worden veroorzaakt door liquiditeit, de uitsluitingenlijst en de timing van aan- en verkopen voor herijking.

### *Ontwikkeling Green Bonds*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Green Bond Fund. Het beleggingsfonds belegt uitsluitend in erkende green bonds volgens strenge maatstaven. De opbrengst van deze obligaties wordt geheel gebruikt voor projecten met een aanwijsbaar positieve impact op het milieu op het gebied van schone energie, energiebesparing, waterbeheer en milieuvriendelijke transportmiddelen en gebouwen.

Het negatieve relatieve rendement van het MM Global Green Bond Fund kan vooral verklaard worden door de timing van de transacties en transactiekosten. De transacties die in de eerste maand van 2023 hebben plaatsgevonden om tot het fonds toe te treden gingen gepaard met 20 basispunten toetredingskosten en dit heeft een negatief effect gehad op het rendement. Het rendement wordt gebaseerd op 'einde dag' standen, waardoor de kosten van toetreding in het rendement terecht komen op de marktwaarde van de vorige dag. Dit verschijnsel treedt met name op bij het toetreden in meerdere stappen waarbij er een sterke relatieve toename van vermogen zichtbaar is, en heeft in januari 2023 voor een extra negatief relatief rendement gezorgd. Dit is het hele jaar meegenomen binnen het ytd relatief rendement.

### Ontwikkeling Nederlandse hypotheke

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheke ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheke liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheke zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

### Ontwikkelingen liquiditeiten

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

### Toelichting resultaten overlay

De overlay, bestaande uit renteswaps, heeft voornamelijk als doel om de dekkingsgraad van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 0,5%-punt bij aan het totale rendement. Markrentes zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023		
Cijfers in %	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	-0,0	0,1
Vastrentende waarden	0,1	-0,5
Liquiditeiten	0,0	-0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,1</b>	<b>-0,4</b>

*\* Als gevolg van afrondingen is het mogelijk dat de optelling van de verschillende effecten niet overeenkomt met het eerder getoonde relatieve rendement.*

### Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Het negatieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Dutch Mortgage Fund zorgde voor de grootste negatieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met -0,7%-punt.

## 2.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	489	468	0,29	0,25
Kosten vermogensbeheer	781	871	0,46	0,46
Transactiekosten	178	141	0,11	0,07
<b>Totaal **</b>	<b>1.448</b>	<b>1.480</b>	<b>0,86</b>	<b>0,78</b>

\* Percentage van gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen op twee decimalen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken ten opzichte van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie van Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	301	293	0,18	0,16
Administratiekostenvergoeding meerwerk	19	42	0,01	0,02
Exploitatiekosten	227	169	0,13	0,09
Overige kosten	10	17	0,01	0,01
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-68	-53	-0,04	-0,03
<b>Totaal **</b>	<b>489</b>	<b>468</b>	<b>0,29</b>	<b>0,25</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen op twee decimalen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekosten vergoeding is in 2023 toegenomen als gevolg van de jaarlijkse indexatie. Deze bedroeg 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten zijn in 2023 toegenomen. Deze kosten zijn onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor de governance (227). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerende actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer ( in 1.000)	489	468
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde in € *	1.229	710

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 op totaalniveau met 73% gestegen. Dit komt voornamelijk door een afname van het aantal actieve deelnemers (Eastman Chemicals Middelburg B.V. is per 1 januari 2023 afgesplitst) en een toename van de totale uitvoeringskosten.

Voor de kosten per deelnemer/pensioengerechtigden is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 781 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
	€	€
<b>Kosten vermogensbeheer</b>		
Directe kosten vermogensbeheer	572	643
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	209	228
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>781</b>	<b>871</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder;
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (572) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (595). Een deel van deze directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (5) en deze zijn hierna in de paragraaf Transactiekosten verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige kosten (18) bij de vermogensbeheerder hier onder indirecte kosten verantwoord. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023	2022	2023	2022
	€	€	% *	% *
Aandelen	35	55	0,02	0,03
Vastrentende waarden	381	369	0,23	0,20
Overig	298	395	0,18	0,21
<b>Totaal</b>	<b>713</b>	<b>818</b>	<b>0,42</b>	<b>0,43</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	68	53	0,04	0,03
<b>Totaal **</b>	<b>781</b>	<b>871</b>	<b>0,46</b>	<b>0,46</b>

\* Percentage van gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken ten opzichte van de totalen.

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 hetzelfde als in 2022 (0,46%). De stijging van de kosten voor vastrentende waarden is meer dan tenietgedaan door de daling van de overige kosten binnen met name de aandelenportefeuille. Deze daling is vooral veroorzaakt doordat er sprake was van lagere 'lopende kosten' binnen het MM World Equity Index SRI Fund. De stijging van de vastrentende vermogensbeheerkosten kan worden verklaard doordat de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 is gewijzigd.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn, worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen.

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.



Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	37	53	0,02	0,03
Vastrentende waarden	135	53	0,08	0,03
Derivaten	6	34	0,00	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>178</b>	<b>141</b>	<b>0,11</b>	<b>0,07</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 28 (2022: 37) begrepen voor toe-en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten in 2023 zijn 0,04%-punt hoger dan vorig jaar (2022: 0,07%). Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie vastrentende waarden. Dit kan worden verklaard doordat de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 gewijzigd is. De beleggingen in het MM Credit Index Fund zijn omgezet naar het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund en een deel van de beleggingen is gealloceerd naar Green Bonds. Hierdoor zijn de toe- en uittredingskosten binnen de portefeuille met vastrentende waarden gestegen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast zijn bij deze wijziging nieuwe beleggingsfondsen toegevoegd aan de portefeuille met vastrentende waarden, waardoor de transactiekosten van deze beleggingen gestegen zijn ten opzichte van vorig jaar.

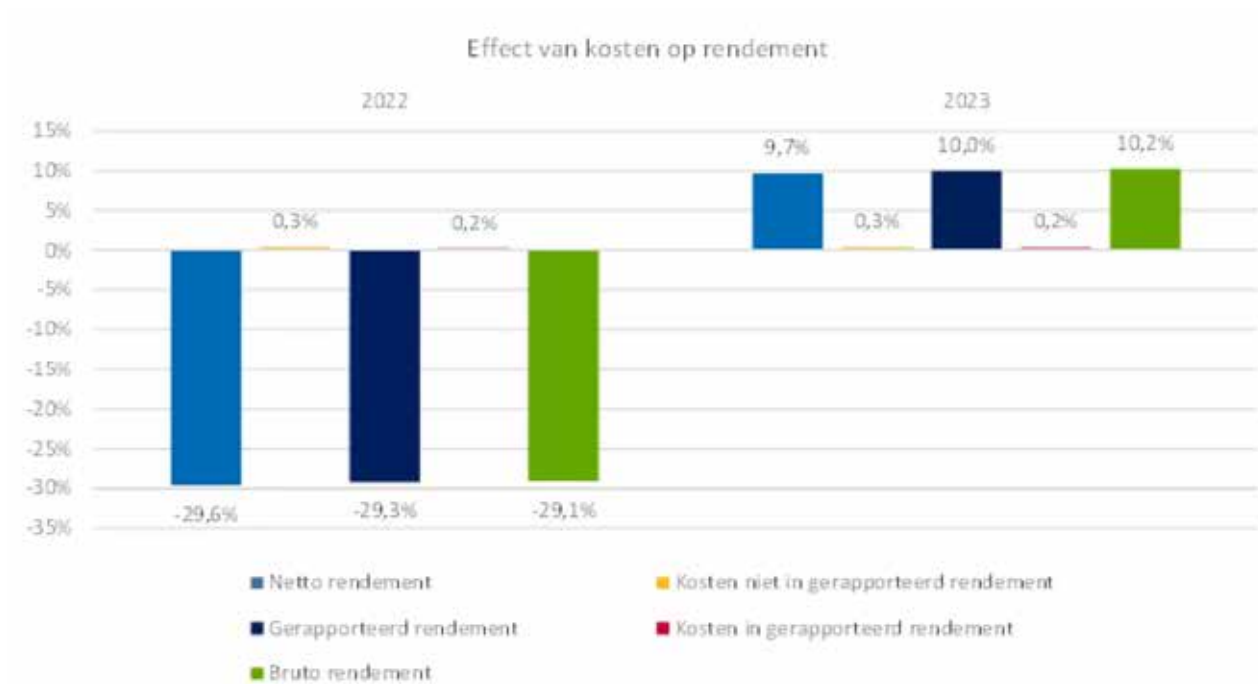
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,47% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,01%-punt (2022: -0,01%-punt) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,25%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 427 ten opzichte van 3 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 0,2% op jaarbasis. Een tracking error van 0,2% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,2% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,7% is. Er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,4% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 2.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De rente heeft in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 10,0% zorgde daarentegen voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 115,0% naar 118,8%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gedaald van 119,1% naar 118,7% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 114,8%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 122,4%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus			
Cijfers in %		2023	2022
Beleidsdekkingsgraad		118,7%	119,1%
Feitelijke Dekkingsgraad		118,8%	115,0%
Dekkingsgraad op basis van marktrente		122,4%	114,5%
Reële dekkingsgraad		86,6%	89,1%
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1%	104,2%
Vereiste dekkingsgraad		114,8%	114,8%
Rekenrente vaststelling TV		2,31	2,54

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (119,1%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoorde bij het vereist vermogen per 31 december 2022 (114,8%). Daardoor had Pensioenkring Eastman eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (118,7%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (114,8%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (118,7%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,1%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Eastman daarom niet aan de orde.

## Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen (afgeleid). De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI) is de grens waarop de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring Eastman per 30 september 2023 gelijk aan 145,4%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Eastman is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en -rechten van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de maand september voorafgaande aan de toeslagverlening en de maand september van het daaraan voorafgaande jaar. Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer alle bestedingen (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn circa 75% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Per 31 december 2023 is er geen toeslag verleend (2022: 5,8%) aan de actieve deelnemers van Pensioenkring Eastman. Aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is eveneens geen toeslag (2022: 5,54%) verleend. De gemiste toeslag per 31 december 2023 bedraagt voor de actieve deelnemers 10,77%. Voor de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden bedraagt de gemiste toeslag 15,35%.

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Pensioenkring Eastman worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en is afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring. Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur. Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - Bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - Bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - Bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag.
- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag conform het ambitieniveau te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist vermogen.
- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.

## Inhaaltoeslag

De verjaringstermijn van niet verleende toeslagen is vijf jaar. Hierbij wordt de periode voor toetreding tot Stap meegenomen. Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand over de direct voorafgaande periode van vijf jaar en herstel van kortingen zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand.

## Indexatiedepot

Indien in enig jaar nog middelen resteren in het indexatiedepot en de verleende toeslag lager is dan de maatstaf, kan het bestuur besluiten uit die middelen een extra toeslag te verlenen aan actieve deelnemers, zodanig dat de verleende toeslag niet hoger is dan de maatstaf. Het bedrag dat onttrokken wordt aan de bestemmingsreserve wordt 'dekkingsgraad neutraal' vastgesteld op basis van de actieve deelnemers per 31 december van dat jaar.

Vanuit het indexatiedepot is per 31 december 2023 geen aanvullende toeslag verleend (2022: 0,26%).

## 2.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes, beleggingsrendementen en de verleende toeslagen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

<b>(bedragen x € 1.000)</b>		
<b>Categorie resultaat</b>	<b>2023</b>	<b>2022</b>
Resultaat op beleggingen	11.217	-66.630
Resultaat op wijziging RTS	-4.648	65.195
Resultaat op premie	607	-1.072
Resultaat op waardeoverdrachten	-23	47
Resultaat op kosten	0	18
Resultaat op uitkeringen	-6	-6
Resultaat op kanssystemen	-211	497
Resultaat op toeslagverlening	0	-10.386
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	254	-1.516
Resultaat op andere oorzaken	-116	-317
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>7.074</b>	<b>-14.170</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer;
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 11.217. Voor een gedetailleerde onderbouwing van dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op de beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,23%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -5.195.

Daarnaast heeft DNB in 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Hiervan is het resultaat 547. Het totale resultaat van de wijziging van de rente bedraagt -4.648.

## Premie

In 2023 is de opbouw van pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van een doorsneepremie van 17,1% van de totale pensioengevende salarissen. Deze premie ligt boven het niveau van de kostendeekkende premie (zie ook "Kostendeekkende premie"). Het resultaat op premie bedraagt 607.

## Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt 106.

## Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw, de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid en de opslag voor uitvoeringskosten.

In de volgende tabel is een overzicht met de premies opgenomen. De kostendeekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte premie is gebaseerd op de rendementscurve die is vastgesteld met het verwacht rendement op basis van het strategisch beleggingsbeleid en daarna gecorrigeerd is voor inflatie. Deze curve geldt voor de periode 1 januari 2020 tot 1 januari 2025. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan het vereist vermogen gebaseerd op het strategische beleggingsbeleid. Als peildatum voor het vereist vermogen geldt het jaareinde van het jaar voorafgaand aan het gerapporteerde verslagjaar.

Premie voor risico pensioenkring		Premie RTS	Premie gedempt	Premie feitelijk
(bedragen x € 1.000)				
Actuariel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling	regulier	1.721	1.296	2.242
	risicopremie overlijden	161	161	161
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten		50	38	75
De risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit		360	360	360
Solvabiliteitsopslag		255	192	332
Actuariel benodigde premie voor inkoop voorwaardelijke onderdelen van de regeling		0	985	0
<b>Toetswaarde premie</b>		<b>2.547</b>	<b>3.032</b>	<b>3.170</b>
<b>Overige premie</b>				
Directe uitvoeringskosten		301	301	301
<b>Totaal</b>		<b>2.848</b>	<b>3.333</b>	<b>3.471</b>

De pensioenkring voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie.

## Vereist vermogen

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 114,8%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille is deze ook 114,8%.

## 2.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Eastman
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	De minimale premiedekkingsgraad van Pensioenkring Eastman voldoet aan de afspraken die zijn gemaakt met de sociale partners (opdrachtaanvaarding).
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid korte termijn: De risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het vereist eigen vermogen (VEV). Deze is gelijk aan 14% met een bandbreedte tussen 10% en 18%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Pensioenkring Eastman is dit vertaald naar: een voorwaardelijke toeslagambitie van 75% van de maatstaf. De maatstaf wordt vastgesteld als de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle huishoudens (afgeleid) per 30 september.	Risicobereidheid korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV. Deze is gelijk aan 14% met een bandbreedte tussen 10% en 18%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"><li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 90%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 91%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 29%.</li></ul>



Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Eastman
<p><b>Niet-financiële doelstellingen</b></p> <p>Adequate communicatie.</p> <p>Specifiek voor Pensioenkring Eastman is dit vertaald naar:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.</li> <li>2. Kennis en inzicht verschaffen aan de werkgever voor een passende arbeidsvoorwaarde pensioen.</li> </ol>	<p>De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.</p>

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomanagement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

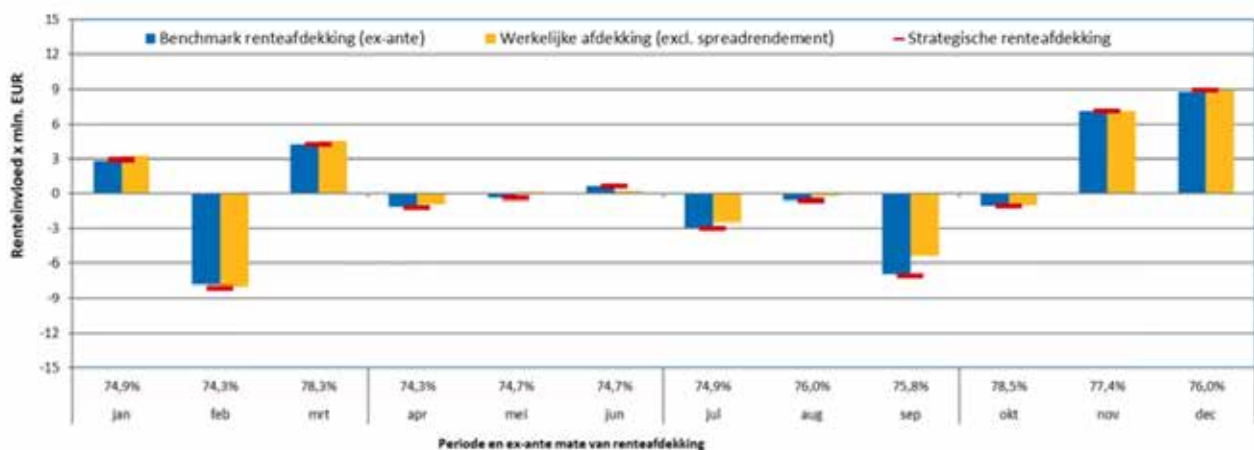
## Matching/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waarde stijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

Pensioenkring Eastman dekt strategisch 77,5% van het renterisico van de nominale verplichtingen af. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 3%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten deze marges bevindt vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de strategische renterisico-afdekking onveranderd 77,5% gebleven.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

Rente	-1,5%	-1,0%	-0,5%	0,0%	0,5%	1,0%	1,5%
<b>Aandelen</b>							
20%	111,8	116,4	121,0	125,6	130,4	135,1	140,0
10%	109,3	113,6	117,9	122,2	126,6	131,0	135,5
0%	106,8	110,8	114,8	<b>118,8</b>	122,8	126,9	131,0
-10%	104,3	108,0	111,7	115,4	119,1	122,8	126,5
-20%	101,8	105,2	108,6	112,0	115,3	118,7	122,0

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestaffel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

### Valutarisico - geen overlay

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door voor een deel te beleggen in beleggingsfondsen waarin het valutarisico wordt afgedekt. Op dit moment wordt geen gebruik gemaakt van een overlay. De pensioenkring dekt het valutarisico binnen aandelen af via een combinatie van beleggingen in zowel afgedekte als niet-afgedekte beleggingsfondsen binnen aandelen ontwikkelde markten. De pensioenkring streeft een afdekking van 50% na, waarbij de strategische bandbreedtes rondom deze subcategorieën ervoor zorgen dat de afdekking zich tussen 40%-60% begeeft. Voor de overige categorieën wordt belegd in fondsoptlossingen waarbij in principe het gehele valutarisico wordt afgedekt.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverval tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverval tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe groter de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverval goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverval als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

## Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

## Liquiditeitsrisico open pensioenkring

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een open pensioenkring met premie-inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de premie-inkomsten en aanvullend vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kasbuffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus, wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

## Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

## ESG-risico

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Uitbestedingsrisico

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk spelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt,

wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## **Ontwikkelingen in 2024**

### **Wijziging opnameleeftijd pensioenregeling**

Met ingang van 1 januari 2024 is voor werknemers de opnameleeftijd in de pensioenregeling gewijzigd in 18 jaar. Tot nu toe was de opnameleeftijd 21 jaar. Deze wijziging komt voort uit de Wet toekomst pensioenen. Voor jongeren betekent dit dat ze langer pensioen op kunnen bouwen.

### **Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen**

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1-1-2026 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.



## 2.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Eastman

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman is per 1 oktober 2016 ingesteld. Dat is de datum waarop Pensioenkring Eastman van start is gegaan.

#### Samenstelling Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Eastman

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit vier leden en de leden vertegenwoordigen de geledingen van de werkgever, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De samenstelling van het belanghebbendenorgaan is op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

- Harold de Kruijf (voorzitter) - namens de werkgever
- Lucy van der Wolf - namens de werkgever
- Remy Franquinet – namens de pensioengerechtigden

De heer Adriaan Paré is teruggetreden als lid namens de deelnemers. In het jaar 2023 was de heer Adriaan Paré lid bij het belanghebbendenorgaan. Er is een vacature opengesteld.

#### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap.

#### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. De eerste vergadering met het bestuur vond plaats in mei. Deze vergadering stond in het teken van het deeljaarverslag 2022 met de financiële opstelling van Pensioenkring Eastman. De tweede vergadering vond plaats in november. In deze vergadering zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, de pensioenopbouw en premie voor 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 zes eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- herstelplan
- videobellen
- de haalbaarheidstoets
- communicatiecampagne najaar 2023
- beleggingsplan 2024
- de rapportages over Pensioenkring Eastman

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomanagementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van belanghebbendenorgaan toegang tot SPO-Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel en was er een bewustwordingssessie voor compliance. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman heeft deze themadagen bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het beleggingsplan 2024
- het jaarplan 2024 van de Pensioenkring
- Inzet videogesprekken bij de keuzebegeleiding

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- het deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling van de pensioenkring over 2022
- het pensioenreglement 2024 van de pensioenkring
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring
- de ABTN 2023 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn verder onder meer de maand- en kwartaalrapportages en de risicomanagementrapportages over de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau beantwoord.

## Zelfevaluatie

Het belanghebbendenorgaan heeft in maart 2023 de zelfevaluatie over 2022 besproken. Met behulp van een vragenlijst is in 2023 een nieuwe zelfevaluatie uitgevoerd. Hierbij is onder meer in kaart gebracht in welke aandachtsgebieden de behoefte aan kennisverdieping ligt bij de leden en de onderlinge samenwerking en de samenwerking met het bestuur en het bestuursbureau. De zelfevaluatie over 2023 is besproken in februari 2024 en hierin zijn de acties en aandachtspunten uit de vorige evaluatie meegenomen.

## Bevindingen

De bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft de volgende bevindingen:

### Financieel

Het verloop van de dekkingsgraad werd in 2023 bepaald door twee factoren. Enerzijds is de rente licht gedaald, anderzijds was het beleggingsrendement over alle beleggingscategorieën positief. Per saldo was het effect van de rente en het beleggingsrendement op de dekkingsgraad positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 118,8% (115,0% per eind 2022) en de beleidsdekkingsgraad 118,7% (119,1% per eind 2022).

De maatstaf voor toeslagverlening was negatief (-1,39%) zodat er geen toeslag werd verleend en de dekkingsgraad niet beïnvloed werd.

### **Beleggingen**

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg 10,0%. De categorie aandelen droeg 5,4%-punt bij aan het totaalrendement en de vastrentende waarden 3,2%-punt. Verder leverde de overlay nog een bijdrage van 0,5%-punt.

### **Toeslagverlening**

De pensioenen zijn per 31 december 2023 niet verhoogd. De reden hiervoor lag in de gehanteerde maatstaf, die over de meetperiode uitkwam op -1,39%.

### **Verslaglegging en verantwoording**

Het belanghebbendenorgaan is van mening dat de verslaglegging en het afleggen van verantwoording goed en professioneel geregeld zijn. De maandelijkse verslaglegging en de kwartaalrapportages stellen het belanghebbendenorgaan voldoende in staat het bestuur en de uitvoerders te beoordelen.

### **Het totale oordeel**

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot het volgende totale oordeel.

Zoals ook in de voorgaande jaren heeft het belanghebbendenorgaan de samenwerking met Stap, het bestuur en het bestuursbureau, als constructief en plezierig ervaren. De overgang naar de Wtp heeft ook veel aandacht gevraagd, waarbij de nodige discussies hebben plaatsgevonden. Met name in gevallen waar al of niet ingrijpende veranderingen beoordeeld en/of besloten moesten worden, hebben interne experts het belanghebbendenorgaan goed van aanvullende informatie voorzien en het belanghebbendenorgaan voorgelicht. Binnen het belanghebbendenorgaan is de samenwerking constructief en in goede harmonie verlopen.

Rotterdam, 8 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Eastman

Harold de Kruijf (voorzitter)

Lucy van der Wolf

Remy Franquinet

### **Reactie bestuur**

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Eastman voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.



### **3. Verslag Pensioenkring SVG**

## 3.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021	2020	2019
<b>Aantal deelnemers</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	33	36	41	47	52
Gewezen deelnemers	3.841	4.524	4.749	4.929	5.104
Pensioengerechtigden	2.937	2.853	2.748	2.632	2.540
<b>Totaal</b>	<b>6.811</b>	<b>7.413</b>	<b>7.538</b>	<b>7.608</b>	<b>7.696</b>
<b>Dekkingsgraad</b>					
Beleidsdekkingsgraad	120,4%	125,2%	119,9%	105,5%	109,0%
Feitelijke dekkingsgraad	122,0%	117,2%	125,0%	110,5%	113,0%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%
Vereiste dekkingsgraad	114,4%	114,3%	115,0%	114,7%	118,4%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>					
Pensioenvermogen	581.705	554.720	751.571	725.050	702.526
Technische voorzieningen risico pensioenkring	475.329	471.872	599.204	653.917	619.872
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.452	1.407	1.962	2.171	2.039
Eigen vermogen	104.924	81.441	150.405	68.962	80.615
Minimaal vereist eigen vermogen	19.052	18.916	24.015	26.217	24.858
Vereist eigen vermogen	68.671	67.444	90.262	96.150	114.670
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>					
Kostendeekkende premie *	0	0	0	0	0
Gedempte premie *	0	0	0	0	0
Feitelijke premie *	0	0	0	0	0
Pensioenuitkeringen **	24.080	22.011	21.573	21.174	20.855
<b>Toeslagen</b>					
Deelnemers	0,00%	10,12%	1,32%	0,00%	0,00%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,00%	10,12%	1,32%	0,00%	0,00%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	12,90%	14,49%	6,96%	5,64%	4,60%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	12,90%	14,49%	6,96%	5,64%	4,60%
<b>Beleggingsrendement</b>					
Per jaar	10,6%	-23,0%	7,2%	6,7%	17,2%
<b>Kostenratio's</b>					
Pensioenuitvoeringskosten	0,09%	0,09%	0,08%	0,08%	0,08%
Vermogensbeheerkosten	0,32%	0,29%	0,32%	0,36%	0,32%
Transactiekosten	0,10%	0,08%	0,07%	0,10%	0,08%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	14,5	15,2	17,1	17,7	17,0
Gewezen deelnemers	17,2	18,0	20,2	21,0	20,8
Pensioengerechtigden	9,1	9,2	10,6	11,1	10,9
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>11,9</b>	<b>12,3</b>	<b>14,4</b>	<b>15,2</b>	<b>15,1</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,42%</b>	<b>2,79%</b>	<b>0,49%</b>	<b>0,04%</b>	<b>0,59%</b>

\* Pensioenkring SVG is een gesloten pensioenkring zonder actieve pensioenopbouw en premie inkomsten.

\*\* Vanaf 2021 worden de uitkeringen inclusief de afkopen opgenomen in de kerngegevens. In eerdere jaren was dit exclusief de afkopen. Voor de vergelijking zijn de uitkeringen voor de jaren 2019 en 2020 hierop aangepast.

## 3.2 Algemene informatie

Pensioenkring SVG is vanaf 1 december 2016 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting Voorzieningsfonds Getronics overgedragen aan Stap Pensioenkring SVG door middel van een collectieve waardeoverdracht.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
A. Ribbink (1957), voorzitter namens de gewezen deelnemers	01-12-2016	01-12-2020	01-12-2024	01-12-2028
A.C. Mögelin (1950), secretaris namens de pensioengerechtigden	01-12-2016	01-12-2019	01-12-2023	01-12-2027
A.E. de Bruijn (1967), lid namens de werkgever	01-05-2017	01-12-2021	01-12-2025	01-12-2029

De tweede zittingstermijn van Bert Mögelin als lid van het belanghebbendenorgaan namens de pensioengerechtigden liep op 1 december 2023 af. Bert Mögelin heeft zich herkiesbaar gesteld en is herkozen voor een derde zittingstermijn.

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG heeft in 2023 twee keer een overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 stond het overleg in het teken van het jaarverslag 2022 en het tweede overleg heeft in november 2023 plaatsgevonden. Daarin zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur heeft het belanghebbendenorgaan in 2023 zes eigen vergaderingen gehouden en in november 2023 een overleg gehad met de raad van toezicht. Bij de eigen vergaderingen was een delegatie van het bestuursbureau aanwezig.

## 3.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

Op de pensioenaanspraken en pensioenrechten zijn de pensioenreglementen zoals deze laatstelijk golden bij de voormalige Stichting Voorzieningsfonds Getronics van toepassing.

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Het betreft een zogenoemde gesloten pensioenkring. Er vindt geen actieve pensioenopbouw plaats met uitzondering van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.
<b>Pensioenleeftijd</b>	De pensioenregeling kent verschillende pensioenaanspraken met verschillende pensioenleeftijden.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief *	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen **	Totaal
Per 31 december 2022	36	2.765	88	4.524	7.413
Bij	0	165	4	17	186
Af	3	79	6	700	788
Per 31 december 2023	33	2.851	86	3.841	6.811

\* De actieve deelnemers betreffen deelnemers die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn en premievrij pensioen opbouwen.

\*\* De afname van gewezen deelnemers in 2023 is voor 622 gewezen deelnemers ontstaan door waardeoverdracht klein pensioen.

### Financieringsbeleid

Binnen Pensioenkring SVG is geen sprake van opbouw van pensioen en daarmee geen sprake van premiebetaling. In Pensioenkring SVG zijn de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van de voormalige Stichting Voorzieningsfonds Getronics overgenomen. Daarnaast wordt de premievrije pensioenopbouw wegens (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid, zoals deze laatstelijk werd genoten bij de voormalige Stichting Voorzieningsfonds Getronics, voortgezet bij Pensioenkring SVG. De daarvoor benodigde premie wordt gefinancierd uit een aparte voorziening voor arbeidsongeschiktheid. Deze voorziening voor de vrijgestelde premie bij arbeidsongeschiktheid is overgedragen vanuit de voormalige Stichting Voorzieningsfonds Getronics naar Pensioenkring SVG.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring SVG bedraagt 0,2% van het beheerd pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van de pensioenkring.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring SVG, komen ten goede aan, respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring SVG.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisoniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondssector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn geen klachten afgehandeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	0	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.



## 3.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>178,2</b>	<b>30,9</b>	<b>31,2</b>	<b>168,8</b>	<b>30,7</b>	<b>31,2</b>
Opkomende markten	30,2	5,2	5,5	29,6	5,4	5,5
Europa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Wereldwijd	148,0	25,6	25,7	139,2	25,3	25,7
<b>Vastgoed</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>
<b>Vastrentende waarden*</b>	<b>366,3</b>	<b>69,1</b>	<b>68,8</b>	<b>362,5</b>	<b>69,3</b>	<b>68,8</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	54,4	9,4	9,9	61,7	11,2	11,7
Bedrijfsobligaties Europa	54,9	9,5	9,9	64,7	11,8	11,7
Hypotheek Nederland	124,0	21,5	19,8	121,2	22,0	19,8
Green Bonds	18,8	3,3	3,5	0,0	0,0	0,0
Staatsleningen opkomende markten	29,1	5,0	5,3	28,6	5,2	5,3
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	44,1	7,6	8,1	44,3	8,0	8,1
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	41,0	7,1		42,0	7,6	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>73,1</b>	12,7		<b>63,8</b>	11,6	
<b>Overlay</b>	<b>-40,3</b>	-7,0	12,3	<b>-44,8</b>	-8,1	12,3
Interest Rate Swap	-42,9	-7,4		-49,7	-9,0	
FX Forward	2,6	0,5		4,9	0,9	
<b>Totaal **/**</b>	<b>577,3</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>550,3</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn er voor het beleggingsplan 2024 geen wijzigingen in de allocatie van de assets aangebracht.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>18,8</b>	<b>18,1</b>	<b>0,6</b>	<b>5,5</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	8,4	6,1	2,2	0,4
Aandelen wereldwijd (MM World Equity Index SRI Fund)	21,1	20,8	0,3	5,1
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>5,2</b>	<b>6,0</b>	<b>-0,7</b>	<b>3,4</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	8,9	7,8	1,0	0,8
Bedrijfsobligaties Europa (MM Credit Index Fund)	1,3	1,6	-0,3	0,1
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged)	5,7	5,6	0,1	0,6
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,2	0,4
Green Bonds (MM Global Green Bond Fund)	3,5	5,1	-1,6	0,2
Staatsleningen opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	10,8	7,7	2,9	0,5
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	6,5	6,5	0,0	0,5
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	2,9	2,9	0,0	0,2
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,5</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>8,7</b>	<b>8,9</b>	<b>-0,2</b>	<b>9,4</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>1,2</b>
Interest Rate Swap				0,9
FX Forward				0,3
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>10,6</b>			<b>10,6</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 5,5%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM World Equity Index SRI Fund had met 5,1%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling aandelen opkomende markten*

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelenselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde goede aandelenselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM World Equity Index SRI Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

### Toelichting resultaten vastrentende waarden

Vastrentende waarden droegen 3,4%-punt bij aan het totaal rendement. Het MM Euro Credit ESG Fund leverde met 0,8%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Begin 2023 zijn de beleggingen in het MM Credit Index Fund omgezet naar beleggingen in het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund. Het beleggingsfonds heeft beter gerendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde vooral van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

Het MM Credit Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement normaliter in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. Beperkte afwijkingen van het rendement ten opzichte van de benchmark worden veroorzaakt door liquiditeit, de uitsluitingenlijst en de timing van aan- en verkopen voor herijking.

### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

Het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged kent een passieve beleggingsstijl. Het beleggingsfonds kan, in tegenstelling tot de benchmark naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheek*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheek ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheek liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheek zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

### *Ontwikkeling Green Bonds*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Green Bond Fund. Het beleggingsfonds belegt uitsluitend in erkende green bonds volgens strenge maatstaven. De opbrengst van deze obligaties wordt geheel gebruikt voor projecten met een aanwijsbaar positieve impact op het milieu op het gebied van schone energie, energiebesparing, waterbeheer en milieuvriendelijke transportmiddelen en gebouwen.

Het negatieve relatieve rendement van het MM Global Green Bond Fund kan vooral verklaard worden door de timing van de transacties en transactiekosten. De transacties die in de eerste maand van 2023 hebben plaatsgevonden om tot het fonds toe te treden gingen gepaard met 20 basispunten toetredingskosten en dit heeft een negatief effect gehad op het rendement. Het rendement wordt gebaseerd op 'einde dag' standen, waardoor de kosten van toetreding in het rendement terecht komen op de marktwaarde van de vorige dag. Dit verschijnsel treedt met name op bij het toetreden in meerdere stappen, waarbij er een sterke relatieve toename van vermogen zichtbaar is, en heeft in januari 2023 voor een extra negatief relatief rendement gezorgd. Dit is het hele jaar meegenomen binnen het ytd relatief rendement.

### *Ontwikkeling staatsobligaties opkomende markten*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

### *Ontwikkeling (inflatie-gerelateerde) discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalden zowel de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties als de portefeuille met discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde

van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren. De inflatie-component van inflatie-gerelateerde staatsobligaties bracht wel een negatieve performance mee, aangezien de inflatie dankzij alle renteverhogingen flink daalde gedurende het jaar. De reële rente daalde, ondanks de dalende inflatie, minder hard dan de nominale rente. Hierdoor ontstond een rendementsverschil van ongeveer 4%-punt tussen de twee soorten staatsobligaties, in het voordeel van de nominale staatsobligaties. Dit was het jaar hiervoor nog andersom met 20%-punt.

### Ontwikkelingen liquiditeiten

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

### Toelichting resultaten overlay

De overlay bestaat uit renteswaps en valutaforwards. Deze instrumenten beschermen de pensioenkring tegen respectievelijk een rentedaling en daling van wisselkoersen en droeg in 2023 met 1,2%-punt bij aan het totaal rendement. Markttrentes zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

### Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023		
Cijfers in %	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	0,0	0,2
Vastrentende waarden	0,0	-0,5
Liquiditeiten	0,1	0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,1</b>	<b>-0,3</b>

Het negatieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Dutch Mortgage Fund zorgde voor de grootste negatieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met -0,7%-punt.

## 3.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	619	560	0,09	0,09
Kosten vermogensbeheer	1.779	1.816	0,32	0,29
Transactiekosten	562	515	0,10	0,08
<b>Totaal **</b>	<b>2.960</b>	<b>2.891</b>	<b>0,51</b>	<b>0,46</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen op twee decimalen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie van Stap voor Pensioenkring SVG. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	309	322	0,05	0,05
Administratiekostenvergoeding meerwerk	14	22	0,00	0,00
Exploitatiekosten Stap	397	259	0,06	0,04
Overige kosten	19	38	0,00	0,01
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-120	-81	-0,02	-0,01
<b>Totaal **</b>	<b>619</b>	<b>560</b>	<b>0,09</b>	<b>0,09</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen op twee decimalen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekostenvergoeding is in 2023 afgenomen als gevolg van de daling van het aantal gewezen deelnemers. Daarnaast is er sprake geweest van een indexatie van de kosten. Deze bedroeg 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit kosten voor meerwerkactiviteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten zijn in 2023 met 138 toegenomen. Met ingang van 1 januari 2023 zijn er met de pensioenkring nieuwe afspraken gemaakt over de exploitatiekosten. De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (397). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn de bankkosten, contributies en bijdragen en kosten voor communicatie-uitingen opgenomen. Deze kosten zijn in 2023 afgenomen.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer (in € 1.000)	619	560
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	208	194

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 op totaalniveau met 7% gestegen door de toename van de totale uitvoeringskosten pensioenbeheer.

Voor de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 1.779 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
	€	€
<b>Kosten vermogensbeheer</b>		
Directe kosten vermogensbeheer	1.083	1.032
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	696	784
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>1.779</b>	<b>1.816</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder:
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (1.083) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (1.133). Een deel van deze directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (5) en deze zijn hierna in de paragraaf Transactiekosten verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige kosten (45) bij de vermogensbeheerder hier onder indirecte kosten verantwoord. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoedingexternemanagers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	260	353	0,05	0,06
Vastgoed	0	6	0,00	0,00
Vastrentende waarden	907	954	0,16	0,15
Overig	492	422	0,09	0,07
<b>Totaal</b>	<b>1.659</b>	<b>1.735</b>	<b>0,30</b>	<b>0,28</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	120	81	0,02	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>1.779</b>	<b>1.816</b>	<b>0,32</b>	<b>0,29</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 0,03%-punt hoger dan in 2022 (0,29%). De stijging van de kosten vermogensbeheer is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie vastrentende waarden en overig. Dit kan worden verklaard doordat de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 is gewijzigd en doordat de algemene, overige kosten van de uitvoeringsorganisaties zijn gestegen.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn, worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen;

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen.



Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	90	176	0,02	0,03
Vastrentende waarden	468	257	0,08	0,04
Overig	4	82	0,00	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>562</b>	<b>515</b>	<b>0,10</b>	<b>0,08</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 72 (2022: 118) begrepen voor toe- en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten in 2023 zijn 0,02%-punt hoger dan vorig jaar (2022: 0,08%). Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie vastrentende waarden. Dit kan worden verklaard doordat de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 gewijzigd is. De beleggingen in het MM Credit Index Fund zijn omgezet naar het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund en een deel van de beleggingen is gealloceerd naar Green Bonds. Hierdoor zijn de toe- en uittredingskosten binnen de portefeuille met vastrentende waarden gestegen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast zijn bij deze wijziging nieuwe beleggingsfondsen toegevoegd aan de portefeuille met vastrentende waarden, waardoor de transactiekosten van deze beleggingen gestegen zijn ten opzichte van vorig jaar.

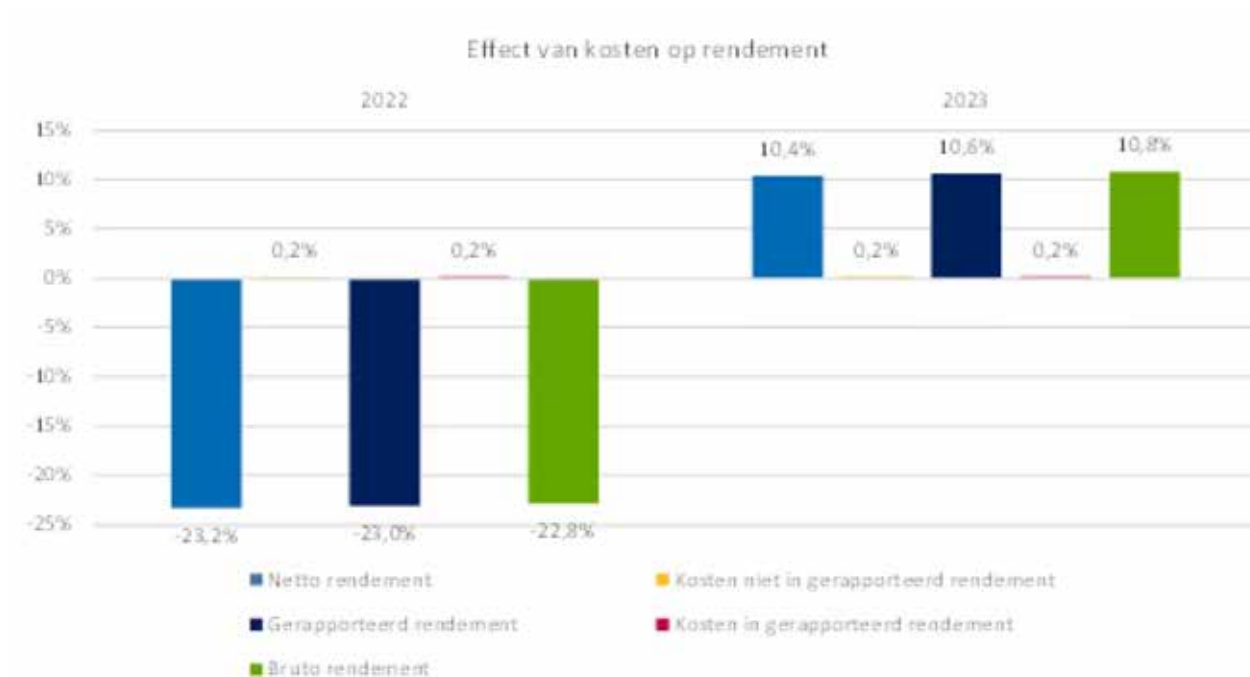
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,32% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond; 2022: -0,01%-punt) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,32%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 1.773 ten opzichte van 13 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 0,2% op jaarbasis. Een tracking error van 0,2% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,2% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,7% is. En er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,4% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 3.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De rente heeft in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 10,6% zorgde daarentegen voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 117,2% naar 122,0%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gedaald van 125,2% naar 120,4% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 114,4%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 122,0%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus		
Cijfers in %	2023	2022
Beleidsdekkingsgraad	120,4	125,2
Feitelijke dekkingsgraad	122,0	117,2
Dekkingsgraad op basis van marktrente	122,0	117,1
Reële dekkingsgraad	92,8	98,0
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0	104,0
Vereiste dekkingsgraad	114,4	114,3
Rekenrente vaststelling TV	2,42	2,79

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (125,2%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen per 31 december 2022. Daardoor had Pensioenkring SVG eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (120,4%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (114,4%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden gespreid over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (120,4%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring SVG dus niet aan de orde.

## Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen (afgeleid). De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI) is de grens waarbij de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring SVG per 30 september 2023 gelijk aan 135,8%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Pensioenkring SVG is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en -rechten van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde prijsindex per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn circa 70% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Per 31 december 2023 is geen toeslag (2022: 10,12%) verleend aan de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring SVG, omdat er sprake is van een negatieve consumentenprijsindex.

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Pensioenkring SVG worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring.
- Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur. Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - Bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - Bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - Bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag.
- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag van de CPI te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist vermogen.

- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.

## Inhaaltoeslag

Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal in onderstaande volgorde worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand (vanaf 1 december 2016).

## 3.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de financiële opstelling, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000)		
Categorie resultaat	2023	2022
Resultaat op beleggingen	40.520	-168.052
Resultaat op wijziging RTS	-17.827	139.287
Resultaat op waardeoverdrachten	-69	-46
Resultaat op kosten	-43	23
Resultaat op uitkeringen	-110	-221
Resultaat op kanssystemen	633	3.693
Resultaat op toeslagverlening	-71	-42.495
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	275	233
Resultaat op andere oorzaken	175	-1.386
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>23.483</b>	<b>-68.964</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten vermogensbeheer;
- de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 40.520. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,37%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -18.402.

Daarnaast heeft DNB eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Hiervan is het resultaat 575. Het totale resultaat van de wijziging van de rente bedraagt -17.827.

## **Kanssystemen**

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt 633.

## **Toeslagverlening**

In het boekjaar is geen toeslag verleend aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van de pensioenkring. Het resultaat op toeslagverlening in het boekjaar bedraagt -71. Dit resultaat wordt veroorzaakt door mutaties met terugwerkende kracht.

## **Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen**

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt 275. Dit resultaat wordt geheel veroorzaakt door de actualisatie van de kostenvoorziening.

## **Vereist vermogen**

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 114,4%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele beleggingen zou deze uitkomen op 114,1%.

## 3.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring SVG
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	Niet van toepassing. Pensioenkring SVG is namelijk een gesloten pensioenkring.
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: De risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het vereist eigen vermogen (VEV) met een bandbreedte van 12% en 18%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Pensioenkring SVG is dit vertaald naar: een toeslagambitie van 70 % van de maatstaf. De maatstaf wordt vastgesteld als de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid) per 30 september.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het VEV met een bandbreedte van 12% en 18%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"><li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau voor het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 90%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau voor het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 90%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 35%.</li></ul>



Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring SVG
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
Adequate communicatie.  Specifiek voor Pensioenkring SVG is dit vertaald naar: en proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.	De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomanagement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

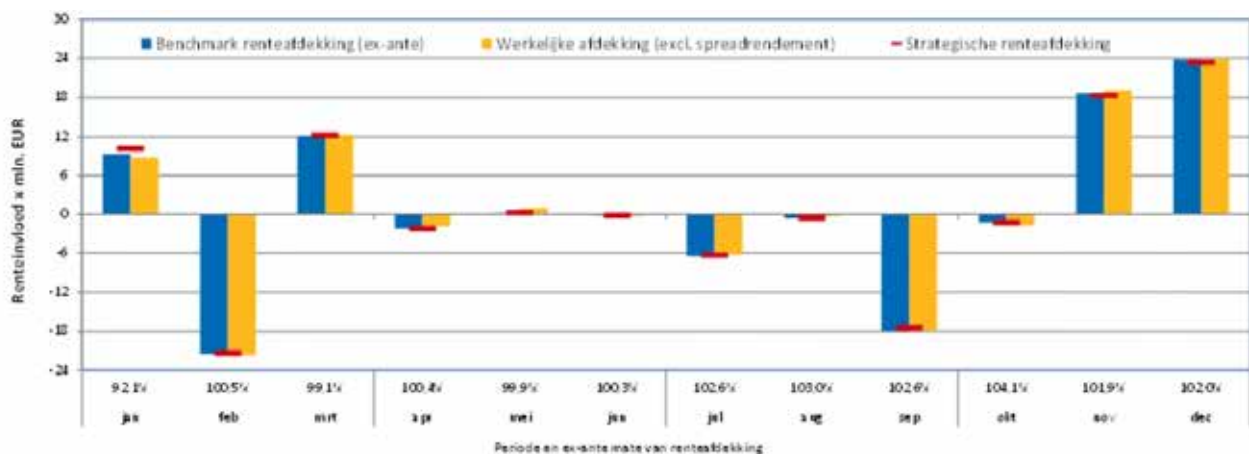
## Matching/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waardeverhoging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

De mate van afdekking van het renterisico is veruit het meest bepalend voor het resterend renterisico van de pensioenkring. Het strategisch beleid voor de afdekking van het renterisico wordt voor de pensioenkring dynamisch vormgegeven door middel van een rentestafel met een high watermark. Wanneer de referentierente stijgt wordt de afdekking van het renterisico conform de rentestafel verhoogd. Bij een rentedaling wordt de afdekking van het renterisico niet verlaagd. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 3%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten de marges bevindt, vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de strategische afdekking van het renterisico onveranderd 100% geweest.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestapel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

	Rente	-1,50%	-1,00%	-0,50%	0,00%	0,50%	1,00%	1,50%
<b>Aandelen</b>								
20%		125,2	126,6	128,1	129,5	130,9	132,4	133,9
10%		122,1	123,3	124,5	125,7	127,0	128,2	129,4
0%		119,0	120,0	121,0	<b>122,0</b>	123,0	124,0	125,0
-10%		115,9	116,7	117,5	118,2	119,0	119,8	120,6
-20%		112,8	113,4	113,9	114,5	115,1	115,6	116,2

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverskil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverskil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverskil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

## Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

## Liquiditeitsrisico gesloten pensioenkring

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een gesloten pensioenkring zonder premie inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kas buffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

## Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

## ESG-risico

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Uitbestedingsrisico

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk spelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt,

wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## **Ontwikkelingen in 2024**

### **Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen**

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1-1-2026 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.



## 3.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring SVG

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG is per 1 december 2016 ingesteld. Dat is de datum waarop Pensioenkring SVG van start is gegaan.

### Samenstelling belanghebbendenorgaan Pensioenkring SVG

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit de vertegenwoordiging van de geledingen van de werkgever, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Het belanghebbendenorgaan bestaat uit drie leden. Het afgelopen jaar hebben er geen wijzigingen plaatsgevonden in de samenstelling van het belanghebbendenorgaan. De heer Mögelin is herbenoemd voor een nieuwe termijn.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap. De taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in het Reglement Belanghebbendenorgaan SVG.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. De eerste vergadering met het bestuur vond plaats in mei. Deze vergadering stond in het teken van het jaarverslag 2022 en het deel-jaarverslag met de financiële opstelling van Pensioenkring SVG. De tweede vergadering vond plaats in november. In deze vergadering zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 vijf eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- keuzebegeleiding
- haalbaarheidstoets
- communicatiecampagne najaar 2023
- aanpak spoorloze deelnemers
- rapportages voor Pensioenkring SVG

### Zelfevaluatie

Het belanghebbendenorgaan heeft in april 2023 de zelfevaluatie over 2022 besproken. Met behulp van een vragenlijst is in 2023 een nieuwe zelfevaluatie uitgevoerd. Hierbij is onder meer in kaart gebracht voor welke aandachtsgebieden de behoefte aan kennisverdieping ligt bij de leden. Daarnaast werd ingegaan op de onderlinge samenwerking en de samenwerking met het bestuur en het bestuursbureau. De zelfevaluatie over 2023 is besproken in februari 2024 en hierin zijn de acties en aandachtspunten uit de vorige evaluatie meegenomen.

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomangementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van belanghebbendenorgaan toegang tot SPO-Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel en was er een bewustwordingssessie voor compliance. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG heeft deze themadagen bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het beleggingsplan 2024 van de pensioenkring
- het jaarplan 2024 van de pensioenkring
- inzet videogesprekken bij keuzebegeleiding

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- het deel-bestuursverslag 2022 en de financiële opstelling van de pensioenkring over 2022
- de ABTN 2023 van de pensioenkring
- het pensioenreglement 2024 van de pensioenkring
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn de maand- en kwartaalrapportages en de risicomangementrapportage voor de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft bij de behandeling hiervan verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau naar tevredenheid beantwoord.

## Bevindingen

Deze verklaring heeft betrekking op het verslagjaar 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft de volgende bevindingen.

### Financieel

Het verloop van de dekkingsgraad werd in 2023 bepaald door twee factoren. Enerzijds is de rente licht gedaald en anderzijds was het beleggingsrendement over alle beleggingscategorieën positief. Per saldo was het effect van de rente en het beleggingsrendement op de dekkingsgraad positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 122,0% (117,2% per eind 2022) en de beleidsdekkingsgraad 120,4% (125,2% per eind 2022).

### Beleggingen

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg 10,6%. De categorie aandelen droeg 5,5% bij aan het totaalrendement en de vastrentende waarden 3,4%. Verder leverde de overlay (resultaten uit renteswaps en valutaforwards) nog een bijdrage van 1,2%.

## Toeslagverlening

De pensioenen zijn per 31 december 2023 niet verhoogd. De reden hiervoor lag in de gehanteerde maatstaf (Consumenten Prijs Index), die over de meetperiode september 2022 - september 2023 uitkwam op min 1,39%. Hierdoor werd de toeslag op nul gesteld en werd de actuele dekkingsgraad niet beïnvloed.

## Verslaglegging en verantwoording

Ten aanzien van verslaglegging en verantwoording is het belanghebbendenorgaan van mening dat er adequate maand- en kwartaalrapportages en risicomanagementrapportages worden verstrekt, die ruim voldoende diepgang verschaffen om de taken en verantwoordelijkheden uit te voeren. Het belanghebbendenorgaan heeft voorts een professionele indruk van het bestuur en het bestuursbureau.

## Vooruitblik

Het belanghebbendenorgaan blijft de ontwikkelingen met betrekking tot de Wet toekomst pensioenen op de voet volgen. Voor Pensioenkring SVG is, als gesloten pensioenkring, op basis van het huidige wetsvoorstel nog niet duidelijk of de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel mogelijk, dan wel wenselijk is. Momenteel wordt door het bestuur van Stap overleg gepleegd met KPN om na te gaan of een invaarverzoek door laatst genoemde tot de mogelijkheden behoort. Naar verwachting wordt hierover binnenkort door KPN een beslissing genomen.

## Het totale oordeel

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot het volgende totale oordeel:

- Het bestuur heeft voldoende en tijdig informatie verstrekt waarmee het belanghebbendenorgaan zich een positief oordeel heeft kunnen vormen over het gevoerde beleid in 2023.
- En waar van toepassing zijn met het bestuur discussies gevoerd, waarbij in een aantal gevallen de adviezen van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG zijn overgenomen.

Utrecht, 7 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring SVG

Ab Ribbink (voorzitter)

Ed de Bruijn

Bert Mögelin

## Reactie bestuur

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring SVG voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.

Pensioenkring



#### 4. Verslag Pensioenkring Holland Casino

## 4.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021	2020	2019
<b>Aantal deelnemers</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	3.870	3.740	3.576	3.821	4.034
Gewezen deelnemers	5.146	6.138	6.013	5.665	5.647
Pensioengerechtigden	1.236	1.151	1.197	1.128	1.030
<b>Totaal</b>	<b>10.252</b>	<b>11.029</b>	<b>10.786</b>	<b>10.614</b>	<b>10.711</b>
<b>Dekkingsgraad</b>					
Beleidsdekkingsgraad	124,8%	123,5%	117,5%	98,3%	105,1%
Feitelijke dekkingsgraad	123,9%	118,3%	125,3%	105,5%	107,6%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%	104,2%	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad	123,1%	123,1%	121,6%	121,4%	123,0%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>					
Pensioenvermogen	1.770.594	1.581.620	2.276.482	2.067.373	1.858.308
Technische voorzieningen risico pensioenkring	1.429.454	1.336.451	1.816.311	1.959.053	1.726.348
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	56	69	104	170	209
Eigen vermogen	341.084	245.100	460.066	108.150	131.751
Minimaal vereist eigen vermogen	59.528	55.565	75.434	80.759	71.172
Vereist eigen vermogen	329.822	308.598	392.405	419.915	396.489
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>					
Kostendeekkende premie	24.570	35.892	37.158	42.066	32.053
Gedempte premie	20.962	19.167	18.355	26.663	24.955
Feitelijke premie *	27.708	26.153	25.855	28.049	26.734
Pensioenuitkeringen **	26.717	23.322	21.666	19.624	17.673
<b>Toeslagen</b>					
Deelnemers	1,43%	6,38%	0,38%	0,00%	0,00%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	1,43%	6,38%	0,38%	0,00%	0,00%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	13,67%	14,18%	14,48%	13,93%	11,97%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	13,67%	14,18%	14,48%	13,93%	11,97%
<b>Beleggingsrendement</b>					
Per jaar	12,0%	-30,9%	10,2%	11,0%	19,0%
<b>Kostenratio's</b>					
Pensioenuitvoeringskosten	0,08%	0,05%	0,04%	0,04%	0,05%
Vermogensbeheerkosten	0,24%	0,24%	0,30%	0,31%	0,30%
Transactiekosten	0,08%	0,08%	0,06%	0,06%	0,10%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	23,4	24,3	25,9	25,9	25,9
Gewezen deelnemers	21,4	22,0	23,8	25,0	24,9
Pensioengerechtigden	10,4	10,4	11,9	12,5	12,3
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>19,4</b>	<b>20,1</b>	<b>22,3</b>	<b>23,1</b>	<b>23,1</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,32%</b>	<b>2,54%</b>	<b>0,58%</b>	<b>0,20%</b>	<b>0,78%</b>

\* De opslag voor het weerstandsvermogen is niet meegenomen in de opstelling van de feitelijke premie.

\*\* Vanaf 2021 worden de uitkeringen inclusief de afkopen opgenomen in de kerngegevens. In eerdere jaren was dit exclusief de afkopen. Voor de vergelijking zijn de uitkeringen voor de jaren 2019 t/m 2020 hierop aangepast.

## 4.2 Algemene informatie

Pensioenkring Holland Casino is vanaf 1 juli 2017 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting Pensioenfonds Holland Casino overgedragen aan Stap Pensioenkring Holland Casino door middel van een collectieve waardeoverdracht. De werkgever Holland Casino en Stap hebben de uitvoeringsovereenkomst per 1 juli 2022 verlengd voor een nieuwe periode van vijf jaar.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Ed Roijers (1957), voorzitter namens de werkgevers	05-12-2019	01-07-2021	01-07-2025	01-07-2029
Willem Kooijman (1949), lid namens de werkgevers	01-07-2017	01-07-2020	01-07-2024	01-01-2028
Rob Oosterhout (1954), lid namens de werkgevers	01-07-2019	01-07-2023	01-07-2027	01-07-2031
Hessel Hollema (1952), lid namens de pensioengerechtigden	01-03-2019	01-07-2021	01-07-2025	01-07-2029
Carola Coelema (1968), lid namens de deelnemers	01-08-2017	01-08-2020	01-08-2024	01-08-2028
Annemie Plat (1988), lid namens de deelnemers	21-07-2023	01-08-2025	01-08-2029	01-08-2033

In 2023 is de samenstelling van het belanghebbendenorgaan uitgebreid met een nieuw lid. Met ingang van 21 juli 2023 is Annemie Plat benoemd als lid van het belanghebbendenorgaan namens de deelnemers.

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino heeft in 2023 twee keer een overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 stond het overleg in het teken van het jaarverslag 2022 en het tweede overleg heeft in december 2023 plaatsgevonden. Daarin zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur, heeft het belanghebbendenorgaan ook zeven eigen vergaderingen gehad waarbij een delegatie van het bestuursbureau aanwezig was.

## 4.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een zogeheten Collective Defined Contribution (CDC) regeling. Het is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. Wanneer de premie in enig jaar niet toereikend is om de beoogde regeling te financieren, dan wordt het opbouwpercentage van de voorwaardelijke middelloonregeling in het betreffende jaar aangepast. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst.
<b>Pensioenleeftijd</b>	Leeftijd 67 jaar
<b>Toetredingsleeftijd</b>	Leeftijd 21 jaar
<b>Pensioengevend salaris</b>	100% van het bruto pensioeninkomen zoals omschreven in de cao van Holland Casino. Het maximum pensioengevend salaris voor het ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen zal nooit hoger zijn dan fiscaal toelaatbaar en bedraagt (in 2023) maximaal € 128.810 op jaarbasis, bij een voltijds dienstverband en wordt aangepast aan de fiscale maximering.
<b>Franchise</b>	€ 16.341 (2023). De franchise wordt jaarlijks door het bestuur procentueel verhoogd met de maatstaf voor het toeslagpercentage.
<b>Pensioengrondslag</b>	De pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris minus de franchise. De pensioengrondslag wordt vermenigvuldigd met de parttimefactor.
<b>Opbouwpercentage ouderdomspensioen</b>	Het beoogd opbouwpercentage is 1,4% (2023). Het feitelijk opbouwpercentage is 1,4% (2023).
<b>Partnerpensioen</b>	Vanaf 1 januari 2021 is het partnerpensioen verzekerd op risicobasis. Het opgebouwde partnerpensioen tot 1 januari 2021 blijft ongewijzigd. De risicodekking bedraagt voor een actieve deelnemer 1,25% voor elk deelnemersjaar (vanaf 1 januari 2021), van de pensioengrondslag in het betreffende jaar. Voor de bepaling van het aantal deelnemersjaren wordt aangenomen dat de deelnemer tot de pensioendatum in dienst blijft.
<b>Wezenpensioen</b>	Per kind tot uiterlijk 18 jaar 14% van het opgebouwde ouderdomspensioen verhoogd met 0,20% van de pensioengrondslag op de overlijdensdatum voor ieder deelnemersjaar dat de werknemer tussen de overlijdensdatum en de pensioendatum zou kunnen behalen.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.
<b>Arbidsongeschiktheids-pensioen</b>	70% van het salaris boven maximum WIA-loon, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

## Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen *	Totaal
Per 31 december 2022	3.740	1.057	94	6.138	11.029
Bij	497	118	1	422	1.038
Af	367	26	8	1.414	1.815
Per 31 december 2023	3.870	1.149	87	5.146	10.252

\* De afname van gewezen deelnemers is voor 1.348 gewezen deelnemers ontstaan door waardeoverdracht klein pensioen.

## Financieringsbeleid

Sociale partners komen de premiehoogte en premieperiode overeen. Voor 2023 bedraagt de premie 24% van de pensioengrondslagsom.

## Feitelijke premie

De feitelijke jaarpremie is voor 2023 vastgesteld op 24% van de pensioengrondslagsom. De premie wordt jaarlijks door het bestuur getoetst om vast te stellen of het beoogd opbouwpercentage kan worden verstrekt. Indien de feitelijke premie lager is dan de gedempte premie, dan wordt het opbouwpercentage zodanig verlaagd dat de feitelijke premie hoger is dan de gedempte premie.

## Gedempte premie

Om conform de Pensioenwet te toetsen in hoeverre de feitelijke premie voldoet aan de wettelijke eisen, hanteert de pensioenkring een gedempte premie. De gedempte premie wordt vastgesteld op basis van onder andere de volgende uitgangspunten en wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslagsom.

<b>Basispremie</b>	Actuariële koopsom voor het in het jaar op te bouwen pensioen vermeerderd met de risicopremies voor het partnerpensioen en wezenpensioen, premievrijstelling en arbeidsongeschiktheidspensioen.
<b>Rekenrente</b>	<p>De berekening van de gedempte premie is gebaseerd op een verwacht rendement op basis van het huidige strategisch beleggingsbeleid.</p> <p>Hierbij geldt dat het rendement op vastrentende waarden gelijk is aan de rentetermijnstructuur van 31 december 2018. Het rendement op vastrentende waarden staat voor de periode van 1 januari 2019 tot 1 januari 2024 vast. Voor de risicopremies (meetkundig) zijn de hoogtes gelijk gesteld aan de maximale rendementsparameters zoals vastgesteld in artikel 23a van het Besluit FTK en geldend per 1 januari 2020. De curve is verlaagd in verband met inflatie op basis van een ingroeipad zoals deze door De Nederlandsche Bank is gepubliceerd.</p> <p>Tot 1 januari 2021 gold een minimale grens van 95% ten aanzien van de premiedekkingsgraad. Voor 2019 en 2020 heeft dit ertoe geleid dat er een afslag op de rendementscurve werd toegepast. Met ingang van 1 januari 2021 is de minimale grens van 95% ten aanzien van de premiedekkingsgraad komen te vervallen.</p>



<b>Solvabiliteit</b>	De solvabiliteitsopslag is gelijk aan nul, tenzij de verlaging van de rekenrente door rekening te houden met de inflatie leidt tot een lagere opslag op de premie dan een solvabiliteitsopslag ter hoogte van het vereist eigen vermogen.
<b>Sterftekansen</b>	Ontleend aan de Prognosetafel AG2022, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuariel Genootschap. Bij gebruik van de prognosetafel wordt rekening gehouden met leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen conform het Demographic Horizons™ Model (Aon).

## Kostendekkende premie

Naast de gedempte premie wordt jaarlijks ook de kostendekkende premie bepaald. De kostendekkende premie wordt op dezelfde grondslagen berekend als de gedempte premie, met uitzondering van de rekenrente en de solvabiliteitsopslag. Bij de kostendekkende premie wordt de actuele rentetermijnstructuur gebruikt zoals deze door DNB gepubliceerd wordt per 31 december van het voorafgaande jaar.

## VEB-regeling

Pensioenkring Holland Casino kent binnen het pensioenreglement een regeling voor vrijwillige eigen bijdragen (VEB-regeling). De VEB-regeling kent een nominaliteitsgarantie waarbij het pensioenkapitaal ten minste gelijk is aan het nominale bedrag van de voor de deelnemer aan het pensioenkapitaal toegevoegde vrijwillige eigen bijdragen. In de voorziening wordt rekening gehouden met deze nominaliteitsgarantie. De beleggingen die aangehouden worden ten behoeve van de VEB-regeling, worden binnen de totale beleggingsportefeuille belegd. De voorziening voor deze regeling is opgenomen in de totale technische voorzieningen.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring Holland Casino bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van Pensioenkring Holland Casino.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring Holland Casino, komen ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van de pensioenkring.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsensector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 is één klacht afgehandeld en deze is naar tevredenheid van de deelnemer afgewikkeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	1	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>1</b>	<b>0</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 4.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>809,7</b>	<b>45,9</b>	<b>48,5</b>	<b>705,0</b>	<b>44,7</b>	<b>48,5</b>
Opkomende markten	138,5	7,8	8,5	129,6	8,2	8,5
Wereldwijd	671,1	38,0	40,0	575,4	36,5	40,0
<b>Private Equity</b>	<b>9,7</b>	<b>0,5</b>	<b>0,0</b>	<b>13,2</b>	<b>0,8</b>	<b>0,0</b>
<b>Vastgoed</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,1</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>
Niet-beursgenoteerd	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
<b>Vastrentende waarden (inclusief liquiditeiten en overlay) *</b>	<b>828,8</b>	<b>53,6</b>	<b>51,5</b>	<b>760,2</b>	<b>54,4</b>	<b>51,5</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	106,4	6,0	6,3	112,0	7,1	7,5
Bedrijfsobligaties Europa	101,9	5,8	6,3	117,2	7,4	7,5
Hypotheken Nederland	339,8	19,2	20,0	332,1	21,1	20,0
Green Bonds wereld	39,0	2,2	2,5			
Staatsleningen opkomende markten	70,9	4,0	4,0	61,2	3,9	4,0
Discretionaire inflatie- gerelateerde staatsobligaties	146,0	8,3	8,5	137,7	8,7	8,5
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	24,7	1,4	4,0	0,0	0,0	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>460,5</b>	26,1	<b>457,9</b>	29,0		
<b>Overlay</b>	<b>-343,4</b>	-19,5	<b>-359,9</b>	-22,8	4,0	
Interest Rate Swap	-355,1	-20,1	-376,9	-23,9		
Futures	0,9	0,1	-1,5	-0,1		
FX Forward	10,8	0,6	18,5	1,2		
<b>Totaal **/**</b>	<b>1.765,2</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>1.576,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.  
 \*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.  
 \*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn de volgende wijzigingen in de portefeuille aangebracht.

- Met het oog op de mogelijke transitie naar Wtp wordt binnen de gecombineerde portefeuille van kas, staatsobligaties en inflatie-gerelateerde obligaties een voorkeur aangebracht voor nominale staatsobligaties ten opzichte van inflatie-gerelateerde obligaties. Dit betekent dat in eerste instantie inflatie-gerelateerde obligaties worden verkocht indien liquiditeit gegenereerd moet worden en dat in eerste instantie nominale staatsobligaties worden aangekocht op het moment dat er een overschot liquiditeit herbelegd moet worden.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>18,7</b>	<b>17,9</b>	<b>0,7</b>	<b>7,9</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	8,5	6,1	2,2	0,7
Aandelen wereldwijd (MM World Equity Index SRI Fund)	21,1	20,8	0,3	7,2
<b>Private Equity</b>	<b>3,9</b>	<b>3,9</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>
<b>Vastgoed</b>	<b>-27,9</b>	<b>-27,9</b>	<b>0,0</b>	<b>-0,0</b>
Niet-beursgenoteerd vastgoed (CBRE - Retail Property Fund France Belgium)	-27,9	-27,9	0,0	-0,0
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>4,5</b>	<b>5,7</b>	<b>-1,1</b>	<b>2,1</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	7,8	6,8	0,9	0,4
Bedrijfsobligaties Europa (MM Credit Index Fund)	1,3	1,6	-0,3	0,2
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund - Unhedged)	5,6	5,6	0,1	0,4
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,2	0,4
Green Bonds wereld (MM Global Green Bond Fund)	3,5	5,1	-1,6	0,1
Staatsleningen opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	10,8	7,7	2,9	0,4
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	2,1	2,1	0,0	0,0
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	3,1	3,1	0,0	0,3
<b>Liquiditeiten</b>				<b>1,1</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>9,1</b>	<b>9,3</b>	<b>-0,2</b>	<b>11,1</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>0,9</b>
Interest Rate Swap				0,2
Futures				0,5
FX Forward				0,3
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>12,0</b>			<b>12,0</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde fondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 7,9%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM World Equity Index SRI Fund had met 7,2%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling aandelen opkomende markten*

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde goede aandelselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM World Equity Index SRI Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

### **Toelichting resultaten private equity**

Beleggingen in private equity hebben door hun beperkte aandeel in de totale portefeuille niet significant aan het rendement bijgedragen. Pensioenkring Holland Casino belegt in private equity via drie verschillende Unigestion fondsen. Dit zijn zogenaamde fund of funds. Dat betekent dat deze Unigestion fondsen beleggen in private equity fondsen, in dit geval Europese. EuroChoice III bevindt zich in de liquidatiefase en heeft een waarde van nul in de boeken. De onderliggende investeringen in EuroChoice IV zijn ook bijna allemaal afgebouwd. EuroChoice V is in de distributiefase. De rendementen bij deze fondsen zijn positief en er wordt gestaag geld uitgekeerd.

### **Toelichting resultaten vastgoed**

In april 2023 ontving de pensioenkring een laatste uitkering van CBRE Retail Property Fund France Belgium. Het ging om een bedrag van 51.705. Dit is het pro rata deel van de totale liquidatie-uitkering van 2.585.240 dat behoort bij het eigendomsbelang van 2% dat de pensioenkring in het fonds had. Het negatieve jaarrendement kan worden verklaard doordat (beperkte) kosten zijn gerelateerd aan een relatief klein investeringsbedrag.

Op 11 mei 2023 ontving de pensioenkring het bericht van CBRE dat het CBRE Retail Property Fund France Belgium geliquideerd is.

### **Toelichting resultaten vastrentende waarden**

Vastrentende waarden droegen 2,1%-punt bij aan het totaal rendement. Het MM Global Emerging Market Debt Fund leverde met 0,4%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Begin 2023 zijn de beleggingen in het MM Credit Index Fund omgezet naar beleggingen in het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund. Het beleggingsfonds heeft beter gerendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde vooral van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

Het MM Credit Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement normaliter in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het

beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. Beperkte afwijkingen van het rendement ten opzichte van de benchmark worden veroorzaakt door liquiditeit, de uitsluitingenlijst en de timing van aan- en verkopen voor herijking.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

Het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged kent een passieve beleggingsstijl. Het beleggingsfonds kan, in tegenstelling tot de benchmark naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheeklen*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheeklen ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheeklen liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheeklen zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

#### *Ontwikkeling Green Bonds*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Green Bond Fund. Het beleggingsfonds belegt uitsluitend in erkende green bonds volgens strenge maatstaven. De opbrengst van deze obligaties wordt geheel gebruikt voor projecten met een aanwijsbaar positieve impact op het milieu op het gebied van schone energie, energiebesparing, waterbeheer en milieuvriendelijke transportmiddelen en gebouwen.

Het negatieve relatieve rendement van het MM Global Green Bond Fund kan vooral verklaard worden door de timing van de transacties en transactiekosten. De transacties die in de eerste maand van 2023 hebben plaatsgevonden om tot het fonds toe te treden gingen gepaard met 20 basispunten toetredingskosten en dit heeft een negatief effect gehad op het rendement. Het rendement wordt gebaseerd op 'einde dag' standen, waardoor de kosten van toetreding in het rendement terecht komen op de marktwaarde van de vorige dag. Dit verschijnsel treedt met name op bij het toetreden in meerdere stappen waarbij er een sterke relatieve toename van vermogen zichtbaar is, en heeft in januari 2023 voor een extra negatief relatief rendement gezorgd. Dit is het hele jaar meegenomen binnen het ytd relatief rendement.

#### *Ontwikkeling staatsobligaties opkomende landen*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

#### *Ontwikkeling (inflatie-gerelateerde) discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalden zowel de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties als de portefeuille met discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties een positief rendement. Europese

staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren. De inflatie-component van inflatie-gerelateerde staatsobligaties bracht wel een negatieve performance mee, aangezien de inflatie dankzij alle renteverhogingen flink daalde gedurende het jaar. De reële rente daalde, ondanks de dalende inflatie, minder hard dan de nominale rente. Hierdoor ontstond een rendementsverschil van ongeveer 4%-punt tussen de twee soorten staatsobligaties, in het voordeel van de nominale staatsobligaties. Dit was het jaar hiervoor nog andersom met 21%-punt.

### Ontwikkelingen liquiditeiten

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

### Toelichting resultaten overlay

De overlay, bestaande uit renteswaps en valutaforwards, heeft voornamelijk als doel om de dekkingsgraad van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 0,9%-punt bij aan het rendement. Markrentes zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

### Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023		
Cijfers in %	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	-0,0	0,2
Vastgoed	-0,0	0,0
Private Equity	0,0	-0,0
Vastrentende waarden	0,0	-0,5
Liquiditeiten	0,0	-0,0
<b>Totaal *</b>	<b>0,0</b>	<b>-0,2</b>

*\* Als gevolg van afrondingen is het mogelijk dat de optelling van de verschillende effecten niet overeenkomt met het eerder getoonde relatieve rendement.*

Het negatieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Dutch Mortgage Fund zorgde voor de grootste negatieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met -0,6%-punt.

## 4.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	1.237	1061	0,08	0,05
Kosten vermogensbeheer	3.919	4.328	0,24	0,24
Transactiekosten	1.314	1.420	0,08	0,08
<b>Totaal **</b>	<b>6.470</b>	<b>6.809</b>	<b>0,40</b>	<b>0,36</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie van Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	727	695	0,05	0,04
Administratiekostenvergoeding meerwerk	59	45	0,00	0,00
Exploitatiekosten	600	384	0,04	0,02
Overige kosten	30	51	0,00	0,00
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-179	-114	-0,01	-0,01
<b>Totaal **</b>	<b>1.237</b>	<b>1.061</b>	<b>0,08</b>	<b>0,05</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekosten vergoeding is in 2023 toegenomen als gevolg van de jaarlijkse indexatie. Deze bedroeg in 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor advisering over de Wtp (53) en overige aanvullende dienstverlening (6).

De exploitatiekosten zijn toegenomen in 2023. Deze kosten zijn in 2023 onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (600). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten en kosten voor communicatie-uitingen opgenomen. De overige kosten zijn in 2023 afgenomen doordat er minder kosten gemaakt zijn voor communicatie-uitingen.



## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer (in € 1.000)	1.237	1.061
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	242	218

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 met 11% gestegen door de toename van de totale uitvoeringskosten. Deze toename is voornamelijk ontstaan door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

Voor de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 3.919 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
	€	€
<b>Kosten vermogensbeheer</b>		
Directe kosten vermogensbeheer	1.862	1.881
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	2.057	2.447
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>3.919</b>	<b>4.328</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder;
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (1.862) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (1.972). Een deel van deze directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (6) en deze zijn hierna in het bestuursverslag in de paragraaf "Transactiekosten" verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige kosten (104) bij de vermogensbeheerder en in het bestuursverslag onder indirecte kosten verantwoord. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer. De daling van de indirecte kosten vermogensbeheer is voornamelijk veroorzaakt door de gedaalde prestatieafhankelijke vergoedingen binnen de aandelenbeleggingen.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	893	1.255	0,05	0,07
Private Equity	137	214	0,01	0,01
Vastgoed	0	2	0,00	0,00
Vastrentende waarden	1.878	1.861	0,12	0,10
Overig	833	883	0,05	0,05
<b>Totaal</b>	<b>3.740</b>	<b>4.214</b>	<b>0,23</b>	<b>0,23</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	179	114	0,01	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>3.919</b>	<b>4.328</b>	<b>0,24</b>	<b>0,24</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 hetzelfde als in 2022 (0,24%). De stijging van de kosten voor vastrentende waarden is meer dan tenietgedaan door de daling van de overige kosten binnen met name de aandelenportefeuille. Deze daling is vooral veroorzaakt doordat er sprake was van lagere 'lopende kosten' binnen het MM World Equity Index SRI Fund. De stijging van de vastrentende vermogensbeheerkosten kan worden verklaard doordat de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 is gewijzigd.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen;

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	381	899	0,02	0,05
Vastrentende waarden	917	237	0,06	0,01
Derivaten	15	284	0,00	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>1.314</b>	<b>1.420</b>	<b>0,08</b>	<b>0,08</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 237 (2022: 535) begrepen voor toe- en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten zijn in 2023 gelijk aan die van vorig jaar (2022: 0,08%). Echter, tussen de verschillende categorieën zijn wel verschillen te zien ten opzichte van vorig jaar. Waar in 2022 de transactiekosten binnen de aandelenportefeuille relatief hoog waren door de wijziging in de samenstelling van deze portefeuille, zijn in 2023 de transactiekosten van de vastrentende waarden portefeuille juist relatief hoog. Dit kan worden verklaard doordat de samenstelling van de vastrentende waarden portefeuille begin 2023 gewijzigd is, door de omzetting van beleggingen in het MM Credit Index Fund naar het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund, en een deelallocatie naar Green Bonds. Hierdoor zijn de toe- en uittredingskosten binnen de portefeuille met vastrentende waarden gestegen ten opzichte van vorig jaar.

Daarnaast zijn de transactiekosten van derivaten gedaald ten opzichte van vorig jaar, omdat er minder bijsturingstransacties hebben plaatsgevonden.

## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

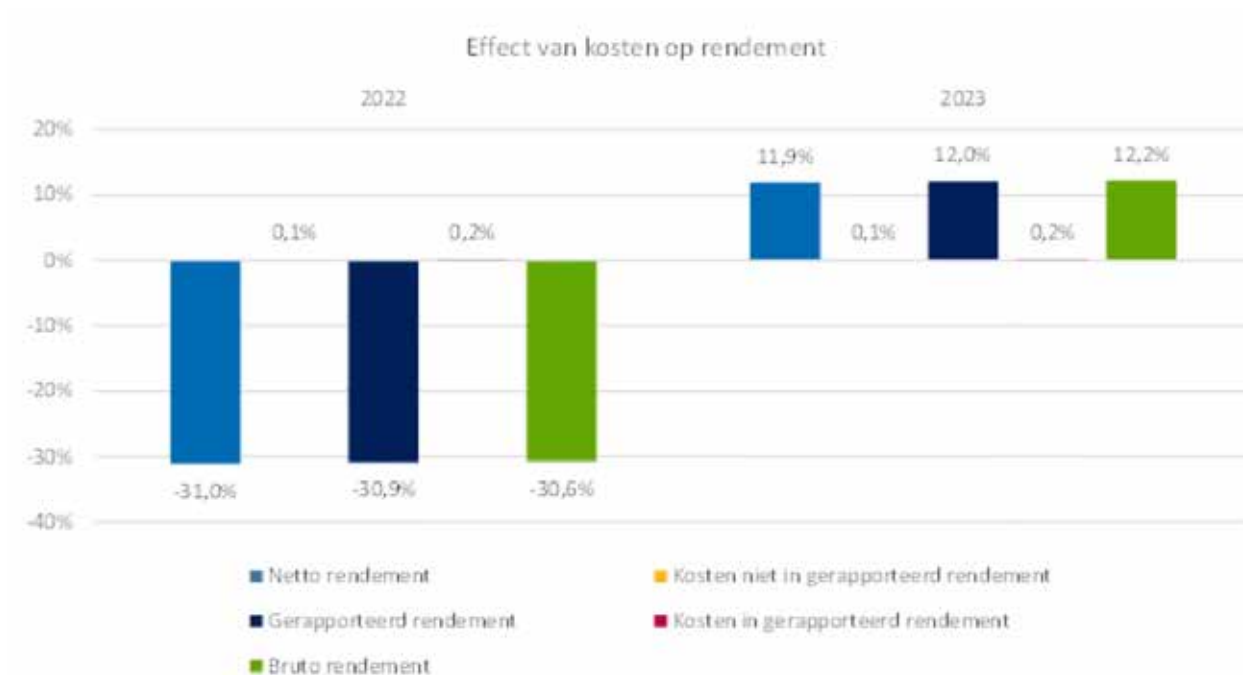
De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,24% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond; 2022: -0,01%-punt) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,31%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 5.050 ten opzichte van 11 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 0,3% op jaarbasis. Een tracking error van 0,3% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,3% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,7% is. En er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,6% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buitenvallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 4.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De invoering van de nieuwe UFR (Ultimate Forward Rate) per 1 januari 2023 zorgde tevens voor een verhogend effect op de TV. De toeslagverlening die eind 2023 is toegekend, zorgde tevens voor een daling van de feitelijke dekkingsgraad. Het positieve beleggingsrendement van 12,0% temperde deze ontwikkeling. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 118,3% naar 123,9%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gestegen van 123,5% naar 124,8% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 123,1%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 127,2%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus			
Cijfers in %	2023		2022
Beleidsdekkingsgraad	124,8		123,5
Feitelijke dekkingsgraad	123,9		118,3
Dekkingsgraad op basis van marktrente	127,2		117,9
Reële dekkingsgraad	91,0		92,4
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2		104,2
Vereiste dekkingsgraad	123,1		123,1
Rekenrente vaststelling TV	2,32		2,54

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan meer in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (123,5%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (123,1%) per 31 december 2022. Daardoor had Pensioenkring Holland Casino eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (124,8%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (123,1%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden gespreid over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (124,8%) hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist vermogen (104,2%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Holland Casino daarom niet aan de orde.

## Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) is de grens waarop de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring Holland Casino per 30 september 2023 gelijk aan 154,5%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Holland Casino is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en -rechten op pensioen van de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden wordt gebaseerd op:

- de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de maand oktober voorafgaande aan de verlening en de maand oktober van het daaraan voorafgaande jaar.
- de algemene loonsverhoging bij de werkgever in het voorgaande kalenderjaar.

De maatstaf voor het toeslagpercentage is vastgesteld op de som van de helft van de twee uitgangspunten.

Per 31 december 2023 is een toeslag van 1,43% (2022: 6,38%) verleend aan zowel de actieven als de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Holland Casino. De gemiste toeslag bedraagt voor beide groepen deelnemers 0,00% per 31 december 2023 (2022: 3,45%).

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Pensioenkring Holland Casino worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en is afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring. Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur.
- Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - Bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - Bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - Bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag.
- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag van de CPI te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist vermogen.
- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.

## Inhaaltoeslag

Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand (verjaringstermijn 10 jaar).

## 4.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes, beleggingsrendementen en verleende toeslagen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de financiële opstelling, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Categorie resultaat</b>		
Resultaat op beleggingen	149.268	-685.784
Resultaat op wijziging RTS	-45.182	610.481
Resultaat op premie	7.982	-2.207
Resultaat op waardeoverdrachten	259	1
Resultaat op kosten	0	1
Resultaat op uitkeringen	-31	-7
Resultaat op kanssystemen	1.412	855
Resultaat op toeslagverlening	-19.011	-112.316
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	1.216	-26.022
Resultaat op andere oorzaken	71	32
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>95.984</b>	<b>-214.966</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer;
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 149.268. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het rendement op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,22%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een stijging van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -45.182.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode zoals geadviseerd in de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Het totale effect van de wijziging van de rente bedraagt -45.182. Hiervan wordt -50.095 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en 4.913 door de aanpassing van de UFR-methodiek.



## Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt 1.412.

## Toeslagverlening

In het boekjaar is een toeslag verleend van 1,43% aan de actieve, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Holland Casino. Het resultaat op toeslagverlening in het boekjaar bedraagt -19.011.

## Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt 1.216. Dit resultaat wordt onder andere veroorzaakt door een aanpassing van het opbouwpercentage bij arbeidsongeschiktheid van 1,40% naar 1,738% met een effect van -171 op de coming service. Daarnaast is de kostenvoorziening geactualiseerd waardoor het resultaat met 1.387 toenam.

## Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw, de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag en opslag voor toekomstige uitvoeringskosten en premie VEB 2023.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendeekkende premie opgenomen. De kostendeekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte premie is gebaseerd op de rendementscurve die is vastgesteld met het verwacht rendement op basis van het strategisch beleggingsbeleid en daarna gecorrigeerd is voor inflatie. Deze curve geldt voor de periode van 1 januari 2019 tot 1 januari 2024. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan het vereist vermogen gebaseerd op het strategische beleggingsbeleid. Als peildatum voor het vereist vermogen geldt het jaareinde van het jaar voorafgaand aan het gerapporteerde verslagjaar.

Premie voor risico pensioenkring		Premie	Premie	Premie
(bedragen x € 1.000)		RTS	gedempt	feitelijk
Actuarieel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling	regulier	17.186	10.022	20.187
	risicopremie overlijden	2.122	453	576
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten		381	227	430
De risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit		0	1.054	1.054
Solvabiliteitsopslag		4.460	2.663	5.040
Premie VEB 2023		5	5	5
<b>Toetswaarde premie</b>		<b>24.154</b>	<b>14.424</b>	<b>27.292</b>
<b>Overige premie</b>				
Premiemarge		0	0	0
Opslag uitvoeringskosten		416	416	416
Actuarieel benodigde premie voor inkoop voorwaardelijke onderdelen van de regeling		0	6.122	0
<b>Totaal</b>		<b>24.570</b>	<b>20.962</b>	<b>27.708</b>

De pensioenkring voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie.

## Vereist vermogen

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 123,1%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille zou deze uitkomen op 122,8%.

## 4.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Holland Casino
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	De minimale premiedekkingsgraad van Pensioenkring Holland Casino voldoet aan de afspraken die zijn gemaakt met de sociale partners (opdrachtaanvaarding).
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van vereist eigen vermogen (VEV). Deze kan tussen de 20% en 26% liggen. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Pensioenkring Holland Casino is dit vertaald naar: een voorwaardelijke toeslagambitie van de som van de helft van de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle huishoudens (afgeleid) per 30 september en de helft van het percentage van de algemene loonsverhoging bij de werkgever in het afgelopen jaar.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV. Deze kan tussen de 20% en 26% liggen. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid op lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"><li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 90%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 86%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 42%.</li></ul>

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Holland Casino
<p><b>Niet-financiële doelstellingen</b></p> <p>Adequate communicatie.</p> <p>Specifiek voor Pensioenkring Holland Casino is dit vertaald naar:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.</li> <li>2. Kennis en inzicht verschaffen aan de werkgever voor een passende arbeidsvoorwaarde pensioen.</li> </ol>	<p>De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.</p>

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomanagement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

## Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

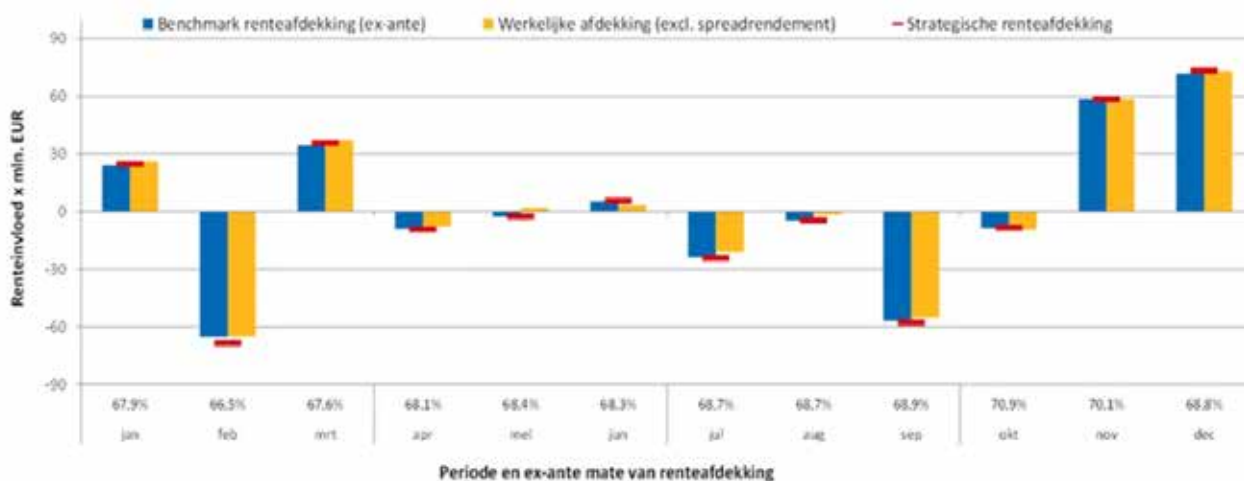
## Matching/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de markrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waarde stijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

Pensioenkring Holland Casino dekt strategisch 70% van het renterisico van de nominale verplichtingen af. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 3%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten deze marges bevindt vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de strategische renterisico-afdekking onveranderd 70,0% gebleven.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de

gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestaffel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

Rente	-1,50%	-1,00%	-0,50%	0,00%	0,50%	1,00%	1,50%
<b>Aandelen</b>							
20%	117,5	123,4	129,4	135,7	142,2	148,9	155,9
10%	113,2	118,5	124,1	129,8	135,7	141,9	148,1
0%	108,8	113,7	118,7	<b>123,9</b>	129,3	134,8	140,4
-10%	104,4	108,8	113,3	118,0	122,8	127,7	132,7
-20%	100,0	104,0	108,0	112,1	116,3	120,6	125,0

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverskil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverskil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverskil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

### **Kredietrisico**

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

### **Liquiditeitsrisico open pensioenkring**

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een open pensioenkring met premie-inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de premie-inkomsten en aanvullend vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kasbuffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus, wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

### **Verzekeringstechnisch risico**

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

### **ESG-risico**

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.



## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Uitbestedingsrisico

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk spelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt,

wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## Ontwikkelingen in 2024

### Wijziging opnameleeftijd pensioenregeling

Met ingang van 1 januari 2024 is voor werknemers de opnameleeftijd in de pensioenregeling gewijzigd in 18 jaar. Tot nu toe was de opnameleeftijd 21 jaar. Deze wijziging komt voort uit de Wet toekomst pensioenen. Voor jongeren betekent dit dat ze langer pensioen op kunnen bouwen.

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Holland Casino heeft op 12 december 2023 een transitieplan voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel ingediend bij Stap. In 2024 is vervolgens het besluitvormingstraject bij Stap in gang gezet en hebben bestuur, raad van toezicht en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring een positief besluit genomen over de uitvoering van de solidaire pensioenregeling en het invaren van de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten naar deze nieuwe pensioenregeling. De transitie zal in 2025 plaatsvinden en het implementatieplan wordt voor de zomer van 2024 bij DNB ingediend.

## 4.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Holland Casino

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino is per 1 juli 2017 ingesteld. Dat is de datum waarop Pensioenkring Holland Casino van start is gegaan.

### Samenstelling belanghebbendenorgaan Pensioenkring Holland Casino

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit zes leden en deze leden vertegenwoordigen de geledingen van de werkgever, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De samenstelling van het belanghebbendenorgaan is op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

- Ed Roijers (voorzitter) – namens de werkgever
- Willem Kooijman – namens de werkgever
- Rob Oosterhout – namens de werkgever
- Hessel Hollema – namens de pensioengerechtigden
- Carola Coeleman – namens de deelnemers
- Annemie Plat – namens de deelnemers

Eind vorig jaar stond er een vacature open voor een lid namens de deelnemers. Vanuit de Ondernemingsraad van Holland Casino is Annemie Plat als nieuwe kandidaat voorgedragen. Op 21 juli 2023 is zij als lid toetreden.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. De eerste vergadering met het bestuur vond plaats in mei. Deze vergadering stond in het teken van het deeljaarverslag 2022 met de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino. De tweede vergadering vond plaats in november. In deze vergadering zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, de pensioenopbouw en premie voor 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld. In december 2023 heeft het belanghebbendenorgaan een overleg gehad met de raad van toezicht.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 zes eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- haalbaarheidstoets
- rapportages over Pensioenkring Holland Casino
- keuzebegeleiding door het aanbieden van videogesprekken
- zelfevaluatie van het belanghebbendenorgaan
- communicatiecampagnes najaar 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in juni overleg met de werkgever gehad en ook twee verdiepingssessies in oktober en december waarin dieper werd ingegaan op de Wtp transitie.

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomanagementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van belanghebbendenorgaan toegang tot SPO-Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen (in januari en september) voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren, de jaarlijkse bewustwordingssessie over compliance en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino heeft de themadag in september bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het beleggingsplan 2024
- het jaarplan 2024 van de pensioenkring
- toepassen van de AMvB voor extra indexatie

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- het deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling van de pensioenkring over 2022;
- de ABTN 2023 van de pensioenkring
- het pensioenreglement 2024 van de pensioenkring
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn de maand- en kwartaalrapportages en de risicorapportage over de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau beantwoord.

## Zelfevaluatie

Het belanghebbendenorgaan heeft in maart 2023 met behulp van een vragenlijst een zelfevaluatie over 2023 uitgevoerd en vastgesteld.

## Bevindingen

De bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft de volgende bevindingen.

Het belanghebbendenorgaan zag zich als kerntaak in het jaar geplaatst voor een moeilijke opdracht: zich voorbereiden op de besluitvorming rond de Wtp transitie. De rol van het belanghebbendenorgaan in de transitie bleek een zoekproces, de complexiteit en tijdsdruk vormden een uitdaging. Er werd gefocust op evenwichtigheid en toetsing daaraan voor onze informatiebehoefte. Het bestuur en het bestuursbureau voorzagen het belanghebbendenorgaan van voldoende informatie en het belanghebbendenorgaan voelde zich daardoor goed in staat gesteld om het proces van afwegingen te doorlopen. De goede verhouding met het bestuur en de raad van toezicht hielpen zeer bij het voeren van ingewikkelde discussies. Er is dan ook vertrouwen dat Stap tijdig in staat is een gecontroleerde overgang naar de Wtp te bewerkstelligen.

## Financieel

Ondanks de toeslagverlening van 1,43% per eind december is 2023 uiteindelijk afgesloten met een hogere actuele dekkingsgraad dan het aan het begin van het jaar. Het belanghebbendenorgaan vond deze uitkomst teleurstellend in een jaar met hoge inflatie, maar kon niet anders dan accepteren dat specifieke spelregels tot deze uitkomst leidden. Wel was er tevredenheid over de ontwikkeling in de dekkingsgraad.

## Beleggingen

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg 12,0%. De categorie aandelen droeg 7,9%-punt bij aan het totaalrendement en de categorie vastrentende waarden 2,1%-punt. Verder leverde de overlay nog een bijdrage van 0,9%-punt.

## Toeslagverlening

De financiële situatie van de pensioenkring was per 30 september 2023 goed genoeg voor een gedeeltelijke toeslag. De pensioenen werden op 31 december 2023 verhoogd met 0,54%. Naast de reguliere toeslag van 0,54% is gebruik gemaakt van de AMvB voor extra indexatie voor een toeslag van 0,89%.

## Verslaglegging en verantwoording

Het belanghebbendenorgaan is van mening dat de verslaglegging en het afleggen van verantwoording goed en professioneel geregeld zijn. De maandelijkse verslaglegging en de kwartaalrapportages stellen het belanghebbendenorgaan voldoende in staat het bestuur en de uitvoerders te beoordelen.

De transitie naar de Wtp stelt grote eisen aan een zorgvuldige aanpak. Het belanghebbendenorgaan heeft de indruk dat Stap de processen goed onder controle heeft en verwacht dat alle voorbereidingen tijdig zullen zijn afgerond. Het overleg met de sociale partners loopt naar behoren. De verwachting is dat Pensioenkring Holland Casino binnen Stap de eerste zal zijn die daadwerkelijk zal overgaan naar de Wtp. Er is dan ook vertrouwen dat Stap in staat is een gecontroleerde overgang naar de Wtp te bewerkstelligen.

## Het totale oordeel

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot het volgende totale oordeel.

Het belanghebbendenorgaan adviseert op grond van het voorgaande positief ten aanzien het deeljaarverslag 2023 met de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino en spreekt tevens zijn waardering uit naar het bestuur van Stap over de wijze waarop het bestuur zich heeft ingezet om Pensioenkring Holland Casino tijdig en zorgvuldig te betrekken bij en te informeren over het te voeren beleid.

Houten, 13 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Holland Casino

Ed Roijers (voorzitter)

Willem Kooiman

Rob Oosterhout

Hessel Hollema


Carola Coeleman

Annemie Plat

## Reactie bestuur

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Holland Casino voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.

Pensioenkring 

## 5. Verslag Pensioenkring Douwe Egberts



## 5.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021	2020	2019
<b>Aantal deelnemers</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	69	77	85	94	100
Gewezen deelnemers	4.318	4.748	4.956	5.151	5.319
Pensioengerechtigden	4.335	4.294	4.285	4.284	4.272
<b>Totaal</b>	<b>8.722</b>	<b>9.119</b>	<b>9.326</b>	<b>9.529</b>	<b>9.691</b>
<b>Dekkingsgraad</b>					
Beleidsdekkingsgraad	128,1%	135,8%	129,0%	108,5%	114,8%
Feitelijke dekkingsgraad	129,2%	122,5%	134,9%	116,6%	117,6%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%
Vereiste dekkingsgraad	118,7%	118,6%	119,4%	119,3%	120,0%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>					
Pensioenvermogen	1.712.099	1.602.566	2.149.555	2.000.181	1.925.188
Technische voorzieningen risico pensioenkring	1.325.171	1.308.109	1.593.518	1.715.170	1.636.851
Eigen vermogen	386.928	294.457	556.037	286.112	297.430
Minimaal vereist eigen vermogen	53.168	52.514	63.899	68.775	65.705
Vereist eigen vermogen	248.058	243.214	308.887	330.667	327.317
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>					
Kostendeekkende premie *	0	0	0	0	0
Gedempte premie *	0	0	0	0	0
Feitelijke premie *	0	0	0	0	0
Pensioenuitkeringen **	67.260	57.819	56.130	55.988	55.379
<b>Toeslagen</b>					
Basis (alle deelnemers)	0,00%	15,79%	2,57%	0,00%	0,88%
Aanvullend (Tra-gerechtigd)	0,00%	0,00%	0,25%	1,92%	0,00%
Inhaal (actieve deelnemers per 1-1-2012)	0,00%	0,00%	0,08%	0,00%	0,00%
Inhaal (inactieve deelnemers per 1-1-2012)	0,00%	0,00%	0,21%	0,00%	0,00%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief) ***	3,58%	5,67%	6,31%	8,79%	9,21%
<b>Beleggingsrendement</b>					
Per jaar	11,0%	-22,9%	10,5%	6,9%	16,0%
<b>Kostenratio`s</b>					
Pensioenuitvoeringskosten	0,06%	0,05%	0,04%	0,04%	0,04%
Vermogensbeheerkosten	0,19%	0,19%	0,24%	0,27%	0,24%
Transactiekosten	0,12%	0,07%	0,05%	0,06%	0,07%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	16,4	17,0	18,9	19,6	19,8
Gewezen deelnemers	21,0	21,5	23,3	23,8	23,6
Pensioengerechtigden	8,6	8,5	9,7	10,1	10,0
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>13,5</b>	<b>13,9</b>	<b>16,1</b>	<b>16,9</b>	<b>16,6</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,38%</b>	<b>2,70%</b>	<b>0,52%</b>	<b>0,11%</b>	<b>0,66%</b>

\* Pensioenkring Douwe Egberts is een gesloten pensioenkring zonder actieve pensioenopbouw en premie inkomsten.

\*\* Vanaf 2020 worden de uitkeringen inclusief de afkopen opgenomen in de kerngegevens. In eerdere jaren was dit exclusief de afkopen. Voor de vergelijking zijn de uitkeringen voor het jaar 2019 hierop aangepast.

\*\*\* In de niet toegekende toeslagen zijn tevens de toeslagen uit het verleden meegenomen bij Stichting Pensioenfonds Douwe Egberts.

## 5.2 Algemene informatie

Pensioenkring Douwe Egberts is vanaf 1 april 2018 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting Pensioenfonds Douwe Egberts overgedragen aan Stap Pensioenkring Douwe Egberts door middel van een collectieve waardeoverdracht.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Elvin van den Hoek (1965), voorzitter namens de gewezen deelnemers	01-04-2018	01-07-2021	01-07-2025	01-07-2029
Wim Bakkers (1949), secretaris namens pensioengerechtigden	01-04-2018	01-07-2020	01-07-2024	01-07-2028
Willem Krul (1968), lid namens de gewezen deelnemers	01-07-2023	01-07-2027	01-07-2031	01-07-2035
Louis Haring (1955), lid namens pensioengerechtigden	01-07-2022	01-07-2026	01-07-2030	01-07-2034

Op 1 juli 2023 eindigde de tweede zittingstermijn van Menno Vink als lid van het belanghebbendenorgaan namens de gewezen deelnemers. Menno Vink heeft zichzelf niet herkiesbaar gesteld. De vacature die door het vertrek van Menno Vink per 1 juli 2023 in het Belanghebbendenorgaan is ontstaan, is ingevuld door de benoeming van Willem Krul als lid van het belanghebbendenorgaan namens de gewezen deelnemers. Met het oog op toekomstige vacatures is het belanghebbendenorgaan gedurende 2023 uitgebreid met een aspirant lid, die de vergaderingen als toehoorder bijwoont.

Het belanghebbendenorgaan van pensioenkring Douwe Egberts heeft in 2023 twee keer een overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 stond het overleg in het teken van het jaarverslag 2022 en het tweede overleg heeft in november 2023 plaatsgevonden. Daarin zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur heeft het belanghebbendenorgaan in mei 2023 een overleg gehad met de raad van toezicht en vijf eigen vergaderingen gehouden. Bij de eigen vergaderingen was een delegatie van het bestuursbureau aanwezig.

Op donderdag 7 maart 2024 is Elvin van den Hoek onverwacht overleden. Elvin was sinds de start van Pensioenkring Douwe Egberts bij Stap betrokken als lid van het [belanghebbendenorgaan](#) en was sinds 1 juli 2022 actief als voorzitter van het belanghebbendenorgaan. Voordat de pensioenen van het Douwe Egberts Pensioenfonds zijn overgedragen aan Pensioenkring Douwe Egberts bij Stap, was Elvin directeur van het bestuursbureau bij het Douwe Egberts Pensioenfonds. Naast zijn voorzittersrol van het belanghebbendenorgaan was hij actief in de pensioensector vanuit zijn eigen onderneming Pensioen3Hoek. Met hem verliest Stap een betrokken en deskundige voorzitter. Samen met het belanghebbendenorgaan had hij, vooruitlopend op het geplande overleg met het bestuur, voor dit jaarverslag het verslag van het belanghebbendenorgaan al voorbereid. Hij vervulde zijn rol op een plezierige en opbouwende wijze, waarin het belang van de [deelnemer](#) voorop stond.

## 5.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

Op de pensioenaanspraken en pensioenrechten zijn de pensioenreglementen zoals deze laatstelijk golden bij de voormalige Stichting Pensioenfonds Douwe Egberts van toepassing.

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Het betreft een zogenoemde gesloten pensioenkring. Er vindt geen actieve pensioenopbouw plaats met uitzondering van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.
<b>Pensioenleeftijd</b>	De pensioenregelingen kennen verschillende pensioenaanspraken met verschillende pensioenleeftijden.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief *	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen **	Totaal
Per 31 december 2022	77	4.249	45	4.748	9.119
Bij	0	230	8	6	244
Af	8	192	5	436	641
Per 31 december 2023	69	4.287	48	4.318	8.722

\* De actieve deelnemers betreffen deelnemers die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn en en premievrij pensioen opbouwen.

\*\* De afname van gewezen deelnemers in 2023 is voor 275 gewezen deelnemers ontstaan door waardeoverdracht klein pensioen.

### Financieringsbeleid

Binnen Pensioenkring Douwe Egberts is geen sprake van opbouw van pensioen en daarmee geen sprake van premiebetaling. In Pensioenkring Douwe Egberts zijn de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van de voormalige Stichting Douwe Egberts Pensioenfonds overgenomen. Daarnaast wordt de premievrije pensioenopbouw wegens (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid, zoals deze laatstelijk werd genoten bij de voormalige Stichting Douwe Egberts Pensioenfonds voortgezet bij Pensioenkring Douwe Egberts. De daarvoor benodigde premie wordt gefinancierd uit een aparte voorziening voor arbeidsongeschiktheid. Deze voorziening voor de vrijgestelde premie bij arbeidsongeschiktheid is overgedragen vanuit de voormalige Stichting Douwe Egberts Pensioenfonds naar Pensioenkring Douwe Egberts.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor de Pensioenkring Douwe Egberts bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van de pensioenkring.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring Douwe Egberts, komen ten goede aan, respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring Douwe Egberts.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisoniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsensector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn drie klachten afgehandeld en deze zijn allemaal naar tevredenheid van de deelnemers afgewikkeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	1	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	2	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>3</b>	<b>0</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 5.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>729,1</b>	<b>42,5</b>	<b>43,0</b>	<b>679,6</b>	<b>42,4</b>	<b>43,0</b>
Ontwikkelde markten	605,6	35,3	35,5	560,9	35,0	35,5
Opkomende markten	123,4	7,2	7,5	118,7	7,4	7,5
<b>Vastrentende waarden *</b>	<b>911,4</b>	<b>57,5</b>	<b>57,0</b>	<b>861,4</b>	<b>57,6</b>	<b>57,0</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	139,5	8,1	8,5	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsobligaties Europa	140,7	8,2	8,5	319,8	19,9	20,0
Hypotheken Nederland	266,1	15,5	15,0	260,1	16,2	15,0
Green bonds	49,9	2,9	3,0	0,0	0,0	0,0
Staatsleningen opkomende markten	81,9	4,8	5,0	80,0	5,0	5,0
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	154,2	9,0	9,5	149,7	9,3	9,5
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	79,0	4,6		51,8	3,2	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>193,6</b>	<b>11,3</b>		<b>204,5</b>	<b>12,8</b>	
<b>Overlay</b>	<b>-120,6</b>	<b>-7,0</b>	<b>7,5</b>	<b>-142,0</b>	<b>-8,9</b>	<b>7,5</b>
Interest Rate Swap	-321,1	,7,7		-159,4	-9,9	
FX Forward	11,4	0,7		17,4	1,1	
<b>Totaal ** / ***</b>	<b>1.713,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>1.603,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

\*\*\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn er voor het beleggingsplan 2024 geen wijzigingen in de allocatie van de assets aangebracht.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>18,8</b>	<b>18,1</b>	<b>0,6</b>	<b>7,8</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	8,4	6,1	2,2	0,6
Aandelen wereldwijd (MM World Equity Index SRI Fund)	21,1	20,8	0,3	7,2
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>5,1</b>	<b>5,8</b>	<b>-0,6</b>	<b>2,8</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	7,8	6,8	0,9	0,6
Bedrijfsobligaties Europa (MM Credit Index Fund)	1,3	1,6	-0,3	0,3
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund - Unhedged)	3,8	3,9	-0,1	0,3
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,2	0,3
Green Bonds (MM Global Green Bond Fund)	4,1	4,3	-0,2	0,1
Staatsleningen opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	10,8	7,7	2,9	0,5
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	7,2	7,2	0,0	0,3
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	3,0	3,0	0,0	0,3
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,5</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>10,2</b>	<b>10,3</b>	<b>-0,1</b>	<b>11,0</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>-0,1</b>
Interest Rate Swap				0,2
FX Forward				-0,3

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 7,8%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM World Equity Index SRI Fund had met 7,2%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### Ontwikkeling aandelen opkomende markten

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelenselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het

macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde goede aandelselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM World Equity Index SRI Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

### **Toelichting resultaten vastrentende waarden**

Vastrentende waarden droegen 2,8%-punt bij aan het totaal rendement. Het MM Euro Credit ESG Fund leverde met 0,6%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Begin 2023 zijn de beleggingen in het MM Credit Index Fund omgezet naar beleggingen in het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund. Het beleggingsfonds heeft beter gereendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde vooral van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

Het MM Credit Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement normaliter in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. Beperkte afwijkingen van het rendement ten opzichte van de benchmark worden veroorzaakt door liquiditeit, de uitsluitingenlijst en de timing van aan- en verkopen voor herijking.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged. Het beleggingsfonds kent een passieve beleggingsstijl en kan, in tegenstelling tot de benchmark, naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheek*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheek ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheek liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheek zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

### *Ontwikkeling Green Bonds*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Green Bond Fund. Het beleggingsfonds belegt uitsluitend in erkende green bonds volgens strenge maatstaven. De opbrengst van deze obligaties wordt geheel gebruikt voor projecten met een aanwijsbaar positieve impact op het milieu op het gebied van schone energie, energiebesparing, waterbeheer en milieuvriendelijke transportmiddelen en gebouwen. Het beleggingsfonds bleef licht achter bij de benchmark.

### *Ontwikkeling staatsleningen opkomende markten*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

### *Ontwikkeling (inflatie-gerelateerde) discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalden zowel de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties als de portefeuille met discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren. De inflatie-component van inflatie-gerelateerde staatsobligaties bracht wel een negatieve performance mee, aangezien de inflatie dankzij alle renteverhogingen flink daalde gedurende het jaar. De reële rente daalde, ondanks de dalende inflatie, minder hard dan de nominale rente. Hierdoor ontstond een rendementsverschil van ongeveer 4%-punt tussen de twee soorten staatsobligaties, in het voordeel van de nominale staatsobligaties. Dit was het jaar hiervoor nog andersom met 21%-punt.

### *Ontwikkelingen liquiditeiten*

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

### **Toelichting resultaten overlay**

De overlay, bestaande uit renteswaps en valutaforwards, heeft voornamelijk als doel om de dekking van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 -0,1%-punt bij aan het rendement. De renteswaps droegen met 0,2%-punt positief bij aan het totale beleggingsresultaat, omdat marktrentes in 2023 tot en met december zijn gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.



## Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023 Cijfers in % *	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	0,0	0,3
Vastrentende waarden	0,0	-0,4
Liquiditeiten	0,1	0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,1</b>	<b>-0,1</b>

*\* Als gevolg van afrondingen is het mogelijk dat de optelling van de verschillende effecten niet overeenkomt met het eerder getoonde relatieve rendement.*

Het negatieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Dutch Mortgage Fund zorgde voor de grootste negatieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met -0,6%-punt.

## 5.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (voor Stap 30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	986	870	0,06	0,05
Kosten vermogensbeheer	3.176	3.439	0,19	0,19
Transactiekosten	1.901	1.194	0,12	0,07
<b>Totaal **</b>	<b>6.063</b>	<b>5.503</b>	<b>0,37</b>	<b>0,31</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie van Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	484	458	0,03	0,03
Administratiekostenvergoeding meerwerk	17	17	0,00	0,00
Exploitatiekosten	572	477	0,04	0,03
Overige kosten	85	65	0,00	0,00
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-172	-147	-0,01	-0,01
<b>Totaal **</b>	<b>986</b>	<b>870</b>	<b>0,05</b>	<b>0,05</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekostenvergoeding is in 2023 toegenomen als gevolg van een hoger aantal uren actuariële advisering en de jaarlijkse indexatie. Deze bedroeg 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten zijn in 2023 toegenomen. Deze kosten zijn samen met de overige kosten in 2023 onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (572). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerende actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer ( x 1.000)	986	870
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	224	199

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 op totaalniveau met 13% gestegen door de toename van de totale uitvoeringskosten pensioenbeheer.

Voor de kosten per deelnemer/pensioengerechtigden is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 3.176 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
	€	€
<b>Kosten vermogensbeheer</b>		
Directe kosten vermogensbeheer	1.390	1.430
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	1.787	2.009
<b>Totale kosten van vermogensbeheer *</b>	<b>3.176</b>	<b>3.439</b>

\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder:
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (1.390) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (1.483). Een deel van deze directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (17) en deze zijn hierna in het bestuursverslag in de paragraaf "Transactiekosten" verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige kosten (76) bij de vermogensbeheerder en in het bestuursverslag verantwoord onder indirecte kosten. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.

- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	838	1.166	0,05	0,06
Vastrentende waarden	1.717	1.669	0,11	0,09
Overig	449	458	0,03	0,03
<b>Totaal **</b>	<b>3.004</b>	<b>3.293</b>	<b>0,18</b>	<b>0,18</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	172	147	0,01	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>3.176</b>	<b>3.439</b>	<b>0,19</b>	<b>0,19</b>

\* *Percentage van het gemiddeld belegd vermogen*

\*\* *Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.*

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 hetzelfde als in 2022 (0,19%). De stijging van de kosten voor vastrentende waarden is meer dan tenietgedaan door de daling van de overige kosten binnen met name de aandelenportefeuille. Deze daling is vooral veroorzaakt doordat er sprake was van lagere 'lopende kosten' binnen het MM World Equity Index SRI Fund. De stijging van de vastrentende vermogensbeheerkosten kan worden verklaard doordat de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 is gewijzigd.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen.

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	346	719	0,02	0,04
Vastrentende waarden	1.529	318	0,09	0,02
Derivaten	26	156	0,00	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>1.901</b>	<b>1.194</b>	<b>0,12</b>	<b>0,07</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 506 (2022: 414) begrepen voor toe- en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten in 2023 zijn 0,05%-punt hoger dan vorig jaar (2022: 0,07%). Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie vastrentende waarden. Dit kan worden verklaard doordat de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 gewijzigd is. De beleggingen in het MM Credit Index Fund zijn omgezet naar het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund, er zijn wereldwijde bedrijfsobligaties exclusief financials toegevoegd en een deel van de beleggingen is gealloceerd naar Green Bonds. Hierdoor zijn de toe- en uittredingskosten binnen de portefeuille met vastrentende waarden gestegen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast zijn bij deze wijziging nieuwe beleggingsfondsen toegevoegd aan de portefeuille met vastrentende waarden, waardoor de transactiekosten van deze beleggingen gestegen zijn ten opzichte van vorig jaar.

Daarentegen zijn de transactiekosten van derivaten gedaald ten opzichte van vorig jaar, omdat er minder bijsturingstransacties hebben plaatsgevonden.

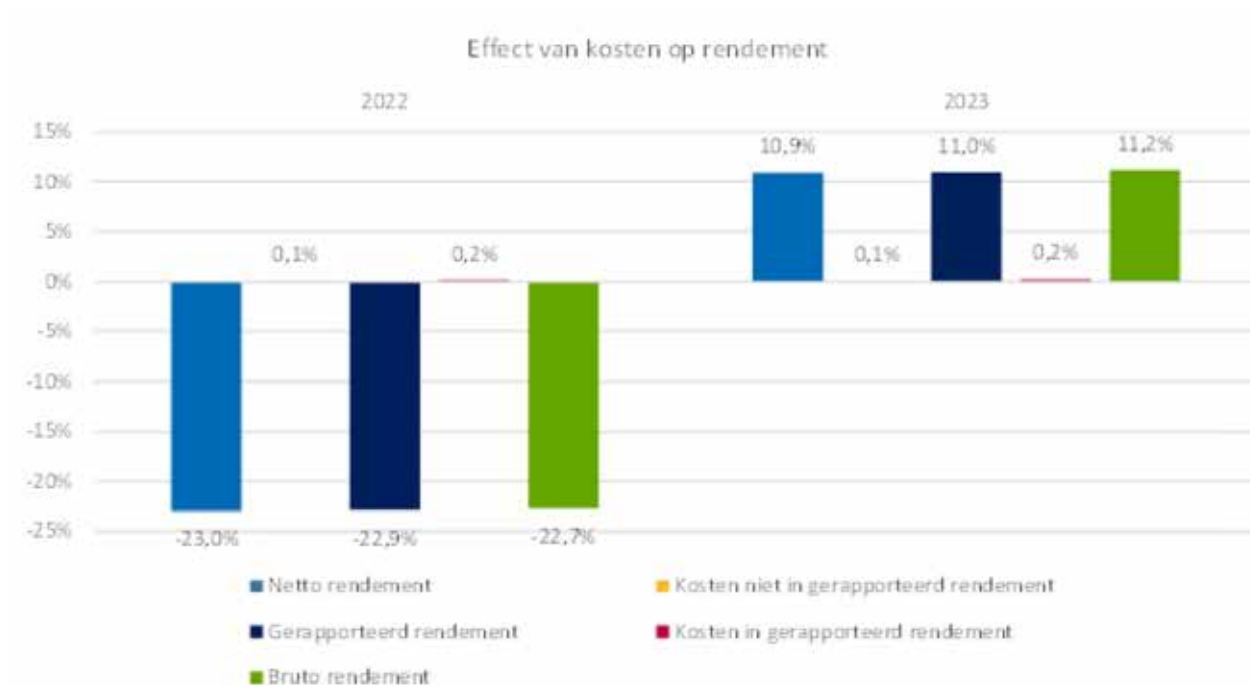
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,19% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond; 2022: -0,01%-punt) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,38%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 6.267 ten opzichte van 27 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 0,3% op jaarbasis. Een tracking error van 0,3% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,3% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,67% is. En er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,6% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 5.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De rente heeft in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 11,0% zorgde daarentegen voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 122,5% naar 129,2%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gedaald van 135,8% naar 128,1% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 118,7%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 129,2%. De dekkingsgraad op basis van de marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus			
Cijfers in %	2023		2022
Beleidsdekkingsgraad	128,1		135,8
Feitelijke dekkingsgraad	129,2		122,5
Dekkingsgraad op basis van marktrente	129,2		122,3
Reële dekkingsgraad	97,7		105,5
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0		104,0
Vereiste dekkingsgraad	118,7		118,6
Rekenrente vaststelling TV	2,38		2,70

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (135,8%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoorde bij het vereist vermogen per 31 december 2022 (118,6%). Daardoor had Pensioenkring Douwe Egberts eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (128,1%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (118,7%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (128,1%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Douwe Egberts daarom niet aan de orde.

### Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen (afgeleid). De

grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) is de grens waarop de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring Douwe Egberts per 30 september 2023 gelijk aan 137,6%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Douwe Egberts is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en -rechten van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde prijsindex per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Een eventuele deflatie in enig jaar zal bij het vaststellen van de cumulatieve toeslagachterstand wel in aanmerking genomen worden. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn 100% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Per 31 december 2023 is geen toeslag (2022: 15,79%) verleend aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Douwe Egberts.

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Pensioenkring Douwe Egberts worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en is afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring.
- Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur. Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - Bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - Bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - Bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag per 31 december.
- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag van de CPI te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist vermogen.
- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.



## Inhaaltoeslag

Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal in onderstaande volgorde worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand (verjaringstermijn 10 jaar).

## 5.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorziening werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de financiële opstelling, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Categorie resultaat</b>		
Resultaat op beleggingen	137.991	-479.464
Resultaat op wijziging RTS	-46.723	455.491
Resultaat op premie	0	0
Resultaat op waardeoverdrachten	99	10
Resultaat op kosten	-164	-41
Resultaat op uitkeringen	-45	-9
Resultaat op kanssystemen	-147	2.905
Resultaat op toeslagverlening	-92	-234.437
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	1.509	-6.035
Resultaat op andere oorzaken	43	0
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>92.471</b>	<b>-261.580</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten vermogensbeheer;
- de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 137.991. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,32%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -49.074.

Daarnaast heeft DNB eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Hiervan is het resultaat 2.351. Het totale resultaat van de wijziging van de rente bedraagt -46.723.

#### Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte, pensionering en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt -147.

## **Toeslagverlening**

In het boekjaar is geen toeslag verleend aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van de pensioenkring. Het resultaat op toeslagverlening bedraagt -92. Dit resultaat wordt veroorzaakt door mutaties met terugwerkende kracht.

## **Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen**

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt 1.509. In 2023 heeft de pensioenkring zowel de partnerfrequentie als de opslag voor wezenpensioen gewijzigd. Het effect van de wijziging van de partnerfrequentie is 22. Het effect van de wijziging in opslag voor wezenpensioen is 397. Naast deze wijzigingen heeft ook een actualisatie van de kostenvoorziening plaatsgevonden. Het resultaat hiervan is 1.090.

## **Vereist vermogen**

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 118,7%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele beleggingen zou deze uitkomen op 119,7%.

## 5.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Douwe Egberts
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	Niet van toepassing. Pensioenkring Douwe Egberts is namelijk een gesloten pensioenkring.
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het vereist eigen vermogen (VEV) met een bandbreedte van 15% tot 22%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Pensioenkring Douwe Egberts is dit vertaald naar: een voorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf. De maatstaf wordt jaarlijks vastgesteld als de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle huishoudens (afgeleid) per 30 september.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV met een bandbreedte van 15% tot 22%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid op lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 96%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 95%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 35%.</li> </ul>

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Douwe Egberts
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
Adequate communicatie.	De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.
Specifiek voor Pensioenkring Douwe Egberts is dit vertaald naar: een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.	

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomanagement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

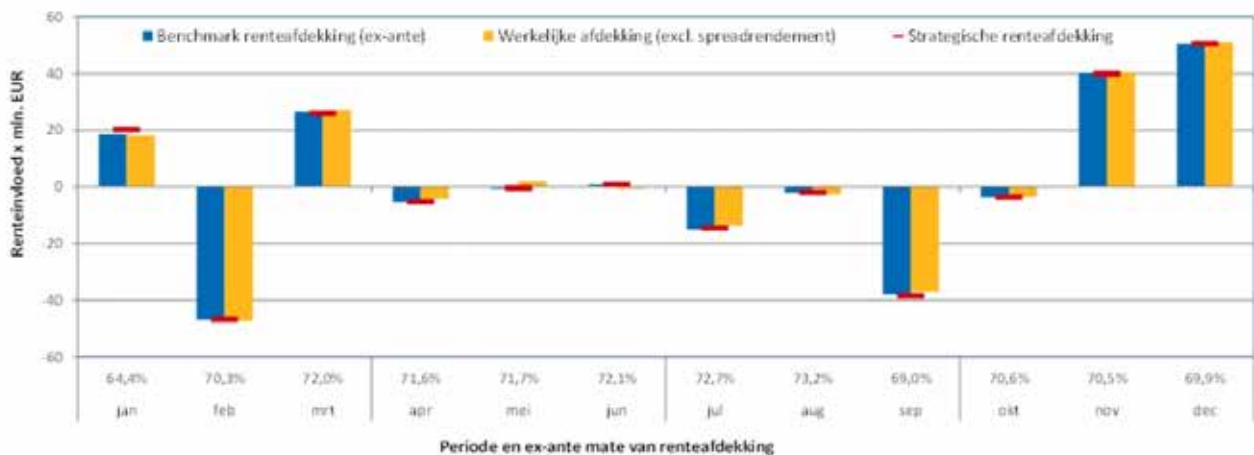
Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

## Matchings-/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de markrente. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waarde stijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt. Het percentage van het renterisico van de verplichtingen dat wordt afgedekt is afhankelijk van het renteniveau. Via een rentestafel wordt bij lagere renteniveaus een lager percentage van het renterisico afgedekt en vice versa bij hogere renteniveaus. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 3%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten deze marges bevindt vindt bijsturing plaats

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.

- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Het bestuur van Stap heeft in 2022 met instemming van het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring besloten om voorlopig de afdekking van het renterisico niet verder te verhogen dan het neutrale niveau van 70% voor de pensioenkring. Deze niveau van strategische renterisico afdekking is gedurende 2023 gehandhaafd.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestafel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

	Rente	-1,50%	-1,00%	-0,50%	0,00%	0,50%	1,00%	1,50%
<b>Aandelen</b>								
<b>20%</b>		126,4	131,0	135,6	140,2	144,8	149,5	154,1
<b>10%</b>		122,0	126,2	130,5	134,7	138,9	143,2	147,5
<b>0%</b>		117,6	121,4	125,3	<b>129,2</b>	133,1	137,0	140,8
<b>-10%</b>		113,1	116,7	120,2	123,7	127,2	130,7	134,2
<b>-20%</b>		108,7	111,9	115,1	118,2	121,3	124,5	127,6

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.

- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverskil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverskil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverskil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

## Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.



## Liquiditeitsrisico gesloten pensioenkring

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een gesloten pensioenkring zonder premie inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kas buffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

## Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

## ESG-risico

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### **Uitbestedingsrisico**

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### **IT-risico**

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.

- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk speelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt, wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## Ontwikkelingen in 2024

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1 januari 2027 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.

## 5.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Douwe Egberts

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Douwe Egberts

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Douwe Egberts is per 1 april 2018 ingesteld. Dat is de datum waarop Pensioenkring Douwe Egberts van start is gegaan. Daarmee is 2023 het vijfde volledige verslagjaar voor Pensioenkring Douwe Egberts.

#### Samenstelling van het belanghebbendenorgaan

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit de vertegenwoordiging van de geledingen van de gewezen deelnemers enerzijds en de pensioengerechtigden anderzijds. Het belanghebbendenorgaan heeft vier leden, twee namens de pensioengerechtigden en twee namens de gewezen deelnemers.

Op 26 juni 2023 heeft het belanghebbendenorgaan afscheid genomen van Menno Vink, die een functie buiten JDE heeft aanvaard. Het belanghebbendenorgaan en het bestuur van Stap hebben hun waardering uitgesproken over de inbreng van Menno, eerst vijf jaar in het bestuur van voormalig Pensioenfonds DEPF en vanaf 1 april 2018 ruim vijf jaar in het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Douwe Egberts bij Stap. In het bijzonder werd gerefereerd aan zijn aandacht voor het risicobeheer en het diversiteitsbeleid.

De Ondernemingsraad van JDE heeft Willem Krul voorgedragen als nieuw lid. Sinds 1 juli 2023 is de samenstelling van het belanghebbendenorgaan als volgt:

- Wim Bakkers (secretaris) – namens de pensioengerechtigden
- Louis Haring – namens de pensioengerechtigden
- Elvin van den Hoek (voorzitter) – namens de gewezen deelnemers
- Willem Krul – namens de gewezen deelnemers

Met het oog op continuïteit in de vertegenwoordiging van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers heeft het belanghebbendenorgaan aspirant-leden die opleiding volgen op pensioen-gebied en als toehoorder betrokken zijn bij de vergaderingen van het belanghebbendenorgaan. Willem Krul was gedurende de eerste helft van 2023 aspirant-lid namens de gewezen deelnemers. In het najaar van 2022 is Stef van Leeuwe aspirant-lid namens de pensioengerechtigden geworden.

#### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijk kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap.

#### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan ontvangt stukken voor vergaderingen, informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een digitale omgeving. Elk (aspirant) lid van het belanghebbendenorgaan is hiervoor geautoriseerd.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee keer vergaderd met het bestuur. De eerste vergadering vond plaats in mei. Deze vergadering stond in het teken van het jaarverslag 2022. De tweede vergadering vond plaats in november. In deze vergadering zijn met name de onderwerpen beleggingsplan 2024, pensioenreglement 2024, toeslagverlening en het communicatie- en jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld. In beide vergaderingen met het bestuur is ook aandacht geweest voor de Wet toekomst pensioenen, de kostenbeheersing en verder groei van Stap en de samenvoeging van Aegon NL met a.s.r.

In mei 2023 heeft het belanghebbendenorgaan overleg gevoerd met de raad van toezicht. Aan de hand van de jaarverslagen en de zelfevaluatierapporten van beide organen is een open gesprek gevoerd over de gang van zaken bij Stap en de voorbereiding op de implementatie van de Wet toekomst pensioenen. Hierbij is o.a. stilgestaan bij de wijze van verantwoording door de raad van toezicht, de risicobeheersing en het beleid t.a.v. Maatschappelijk Verantwoord Beleggen door Stap, het implementatieplan Wet toekomst pensioenen en de eventuele behoefte van de raad van toezicht en het belanghebbendenorgaan om hierbij een externe adviseur in te schakelen.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 vijf eigen vergaderingen gehouden, waarbij altijd een delegatie van het bestuursbureau aanwezig was. Daarnaast heeft het belanghebbendenorgaan, indien gewenst, onderling overleg.

In de eigen vergaderingen zijn de vergaderingen met het bestuur voorbereid. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Evaluatie van het beleggingsbeleid en de rente-afdekking
- Zelfevaluatie van het belanghebbendenorgaan
- De haalbaarheidstoets
- De Wet toekomst pensioenen
- Het onderzoek naar marktconformiteit van de dienstverlening door Aegon Asset Management
- De pilot videobellen in het kader van keuzebegeleiding deelnemers
- De rapportages van de Pensioenkring Douwe Egberts
- Continuering van het niveau van de renteafdekking op 70%
- Het beleggingsplan 2024

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan de volgende voorstellen van het bestuur ten aanzien van de Pensioenkring Douwe Egberts:

- De opzet van de zelfevaluatie van het belanghebbendenorgaan
- Deelname aan de pilot videobellen in het kader van de keuzebegeleiding deelnemers
- Het jaarplan 2024

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 positief advies gegeven over de volgende voorstellen van het bestuur ten aanzien van Pensioenkring Douwe Egberts:

- Het jaarverslag en de financiële opstelling over 2022
- De Actuariële- en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) 2023
- Het besluit om geen toeslag te verlenen per 31 december 2023
- Het pensioenreglement 2024 en reglementsfactoren
- Het communicatiejaarplan 2024

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn de maand- en kwartaalrapportages en de risicorapportages van de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn naar tevredenheid door het bestuursbureau van Stap beantwoord.

## Beoordeling en bevindingen

De beoordeling en bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023. Het Belanghebbendenorgaan heeft over deze periode het volgende oordeel en bevindingen.

## Financieel

De financiële markten lieten in 2023 een beeld zien dat tegengesteld was aan dat van 2022. De rente daalde in 2023 van 2,70% naar 2,38%, het beleggingsrendement was 11,19% positief. Per saldo steeg de dekkingsgraad van 122,5% naar 129,1%. De beleidsdekkingsgraad daalde echter van 135,8% naar 128,0% wat voornamelijk een na-ijleffect is van de hoge toeslagverlening per einde 2022.

## Toeslagverlening

Maatstaf voor de toeslagverlening is de ontwikkeling van de afgeleide Consumenten Prijs Index (CPI). Per september 2023 is deze uitgekomen op -1,39%. Conform het toeslagbeleid wordt dan een toeslag van 0% verleend. Het belanghebbendenorgaan heeft positief geadviseerd over het voorgestelde toeslagbesluit.

Het negatieve niveau van de CPI van -1,39% verdient wel enige toelichting. Het CBS heeft halverwege 2023 de verwerking van de energieprijzen in de CPI veranderd. Het komt erop neer dat het CPI-cijfer van vorig jaar (+17,16 %) eigenlijk te hoog was en het cijfer van dit jaar (-1,39%) daardoor te laag. Over twee jaar samen gerekend komt de CPI ontwikkeling op ongeveer +15% uit. De verhoging van de pensioenen per 1 januari 2023 met 15,79% kan daarmee gezien worden als (iets meer dan) volledige indexatie over twee jaar.

Omdat de dekkingsgraad per 30 september 2023 lager was dan de TBI-grens was het niet toegestaan om een inhaaltoeslag te verlenen. De negatieve CPI heeft wel een verlagende impact op het niveau van de gemiste toeslagen over de afgelopen 10 jaar.

## Operationeel

Vanwege de extra werkzaamheden voor de Wet toekomst pensioenen en de gerealiseerde en voorziene groei heeft Stap een scheiding aangebracht tussen projectmanagement en de going-concern activiteiten en het aantal medewerkers van het bestuursbureau uitgebreid. Het belanghebbendenorgaan vindt dit een goede zaak, maar waakzaamheid voor de kostenontwikkeling is op zijn plaats.

In 2023 heeft Stap door een externe partij een marktconformiteitsonderzoek laten uitvoeren naar het fiduciair vermogensbeheer. Stap heeft de conclusies, aanbevelingen en voorgenomen acties gedeeld met het belanghebbendenorgaan. Op basis daarvan heeft het belanghebbendenorgaan vertrouwen dat de dienstverlening door de fiduciair vermogensbeheerder ook in de toekomst op het gewenste niveau zal zijn.

In 2023 voldeed de snelheid van de beantwoording van deelnemersvragen door TKP Pensioen niet aan de gestelde norm. Gelet op de vele extra werkzaamheden rondom de Wet toekomst pensioenen beveelt het belanghebbendenorgaan aan om de capaciteit bij TKP Pensioen kritisch te monitoren.

Voor zover bekend zijn er geen andere noemenswaardige operationele issues geweest. Het vertrouwen van het belanghebbendenorgaan in Stap en de externe dienstverleners blijft onverminderd hoog.

## Beleggingen

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg +11,19%. Het belegd vermogen is toegenomen van € 1.603 miljoen naar € 1.714 miljoen.

In november is het beleggingsbeleid geëvalueerd. Het belanghebbendenorgaan heeft hierbij aangegeven vast te willen houden aan de toeslagambitie en het streven naar inhaaltoeslagen. Geconcludeerd werd dat de neutrale risicohouding passend is bij deze ambitie, gelet op de actuele macro-economische omstandigheden. Het strategisch beleid hoeft niet te worden aangepast en de vaste afdekking van het renterisico op 70% blijft gehandhaafd.

In het kader van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen heeft Stap onze beleggingsportefeuille afgezet tegenover het “de-carbonisatie pad” dat nodig is om de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs te halen. Dankzij de overgang naar een SRI-variant van de aandelenportefeuille en een meer actief beheer van de bedrijfsobligaties loopt de pensioenkring voor op dat pad.

### **Wet toekomst pensioenen (Wtp)**

De projectaanpak Wtp met globale tijdslijnen is met het belanghebbendenorgaan besproken, alsmede de rollen en bevoegdheden van de diverse betrokken partijen. In juni heeft een kick-off meeting plaatsgevonden met de sociale partners. Hierin zijn projectaanpak en rolverdeling afgestemd en is een keuze gemaakt voor de in een eerste analyse te onderzoeken scenario's. In november zijn de uitkomsten van deze eerste analyse gedeeld met de sociale partners. De uiterste datum dat sociale partners een transitieplan moeten indienen is 1 januari 2025, maar de streefdatum is 1 oktober 2024. Leden van het belanghebbendenorgaan zijn bij beide vergaderingen aanwezig geweest. Het is begrijpelijk dat sociale partners de trajecten bij PGB en Stap zoveel mogelijk parallel willen laten lopen. Maar juist daarom is het van belang dat Stap de sociale partners actief blijft benaderen om ervoor te zorgen dat we tijdig over een compleet transitieplan beschikken.

In januari en september hebben leden van het belanghebbendenorgaan deelgenomen aan door Stap georganiseerde studiemiddagen. Op beide studiedagen vormde de Wet toekomst pensioenen het hoofdthema met als onderwerpen invaren, het beleggingsbeleid, solidariteit en het nabestaandenpensioen.

### **Zelfevaluatie**

Het belanghebbendenorgaan heeft in maart 2023 een zelfevaluatie uitgevoerd aan de hand van een vragenlijst vanuit Stap. In mei zijn de uitkomsten in onderling overleg besproken en vastgesteld. Samengevat luiden de conclusies:

- Het belanghebbendenorgaan is uitgebalanceerd qua samenstelling en functioneert goed
- De relatie met het bestuur is transparant, direct en goed. Het belanghebbendenorgaan wordt door het bestuur goed meegenomen in de afwegingen m.b.t. onderwerpen waar het advies- en goedkeuringsrechten heeft
- Het contact met de raad van toezicht is open en goed

Wij hebben Stap verzocht om een inwerkprogramma voor nieuwe leden van belanghebbendenorganen op te zetten, waaronder ook een site-visit bij TKP Pensioen. Het bestuur heeft aangegeven dit een goed idee te vinden.

### **Verslaglegging en verantwoording**

Het belanghebbendenorgaan is van mening dat de verslaglegging en het afleggen van verantwoording goed en professioneel geregeld zijn. De maandelijkse verslaglegging en de kwartaalrapportages stellen het belanghebbendenorgaan voldoende in staat het bestuur en de uitvoerders te beoordelen. Ook op het niveau van de pensioenkring wordt periodiek uitvoerig gerapporteerd over risicomanagement. Om piekbelasting te voorkomen is het wenselijk, voor zover mogelijk, om vergaderstukken meer in de tijd gespreid aan te leveren.

### **Communicatie**

Het belanghebbendenorgaan is tevreden over de communicatie van Stap met de deelnemers van onze pensioenkring. Wij volgen met belangstelling de verdere ontwikkelingen rond de keuzebegeleiding, zodat op korte termijn aan de nieuwe normen hieromtrent wordt voldaan. Voor de komende jaren zien wij bijzondere uitdagingen, waarbij het belangrijk is om de juiste balans te vinden bij de communicatie met de deelnemers over de Wet toekomst pensioenen. Hiervoor zal tijdig een Wtp-communicatieplan opgesteld moeten worden, zodat de deelnemers tijdig meegenomen kunnen worden in het proces.



## Het totale oordeel

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot het volgende totale oordeel. Het belanghebbendenorgaan concludeert dat het bestuur en bestuursbureau van Stap professioneel, constructief en transparant opereren. Vooralnog lijkt het aantal kringen dat Stap bedient goed behapbaar.

Het vertrouwen van het belanghebbendenorgaan in Stap blijft door de transparante en open houding van het bestuur onverminderd hoog. Wij vertrouwen op voortzetting van onze goede samenwerking in de toekomst.

Utrecht, 1 maart 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Douwe Egberts

Elvin van den Hoek (voorzitter)

Wim Bakkers (secretaris)

Louis Haring

Willem Krul

## Reactie bestuur

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Douwe Egberts en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Douwe Egberts voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.



## **6. Verslag Pensioenkring Ballast Nedam**

## 6.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021	2020	2019
<b>Aantal deelnemers</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	21	24	26	29	34
Gewezen deelnemers	3.336	3.798	3.939	4.069	4.204
Pensioengerechtigden	2.633	2.633	2.589	2.547	2.495
<b>Totaal</b>	<b>5.990</b>	<b>6.455</b>	<b>6.554</b>	<b>6.645</b>	<b>6.733</b>
<b>Dekkingsgraad</b>					
Beleidsdekkingsgraad	122,0%	124,5%	116,9%	103,9%	108,0%
Feitelijke dekkingsgraad	118,8%	121,1%	121,3%	109,4%	109,4%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%
Vereiste dekkingsgraad	117,9%	118,1%	116,0%	115,2%	116,4%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>					
Pensioenvermogen	969.694	910.904	1.206.494	1.193.196	1.125.366
Technische voorzieningen risico pensioenkring	814.544	750.376	992.081	1.087.436	1.025.535
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.888	1.934	2.724	3.003	2.983
Eigen vermogen	153.262	158.589	211.687	102.757	96.848
Minimaal vereist eigen vermogen	32.691	30.124	39.792	43.622	41.169
Vereist eigen vermogen	145.973	135.817	158.989	166.231	169.050
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>					
Kostendeekkende premie *	0	0	0	0	0
Gedempte premie*	0	0	0	0	0
Feitelijke premie*	0	0	0	0	0
Pensioenuitkeringen**	36.668	33.124	32.914	32.615	31.815
<b>Toeslagen</b>					
Deelnemers***	6,92%	7,34%	0,87%	0,00%	0,00%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	6,92%	7,34%	0,87%	0,00%	0,00%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)****	36,78%	46,62%	36,78%	34,33%	32,85%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	40,75%	50,88%	40,76%	38,23%	36,71%
<b>Beleggingsrendement</b>					
Per jaar	11,0%	-21,9%	4,4%	9,6%	16,0%
<b>Kostenratio`s</b>					
Pensioenuitvoeringskosten	0,11%	0,09%	0,07%	0,08%	0,09%
Vermogensbeheerkosten	0,25%	0,22%	0,18%	0,17%	0,13%
Transactiekosten	0,09%	0,04%	0,02%	0,06%	0,02%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>					
Actieven en arbeidsongeschikten	18,3	17,8	20,1	20,0	19,0
Gewezen deelnemers	21,1	21,9	24,0	24,6	23,9
Pensioengerechtigden	8,7	8,7	10,1	10,5	10,2
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>14,1</b>	<b>14,5</b>	<b>16,9</b>	<b>17,7</b>	<b>17,1</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,37%</b>	<b>2,67%</b>	<b>0,53%</b>	<b>0,14%</b>	<b>0,68%</b>

\* Pensioenkring Ballast Nedam is een gesloten pensioenkring zonder actieve pensioenopbouw en premie inkomsten.

\*\* Vanaf 2021 worden de uitkeringen inclusief de afkopen opgenomen in de kerngegevens. In eerdere jaren was dit exclusief de afkopen. Voor de vergelijking zijn de uitkeringen voor de jaren 2019 t/m 2020 hierop aangepast.

\*\*\* De toeslag voor actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in 2023 is multiplicatief bepaald en bestaat uit een toeslag van 6,70% en 0,21%.

\*\*\*\* De niet toegekende toeslagen hebben betrekking op de cumulatieve stand vanaf 1 juli 2006.

## 6.2 Algemene informatie

Pensioenkring Ballast Nedam is vanaf 1 januari 2019 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam overgedragen aan Stap Pensioenkring Ballast Nedam door middel van een collectieve waardeoverdracht.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Otbert de Jong (1962), voorzitter namens de gewezen deelnemers	01-01-2019	01-01-2022	01-01-2026	01-01-2030
Norma van den Berg (1959), vice voorzitter namens de pensioengerechtigden	01-01-2019	01-01-2023	01-01-2027	01-01-2031
Frank Poorthuis (1962), lid namens de gewezen deelnemers	01-01-2019	01-07-2021	01-07-2025	01-07-2029
Teun de Jong (1954), lid namens de gewezen deelnemers	01-01-2019	01-01-2022	01-01-2026	01-01-2030
Vacature, lid namens de gewezen deelnemers	01-01-2023	01-01-2027	01-01-2031	01-01-2035
Arjen de Geus (1951), lid namens de pensioengerechtigden	01-01-2019	01-01-2022	01-01-2026	01-01-2030

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam heeft in 2023 twee keer een overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 heeft een overleg plaatsgevonden met als belangrijkste onderwerp het jaarverslag 2022. In november 2023 heeft een tweede overleg plaatsgevonden waarin diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 zijn behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur heeft het belanghebbendenorgaan in november 2023 een overleg gehad met de raad van toezicht en zes eigen vergaderingen gehouden. Bij de eigen vergaderingen was een delegatie van het bestuursbureau aanwezig.

## 6.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

Op de pensioenaanspraken en pensioenrechten zijn de pensioenreglementen zoals deze laatstelijk golden bij de voormalige Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam van toepassing.

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Het betreft een zogenoemde gesloten pensioenkring. Er vindt geen actieve pensioenopbouw plaats met uitzondering van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.
<b>Pensioenleeftijd</b>	De pensioenregeling kent verschillende pensioenaanspraken met verschillende pensioenleeftijden.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief *	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen **	Totaal
Per 31 december 2022	24	2.596	37	3.798	6.455
Bij	0	115	4	5	124
Af	3	117	2	467	589
Per 31 december 2023	21	2.594	39	3.336	5.990

\* De actieve deelnemers betreffen deelnemers die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn en een premievrij pensioen opbouwen.

\*\* De afname van gewezen deelnemers in 2023 is voor 395 gewezen deelnemers ontstaan door waardeoverdracht klein pensioen.

### Financieringsbeleid

Binnen de Pensioenkring Ballast Nedam is geen sprake van opbouw van pensioen en daarmee geen sprake van premiebetaling. In Pensioenkring Ballast Nedam zijn de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van de voormalige Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam overgenomen. Daarnaast wordt de premievrije pensioenopbouw wegens (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid voortgezet bij Pensioenkring Ballast Nedam.

### Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring Ballast Nedam bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van de pensioenkring.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring Ballast Nedam, komen ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring Ballast Nedam.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisoniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondssector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn twee klachten afgehandeld en deze zijn allemaal naar tevredenheid van de deelnemers afgewikkeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	2	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>2</b>	<b>0</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 6.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>319,5</b>	<b>33,0</b>	<b>33,0</b>	<b>335,5</b>	<b>36,9</b>	<b>33,0</b>
Opkomende markten	247,9	7,4	7,5	74,3	8,2	7,5
Wereldwijd	71,5	25,6	25,6	261,2	28,7	25,6
<b>Vastgoed</b>	<b>39,6</b>	<b>4,1</b>	<b>5,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>5,0</b>
<b>Vastrentende waarden (inclusief liquiditeiten en overlay) *</b>	<b>582,9</b>	<b>62,9</b>	<b>62,0</b>	<b>556,8</b>	<b>63,1</b>	<b>62,0</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	64,2	6,6	6,8	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsobligaties Europa	66,8	6,9	7,0	154,6	17,0	16,3
Hypotheek Nederland	149,5	15,4	15,0	146,1	16,1	15,0
Green Bonds	24,5	2,5	2,5	0,0	0,0	0,0
Staatsleningen opkomende markten	47,5	4,9	5,0	53,7	5,9	5,0
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	99,4	10,3	10,0	96,4	10,6	10,0
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	130,9	13,5		106,0	11,7	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>79,6</b>	<b>8,2</b>		<b>69,8</b>	<b>7,7</b>	
<b>Overlay</b>	<b>-52,8</b>	<b>-5,5</b>	<b>15,8</b>	<b>-52,6</b>	<b>-5,8</b>	<b>15,8</b>
Interest Rate Swap	-53,7	-5,5		-60,3	-6,6	
FX Forward	0,9	0,1		7,7	0,8	
<b>Totaal **/**</b>	<b>968,6</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>909,4</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken ten opzichte van de totalen.

\*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn er voor het beleggingsplan 2024 geen wijzigingen in de asset allocatie aangebracht.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>17,5</b>	<b>17,4</b>	<b>0,1</b>	<b>6,0</b>
Aandelen opkomende markten (Northern Trust Emerging Markets ESG Fund)	5,1	5,9	-0,8	0,3
Aandelen wereldwijd (MM World Equity Index SRI Fund)	21,1	20,8	0,3	5,7
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>-17,6</b>	<b>-18,2</b>	<b>0,8</b>	<b>-10,7</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	7,8	6,8	0,9	0,5
Bedrijfsobligaties Europa (MM Credit Index Fund)	1,3	1,6	-0,2	0,3
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund - Unhedged)	3,8	3,9	-0,1	0,3
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,2	0,3
Green Bonds (MM Global Green Bond Fund)	4,2	4,3	-0,2	0,1
Staatsobligaties opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	10,7	7,7	2,8	0,5
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	7,2	7,2	0,0	1,0
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	3,2	3,2	0,0	0,4
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,3</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>9,9</b>	<b>10,3</b>	<b>-0,4</b>	<b>10,6</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>0,5</b>
Interest Rate Swap				0,4
FX Forward				0,1
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>11,0</b>			<b>11,0</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.



## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 6,0%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM World Equity Index SRI Fund had met 5,7%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling aandelen opkomende markten*

Het Northern Trust Emerging Markets ESG Fund is een passief beleggingsfonds dat als doel heeft het rendement van de benchmark zo nauwkeurig mogelijk te benaderen. Over 2023 behaalde het beleggingsfonds een rendement dat lager lag dan het rendement van de benchmark. Dit kan deels worden verklaard door een aantal meer technische factoren. Een deel wordt verklaard door de timing van het ontvangen van de fondswaardering en de methodiek die wordt gebruikt voor de fondswaardering. Zo loopt de fondswaardering één dag achter bij de benchmark omdat deze te laat was ontvangen. Daarnaast wordt het beleggingsfonds gewaardeerd tegen de 'swing' Net Asset Value (NAV), zijnde een waardering waarbij transactiekosten voor toe- en uittredingen zijn meegenomen. Gecorrigeerd voor deze posten bleef het beleggingsfonds circa 0,20% achter bij de benchmark. Daarbij wordt 0,15% gedreven door de lopende kostenfactor van het beleggingsfonds, en het overige deel door onder andere de impact van de kaspositie van het beleggingsfonds en transactiekosten voor het repliceren van de index. Hierdoor presteerde het beleggingsfonds in 2023 in lijn met de verwachting.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM World Equity Index SRI Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

## Toelichting resultaten vastgoed

De pensioenkring belegt sinds 30 september 2023 in het Vesteda Residential Fund. Dit is een Nederlands woningfonds dat focust op het middenhuursegment in de grote Nederlandse steden. Over 2023 is een sterk overrendement behaald voornamelijk door het aankopen met een korting op de boekwaarde.

### Toelichting resultaten vastrentende waarden

Vastrentende waarden droegen 3,4%-punt bij aan het totaal rendement. De portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties leverde met 1,0%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Begin 2023 zijn de beleggingen in het MM Credit Index Fund omgezet naar beleggingen in het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund. Het beleggingsfonds heeft beter gereendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde vooral van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

Het MM Credit Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement normaliter in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. Beperkte afwijkingen van het rendement ten opzichte van de benchmark worden veroorzaakt door liquiditeit, de uitsluitingenlijst en de timing van aan- en verkopen voor herijking.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged. Het beleggingsfonds kent een passieve beleggingsstijl en kan, in tegenstelling tot de benchmark, naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheek*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheek ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheek liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheek zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

#### *Ontwikkeling Green Bonds*

In januari 2023 is de pensioenkring gestart met beleggen in het MM Global Green Bond Fund. Het beleggingsfonds belegt uitsluitend in erkende green bonds volgens strenge maatstaven. De opbrengst van deze obligaties wordt geheel gebruikt voor projecten met een aanwijsbaar positieve impact op het milieu op het gebied van schone energie, energiebesparing, waterbeheer en milieuvriendelijke transportmiddelen en gebouwen. Het beleggingsfonds bleef licht achter bij de benchmark.

#### *Ontwikkeling staatsobligaties opkomende landen*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

#### *Ontwikkeling (inflatie-gerelateerde) discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalden zowel de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties als de portefeuille met discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren. De inflatie-component van inflatie-gerelateerde staatsobligaties bracht wel een negatieve performance mee,

aangezien de inflatie dankzij alle renteverhogingen flink daalde gedurende het jaar. De reële rente daalde, ondanks de dalende inflatie, minder hard dan de nominale rente. Hierdoor ontstond een rendementsverschil van ongeveer 4%-punt tussen de twee soorten staatsobligaties, in het voordeel van de nominale staatsobligaties. Dit was het jaar hiervoor nog andersom met 21%-punt.

#### Ontwikkelingen liquiditeiten

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

#### Toelichting resultaten overlay

De overlay, bestaande uit renteswaps en valutaforwards, heeft voornamelijk als doel om de dekkinggraad van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 0,5%-punt bij aan het rendement. Markrentes zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

#### Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Cijfers in %	Allocatie effect	Selectie effect
<b>Aandelen</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>
Vastgoed	0,0	0,0
Vastrentende waarden	0,1	-0,3
Liquiditeiten	-0,1	0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,0</b>	<b>-0,3</b>

Het negatieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Dutch Mortgage Fund zorgde voor de grootste negatieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met -0,5%-punt.

#### Uitvoering MVB beleid

Voor de pensioenkring geldt dat, naast de genoemde uitvoering van het MVB-beleid in het hoofdstuk 'Beleggingen', voor de beleggingen in het Northern Trust Emerging Markets Fund de volgende additionele activiteiten zijn uitgevoerd.

Voor de beleggingen in het Northern Trust Emerging Markets Fund voert de fondsbeheerder stem- en engagement activiteiten uit en bepaalt de fondsbeheerder de uitsluitingslijst. Het MVB-instrumentarium binnen het Northern Trust Emerging Markets Fund wordt hieronder toegelicht.

### *Uitsluitingen*

- Het Global Sustainable Investing Team van Northern Trust is verantwoordelijk voor het bepalen van de uitsluitingen van ondernemingen die deel uitmaken van de MSCI Emerging Markets. Op basis van de uitsluitingen construeert MSCI de MSCI Emerging Markets Custom ESG Index. Per eind 2023 werden 128 ondernemingen uitgesloten van het MSCI Emerging Markets universum met een gewicht van 5,9%.
- Ondernemingen binnen het beleggingsfonds worden uitgesloten op basis van onderstaande criteria:
  - het niet voldoen aan de UN's Global Compact Ten Principles
  - tabak (5% of meer van omzet)
  - wapens
  - thermische kolen (productie & stroomopwekking) (5% of meer van omzet)
  - unconventional Oil & Gas (>5% van de omzet) en Arctic Oil (>1% van de omzet)
  - commerciële gevangenissen (5% of meer van omzet)
  - governance restricties:
    - individuele aandeelhouder mag max 30% van het stemrecht hebben
    - minimaal de helft van de raad van bestuur moet onafhankelijk zijn
    - minimaal de helft van de audit commissie moet onafhankelijk zijn
    - minimaal de helft van de remuneratie commissie moet onafhankelijk zijn
    - de ondernemingen moeten een clean (non-qualified) auditor opinion hebben

### *Screening en engagement*

- Het engagementbeleid van Northern Trust Asset Management is gericht op governance, risicobeheer, audit, bedrijfscultuur, energie, sociale & ethische waarden en duurzame waarde creatie. Engagement activiteiten worden uitgevoerd door een intern ESG team en via de stewardship service provider Hermes EOS. Per eind 2023 vinden er met 67 ondernemingen engagement activiteiten plaats.

### *Stembeleid*

- Northern Trust stemt namens de beleggers in het beleggingsfonds. De Northern Trust Policy heeft specifiek betrekking op SRI-richtlijnen die mensenrechten, dierenrechten, aandacht voor vrouwen in raden van bestuur, diversiteit en gelijke werkgelegenheid, milieu en duurzaamheid en liefdadigheidsbijstand overwegen. De Northern Trust's Proxy Committee is verantwoordelijk voor de inhoud, interpretatie en toepassing van de proxy voting guidelines.

## 6.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	1.031	938	0,11	0,09
Kosten vermogensbeheer	2.308	2.241	0,25	0,22
Transactiekosten	847	364	0,09	0,04
<b>Totaal **</b>	<b>4.186</b>	<b>3.543</b>	<b>0,45</b>	<b>0,35</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	603	592	0,07	0,06
Administratiekostenvergoeding meerwerk	20	17	0,00	0,00
Exploitatiekosten	499	417	0,05	0,04
Overige kosten	60	40	0,01	0,00
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-150	-128	-0,02	-0,01
<b>Totaal **</b>	<b>1.032</b>	<b>938</b>	<b>0,11</b>	<b>0,09</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekostenvergoeding is in 2023 toegenomen als gevolg van de jaarlijkse indexatie. Deze bedroeg 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor aanvullend actuair advies (14) en overige aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten zijn in 2023 toegenomen. Deze kosten zijn samen met de overige kosten in 2023 onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (499). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerende actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer (in € 1.000)	1.032	938
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde in € *	389	353

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 op totaalniveau 10% gestegen door de toename van de totale uitvoeringskosten.

Voor de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 2.308 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
	€	€
<b>Kosten vermogensbeheer</b>		
Directe kosten vermogensbeheer	1.281	1.153
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	1.027	1.088
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>2.308</b>	<b>2.241</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder;
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (1.281) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (1.314). Het verschil (33) betreft een deel van de overige kosten vermogensbeheer en wordt hier verantwoord onder indirecte kosten. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.

- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	371	487	0,04	0,05
Vastgoed	57	0	0,01	0,00
Vastrentende waarden	1.212	1.131	0,13	0,11
Overig	518	495	0,06	0,05
<b>Totaal</b>	<b>2.158</b>	<b>2.113</b>	<b>0,23</b>	<b>0,21</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	150	128	0,02	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>2.308</b>	<b>2.241</b>	<b>0,25</b>	<b>0,22</b>

\* *Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.*

\*\* *Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.*

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 0,03%-punt hoger dan in 2022 (0,22%). De stijging van de kosten vermogensbeheer is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie vastrentende waarden. Dit kan worden verklaard doordat de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 gewijzigd is. De beleggingen in het MM Credit Index Fund zijn omgezet naar het actief beheerde MM Euro Credit ESG Fund, er zijn wereldwijde bedrijfsobligaties exclusief financials toegevoegd en een deel van de beleggingen is gealloceerd naar Green Bonds. Daarnaast heeft de pensioenkring eind september 2023 een investering gedaan in het Vesteda Residential Fund, waardoor er, vergeleken met vorig jaar, ook kosten in de categorie vastgoed verantwoord zijn.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen;
- niet-beursgenoteerd vastgoed: de transactiekosten zijn gebaseerd op werkelijke kosten, vanuit opgave van de manager. Voorbeelden van deze transactiekosten zijn acquisitie-, aan- en verkoopkosten en notariskosten.

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	60	157	0,01	0,02
Vastrentende waarden	782	175	0,08	0,02
Overig	5	32	0,00	0,00
<b>Totaal **</b>	<b>847</b>	<b>364</b>	<b>0,09</b>	<b>0,04</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 265 (2022: 116) begrepen voor toe- en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten in 2023 zijn 0,05%-punt hoger dan vorig jaar (2022: 0,04%). Deze stijging is voornamelijk veroorzaakt door de bovengenoemde wijziging in de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden. Hierdoor zijn de toe- en uittredingskosten binnen de portefeuille met vastrentende waarden gestegen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast zijn bij deze wijziging nieuwe beleggingsfondsen toegevoegd aan de portefeuille met vastrentende waarden, waardoor de transactiekosten van deze beleggingen gestegen zijn ten opzichte van vorig jaar.

Daarentegen zijn de transactiekosten van derivaten gedaald ten opzichte van vorig jaar, omdat er minder bijsturingstransacties hebben plaatsgevonden.

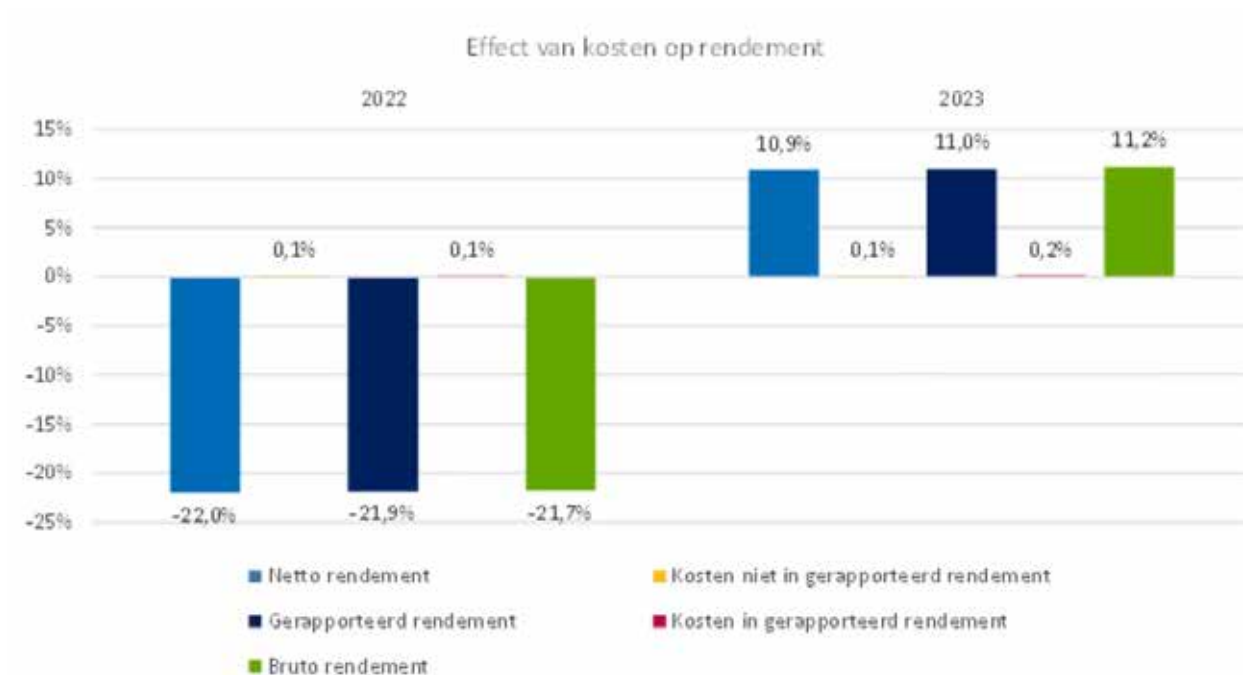
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,25% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,21%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 2.030 ten opzichte van 37 aan kosten.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft de volgende grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.





Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 6.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De invoering van de nieuwe UFR (Ultimate Forward Rate) per 1 januari 2023 zorgde tevens voor een verhogend effect van de TV. De toeslagverlening die in juli 2023 en eind 2023 aan de actieve en niet-actieve deelnemers is toegekend, zorgden tevens voor een daling van de feitelijke dekkingsgraad. Het positieve beleggingsrendement van 11,0% temperde deze ontwikkeling. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gedaald van 121,1% naar 118,8%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gedaald van 124,5% naar 122,0% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 117,9%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 118,8%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Cijfers in %	Dekkingsgraad- en renteniveaus	
	2023	2022
Beleidsdekkingsgraad	122,0	124,5
Feitelijke dekkingsgraad	118,8	121,1
Dekkingsgraad op basis van marktrente	118,8	120,9
Reële dekkingsgraad	92,7	96,4
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0	104,0
Vereiste dekkingsgraad	117,9	118,1
Rekenrente vaststelling TV	2,37	2,67

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (124,5%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (118,1%). Daardoor had Pensioenkring Ballast Nedam eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (122,0%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (117,9%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten hierbij is onvoorwaardelijk, maar mag worden gespreid over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (122,0%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Ballast Nedam dus niet aan de orde.

## Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat er een vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% aanwezig dient te zijn om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) is de grens waarbij de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring Ballast Nedam per 30 september 2023 gelijk aan 138,1%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Ballast Nedam is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en –rechten van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde prijsindex per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Een eventuele deflatie in enig jaar zal bij het vaststellen van de cumulatieve toeslagachterstand wel in aanmerking genomen worden. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn 100% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Per 1 juli 2023 is een toeslag van verleend van 6,7% aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Daarnaast is per 31 december 2023 nog een toeslag van 0,21% (2022: 7,34%) verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Ballast Nedam. De gemiste toeslag bedraagt 0,00% per 31 december 2023.

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Pensioenkring Ballast Nedam worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en is afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring.
- Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur. Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - Bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - Bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - Bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag per 31 december.

- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag van de CPI te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist vermogen.
- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.

## Inhaaltoeslag

De kosten van de inhaaltoeslagen mogen in enig jaar niet meer bedragen dan 20% van het vermogen wat aanwezig is boven de TBI-grens. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal worden toegepast in de volgende volgorde:

- De korting op nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten van 3% doorgevoerd op 31 december 2010 door Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam herstellen;
- Het herstellen van de openstaande inhaaltoeslagverlening of kortingen. Voor de (gedeeltelijke) inhaaltoeslagverlening wordt het meest recente jaar van een gemiste toeslag of korting het eerst ingehaald.
- De korting op nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten van 7% doorgevoerd op 1 april 2013 door Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam herstellen.

## 6.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen en verleende toeslagen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Categorie resultaat	2023	2022
Resultaat op beleggingen	74.063	-253.545
Resultaat op wijziging RTS	-27.824	249.989
Resultaat op waardeoverdrachten	188	-94
Resultaat op kosten	-114	-30
Resultaat op uitkeringen	-25	-4
Resultaat op kanssystemen	-1.794	1.751
Resultaat op toeslagverlening	-49.787	-49.980
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-63	-1.184
Resultaat op andere oorzaken	29	-1
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>-5.327</b>	<b>-53.098</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten vermogensbeheer;
- de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 74.021. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,30%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -27.824.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Het totale effect van de wijziging van de rente bedraagt -27.824. Hiervan wordt -26.230 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en 1.594 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

## **Kanssystemen**

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen in 2023 -1.751.

## **Toeslagverlening**

In het boekjaar is per 1 juli een toeslag verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 6,70%. Per 31 december 2023 is toeslag verleend van 0,21% aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Ballast Nedam. Het resultaat op toeslagverlening in het boekjaar bedraagt -49.790.

## **Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen**

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt -63. Dit resultaat wordt geheel veroorzaakt door de actualisatie van de kostenvoorziening.

## **Vereist vermogen**

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 117,9%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille zou deze uitkomen op 117,4%.

## 6.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Ballast Nedam
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	Niet van toepassing. Pensioenkring Ballast Nedam is namelijk een gesloten pensioenkring.
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: De risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het vereist eigen vermogen (VEV) met een bandbreedte van 14% tot 20%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Pensioenkring Ballast Nedam is dit vertaald naar: een voorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf. De maatstaf wordt vastgesteld als de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle huishoudens (niet afgeleid) per 30 september.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV. Deze kan tussen de 14% en 20% liggen. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangs-haalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau voor het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 84%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau voor het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 80%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 41%.</li> </ul>

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Ballast Nedam
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
Adequate communicatie.	De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.
Specifiek voor Pensioenkring Ballast Nedam is dit vertaald naar: een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers zich bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.	

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomangement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.



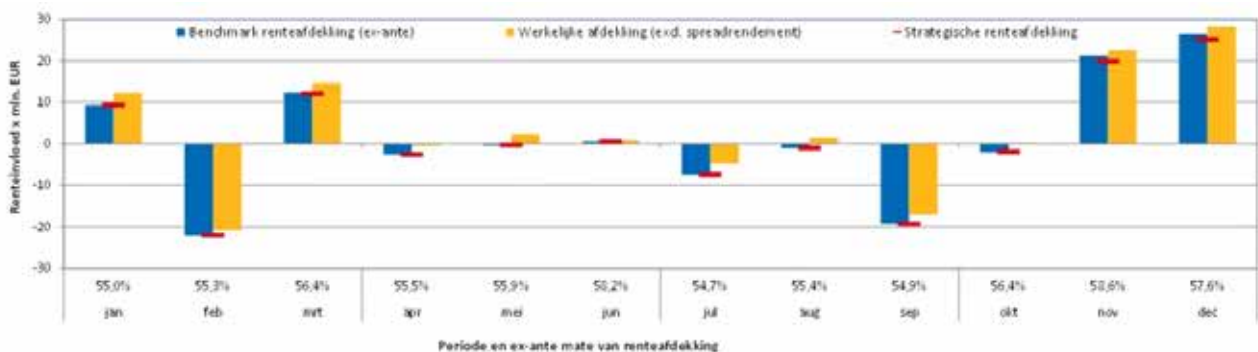
## Matching/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waarde stijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

Pensioenkring Ballast Nedam dekt strategisch 55% van het renterisico van de nominale verplichtingen af. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 5%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten deze marges bevindt vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de strategische afdekking van het renterisico onveranderd 55% geweest.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestaffel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

	Rente	-1,5%	-1,0%	-0,5%	0,0%	0,5%	1,0%	1,5%
<b>Aandelen</b>								
20%		112,0	116,9	121,8	126,6	131,5	136,4	141,2
10%		108,9	113,5	118,1	122,7	127,3	131,9	136,4
0%		105,7	110,1	114,5	<b>118,8</b>	123,1	127,4	131,7
-10%		102,6	106,7	110,8	114,9	118,9	122,9	126,9
-20%		99,5	103,3	107,1	110,9	114,7	118,4	122,1

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteververschil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteververschil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteververschil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteververschil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

## Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

## Liquiditeitsrisico gesloten pensioenkring

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een gesloten pensioenkring zonder premie inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kas buffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

## Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

## ESG-risico

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Uitbestedingsrisico

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk spelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt,

wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## **Ontwikkelingen in 2024**

### **Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen**

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1-1-2026 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.

## 6.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Ballast Nedam

Pensioenkring Ballast Nedam is vanaf 1 januari 2019 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam in liquidatie door middel van een collectieve waardeoverdracht overgedragen aan Stap Pensioenkring Ballast Nedam. De Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam is vervolgens geliquideerd.

### Samenstelling belanghebbendenorgaan Pensioenkring Ballast Nedam

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit zes leden en deze leden vertegenwoordigen de geledingen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De volgende vijf leden hebben op het moment van vaststellen van het jaarverslag zitting in het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam:

- Otbert de Jong (voorzitter) - namens de gewezen deelnemers
- Frank Poorthuis - namens de gewezen deelnemers
- Teun de Jong - namens de gewezen deelnemers
- Norma van den Berg - namens de pensioengerechtigden
- Arjen de Geus - namens de pensioengerechtigden

Er zijn gedurende het jaar geen wijzigingen opgetreden in de samenstelling van het belanghebbendenorgaan. Op 1 januari 2023 heeft de heer Otbert de Jong de voorzittersrol op zich genomen. De heer Robbert van Dinther is op dit moment toevoerder bij de vergaderingen en beoogd zesde lid.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfonds, de statuten en de reglementen van Stap. De taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in het Reglement Belanghebbendenorgaan Ballast Nedam.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. De eerste vergadering vond plaats in april. Deze vergadering stond in het teken van het jaarverslag 2022 en de financiële positie van Pensioenkring Ballast Nedam. De tweede vergadering vond plaats in november. In deze vergadering zijn onder meer het beleggingsplan 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan (inclusief begroting) 2024 van de pensioenkring behandeld.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2024 zes eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. Tijdens deze vergaderingen zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- toeslagverlening
- keuzebegeleiding
- beleggingsplan 2024
- de rapportages van de Pensioenkring Ballast Nedam



## Zelfevaluatie

Het belanghebbendenorgaan heeft op 6 mei 2024 de jaarlijkse zelfevaluatie uitgevoerd over 2023. Hierbij is onder meer in kaart gebracht in welke aandachtsgebieden de leden meer kennisverdieping wensen en is de onderlinge samenwerking en de samenwerking met het bestuur en het bestuursbureau benoemd.

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomangementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van het belanghebbendenorgaan toegang tot SPO-Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Op de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het Invaren, awareness sessie compliance en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam heeft deze themadagen bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het beleggingsplan 2024
- het jaarplan (inclusief jaarbegroting) 2024 van de pensioenkring;
- mogelijkheid van videobellen
- tarieven vermogensbeheer voor niet-beursgenoteerd vastgoed
- extra toeslagverlening op basis van Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB)

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- de ABTN 2022 van de pensioenkring
- het deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling 2022 van de pensioenkring
- het pensioenreglement 2024 (actualisatie)
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn de maand- en kwartaalrapportages van de pensioenkring en de risicomangementrapportages behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft bij de behandeling hiervan verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau naar tevredenheid beantwoord.

## Bevindingen

Deze verklaring heeft betrekking op het verslagjaar 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft over deze periode de volgende bevindingen.

### Financieel

Het verloop van de dekkingsgraad werd in 2023 bepaald door drie factoren. Enerzijds is de rente licht gedaald, anderzijds was het beleggingsrendement over alle beleggingscategorieën flink positief. Per saldo was het effect van de rente en het beleggingsrendement op de dekkingsgraad positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 118,8% (121,1% per eind 2022) en de beleidsdekkingsgraad 122,0% (124,5% per eind 2022).

Door de toeslagverlening van 0,21% regulier en 6,7% op basis van de AMvB is uiteindelijk toch afgesloten met een iets lagere actuele dekkingsgraad dan het aan het begin van het jaar (de actuele dekkingsgraad is gedaald naar 118,8%). De beleidsdekkingsgraad is gedaald met 2,5%-punt naar 122,0%.

### **Beleggingen**

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg 11,0%. De categorie aandelen droeg 6% bij aan het totaalrendement, en de vastrentende waardes 3,4%. Verder leverde de overlay nog een bijdrage van 0,5%.

### **Toeslagverlening**

Door de financiële positie van de pensioenkring, konden de pensioenen op 31 december 2023 worden verhoogd. De hoogte van deze toeslagverlening bedroeg 0,11%. De maatstaf voor toeslagverlening kwam uit op 0,21%. Verder werd op grond van de AMvB van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een aanvullende toeslag verleend van 6,7% per 1 juli. Tezamen met de eerder verleende toeslag per ultimo 2022 werd hierdoor de volledige maatstaf over 2022 van 14,53% als toeslag verleend.

### **Verslaglegging en verantwoording**

Ten aanzien van verslagleggingen en verantwoording is het belanghebbendenorgaan van mening dat er adequate maand- en kwartaalrapportages en risicomanagementrapportages worden verstrekt die ruim voldoende diepgang verschaffen om de taken en verantwoordelijkheden uit te voeren. Het belanghebbendenorgaan heeft voorts een professionele indruk van het bestuur en het bestuursbureau. Wij spreken ons vertrouwen uit dat dit in de toekomst in het belang van de deelnemers wordt gecontinueerd.

### **Komende periode**

De komende periode zal in het teken staan van de voorbereidingen op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. De van Ballast Nedam ontvangen verklaring over de intentie om de pensioenen over te brengen in het nieuwe stelsel is daarvoor het vertrekpunt.

### **Het totale oordeel**

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot het volgende integrale oordeel. Het belanghebbendenorgaan adviseert positief ten aanzien van het deel-jaarverslag over 2023 met de financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam. Het belanghebbendenorgaan blikt terug op een jaar met veel interactie met Stap onder andere om inzicht te krijgen in de vele aspecten van de Wtp. Daarbij is veel aandacht voor hoe de diverse aspecten uitwerken voor alle deelnemers van onze gesloten pensioenkring. Het belanghebbendenorgaan spreekt haar vertrouwen uit naar het bestuur van Stap en ziet uit naar een continuering van de samenwerking.

Vianen, 15 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Ballast Nedam

Otbert de Jong (voorzitter)

Frank Poorthuis

Teun de Jong

Norma van den Berg

Arjen de Geus

### **Reactie bestuur**

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Ballast Nedam voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.



## **7. Verslag Pensioenkring GE Nederland**

## 7.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021
<b>Aantal deelnemers</b>			
Actieven en arbeidsongeschikten	516	505	500
Gewezen deelnemers	1.854	1.907	1.868
Pensioengerechtigden	200	166	158
<b>Totaal</b>	<b>2.570</b>	<b>2.578</b>	<b>2.526</b>
<b>Dekkingsgraad</b>			
Beleidsdekkingsgraad	138,3%	125,6%	116,4%
Feitelijke dekkingsgraad	135,9%	129,4%	122,4%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad	126,0%	125,2%	127,6%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>			
Pensioenvermogen	576.368	458.757	635.768
Technische voorzieningen risico pensioenkring*	420.659	351.836	515.857
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.530	1.899	2.503
Technische voorzieningen risico deelnemers	798	813	991
Eigen vermogen	152.381	104.209	116.417
Minimaal vereist eigen vermogen	17.269	14.483	21.121
Vereist eigen vermogen	110.071	89.280	143.162
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>			
Kostendeekkende premie	29.864	14.796	9.684
Gedempte premie	34.908	12.560	7.766
Feitelijke premie **	35.172	12.807	7.838
Pensioenuitkeringen	4.587	3.710	1.045
<b>Toeslagen</b>			
Deelnemers	6,31%	3,39%	2,00%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden ***	13,43%	0,00%	2,70%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	0,00%	0,00%	0,00%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	0,00%	0,00%	0,00%
<b>Beleggingsrendement ****</b>			
Beleggingsrendement risico pensioenkring	14,2%	-27,4%	0,0%
Beleggingsrendement risico deelnemer	11,9%	-17,9%	13,3%
<b>Kostenratio's *****</b>			
Pensioenuitvoeringskosten	0,13%	0,13%	0,04%
Vermogensbeheerkosten	0,21%	0,18%	0,06%
Transactiekosten	0,11%	0,01%	0,04%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>			
Actieven en arbeidsongeschikten	23,8	23,8	26,0
Gewezen deelnemers	23,8	24,8	26,7
Pensioengerechtigden	10,9	11,0	12,8
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>21,5</b>	<b>22,4</b>	<b>24,7</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,30%</b>	<b>2,48%</b>	<b>0,60%</b>

\* Het definitieve besluit voor de toeslagverlening aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is na 31 december 2022 genomen. Hierdoor is de toeslagverlening van 6,61% niet verwerkt in de technische voorzieningen risico pensioenkring ultimo 2022, maar is deze verwerkt in de technische voorziening risico pensioenkring ultimo 2023.

\*\* Vanaf 2022 is de aanvullende bijdrage van de werkgever meegenomen in de opstelling van de feitelijke premie. Hiervoor zijn de vergelijkende cijfers van 2021 ook aangepast en is dit component meegenomen in de opstelling van de feitelijke premie.

\*\*\* Het definitieve besluit voor de toeslagverlening aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is na 31 december 2022 genomen. Hierdoor is de toeslagverlening van 6,61% niet verwerkt in 2022, maar meegenomen in 2023. Daarnaast is met terugwerkende kracht per 1 januari 2023 een aanvullende toeslag toegekend van 6,61%. Tot

slot is een toeslag toegekend per 1 januari 2024 van 0,21%.

\*\*\*\* De beleggingsrendementen van 2021 betreffen de periode van 1 september 2021 t/m 31 december 2021.

\*\*\*\*\* De kostenratio's van 2021 betreffen de periode van 1 september 2021 t/m 31 december 2021.

## 7.2 Algemene informatie

Pensioenkring GE Nederland is vanaf 1 september 2021 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van Stichting Pensioenfonds General Electric Nederland in liquidatie overgedragen aan Stap Pensioenkring GE Nederland door middel van een collectieve waardeoverdracht. De aangesloten werkgevers en Stap zijn per 1 september 2021 een uitvoeringsovereenkomst aangegaan voor een periode van vijf jaar. De uitvoeringsovereenkomsten met de aangesloten ondernemingen zijn per 1 januari 2023 aangepast omdat het General Electric concern is opgesplitst in drie separate vennootschapsrechtelijke groepen (GE Healthcare, GE Vernova en GE Aerospace). De aangesloten ondernemingen behoren tot een van deze drie groepen.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Nina Nijs (1953), voorzitter namens de deelnemers	01-09-2021	01-09-2025	01-09-2029	01-09-2033
Taugir Sardar (1978), vice voorzitter namens de werkgevers	01-09-2021	01-09-2025	01-09-2029	01-09-2033
Arjan van der Linde (1976), lid namens de werkgevers	01-09-2021	01-09-2025	01-09-2029	01-09-2033
Sjoerd Lousberg (1981), lid namens de werkgevers	01-09-2021	01-09-2025	01-09-2029	01-09-2033
Dirk van Unnik (1964), lid namens de deelnemers	01-09-2021	01-09-2025	01-09-2029	01-09-2033
Fred Bos (1945), lid namens de pensioengerechtigden	01-09-2021	01-09-2025	01-09-2029	01-09-2033

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland heeft in 2023 twee keer overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 stond het overleg in het teken van het jaarverslag 2022 en het tweede overleg heeft in december 2023 plaatsgevonden. Daarin zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur, heeft het belanghebbendenorgaan ook zes eigen vergaderingen gehad waarbij een delegatie van het bestuursbureau aanwezig was.

## 7.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een onvoorwaardelijke middelloonregeling voor actieve deelnemers en met voorwaardelijke toeslagen voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst.
<b>Pensioenleeftijd</b>	Leeftijd 68 jaar
<b>Toetredingsleeftijd</b>	Leeftijd 21 jaar
<b>Pensioengevend salaris</b>	12 maal het overeengekomen basissalaris en de overeengekomen ploegentoeslag, alsmede de door de werkgever schriftelijk aangewezen vaste (persoonlijke) toeslagen vermeerderd met de bijbehorende vakantietoeslag en de dertiende maand. Het pensioengevend salaris is gemaximeerd € 128.810 (2023).
<b>Franchise</b>	€ 16.402 (2023), verhoging volgt het bruto minimumloon.
<b>Pensioengrondslag</b>	De pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris minus de franchise. De pensioengrondslag wordt vermenigvuldigd met de parttimefactor.
<b>Opbouwpercentage ouderdompensioen</b>	Het opbouwpercentage is 1,875%.
<b>Partnerpensioen</b>	Het partnerpensioen bedraagt 70% van het bereikbare ouderdompensioen.
<b>Wezenpensioen</b>	Het wezenpensioen bedraagt per kind 14% van het bereikbare ouderdompensioen. Het totale bedrag aan wezenpensioen bedraagt niet meer dan 70% van het bereikbare ouderdompensioen.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.
<b>Arbeitsongeschiktheids-pensioen</b>	70% van het positieve verschil tussen het pensioengevend salaris en het maximum jaarloon waarover uitkeringen ingevolge de WIA worden genoten, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.



## Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen	Totaal
Per 31 december 2022	505	154	12	1.907	2.578
Bij	62	32	3	45	142
Af	51	1	0	98	150
Per 31 december 2023	516	185	15	1.854	2.570

In 2023 is de onderneming General Electric gesplitst in de groepen Healthcare, Vernova en Aerospace. In de volgende tabel zijn per groep de aangesloten ondernemingen en het aantal (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden vermeld.

Groep	Aangesloten ondernemingen	Actieven	Pensioengerechtigden	Gewezen
Healthcare	<ul style="list-style-type: none"> <li>• GE Healthcare B.V. (Medical systems)</li> <li>• GE International (Benelux) B.V.</li> <li>• GE Healthcare B.V. (MDx)</li> </ul>	412	92	849
Vernova	<ul style="list-style-type: none"> <li>• GE Power Netherlands B.V.</li> <li>• GE Albany G. Holding B.V.</li> <li>• GE International INC. – Netherlands branch</li> <li>• GE Global Services GmbH</li> <li>• GE Renewable Holding</li> <li>• GE Digital Netherlands B.V.</li> </ul>	91	91	771
Aerospace	<ul style="list-style-type: none"> <li>• GE Captial Finance</li> <li>• AerCap Aircraft Leasing Netherlands B.V.</li> <li>• GE Aviation Netherlands B.V.</li> </ul>	13	17	234

## Financieringsbeleid

Pensioenfondsen zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie is het (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie. Bij de berekening van de kostendekkende premie moet worden uitgegaan van dezelfde grondslagen als die waarmee de technische voorzieningen worden vastgesteld volgens artikel 2 van het Besluit ftk. In afwijking daarvan mag de kostendekkende premie worden gedempt op basis van een voortschrijdend gemiddelde van de rente met een maximumperiode van 10 jaar of met het verwachte portefeuillerendement. Voor Pensioenkring GE Nederland wordt de premie gedempt op basis van het verwachte portefeuillerendement.

## Feitelijke premie

De feitelijke premie is gelijk aan de gedempte premie. Om het weerstandsvermogen op peil te houden dient er tevens een bijdrage te worden geleverd aan het weerstandsvermogen. Deze opslag is geen onderdeel van de gedempte premie of het vermogen in de pensioenkring.

<b>Basispremie</b>	Actuariële koopsom voor het in het jaar op te bouwen ouderdomspensioen en de toegekende toeslagen vermeerderd met de risicopremies voor nog niet opgebouwde aanspraken op partnerpensioenen en wezenpensioenen en de premievrijstelling en het arbeidsongeschiktheidspensioen.
<b>Premie extra pensioenaanspraken</b>	Dit betreft inkoop van een extra pensioenaanspraak op grond van het addendum bij het Pensioenreglement 67 jaar.

<b>Aanvullende werkgeversbijdrage</b>	De premie wordt elk jaar verhoogd met een aanvullende werkgeversbijdrage van 0,8% van de brutoloon van alle actieve deelnemers in de pensioenkring. De brutoloon van de deelnemers bestaat uit de som van de bruto jaarsalarissen van de actieve deelnemers. In dit bruto jaarsalaris wordt het vakantiegeld meegenomen, maar worden variabele emolumenten (zoals onder andere bonus betalingen, toeslagen, overwerk- en/of onregelmatigheidstoelagen) buiten beschouwing gelaten. Peildatum is 1 oktober van het jaar voorafgaand aan het jaar waarover de aanvullende werkgeversbijdrage wordt betaald. Over deze bijdrage is geen opslag voor toekomstige uitvoeringskosten en solvabiliteitsopslag verschuldigd.
<b>Rekenrente</b>	De berekening van de gedempte premie is gebaseerd op een disconteringsvoet van 1,7%, die is vastgesteld op basis van: <ul style="list-style-type: none"> <li>• een verwacht nominaal rendement op basis van de huidige strategische beleggingsmix;</li> <li>• een rendement op vastrentende waarden dat gelijk is aan de rentetermijnstructuur van 31 augustus 2019. Het rendement op vastrentende waarden staat voor de periode 1 januari 2020 tot 1 januari 2025 vast;</li> <li>• een opslag voor toekomstbestendig indexeren.</li> </ul> <p>De risicopremies zijn gelijkgesteld aan de maximale rendementsparameters zoals vastgesteld in artikel 23a van het Besluit FTK en geldend per 1 januari 2020 inclusief nieuwe UFR.</p>
<b>Solvabiliteit</b>	De solvabiliteitsopslag is gelijk aan het percentage dat behoort bij het vereiste eigen vermogen op basis van het strategische beleggingsbeleid.
<b>Sterftekansen</b>	Ontleend aan de meest recente prognosetafel, zoals gepubliceerd door het Koninklijke Actuarieel Genootschap. Bij gebruik van de prognosetafel wordt rekening gehouden met leeftijdsafhankelijke ervaringssterftekansen die zijn vastgesteld met behulp van het Demographic Horizons™ Model (Aon).

## Gedempte premie

Om conform de Pensioenwet te toetsen in hoeverre de feitelijke premie voldoet aan de wettelijke eisen, hanteert de pensioenkring de zogenoemde gedempte premie. De gedempte premie wordt vastgesteld op basis van onder andere de volgende uitgangspunten en wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslagsom.

## Kostendekkende premie

Naast de gedempte premie wordt jaarlijks ook de kostendekkende premie bepaald. De kostendekkende premie wordt op dezelfde grondslagen berekend als de gedempte premie, met uitzondering van de rekenrente. Bij de kostendekkende premie wordt de actuele rentetermijnstructuur gebruikt zoals door DNB gepubliceerd wordt per 31 december van het voorafgaande jaar.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring GE Nederland bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van Pensioenkring GE Nederland.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring GE Nederland, komen ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring GE Nederland.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsensector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn vier klachten afgehandeld en hiervan is één klacht niet naar tevredenheid van de deelnemer afgewikkeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	1	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	2	1
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>3</b>	<b>1</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 7.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>305,1</b>	<b>50,3</b>	<b>50,0</b>	<b>256,6</b>	<b>51,6</b>	<b>50,0</b>
Opkomende markten	36,8	6,1	6,5	35,2	7,1	6,5
Ontwikkelde markten	268,3	44,2	43,5	221,4	44,5	43,5
<b>Vastrentende waarden *</b>	<b>267,4</b>	<b>49,7</b>	<b>50,0</b>	<b>227,1</b>	<b>48,4</b>	<b>50,0</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	36,1	5,9	6,3	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsobligaties Europa	36,8	6,1	6,3	0,0	0,0	0,0
Hypotheek Nederland	52,9	8,7	10,0	17,8	3,6	5,0
Green Bonds	14,3	2,4	2,5	0,0	0,0	0,0
Discretionaire bedrijfsobligaties	0,0	0,0	0,0	64,7	13,0	15,0
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	127,3	21,0		144,6	29,1	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>23,4</b>	<b>3,9</b>		<b>6,5</b>	<b>1,3</b>	
<b>Overlay</b>	<b>11,1</b>	<b>1,8</b>	<b>25,0</b>	<b>6,8</b>	<b>1,4</b>	<b>30,0</b>
Interest Rate Swap	8,3	1,4		6,8	1,4	
FX Forward	2,8	0,5		0,0	0,0	
<b>Totaal ** / ***</b>	<b>607,1</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>497,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn de volgende wijzigingen in de portefeuille aangebracht:

- De wereldaandelenportefeuille ontwikkelde markten wordt sinds 2023 geleidelijk omgezet naar de MSCI World SRI Index. Per eind 2023 resteerde nog een bedrag van 53,4 mln, wat in 2024 onder dezelfde voorwaarden wordt voortgezet.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>19,0</b>	<b>18,0</b>	<b>0,9</b>	<b>9,4</b>
Aandelen opkomende markten (Northern Trust - Emerging Markets Custom ESG EI FGR-HE)	5,1	5,9	-0,8	0,3
Aandelen ontwikkelde markten (MM Developed World Equity Index Fund)	21,2	19,6	1,4	7,1
Aandelen ontwikkelde markten (MM World Equity Index SRI Fund)	5,5	5,4	0,1	2,1
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>7,0</b>	<b>6,5</b>	<b>0,5</b>	<b>3,1</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	7,5	6,5	0,9	0,5
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund - Unhedged)	3,2	3,5	-0,3	0,2
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,3	0,2
Green Bonds (MM Global Green Bond Fund)	5,2	5,1	0,0	0,1
Discretionaire portefeuille bedrijfsobligaties	4,3	1,2	3,0	0,6
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	7,2	7,2	0,0	1,5
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,1</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>12,7</b>	<b>12,3</b>	<b>0,4</b>	<b>12,6</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>1,5</b>
Interest Rate Swap				<b>1,4</b>
FX Forward				0,2
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>14,2</b>			<b>14,2</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 9,4%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM Developed World Equity Index Fund had met 7,1%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### Ontwikkeling aandelen opkomende markten

Het Northern Trust Emerging Markets ESG Fund is een passief beleggingsfonds dat als doel heeft het rendement van de benchmark zo nauwkeurig mogelijk te benaderen. Over 2023 behaalde het beleggingsfonds een rendement dat lager lag dan het rendement van de benchmark. Dit kan deels worden verklaard door een aantal meer technische factoren. Een deel wordt verklaard door de timing van het ontvangen van de fondswaardering en de methodiek die wordt gebruikt voor de fondswaardering. Zo loopt

de fondswaardering één dag achter bij de benchmark omdat deze te laat was ontvangen. Daarnaast wordt het beleggingsfonds gewaardeerd tegen de 'swing' Net Asset Value (NAV), zijnde een waardering waarbij transactiekosten voor toe- en uittredingen zijn meegenomen. Gecorrigeerd voor deze posten bleef het beleggingsfonds circa 0,20% achter bij de benchmark. Daarbij wordt 0,15% gedreven door de lopende kostenfactor van het beleggingsfonds, en het overige deel door onder andere de impact van de kaspositie van het beleggingsfonds en transactiekosten voor het repliceren van de index. Hierdoor presteerde het beleggingsfonds in 2023 in lijn met de verwachting.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM Developed World Equity Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Dat het beleggingsfonds een positief relatief rendement behaalde kwam vooral door het uitsluitingsbeleid. Daarnaast droeg het terugvorderen van dividendbelasting positief bij. Bij het berekenen van het benchmarkrendement wordt de mogelijkheid om dividendbelasting terug te vorderen niet meegenomen, terwijl dit door de fiscale status van het beleggingsfonds deels wel mogelijk is.

In het derde kwartaal van 2023 heeft de toetreding tot het MM World Equity Index SRI Fund plaatsgevonden. Het beleggingsfonds kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

#### **Toelichting resultaten vastrentende waarden**

Vastrentende waarden droegen 3,1%-punt bij aan het totaal rendement. De portefeuille met discretionaire nominale staatobligaties leverde met 1,5%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

Begin 2023 is de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden gewijzigd. De portefeuille met discretionaire bedrijfsobligaties is omgezet naar een breder gespreid mandaat inclusief een actieve strategie in euro bedrijfsobligaties, een passieve strategie in wereldwijde bedrijfsobligaties exclusief financials en Green Bonds.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Het MM Euro Credit ESG Fund heeft beter gereendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde vooral van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

#### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

Het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged kent een passieve beleggingsstijl. Het beleggingsfonds kan, in tegenstelling tot de benchmark naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheek*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheek ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheek liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheeklen zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

#### *Ontwikkeling Green Bonds*

Het MM Global Green Bond Fund belegt uitsluitend in erkende green bonds volgens strenge maatstaven. De opbrengst van deze obligaties wordt geheel gebruikt voor projecten met een aanwijsbaar positieve impact op het milieu op het gebied van schone energie, energiebesparing, waterbeheer en milieuvriendelijke transportmiddelen en gebouwen. Het beleggingsfonds behaalde een iets hoger rendement dan de benchmark.

#### *Ontwikkeling discretionaire bedrijfsobligaties*

In de verslagperiode behaalde de portefeuille met discretionaire bedrijfsobligaties een positief rendement.

#### *Ontwikkeling discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalde de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren.

#### *Ontwikkelingen liquiditeiten*

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

### **Toelichting resultaten overlay**

De overlay, bestaande uit renteswaps en valutaforwards, heeft voornamelijk als doel om de dekking van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 1,5%-punt bij aan het rendement. Markrentes zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

### **Attributie analyse**

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023		
Cijfers in % *	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	-0,10	0,40
Vastrentende waarden	0,00	0,20
Liquiditeiten	-0,10	0,00
<b>Totaal</b>	<b>-0,20</b>	<b>0,60</b>

\* Als gevolg van afrondingen is het mogelijk dat de optelling van de verschillende effecten niet overeenkomt met het eerder getoonde relatieve rendement.

Het positieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Developed World Equity Index Fund zorgde voor de grootste positieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met 0,5%-punt. Hier stond een negatieve bijdrage van het MM Dutch Mortgage Fund van -0,3%-punt tegenover.

## Uitvoering MVB beleid

Voor de pensioenkring geldt dat, naast de genoemde uitvoering van het MVB beleid in het hoofdstuk 'Beleggingen', voor de beleggingen in het Northern Trust Emerging Markets Fund de volgende additionele activiteiten zijn uitgevoerd.

Voor de beleggingen in het Northern Trust Emerging Markets Fund voert de fondsbeheerder stem- en engagement activiteiten uit en bepaalt de fondsbeheerder de uitsluitingslijst. Het MVB-instrumentarium binnen het Northern Trust Emerging Markets Fund wordt hieronder toegelicht.

### Uitsluitingen

- Het Global Sustainable Investing Team van Northern Trust is verantwoordelijk voor het bepalen van de uitsluitingen van ondernemingen die deel uitmaken van de MSCI Emerging Markets. Op basis van de uitsluitingen construeert MSCI de MSCI Emerging Markets Custom ESG Index. Per eind 2023 werden 128 ondernemingen uitgesloten van het MSCI Emerging Markets universum met een gewicht van 5,9%.
- Ondernemingen binnen het fonds worden uitgesloten op basis van onderstaande criteria:
  - Het niet voldoen aan de UN's Global Compact Ten Principles;
  - Tabak (5% of meer van omzet);
  - Wapens;
  - Thermische kolen (productie & stroomopwekking) (5% of meer van omzet);
  - Unconventional Oil & Gas (>5% van de omzet) en Arctic Oil (>1% van de omzet);
  - Commerciële gevangenen (5% of meer van omzet);
  - Governance restricties:
    - Individuele aandeelhouder mag max 30% van het stemrecht hebben;
    - Minimaal de helft van de raad van bestuur moet onafhankelijk zijn;
    - Minimaal de helft van de audit commissie moet onafhankelijk zijn;
    - Minimaal de helft van de remuneratie commissie moet onafhankelijk zijn;
    - De ondernemingen moeten een clean (non-qualified) auditor opinion hebben.

### Screening en engagement

- Het engagementbeleid van Northern Trust Asset Management is gericht op governance, risicobeheer, audit, bedrijfscultuur, energie, sociale & ethische waarden en duurzame waarde creatie. Engagement activiteiten worden uitgevoerd door een intern ESG team en via de stewardship service provider Hermes EOS. Per eind 2023 vinden er met 67 ondernemingen engagement activiteiten plaats.



### *Stembeleid*

- Northern Trust stemt namens de beleggingen in het beleggingsfonds. De Northern Trust Policy heeft specifiek betrekking op SRI-richtlijnen die mensenrechten, dierenrechten, aandacht voor vrouwen in raden van bestuur, diversiteit en gelijke werkgelegenheid, milieu en duurzaamheid en liefdadigheidsbijstand overwegen. De Northern Trust's Proxy Committee is verantwoordelijk voor de inhoud, interpretatie en toepassing van de proxy voting guidelines.

## 7.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	719	731	0,13	0,13
Kosten vermogensbeheer	1.116	987	0,21	0,18
Transactiekosten	614	47	0,11	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>2.449</b>	<b>1.765</b>	<b>0,45</b>	<b>0,32</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie van Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	454	409	0,08	0,07
Administratiekostenvergoeding meerwerk	12	58	0,00	0,01
Exploitatiekosten	341	306	0,06	0,06
Overige kosten	18	48	0,00	0,01
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-106	-90	-0,02	-0,02
<b>Totaal **</b>	<b>719</b>	<b>731</b>	<b>0,13</b>	<b>0,13</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekostenvergoeding is in 2023 toegenomen als gevolg van de jaarlijkse indexatie. Deze bedroeg 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten zijn in 2023 toegenomen. Deze kosten zijn in 2023 onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (341). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen. De overige kosten zijn in 2023 afgenomen doordat er minder juridische advieskosten zijn gemaakt dan in 2022.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer ( in € 1.000)	719	731
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	1.004	1.089

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 op totaalniveau met 8% gedaald door de afname van de totale uitvoeringskosten en een toename van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden.

Voor de kosten per deelnemer/pensioengerechtigde is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 1.116 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
<b>Kosten vermogensbeheer</b>	€	€
Directe kosten vermogensbeheer	741	745
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	376	242
<b>Totale kosten van vermogensbeheer *</b>	<b>1.116</b>	<b>987</b>

\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder:
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (741) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (786). Een deel van de directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (25) en deze zijn in het bestuursverslag in de paragraaf "Transactiekosten" verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige kosten (20) bij de vermogensbeheerder en in het bestuursverslag onder indirecte kosten verantwoord. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.

- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	274	284	0,05	0,05
Vastrentende waarden	366	240	0,07	0,04
Overig	371	373	0,07	0,07
<b>Totaal</b>	<b>1.011</b>	<b>897</b>	<b>0,19</b>	<b>0,16</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	106	90	0,02	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>1.117</b>	<b>987</b>	<b>0,21</b>	<b>0,18</b>

\* *Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.*

\*\* *Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.*

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 0,03%-punt hoger dan in 2022 (0,18%). De stijging van de kosten vermogensbeheer is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie vastrentende waarden. Dit kan worden verklaard doordat de portefeuille met vastrentende waarden begin 2023 gewijzigd is. De portefeuille met discretionaire bedrijfsobligaties is omgezet naar een breder gespreid mandaat inclusief een actieve strategie in euro bedrijfsobligaties, een passieve strategie in wereldwijde bedrijfsobligaties exclusief financials en Green Bonds.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen.

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023	2022	2023	2022
	€	€	% *	% *
Aandelen	65	20	0,01	0,00
Vastrentende waarden	500	20	0,09	0,00
Derivaten	48	7	0,01	0,00
<b>Totaal **</b>	<b>614</b>	<b>47</b>	<b>0,11</b>	<b>0,01</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 196 (2022: 9) begrepen voor toe- en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten in 2023 zijn 0,10%-punt hoger dan vorig jaar (2022: 0,01%). Deze stijging is voornamelijk veroorzaakt door de bovengenoemde wijziging in de samenstelling van de portefeuille met vastrentende waarden. Hierdoor zijn de toe- en uittredingskosten binnen de portefeuille met vastrentende waarden gestegen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast zijn bij deze wijziging nieuwe beleggingsfondsen toegevoegd aan de portefeuille met vastrentende waarden, waardoor de transactiekosten van deze beleggingen gestegen zijn ten opzichte van vorig jaar.

## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,21% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,05%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 294 ten opzichte van -18 aan kosten.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 7.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De rente heeft in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 14,2% zorgde daarentegen voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 129,4% naar 135,9%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gestegen van 125,6% naar 138,3% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 126,0%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 136,2%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus		
Cijfers in %	2023	2022
Beleidsdekkingsgraad	138,3	125,6
Feitelijke dekkingsgraad	135,9	129,4
Dekkingsgraad op basis van marktrente	136,2	129,1
Reële dekkingsgraad	99,5	92,9
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1	104,1
Vereiste dekkingsgraad	126,0	125,2
Rekenrente vaststelling TV	2,30	2,48

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (125,6%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen per 31 december 2022 (125,2%). Daardoor had Pensioenkring GE Nederland eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (138,3%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (126,0%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (138,3%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,1%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring GE Nederland daarom niet aan de orde.

### Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

De Nederlandsche Bank heeft aan Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap voor Pensioenkring GE Nederland ontheffing verleend van het bij of krachtens artikel 137, lid 2 van de Pensioenwet bepaalde onder de volgende voorwaarden:

1. Het verlenen van de voorwaardelijke toeslagen is alleen mogelijk als de dekkingsgraad ligt boven het niveau behorend bij het minimaal vereist vermogen;
2. De ontheffing vervalt met ingang van het moment dat de voorwaardelijke toeslagverlening niet langer wordt gefinancierd door een opslag op de premie;
3. De ontheffing vervalt met ingang van het moment dat de verplichting van de aangesloten ondernemingen om herstellpremies te betalen, wordt aangepast, tenzij Stap ten genoegen van DNB kan onderbouwen dat de aanpassing geen gevolgen heeft voor de herstellpremies die Stap voor de Pensioenkring GE Nederland ontvangt of zal ontvangen.

De verleende ontheffing heeft tot doel dat Stap jaarlijks de door de ondernemingen betaalde premie voor toeslagverlening voor de inactieve deelnemers behorend bij Pensioenkring GE Nederland kan aanwenden voor toeslagverlening aan de inactieve deelnemers, voor zover de feitelijke dekkingsgraad boven het niveau behorend bij het minimaal vereist vermogen ligt. DNB kan de verleende ontheffing wijzigen of intrekken, bijvoorbeeld indien gewijzigde omstandigheden daartoe aanleiding geven of omstandigheden/feiten bekend worden, waar DNB op het tijdstip van het verlenen van de ontheffing, niet van op de hoogte was.

## Toeslagbeleid

De indexatie van de aanspraken van actieve en arbeidsongeschikte deelnemers maakt deel uit van de pensioenovereenkomst, en is derhalve onvoorwaardelijk. De toeslag voor actieve deelnemers wordt gefinancierd uit de premie.

De indexatie van de opgebouwde pensioenaanspraken van gewezen deelnemers en van de ingegane pensioenrechten van pensioengerechtigden (waaronder arbeidsongeschiktheidspensioenen) is voorwaardelijk. De toeslag wordt gefinancierd uit de premie. De Nederlandsche Bank heeft voor Pensioenkring GE Nederland aan Stap ontheffing verleend voor de toepassing van de methodiek van toekomstbestendig indexeren (TBI), zoals vastgelegd in artikel 137 lid 2 van de Pensioenwet. Dat betekent dat de opgebouwde pensioenaanspraken van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenrechten van pensioengerechtigden voorwaardelijk (gedeeltelijk) kunnen worden verhoogd bij een feitelijke dekkingsgraad die hoger is dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen.

De opgebouwde pensioenen zijn per 1 januari 2024 voor actieve deelnemers met 6,31% (2022: 3,39%) verhoogd. Begin 2023 heeft het bestuur besloten om aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2023 een toeslag van 6,61% te verlenen. Deze toeslag is gefinancierd uit de premie en verantwoord in het jaarwerk over 2023. In het najaar van 2023 is het besluit genomen om per 1 januari 2023 een aanvullende toeslag van 6,61% toe te kennen aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden die gefinancierd is uit het eigen vermogen van het fonds. Ook deze aanvullende toeslag aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt verantwoord in het jaarwerk over 2023. De totale toeslag voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2023 is gelijk aan 13,22%. De opgebouwde pensioenen zijn per 1 januari 2024 voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden met 0,21% verhoogd.

## Richtlijnen voor toeslagen

Zowel de onvoorwaardelijke toeslag voor de deelnemers als de voorwaardelijke toeslag voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt uit de premie gefinancierd. De aanvullende toeslag van 6,61% aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is gefinancierd uit het eigen vermogen van het fonds.



## Eenmalige bijdrage bij uittreding (sub)onderneming

Indien en nadat een onderneming al dan niet als gevolg van een overdracht de status van aangesloten onderneming verliest, is deze onderneming aan de pensioenkring een eenmalige bijdrage verschuldigd ter dekking van de lasten voor de toekomstige toeslagverlening aan de gewezen deelnemers die op het moment waarop de onderneming niet langer kan worden aangemerkt als aangesloten onderneming, in dienst zijn van deze onderneming.

## Inhaaltoeslag

De Nederlandsche Bank heeft voor Pensioenkring GE Nederland aan Stap ontheffing verleend voor de toepassing van de methodiek van toekomstbestendig indexeren (TBI). Dat betekent dat de opgebouwde pensioenaanspraken voor gewezen deelnemers en ingegane pensioenrechten van pensioengerechtigden voorwaardelijk (gedeeltelijk) kunnen worden verhoogd bij een feitelijke dekkingsgraad die hoger is dan behorend bij het minimaal vereist vermogen. Indien er een toeslag wordt gemist doordat de feitelijke dekkingsgraad lager is dan behorend bij het minimaal vereist vermogen kan deze toeslag worden ingehaald op het moment dat de feitelijke dekkingsgraad hoger is dan behorend bij het minimaal vereist vermogen. Voorwaarde hierbij is wel dat ook na de toekenning, de feitelijke dekkingsgraad hoger is dan (of gelijk aan) de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen.

Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand (verjaringstermijn 10 jaar).

## 7.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen en de verleende toeslagen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de financiële opstelling, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000) Categorie resultaat	2023	2022
Resultaat op beleggingen	62.252	-180.024
Resultaat op wijziging RTS	-11.561	171.722
Resultaat op premie	10.075	305
Resultaat op waardeoverdrachten	-111	251
Resultaat op kosten	0	0
Resultaat op uitkeringen	-122	143
Resultaat op kanssystemen	1.744	239
Resultaat op toeslagverlening	-14.684	400
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	509	-5.270
Resultaat op andere oorzaken	70	26
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>48.172</b>	<b>-12.208</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten vermogensbeheer;
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 62.252. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,25%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -13.301.

Daarnaast heeft DNB eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Hiervan is het resultaat 1.740. Het totaal resultaat van de wijziging van de rente bedraagt -11.561.

## Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte, pensioering en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt 1.744.

## Toeslagverlening

Per 1 januari 2023 is aan de actieve deelnemers een toeslag van 3,39% en aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden een toeslag van 13,22% verleend. In eerste instantie is aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden een toeslag van 6,61% toegekend (welke gefinancierd is uit de premie). In het najaar van 2023 is het besluit genomen om per 1 januari 2023 een aanvullende toeslag van 6,61% toe te kennen (welke gefinancierd is uit het eigen vermogen van de pensioenkring). Deze aanvullende toeslag aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden verklaart een groot deel van het resultaat. Per 1 januari 2024 is aan de actieve deelnemers een toeslag van 6,31% en aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden een toeslag van 0,21% verleend. Beide worden gefinancierd uit premie. Het resultaat op toeslagverlening in het boekjaar bedraagt -14.684.

## Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt 509. In 2023 heeft de pensioenkring de partnerfrequentie gewijzigd. Het effect hiervan is 10. Naast deze wijziging heeft ook een actualisatie van de kostenvoorziening plaatsgevonden. Het resultaat hiervan is 499.

## Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuarieel benodigde premie voor de pensioenopbouw, de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag en de opslag voor directe en toekomstige uitvoeringskosten.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte premie bestaat uit dezelfde componenten als de kostendekkende premie. Bij de gedempte premie wordt uitgegaan van een vaste disconteringsvoet van 1,70%. Deze curve geldt voor de periode 1 januari 2020 tot 1 januari 2025. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan het vereist vermogen gebaseerd op het strategische beleggingsbeleid ultimo 2022. Als peildatum voor het vereist eigen vermogen geldt het jaareinde van het jaar voorafgaand aan het gerapporteerde verslagjaar.

Premie voor risico pensioenkring		Premie RTS	Premie gedempt	Premie feitelijk
(bedragen x € 1.000)				
Actuarieel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling	regulier	8.778	10.253	10.253
	risicopremie overlijden	287	287	287
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten		246	287	287
De risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit		156	156	156
Solvabiliteitsopslag		2.386	2.789	2.789
<b>Toetswaarde premie *</b>		<b>11.853</b>	<b>13.772</b>	<b>13.772</b>
<b>Overige premie</b>				
Directe uitvoeringskosten		1.860	1.860	1.860
Actuarieel benodigd voor inkoop voorwaardelijke onderdelen van de regeling		16.151	19.276	19.276
Extra bijdrage werkgever		0	0	264
<b>Totaal *</b>		<b>29.864</b>	<b>34.908</b>	<b>35.172</b>

\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De pensioenkring voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie.

## Vereist vermogen

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 126,0%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille zou deze uitkomen op 125,2%.

## 7.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring GE Nederland
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	De minimale premiedekkingsgraad van Pensioenkring GE Nederland voldoet aan de afspraken die zijn gemaakt met de sociale partners (opdrachtaanvaarding).
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van vereist eigen vermogen (VEV). Deze is gelijk aan 25,5% met een bandbreedte tussen 20,5% en 30,5%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Bijstortingsverplichting Op basis van de bijstortingsverplichting van de aangesloten onderneming is korting van aanspraken in principe nooit aan de orde. Uitsluitend indien de aangesloten ondernemingen onevenredig worden geschaad kan het Fonds het instrument van korten toepassen.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring GE Nederland
<p>Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.</p> <p>Specifiek voor Pensioenkring GE Nederland is dit vertaald naar: een onvoorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf voor actieve en arbeidsongeschikte deelnemers en een voorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Hierbij is de maatstaf voor actieve en arbeidsongeschikte deelnemers gelijk aan de procentuele jaarstijging van de CAO-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen per 30 september. De maatstaf voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is gelijk aan de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle bestedingen per 30 september (niet afgeleid).</p>	<p>Risicobereidheid op korte termijn Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV. Deze is gelijk aan 25,5% met een bandbreedte tussen 20,5% en 30,5%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.</p> <p>Risicobereidheid op lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit het HBT gelijk aan 90%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit het HBT gelijk aan 90%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweersscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 15%.</li> </ul>
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
<p>Adequate communicatie.</p> <p>Specifiek voor Pensioenkring GE Nederland is dit vertaald naar:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.</li> <li>2. Kennis en inzicht verschaffen aan de werkgever voor een passende arbeidsvoorwaarde pensioen.</li> </ol>	<p>De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.</p>

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomangement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

### Matching/Renterisico

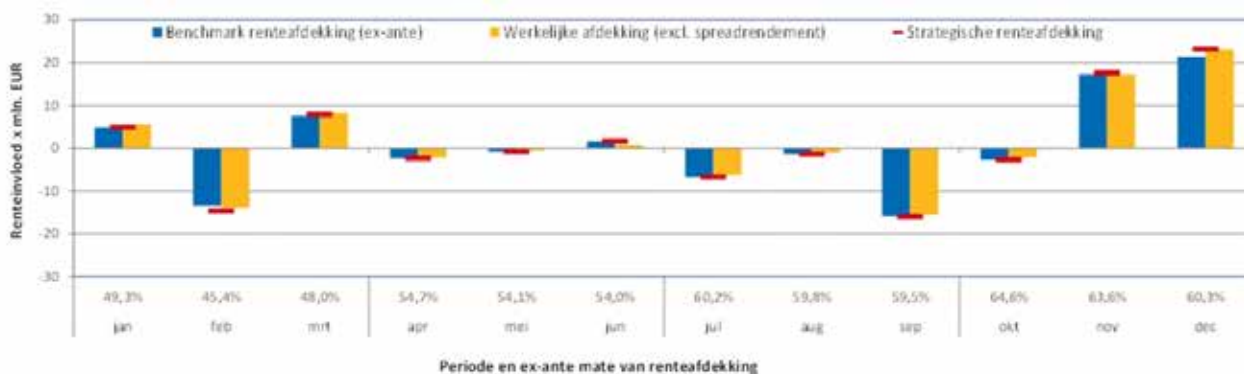
De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waardestijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

De pensioenkring dekt strategisch 70% van het renterisico van de nominale verplichtingen af. Hierbij geldt een marge van 3%-punt boven en onder het gewenste niveau van de afdekking van het renterisico. Het gewenste niveau van de afdekking van het renterisico is gebaseerd op de rentegevoeligheid van de verplichtingen onder de swapcurve zonder UFR.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate

van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de renterisico-afdekking verhoogd naar een nieuw strategisch niveau van 70,0%.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de



gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestafel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

Rente	-1,50%	-1,00%	-0,50%	0,00%	0,50%	1,00%	1,50%
<b>Aandelen</b>							
<b>20%</b>	127,5	134,7	142,3	150,3	158,8	167,5	176,7
<b>10%</b>	122,4	128,9	135,9	143,1	150,7	158,7	167,0
<b>0%</b>	117,2	123,1	129,4	<b>135,9</b>	142,7	149,8	157,2
<b>-10%</b>	112,0	117,3	122,9	128,7	134,7	141,0	147,5
<b>-20%</b>	106,9	111,5	116,4	121,5	126,7	132,1	137,7

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverskil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverskil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverskil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

### **Kredietrisico**

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

### **Liquiditeitsrisico open pensioenkring**

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een open pensioenkring met premie-inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de premie-inkomsten en aanvullend vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kasbuffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus, wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

### **Verzekeringstechnisch risico**

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

### **ESG-risico**

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Uitbestedingsrisico

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk spelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt,

wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## **Ontwikkelingen in 2024**

### **Wijziging opnameleeftijd pensioenregeling**

Met ingang van 1 januari 2024 is voor werknemers de opnameleeftijd in de pensioenregeling gewijzigd in 18 jaar. Tot nu toe was de opnameleeftijd 21 jaar. Deze wijziging komt voort uit de Wet toekomst pensioenen. Voor jongeren betekent dit dat ze langer pensioen op kunnen bouwen.

### **Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen**

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners faciliteert bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1 januari 2026 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.

## 7.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring GE Nederland

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland is per 1 september 2021 ingesteld. Dat is de datum waarop Pensioenkring GE Nederland van start is gegaan.

### Samenstelling Belanghebbendenorgaan Pensioenkring GE Nederland

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit de vertegenwoordiging van de geledingen van de aangesloten werkgevers, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De samenstelling van het belanghebbendenorgaan is op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

- Nina Nijs (voorzitter) - namens de deelnemers
- Taugir Sardar - namens de werkgevers
- Sjoerd Lousberg - namens de werkgevers
- Dirk van Unnik - namens de deelnemers
- Fred Bos - namens de pensioengerechtigden
- Arjan van der Linde - namens de werkgevers
- Herman van der Breggen - aspirant lid belanghebbendenorgaan

Aspirant lid Herman van der Breggen heeft in oktober 2023 het leertraject "Geschikt worden op niveau A" bij SPO Nyenrode afgerond.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. De eerste vergadering met het bestuur vond plaats in mei. Deze vergadering stond in het teken van het deeljaarverslag 2022 met de financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland. De tweede vergadering vond plaats in december. In deze vergadering zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, de pensioenopbouw en premie voor 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 zeven eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

Wet toekomst pensioenen;

- Wet toekomst pensioenen
- ontheffing van DNB voor toekomstbestendig indexeren
- keuzebegeleiding door middel van videobellen
- communicatiecampagne najaar 2023
- haalbaarheidstoets
- beleggingsplan 2024
- rapportages over Pensioenkring GE Nederland

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomanagementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van belanghebbendenorgaan toegang tot SPO-Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel en was er een bewustwordingssessie voor compliance. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland heeft deze themadagen bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft goedkeuring verleend aan:

- toeslagverlening inactieven
- beleggingsplan 2024
- jaarplan 2024 van de pensioenkring
- toeslagbesluit 2024.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling van de pensioenkring over 2022
- pensioenreglement 2024 van de pensioenkring
- communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring
- ABTN 2023 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn verder onder meer de maand- en kwartaalrapportages en de risicomanagementrapportages van de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau beantwoord.

## Bevindingen

De bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft de volgende bevindingen:

### Financieel

Het verloop van de dekkingsgraad werd in 2023 bepaald door twee factoren. Enerzijds is de rente licht gedaald, anderzijds was het beleggingsrendement over alle beleggingscategorieën positief. Per saldo was het effect van de rente en het beleggingsrendement op de dekkingsgraad positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 135,9% (129,4% per eind 2022) en de beleidsdekkingsgraad 138,3% (125,6% per eind 2022). Ook is er een aanvullende toeslag verleend aan inactieven.

### Toeslagverlening

Het definitieve besluit voor de toeslagverlening aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is na 31 december 2022 genomen. Hierdoor is de toeslagverlening van 6,61% niet verwerkt in 2022, maar meegenomen in 2023. Het belanghebbendenorgaan adviseerde een aanvullende toeslagverlening die in overleg met DNB is gerealiseerd. Met terugwerkende kracht is per 1 januari 2023 een aanvullende toeslag toegekend van 6,61%. Tot slot is een toeslag toegekend per 1 januari 2024 van 0,21%. Aan de actieven is per 1 januari 2024 een onvoorwaardelijke toeslag verleend van 6,31%.

## Beleggingen

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg 14,2%. De categorie aandelen droeg 9,4%-punt bij aan het totaalrendement en de categorie vastrentend 3,1%-punt. Verder leverde de overlay nog een bijdrage van 1,5%-punt.

Over 2023 is een goed beleggingsrendement behaald van 14.2%. Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 9,4%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het belanghebbendenorgaan heeft het beleggingsrendement beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel is in het licht van de marktontwikkelingen.

## Verslaglegging en verantwoording

Het belanghebbendenorgaan is van mening dat de verslaglegging en het afleggen van verantwoording goed en professioneel geregeld zijn. De maandelijkse verslaglegging en de kwartaalrapportages stellen het belanghebbendenorgaan voldoende in staat het bestuur en de uitvoerders te beoordelen.

## Communicatie

Gezien de complexe pensioenregeling is er regelmatig overleg geweest over voldoende maatwerk in onder andere de communicatie naar de (gewezen) deelnemers maar ook in de projectaanpak van de transitie naar de Wtp.

## Het totale oordeel

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot het volgende totale oordeel.

Het belanghebbendenorgaan heeft de samenwerking met Stap, het bestuur en het bestuursbureau als constructief en plezierig ervaren. Er is altijd bereidheid voor meer overleg en aanvullende expertise om tot het beste besluit te kunnen komen. Binnen het belanghebbendenorgaan is de samenwerking goed en harmonieus verlopen.

Rotterdam, 13 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring GE Nederland

Nina Nijs (voorzitter)

Taugir Sardar

Sjoerd Lousberg

Dirk van Unnik

Fred Bos

Arjan van der Linde

## Reactie bestuur

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring GE Nederland voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.





Pensioenkring

## 8. Verslag Pensioenkring TotalEnergies Nederland

## 8.1 Kerngegevens

	2023	2022
<b>Aantal deelnemers</b>		
Actieven en arbeidsongeschikten	807	776
Gewezen deelnemers	473	452
Pensioengerechtigden	517	509
<b>Totaal</b>	<b>1.797</b>	<b>1.737</b>
<b>Dekkingsgraad</b>		
Beleidsdekkingsgraad	116,2%	119,3%
Feitelijke dekkingsgraad	116,5%	113,1%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad	119,4%	119,5%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>		
Pensioenvermogen	495.966	454.690
Technische voorzieningen risico pensioenkring	425.604	401.982
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	49	54
Eigen vermogen	70.313	52.654
Minimaal vereist eigen vermogen	17.596	16.603
Vereist eigen vermogen	82.708	78.513
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>		
Kostendeekkende premie	13.993	19.319
Gedempte premie	13.159	11.792
Feitelijke premie	13.277	11.977
Pensioenuitkeringen	14.544	13.198
<b>Toeslagen</b>		
Deelnemers	0,21%	7,76%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,21%	7,76%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	6,79%	6,79%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	6,79%	6,79%
<b>Beleggingsrendement</b>		
Per jaar	9,7%	-25,7%
<b>Kostenratio's</b>		
Pensioenuitvoeringskosten	0,15%	0,14%
Vermogensbeheerkosten	0,40%	0,40%
Transactiekosten	0,12%	0,12%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>		
Actieven en arbeidsongeschikten	22,5	22,8
Gewezen deelnemers	22,7	23,3
Pensioengerechtigden	9,4	9,4
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>16,6</b>	<b>16,8</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,33%</b>	<b>2,61%</b>

## 8.2 Algemene informatie

Pensioenkring TotalEnergies Nederland is vanaf 1 januari 2022 operationeel. Per deze datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting TOTAL Pensioenfonds Nederland in liquidatie overgedragen aan Stap Pensioenkring TotalEnergies Nederland door middel van een collectieve waardeoverdracht. De aangesloten werkgevers en Stap zijn per 1 januari 2022 een uitvoeringsovereenkomst aangegaan voor een periode van vijf jaar.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Jaap Schepen (1964), voorzitter namens de werkgevers	01-02-2023	01-01-2026	01-01-2030	01-01-2034
Jan Riedijk (1976), lid namens de werkgevers	01-01-2021	01-01-2026	01-01-2030	01-01-2034
Pim Ravia (1979), lid namens de deelnemers	22-11-2023	01-01-2026	01-01-2030	01-01-2034
Gijs van Dalen (1955), lid namens de pensioengerechtigden	14-07-2022	01-01-2026	01-01-2030	01-01-2034

In verband met het vertrek van Alex van Schaik bij TotalEnergies Nederland per 1 februari 2023, heeft Jaap Schepen de functie van voorzitter van het belanghebbendenorgaan overgenomen.

In 2023 heeft Jeroen ten Berg, lid namens de deelnemers, aangegeven dat hij niet meer werkzaam is bij een aangesloten onderneming van TotalEnergies Nederland en wil terugtreden als lid van het Belanghebbendenorgaan. Daarom zijn er verkiezingen georganiseerd en Pim Ravia heeft zich daarvoor kandidaat gesteld. Er waren geen tegenkandidaten en Pim Ravia is op 22 november 2023 benoemd als lid van het Belanghebbendenorgaan. Met het oog op toekomstige vacatures is het Belanghebbendenorgaan gedurende 2023 uitgebreid met een aspirant lid, die de vergaderingen als toehoorder bijwoont.

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft in 2023 twee keer een overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 stond het overleg in het teken van het jaarverslag 2022 en het tweede overleg heeft in december 2023 plaatsgevonden. Daarin zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergaderingen met het bestuur, heeft het belanghebbendenorgaan ook vijf eigen vergaderingen gehad waarbij een delegatie van het bestuursbureau aanwezig was.

## 8.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst in de zin van artikel 10 van de Pensioenwet. Meer specifiek betreft deze pensioenregeling een CDC-regeling. In een CDC-regeling staat de premie vast en vormt de premie het budget voor de opbouw van pensioen.
<b>Pensioenleeftijd</b>	Leeftijd 67 jaar
<b>Toeslagleeftijd</b>	Leeftijd 21 jaar
<b>Pensioengevend salaris</b>	Voor elke deelnemer wordt per 1 januari van elk jaar een jaarsalaris bepaald. Het jaarsalaris is gelijk aan 14 maal het basismaandsalaris op 1 januari van enig jaar, vermeerderd met 12 maal de eventuele ploegentoeslag per 1 januari van datzelfde jaar, de toeslag 13e maand per 1 januari van datzelfde jaar en, met ingang van 1 januari 2020, de toeslag vakantietoeslag per 1 januari van datzelfde jaar, waarbij het jaarsalaris wordt gemaximeerd op € 128.810 (niveau 2023).
<b>Franchise</b>	De opbouwfranchise bedraagt € 16.322 (niveau 2023). De premiefranchise bedraagt € 17.488 (niveau 2023).
<b>Pensioengrondslag</b>	De pensioenpremiegrondslag is gelijk aan het jaarsalaris verminderd met de premiefranchise. De pensioenopbouwgrondslag is gelijk aan het jaarsalaris verminderd met de opbouwfranchise.
<b>Opbouwpercentage ouderdomspensioen</b>	Het beoogd opbouwpercentage is 1,738% (2023). Het feitelijk opbouwpercentage is 1,738% (2023).
<b>Partnerpensioen</b>	Het beoogde opbouwpercentage bedraagt voor het partnerpensioen 1,313% van de pensioenopbouwgrondslag.
<b>Wezenpensioen</b>	Indien een deelnemer komt te overlijden bedraagt het verzekerde wezenpensioen 20% van het partnerpensioen, indien en zolang één van beide ouders van het kind is overleden.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

## Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen	Totaal
Per 31 december 2022	776	503	6	452	1.737
Bij	94	27	0	56	177
Af	63	18	1	35	117
Per 31 december 2023	807	512	5	473	1.797

## Financieringsbeleid

Sociale partners komen de premiehoogte en premieperiode overeen. Voor 2023 bedraagt de premie 30,9% van de pensioenpremiegrondslag.

## Feitelijke premie

De feitelijke jaarpremie is voor 2023 vastgesteld op 30,9% van de pensioenpremiegrondslag. De premie wordt jaarlijks door het bestuur getoetst om vast te stellen of het beoogde opbouwpercentage kan worden verstrekt. Indien de feitelijke premie lager is dan de gedempte premie, dan wordt het opbouwpercentage zodanig verlaagd dat de feitelijke premie hoger is dan de gedempte premie.

## Gedempte premie

Om conform de Pensioenwet te toetsen in hoeverre de feitelijke premie voldoet aan de wettelijke eisen, hanteert de pensioenkring een gedempte premie. De gedempte premie wordt vastgesteld op basis van onder andere de volgende uitgangspunten en wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslagsom.

<b>Basispremie</b>	Actuariële koopsom voor het in het jaar op te bouwen ouderdoms- en nabestaandenpensioen vermeerderd met de risicopremies voor het partnerpensioen en wezenpensioen en premievrijstelling.
<b>Rekenrente</b>	De berekening van de gedempte actuariële kostendekkende premie is gebaseerd op een verwacht rendement op basis van het huidige strategisch beleggingsbeleid. Hierbij geldt dat het rendement op vastrentende waarden gelijk is aan de rentetermijnstructuur van 31 december 2021. Het rendement op vastrentende waarden staat voor de periode van 1 januari 2022 tot 1 januari 2027 vast. Voor de risicopremies (meetkundig) zijn de hoogtes gelijk gesteld aan de maximale rendementsparameters zoals vastgesteld in artikel 23a van het Besluit FTK (parameters vanaf 2020). De curve is verlaagd met circa 1,9% voor inflatie. De verlaging van circa 1,9% is gebaseerd op de groeivoet van het consumentenprijsindexcijfer CPI van 1,9% en het ingroei-pad van 1,8% naar 1,9%. Het in aanmerking genomen ingroei-pad voor de prijsinflatie is vastgesteld op basis van het door DNB gepubliceerde ingroei-pad op 1 oktober. De groeivoet en ingroei-pad staan eveneens vast voor de periode van 1 januari 2022 tot 1 januari 2027.
<b>Solvabiliteit</b>	Indien de opslag voor solvabiliteit ter grootte van het vereist eigen vermogen op het inkoop-tarief op basis van het netto verwacht nominaal rendement hoger is dan het verschil tussen het inkoop-tarief op basis van het netto verwacht reëel rendement en het netto verwacht nominaal rendement, dan wordt in plaats van het netto verwacht reëel rendement het netto verwacht nominaal rendement gehanteerd met een opslag voor solvabiliteit.

## Sterftekansen

Ontleend aan Prognosetafel 2022 zoals gepubliceerd door het Koninklijke Actuariel Genootschap. Bij gebruik van de prognosetafel wordt rekening gehouden met leeftijdsafhankelijke ervaringssterftekansen die zijn vastgesteld met behulp van het Demographic Horizons™ model (Aon).

## Kostendekkende premie

Naast de gedempte premie wordt jaarlijks ook de kostendekkende premie bepaald. De kostendekkende premie wordt op dezelfde grondslagen berekend als de gedempte premie, met uitzondering van de rekenrente. Bij de kostendekkende premie wordt de actuele rentetermijnstructuur gebruikt zoals deze door DNB gepubliceerd wordt per 31 december van het voorafgaande jaar.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland, komen ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsen wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn geen klachten afgehandeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	0	0
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 8.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>157,6</b>	<b>31,9</b>	<b>32,0</b>	<b>142,7</b>	<b>31,4</b>	<b>32,0</b>
Opkomende markten	27,7	5,6	6,0	26,9	5,9	6,0
Ontwikkelde markten	129,8	26,2	26,1	115,7	25,5	26,1
<b>Private equity</b>	<b>25,8</b>	<b>5,2</b>	<b>4,0</b>	<b>25,8</b>	<b>5,7</b>	<b>4,0</b>
<b>Vastgoed</b>	<b>38,2</b>	<b>7,7</b>	<b>8,0</b>	<b>41,5</b>	<b>9,1</b>	<b>8,0</b>
Niet-beursgenoteerd	38,2	7,7	8,0	41,5	9,1	8,0
<b>Vastrentende waarden *</b>	<b>245,7</b>	<b>55,2</b>	<b>56,0</b>	<b>221,5</b>	<b>53,8</b>	<b>56,0</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	12,9	2,6	2,8	12,2	2,7	2,8
Hoogrentende bedrijfsobligaties	38,6	7,8	8,4	36,4	8,0	8,4
Hypotheken Nederland	72,6	14,7	14,0	46,3	10,2	14,0
Staatsleningen opkomende markten	39,2	7,9	8,4	37,7	8,3	8,4
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	82,4	16,6		88,8	19,5	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>83,4</b>	<b>16,9</b>		<b>81,7</b>	<b>18,0</b>	
<b>Overlay</b>	<b>-56,0</b>	<b>-11,3</b>	<b>22,4</b>	<b>-58,8</b>	<b>-12,9</b>	<b>22,4</b>
Interest Rate Swap	-60,2	-12,2		-63,6	-14,0	
FX Forward	4,2	0,9		4,9	1,1	
<b>Totaal ** / ***</b>	<b>494,6</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>454,3</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

In december 2023 is, het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn er voor het beleggingsplan 2024 geen wijzigingen in de allocatie van de assets aangebracht.



## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>18,8</b>	<b>17,0</b>	<b>1,5</b>	<b>5,8</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	8,4	6,1	2,2	0,5
Aandelen ontwikkelde markten (MM Developed World Equity Index Fund)	21,2	19,6	1,4	5,3
<b>Private Equity</b>	<b>4,7</b>	<b>4,7</b>	<b>0,0</b>	<b>0,3</b>
Private Equity (Asia Alternatives CP V)	-2,8	-2,8	0,0	-0,0
Private Equity (Asia Alternatives Delaware V)	39,7	39,7	0,0	0,0
Private Equity (Blue Sky Group Private Equity Europe I)	7,7	7,7	0,0	0,1
Private Equity (Blue Sky Group Private Equity Europe Secondaries II)	2,3	2,3	0,0	0,0
Private Equity (Blue Sky Group Private Equity US II)	7,2	7,2	0,0	0,2
Private Equity (LODH Euro Choice IV SC LP)	35,2	35,2	0,0	-0,0
<b>Vastgoed</b>	<b>-7,9</b>	<b>-7,9</b>	<b>0,0</b>	<b>-0,8</b>
Niet-beursgenoteerd vastgoed (Blue Sky Group Real Estate Asia IV Private)	-4,7	-4,7	0,0	-0,0
Niet-beursgenoteerd vastgoed (Blue Sky Group RE Asia Pacific Core Private)	-6,8	-6,8	0,0	-0,1
Niet-beursgenoteerd vastgoed (Blue Sky Group Real Estate Europe Core Priv.)	-5,6	-5,6	0,0	-0,2
Niet-beursgenoteerd vastgoed (Blue Sky Group Real Estate Europe II Private)	-48,5	-48,5	0,0	-0,0
Niet-beursgenoteerd vastgoed (Blue Sky Group Real Estate Netherlands Core)	-9,8	-9,8	0,0	-0,2
Niet-beursgenoteerd vastgoed (Blue Sky Group Real Estate USA Private Active)	-9,1	-9,1	0,0	-0,3
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>6,8</b>	<b>7,2</b>	<b>-0,4</b>	<b>3,3</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund - Unhedged)	5,7	5,6	0,1	0,2
Hoogrentende bedrijfsobligaties (MM Global High Yield Fund)	10,0	9,6	0,4	0,8
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	1,9	5,7	-3,6	0,2
Staatsleningen opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	10,8	7,7	2,9	0,8
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	7,0	7,0	0,0	1,3
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,7</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>8,1</b>	<b>7,8</b>	<b>0,3</b>	<b>9,2</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>0,5</b>
Interest Rate Swap				0,1
FX Forward				0,4
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>9,7</b>			<b>9,7</b>

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1).

De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 5,8%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM Developed World Equity Index Fund had met 5,3%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM Developed World Equity Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Dat het beleggingsfonds een positief relatief rendement behaalde kwam vooral door het uitsluitingsbeleid. Daarnaast droeg het terugvorderen van dividendbelasting positief bij. Bij het berekenen van het benchmarkrendement wordt de mogelijkheid om dividendbelasting terug te vorderen niet meegenomen, terwijl dit door de fiscale status van het beleggingsfonds deels wel mogelijk is.

#### *Ontwikkeling aandelen opkomende markten*

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde goede aandelselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

### Toelichting resultaten private equity

Pensioenkring TotalEnergies Nederland belegt in een aantal private equity beleggingen via verschillende fund of funds die beheerd worden door Blue Sky Group (BSG). Dat betekent dat deze fondsen beleggen in private equity fondsen. De fondsen hebben elk hun eigen geografische focus. Het Europe I fonds heeft een portefeuille met Europese upper mid-market fondsen. EuroChoice IV heeft een focus op de Europese lower mid-market, de onderliggende investeringen in EuroChoice IV zijn bijna afgebouwd. Asia Alternatives richt zich op de Aziatische markt en heeft onderliggend de meeste exposure naar India en China. Het US Fund II richt zich op Amerikaanse fondsen actief in de mid-market. Dit fonds heeft een sterke performance gehad in 2023 dat was breed gedragen over de hele portefeuille. Secondaries II belegt via twee onderliggende managers in belangen op de tweede hands markt voor private equity belangen. Dit fonds had een vlak en daarmee wat teleurstellend 2023.

## Toelichting resultaten vastgoed

Pensioenkring TotalEnergies Nederland belegt in niet-beursgenoteerd vastgoed via zes vastgoedpools die beheerd worden door Blue Sky Group (BSG). Iedere vastgoedpool heeft een eigen beleggingsstrategie. BSG selecteert/selecteerde onderliggende niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen die qua regio- en sectorallocatie passen bij de strategie van de respectievelijke pools. De oudste vastgoedpool startte in juli 2013 en richt zich op beleggingen in Europa die waarde toevoegen. De jongste pool begon in maart 2017 en focust zich op vastgoedbeleggingen in Nederland.

De pensioenkring heeft per ultimo Q4 2023 EUR 38,2 mln belegd in niet-beursgenoteerd vastgoed. Daarvan is ongeveer de helft (50,3%) belegd in Europa. De allocatie naar Noord-Amerika neemt met 28,9% van de portefeuille een tweede plaats in. In Azië-Pacific is het minste belegd. Deze allocatie bedroeg per 31 december 2023 20,7%.

In totaal heeft de pensioenkring met de zes BSG-vastgoedpools exposure naar 27 onderliggende niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. Deze hebben gezamenlijk belegd in bijna 3.500 gebouwen. Bijna alle pools lieten gedurende het jaar een afwaardering zien.

## Toelichting resultaten vastrentende waarden

Vastrentende waarden droegen 3,3%-punt bij aan het totaal rendement. De portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties leverde met 1,3%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

### *Ontwikkeling discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalde de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren.

### *Ontwikkeling staatsobligaties opkomende markten*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

#### *Ontwikkeling investment grade bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

Het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged kent een passieve beleggingsstijl. Het beleggingsfonds kan, in tegenstelling tot de benchmark naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

#### *Ontwikkeling hoogrentende bedrijfsobligaties*

Het rendement van het MM High Yield Fund – Unhedged was licht hoger dan dat van de benchmark. Zowel sector allocatie als selectie van obligaties binnen de sectoren leverden positieve resultaten op.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheeklen*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheeklen ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheeklen liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheeklen zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

#### *Ontwikkelingen liquiditeiten*

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

#### **Toelichting resultaten overlay**

De overlay, bestaande uit renteswaps en valutaforwards, heeft voornamelijk als doel om de dekking van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 0,5%-punt bij aan het rendement. Marktrenten zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

## Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023 Cijfers in % *	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	-0,0	0,4
Private Equity	-0,0	0,0
Vastgoed	-0,0	0,0
Vastrentende waarden	0,1	-0,3
Liquiditeiten	0,1	-0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,2</b>	<b>0,1</b>

*\* Als gevolg van afrondingen is het mogelijk dat de optelling van de verschillende effecten niet overeenkomt met het eerder getoonde relatieve rendement.*

Het positieve relatieve rendement wordt zowel veroorzaakt door het allocatie effect als het selectie effect. De grootste positieve bijdrage aan het allocatie effect kwam van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties, namelijk met 0,2%-punt. Het MM Developed World Equity Index Fund zorgde voor de grootste positieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met 0,3%-punt. Hier stond een negatieve bijdrage van het MM Dutch Mortgage Fund van -0,5%-punt tegenover.

## 8.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	736	679	0,15	0,14
Kosten vermogensbeheer	2.350	1.969	0,40	0,40
Transactiekosten	285	577	0,12	0,12
<b>Totaal **</b>	<b>3.371</b>	<b>3.225</b>	<b>0,67</b>	<b>0,66</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie van Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	468	441	0,10	0,09
Administratiekostenvergoeding meerwerk	17	37	0,00	0,01
Exploitatiekosten	287	235	0,06	0,05
Overige kosten	51	40	0,01	0,01
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-87	-74	-0,02	-0,02
<b>Totaal **</b>	<b>736</b>	<b>679</b>	<b>0,15</b>	<b>0,14</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekostenvergoeding is in 2023 toegenomen als gevolg van de jaarlijkse indexatie. Deze bedroeg 1,75% voor 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten zijn in 2023 toegenomen. Deze kosten zijn samen met de overige kosten in 2023 onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en een toename van de kosten voor het toezicht door DNB.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (287). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer (in € 1.000)	736	679
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	556	528

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

Voor de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigden is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark op dit moment niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 2.350 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
	€	€
<b>Kosten vermogensbeheer</b>		
Directe kosten vermogensbeheer	909	806
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	1.441	1.163
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>2.350</b>	<b>1.969</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder:
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (909) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (1.249). Een deel van deze directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (4) en deze zijn hierna in de paragraaf Transactiekosten verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige kosten (337) bij de vermogensbeheerder hier onder indirecte kosten verantwoord. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Een deel van de kosten is geschat. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	149	188	0,03	0,04
Private equity	256	231	0,06	0,05
Vastgoed	509	524	0,11	0,11
Vastrentende waarden	523	486	0,11	0,10
Overig	825	466	0,18	0,10
<b>Totaal</b>	<b>2.263</b>	<b>1.895</b>	<b>0,49</b>	<b>0,39</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	87	74	0,02	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>2.350</b>	<b>1.969</b>	<b>0,51</b>	<b>0,40</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 0,11%-punt hoger dan in 2022 (0,40%). De stijging van de kosten vermogensbeheer is voornamelijk het gevolg van de hogere kosten in de categorie overig. Dit is mede veroorzaakt door een factuur uit 2022 m.b.t. de collectieve waardeoverdracht die pas in 2023 is verwerkt.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen;
- niet-beursgenoteerd vastgoed: de transactiekosten zijn gebaseerd op werkelijke kosten, vanuit opgave van de manager. Voorbeelden van deze transactiekosten zijn acquisitie-, aan- en verkoopkosten en notariskosten.

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	56	132	0,01	0,03
Vastrentende waarden	218	357	0,05	0,07
Derivaten	11	89	0,00	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>285</b>	<b>577</b>	<b>0,06</b>	<b>0,12</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.



In bovenstaande kosten is een bedrag van 25 (2022: 208) begrepen voor toe-en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen. De transactiekosten in 2023 zijn 0,06%-punt lager dan vorig jaar (2022: 0,12%). Deze daling kan worden verklaard doordat er bij de start van de pensioenkring in januari 2022 meer transactiekosten gemaakt zijn dan in het jaar 2023.

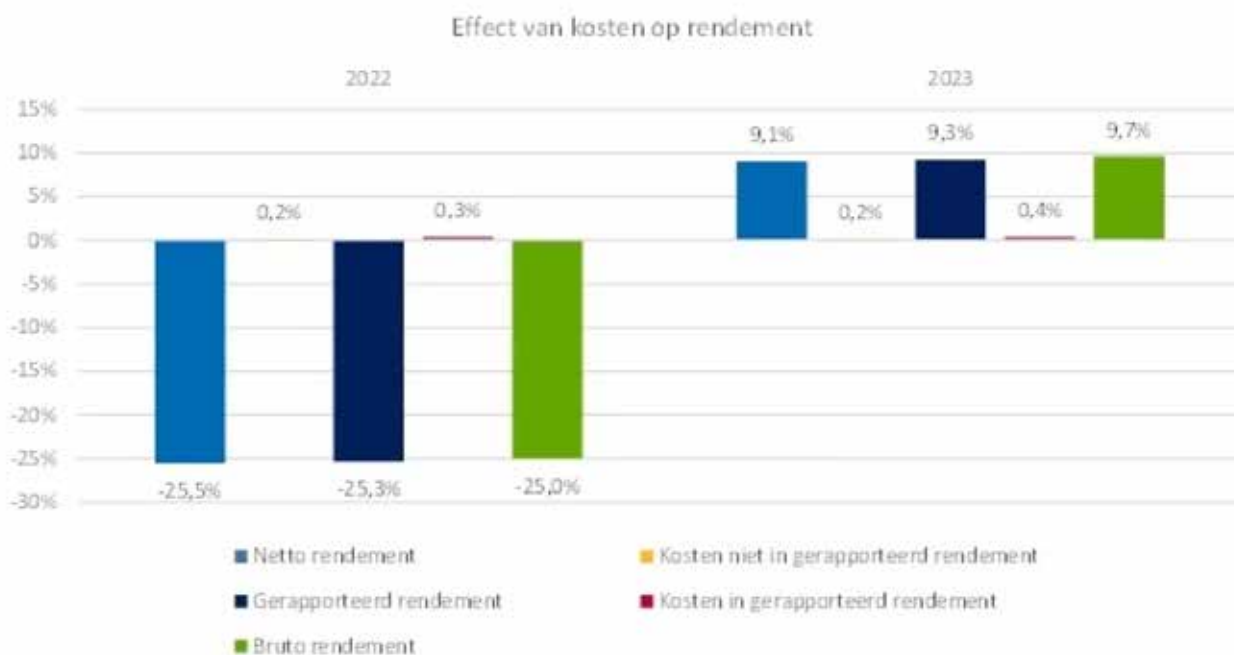
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,51% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,05%-punt (2022: 0,05%-punt) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Dit wordt met name veroorzaakt door de geschatte prestatieafhankelijke vergoedingen van de vastgoedbeleggingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,40%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 2.077 ten opzichte van 212 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 0,3% op jaarbasis. Een tracking error van 0,3% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,3% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,67% is. En er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,6% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken en op basis van een analyse uit de markt.

## 8.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De rente heeft in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 9,7% zorgde daarentegen voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 113,1% naar 116,5%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gedaald van 119,3% naar 116,2% en is lager dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 119,4%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een ontoereikende solvabiliteit. De pensioenkring heeft om die reden een herstelplan opgesteld. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van markttrente 116,5%. De dekkingsgraad op basis van markttrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus			
Cijfers in %		2023	2022
Beleidsdekkingsgraad		116,2	119,3
Feitelijke dekkingsgraad		116,5	113,1
Dekkingsgraad op basis van markttrente		116,5	112,8
Reële dekkingsgraad		86,8	91,2
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1	104,1
Vereiste dekkingsgraad		119,4	119,5
Rekenrente vaststelling TV		2,33	2,61

### Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad voor Pensioenkring TotalEnergies lag per 31 december 2022 (119,3%) lager dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (119,5%). Na overleg met DNB op 19 april 2023 is bevestigd dat in 2023 geen herstelplan ingediend hoefde te worden.

De situatie is eind 2023 gewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (116,2%) wederom lager ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (119,4%). De pensioenkring heeft op 28 maart 2024 een herstelplan ingediend bij DNB. In dit herstelplan is voor de netto rendementen van de zakelijke waarden uitgegaan van de door de toezichthouder voorgeschreven maximum rendementen en voor de staatsobligaties van het rendement uit de ontwikkeling van de (forward) rentes volgens de RTS per 31 december 2023. Uit het ingediende herstelplan blijkt dat de pensioenkring ultimo 2026 een beleidsdekkingsgraad heeft die boven de vereiste dekkingsgraad ligt en dan uit herstel zal zijn. Er zijn daarom geen aanvullende maatregelen nodig. Op 21 mei 2021 heeft DNB ingestemd met het in 2024 ingediende herstelplan.

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (116,2%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,1%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland niet aan de orde.

## Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen. De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) is de grens waarop de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland per 30 september 2023 gelijk aan 141,1%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en -rechten van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) voor alle huishoudens. Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde prijsindex per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

Per 31 december 2023 is er een toeslag van 0,21% (2022: 7,76%) aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring TotalEnergies Nederland verleend. De gemiste toeslag per 31 december 2023 bedraagt voor de de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden 6,79% (2022: 6,79%).

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Pensioenkring TotalEnergies Nederland worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en is afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring. Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur.
- Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag.
- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag van de CPI te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist vermogen.
- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.

## Inhaaltoeslag

Bij het voormalige Total Pensioenfonds zijn in de periode van 1 januari 2008 tot en met 1 januari 2012 achterstanden in het toekennen van toeslagen en de geambieerde pensioenopbouw ontstaan. Daarnaast zijn in deze periode de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten en de pensioenopbouw gekort. Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en/of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen uit de periode van 1 januari 2008 tot en met 1 januari 2012 zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- inhaal van indexatieachterstand;
- herstel van kortingen op opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten;
- herstel van korting op pensioenopbouw;
- herstel geambieerde pensioenopbouw.

## 8.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen, de verleende toeslagen en de collectieve waardeoverdracht vanuit de voormalige Stichting TOTAL Pensioenfonds Nederland.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000)		
Categorie resultaat	2023	2022
Resultaat op beleggingen	30.361	-158.856
Resultaat op wijziging RTS	-13.953	147.532
Resultaat op premie	1.499	-4.391
Resultaat op waardeoverdrachten	-50	97.579
Resultaat op kosten	0	47
Resultaat op uitkeringen	25	17
Resultaat op kanssystemen	1.319	386
Resultaat op toeslagverlening	-974	-27.936
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-566	-1.718
Resultaat op andere oorzaken	-2	-6
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>17.659</b>	<b>52.654</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten vermogensbeheer;
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 30.361. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,28%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -15.065.

Daarnaast heeft DNB eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Hiervan is het resultaat 1.112. Het totaal resultaat van de wijziging van de rente bedraagt -13.953.

## Premie

In 2023 is de opbouw van pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van een premie van 30,9% van de totale pensioenpremiegrondslag. De premie ligt boven het niveau van de kostendekkende premie (zie ook "Kostendekkende premie"). Het resultaat op de premie bedraagt 1.498.

## Waardeoverdrachten

Doordat de grondslagen waar de wettelijke tarieven op gebaseerd zijn afwijken van de grondslagen zoals die door de pensioenkring zijn vastgesteld ontstaat een actuariel resultaat bij waardeoverdrachten. Dit verklaart het resultaat op waardeoverdrachten van -50.

## Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt 1.319.

## Toeslagverlening

In het boekjaar is een toeslag verleend. Het resultaat op toeslagverlening in het boekjaar bedraagt -974. Dit betreft de toename van de aanspraken per 1 januari 2024 (866), aangevuld met het verschil tussen de vorig jaar ingeschatte en de werkelijke mutatie van de technische voorzieningen als gevolg van de verleende toeslagen per 1 januari 2023 (108). Dit laatste verschil is met name ontstaan doordat bij de inschatting de indexatie van de premievrije opbouw niet was meegenomen.

## Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt -565. Dit resultaat wordt onder andere veroorzaakt door een grondslagwijziging (-122), de actualisatie (verhoging) van de kostenvoorziening (-160) en een aanpassing van het reglement (-283).

## Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw, de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag en opslag voor toekomstige uitvoeringskosten.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte premie is gebaseerd op de rendementscurve die is vastgesteld met het verwacht rendement op basis van het strategisch beleggingsbeleid en daarna gecorrigeerd is voor inflatie. Deze curve geldt voor de periode van 1 januari 2022 tot 1 januari 2027. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan het vereist eigen vermogen gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid. Als peildatum voor het vereist eigen vermogen geldt het jaareinde van het jaar voorafgaand aan het gerapporteerde verslagjaar.

Premie voor risico pensioenkring		Premie RTS	Premie gedempt	Premie feitelijk
(bedragen x € 1.000)				
Actuarieel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling	regulier	10.408	6.920	9.871
	risicopremie overlijden	537	537	537
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten		208	138	197
De risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit		218	218	218
<b>Toetswaarde premie</b>		<b>11.371</b>	<b>7.813</b>	<b>10.823</b>
<b>Overige premie</b>				
Opslag VEV		2.007	1.334	1.903
Opslag uitvoeringskosten		551	551	551
Actuarieel benodigde premie voor inkoop voorwaardelijke onderdelen van de regeling		-	3.461	-
<b>Totaal</b>		<b>13.929</b>	<b>13.159</b>	<b>13.277</b>

De pensioenkring voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie.

## Vereist vermogen

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 119,4%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele beleggingen zou deze uitkomen op 120,5%.



## 8.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring TotalEnergies Nederland
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	De minimale premiedekkingsgraad van Pensioenkring TotalEnergies Nederland voldoet aan de afspraken die zijn gemaakt met de sociale partners (opdrachtaanvaarding).
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het vereist eigen vermogen (VEV). Hierbij wordt een bandbreedte gehanteerd tussen 15% en 23%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland is dit vertaald naar: een voorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf. De maatstaf wordt vastgesteld als de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle huishoudens (niet afgeleid) per 30 september.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV. Hierbij wordt een bandbreedte gehanteerd tussen 15% en 23%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid op lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"><li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 90%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 90%;</li><li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 40%.</li></ul>

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring TotalEnergies Nederland
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
Adequate communicatie.	De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.
Specifiek voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland is dit vertaald naar:	
1. Een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.	
2. Kennis en inzicht verschaffen aan de werkgever voor een passende arbeidsvoorwaarde pensioen.	

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomanagement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

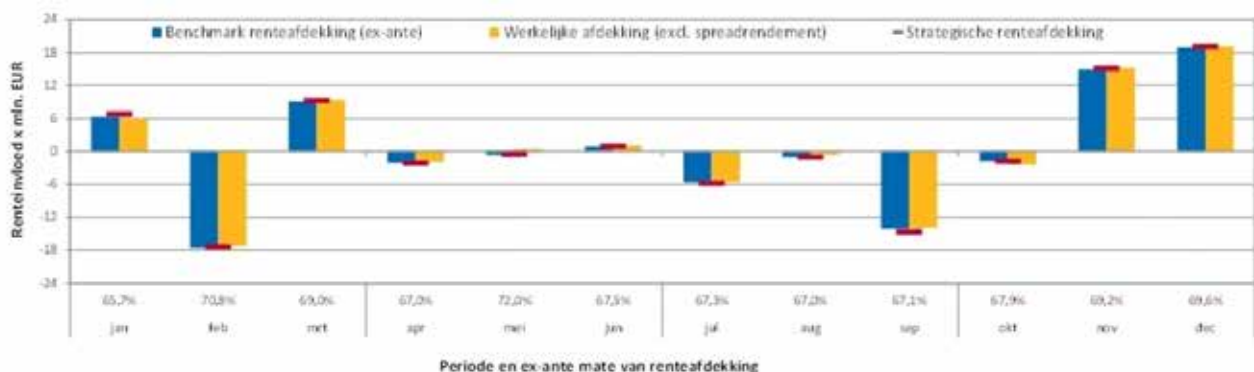
## Matching/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waarde stijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

Het percentage van het renterisico van de verplichtingen dat wordt afgedekt is afhankelijk van het renteniveau. Via een rentestafel wordt bij lagere renteniveaus een lager percentage van het renterisico afgedekt en vice versa bij hogere renteniveaus. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 3%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten deze marges bevindt vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 heeft zich de volgende gebeurtenis voor dit risico voorgedaan:

- Het bestuur van Stap heeft in 2022 met instemming van het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring besloten om voorlopig de afdekking van het renterisico niet verder te verhogen dan het neutrale niveau van 70% voor de pensioenkring. Dit niveau van strategische renterisico afdekking is gedurende 2023 gehandhaafd.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestafel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

	Rente	-1,50%	-1,00%	-0,50%	0,00%	0,50%	1,00%	1,50%
<b>Aandelen</b>								
20%		111,1	115,3	119,6	123,9	128,3	132,7	137,2
10%		108,2	112,2	116,2	120,2	124,3	128,4	132,5
0%		105,4	109,1	112,8	<b>116,5</b>	120,3	124,0	127,9
-10%		102,5	105,9	109,4	112,8	116,2	119,7	123,2
-20%		99,7	102,8	105,9	109,1	112,2	115,4	118,5

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverskil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverskil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverskil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

## Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

### Liquiditeitsrisico open pensioenkring

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een open pensioenkring met premie-inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de premie-inkomsten en aanvullend vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kasbuffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus, wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

### Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

### ESG-risico

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

### Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet-

en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### **Uitbestedingsrisico**

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### **IT-risico**

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.

- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk spelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt, wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de



uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## Ontwikkelingen in 2024

### Wijziging opnameleeftijd pensioenregeling

Met ingang van 1 januari 2024 is voor werknemers de opnameleeftijd in de pensioenregeling gewijzigd in 18 jaar. Tot nu toe was de opnameleeftijd 21 jaar. Deze wijziging komt voort uit de Wet toekomst pensioenen. Voor jongeren betekent dit dat ze langer pensioen op kunnen bouwen.

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1 januari 2026 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.

## 8.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring TotalEnergies Nederland

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is per 1 januari 2022 ingesteld. Dat is de datum waarop Pensioenkring TotalEnergies Nederland van start is gegaan.

### Samenstelling belanghebbendenorgaan Pensioenkring TotalEnergies Nederland

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit vier leden en deze leden vertegenwoordigen de geledingen van de werkgever, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Op 22 november 2023 is de heer Pim Ravia toegetreden als lid namens de deelnemers. In die hoedanigheid volgt hij de teruggetreden Jeroen ten Berg op.

De samenstelling van het belanghebbendenorgaan is op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

- Pim Ravia- namens de deelnemers
- Gijs van Dalen – namens de pensioengerechtigden
- Jan Riedijk - namens de werkgevers
- Jaap Schepen (voorzitter) - namens de werkgevers

Daarnaast is mevrouw Annelies de Wolf toevoerder bij het belanghebbendenorgaan.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het Belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. Deze vergadering stond in het teken van het deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland. De tweede vergadering vond plaats in december. In deze vergadering zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, de pensioenopbouw en premie voor 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld. Tevens heeft het belanghebbendenorgaan in december overleg gehad met de RvT van Stap.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 vijf eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- haalbaarheidstoets
- herstelplan
- keuzebegeleiding via videobellen
- communicatiecampagne najaar 2023
- rapportages over Pensioenkring TotalEnergies Nederland

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomanagementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van belanghebbendenorgaan toegang tot SPO-Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen (in januari en september) voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren, de jaarlijkse bewustwordingssessie over compliance en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft de themadag in september bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het Belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het beleggingsplan 2024
- het jaarplan 2024 van de pensioenkring
- het toepassen van de AMvB voor extra indexatie

Het Belanghebbendenorgaan heeft in 2022 advies gegeven over:

- het deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling van de pensioenkring over 2022
- de ABTN 2023 van de pensioenkring
- het pensioenreglement 2024 van de pensioenkring
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het Belanghebbendenorgaan zijn de maand- en kwartaalrapportages en de risicomanagementrapportages van de pensioenkring behandeld. Het Belanghebbendenorgaan heeft in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau beantwoord.

In 2023 heeft de pensioenkring deelgenomen aan een pilot voor communicatie aan deelnemers voorafgaand aan de pensioendatum. Deze pilot wordt in 2024 vervolgd.

## Zelfevaluatie

De zelfevaluatie over 2023 is besproken op 26 maart 2024. Over het algemeen is het belanghebbendenorgaan tevreden met zijn eigen functioneren. De samenstelling is gebalanceerd en elk lid levert zijn bijdrage. De geschiktheid, vastgelegd in de geschiktheidsmatrix, is goed. De rolverdeling tussen het belanghebbendenorgaan en het bestuur is helder en wordt goed gevolgd. De onderlinge samenwerking is uitstekend.

Het belanghebbendenorgaan is Jeroen ten Berg erkentelijk voor zijn bijdrage aan het belanghebbendenorgaan en wenst Pim Ravia veel succes.

## Vooruitblik

Voor 2024 staan er naast de reguliere zaken twee belangrijke thema's op de agenda. De Wet toekomst pensioenen zal verder vorm krijgen in 2024. De insteek van de sociale partners is om als pensioenkring in 2026 de overgang naar het nieuwe stelsel te maken. Daarnaast wil het belanghebbendenorgaan zich in 2024 graag verder verdiepen in het beleid rond maatschappelijk verantwoord beleggen. Daarvoor zal in 2024 een themasessie worden georganiseerd.

## Bevindingen

De bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023. Het Belanghebbendenorgaan heeft de volgende bevindingen.

### Financieel

Het verloop van de dekkingsgraad werd in 2023 bepaald door twee factoren. Enerzijds is de rente licht gedaald, anderzijds was het beleggingsrendement positief. Per saldo was het effect van de rente en het beleggingsrendement op de dekkingsgraad positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 116,5% (113,1% per eind 2022) en de beleidsdekkingsgraad 116,2% (119,3% per eind 2022).

### Beleggingen

De beleggingsresultaten waren in 2023 positief met een rendement van 9,7%. Dit is hoger dan de benchmark die wordt gehanteerd.

### Toeslagverlening

De financiële situatie van de pensioenkring was per 30 september 2023 goed genoeg voor een gedeeltelijke toeslag. De pensioenen werden op 31 december 2022 verhoogd met 0,05%. Naast de reguliere toeslag van 0,05% is maximaal gebruik gemaakt van de mogelijkheden van de AMvB voor extra indexatie en is de toeslag van 0,05% verhoogd met een extra toeslag van 0,16%. Dit leidt tot een totale toeslag van 0,21%.

### Verslaglegging en verantwoording

Het belanghebbendenorgaan is van mening dat de verslaglegging en het afleggen van verantwoording goed en professioneel geregeld zijn. De maandelijkse verslaglegging en de kwartaalrapportages stellen het belanghebbendenorgaan voldoende in staat het bestuur en de uitvoerders te beoordelen.

## Het totale oordeel

Op grond van het voorgaande komt het Belanghebbendenorgaan tot het volgende totale oordeel.

Het belanghebbendenorgaan adviseert op grond van het voorgaande positief ten aanzien het deeljaarverslag 2023 met de financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland en spreekt tevens zijn waardering uit naar het bestuur van Stap over de wijze waarop het bestuur zich heeft ingezet om Pensioenkring TotalEnergies Nederland tijdig en zorgvuldig te betrekken bij en te informeren over het te voeren beleid.

's-Gravenhage, 14 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring TotalEnergies Nederland

Jaap Schepen (voorzitter)

Pim Ravia

Gijs van Dalen

Jan Riedijk

## Reactie bestuur

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland en het positieve oordeel over het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring TotalEnergies Nederland voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.



## 9. Verslag Pensioenkring Aon Groep Nederland

## 9.1 Kerngegevens

	2023
<b>Aantal deelnemers</b>	
Actieven en arbeidsongeschikten	453
Gewezen deelnemers	1.400
Pensioengerechtigden	1.111
<b>Totaal</b>	<b>2.964</b>
<b>Dekkingsgraad</b>	
Beleidsdekkingsgraad	143,1%
Feitelijke dekkingsgraad	143,6%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0%
Vereiste dekkingsgraad	116,0%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>	
Pensioenvermogen	686.803
Technische voorzieningen risico pensioenkring	477.990
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	201
Eigen vermogen	208.612
Minimaal vereist eigen vermogen	19.151
Vereist eigen vermogen	76.511
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>	
Kostendekkende premie	599
Gedempte premie	0
Feitelijke premie	599
Pensioenuitkeringen	13.415
<b>Toeslagen**</b>	
Deelnemers	0,00%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,00%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	0,00%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	0,00%
<b>Beleggingsrendement*</b>	
Per jaar	6,7%
<b>Kostenratio's</b>	
Pensioenuitvoeringskosten	0,08%
Vermogensbeheerkosten	0,14%
Transactiekosten	0,07%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>	
Actieven en arbeidsongeschikten	19,3
Gewezen deelnemers	19,7
Pensioengerechtigden	9,0
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>14,1</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,39%</b>

\* Het beleggingsrendement van 2023 betreft de periode 1 mei 2023 t/m 31 december 2023.

\*\* Omdat de collectieve waardeoverdracht in mei 2023 heeft plaatsgevonden, is de toeslagverlening per 1 januari 2023 door Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland verwerkt en zijn in 2023 door Stap geen toeslagen toegekend.

## 9.2 Algemene informatie

Pensioenkring Aon Groep Nederland is vanaf 1 mei 2023 operationeel. Per deze datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van de voormalige Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie overgedragen aan Stap Pensioenkring Aon Groep Nederland door middel van een collectieve waardeoverdracht. De aangesloten werkgever en Stap zijn per 1 april 2023 een uitvoeringsovereenkomst aangegaan voor onbepaalde tijd.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Arjen de Korver (1964), voorzitter namens de werkgever	01-05-2023	01-05-2025	01-05-2029	01-05-2033
Gerben Pasman (1983), lid namens de werkgever	01-05-2023	01-05-2026	01-01-2030	01-01-2034
Hoi-Wah Yip (1980), lid namens de deelnemers	01-05-2023	01-05-2024	01-01-2028	01-01-2032
Maurice Buijzen (1969), lid namens de gewezen deelnemers	22-02-2024	22-02-2028	01-01-2032	01-01-2036
Fred Dozy (1950), lid namens de pensioengerechtigden	01-05-2023	01-05-2027	01-05-2031	01-05-2035

Op 1 mei 2023 is Pensioenkring Aon Groep Nederland gestart met Arjen de Korver als voorzitter van het belanghebbendenorgaan en drie leden namens de werkgever, de deelnemers en de pensioengerechtigden. Voor het lid namens de gewezen deelnemers zijn in 2023 verkiezingen gehouden en op 22 februari 2024 is Maurice Buijzen benoemd als lid van het belanghebbendenorgaan namens de gewezen deelnemers. In 2024 eindigt de eerste zittingstermijn voor Hoi-Wah Yip en hiervoor zijn verkiezingen uitgeschreven.

Het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft in december 2023 een overleg gehad met het bestuur voor verdere kennismaking. Daarbij zijn diverse onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 1 januari 2024, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 behandeld. Naast de vergadering met het bestuur, heeft het belanghebbendenorgaan in december 2023 een overleg gehad met de raad van toezicht en vier eigen vergaderingen, waarbij een delegatie van het bestuursbureau aanwezig was.



## 9.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

Op de pensioenaanspraken en pensioenrechten zijn de pensioenreglementen zoals deze laatstelijk golden bij de voormalige Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie van toepassing.

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De Pensioenkring Aon Groep Nederland voert de onderstaande pensioenregelingen uit. De pensioenregelingen zijn uitkeringsovereenkomsten in de zin van artikel 10 van de Pensioenwet. <ul style="list-style-type: none"><li>• de regeling voormalig eindlooppensioen 2015;</li><li>• de regeling middellooppensioen 2014.</li></ul> Vanaf 1 januari 2009 is Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland een gesloten fonds. Pensioenkring Aon Groep Nederland is een gesloten kring.
<b>Pensioenleeftijd</b>	Leeftijd 65 jaar
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief*	Ingegaan	Ingegaan WzP	Gewezen	Totaal
Per 1 mei 2023	486	1.077	15	1.409	2.987
Bij	0	50	1	22	73
Af	33	31	1	31	96
Per 31 december 2023	453	1.096	15	1.400	2.964

\* De actieve deelnemers betreffen deelnemers met een actief dienstverband bij de werkgever waar geen reguliere pensioenopbouw meer plaatsvindt en deelnemers die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn en premievrij pensioen opbouwen.

### Financieringsbeleid

In de uitvoeringsovereenkomst tussen Aon Groep Nederland B.V. en Stap is bepaald dat de werkgever het fonds gedurende de duur van die overeenkomst jaarlijks een premie ter beschikking stelt.

### Feitelijke premie

De feitelijke premie is minimaal gelijk aan de kostendekkende premie. De kostendekkende premie is gebaseerd op de door de pensioenkring vastgestelde grondslagen en bestaat uit:

- de inkoop van de aangroei van alle onvoorwaardelijke pensioenaanspraken en de onvoorwaardelijke toeslagen over het betreffende boekjaar;
- een solvabiliteitsopslag. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan de verhouding tussen het vereist eigen vermogen en de voorziening pensioenverplichtingen ultimo van het voorafgaande jaar;
- de risicopremie voor het (tijdelijke) partner- en wezenpensioen;

- een opslag voor het weerstandsvermogen. Deze opslag bedraagt 0,2% over de som van de bovengenoemde onderdelen 1 tot en met 3 van de kostendeekkende premie;
- een opslag die nodig is voor uitvoeringskosten.

Bij het vaststellen van de kostendeekkende premie wordt de actuele rentetermijnstructuur gebruikt zoals deze door DNB gepubliceerd wordt per 31 december van het voorafgaande jaar.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Pensioenkring Aon Groep Nederland bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit weerstandsvermogen is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Pensioenkring Aon Groep Nederland, komen ten goede aan respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsensector wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn twee klachten afgehandeld en hiervan is één klacht niet naar tevredenheid van de deelnemer afgewikkeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	0	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	0	1
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	1	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>1</b>	<b>1</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 9.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 opgenomen.

	2023		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>222,6</b>	<b>32,4</b>	<b>32,0</b>
Opkomende markten	47,9	7,0	6,5
Europa	44,1	6,4	6,5
Wereldwijd	130,6	19,0	19,0
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>448,6</b>	<b>65,3</b>	<b>66,0</b>
Bedrijfsobligaties Europa	62,8	9,1	9,0
Hoogrentende bedrijfsobligaties	25,4	3,7	3,0
Hypotheek Nederland	94,1	13,7	12,5
Staatsleningen opkomende markten	46,4	6,8	6,5
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	219,9	32,0	35,0
<b>Liquiditeiten</b>	<b>18,5</b>	<b>2,7</b>	<b>2,0</b>
<b>Overlay</b>	<b>-3,1</b>	<b>-0,4</b>	
Interest Rate Swap	-3,1	-0,4	
<b>Totaal * / **</b>	<b>686,7</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

In december 2023 is het beleggingsplan 2024 vastgesteld. Het beleggingsplan 2024 heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn de volgende wijzigingen in de portefeuille aangebracht:

- Vanuit de regioallocatie binnen de aandelenportefeuille volgt een samenvoeging van het strategisch gewicht van aandelen ontwikkelde markten en Europese aandelen en een omzetting van de allocatie naar aandelen Europa naar ontwikkelde markten.
- Ten behoeve van kasbufferbeleid en de renteswap-overlay worden de bandbreedtes en het gewicht van nominale staatsobligaties en kas samengevoegd.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabel worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>10,0</b>	<b>9,3</b>	<b>0,7</b>	<b>3,2</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	7,8	6,8	0,9	0,5
Aandelen Europa (MM European Equity Index Fund Hedged)	3,6	3,5	0,1	0,2
Aandelen wereldwijd (MM Developed World Equity Index Fund Hedged)	13,1	12,3	0,8	2,5
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>5,1</b>	<b>5,0</b>	<b>0,1</b>	<b>3,3</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Euro Credit ESG Fund)	6,4	5,5	0,8	0,6
Hoogrentende bedrijfsobligaties (MM Global High Yield Fund Hedged)	7,3	7,0	0,3	0,3
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,7	4,3	-1,5	0,3
Hypotheek Nederland (ASR Mortgage Fund - met NHG-garantie)	3,8	4,3	-0,5	0,1
Staatsleningen opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	9,2	6,7	2,3	0,6
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	4,6	4,6	0,0	1,5
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,1</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>6,6</b>	<b>6,3</b>	<b>0,2</b>	<b>6,6</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>0,0</b>
Interest Rate Swap				<b>0,0</b>
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>6,7</b>			<b>6,7</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen. Het rendement van zowel de portefeuille als de benchmark is door de start van de pensioenkring vastgesteld over de periode van 1 mei 2023 tot einde jaar.

## Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

### Toelichting resultaten aandelen

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 3,2%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM Developed World Equity Index Fund Hedged had met 2,5%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### Ontwikkeling aandelen opkomende markten

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelenselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het

macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde goede aandelselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

#### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM European Equity Index Fund Hedged kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

Het MM Developed World Equity Index Fund Hedged kent eveneens een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Dat het beleggingsfonds een positief relatief rendement behaalde kwam vooral door het uitsluitingsbeleid. Daarnaast droeg het terugvorderen van dividendbelasting positief bij. Bij het berekenen van het benchmarkrendement wordt de mogelijkheid om dividendbelasting terug te vorderen niet meegenomen, terwijl dit door de fiscale status van het beleggingsfonds deels wel mogelijk is.

### **Toelichting resultaten vastrentende waarden**

Vastrentende waarden droegen 3,3%-punt bij aan het totaal rendement. De portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties leverde met 1,5%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

#### *Ontwikkeling investment grade bedrijfsobligaties Europa*

Het MM Euro Credit ESG Fund heeft beter gereendeerd dan de benchmark en presteerde ook beter dan de lange termijn doelstelling, terwijl het risicoprofiel van het beleggingsfonds laag is. Het beleggingsfonds profiteerde van de selectie van obligaties binnen de sectoren. Vooral posities in financiële waarden en nutsbedrijven droegen positief bij.

#### *Ontwikkeling hoogrentende bedrijfsobligaties*

Het rendement van het MM Global High Yield Fund Hedged was licht hoger dan dat van de benchmark. Zowel sector allocatie als selectie van obligaties binnen de sectoren leverden beperkt positieve resultaten op.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheke*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheke ontbreekt. Het rendement was in de verslagperiode fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter op jaarbasis sprake van een relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheke liep op van 1,6% naar een niveau net boven 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren. De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheke zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

Ook het ASR Mortgage Fund met NHG bleef in de verslagperiode achter bij de benchmark. De huizenmarkt in Nederland was ondanks de hogere rente stabiel in 2023. Betalingsachterstanden op hypotheke zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie. De gemiddelde loan-to-value (circa 68%) biedt bescherming tegen slechtere economische omstandigheden.

### Ontwikkeling staatsobligaties opkomende markten

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

### Ontwikkeling discretionaire staatsobligaties

In de verslagperiode behaalde de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren.

### Ontwikkelingen liquiditeiten

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

## Toelichting resultaten overlay

De overlay, bestaande uit renteswaps, heeft voornamelijk als doel om de dekkinggraad van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in de verslagperiode 0,02%-punt bij aan het rendement.

## Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023		
Cijfers in %	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	0,0	0,2
Vastrentende waarden	0,0	0,0
Liquiditeiten	0,0	0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,0</b>	<b>0,2</b>

Het positieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Developed World Equity Index Fund Hedged zorgde voor de grootste positieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met 0,1%-punt.

## 9.5 Kostentransparantie

Het onderstaande overzicht is opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten voor vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven, en zijn door de start van de pensioenkring vastgesteld over de periode van 1 mei 2023 tot en met 31 december 2023.

Soort kosten	2023 €	2023 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	528	0,08
Kosten vermogensbeheer	885	0,14
Transactiekosten	434	0,07
<b>Totaal **</b>	<b>1.848</b>	<b>0,28</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen op twee decimalen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten voor pensioenbeheer en de exploitatie Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2023 % *
Administratiekostenvergoeding	351	0,05
Administratiekostenvergoeding meerwerk	13	0,00
Exploitatiekosten	211	0,03
Overige kosten	20	0,00
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-67	-0,01
<b>Totaal **</b>	<b>528</b>	<b>0,08</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratievergoeding meerwerk bestaat in 2023 uit een vergoeding voor aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (211). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de aanvangshaalbaarheidstoets opgenomen.



## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven. Doordat de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn vastgesteld over de periode van 1 mei 2023 tot en met 31 december 2023 geven de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde een vertekend beeld.

	2023
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>	€
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer (in € 1.000)	<b>528</b>
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	<b>338</b>

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

Voor de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 885 betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023
<b>Kosten vermogensbeheer</b>	
Directe kosten vermogensbeheer	481
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	404
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>885</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder:
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van directe kosten vermogensbeheer (481) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (475). Een deel van de overige kosten (6) wordt bij de vermogensbeheerder en in het bestuursverslag onder indirecte kosten verantwoord. Daarnaast is er sprake van een korting die de pensioenkring ontvangt met betrekking tot de ASR-hypotheekbelegging (-12). De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie.
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager.

- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabel geeft dit per beleggingscategorie weer. Een deel van de kosten is geschat. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2023 % *
Aandelen	155	0,02
Vastrentende waarden	528	0,08
Overig	136	0,02
<b>Totaal</b>	<b>818</b>	<b>0,12</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	67	0,01
<b>Totaal **</b>	<b>885</b>	<b>0,14</b>

\* *Percentage van het gemiddeld belegd vermogen*  
 \*\* *Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.*

De kosten vermogensbeheer zijn als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 0,14% en zijn door de start van de pensioenkring vastgesteld over de periode van 1 mei 2023 tot einde jaar.

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen.

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023 €	2023 % *
Aandelen	80	0,01
Vastrentende waarden	354	0,05
Derivaten	0	0,00
<b>Totaal **</b>	<b>434</b>	<b>0,07</b>

\* *Percentage van het gemiddeld belegd vermogen*  
 \*\* *Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.*

In bovenstaande kosten is een bedrag van 2 begrepen voor toe- en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen. De totale transactiekosten in 2023 bedroegen 0,07%-punt van het gemiddeld belegd vermogen.

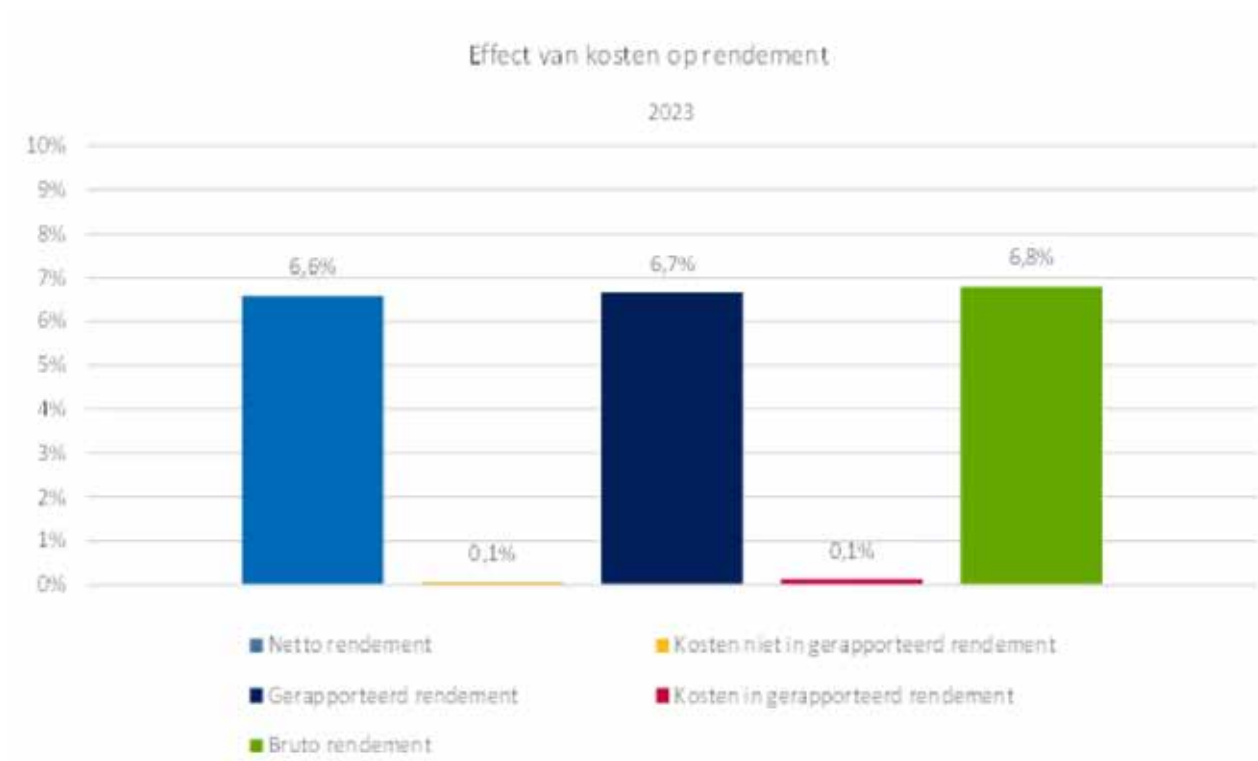
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,20% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,20%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 1.322 ten opzichte van 22 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 0,3% op jaarbasis. Een tracking error van 0,3% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,3% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,67% is. En er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,6% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen.



Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 9.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De rente heeft in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 6,7% zorgde daarentegen voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad eind 2023 uitgekomen op 143,6%.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad van 143,1% hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 116,0%. Daarmee is er ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 143,6%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus	
Cijfers in %	2023
Beleidsdekkingsgraad	143,1
Feitelijke Dekkingsgraad	143,6
Dekkingsgraad op basis van marktrente	143,6
Reële dekkingsgraad	108,3
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0
Vereiste dekkingsgraad	116,0
Rekenrente vaststelling TV	2,39

### Herstelplan

De pensioenkring hoeft geen herstelplan in te dienen omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (143,1%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (116,0%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (143,1%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Aon Groep Nederland daarom niet aan de orde.

### Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen. De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) is de grens waarop de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Pensioenkring Aon Groep Nederland per 30 september 2023 gelijk aan 138,7%.

## Toeslagbeleid

Pensioenkring Aon Groep Nederland kent voor deelnemers met een actief dienstverband in de regeling voormalig eindlooppensioen 2015 en de deelnemers met een actief dienstverband in de regeling middellooppensioen 2014 een onvoorwaardelijk toeslagbeleid waarbij de toeslagen worden gefinancierd uit de premiebijdrage van de werkgever. De pensioenkring verleent jaarlijks per 1 april respectievelijk 1 januari van het betreffende jaar een toeslag. De hoogte van de toeslag in de regeling voormalig eindlooppensioen 2015 bedraagt 2% per jaar. De hoogte van de toeslag in de regeling middellooppensioen 2014 is gekoppeld aan het percentage waarmee de lonen bij de werkgever zijn gestegen (algemene Aon loonstijging). Het bestuur heeft in januari 2024 besloten om per 1 januari 2024 een toeslag van 1% toe te kennen.

Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden kent de pensioenkring een voorwaardelijk toeslagbeleid waarbij de toeslagen uit het eigen vermogen van de pensioenkring worden gefinancierd, afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad. De toeslag wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) voor alle huishoudens. Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening.

Het bestuur heeft in januari 2024 besloten om op basis van de financiële positie van de pensioenkring per 30 september 2023 geen toeslag te verlenen aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers per 1 januari 2024. De consumentenprijsindex (CPI) was over de periode oktober 2022 tot oktober 2023 negatief.

## Richtlijnen voor toeslagen

Het voorwaardelijke toeslagbeleid voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers is als volgt vormgegeven:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en financiering van de toeslagen vindt plaats uit het vrije eigen vermogen. Er is derhalve geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst toeslagen worden verleend. Er is geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen
- Het uitgangspunt voor de toeslagen is de stijging van de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gepubliceerde afgeleide consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens.
- De toeslag zal in enig kalenderjaar niet meer bedragen dan 4% en kan niet negatief zijn.
- De toeslagambitie bedraagt 100% van de stijging van de CPI. In de jaarlijkse haalbaarheidstoets zal de verwachte realisatie van de toeslag worden bepaald.
- Wanneer de beleidsdekkingsgraad (reguliere) toeslagverlening niet toestaat, of leidt tot gedeeltelijke toeslagverlening, komt de niet toegekende toeslag, tot een maximum van 4%, in aanmerking voor inhaaltoeslag in de toekomst.

## Inhaaltoeslag

Het bestuur kan besluiten om in het verleden niet toegekende toeslagen in te halen indien:

- die toeslagverlening geen nadelige gevolgen heeft voor de toeslagverlening in de toekomst,
- de beleidsdekkingsgraad het niveau van het vereist eigen vermogen, bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet, behoudt en
- in enig jaar ten hoogste een vijfde van het vermogen dat voor deze toeslagverlening beschikbaar is, wordt aangewend.

Het bestuur heeft in januari 2024 besloten om de maximale inhaaltoeslag te verlenen. Aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers wordt per 1 januari 2024 een inhaaltoeslag verleend van maximaal 1,03753%. Dit is het samengestelde percentage van de inhaaltoeslagen voor de jaren 2017, 2016 en 2015. Omdat de besluitvorming over de inhaaltoeslag in 2024 heeft plaatsgevonden zal het effect van deze toeslag pas in het volgende boekjaar worden verantwoord.

## 9.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen, de verleende toeslagen en de collectieve waardeoverdracht vanuit de voormalige Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de financiële opstelling, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000) Categorie resultaat	2023
Resultaat op beleggingen	29.648
Resultaat op wijziging RTS	-16.592
Resultaat op premie	0
Resultaat op waardeoverdrachten	194.223
Resultaat op kosten	0
Resultaat op uitkeringen	45
Resultaat op kanssystemen	1.494
Resultaat op toeslagverlening	0
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-232
Resultaat op overige oorzaken	26
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>208.612</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten vermogensbeheer;
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 29.648. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld onder de RTS per 30 april 2023. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -16.592.

#### Waardeoverdrachten

Per 1 mei 2023 zijn de pensioenaanspraken en pensioenrechten van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie via een collectieve waardeoverdracht overgegaan naar Stap Pensioenkring Aon Groep Nederland. Dit verklaart grotendeels het resultaat op waardeoverdrachten van 194.223.

## **Kanssystemen**

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt 1.494.

## **Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen**

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt -232. Dit resultaat wordt volledig veroorzaakt door de actualisatie van de kostenvoorziening.

## **Vereist vermogen**

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 116,0%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele beleggingen zou deze uitkomen op 116,1%.



## 9.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal risicomanagement

In het hoofdstuk integraal risicomanagement van Stap is de beschrijving van het integraal risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk integraal risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Aon Groep Nederland
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	De minimale premiedekkingsgraad van Pensioenkring Aon Groep Nederland voldoet aan de afspraken die zijn gemaakt met de sociale partners (opdrachtaanvaarding).
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van tracking error en het vereist eigen vermogen (VEV). Hierbij geldt voor de tracking error een hoogte van ca. 9% met een bandbreedte tussen 7% en 11%. Voor het VEV geldt een hoogte van ca. 15% met een bandbreedte tussen 12,5% en 17,5%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Pensioenkring Aon Groep Nederland
<p>Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.</p> <p>Specifiek voor Pensioenkring Aon Groep Nederland is dit vertaald naar: een onvoorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf voor deelnemers met een actief dienstverband bij de werkgever en een voorwaardelijke toeslagambitie van 100% van de maatstaf voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Hierbij is de maatstaf in de regeling voormalig eindlooppensioen voor deelnemers met een actief dienstverband bij de werkgever gelijk aan 2% en is de maatstaf in de regeling voormalig middellooppensioen voor deelnemers met een actief dienstverband bij de werkgever gelijk aan het percentage waarmee de lonen bij de werkgever zijn gestegen (algemene Aon loonstijging). De maatstaf voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is gelijk aan de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle bestedingen (afgeleid) per 30 september*.</p>	<p>Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van tracking error en het vereist eigen vermogen (VEV). Hierbij geldt voor de tracking error een hoogte van ca. 9% met een bandbreedte tussen 7% en 11%. Voor het VEV geldt een hoogte van ca. 15% met een bandbreedte tussen 12,5% en 17,5%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.</p> <p>Risicobereidheid op lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de "aanvangs"-haalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 85%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 85%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 30%.</li> </ul>
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
<p>Adequate communicatie.</p> <p>Specifiek voor Pensioenkring Aon Groep Nederland Nederland is dit vertaald naar:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen.</li> <li>2. Kennis en inzicht verschaffen aan de werkgever voor een passende arbeidsvoorwaarde pensioen.</li> </ol>	<p>De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.</p>
<p><i>* Bij de voormalige Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie vond toeslagverlening plaats op basis van de CPI (afgeleid) per 31 oktober. Om aan te sluiten op dit beleid is de maatstaf voor de toeslag per 1 januari 2024 eenmalig gebaseerd op de wijziging van de CPI afgeleid per 30 september 2023 ten opzichte van de stand van dezelfde prijsindex per 31 oktober 2022.</i></p>	

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk integraal risicomangement is benoemd identificeert en beoordeelt het bestuur van Stap de risico's van Stap en de pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2023 is de RSA eind 2023 uitgevoerd op het niveau van Stap en op het niveau van de pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie pensioenkring

Elke pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

### Matching/Renterisico

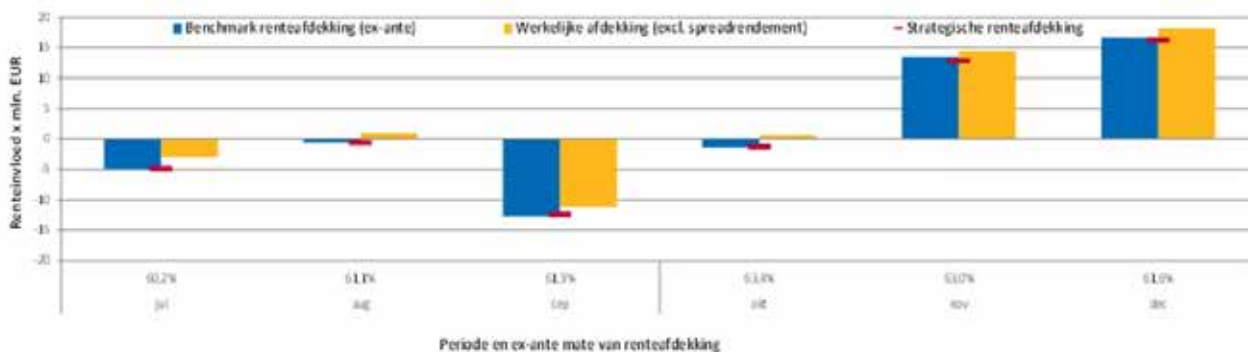
De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waardestijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

Pensioenkring Aon Groep Nederland dekt strategisch 60% van het renterisico van de nominale verplichtingen af. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 5%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten deze marges bevindt vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate

van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de afdekking van het renterisico onveranderd 60,0% geweest.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico van de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Hierbij vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of de gekozen allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan het gewenste risico versus rendementsafweging.

### Scenario's dekkinggraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkinggraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestaffel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

	Rente	-1,50%	-1,00%	-0,50%	0,00%	0,50%	1,00%	1,50%
Aandelen								
20%		134,0	140,2	146,5	152,9	159,4	165,8	172,4
10%		130,3	136,2	142,2	148,3	154,4	160,5	166,7
0%		126,6	132,2	137,9	<b>143,6</b>	149,4	155,2	161,1
-10%		122,8	128,2	133,5	138,9	144,4	149,9	155,4
-20%		119,1	124,1	129,2	134,3	139,4	144,6	149,7

Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkinggraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkinggraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

### Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Binnen de categorie aandelen wordt tevens de exposure naar USD, GBP en JPY voor 100% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdeckingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;

- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteververschil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe groter de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteververschil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteververschil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

### **Kredietrisico**

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

### **Liquiditeitsrisico**

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een gesloten pensioenkring met premie inkomsten voor toeslagverlening en uitvoeringskosten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kas buffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

### **Verzekeringstechnisch risico**

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

### **ESG-risico**

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

## Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet- en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### Uitbestedingsrisico

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

## IT-risico

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.
- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

## Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.



Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk speelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt, wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## Ontwikkelingen in 2024

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. Bij overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is de beoogde transitiedatum voor de pensioenkring 1 januari 2027 en wordt de transitie tot die datum verder voorbereid.

## 9.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Aon Groep Nederland

### Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Aon Groep Nederland

Pensioenkring Aon Groep Nederland is vanaf 1 mei 2023 operationeel. Per die datum zijn de pensioenaanspraken en het vermogen van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie door middel van een collectieve waardeoverdracht overgedragen aan Stap Pensioenkring Aon Groep Nederland. De Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland is vervolgens geliquideerd.

### Samenstelling belanghebbendenorgaan Pensioenkring Aon Groep Nederland

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit vijf leden en deze leden vertegenwoordigen de geledingen van de werkgever, de deelnemers, de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden.

De samenstelling van het belanghebbendenorgaan is op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

- Arjen de Korver (voorzitter) - namens de werkgever
- Gerben Pasman - namens de werkgever
- Hoi-Wah Yip - namens de deelnemers
- Maurice Buijzen - namens de gewezen deelnemers
- Fred Dozy - namens de pensioengerechtigden

Op 1 mei 2023 is Pensioenkring Aon Groep Nederland gestart met Arjen de Korver als voorzitter van het belanghebbendenorgaan en drie leden: één namens de werkgever, één namens de deelnemers en één namens de pensioengerechtigden. Voor het lid namens de gewezen deelnemers zijn in 2023 verkiezingen gehouden en op 22 februari 2024 is Maurice Buijzen benoemd als lid van het belanghebbendenorgaan namens de gewezen deelnemers.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het Belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfonds, de statuten en de reglementen van Stap. De taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in het Reglement Belanghebbendenorgaan Aon Groep Nederland.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in december 2023 een vergadering gehad met het bestuur voor een verdere kennismaking. Daarbij zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening per 1 januari 2024, het communicatiejaarplan 2024 en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld.

Naast de vergadering met het bestuur, heeft het belanghebbendenorgaan in december 2023 een overleg met de raad van toezicht gehad. Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 vier eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- toeslagverlening
- keuzebegeleiding
- jaarplan 2024
- beleggingsplan 2024
- rapportages over Pensioenkring Aon Groep Nederland

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomanagementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is.

Stap heeft in 2023 twee themadagen (in januari en september) voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren, de jaarlijkse bewustwordingssessie over compliance en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft de themadag in september bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het beleggingsplan 2024
- het jaarplan 2024 (inclusief jaarbegroting) van de pensioenkring

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- het pensioenreglement 2024 van de pensioenkring (actualisatie)
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring

In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn de maand- en kwartaalrapportages en de risicomanagementrapportages over de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft bij de behandeling hiervan in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau naar tevredenheid beantwoord.

## Zelfevaluatie

De zelfevaluatie over 2023 is gepland voor de vergadering van het belanghebbendenorgaan in juni 2023.

## Bevindingen

De bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023 over de periode vanaf 1 mei 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft over deze periode de volgende bevindingen.

## Financieel

De dekkingsgraad kende een positief verloop. Het verloop werd in 2023 bepaald door twee factoren. Enerzijds is tussen mei 2023 en ultimo 2023 de rente licht gedaald, anderzijds was het beleggingsrendement over alle beleggingscategorieën in die periode flink positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 143,7% en de beleidsdekkingsgraad 143,1%.

## Beleggingen

Het totale beleggingsrendement tussen 1 mei 2023 en ultimo 2023 bedroeg 6,7%. Het rendement van de categorie aandelen bedroeg 3,2%-punt en van de vastrentende waarden 3,3%-punt.

## Toeslagverlening

Omdat de waardeoverdracht in mei 2023 heeft plaatsgevonden, is de toeslagverlening per 1 januari 2023 door Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland verwerkt en is in 2023 door Stap geen toeslag toegekend. De besluitvorming over de toeslagverlening per 1 januari 2024 vond na afsluiting van het boekjaar plaats, zodat deze geen invloed had op de dekkingsgraad. Het belanghebbendenorgaan heeft met

het bestuur overleg gevoerd en hierbij geadviseerd nader aandacht te schenken naar de mate van toeslagverlening in relatie tot de gewijzigde methode waarop het CBS de CPI vaststelt en de communicatie daarover.

### **Verslaglegging en verantwoording**

Ten aanzien van verslaglegging en verantwoording is het belanghebbendenorgaan van mening dat er adequate maand- en kwartaalrapportages en risicomangementrapportages worden verstrekt, die ruim voldoende diepgang verschaffen om de taken en verantwoordelijkheden uit te voeren. Het belanghebbendenorgaan heeft voorts een professionele indruk van het bestuur en het bestuursbureau. Wij spreken ons vertrouwen uit dat dit in de toekomst in het belang van de deelnemers wordt gecontinueerd.

### **Het totale oordeel**

Op grond van het voorgaande komt het belanghebbendenorgaan tot een positief advies over het deeljaarsverslag 2023. Het belanghebbendenorgaan spreekt tevens zijn waardering uit naar het bestuur van Stap en het bestuursbureau over de manier waarop zij het belanghebbendenorgaan betrekken bij het te voeren beleid. Daarnaast is het belanghebbendenorgaan zeer positief over de wijze waarop de collectieve waardeoverdracht is verlopen.

Rotterdam, 14 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Pensioenkring Aon Groep Nederland

Arjen de Korver (voorzitter)

Gerben Pasman

Hoi-Wah Yip

Maurice Buijzen

Fred Dozy

### **Reactie bestuur**

Met waardering voor de betrokkenheid van de leden van het belanghebbendenorgaan heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het Belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Aon Groep Nederland en het positieve oordeel over de collectieve waardeoverdracht en het in 2023 gevoerde beleid.

Het bestuur bedankt het belanghebbendenorgaan van Pensioenkring Pensioenkring Aon Groep Nederland voor de verrichte werkzaamheden en kijkt er naar uit de constructieve samenwerking met het belanghebbendenorgaan in de toekomst voort te zetten.

Pensioenkring  2

## **10. Verslag Multi-client Pensioenkring 2**

## 10.1 Kerngegevens

	2023	2022	2021	2020	2019
<b>Aantal deelnemers</b>					
Actieven en arbeidsgeschikten	350	1.016	1.182	1.095	995
Gewezen deelnemers	6.998	8.832	8.765	4.555	3.462
Pensioengerechtigden	1.524	1.448	1.343	1.139	679
<b>Totaal</b>	<b>8.872</b>	<b>11.296</b>	<b>11.290</b>	<b>6.789</b>	<b>5.136</b>
<b>Dekkingsgraad</b>					
Beleidsdekkingsgraad	116,5%	111,2%	108,7%	97,0%	103,1%
Feitelijke dekkingsgraad	116,0%	112,7%	113,3%	102,1%	104,4%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0%	104,1%	104,1%	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad	112,8%	112,6%	113,5%	113,3%	114,4%
<b>Financiële positie (in € 1.000)</b>					
Pensioenvermogen	844.152	799.949	1.136.448	1.044.065	648.801
Technische voorzieningen risico pensioenkring	727.830	709.525	1.003.405	1.022.559	621.226
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	693	684	572	501	0
Eigen vermogen	116.323	90.414	133.043	21.506	27.575
Minimaal vereist eigen vermogen	29.239	28.719	40.725	41.785	25.678
Vereist eigen vermogen	93.379	89.090	135.485	135.679	89.493
<b>Premies en uitkeringen (in € 1.000)</b>					
Kostendeekkende premie	2.479	8.858	13.354	13.063	11.100
Gedempte premie	2.552	5.886	8.351	8.622	8.806
Feitelijke premie*	3.357	8.824	12.069	11.623	10.465
Pensioenuitkeringen**	20.430	19.299	17.672	14.502	11.100
<b>Toeslagen</b>					
Deelnemers	0,00%	0,84%	0,00%	0,00%	0,00%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,00%	0,84%	0,00%	0,00%	0,00%
Niet toegekende toeslagen deelnemers (cumulatief)	22,55%	24,27%	6,84%	4,16%	3,13%
Niet toegekende toeslagen gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (cumulatief)	22,55%	24,27%	6,84%	4,16%	3,13%
<b>Beleggingsrendement</b>					
Per jaar	9,1%	-29,8%	3,6%	8,4%	15,9%
<b>Kostenratio's</b>					
Pensioenuitvoeringskosten	0,13%	0,13%	0,12%	0,15%	0,13%
Vermogensbeheerkosten	0,26%	0,26%	0,27%	0,29%	0,30%
Transactiekosten	0,09%	0,07%	0,08%	0,14%	0,07%
<b>Gemiddelde duration (in jaren)</b>					
Actieve deelnemers	22,1	25,4	26,7	25,8	26,4
Gewezen deelnemers	22,0	22,8	24,5	24,7	25,4
Pensioengerechtigden	9,5	9,5	10,9	11,4	11,2
<b>Totaal gemiddelde duration</b>	<b>17,1</b>	<b>17,8</b>	<b>20,2</b>	<b>20,6</b>	<b>20,6</b>
<b>Gemiddelde rekenrente</b>	<b>2,35%</b>	<b>2,60%</b>	<b>0,56%</b>	<b>0,16%</b>	<b>0,74%</b>

\* In 2018 is de opslag voor het weerstandsvermogen meegenomen in de opstelling van de feitelijke premie. Met ingang van 2019 is deze opslag met terugwerkende kracht uit de feitelijke premie gehaald.

\*\* Vanaf 2021 worden de uitkeringen inclusief de afkopen opgenomen in de kerngegevens. In eerdere jaren was dit exclusief de afkopen. Voor de vergelijking zijn de uitkeringen voor de jaren 2018 t/m 2020 hierop aangepast.

## 10.2 Algemene informatie

Multi-client Pensioenkring 2 is vanaf 1 januari 2018 operationeel. Meerdere werkgevers hebben de pensioenregeling ondergebracht in deze pensioenkring. Daarnaast zijn vanuit de volgende voormalige pensioenfondsen de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenverplichtingen met een collectieve waardeoverdracht overgedragen aan Multi-client Pensioenkring 2:

- De voormalige Stichting Pensioenfonds Sanoma Nederland heeft de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenverplichtingen in mei 2018 overgedragen aan de pensioenkring.
- Per 1 maart 2020 heeft de voormalige Stichting Pensioenfonds Invista de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten en de bijbehorende pensioenverplichtingen overgedragen aan de pensioenkring. De werkgever die bij dat pensioenfonds was aangesloten heeft de pensioenregeling per 1 maart 2020 ook ondergebracht bij de pensioenkring.
- Stichting Pensioenfonds Fresenius Nederland heeft de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten en de bijbehorende pensioenverplichtingen in september 2020 overgedragen aan de pensioenkring.
- De voormalige Multi-client Pensioenkring 1 van Stap heeft het vermogen en de verplichtingen per 31 december 2020 naar de pensioenkring overgedragen. Daarbij hebben de aangesloten ondernemingen van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1 hun pensioenregeling eveneens ondergebracht bij de pensioenkring.

De samenstelling en zittingstermijnen van het belanghebbendenorgaan zijn op het moment van vaststellen van het jaarverslag als volgt:

Naam lid belanghebbendenorgaan	Ingangsdatum zittingstermijn	Einddatum 1ste zittingstermijn	Einddatum 1ste herbenoeming	Laatste termijn eindigt op
Paul van Driessen (1954), voorzitter namens de pensioengerechtigden	18-03-2020	18-03-2024	18-03-2028	18-03-2032
Jelmer Dijkstra (1971), lid namens de werkgever	15-12-2021	15-12-2025	15-12-2029	15-12-2033
Lia de Jongh - van der Plaat (1970), lid namens de deelnemers	15-12-2021	15-12-2025	15-12-2029	15-12-2033
Gert Tuinsma (1964), lid namens de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	18-03-2024	18-03-2028	18-03-2032	18-03-2036

Op 18 maart 2024 eindigde de eerste zittingstermijn van Paul van Driessen als voorzitter van het belanghebbendenorgaan namens de pensioengerechtigden. Paul van Driessen heeft zichzelf herkiesbaar gesteld en is herkozen voor een tweede zittingstermijn.

Per dezelfde datum eindigde ook de eerste zittingstermijn van Henri Castillion als lid van het belanghebbendenorgaan namens de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Henri Castillion heeft zichzelf niet herkiesbaar gesteld. De vacature die door het vertrek van Henri Castillion in het belanghebbendenorgaan is ontstaan, is ingevuld door de benoeming van Gert Tuinsma als lid van het belanghebbendenorgaan namens de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Met het oog op toekomstige vacatures was Gert Tuinsma in 2023 al aspirant lid van het belanghebbendenorgaan geworden en woonde de vergaderingen als toehoorder bij.

Het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2 heeft in 2023 twee keer een overleg gehad met het bestuur. In mei 2023 heeft een overleg plaatsgevonden met als belangrijkste onderwerp het jaarverslag 2022. In december 2023 heeft een tweede overleg plaatsgevonden waarin diverse onderwerpen zoals de pensioenpremie 2024, het beleggingsplan 2024, het jaarplan 2024, de toeslagverlening per 31 december 2023, het communicatiejaarplan 2024 en het pensioenreglement 2024 zijn behandeld. Naast de

vergaderingen met het bestuur heeft het belanghebbendenorgaan in september 2023 een overleg gehad met de raad van toezicht en zes eigen vergaderingen gehouden. Bij de eigen vergaderingen was een delegatie van het bestuursbureau aanwezig.



## 10.3 Pensioen paragraaf

### Kenmerken regeling

De belangrijkste kenmerken van de regeling luiden als volgt:

<b>Pensioenregeling</b>	De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst.
<b>Pensioenleeftijd</b>	Leeftijd 68 jaar (en 67 jaar voor de (gewezen) deelnemers van Sanoma).
<b>Pensioengevend salaris</b>	Het pensioengevend salaris is gelijk aan: 1. het via de loonaangiftesystematiek voor de belastingdienst doorgegeven SV loon, of: 2. de opgave van de werkgever over de loonbestanddelen die volgens de afspraken tussen de werkgever en de deelnemers meetellen voor de pensioenopbouw. Het totaal van het pensioengevend salaris waarover pensioen wordt opgebouwd is een keuze van de aangesloten onderneming. Het maximum pensioengevend salaris zal nooit hoger zijn dan fiscaal toelaatbaar en bedraagt (in 2023) maximaal € 128.810 op jaarbasis, bij een voltijds dienstverband en wordt aangepast aan de fiscale maximering.
<b>Franchise</b>	De hoogte van de franchise is een keuze van de aangesloten onderneming. De franchise zal nooit lager zijn dan de fiscaal minimaal toegestane franchise (€ 16.322 per 1 januari 2023 bij een maximaal opbouwpercentage van 1,875%).
<b>Pensioengrondslag</b>	De pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris minus de franchise. De pensioengrondslag wordt vermenigvuldigd met de parttimefactor.
<b>Opbouwpercentage ouderdomspensioen</b>	Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen is door de aangesloten onderneming vrij te kiezen tot een maximum van 1,875%.
<b>Partnerpensioen</b>	Het percentage voor het partnerpensioen is door de aangesloten onderneming vrij te kiezen tot een maximum van 1,313%. De financiering voor het partnerpensioen is een keuze van de aangesloten onderneming en kan op opbouwbasis of risicobasis geschieden.
<b>Wezenpensioen</b>	20% van het partnerpensioen.
<b>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</b>	Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.
<b>Arbidsongeschiktheids-pensioen (optioneel)</b>	70% van het salaris boven maximum WIA-loon, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid. De aangesloten onderneming maakt zelf de keuze om dit pensioen wel of niet aan te bieden.
<b>Anw-hiaatpensioen (optioneel)</b>	Het Anw-hiaatpensioen wordt jaarlijks vastgesteld aan de hand van de ontwikkeling van de wettelijke Anw-uitkering. Het Anw-hiaatpensioen gaat in bij overlijden en eindigt op de laatste dag van de maand waarin de partner: • de AOW-gerechtigde leeftijd bereikt, of • 68 jaar wordt als dat eerder is, of • komt te overlijden als dat eerder is. De aangesloten onderneming maakt zelf de keuze om dit pensioen wel of niet aan te bieden.

### Ontwikkelingen in aantallen deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

Deelnemers	Actief*	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WzP	Gewezen**	Totaal
Per 31 december 2022	1.016	1.393	55	8.832	11.296
Bij	23	115	6	492	636
Af	689	40	5	2.326	3.060
Per 31 december 2023	350	1.468	56	6.998	8.872

\* De actieve deelnemers betreffen tevens deelnemers die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn en een premievrij pensioen opbouwen. Het aantal actieve deelnemers is in 2023 sterk afgenomen doordat de werkgever Transavia per eind 2022 de actieve opbouw binnen de pensioenkring heeft beëindigd.

\*\* De afname van gewezen deelnemers in 2023 is voor 2.408 gewezen deelnemers ontstaan door waardeoverdracht klein pensioen.

## Financieringsbeleid

Voor de pensioenregeling wordt door de aangesloten onderneming jaarlijks een premie per deelnemer betaald op basis van een gedempte premie, zoals onderstaand onder feitelijke premie is uitgewerkt.

## Feitelijke premie

De feitelijke jaarpremie in 2023 is minimaal gelijk aan de som van de berekende premies voor de individuele deelnemers op basis van onderstaande uitgangspunten.

<b>Basispremie</b>	Actuariële koopsom voor het in het jaar op te bouwen ouderdomspensioen en eventueel het partnerpensioen, indien de aangesloten onderneming heeft gekozen voor een partnerpensioen op opbouwbasis.
<b>Rekenrente</b>	De rentetermijnstructuur zoals vastgesteld door DNB inclusief de UFR methode met een 12-maands middeling (periode oktober – september).
<b>Sterftekansen</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ontleend aan Prognosetafel AG2022, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap.</li> <li>• Bij gebruik van de Prognosetafel AG2022 wordt rekening gehouden met leeftijdsafhankelijke ervaringssterfte op basis van het Demographic Horizons TM Model van Aon.</li> <li>• Voor kinderen worden de sterftekansen verwaarloosd.</li> </ul>
<b>Kostenopslag</b>	Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten is een opslag opgenomen van 3,0% over de totale netto premie. Daarnaast wordt voor elke actieve deelnemer een bedrag van € 77,10 (in 2023) gerekend.
<b>Toeslagen</b>	De premie bevat geen opslag voor toekomstige toeslagen.
<b>Weerstandvermogen</b>	Ten behoeve van het vormen van het weerstandsvermogen voor Stap wordt een opslag van 0,2% op de premie gelegd.
<b>Leeftijd</b>	Voor de actieve deelnemer wordt de leeftijd voor vaststelling van de premie op de berekeningsdatum vastgesteld in maanden nauwkeurig door de pensioenleeftijd te verminderen met de toekomstige duur tot aan de pensioenleeftijd.
<b>Nabestaandenpensioen</b>	Voor het partner- en wezenpensioen worden jaarlijks herverzekeringspremies betaald dan wel een actuariële koopsom berekend afhankelijk van de keuze van de aangesloten onderneming voor de manier waarop het partnerpensioen is toegezegd.
<b>Risico premievrijstelling</b>	Voor het risico van premievrijstelling tijdens het deelnemerschap wordt de actuariële koopsom verhoogd met een opslag van: een percentage voor PVI, gelijk aan herverzekeringspremie. Deze premie wordt op werkgeversniveau vastgesteld. De opslag is zo bepaald dat deze gelijk is aan de aan de herverzekeraar verschuldigde premie.

<b>Risico arbeidsongeschiktheidspensioen</b>	Voor het risico van arbeidsongeschiktheidspensioen tijdens het deelnemerschap wordt de actuariële koopsom verhoogd met een opslag van: een percentage voor het WIA-excedent pensioen, gelijk aan de factor vanuit het herverzekeringscontract. Deze premie wordt op werkgeversniveau vastgesteld. De opslag wordt alleen vastgesteld wanneer een aangesloten onderneming voor deze optie heeft gekozen. In dat geval is de opslag zo bepaald dat deze gelijk is aan de aan de herverzekeraar verschuldigde premies.
<b>Anw-hiaat pensioen</b>	De factoren van de herverzekering worden toegepast wanneer een aangesloten onderneming voor deze optie gekozen heeft. Hiermee zijn de kosten gelijk aan de aan de herverzekeraar af te dragen premies voor dit pensioen.
<b>Hertrouwkansen</b>	Er wordt geen rekening gehouden met hertrouwkansen.
<b>Solvabiliteit</b>	De actuariële koopsom, inclusief de opslagen voor risico partnerpensioen en arbeidsongeschiktheid, wordt verhoogd met een opslag van 10% voor solvabiliteit.

## Gedempte premie

Om te toetsen in hoeverre de feitelijke premie voldoet aan de wettelijke eisen, hanteert de pensioenkring een gedempte premie. De gedempte premie wordt vastgesteld op basis van de bovenstaande uitgangspunten voor de vaststelling van de feitelijke premie met uitzondering van de volgende onderdelen.

<b>Rekenrente</b>	De rekenrente voor de berekening van de gedempte premie is gebaseerd op een verwacht rendement op basis van het huidige strategisch beleggingsbeleid. Hierbij geldt dat het rendement op vastrentende waarden gelijk is aan de rentetermijnstructuur van 30 september 2022. Met ingang van 1 januari 2021 worden voor de risicopremies (meetkundig) de hoogtes gelijkgesteld aan de maximale rendementenparameters zoals vastgesteld in artikel 23a van het Besluit FTK en geldend per 1 januari 2020. De curve is verlaagd met ca. 1,9% (hierbij is rekening gehouden met een ingroei-pad).
<b>Solvabiliteitsopslag</b>	De solvabiliteitsopslag is gelijk aan nul, tenzij de verlaging van de rekenrente door rekening te houden met de inflatie op basis van het ingroei-pad CPI leidt tot een lagere opslag op de premie dan een solvabiliteitsopslag ter hoogte van het vereist eigen. In dat geval dient de hoogte van de solvabiliteitsopslag gelijk te zijn aan het percentage dat behoort bij het vereist eigen vermogen op basis van het strategische beleggingsbeleid. De curve van de rekenrente wordt dan niet verlaagd met de inflatie (ca. 1,9%).
<b>Weerstandvermogen</b>	De opslag wordt elk jaar toegevoegd aan het weerstandsvermogen van het fonds en is geen onderdeel van de gedempte premie of het vermogen in de pensioenkring.

## Kostendekkende premie

Naast de gedempte premie wordt jaarlijks ook de kostendekkende premie bepaald. De kostendekkende premie wordt op dezelfde grondslagen berekend als de gedempte premie, met uitzondering van de rekenrente. Bij de kostendekkende premie wordt de actuele rentetermijnstructuur gebruikt zoals deze door DNB gepubliceerd wordt per 31 december van het voorafgaande jaar.

### Toeslagdepot D – Multi-client Pensioenkring 1

Per 31 december januari 2020 heeft de collectieve waardeoverdracht plaatsgevonden van het vermogen en de verplichtingen van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1 van Stap naar Multi-client Pensioenkring 2 van Stap. De collectieve waardeoverdracht van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1 heeft plaatsgevonden op basis van de dekkingsgraad van Multi-client Pensioenkring 2. De feitelijke dekkingsgraad van Multi-client Pensioenkring 2 was per 31 januari 2020 lager dan de feitelijke dekkingsgraad van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1. Het dekkingsgraadverschil is in een toeslagdepot gestort voor de populatie van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1 (toeslagdepot D).

Het saldo dat op basis van het dekkingsgraadverschil toekomt aan de populatie van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1 is gestort in toeslagendepot D. De middelen in toeslagendepot D worden risicovrij in liquide middelen belegd.

Indien in enig jaar nog middelen resteren in het toeslagendepot en de op grond van het pensioenreglement verleende reguliere toeslag lager is dan de stijging van de consumentenprijsindex (afgeleid), kan het bestuur besluiten uit deze middelen een extra toeslag te verlenen. Voorwaarden hierbij zijn dat de verleende toeslag is toegestaan volgens de fiscale wet- en regelgeving en dat de te verlenen toeslag, met inbegrip van de toeslag volgens het pensioenreglement, niet hoger is dan de stijging van de consumentenprijsindex (afgeleid). Het bedrag dat onttrokken wordt aan het depot wordt 'dekkingsgraadneutraal' vastgesteld per 31 december van dat jaar. Dit gebeurt zodanig dat de dekkingsgraad per 31 december na verwerking van de reguliere toeslag, door verwerking van de extra toeslag ongewijzigd blijft. In tegenstelling tot de toeslagendepots A, B en C wordt er geen toeslag verleend indien en zolang de beleidsdekkingsgraad lager is dan de beleidsdekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van Multi-client Pensioenkring 2. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen het niveau van het minimaal vereist vermogen en het vereist vermogen wordt er geen toeslag vanuit het toeslagendepot verleend.

## Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen voor Multi-client Pensioenkring 2 bedraagt 0,2% van het beheerde pensioenvermogen. Dit is het vermogen dat Stap volgens het bepaalde bij of krachtens de Pensioenwet ten minste moet aanhouden als vermogen om de bedrijfsrisico's te dekken. Het weerstandsvermogen maakt geen deel uit van het vermogen van Multi-client Pensioenkring 2.

Voor het weerstandsvermogen geldt een wettelijk voorgeschreven minimum en maximum. Doorlopend wordt getoetst of het aanwezige weerstandsvermogen hieraan voldoet. Daarbij vastgestelde overschotten en tekorten van het weerstandsvermogen die het gevolg zijn van het behaalde positieve of negatieve rendement op het vermogen van Multi-client Pensioenkring 2, komen ten goede aan, respectievelijk ten laste van het behaalde bruto rendement op het vermogen van Multi-client Pensioenkring 2.

## Klachten

Stap vindt het belangrijk om te luisteren naar de deelnemers van de pensioenkring en daar ook naar te handelen. Daarmee volgt Stap de geactualiseerde versie (11 september 2023) van de Gedragslijn Goed omgaan met Klachten (gedragslijn). In deze gedragslijn hebben leden van de Pensioenfederatie vastgelegd wat het basisoniveau is voor de wijze waarop de pensioenfondsen wil omgaan met klachten. Stap sluit hiermee aan bij de verwachtingen van de deelnemers en is goed voorbereid op de verwachte toestroom van vragen en klachten door de stelselwijziging. De geactualiseerde versie van de gedragslijn sluit aan bij de Wet toekomst pensioenen. Daarin is een bredere definitie opgenomen van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder. Met als vanzelfsprekend gevolg dat het aantal klachten toeneemt.

De klachtenregeling van Stap is in lijn gebracht met de nieuwe wetgeving en de gedragslijn. Met ingang van 1 januari 2024 verwijzen we in de klachtenregeling door naar de nieuw opgerichte Geschillen Instantie Pensioenfondsen (GIP).

In onderstaand schema staan de aantallen klachten en geëscaleerde klachten over 2023 voor een aantal vaste rubrieken zoals beschreven in de gedragslijn. In 2023 zijn vier klachten afgehandeld en hiervan is één klacht niet naar tevredenheid van de deelnemer afgewikkeld. Onderverdeeld naar rubriek (AFM classificatie) geeft dat het volgende beeld.

Onderwerp	Aantal klachten	Geëscaleerde klachten
Afgehandelde klachten 2023 per onderwerp:		
- service en klantgerichtheid	0	0
- behandelingsduur	0	0
- informatieverstrekking	0	0
- deelnemersportaal	1	0
- keuzebegeleiding	0	0
- pensioenberekening en -betaling	2	1
- registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0
- toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0	0
- financiële situatie	0	0
- duurzaamheid	0	0
- overig	0	0
<b>Totaal</b>	<b>3</b>	<b>1</b>

Op dit moment is TKP bezig met de inrichting van een periodieke meting van de klanttevredenheid over de behandeling van klachten. Deze wordt in de loop van 2024 operationeel. Ook zal dan op een stelselmatige wijze gekeken worden naar mogelijke verbeteringen die Stap kan doorvoeren op basis van de ontvangen klantsignalen.

## 10.4 Vermogensbeheer

### Beleggingsmix

In onderstaande tabellen zijn de actuele en strategische beleggingsmix per ultimo 2023 en 2022 opgenomen, alsmede de beleggingen voor het indexatiedepot.

	2023			2022		
	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %	Strategische mix in %
<b>Aandelen</b>	<b>215,6</b>	<b>25,6</b>	<b>26,0</b>	<b>205,7</b>	<b>25,9</b>	<b>26,0</b>
Opkomende markten	35,8	4,2	4,5	34,7	4,4	4,5
Europa	53,1	6,3	6,5	54,8	6,9	6,5
Wereldwijd	126,8	15,0	15,0	116,2	14,6	15,0
<b>Private Equity</b>	<b>2,5</b>	<b>0,3</b>	<b>0,0</b>	<b>3,5</b>	<b>0,4</b>	<b>0,0</b>
<b>Vastrentende waarden (inclusief liquiditeiten en overlay) *</b>	<b>581,3</b>	<b>74,1</b>	<b>74,0</b>	<b>551,9</b>	<b>73,7</b>	<b>74,0</b>
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)	131,1	15,5	16,5	124,7	15,7	16,5
Bedrijfsobligaties Europa	131,8	15,6	16,5	130,4	16,4	16,5
Hypotheken Nederland	157,2	18,6	17,0	153,7	19,3	17,0
Staatsleningen opkomende markten	31,8	3,8	4,0	31,0	3,9	4,0
Inflatie-gerelateerde staatsobligaties Duitsland	83,3	9,9	10,0	78,3	9,8	10,0
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	46,1	5,5	10	33,8	4,2	
<b>Liquiditeiten</b>	<b>173,7</b>	20,6		<b>187,2</b>	23,5	
<b>Overlay</b>	<b>-129,8</b>	-15,4		<b>-151,8</b>	-19,1	10,0
Intrest Rate Swap	-134,1	-15,9		-157,9	-19,8	
FX Forward	4,2	0,5		6,1	0,8	
<b>Totaal **/**</b>	<b>843,3</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>796,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* % inclusief liquiditeiten en overlay.

\*\* Vanwege afrondingen op één decimaal kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

\*\*\* Dit betreft de eindstand van de beleggingen inclusief de negatieve derivaten.

### Beleggingsmix Toeslagendepot - Multi-client Pensioenkring 1

	2023		2022	
	in € miljoen	Actuele mix in %	in € miljoen	Actuele mix in %
<b>Liquiditeiten</b>	<b>0,2</b>	<b>100,0</b>	<b>0,2</b>	<b>100,0</b>
<b>Totaal</b>	<b>0,2</b>	<b>100,0</b>	<b>0,2</b>	<b>100,0</b>

Het beleggingsplan 2024 is in januari 2024 vastgesteld na nader overleg met het belanghebbendenorgaan en heeft als ingangsdatum 1 januari 2024.

Ten opzichte van het beleggingsplan 2023 zijn de volgende wijzigingen in de portefeuille aangebracht:

- Vanuit de allocatie naar regio volgt binnen de portefeuille met aandelen een samenvoeging van het strategisch gewicht van aandelen ontwikkelde markten en Europese aandelen en een omzetting van de allocatie naar aandelen Europa naar een allocatie naar ontwikkelde markten.

## Resultaten beleggingen

In onderstaande tabellen worden de beleggingsresultaten van 2023 weergegeven.

Cijfers in %	Pensioenkring *	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Aandelen</b>	<b>17,7</b>	<b>17,0</b>	<b>0,6</b>	<b>4,4</b>
Aandelen opkomende markten (MM Global Emerging Markets Fund)	8,4	6,1	2,2	0,3
Aandelen Europa (MM European Equity Index Fund)	16,0	15,8	0,2	1,1
Aandelen wereldwijd (MM World Equity Index SRI Fund)	21,1	20,8	0,3	3,0
<b>Private Equity</b>	<b>2,9</b>	<b>2,9</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>
Private equity (Unigestion – Euro Choice IV)	-1,4	-1,4	0,0	0,0
Private equity (Unigestion – Euro Choice V)	5,2	5,2	0,0	0,0
<b>Vastrentende waarden</b>	<b>5,3</b>	<b>6,0</b>	<b>-0,7</b>	<b>3,7</b>
Bedrijfsobligaties Europa (MM Credit Index Fund)	8,2	8,1	0,1	1,3
Bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials) (MM Global Credit Ex Financials Fund - Unhedged)	5,7	5,6	0,1	0,9
Hypotheek Nederland (MM Dutch Mortgage Fund)	2,3	5,7	-3,2	0,4
Staatsleningen opkomende markten (MM Global Emerging Market Debt Fund)	10,8	7,7	2,9	0,4
Discretionaire portefeuille nominale staatsobligaties	6,9	6,9	0,0	0,3
Inflatie-gerelateerde staatsobligaties Duitsland (MM Inflation Index Linked Bond Fund - Germany)	3,2	3,0	0,2	0,0
Discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties	2,7	2,7	0,0	0,2
<b>Liquiditeiten</b>				<b>0,8</b>
<b>Totaal exclusief overlay</b>	<b>7,5</b>	<b>7,9</b>	<b>-0,3</b>	<b>8,9</b>
<b>Totaal overlay</b>				<b>0,2</b>
Interest Rate Swap				0,0
FX Forward				0,2
<b>Totaal inclusief overlay</b>	<b>9,1</b>			<b>9,1</b>

\* De getoonde rendementen zijn door de pensioenkring behaald, via participaties in de genoemde beleggingsfondsen.

### Beleggingsresultaten Toeslagendepot - Multi-client Pensioenkring 1

Cijfers in %	Pensioenkring	Benchmark	Relatief	Bijdrage aan totaal rendement
<b>Liquiditeiten</b>	<b>3,2</b>	<b>3,3</b>	<b>-0,1</b>	<b>3,2</b>
<b>Totaal Indexatiedepot D - Multi-client Pensioenkring 1</b>	<b>3,2</b>	<b>3,3</b>	<b>-0,1</b>	<b>3,2</b>

### Toelichting resultaten beleggingen 2023

In deze paragraaf wordt ingegaan op de behaalde rendementen van de pensioenkring (1). De belangrijkste bijdragen aan het rendement en de meest opvallende relatieve en absolute rendementen worden hierna toegelicht.

(1) Voor de meeste beleggingscategorieën wordt passief belegd. Doordat de benchmark geen rekening houdt met transactiekosten is het rendement van de passief beheerde beleggingsfondsen, als gevolg van de transactiekosten, meestal iets lager dan de gehanteerde benchmark.

## **Toelichting resultaten aandelen**

Door de sterke stijging van de aandelenmarkt droeg de categorie aandelen met 4,4%-punt positief bij aan het totaal rendement. Het MM World Equity Index SRI Fund had met 3,0%-punt de grootste positieve bijdrage aan deze beleggingscategorie.

### *Ontwikkeling aandelen opkomende markten*

Het MM Global Emerging Markets Fund belegt wereldwijd in aandelen van ondernemingen uit ontwikkelde en opkomende markten. Het merendeel van de managers in het beleggingsfonds maken gebruik van bottom-up aandelselectie. Het beleggingsfonds behaalde in 2023 een rendement dat hoger was dan het rendement van de benchmark. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door onverwachte gebeurtenissen op het macro economische en het geopolitieke vlak. De hoge volatiliteit van de rente en de sterke stijging van de rente hadden periodiek een grote invloed op de wereldwijde aandelenmarkten. Desalniettemin was het rendement van de belangrijkste opkomende markten over het jaar positief en wisten ook de meeste managers in het beleggingsfonds de benchmark voor te blijven. De managers zaten per saldo onderwogen in China wat een positieve bijdrage heeft geleverd. Daarnaast leverde een goede aandelselectie in een aantal landen, zoals in Mexico, Brazilië en Taiwan een positieve bijdrage.

### *Ontwikkeling aandelen ontwikkelde markten*

Het MM European Equity Index Fund kent, net als het MM World Equity Index SRI Fund, een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. Het terugvorderen van dividendbelasting droeg dit jaar positief bij en als gevolg hiervan behaalde het beleggingsfonds een positief relatief rendement.

## **Toelichting resultaten private equity**

Beleggingen in private equity hebben door hun beperkte aandeel in de totale portefeuille niet significant aan het rendement bijgedragen. De pensioenkring belegt in private equity via twee verschillende Unigestion fondsen. Dit zijn zogenaamde fund of funds. Dat betekent dat deze Unigestion beleggingsfondsen beleggen in private equity beleggingsfondsen, in dit geval Europese. De onderliggende investeringen in EuroChoice IV zijn bijna allemaal afgebouwd. EuroChoice V is in de distributiefase. De rendementen bij deze beleggingsfondsen zijn uitstekend en er wordt gestaag geld uitgekeerd.

## **Toelichting resultaten vastrentende waarden**

Vastrentende waarden droegen 3,7%-punt bij aan het totaal rendement. Het MM Credit Index Fund leverde met 1,3%-punt de grootste positieve bijdrage bij aan deze beleggingscategorie.

### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties Europa*

Het MM Credit Index Fund kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement normaliter in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. In 2023 was het rendement van het beleggingsfonds licht beter dan dat van de benchmark. Beperkte afwijkingen van het rendement ten opzichte van de benchmark worden veroorzaakt door liquiditeit, de uitsluitingenlijst en de timing van aan- en verkopen voor herijking.

### *Ontwikkeling bedrijfsobligaties wereld (exclusief financials)*

Het MM Global Credit Ex Financials Fund – Unhedged kent een passieve beleggingsstijl. Het beleggingsfonds kan, in tegenstelling tot de benchmark naar BBB afgewaardeerde obligaties aanhouden om



transactiekosten te beperken. Eind 2023 is 7% belegd in obligaties met een rating van BBB+ of BBB. Het aanhouden van deze obligaties had een licht positief effect op het rendement. Transactiekosten hadden een licht negatief effect.

#### *Ontwikkeling Nederlandse hypotheke*

Het rendement van de belegging in het MM Dutch Mortgage Fund wordt op de lange termijn vergeleken met het rendement van Nederlandse staatsobligaties, omdat een goede benchmark voor Nederlandse hypotheke ontbreekt. Het rendement was in 2023 fors lager dan dat van Nederlandse staatsobligaties. Sinds de start van het beleggingsfonds (oktober 2013) is er echter sprake van een geannualiseerd relatief rendement van 2%, terwijl de doelstelling ligt op het behalen van minimaal 1%. De risicopremie van hypotheke liep op van 1,6% naar een niveau net boven de 2% voor een 20-jaars hypotheek met NHG. De kredietopslag van 2% ligt dicht bij het gemiddelde over de afgelopen jaren.

De huizenmarkt in Nederland was redelijk stabiel in 2023. Het beleggingsfonds is relatief goed beschermd tegen mindere economische periodes door de relatief lage loan-to-value (minder dan 60%). Betalingsachterstanden op hypotheke zijn nog steeds zeer laag ondanks de gestegen prijzen voor energie.

#### *Ontwikkeling staatsobligaties opkomende landen*

De sterke daling van de risicopremies zorgde voor positieve absolute rendementen. Het rendement van het actief beheerde MM Global Emerging Market Debt Fund, dat belegt in staatsleningen van opkomende markten, behaalde in 2023 een duidelijk beter rendement dan de benchmark. Het beleggingsfonds nam meer risico dan de benchmark, en dit werd in het afgelopen jaar beloond daar de risicopremies van vooral de landen met een high yield rating sterk daalden. Het beleggingsfonds had meer dan de benchmark belegd in landen als El Salvador, Argentinië, Sri Lanka, en Zambia. Al deze posities droegen positief bij aan het relatieve rendement.

#### *Ontwikkeling (inflatie-gerelateerde) discretionaire staatsobligaties*

In de verslagperiode behaalden zowel de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties als de portefeuille met discretionaire inflatie-gerelateerde staatsobligaties een positief rendement. Europese staatsobligaties lieten een stijging zien als gevolg van een dalende rente, met name in december. Waar de rente in de eerste 11 maanden nog gestaag opliep, in lijn met het verkrappende beleid van de ECB, stond de maand december volledig in het teken van verwachtingen omtrent renteverlagingen voor het komend jaar en nam de rente hiervoor alvast een afslag op. Een belangrijke reden voor deze dalende rente was het einde van de reeks renteverhogingen van de centrale bank, als ook de verzwakkende economische indicatoren. De inflatie-component van inflatie-gerelateerde staatsobligaties bracht wel een negatieve performance mee, aangezien de inflatie dankzij alle renteverhogingen flink daalde gedurende het jaar. De reële rente daalde, ondanks de dalende inflatie, minder hard dan de nominale rente. Hierdoor ontstond een rendementsverschil van ongeveer 4%-punt tussen de twee soorten staatsobligaties, in het voordeel van de nominale staatsobligaties. Dit was het jaar hiervoor nog andersom met 21%-punt.

#### *Ontwikkeling inflatie-gerelateerde staatsobligaties Duitsland*

Het MM Inflation Index Linked Bond Fund - Germany kent een passieve beleggingsstijl waardoor het rendement in lijn is met het rendement van de benchmark. In tegenstelling tot de benchmark maakt het beleggingsfonds kosten bij de transacties om het beleggingsfonds in lijn te houden met de benchmark waardoor het beleggingsfonds over het algemeen wat achterblijft bij de benchmark. Ook is er een verschil in de prijsbron van de waardering tussen het beleggingsfonds en de benchmark waardoor kleine verschillen kunnen ontstaan.

#### *Ontwikkelingen liquiditeiten*

De liquiditeiten worden in een drietal geldmarktfondsen belegd. Voor het Morgan Stanley Euro Liquidity Fund, het Fidelity Institutional Liquidity Fund en het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund, was het de primaire focus om te kunnen voorzien in liquiditeit vanwege de aanhoudende onzekerheden in de financiële

markten. Om dit te bewerkstelligen hield men vast aan een relatief hoge allocatie naar dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal één week. Om te profiteren van de oplopende rente werd gedurende het jaar meer belegd in posities met een relatief korte looptijd. Het behaalde rendement was positief.

### Toelichting resultaten overlay

De overlay, bestaande uit renteswaps en valutaforwards, heeft voornamelijk als doel om de dekking van de pensioenkring te beschermen tegen financiële risico's en droeg in 2023 0,2%-punt bij aan het rendement. Marktrenten zijn in 2023 tot en met december gedaald. Deze daling van de rente had een positief effect op de afdekking van het renterisico, die daardoor een positieve bijdrage had aan het totale beleggingsresultaat.

Attributie beleggingscategorieën eind 2023		
Cijfers in % *	Allocatie effect	Selectie effect
Aandelen	0,0	0,1
Private Equity	0,0	0,0
Vastrentende waarden	0,0	-0,5
Liquiditeiten	0,0	0,0
<b>Totaal</b>	<b>0,1</b>	<b>-0,3</b>

*\* Als gevolg van afrondingen is het mogelijk dat de optelling van de verschillende effecten niet overeenkomt met het eerder getoonde relatieve rendement*

### Attributie analyse

De attributie geeft een nadere verklaring van de behaalde out-performance over een bepaalde periode. Dit wordt verklaard door twee elementen:

- allocatie: out-performance behaald door meer/minder te beleggen (alloceren) in categorieën die het relatief beter/slechter doen ten opzichte van het totaal;
- selectie: out-performance behaald door binnen de beleggingscategorie bepaalde beleggingen te kiezen die een out-performance behalen ten opzichte van hun respectievelijke benchmark.

Het negatieve relatieve rendement wordt met name veroorzaakt door het selectie effect. Het MM Dutch Mortgage Fund zorgde voor de grootste negatieve bijdrage aan het selectie effect, namelijk met -0,6%-punt.

## 10.5 Kostentransparantie

Onderstaande overzichten zijn opgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Mede op basis van deze aanbevelingen is een deel (30% van de exploitatiekosten) van de uitvoeringskosten pensioenbeheer gealloceerd naar de kosten vermogensbeheer. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	1.072	1.244	0,13	0,13
Kosten vermogensbeheer	2.126	2.402	0,26	0,26
Transactiekosten	695	625	0,09	0,07
<b>Totaal **</b>	<b>3.893</b>	<b>4.271</b>	<b>0,48</b>	<b>0,46</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De hierboven vermelde kosten zijn uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het betreffende jaar en worden in de volgende paragrafen nader uitgesplitst en toegelicht.

### Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de kosten pensioenbeheer en de exploitatie van Stap. De wijziging van het weerstandsvermogen wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Soort kosten	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Administratiekostenvergoeding	627	745	0,08	0,08
Administratiekostenvergoeding meerwerk	17	45	0,00	0,00
Exploitatiekosten	491	484	0,06	0,05
Distributiekosten	81	95	0,01	0,01
Overige kosten	29	53	0,00	0,01
Allocatie naar kosten vermogensbeheer	-173	-178	-0,02	-0,02
<b>Totaal **</b>	<b>1.072</b>	<b>1.244</b>	<b>0,13</b>	<b>0,13</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De administratiekostenvergoeding is in 2023 gedaald als gevolg van de daling van het belegd vermogen en de daling van het aantal deelnemers door het vertrek van één werkgever in 2023. De administratiekostenvergoeding meerwerk bestaat in 2023 onder meer uit een vergoeding voor advisering over de Wet toekomst pensioenen (Wtp).

De exploitatiekosten zijn in 2023, ondanks de afname van het belegd vermogen, toegenomen. Deze kosten zijn in 2023 onder meer toegenomen door de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (491). Deze kosten bestaan uit een procentuele vergoeding over het belegd vermogen voor Stap, kosten voor de actuariële functie, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

De distributiekosten betreffen kosten die worden betaald aan Stap. De kosten voor distributie en vertegenwoordiging hebben onder meer betrekking op het uitbrengen van offertes voor Multi-client Pensioenkring 2. De distributiekosten zijn met 14 afgenomen door de afname van het belegd vermogen.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en aanvullende kosten van het belanghebbendenorgaan opgenomen.

## Kosten per deelnemer

De uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde zijn in de volgende tabel weergegeven voor het subtotaal en het totaal van de uitvoeringskosten pensioenbeheer.

	2023	2022
<b>Uitvoeringskosten pensioenbeheer</b>		
Totale uitvoeringskosten pensioenbeheer (in € 1.000)	1.072	1.244
Uitvoeringskosten pensioenbeheer per actieve deelnemer/pensioengerechtigde (in €) *	572	505

\* Deze kosten zijn vastgesteld conform de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie en exclusief de kosten vermogensbeheer.

De kosten per deelnemer zijn ten opzichte van 2022 op totaalniveau gestegen door de daling van het aantal deelnemers.

Voor de kosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde is geen benchmark opgenomen, omdat de meerwaarde van het laten uitvoeren van een benchmark niet opweegt tegen de vergoeding die daarvoor gevraagd wordt. Daarnaast worden de kosten per deelnemer tot de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beïnvloed door de eenmalige kosten die hiervoor in de uitvoeringskosten pensioenbeheer zijn opgenomen.

## Kosten vermogensbeheer

Het bedrag van 2.126 (2022: 2.402) betreft alle door de pensioenkring betaalde kosten vermogensbeheer (direct en indirect).

	2023	2022
Kosten vermogensbeheer	€	€
Directe kosten vermogensbeheer	1.222	1.272
Indirecte kosten vermogensbeheer (ten laste van beleggingsresultaat)	904	1.130
<b>Totale kosten van vermogensbeheer</b>	<b>2.126</b>	<b>2.402</b>

De directe kosten vermogensbeheer bestaan uit de volgende posten:

- dienstverlening integraal balansbeheerder:
  - *beheervergoeding*: dit is een vaste beheervergoeding voor het operationeel vermogensbeheer per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
  - *vergoeding advies, administratie en rapportage*: dit is de vergoeding voor de integrale dienstverlening conform de uitbestedingsovereenkomst;
- overige directe kosten: dit betreft onder andere bankkosten en custody-kosten;
- allocatie van de exploitatiekosten van Stap die betrekking hebben op vermogensbeheer.

De hoogte van de directe kosten vermogensbeheer (1.222) wijkt af van de weergave in de financiële opstelling (1.285). Een deel van deze directe kosten vermogensbeheer betreffen transactiekosten (5) en deze zijn hierna in de paragraaf "Transactiekosten" verantwoord. Daarnaast wordt een deel van de overige

kosten (58) bij de vermogensbeheerder hier onder indirecte kosten verantwoord. De verschillen tussen de financiële opstelling en het bestuursverslag betreffen verschuivingen in de weergave en hebben geen invloed op het totaal aan kosten vermogensbeheer.

De indirecte kosten vermogensbeheer bestaan uit kosten die worden gemaakt binnen de onderliggende beleggingsfondsen. Deze bestaan uit de volgende posten:

- *beheervergoeding externe managers*: dit is een (basis) vergoeding per tijdsperiode die onafhankelijk is van de prestatie;
- *performance fee externe managers*: dit is een prestatieafhankelijke vergoeding voor het verslaan van de benchmark door een externe manager;
- *overige kosten*: dit betreft onder andere de vergoeding van de bewaarbank, administratiekosten, accountantskosten en juridische kosten.

De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd in euro's en als percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen. De volgende tabellen geven dit per beleggingscategorie weer. Het aandeel aan geschatte kosten is beperkt. De schattingen zijn gebaseerd op opgaven van externe managers van kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	308	420	0,04	0,04
Private Equity	51	79	0,01	0,01
Vastrentende waarden	1.091	1.180	0,14	0,13
Overig	504	545	0,06	0,06
<b>Totaal</b>	<b>1.953</b>	<b>2.224</b>	<b>0,24</b>	<b>0,24</b>
Allocatie vanuit pensioenbeheer	173	178	0,02	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>2.126</b>	<b>2.402</b>	<b>0,26</b>	<b>0,26</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

De kosten vermogensbeheer zijn als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen in 2023 hetzelfde als in 2022 (0,26%).

## Transactiekosten

Deze kosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de transactiekosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Deze kosten zijn in het gerapporteerde rendement verwerkt.

Transactiekosten in beleggingsfondsen zijn wel onderdeel van het rendement, maar worden niet apart gespecificeerd. De transactiekosten zijn als volgt bepaald:

- aandelen: op basis van directe transactiekosten zoals commissie en belastingen en indirecte geschatte kosten zoals spread en marktimpact. Indien deze kosten niet aanwezig zijn worden deze vastgesteld op basis van schattingen;
- vastrentende waarden en derivaten: van vastrentende waarden zijn de transactiekosten slechts bij benadering vast te stellen. Deze kosten zijn niet zichtbaar bij aan- en verkopen, maar zijn een impliciet onderdeel van de spread tussen bied- en laatkoersen. Binnen deze fondsen worden de transactiekosten geschat op basis van de gemiddelde spread gedurende het jaar en de som van aan- en verkopen;

De (geschatte) transactiekosten, waaronder ook de kosten voor toe- en uittreding vallen, worden gerapporteerd in euro's en als een percentage van het gemiddelde van het totaal belegd vermogen.

Categorie beleggingen	2023 €	2022 €	2023 % *	2022 % *
Aandelen	105	208	0,01	0,02
Vastrentende waarden	566	239	0,07	0,03
Overig	24	178	0,00	0,02
<b>Totaal **</b>	<b>695</b>	<b>625</b>	<b>0,09</b>	<b>0,07</b>

\* Percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

\*\* Vanwege afrondingen kunnen sommaties van de getoonde cijfers afwijken van de totalen.

In bovenstaande kosten is een bedrag van 40 (2022: 161) begrepen voor toe-en uittredingskosten van de pensioenkring. Het restant betreft werkelijke en geschatte transactiekosten van de beleggingen.

De transactiekosten in 2023 zijn 0,02%-punt hoger dan vorig jaar (2022: 0,07%). Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de hogere transactiekosten voor de beleggingen in vastrentende waarden ten opzichte van vorig jaar. Dit heeft de daling van de transactiekosten in de categorie aandelen en derivaten volledig teniet gedaan.

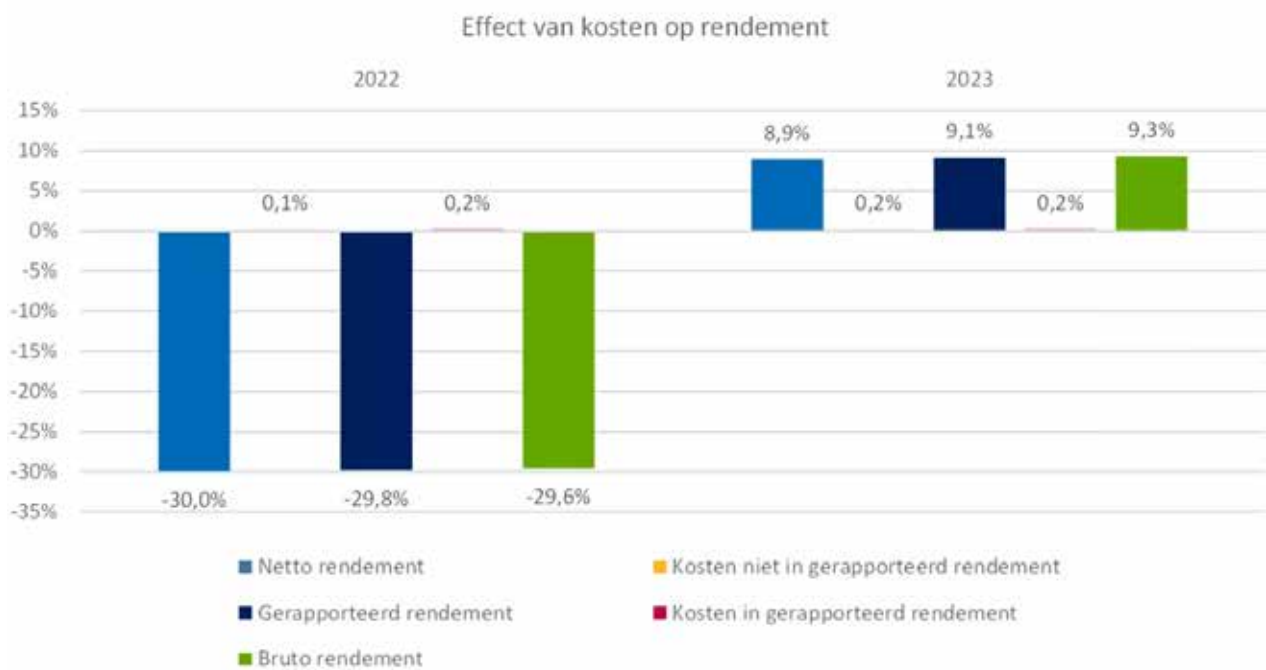
## Beleggingskosten en relatie rendement, risico en kosten

De totale kosten vermogensbeheer in 2023 bedroegen 0,26% van het gemiddeld belegd vermogen. Van deze totale kosten bestaat 0,00%-punt (afgerond; 2022: -0,01%-punt) uit prestatieafhankelijke vergoedingen. Een deel van de beleggingsportefeuille wordt namelijk actief beheerd, met als uitgangspunt dat actief beheer voor de geselecteerde beleggingscategorieën op termijn een hoger rendement oplevert.

Hier stond een gerealiseerd relatief rendement op de actieve beleggingen van 0,21%-punt ten opzichte van de benchmarks tegenover. Deze percentages zijn berekend op basis van de gemiddelde standen in 2023 en op basis van de totale portefeuille. In absolute getallen heeft het actief beheer een opbrengst opgeleverd van 1.704 ten opzichte van 14 aan kosten.

Op totaalniveau is het actief risico in de beleggingsportefeuille beperkt. De ex-ante tracking error bedraagt eind 2023 op jaarbasis 0,2%. Een tracking error van 0,2% geeft aan dat de kans dat het rendement van de portefeuille met maximaal 0,2% afwijkt van het rendement van de benchmark ongeveer 66,7% is. En er is ongeveer 5% kans dat de portefeuille met meer dan 0,4% (twee maal de tracking error) afwijkt van de benchmark.

Om het effect van de kosten in relatie tot het totale rendement van de pensioenkring te duiden, geeft onderstaande grafiek weer welke kosten onderdeel uitmaken van het gerapporteerde rendement van de pensioenkring en welke kosten hier buiten vallen. Ter vergelijking worden hierbij de cijfers over het voorgaande boekjaar getoond.



Toelichting grafiek:

Netto rendement	Rendement na kosten binnen en buiten de beleggingen.
Kosten niet in gerapporteerd rendement	Kosten die buiten de beleggingsportefeuille om betaald zijn.
Gerapporteerd rendement	Gerapporteerd rendement van de beleggingen
Kosten in gerapporteerd rendement	Kosten binnen de beleggingen (vermogensbeheer en transactiekosten).
Bruto rendement	Rendement zonder het effect van kosten.

## Uitvoeringskosten en oordeel bestuur

Het bestuur van Stap vindt kostenbeheersing belangrijk. Daarom streeft het bestuur naar een acceptabel kostenniveau in verhouding tot de kwaliteit van de uitvoering en besteedt het bestuur aandacht aan de beheersing van de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.

Jaarlijks wordt voor de pensioenkring een begroting opgesteld. De realisatie van de uitvoeringskosten wordt door het bestuursbureau gemonitord via de maand- en kwartaalrapportages van pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van de kwartaalrapportages en via een evaluatie van de uitbestedingsovereenkomsten wordt tevens de kwaliteit van de uitvoering gemonitord.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten beoordeeld en vastgesteld dat deze verklaarbaar en acceptabel zijn in het licht van de gemaakte afspraken.

## 10.6 Financiële positie en herstelplan (FTK)

### Dekkingsgraden

In 2023 is de rentetermijnstructuur (RTS) gedaald, waardoor de technische voorzieningen (TV) van de pensioenkring zijn gestegen. De invoering van de nieuwe Ultimate Forward Rate (UFR) per 1 januari 2023 heeft dit effect licht getemperd. Per saldo heeft de rente in 2023 een negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Een positief beleggingsrendement van 9,1% heeft gezorgd voor een stijging van de feitelijke dekkingsgraad. Uiteindelijk is de feitelijke dekkingsgraad in 2023 gestegen van 112,7% naar 116,0%.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 gestegen van 111,2% naar 116,5% en is hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 112,8%. Daarmee is ultimo 2023 sprake van een toereikende solvabiliteit. Eind 2023 bedraagt de dekkingsgraad op basis van marktrente 116,0%. De dekkingsgraad op basis van marktrente wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de TV op marktwaarde.

Dekkingsgraad- en renteniveaus			
Cijfers in %		2023	2022
Beleidsdekkingsgraad		116,5	111,2
Feitelijke Dekkingsgraad		116,0	112,7
Dekkingsgraad op basis van marktrente		116,0	112,5
Reële dekkingsgraad		86,3	84,2
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,0	104,1
Vereiste dekkingsgraad		112,8	112,6
Rekenrente vaststelling TV		2,35	2,60

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de feitelijke dekkingsgraad (112,7%) per 31 december 2022 hoger was dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (112,6%). Daardoor had Multi-client Pensioenkring 2 eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (116,5%) eveneens hoger is dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (112,8%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (116,5%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Multi-client Pensioenkring 2 dus niet aan de orde.



## Toekomst Bestendig Indexeren (TBI)

Vanuit het wettelijk kader is toekomstbestendigheid het uitgangspunt voor toeslagverlening. Dit houdt onder meer in dat het beschikbare vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 110,0% bepalend is om een bepaalde toeslag levenslang, toe te kunnen kennen. De levenslange toeslag wordt bepaald op grond van het verwachte gemiddelde toekomstige consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen afgeleid. De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) is de grens waarbij de pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens was voor Multi-client Pensioenkring 2 per 30 september 2023 gelijk aan 142,5%.

## Toeslagbeleid

Het toeslagbeleid van Multi-client Pensioenkring 2 is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en -rechten van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de maand september van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening en de maand september van het daaraan voorafgaande jaar.

Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Een eventuele deflatie in enig jaar zal bij het vaststellen van de cumulatieve toeslagachterstand wel in aanmerking genomen worden. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn 50% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Per 31 december 2023 is geen toeslag verleend (2022: 0,84%) aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Multi-client Pensioenkring 2.

## Richtlijnen voor toeslagen

Voor het toeslagbeleid van Multi-client Pensioenkring 2 worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het toeslagbeleid is voorwaardelijk en afhankelijk van het behaalde beleggingsrendement op lange termijn. Dit komt tot uitdrukking in de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring.
- Met behaald beleggingsrendement wordt bedoeld het beleggingsrendement dat resteert na de toevoeging aan de technische voorzieningen van het benodigde rendement en de wijziging van de rentetermijnstructuur. Dit rendement wordt jaarlijks verwerkt via het eigen vermogen van de pensioenkring. De te verlenen toeslag is daarmee in feite afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad (BDG) op enig moment.
- Toeslagen worden gegeven op grond van een toekomstbestendige toeslagverlening. Dit houdt in beginsel het volgende in:
  - Bij een BDG die lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend;
  - Bij een BDG boven de TBI-grens kan de volledige toeslag worden gegeven;
  - Bij een BDG tussen de 110% en de TBI-grens kan een toeslag worden gegeven die naar verwachting in de toekomst te realiseren is (ongeveer naar rato).
- De BDG wordt bepaald door het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden te nemen over de afgelopen 12 maanden. De BDG per 30 september is leidend voor de bepaling van de toeslag.

- De TBI-grens wordt jaarlijks bepaald door het vermogen vast te stellen wat nodig is boven een BDG van 110% om een levenslange samengestelde toeslag van de CPI te geven.
- Inhaaltoeslagen kunnen gegeven worden indien de BDG hoger is dan de TBI-grens en het vereist eigen vermogen-niveau.
- Het bestuur heeft de discretionaire bevoegdheid om binnen de wettelijke grenzen van de berekende toeslag af te wijken.

## Inhaaltoeslag

Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal in onderstaande volgorde worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand.

## 10.7 Actuariële paragraaf

Het verloop van de technische voorzieningen werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen en de verleende toeslagen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van de pensioenkring vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(bedragen x € 1.000)		
Categorie resultaat	2023	2022
Resultaat op beleggingen	47.059	-338.475
Resultaat op wijziging RTS	-24.649	299.174
Resultaat op premie	1.059	651
Resultaat op waardeoverdrachten	1.217	-39
Resultaat op kosten	33	106
Resultaat op uitkeringen	-127	-16
Resultaat op kanssystemen	-106	-53
Resultaat op toeslagverlening	3	-5.323
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	1.396	2.137
Resultaat op andere oorzaken	24	-791
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>25.909</b>	<b>-42.629</b>

### Toelichting actuariële resultaat

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten in het actuariële resultaat te onderscheiden. Genoemde bedragen zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer;
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars 'spot rate' uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt 47.059. Op dit resultaat is uitgebreid ingegaan in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Het resultaat op beleggingen draagt in 2023 positief bij aan de ontwikkeling van dekkingsgraad.

#### Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2023 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2022. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2023 met circa 0,25%-punt gedaald. Dit heeft geleid tot een toename van de technische voorzieningen en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -26.618.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Hiervan is het resultaat 1.969. Het totaal resultaat van de wijziging van de rente bedraagt -24.649.

#### Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het resultaat op kanssystemen bedraagt -106.

## Toeslagverlening

Per 31 december 2023 is geen toeslag (2022: 0,84%) verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Multi-client Pensioenkring 2. Daarnaast is er ook geen toeslag verleend per 31 december 2023 uit het toeslagendepot.

Het resultaat op toeslagverlening in het boekjaar bedraagt echter 3. Dit betreft het verschil tussen de vorig jaar ingeschatte en de werkelijke mutatie van de technische voorzieningen als gevolg van de verleende toeslagen per 31 december 2022.

## Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Het resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen bedraagt 1.396. Dit resultaat wordt veroorzaakt door de actualisatie van de kostenvoorziening.

## Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw, de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid en de opslag voor uitvoeringskosten.

In de volgende tabel is een overzicht met de premies opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. Voor de vaststelling van de gedempte premie wordt uitgegaan van het verwachte rendement. De berekening van de gedempte premie is gebaseerd op een verwacht rendement op basis van het huidige beleggingsbeleid, de looptijdsafhankelijke rendementscurve en de in te rekenen toeslagopslag van 2% als bedoeld in het nieuwe Financieel Toetsingskader Pensioenen. Deze curve geldt voor de periode 1 januari 2018 tot 1 januari 2023.

Premie voor risico pensioenkring (bedragen x € 1.000)		Premie RTS	Premie gedempt	Premie feitelijk
Actuariel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling	regulier	1.949	1.322	2.771
	risicopremie overlijden	63	63	63
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten		86	65	111
De risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit		135	135	135
Solvabiliteitsopslag		246	167	277
Actuariel benodigd voor voorwaardelijke inkoop		0	800	0
<b>Toetswaarde premie</b>		<b>2.479</b>	<b>2.552</b>	<b>3.357</b>
<b>Overige premie</b>				
Afrekening vorig boekjaar		0	0	0
Opslag weerstandvermogen		0	0	0
<b>Totaal</b>		<b>2.479</b>	<b>2.552</b>	<b>3.357</b>

De pensioenkring voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie.

## Vereist vermogen

Het vereist vermogen is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en is vastgesteld op 112,8%. Indien het vereist vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille zou deze uitkomen op 114,1%.

## 10.8 Risicoparagraaf

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van de pensioenkring. In 2023 zijn geen wijzigingen aangebracht in de risicobereidheid van de pensioenkring.

### Integraal Risicomanagement

In het hoofdstuk Integraal Risicomanagement van Stap is de beschrijving van het Integraal Risicomanagement op instellingsniveau opgenomen. Deze beschrijving is van toepassing op alle Pensioenkringen.

### Doelstellingen en risicobereidheid

Op het niveau van de Pensioenkringen zijn specifieke doelstellingen voor de Pensioenkringen bepaald. Hierbij is een verdeling gemaakt naar financiële en niet-financiële doelstellingen. Om deze doelstellingen te behalen is per Pensioenkring de risicobereidheid bepaald. In onderstaande tabel wordt de risicobereidheid voor de doelstellingen op het niveau van de Pensioenkring weergegeven. Voor de risicobereidheid bij de doelstellingen op het niveau van Stap wordt verwezen naar het hoofdstuk Integraal Risicomanagement.

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Multi-client Pensioenkring 2
<b>Financiële doelstellingen</b>	
Verantwoorde pensioenopbouw binnen de pensioenkring.	De minimale premiedekkingsgraad van Multi-client Pensioenkring 2 voldoet aan de uitgangspunten van het premiebeleid.
Behoud nominale aanspraken binnen de pensioenkring.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van het vereist eigen vermogen (VEV) en is gelijk aan 14% met een bandbreedte tussen 12% en 16%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.
Streven naar waardevast houden van pensioenrechten.  Specifiek voor Multi-client Pensioenkring 2 is dit vertaald naar: een voorwaardelijke toeslagambitie van 50% van de maatstaf. De maatstaf wordt jaarlijks vastgesteld als de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle huishoudens (afgeleid) per 30 september.	Risicobereidheid op korte termijn: Risicobereidheid op korte termijn wordt uitgedrukt in termen van VEV en is gelijk aan 14% met een bandbreedte tussen 12% en 16%. Het VEV wordt hierbij berekend op de door DNB voorgeschreven methode.  Risicobereidheid op lange termijn: Passend binnen de gestelde grenzen uit de aanvangshaalbaarheidstoets. Gebaseerd op de voorgeschreven uitgangspunten en parameters van de haalbaarheidstoets (hierna: "HBT") is een drietal beleidskaders geformuleerd: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Vanuit de financiële positie waarbij aan het VEV wordt voldaan, is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 85%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de ondergrens op fondsniveau van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) uit de HBT gelijk aan 85%;</li> <li>• Vanuit de actuele financiële positie is de afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario (5e percentiel) ten opzichte van het verwacht pensioenresultaat (mediaan) maximaal 29%.</li> </ul>

Doelstelling niveau pensioenkring	Risicobereidheid Multi-client Pensioenkring 2
<b>Niet-financiële doelstellingen</b>	
Adequate communicatie.	De risicobereidheid is risicoavers. Uitgangspunt is dat alle deelnemers en werkgever juist, volledig en tijdig geïnformeerd worden.
Specifiek voor Multi-client Pensioenkring 2 is dit vertaald naar: 1. Een proactieve en inzichtelijke deelnemerscommunicatie zodat deelnemers bewust zijn van hun pensioeninkomen en in staat zijn naar eigen inzicht keuzes te maken over hun pensioen. 2. Kennis en inzicht verschaffen aan de werkgever voor een passende arbeidsvoorwaarde pensioen.	

## Financieel crisisplan

Voor de pensioenkring is een financieel crisisplan opgesteld. In dit financieel crisisplan zijn maatregelen beschreven die het bestuur kan inzetten wanneer op korte termijn de financiële positie van de pensioenkring zich bevindt op of snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstellingen van de pensioenkring in gevaar komt. Het financieel crisisplan vormt hiermee een handleiding voor het bestuur voor de wijze waarop het zal handelen. Het financieel crisisplan is onderdeel van de ABTN en wordt jaarlijks getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit.

## Risico-inschatting en -beheersing

Zoals in het hoofdstuk Integraal Risicomanagement is benoemd identificeert en beoordeelt het Bestuur van Stap de risico's van Stap en de Pensioenkringen op een gestructureerde wijze met een RSA. De geïdentificeerde risico's worden door het Bestuur kwalitatief beoordeeld voor de kans dat deze risico's zich manifesteren, alsmede voor de impact die deze risico's hebben op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar het bruto risico, het netto risico en de risico reactie. Zo wordt er inzicht verkregen in de risico's die Stap loopt, welke beheersmaatregelen zijn genomen en de effectiviteit daarvan, evenals in de beheersmaatregelen die nog genomen moeten worden of gewenst zijn.

Voor boekjaar 2022 heeft de RSA begin 2022 plaatsgevonden op het niveau van Stap en op het niveau van de Pensioenkringen. De RSA betreft alle risico's die Stap onderscheidt. Daaronder zijn de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) en het risico self assessment voor ICT (RSA ICT) als bijzondere aandachtsgebieden begrepen.

## Risico's met mogelijke impact op financiële positie Pensioenkring

Elke Pensioenkring heeft te maken met financiële risico's om haar doelstellingen behalen. Het Bestuur is van mening dat door het inzetten van effectieve beheersmaatregelen de impact op een ongunstige gebeurtenis wordt verkleind. Hieronder wordt voor de belangrijkste financiële risico's toegelicht wat de impact van deze mogelijk ongunstige gebeurtenissen is op de financiële positie van de Pensioenkring.

### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico van de pensioenkring is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat de pensioenkring op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient de pensioenkring over voldoende buffers in het vermogen te beschikken. De vereiste buffers voor het vereist eigen vermogen worden vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Ook wordt door middel van een ALM-studie inzicht verkregen in de toekomstige ontwikkeling van de solvabiliteit. In een ALM-studie wordt namelijk het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid integraal getoetst.

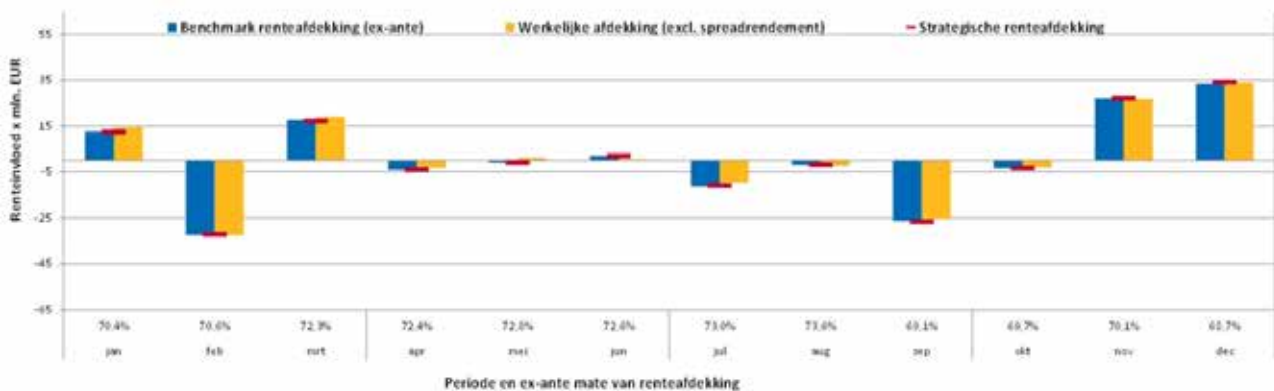
## Matching/Renterisico

De pensioenkring loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen door mutaties in de marktrente. De waarde van de pensioenverplichtingen is gelijk aan de hoeveelheid geld die nu gereserveerd zou moeten worden om bij de gegeven rente precies te kunnen voldoen aan alle toekomstige uitkeringen. Hoe lager de rente, hoe minder het geld naar verwachting zal groeien en hoe meer geld er nu gereserveerd moet worden om de uitkering in de toekomst te kunnen verrichten. Omdat de uitkeringen zo ver in de toekomst liggen, heeft de rente een zeer grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen. Om het renterisico af te dekken maakt de pensioenkring gebruik van vastrentende waarden en renteswaps. Wanneer de rente daalt, zullen de verplichtingen toenemen, maar daar staat een waarde stijging van de afdekkingsportefeuille tegenover. Hiermee wordt het renterisico dat de pensioenkring loopt (deels) afgedekt.

De mate van afdekking van het renterisico is veruit het meest bepalend voor het resterend renterisico van de pensioenkring. Het strategisch beleid voor de afdekking van het renterisico wordt voor de pensioenkring dynamisch vormgegeven door middel van een rentestafel met een high watermark. Wanneer de referentierente stijgt wordt de afdekking van het renterisico conform de rentestafel verhoogd. Bij een rentedaling wordt de afdekking van het renterisico niet verlaagd. Rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico wordt een bandbreedte van 3%-punt boven en onder dit gewicht gehanteerd. Binnen deze marges kan de mate van afdekking van het renterisico vrij bewegen zonder aanvullende maatregelen te nemen. Wanneer de mate van afdekking van het renterisico zich buiten de marges bevindt, vindt bijsturing plaats.

Naast het risico dat het algehele renteniveau daalt, bestaat ook het risico dat de beleggingen de waarde mutatie van de verplichtingen niet kunnen opvangen vanwege rentemutaties die per looptijd verschillend zijn (curverisico). Rentes met korte looptijden (0 tot 5 jaar) kunnen namelijk anders bewegen dan rentes met langere looptijden (bijvoorbeeld 30 jaar). Om dit risico te beheersen maakt de pensioenkring gebruik van bandbreedtes per looptijdbucket. Per looptijdbucket wordt gemonitord of de afdekking van het renterisico zich binnen de vooraf gestelde bandbreedtes bevindt. Wanneer de gestelde bandbreedte wordt overschreden vindt bijsturing plaats.

De volgende figuur toont de gerealiseerde afdekking van het renterisico ten opzichte van de strategische afdekking van het renterisico en de ex-ante mate van afdekking van het renterisico, zoals op de laatste dag van de voorgaande maand is vastgesteld. Zichtbaar is dat gedurende 2023 zowel de benchmark voor de afdekking van het renterisico als de werkelijke afdekking van het renterisico zich dicht bij strategische mate van afdekking van het renterisico bevonden. Indien de benchmark voor de afdekking van het renterisico zich buiten de bandbreedte bevindt, worden transacties uitgevoerd om de afdekking van het renterisico bij te sturen naar de strategische mate van de afdekking van het renterisico.



Toelichting grafiek:

- De blauwe balken tonen de ex-ante mate van afdekking van het renterisico (benchmark afdekking) zoals op maandeinde van de voorgaande maand is vastgesteld. In feite is dit de verwachte afdekking van het renterisico gedurende de daarop volgende maand. De benchmark afdekking van het renterisico wordt bepaald aan de hand van de actuele rentegevoeligheid van renteswaps en beleggingen die een onderdeel zijn van de matching portefeuille en de actuele rentegevoeligheid van de verplichtingen. Deze waarde is weergegeven in de horizontale as.
- De rode horizontale strepen tonen de strategisch gewenste mate van afdekking van het renterisico. De strategische mate van afdekking van het renterisico is afhankelijk van de huidige rentestand. Periodiek wordt gemonitord of de benchmark afdekking van het renterisico zich binnen de bandbreedtes rondom de strategische mate van afdekking van het renterisico bevindt.
- De gele balken tonen de waardeontwikkeling van de vastrentende waarden en renteswaps als gevolg van de rentemutatie (exclusief het spreadrendement).
- De afdekking van het renterisico wordt maandelijks berekend door de rentegevoeligheid van de beleggingen te delen door de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Gedurende 2023 is de tijdelijke afdekking van het renterisico onveranderd 70,0% geweest.

## Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor de pensioenkring heeft dit risico betrekking op de zakelijke waarden. Het risico voor de vastrentende waarden valt onder het krediet- en renterisico. De zakelijke waarden bestaan uit aandelenbeleggingen. Bij aandelenbeleggingen vinden de beleggingen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen.

Daarnaast is de periodieke ALM-studie een belangrijke beheersmaatregel om vast te stellen of gekozen portefeuille met allocatie naar zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Scenario's dekkingsgraad voor markt- en renterisico per eind 2023

De volgende tabel geeft de gevoeligheid van de dekkingsgraad (op basis van de rentetermijnstructuur inclusief UFR) weer voor het rente- en aandelenrisico waarbij beide risico's zich gecombineerd voordoen. De actuele portefeuille geldt als uitgangspunt. Dat wil zeggen dat de actuele mate van afdekking van het renterisico wordt gehanteerd. Er wordt verondersteld dat beide risico's zich manifesteren als een instantane schok, dus als een schok ineens zonder tussenstappen. De afdekking van het renterisico blijft dan ook in de gehele schok hetzelfde en wordt dus niet gedurende de schok aangepast conform de rentestafel. Verder wordt verondersteld dat de andere beleggingen onveranderd blijven. De aandelenkoersen variëren hierbij tussen de -20% en +20%. De rente varieert tussen -1,5% en +1,5% ten opzichte van het renteniveau op het einde van de maand.

	Rente	-1,5%	-1,0%	-0,5%	0,0%	0,5%	1,0%	1,5%
Aandelen								
20%		109,2	113,4	117,6	121,9	126,3	130,6	135,1
10%		107,0	110,9	114,9	119,0	123,0	127,2	131,3
0%		104,7	108,4	112,2	<b>116,0</b>	119,8	123,7	127,6
-10%		102,4	105,9	109,5	113,0	116,6	120,2	123,8
-20%		100,2	103,5	106,8	110,1	113,4	116,7	120,1



Gedurende 2023 hebben zich de volgende gebeurtenissen voor dit risico voorgedaan:

- Naast het renterisico vormde het risico van zakelijke waarden in 2023 het grootste risico voor de pensioenkring. Een schok (volgens de in de standaardtoets van DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis), die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd kan voordoen, leidt tot een significant effect op de dekkingsgraad op basis van de UFR. Van de geïsoleerde schokken vormt het zakelijke waarden risico het grootste risico voor de dekkingsgraad.
- De centrale banken verhoogden in 2023 de rente om de inflatie omlaag te brengen. Ondanks het verkrappende beleid van de centrale banken hebben de categorieën binnen de zakelijke waarden goed gepresteerd, onder andere als gevolg van beter dan verwachte macro-economische omstandigheden en ontwikkelingen op het vlak van AI. Afgelopen jaar eindigden de aandelenmarkten in de plus. De rente liet een stijgende trend zien tot oktober 2023, waarna de rente weer begon te dalen.

## Valutarisico

De verplichtingen van de pensioenkring luiden in euro's. Binnen de beleggingsportefeuille wordt wereldwijd belegd. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de beleggingsportefeuille in waarde daalt als gevolg van het zwakker worden van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afhankelijk van de beleggingscategorie is de valuta van notering niet per definitie een goede indicatie voor het daadwerkelijke valutarisico. Voor obligaties geldt normaliter dat de valuta van notering een goede indicatie is van het daadwerkelijke valutarisico omdat de te verwachten kasstromen vaststaan in de valuta van notering. Dit pleit voor het afdekken van vreemde valuta voor obligaties.

Binnen obligaties opkomende markten mag maximaal voor 20% in lokale valuta worden belegd. Beleggingen in lokale valuta worden voor de afdekking van het valutarisico beschouwd als USD beleggingen en worden dan ook conform het beleid voor de USD voor 100% afgedekt. Aandelen zijn aan meerdere directe en indirecte valutarisico's onderhevig en de valuta van notering is steeds meer slechts een rapportagevaluta. Dit geldt vooral voor multinationals. Het internationale karakter van ondernemingsactiviteiten pleit voor het slechts deels afdekken van het valutarisico van aandelen. Daarom wordt binnen de categorie aandelen de exposure naar USD, GBP en JPY voor 50% afgedekt.

De pensioenkring dekt valutarisico af door middel van een overlay. De bandbreedtes rondom de strategische afdekkingspercentages bedragen +/- 10%.

Het afdekken van valutarisico brengt verschillende kosten met zich mee. Deze zijn grofweg in vier categorieën onder te verdelen:

- Het renteverskil tussen de twee valuta. Indien de risicovrije rente in vreemde valuta hoger is, worden de kosten voor het afdekken ook hoger;
- Een cross currency basisspread, die het gevolg is van liquiditeit en vraag/aanbod;
- Transactiekosten voor het afsluiten/tegensluiten van de benodigde derivaten;
- Operationele kosten voor het mogelijk maken en beheer van valutarisico-afdekking.

Een belangrijke kostencomponent in de afdekking van het valutarisico is het renteverskil tussen de rente in het land van de betreffende valuta en de rente in de Eurozone. Hoe groter dit verschil, hoe hoger de kosten. Omdat de theorie die stelt dat de wisselkoers dit renteverskil goed zal maken in praktijk niet volledig opgaat, kan dit renteverskil als een verwachte kostenpost of opbrengst bestempeld worden.

## Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen van de pensioenkring hun verplichtingen niet of niet volledig nakomen. De pensioenkring loopt tegenpartijrisico op de tegenpartijen voor derivaten en heeft het tegenpartijrisico voor derivaten deels gemitigeerd door gebruik te maken van central clearing en uitwisselen van onderpand.

Daarnaast loopt de pensioenkring kredietrisico op de beleggingen in vastrentende waarden. Door te beleggen in breed gespreide portefeuilles wordt het specifieke risico van individuele debiteuren beheerst. De risico's van deze categorieën voor de balans van de pensioenkring zijn meegewogen in de ALM-studie. Ter compensatie van de exposure naar kredietrisico wordt naar verwachting een risicopremie verdiend.

### Liquiditeitsrisico open pensioenkring

Pensioenkringen kennen drie bronnen van liquiditeitsbehoefte: pensioenuitkeringen, onderpand voor derivaten en efficiënt portefeuillebeheer. Het primaire belang is om aan de financiële verplichtingen (pensioenuitkeringen en onderpand derivaten) te voldoen. De pensioenkring is een open pensioenkring met premie-inkomsten. Dit betekent dat de uitkeringen vanuit de premie-inkomsten en aanvullend vanuit de kasstromen van de vastrentende waarden en het belegd vermogen gefinancierd dienen te worden.

De beleggingsportefeuille van de pensioenkring is voor het grootste deel belegd in liquide beleggingscategorieën, die snel verkocht kunnen worden. Daarnaast worden kasbuffers aangehouden voor de uitvoering van operationele activiteiten en het beheer van onderpand uit hoofde van het gebruik van derivaten. Eén keer per jaar, in het kader van de beleggingsplancyclus, wordt voor de pensioenkring een liquiditeitstoets uitgevoerd. Binnen de liquiditeitstoets wordt gekeken in hoeverre de portefeuille past binnen de grenzen van het liquiditeitsbudget.

### Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico heeft betrekking op alle verzekeringstechnische grondslagen die voor de pensioenkring een risico vormen. Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico voor de pensioenkring is het langlevensrisico. Dit betreft het risico dat deelnemers langer leven dan verondersteld bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Bij de vaststelling van het verzekeringstechnisch risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen wordt voor het sterfterisico onderscheid gemaakt tussen procesrisico, trendsterfteonzekerheid en negatieve stochastische afwijkingen.

### ESG-risico

ESG-risico's zijn risico's die verband houden met milieu, sociale verhoudingen en ondernemingsbestuur. De risico's vloeien voort uit de invloed die de activiteiten van een onderneming hebben op de omgeving (bijvoorbeeld land, water, lucht en ecosystemen), de maatschappij en de manier waarop ondernemingen beheerd zijn. Materialisatie van deze risico's kan, naast reputatie schade, materiële invloed hebben op de waarde van een onderneming.

De mate waarin de pensioenkring is blootgesteld aan de ESG-risico's en de beheersing daarvan is afhankelijk van de samenstelling van de beleggingsportefeuille. In beginsel wordt een combinatie van meerdere instrumenten ingezet om deze risico's te beperken, dan wel te mitigeren: stemmen, screening en dialoog, uitsluitingen en ESG-integratie. Het MVB-beleid van Stap bevat richtlijnen met betrekking tot ESG-risicobeheersing op portefeuilleniveau. Daarnaast is MVB een vast onderdeel van de investment cases, die gehanteerd worden voor het vaststellen van het strategisch beleid per beleggingscategorie.

### Toelichting niet-financiële risico's

De niet financiële risico's zijn voor Stap op instellingsniveau uitgewerkt in het hoofdstuk integraal risicomanagement. Op het niveau van de pensioenkringen zijn de volgende belangrijkste niet-financiële risico's onderkend.

### Omgevingsrisico

De pensioenkringen van Stap zijn, net als de hele pensioensector, onderhevig aan diverse ontwikkelingen, zoals de rente- en inflatieontwikkelingen, de volatiliteit op de financiële markten, de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, de overgang naar een CO<sub>2</sub> neutrale samenleving en overige nieuwe (Europese) wet-

en regelgeving. Als omgevingsrisico is dan ook het risico van het niet tijdig of adequaat inspelen op van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van reputatie en ondernemingsklimaat geïdentificeerd.

Met de oprichting en inrichting van Stap is reeds beoogd in te spelen op (toekomstige) ontwikkelingen in de pensioensector. Door het, in afstemming met de strategische partners, voortdurend monitoren van de ontwikkelingen in de pensioensector en financiële markten en het hierop inspelen in de uitvoering van het beleid, acht Stap het netto risico voldoende beheerst. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate en tijdige communicatie naar de deelnemers, belanghebbendenorganen en andere stakeholders van Stap.

### **Uitbestedingsrisico**

Onder het uitbestedingsrisico voor de pensioenkringen verstaat Stap het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden of door derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Voor de beheersing van het uitbestedingsrisico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Stap beschikt over marktconforme uitbestedingsovereenkomsten met al haar uitbestedingspartners, die voldoen aan de wettelijke regels op het gebied van uitbesteding.
- De afspraken omtrent de uitbestede werkzaamheden en informatieverschaffing zijn contractueel vastgelegd in een Service Level Agreement met bijbehorende kritische performance-indicatoren.
- Stap ontvangt en beoordeelt periodieke rapportages van haar strategische uitbestedingspartners (maand-, kwartaal-, SLA- en risicorapportages), die in de bestuursadviescommissies en bestuursvergaderingen worden besproken.
- Stap vormt een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing bij de uitbestedingspartijen en over de maatregelen die de uitbestedingspartijen nemen om de kwaliteit te verbeteren op basis van extern gecertificeerde ISAE 3402-type II-verklaringen en aanvullende assurance verklaringen.
- Stap voert periodiek strategisch overleg met de uitbestedingspartners en monitort, mede met het oog op de transitie naar de Wet toekomst pensioenen, het verandermanagement van de uitbestedingspartners. Specifiek voor de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ontvangt Stap van TKP per kwartaal zowel een voortgangsrapportage als een risicorapportage.

### **IT-risico**

De beschikbaarheid en beveiliging van IT-systemen wordt onderkend als een belangrijk risico. Door het niet beschikbaar zijn van (belangrijke) IT-systemen en/of de IT-omgeving bestaat het risico van operationele verstoringen. Daarnaast bestaat het risico bij niet adequate IT-beveiliging, dat informatie toegankelijk wordt voor niet geautoriseerde gebruikers en/of dat niet geautoriseerde gebruikers het functioneren van de IT-systemen verstoren of veranderen. Dit risico beperkt zich niet tot de IT-omgeving van Stap, maar omvat tevens de IT-omgeving van de uitbestedingspartners. De genoemde IT-risico's kunnen daarom van invloed zijn op de dienstverlening aan de deelnemers.

Voor de beheersing van het IT-risico heeft Stap onder andere de volgende beheersmaatregelen getroffen:

- Het ICT-beleid, het Informatiebeveiligingsbeleid en het privacy beleid van Stap worden periodiek geëvalueerd en geactualiseerd en er worden maatregelen getroffen ter beheersing van het risico. Het ICT-beleid en het informatiebeveiligingsbeleid zijn gerelateerd aan het Uitbestedingsbeleid en hierin zijn adviezen van de externe partij Quint verwerkt.
- Gedurende het jaar monitort Stap of de beheersing van het IT-risico bij de uitbestedingspartners overeenkomt met het beleid aan de hand van onder meer de SLA- en risicorapportages. Daarnaast rapporteren de uitbestedingspartners over de voor het IT-risico getroffen maatregelen en de interne beheersing via de ISAE 3402 type II-rapportages.

- Op basis van de ISAE 3402 type II-rapportages en aanvullende assuranceverklaringen vormt Stap zich een oordeel over de kwaliteit van de interne beheersing voor het IT-risico bij de uitbestedingspartners en over de maatregelen die de uitbestedingspartners nemen om de kwaliteit te verbeteren.
- Daarnaast wordt periodiek een RSA ICT uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere gebruikgemaakt van het COBIT-raamwerk van de uitbestedingspartners. Belangrijke aandachtsgebieden zijn onder meer cyberrisico's en datakwaliteit.
- Zowel TKP als Aegon Asset Management hebben in 2023 gerapporteerd dat zij (blijvend) voldoen aan de DNB good practice op het gebied van informatiebeveiliging.

Stap onderkent het toenemende risico op cyberaanvallen gezien de hoge mate van digitalisering van de bedrijfsvoering en de afhankelijkheid hiervan. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de RSA ICT en de SIRA. Om dit risico te mitigeren, heeft Stap het ICT- en informatiebeveiligings-beleid geïmplementeerd en maatregelen getroffen. Zo laat de uitvoeringsorganisatie periodiek penetratietesten uitvoeren en worden (mogelijke) beveiligingsproblemen direct opgevolgd. Zowel bij de uitbestedingspartners als bij Stap hebben in 2023 geen incidenten, gerichte aanvallen (zoals DDoS) of andere verstoringen van de dienstverlening plaatsgevonden. Alle maatregelen in het kader van informatiebeveiliging zijn in werking en worden continu gemonitord. En met het oog op de thuiswerksituatie zijn er extra activiteiten op het gebied van bewustzijn uitgevoerd om medewerkers blijvend alert te houden.

In het kader van het nieuwe pensioenstelsel onderkent Stap het risico dat de IT-systemen hiervoor tijdig aangepast dienen te worden. TKP informeert Stap periodiek over de voortgang van de wijzigingen die doorgevoerd moeten worden in de (administratieve) systemen als gevolg van de Wet toekomst pensioenen en de herijking van haar veranderportfolio. Stap heeft binnen de governance nadrukkelijk aandacht voor het TKP programma Wet toekomst pensioenen.

### Juridisch risico

Stap opereert als financiële instelling in een omgeving die de sterk gereguleerd is en de komende jaren flink verandert. De pensioensector heeft te maken met aangepaste wetgeving, zoals de Wet toekomst pensioenen. Daarnaast is sprake van toenemende vereisten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tevens heeft de Europese Commissie (EC) regelgeving ingevoerd om de digitale weerbaarheid te vergroten en is begin 2024 een voorlopig akkoord bereikt over een pakket wetgevingsvoorstellen om de financieel-economische criminaliteit effectiever tegen te gaan.

Voor het vergroten van de digitale weerbaarheid van de sector heeft de Europese Commissie (EC) begin 2023 een verordening ingevoerd: de digital operational resilience act (DORA). DORA stelt eisen aan financiële organisaties ten aanzien van IT-risicomanagement, IT-incidenten, het periodiek testen van de digitale weerbaarheid en de beheersing van risico's bij uitbesteding aan (kritieke) derden. Daarbij wordt rekening gehouden met de grootte, het risicoprofiel en het systeembelang van de individuele organisaties. DORA wordt met ingang van 17 januari 2025 van kracht.

Ook werkt de EC aan een nieuw kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Het doel hiervan is een gelijk speelveld te creëren tussen EU-jurisdicties voor het toezicht, gericht op het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. Om te zorgen dat dit kader beter werkt, wil de EU een specifieke antiwitwasautoriteit oprichten. Ondertussen zet Nederland in op meer mogelijkheden voor instellingen om onderling informatie uit te wisselen. Kennisdeling vergroot het zicht op financieel-economische criminaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een verhoogd risico dat Stap niet voldoet aan wet- en regelgeving. Ter beheersing van dit juridisch risico maakt Stap gebruik van de binnen het bestuur, het bestuursbureau en bij de uitbestedingspartners aanwezige (juridische) kennis en kunde en bereidt Stap zich samen met de

uitbestedingspartners op voor op de gewijzigde wetgeving. Daarnaast heeft Stap een externe Compliance Officer aangesteld en wordt waar nodig juridische expertise ingehuurd.

## Ontwikkelingen in 2024

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Stap is in overleg met sociale partners en het belanghebbendenorgaan van de pensioenkring de voorbereidingen gestart voor de mogelijke overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit houdt in dat Stap de sociale partners ondersteunt bij de totstandkoming van het transitieplan opdat dit uiterlijk op 1 januari 2025 vastgesteld kan worden. De besluitvorming over de transitie wordt in de loop van 2024 verwacht.

## 10.9 Verslag van het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2

### Belanghebbendenorgaan Multi-client Pensioenkring 2

Het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2 is per 1 januari 2017 ingesteld. Dat is de datum waarop Multi-client Pensioenkring 2 van start is gegaan.

### Samenstelling Belanghebbendenorgaan Multi-client Pensioenkring 2

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit de vertegenwoordiging van de geledingen van de werkgevers, (gewezen) deelnemers en gepensioneerden en bestaat ultimo 2023 uit vier leden:

- Paul van Driessen (voorzitter) - namens pensioengerechtigden
- Jelmer Dijkstra - namens de werkgevers
- Lia de Jongh – van der Plaat - namens de deelnemers
- Henri Castillion - namens de gewezen deelnemers

De heer Henri Castillion is op 18 maart 2024 teruggetreden en opgevolgd door de heer Gert Tuinsma. Het belanghebbendenorgaan spreekt zijn erkentelijkheid uit over de bijdrage van de heer Castillion in de afgelopen periode.

### Taken en bevoegdheden

De taken en bevoegdheden van het belanghebbendenorgaan worden bepaald door het wettelijke kader, de Code Pensioenfondsen, de statuten en de reglementen van Stap.

### Vergaderingen van het belanghebbendenorgaan in 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 twee vergaderingen gehad met het bestuur. De eerste vergadering met het bestuur vond plaats in mei. Deze vergadering stond in het teken van het deeljaarsverslag 2022 met de financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2, alsmede de stand van zaken rondom de Wet toekomst pensioen (Wtp). De tweede vergadering vond plaats in december. In deze vergadering zijn onderwerpen zoals het beleggingsplan 2024, de pensioenopbouw en premies voor 2024, het pensioenreglement 2024, de toeslagverlening, het communicatiejaarplan en het jaarplan 2024 van de pensioenkring behandeld.

In 2023 heeft het belanghebbendenorgaan een vergadering gehad met de raad van toezicht. Belangrijk gespreksonderwerp was de relatie tussen het belanghebbendenorgaan en het bestuur. De raad van toezicht zal zich op de hoogte houden van ontwikkelingen die er toe moeten leiden om tot een verbetering van de samenwerking te komen.

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 vijf eigen vergaderingen gehad. Bij deze vergaderingen is een delegatie van het bestuursbureau namens het bestuur aanwezig geweest. In deze vergaderingen zijn de onderwerpen behandeld die in de vergaderingen met het bestuur op de agenda stonden. Verder zijn onder meer de volgende onderwerpen behandeld:

- Wet toekomst pensioenen
- haalbaarheidstoets
- uitgevoerde ALM studie
- beleggingsplan 2024
- rapportages over de Pensioenkring
- keuzebegeleiding via videogesprekken

## Zelfevaluatie

Het belanghebbendenorgaan heeft in mei 2024 de zelfevaluatie over 2023 besproken. Met behulp van een vragenlijst is in 2024 de zelfevaluatie uitgevoerd. Hierbij is onder meer in kaart gebracht in welke aandachtsgebieden de behoefte aan kennisverdieping ligt bij de leden, de onderlinge samenwerking en de samenwerking met het bestuur en het bestuursbureau. De zelfevaluatie over 2023 is besproken in mei 2024 en hierin zijn de acties en aandachtspunten uit de vorige evaluatie meegenomen.

Het belanghebbendenorgaan is van mening dat het redelijk voldoende tot voldoende deskundig is. Zij communiceert proactief richting bestuur. Het belanghebbendenorgaan is tevens kritisch naar het bestuur inzake verstrekte onderbouwing van en transparantie inzake (voorgenomen) besluiten.

Het belanghebbendenorgaan vindt verdiepend dat deskundigheid versterking behoeft met name op financieel vlak. Objectieve toetsing van kennisniveau en continue kennisontwikkeling bij leden dient geborgd te worden; hiervoor vraagt het belanghebbendenorgaan het bestuur om ondersteuning. Verder heeft het belanghebbendenorgaan behoefte aan externe deskundigheid inzake items als het Wtp-traject.

## Informatie-uitwisseling

Het belanghebbendenorgaan ontvangt informatie en rapportages over de pensioenkring van het bestuursbureau via een eigen digitale vergaderomgeving. Dit betreft onder andere maand- en kwartaalrapportages en per kwartaal een risicomanagementrapportage. Daarnaast ontvangt het belanghebbendenorgaan tenminste maandelijks een nieuwsbrief over de actualiteiten. Deze frequentie wordt verhoogd wanneer hiertoe aanleiding is. Daarnaast hebben de leden van belanghebbendenorgaan toegang tot SPO Perform.

Stap heeft in 2023 twee themadagen (in januari en september) voor leden van belanghebbendenorganen georganiseerd. Tijdens de themadagen zijn onderwerpen behandeld zoals het invaren, de jaarlijkse bewustwordingssessie over compliance en het nabestaandenpensioen in het nieuwe stelsel. Een aantal leden van het belanghebbendenorgaan van Multiclient Pensioenkring 2 heeft de themadag in september bijgewoond.

## Verslag over 2023

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 goedkeuring verleend aan:

- het jaarplan 2024 van de pensioenkring
- de pensioenpremies en de pensioenopbouw 2024 voor de aangesloten werkgevers

Het belanghebbendenorgaan heeft in 2023 advies gegeven over:

- het deel-jaarverslag 2022 met de financiële opstelling van de pensioenkring over 2022
- het pensioenreglement 2024 van de pensioenkring
- het communicatiejaarplan 2024 van de pensioenkring
- het uitvoeringsreglement 2024

Tevens is de opgestelde ABTN 2023 van Multi-client Pensioenkring 2 behandeld. In de eigen vergaderingen van het belanghebbendenorgaan zijn verder ook de maand- en kwartaalrapportages en de risicomanagementrapportages over de pensioenkring behandeld. Het belanghebbendenorgaan heeft in de eigen vergaderingen verdiepende vragen gesteld naar aanleiding van deze rapportages. Deze zijn door het bestuursbureau beantwoord.

## Bevindingen

De bevindingen hebben betrekking op het verslagjaar 2023. Het belanghebbendenorgaan heeft over deze periode de volgende bevindingen.

### Financieel

Het verloop van de dekkingsgraad werd in 2023 bepaald door twee factoren. Enerzijds is de rente licht gedaald, anderzijds was het beleggingsrendement over alle beleggingscategorieën positief. Per saldo was het effect van de rente en het beleggingsrendement op de dekkingsgraad positief. Per eind december 2023 bedroeg de actuele dekkingsgraad 116,0% (112,7% per eind 2022) en de beleidsdekkingsgraad 116,5% (111,2% per eind 2022).

De maatstaf voor toeslagverlening was negatief (-1,39%) zodat er geen toeslag werd verleend en de dekkingsgraad niet beïnvloed werd.

### Beleggingen

Het totale beleggingsrendement in 2023 bedroeg 9,1%. De categorie aandelen droeg 4,4%-punt bij aan het totaalrendement, en de vastrentende waarden 3,7%-punt. Verder leverde de overlay nog een bijdrage van 0,2%-punt en de liquiditeiten 0,8%-punt.

### Toeslagverlening

De pensioenen zijn per 31 december 2023 niet verhoogd. De reden hiervoor lag in de gehanteerde maatstaf, die over de meetperiode uitkwam op -1,39%.

## Het totale oordeel

Het belanghebbendenorgaan beoordeelt de samenwerking en de communicatie met het bestuur als onvoldoende; het belanghebbendenorgaan ervaart (nog steeds) niet dat het door het bestuur wordt gezien als serieuze gespreks- en sparring partner. Het belanghebbendenorgaan meent niet altijd voldoende tijdig en volledig te worden geïnformeerd door het bestuur inzake onderbouwing van voorgenomen besluiten en de beziene scenario's met beargumenteerd voor/nadelen, en het belanghebbendenorgaan ervaart geen toegenomen transparantie vanuit het bestuur. Het belanghebbendenorgaan heeft mogelijk een andere opvatting dan het bestuur over haar eigen taakhoud en resultaatverplichting. Mogelijk liggen de verwachtingen ten aanzien van de origineel gestelde uitgangspunten dermate uiteen dat het nodig is om deze bij te stellen; afhankelijk van deze uitkomst zijn mogelijk alternatieve scenario's te onderzoeken voor Multi-client Pensioenkring 2.

Het meent dat de realisatie van de indexatiedoelstellingen voor de deelnemers niet behaald wordt en tevens dat het Bestuur onvoldoende ambitie en ondernemerschap toont om opportuniteiten op te zoeken om daarmee de doelstellingen gesteld voor Multi-client Pensioenkring 2 te kunnen realiseren.



Het belanghebbendenorgaan zal dit agenderen ter bespreking met zowel het bestuur als met de raad van toezicht. Het belanghebbendenorgaan verzoekt het bestuur om meer ondernemend en meer resultaatgericht te zijn om de ambitie en doelstellingen te realiseren ten behoeve van de deelnemers. Het belanghebbendenorgaan zal daarnaast onderzoeken wat de verwachting is van de verschillende leden ten aanzien van tijdsinvestering en taakverdeling.

Utrecht, 15 mei 2024

Belanghebbendenorgaan Multi-client Pensioenkring 2

Paul van Driessen (voorzitter)

Jelmer Dijkstra

Lia van der Plaat

Gert Tuinsma

## **Reactie bestuur**

Het bestuur heeft kennis genomen van het verslag van het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2. Het bestuur herkent zich niet in het overkoepelende oordeel van het belanghebbendenorgaan en voelt zich hierin gesterkt door de inhoud van de verslagen van de belanghebbendenorganen van de acht andere pensioenkringen. Tegelijkertijd neemt het bestuur de overwegingen van het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2 serieus. Het bestuur gaat graag in gesprek met het oog op het in lijn brengen van de verwachtingen over en weer. Het bestuur zal zich daarbij voortdurend inzetten voor de belangen van de deelnemers in Multi-client Pensioenkring 2 en voor verbetering van de relatie met het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2. Het bestuur dankt het belanghebbendenorgaan voor haar inzet in 2023.

## B. Jaarrekening



## 11. Jaarrekening Stap

## 11.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>	<b>Ref.</b>		
Beleggingen	1	15.015	13.599
Vorderingen en overlopende activa	2	7.090	4.651
Overige activa	3	2.143	1.697
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>24.248</b>	<b>19.947</b>
<b>PASSIVA</b>			
Stichtingskapitaal en reserves	4	16.898	15.187
Achtergestelde leningen	5	1.075	250
Overige schulden en overlopende passiva	6	6.275	4.510
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>24.248</b>	<b>19.947</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 11.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>	<b>Ref.</b>		
Vergoedingen weerstandsvermogen van pensioenkringen	7	2.536	-3.722
Vergoedingen exploitatie van pensioenkringen	8	2.758	2.054
Overige baten	9	904	1.547
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>6.198</b>	<b>-121</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitvoeringskosten	10	3.603	3.601
Overige lasten	11	884	425
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>4.487</b>	<b>4.026</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>1.711</b>	<b>-4.146</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Overige reserves		75	-10
Weerstandsvermogen		2.536	-3.722
Garantievermogen		-900	-415
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>1.711</b>	<b>-4.146</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 11.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen vergoedingen van pensioenkringen	3.444	0
Ontvangen pensioenuitkeringen	209.634	178.326
Overige ontvangsten	74	0
	213.152	178.326
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-2.906	-3.547
Betaalde pensioenuitkeringen	-209.626	-178.322
Betaalde vergoedingen van pensioenkringen	0	-1.272
Overige uitgaven	0	-15
	-212.532	-183.156
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>620</b>	<b>-4.830</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Verkopen beleggingen	0	3.307
	0	3.307
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen	-944	0
	-944	0
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>-944</b>	<b>3.307</b>
<b>KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Garantievermogen	770	1.012
<b>Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten</b>	<b>770</b>	<b>1.012</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>446</b>	<b>-511</b>
Liquide middelen per 1 januari (3)	1.697	2.208
Liquide middelen per 31 december (3)	2.143	1.697
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>446</b>	<b>-511</b>

*In de stand liquide middelen ultimo boekjaar is uitsluitend de positie aan liquide middelen bij Stap en exclusief de stand bij de vermogensbeheerder opgenomen.*

In het kasstroomoverzicht zijn de stromen voor pensioenuitkeringen opgenomen. Deze lopen via de bankrekening van Stap. De kasstroom van de premies worden rechtstreeks in de verschillende pensioenkringen verantwoord en komen derhalve niet in het bovenstaande kasstroomoverzicht voor.

## 11.4 Toelichting op de jaarrekening

### Algemeen

#### Doelstelling

Stap is statutair gevestigd te Den Haag. Stap is op 2 december 2015 opgericht en heeft per 17 juni 2016 van DNB de vergunning verkregen om een algemeen pensioenfonds uit te mogen oefenen. Stap heeft uitsluitend ten doel om per pensioenkring deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, overgedragen gewezen deelnemers, hun nagelaten betrekkingen en gewezen partners te beschermen tegen geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden. Stap tracht als algemeen pensioenfonds het doel onder meer te bereiken door middel van het uitvoeren per pensioenkring van de pensioenreglementen en pensioenovereenkomsten. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 64680185 en houdt kantoor aan het adres Europaweg 27, 9723 AS Groningen.

#### Activiteiten

Stap is een algemeen pensioenfonds met een onafhankelijke bestuur en voert de pensioenregelingen uit voor meerdere pensioenkringen. De bijbehorende werkzaamheden heeft Stap uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (pensioenbeheer) en Aegon Investment Management B.V. (fiduciair beheer). Aegon Nederland N.V. heeft tot de fusie met ASR Nederland N.V. op 1 oktober 2023 de distributie en woordvoering voor Stap verzorgd. Na de fusie heeft Stap de werkzaamheden voor de distributie in eigen beheer genomen en verloopt de woordvoering via ASR Nederland N.V.

Eind 2023 zijn er negen pensioenkringen actief, te weten: Pensioenkring Eastman, Pensioenkring SVG, Pensioenkring Holland Casino, Pensioenkring Douwe Egberts, Pensioenkring Ballast Nedam, Pensioenkring GE Nederland, Pensioenkring TotalEnergies Nederland, Pensioenkring Aon Groep Nederland en Multi-client Pensioenkring 2. Deze pensioenkringen hebben een eigen wettelijk afgescheiden vermogen. De financiële verantwoordingen van de pensioenkringen zijn opgenomen in het hoofdstuk 'Financiële opstelling' van de negen pensioenkringen.

Sinds 1 mei 2023 is Pensioenkring Aon Groep Nederland actief. Per deze datum heeft de collectieve waardeoverdracht van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie naar de eigen Pensioenkring Aon Groep Nederland plaatsgevonden. Daarnaast heeft ook de aangesloten onderneming Aon Groep Nederland de pensioenregeling per 1 mei 2023 ondergebracht bij de eigen Pensioenkring Aon Groep Nederland.

De Belastingdienst hanteert voor een algemeen pensioenfonds (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen als kassier op voor de pensioenkringen. Dit betreft onder andere de pensioenuitkeringen en de bijbehorende afdracht van loonheffingen.

Stap is opgericht met een startkapitaal van de initiatiefnemers (pensioenuitvoerder TKP Pensioen B.V. en verzekeraar Aegon Nederland N.V.). Daarbij is met Aegon Nederland N.V. overeengekomen dat Aegon Nederland N.V. voor de periode tot 4 juli 2021 garant stond voor (eventuele) exploitatietekorten van Stap. In het licht van de verdere groei van Stap zijn aanvullende afspraken gemaakt over de financiering van de exploitatietekorten. Aegon Nederland N.V. heeft toegezegd de garantstelling tot eind 2024 te verlengen. Deze aanvullende afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V.. Na de fusie tussen Aegon en ASR Nederland N.V. heeft ASR Nederland N.V. deze afspraken gestand gedaan. Voor de periode vanaf 1 januari 2025 zijn Stap en Aegon Asset Management Holding B.V. financieringsafspraken overeengekomen die in december 2023 in een overeenkomst zijn vastgelegd.

Stap heeft ervoor gekozen in het belang van de deelnemers, met het oog op een gezonde financiële huishouding, om bij het inroepen van de garantie, eerst de raad van toezicht te laten vaststellen dat er sprake is geweest van een beheerste en integere bedrijfsvoering.

### **Overeenstemmingsverklaring**

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW, de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ) en de Ontwerprichtlijn voor Algemene Pensioenfondsen (aanvulling op RJ610). Het bestuur heeft deze jaarrekening op 5 juni 2024 vastgesteld.

### **Verbonden partijen**

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds en zijn bestuurders. Voor zover van toepassing zijn transacties met verbonden partijen tegen marktconforme voorwaarden gerealiseerd. Voor de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de pensioenuitvoeringskosten in de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

### **Referenties**

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

## **Grondslagen**

### **Algemene grondslagen**

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

### **Continuïteitsveronderstelling**

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

### **Vergelijking met voorgaand jaar**

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

### **Opname van een actief of een verplichting**

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

### **Verantwoording van baten en lasten**

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en



verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

### **Saldering van een actief en een verplichting**

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd verantwoord.

### **Functionele valuta**

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Stap.

### **Schattingen**

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Er zijn geen schattingen opgenomen met een significante schattingsonzekerheid.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Algemeen**

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

### **Beleggingen**

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de verkrijgingswaarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Overige activa bestaan uit direct opeisbare banktegoeden en worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

## Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves bestaan uit de overige reserves, het weerstandsvermogen en het garantievermogen.

### *Overige reserves*

De overige reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

### *Weerstandsvermogen*

Stap houdt per pensioenkring ten minste een weerstandsvermogen aan van 20 basispunten van het beheerd pensioenvermogen. Het beheerd pensioenvermogen bestaat hierbij uit het balanstotaal van een pensioenkring, waarbij een negatieve waarde van de derivatenposities van de pensioenkring in mindering wordt gebracht op het balanstotaal. Conform wettelijke voorschriften is het totale minimum weerstandsvermogen 0,5 miljoen en het totale maximum weerstandsvermogen is 20 miljoen.

### *Garantievermogen*

In de overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V. is geregeld dat Aegon Nederland N.V. voor een periode tot 4 juli 2021 garant staat voor (eventuele) exploitatietekorten van Stap. In het licht van de verdere groei van Stap zijn aanvullende afspraken gemaakt over de financiering van de exploitatietekorten. Aegon Nederland N.V. heeft toegezegd voor zover nodig de garantstelling tot eind 2024 te verlengen. Deze aanvullende afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V. Na de fusie tussen Aegon en ASR Nederland N.V. heeft ASR Nederland N.V. (a.s.r.) deze afspraken gestand gedaan

Op basis van het verwachte exploitatietekort verstrekt a.s.r. vooraf financiële middelen aan Stap. Hieruit wordt het garantievermogen gevormd. Op het moment dat een exploitatietekort zich voordoet, wordt het exploitatietekort ten laste van het garantievermogen gebracht.

## Achtergestelde leningen

De achtergestelde lening wordt bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

## Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

## Grondslagen voor bepaling van het resultaat

### **Weerstandsvermogen**

Stap houdt per pensioenkring ten minste een weerstandsvermogen aan van 20 basispunten van het beheerd pensioenvermogen. De financiering van het weerstandsvermogen vindt bij een collectieve waardeoverdracht naar een pensioenkring (bij de start of op een later moment) plaats door middel van een opslag van 0,2% op de koopsom of uit de vrijval vanuit de kostenvoorziening van het latende pensioenfonds. Daarna kan de financiering, afhankelijk van de pensioenkring, plaats vinden door:

- een opslag van 0,2% op de pensioenpremie
- een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen
- onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten
- saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement
- een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht

Het benodigde weerstandsvermogen is continu gelijk aan het aangehouden weerstandsvermogen. Door de fluctuaties in het beheerd pensioenvermogen van de pensioenkringen wordt het aangehouden weerstandsvermogen ultimo boekjaar bepaald inclusief de vorderingen en schulden, die aan het begin van het volgende boekjaar met de pensioenkringen verrekend worden.

Naast het aangehouden weerstandsvermogen vanuit de pensioenkringen, heeft Aegon Nederland N.V. bij de oprichting ten behoeve van het minimum aan te houden weerstandsvermogen de volgende bedragen gestort:

- een achtergestelde lening van Aegon Nederland N.V. ter grootte van 250
- een gift van Aegon Nederland N.V. ter grootte van 250, die gepresenteerd wordt als overige reserves onder het eigen vermogen en muteert als gevolg van het toevoegen of onttrekken van het resultaat van Stap

Mutaties op het weerstandsvermogen worden in het resultaat verantwoord.

### **Vergoedingen exploitatie van pensioenkringen**

De pensioenkringen zijn jaarlijks exploitatievergoedingen verschuldigd aan Stap. De exploitatievergoeding is een vast bedrag of is gebaseerd op een percentage van het belegd vermogen van de pensioenkring.

### **Vergoedingen pensioenadministratie van pensioenkringen**

De pensioenkringen zijn voor de dienstverlening van de pensioenuitvoering jaarlijks vergoedingen verschuldigd aan TKP. De vergoeding voor de pensioenadministratie is gebaseerd op een vast bedrag, een percentage van het belegd vermogen in de pensioenkring en/of een vergoeding per deelnemer. Deze vergoeding wordt niet via Stap, maar rechtstreeks met de pensioenkringen verrekend.

### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Personeelsbeloningen (lonen, sociale lasten en pensioenpremies) vormen geen aparte regel in de staat van baten en lasten. Deze kosten zijn opgenomen onder de pensioenuitvoeringskosten. Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de Belastingdienst.

### **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten, beleggingsactiviteiten en financieringsactiviteiten.

## 11.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Overige beleggingen (liquide middelen)	15.015	13.599
<b>Totaal</b>	<b>15.015</b>	<b>13.599</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	<b>13.599</b>	<b>16.926</b>
Gestort vanuit de pensioenkringen	944	0
Onttrokken voor de pensioenkringen	0	-3.307
Herwaardering	472	-20
<b>Stand per 31 december</b>	<b>15.015</b>	<b>13.599</b>

De beleggingen hebben betrekking op het weerstandsvermogen. Op grond van de voorschriften van DNB wordt dit zo veel mogelijk risicovrij belegd. Het rendement is als gevolg van positieve interest voor de verschillende pensioenkringen toegevoegd aan het weerstandsvermogen.

De beleggingen worden aangehouden als liquide middelen bij de vermogensbeheerder en ook zo verantwoord.

#### 2. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vooruitbetaalde bedragen	13	2
Te vorderen van Pensioenkring Eastman	24	24
Te vorderen van Pensioenkring SVG	57	56
Te vorderen van Pensioenkring Holland Casino	69	62
Te vorderen van Pensioenkring Douwe Egberts	85	83
Te vorderen van Pensioenkring Ballast Nedam	70	68
Te vorderen van Pensioenkring GE Nederland	35	34
Te vorderen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland	32	31
Te vorderen van Pensioenkring Aon Groep Nederland	33	0
Te vorderen van Multi-client Pensioenkring 2	120	101
Vordering voor weerstandsvermogen	1.225	104
Debiteuren	13	24
Vordering voor af te dragen loonheffing	4.717	3.666
Overige vorderingen	597	395
<b>Totaal</b>	<b>7.090</b>	<b>4.651</b>

De vorderingen op de pensioenkringen hebben betrekking op nog af te rekenen exploitatiekosten. De vordering op Multi-client Pensioenkring 2 heeft naast de nog af te rekenen exploitatiekosten betrekking op de nog af te rekenen distributiekosten.

De vordering voor het weerstandsvermogen betreft een schuld van alle pensioenkringen aan Stap voor het weerstandsvermogen, die op basis van het balanstotaal per ultimo 2023 is bepaald.

De debiteuren bestaan uit een aantal kleine vorderingen.

De vordering voor af te dragen loonheffing heeft betrekking op het nog af te dragen bedrag aan de Belastingdienst voor de pensioenuitkeringen over december 2023. Deze afdracht aan de Belastingdienst vindt een maand na de uitkering plaats en heeft in januari 2024 plaatsgevonden. Tot het moment van afdracht blijft het betreffende bedrag bij de pensioenkringen staan en is dit bedrag als vordering opgenomen. Voor de juiste spreiding van kosten ten behoeve van een aan te houden banksaldo, wordt dit bedrag per pensioenkring vlak voor de afdracht overgeboekt en direct doorgestort naar de Belastingdienst.

De overige vorderingen bestaan onder andere uit de door Stap te vorderen bedragen van de pensioenkringen voor contributies en bijdragen, accountantskosten, de administratiekostenvergoeding TKP, de distributiekosten voor Q4 2023 van Multi-Client Pensioenkring 2, de nog door te belasten bedragen aan de werkgevers van Pensioenkring Eastman, bankkosten en communicatiekosten.

De vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

### 3. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Banken, rekening-courant	2.143	1.697
<b>Totaal</b>	<b>2.143</b>	<b>1.697</b>

De bankrekening van Stap wordt onder meer gebruikt voor de betaling van de uitkeringen aan de deelnemers van de pensioenkringen en de pensioenuitvoeringskosten.

De tegoeden bij banken staan ter vrije beschikking van Stap.

## PASSIVA

### 4. Stichtingskapitaal en reserves

Hieronder is het mutatieoverzicht van het stichtingskapitaal en de reserves opgenomen:

(bedragen x € 1.000)	Overige reserves	Weerstandsvermogen	Garantievermogen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	209	16.924	2.201	19.333
Uit bestemmingssaldo van baten en lasten	-10	-3.722	-415	-4.146
<b>Stand per 31 december 2022</b>	199	13.202	1.786	15.187
Uit bestemmingssaldo van baten en lasten	75	2.536	-900	1.711
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>274</b>	<b>15.738</b>	<b>886</b>	<b>16.898</b>

#### Overige reserves

Aegon Nederland N.V. (als oprichtende partij) heeft bij oprichting 250 als gift aan Stap verstrekt. In 2023 is het resultaat, na toerekening van het resultaat aan het weerstandsvermogen en het garantievermogen, toegevoegd aan deze overige reserves.

#### Weerstandsvermogen

Stap is verplicht om per pensioenkring een weerstandsvermogen van ten minste 20 basispunten van het beheerd pensioenvermogen aan te houden. Het beheerd pensioenvermogen bestaat hierbij uit het balanstotaal van een pensioenkring, waarbij een eventuele negatieve waarde van de derivatenposities in mindering wordt gebracht op het balanstotaal. Daarnaast wordt permanent een risicoanalyse uitgevoerd waarbij wordt getoetst of het aangehouden weerstandsvermogen toereikend is om de risico's af te dekken.

Ultimo 2023 zijn negen pensioenkringen actief. Hieronder is de onderverdeling van het weerstandsvermogen per pensioenkring opgenomen.

(bedragen x € 1.000)	Stand per 31 december 2022	Eénmalige storting/onttrekking	Beleggingsrendement	Overige mutaties boekjaar	Stand per 31 december 2023
Pensioenkring Eastman	338	0	11	19	368
Pensioenkring SVG	1.112	0	35	20	1.166
Pensioenkring Holland Casino	3.166	0	103	275	3.544
Pensioenkring Douwe Egberts	3.208	0	103	117	3.428
Pensioenkring Ballast Nedam	1.823	0	59	60	1.942
Pensioenkring GE Nederland	1.039	0	34	155	1.228
Pensioenkring TotalEnergies Nederland	913	0	29	51	993
Pensioenkring Aon Groep Nederland	0	1.300	31	44	1.375
Multi-client Pensioenkring 2	1.604	0	51	38	1.693
<b>Totaal</b>	<b>13.202</b>	<b>1.300</b>	<b>456</b>	<b>780</b>	<b>15.738</b>

Onder de éénmalige storting is een aanvangsstorting opgenomen. Deze hoort bij de collectieve waardeoverdracht van de nieuwe Pensioenkring Aon Groep Nederland, die per 1 mei 2023 is gestart.

De mutaties in het boekjaar ter grootte van in totaal 780 betreffen stortingen en onttrekkingen aan het weerstandsvermogen door de fluctuaties in het beheerd pensioenvermogen van de pensioenkringen. Deze worden met de pensioenkringen verrekend, waardoor het aanwezige weerstandsvermogen continu gelijk is aan het benodigde weerstandsvermogen. De per 31 december 2023 nog te verwerken stortingen en onttrekkingen zijn als vorderingen en schulden verantwoord en begin 2024 met de pensioenkringen verrekend.

(bedragen x € 1.000)	Stand per 31 december 2021	Eénmalige storting/onttrekking	Beleggingsrendement	Overige mutaties boekjaar	Stand per 31 december 2022
Pensioenkring Eastman	462	0	-1	-123	338
Pensioenkring SVG	1.506	0	-2	-393	1.112
Pensioenkring Holland Casino	4.558	0	-5	-1.387	3.166
Pensioenkring Douwe Egberts	4.303	0	-5	-1.091	3.208
Pensioenkring Ballast Nedam	2.415	0	-2	-589	1.823
Pensioenkring GE Nederland	1.357	0	-1	-317	1.039
Pensioenkring TotalEnergies Nederland	0	1.255	-1	-341	913
Multi-client Pensioenkring 2	2.323	0	-3	-716	1.604
<b>Totaal</b>	<b>16.924</b>	<b>1.255</b>	<b>-20</b>	<b>-4.957</b>	<b>13.202</b>

Met de pensioenkringen zijn contractuele afspraken gemaakt over het terugvloeien van het weerstandsvermogen aan de pensioenkringen. Deze afspraken zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomsten.

### Garantievermogen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	<b>1.786</b>	<b>2.201</b>
Inbreng	770	1.012
Onttrekking boekjaar (bijdrage exploitatiekosten)	-845	-1.427
Toevoeging achtergestelde lening	-825	0
<b>Stand per 31 december</b>	<b>886</b>	<b>1.786</b>

In december 2023 heeft a.s.r. een bedrag van 770 overgemaakt. Het totale garantievermogen is aangehouden op de balans en hieruit wordt het exploitatietekort gefinancierd.

### 5. Achtergestelde leningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	<b>250</b>	<b>250</b>
Ontvangen	0	0
Aflossingen	0	0
Overige mutaties	825	0
<b>Stand per 31 december</b>	<b>1.075</b>	<b>250</b>

Aegon Nederland N.V. heeft een achtergestelde lening van 250 verstrekt. Deze lening is in geval van faillissement of liquidatie achtergesteld bij alle andere schuldvorderingen. Over het moment van terugbetalen kan het bestuur een besluit nemen of deze kan op verzoek van Aegon Nederland N.V. worden beëindigd. Bij beëindiging door Aegon Nederland N.V. is een opzegtermijn van vijf jaar van toepassing. De uitbetaling van de rente is afhankelijk van het exploitatieresultaat van Stap. Bij een negatief exploitatieresultaat is geen rente verschuldigd (zie (10)). Dit is in dit verslagjaar het geval.

In 2020 heeft Aegon Nederland N.V. toegezegd de garantstelling tot eind 2024 te verlengen. Hierbij is overeengekomen dat, indien de exploitatietekorten gedurende de periode van 1 juli 2021 tot en met 31 december 2024 meer bedragen dan 2.000, het meerdere boven 2.000 door Aegon Nederland N.V. beschikbaar wordt gesteld in de vorm van een achtergestelde lening.

Na de fusie tussen Aegon en ASR Nederland N.V. heeft ASR Nederland N.V. (a.s.r.) de afspraken over de achtergestelde lening gestand gedaan.

Het totale exploitatietekort over de periode van 1 juli 2021 tot en met 31 december 2024 bedraagt 2.825. Hierdoor is het totale exploitatietekort boven 2.000 uitgekomen en de achtergestelde lening van a.s.r. met het meerdere van 825 verhoogd.

## 6. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premie sociale verzekeringen	4.764	3.708
Crediteuren	998	277
Schuld voor weerstandsvermogen	0	15
Schuld voor loonheffing	0	10
Overige schulden en overlopende passiva	513	500
<b>Totaal</b>	<b>6.275</b>	<b>4.510</b>

Stap is verantwoordelijk voor de uitbetaling van de pensioenuitkeringen van de pensioenkringen. Daaronder valt ook het betalen van de loonheffing aan de Belastingdienst (4.710). Deze wordt maandelijks achteraf betaald. Daarnaast is de loonheffing voor de salarissen van de medewerkers van Stap (54) per eind 2023 nog verschuldigd.

De crediteuren hebben betrekking op een aantal nog te betalen facturen, die eind 2023 nog niet waren betaald (960) en een tussenrekening waarop retour gekomen uitkeringen worden aangehouden (38).

Er is per eind december 2023 vanuit Stap richting de pensioenkringen geen sprake van een schuld inzake het weerstandsvermogen. Dit geldt voor alle pensioenkringen.

De overige schulden en overlopende passiva hebben betrekking op de overlopende kosten 2023 (227) en een vooruit ontvangen bedrag van Aegon Nederland N.V. voor het project NRS frond-end with SSO (286) en hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.



## 11.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Garantstelling

In de overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V. is geregeld dat Aegon Nederland N.V. voor een periode tot 4 juli 2021 garant staat voor (eventuele) exploitatietekorten van Stap. In het licht van de verdere groei van Stap zijn aanvullende afspraken gemaakt over de financiering van de exploitatietekorten. Aegon Nederland N.V. heeft toegezegd voor zover nodig de garantstelling tot eind 2024 te verlengen. Deze aanvullende afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen Stap en Aegon Nederland N.V. Op basis van het verwachte exploitatietekort verstrekt Aegon Nederland N.V. vooraf financiële middelen aan Stap. Hieruit wordt het garantievermogen gevormd. Op het moment dat een exploitatietekort zich voordoet, wordt het exploitatietekort ten laste van het garantievermogen gebracht.

Aegon Nederland N.V. is op 1 oktober 2023 gefuseerd met ASR Nederland N.V. (a.s.r.). Na de fusie heeft a.s.r. deze financieringsafspraken tot eind 2024 gestand gedaan. Voor de periode vanaf 1 januari 2025 zijn Stap en Aegon Asset Management Holding B.V. financieringsafspraken overeengekomen die in december 2023 in een overeenkomst zijn vastgelegd.

### Langlopende contractuele verplichtingen

Stap is een uitbestedingsovereenkomst met TKP Pensioen B.V. overeengekomen voor de operationele uitvoering van Stap. Deze zogenoemde mantelovereenkomst is met ingang van 1 januari 2016 voor een periode van zeven jaar overeengekomen en kent een opzegtermijn van één jaar. Per 1 januari 2023 is de mantelovereenkomst verlengd voor een periode van vijf jaar.

Per 1 januari 2016 is Stap een uitbestedingsovereenkomst overeengekomen met Aegon Investment Management B.V. De overeenkomst met Aegon Investment Management B.V. betreft een overeenkomst voor fiduciair beheer. Deze uitbestedingsovereenkomst gold voor onbepaalde tijd en kende een opzegtermijn van ten minste zes maanden. Met ingang van 12 maart 2024 is tussen partijen een gewijzigde fiduciair beheerovereenkomst overeengekomen. Deze overeenkomst heeft in eerste instantie een looptijd tot 1 januari 2032 en daarna gaat deze automatisch over in een overeenkomst met onbepaalde looptijd en een opzegtermijn van 12 maanden.

Stap is met ingang van 1 april 2020 een uitbestedingsovereenkomst overeengekomen met Aegon Nederland N.V. Deze overeenkomst met Aegon Nederland N.V. betreft een overeenkomst voor het uitvoeren van werkzaamheden voor de Multi-client Pensioenkringen en het verzorgen van de woordvoering voor Stap. De uitbestedingsovereenkomst is voor onbepaalde tijd aangegaan en kent een opzegtermijn van ten minste zes maanden. De werkzaamheden voor de Multi-client Pensioenkringen zijn inmiddels door Stap overgenomen en de woordvoering is door de fusie overgegaan naar a.s.r.

Voor de medewerkers van het bestuursbureau heeft Stap zes lease-overeenkomsten met betrekking tot personenauto's gesloten met Leaseplan. Deze overeenkomsten hebben een looptijd tot 8 januari 2025 respectievelijk 1 september 2025, 2 oktober 2025, 4 maart 2026, 1 april 2026 en 1 juli 2026.

## Verbonden partijen

### **Identiteit van verbonden partijen**

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en de pensioenkringen.

### **Transacties met (voormalige) bestuurders**

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregelingen van de pensioenkringen van Stap.

## 11.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 7. Vergoedingen weerstandsvermogen van pensioenkringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenkring Eastman	30	-124
Pensioenkring SVG	55	-394
Pensioenkring Holland Casino	378	-1.392
Pensioenkring Douwe Egberts	220	-1.095
Pensioenkring Ballast Nedam	119	-592
Pensioenkring GE Nederland	189	-318
Pensioenkring TotalEnergies Nederland	80	913
Pensioenkring Aon Groep Nederland	1.375	0
Multi-client Pensioenkring 2	89	-719
<b>Totaal</b>	<b>2.536</b>	<b>-3.722</b>

Stap houdt per pensioenkring een weerstandsvermogen aan van ten minste 20 basispunten van het beheerd pensioenvermogen. De vergoedingen zijn het directe gevolg van wijzigingen in het betreffende pensioenvermogen.

### 8. Vergoedingen exploitatie van pensioenkringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenkring Eastman	184	122
Pensioenkring SVG	315	247
Pensioenkring Holland Casino	372	266
Pensioenkring Douwe Egberts	397	334
Pensioenkring Ballast Nedam	365	300
Pensioenkring GE Nederland	235	171
Pensioenkring TotalEnergies Nederland	223	162
Pensioenkring Aon Groep Nederland	189	0
Multi-client Pensioenkring 2	480	453
<b>Totaal</b>	<b>2.758</b>	<b>2.054</b>

De vergoedingen die Stap voor de exploitatie ontvangt van de pensioenkringen, betreffen vaste bedragen die zijn overeengekomen met de single-client pensioenkringen of een combinatie van een percentage van het belegd vermogen en vaste bedragen voor de multi-client pensioenkringen. De vaste bedragen betreffen de exploitatiekosten, de voorbereidingen voor de Wtp en de secretariële ondersteuning.

Voor Pensioenkring SVG is de vergoeding met ingang van 1 januari 2023 gebaseerd op een vast bedrag, terwijl de vergoeding in 2022 nog was gebaseerd op een percentage van het belegd vermogen. De vergoeding voor Pensioenkring Aon Groep Nederland betrof de periode vanaf het moment van oprichting van de pensioenkring (van 1 mei 2023 tot ultimo 2023).

Kosten vermogensbeheer die in rekening gebracht worden door Aegon Investment Management B.V., worden rechtstreeks gefactureerd aan de pensioenkringen. Er vindt derhalve vanuit de pensioenkringen naar Stap en vice versa geen verrekening plaats voor deze kosten.

De kosten vermogensbeheer die zijn gefactureerd aan Stap, zijn opgenomen onder "10. Pensioenuitvoeringskosten".

## 9. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Bijdrage exploitatiekosten	845	1.427
Aanvullende ontvangsten pensioenkringen	0	120
Ontvangen interest	59	0
<b>Totaal</b>	<b>904</b>	<b>1.547</b>

In december 2023 heeft a.s.r. een bedrag van 770 overgemaakt. Dit bedrag is toegevoegd aan het garantievermogen. Het totale garantievermogen wordt aangehouden op de balans en hieruit wordt het exploitatietekort gefinancierd.

De aanvullende ontvangsten van de pensioenkringen hebben betrekking op kosten die door werkgevers zijn vergoed voor de betreffende pensioenkring of conform afspraak door de pensioenkring zelf worden gedragen, maar reeds door Stap waren voldaan. Dit is in 2023 niet van toepassing.

## 10. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	97	495
Kosten bestuur	639	511
Kosten bestuursbureau	2.158	1.813
Accountantskosten	333	277
Kosten certificerend actuaris	25	45
Contributies en bijdragen	81	175
Advieskosten	96	112
Communicatie- en distributiekosten	23	37
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	60	58
<b>Exploitatiekosten</b>	<b>3.512</b>	<b>3.523</b>
Kosten fiduciar beheer Stap	91	78
<b>Totaal</b>	<b>3.603</b>	<b>3.601</b>

### **Kosten bestuur**

Onder kosten bestuur vallen de kosten voor het bestuur van Stap, de kosten voor de raad van toezicht en de kosten voor één belanghebbendenorgaan.

Voor het bestuur zijn de volgende bedragen ten laste van het resultaat gebracht.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Honorering	376	241
Bestuursaansprakelijkheidsverzekering	89	109
Overige bestuurskosten	79	49
<b>Totaal</b>	<b>544</b>	<b>399</b>

Het bestuur van Stap bestaat uit vier leden. Met deze bestuursleden is een vaste vergoeding afgesproken. De overige bestuurskosten bestaan met name uit kosten voor vergaderingen en daarnaast uit een aantal kleinere kostencomponenten. De kosten bestuur zijn ten opzichte van 2022 hoger, omdat de vaste vergoeding is gestegen ten opzichte van 2022.

De raad van toezicht bestaat uit drie leden. Met deze leden is een vaste vergoeding afgesproken. De kosten voor de raad van toezicht zijn ten opzichte van 2022 hoger, omdat de vaste vergoeding is gestegen ten opzichte van 2022. Daarnaast heeft iedere pensioenkring van Stap een eigen belanghebbendenorgaan. Met

de leden van de belanghebbendenorganen is tevens een vaste vergoeding afgesproken. Deze kosten zijn gedaald ten opzichte van 2022, omdat Stap alleen een deel van de kosten voor het belanghebbendenorgaan van Multi-client Pensioenkring 2 vergoedt. De kosten die voor deze bestuursorganen ten laste van Stap komen bedragen in totaal 95.

Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

### **Kosten bestuursbureau**

Eind 2023 heeft Stap twaalf personen in dienst (eind 2022: negen), allen werkzaam in Nederland.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<i>Personeelskosten</i>		
Salarissen medewerkers	1.590	1.288
Sociale lasten en pensioenen	367	381
Overige personeelskosten	201	144
<b>Totaal</b>	<b>2.158</b>	<b>1.813</b>

De stijging van de totale kosten bestuursbureau is ontstaan doordat in de loop van 2023 het aantal medewerkers van het bestuursbureau is uitgebreid met twee medewerkers voor de bestuursondersteuning en een programmadirecteur voor de Wtp. Met deze uitbreiding is de bestuursondersteuning op het gewenste niveau gebracht, nadat deze sinds 2022 in eigen beheer is genomen, en is een programmadirecteur aangesteld om de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beheerst te laten verlopen. Onder salarissen medewerkers zijn ook de kosten voor de tijdelijke inhuur van medewerkers opgenomen.

De overige personeelskosten hebben met name betrekking op het lease- en mobiliteitsbudget (115), de kosten voor verzekeringen (52), kantoorkosten (11), de kosten voor opleidingen (10) en een post overige (13).

### **Accountantskosten**

De accountantskosten van PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. hebben betrekking op het verantwoordingsjaar en bestaan uit de volgende kosten.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Controle van het jaarverslag	333	272
Andere controleopdrachten	0	0
Fiscaal advies	0	5
Niet-controleopdrachten	0	0
<b>Totaal</b>	<b>333</b>	<b>277</b>

Het bedrag van 333 heeft betrekking op de jaarwerkcontrole voor Stap en de negen pensioenkringen. De accountantskosten maken deel uit van de totale exploitatiekosten die conform de gemaakte afspraken worden doorbelast naar de pensioenkringen.

### **Exploitatietekort**

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ontvangen vergoedingen pensioenkringen	2.758	2.054
Aanvullende ontvangsten pensioenkringen	0	120
Exploitatiekosten	-3.603	-3.601
<b>Exploitatieresultaat</b>	<b>-845</b>	<b>-1.427</b>

De vergoedingen die Stap voor de exploitatie ontvangt van de pensioenkringen, komen in het boekjaar uit op 2.758 (zie (8) ). De daadwerkelijke exploitatiekosten die hier tegenover staan bedragen 3.603 (zie (10) ). Het totale exploitatietekort komt in het boekjaar uit op 845 (2022: 1.427).

## 11. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest	0	10
Overige	-16	0
Mutatie garantievermogen	900	415
<b>Totaal</b>	<b>884</b>	<b>425</b>

## 11.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Stap.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap

Pensioenkring

**EASTMAN**

## 12. Financiële opstelling Pensioenkring Eastman



## 12.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring Eastman</b>	<b>1</b>		
Aandelen		51.795	49.126
Vastrentende waarden		115.253	108.635
Derivaten		809	0
Overige beleggingen		41.944	40.265
		209.801	198.026
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>2</b>	2.355	2.204
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>3</b>	389	505
<b>Overige activa</b>	<b>4</b>	906	1.022
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>213.451</b>	<b>201.757</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring Eastman</b>	<b>5</b>	28.910	21.836
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman	<b>6</b>	153.727	145.964
<b>Overige voorzieningen</b>	<b>7</b>	750	0
<b>Derivaten</b>	<b>8</b>	29.150	32.192
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>9</b>	914	1.765
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>213.451</b>	<b>201.757</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 12.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Eastman	10	3.763	6.035
Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Eastman	11	15.839	-67.660
Baten uit herverzekering	12	151	619
Overige baten	13	19	0
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>19.772</b>	<b>-61.006</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitkeringen	14	2.985	2.684
Pensioenuitvoeringskosten	15	489	468
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman</b>	<b>16</b>		
Pensioenopbouw		1.995	6.460
Toeslagverlening		0	12.219
Rentetoevoeging		4.695	-968
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-2.901	-2.644
Wijziging marktrente		4.648	-65.195
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-716	467
Wijziging actuariële uitgangspunten		0	2.679
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-109	100
		7.612	-46.882
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>17</b>	151	619
<b>Mutatie overige voorzieningen</b>	<b>18</b>	424	-1.832
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>19</b>	297	-1.384
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>20</b>	739	-514
<b>Overige lasten</b>	<b>21</b>	1	5
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>12.698</b>	<b>-46.836</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>7.074</b>	<b>-14.170</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring Eastman		7.074	-14.170

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 12.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen premiebijdragen voor risico Pensioenkring Eastman	3.766	6.551
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	56	832
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	402	1.836
Overig ontvangsten	-13	-39
	4.211	9.180
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.977	-2.676
Betaald in verband met overdracht van rechten	-795	-359
Betaalde premies herverzekering	-444	-662
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-460	-451
Afdracht inzake weerstandsvermogen	15	112
Overige uitgaven	-1	-5
	-4.662	-4.041
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>-451</b>	<b>5.139</b>
<b>Kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring Eastman	-622	678
Directe beleggingsopbrengsten Indexatiedepot	12	-2
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring Eastman	75.787	87.131
	75.177	87.807
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring Eastman	-80.355	-71.862
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.311	-42
	-81.666	-71.904
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>-6.489</b>	<b>15.903</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-6.940</b>	<b>21.042</b>
Koers-/omrekenverschillen	3	4
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-6.937</b>	<b>21.046</b>
Liquide middelen per 1 januari	37.326	16.280
Liquide middelen per 31 december	30.389	37.326
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-6.937</b>	<b>21.046</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)	906	1.022
Binnen de beleggingsportefuille	29.483	36.304
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>30.389</b>	<b>37.326</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	2.376	3.873
- Cash collateral	27.107	31.731
- Nog af te storten gelden	0	700
<b>Totaal (1)</b>	<b>29.483</b>	<b>36.304</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 12.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Eastman

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring Eastman, is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring Eastman is op 1 oktober 2016 opgericht en is ontstaan na een collectieve waardeoverdracht vanuit Stichting Pensioenfonds E-way.

Het doel van Pensioenkring Eastman is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden voor ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt Pensioenkring Eastman uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor Stap (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier op voor Pensioenkring Eastman. Pensioenkring Eastman geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten ondernemingen.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring Eastman zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring Eastman is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring Eastman zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring Eastman is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring Eastman.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring Eastman verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPN	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 zijn er geen schattingswijzigingen geweest.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Eastman wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring Eastman**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Eastman heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden op beleggingen gepresenteerd.

### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring Eastman.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraars is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

## Overige activa

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen van tegoeden in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

## Algemene reserve Pensioenkring Eastman

De algemene reserve van Pensioenkring Eastman wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Eastman en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

## Technische voorzieningen

### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Eastman wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Pensioenkring Eastman zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening verzekeringsverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 31 december toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening, voor zover hiertoe besloten is voor 31 december.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de in 2022 door het Koninklijk Actuariel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 bepaald met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022)(2022: idem).
- Bij de bepaling van de tarieven voor het partnerpensioen wordt voor pensioendatum gebruik gemaakt van pensioenkring specifieke gehuwdheidsfrequenties. Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.



- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar.
- De leeftijd en duur worden in maanden nauwkeurig vastgesteld, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- Voor toekomstige administratiekosten en excassokosten is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Voor latent wezenpensioen wordt 5,0% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt gehanteerd de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar zoals die door DNB is gepubliceerd. Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring Eastman.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de herverzekerde uitkeringen contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur, onder toepassing van de actuariële grondslagen van Pensioenkring Eastman.

#### **Overige voorzieningen**

Onder de overige voorzieningen is het indexatiedepot opgenomen. Het indexatiedepot wordt aangevuld vanuit een premiemarge, waarbij de feitelijke premie wordt verminderd met de gedempte kostendeckende premie en overige kosten. De aanwezige middelen worden aangewend voor de financiering van toeslagen voor actieve deelnemers. Het indexatiedepot wordt gewaardeerd tegen nominale waarde.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

#### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

#### **Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Eastman**

Onder premiebijdragen worden verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

#### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Eastman**

##### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de financiële opstelling van Pensioenkring Eastman wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de pensioenpremie;
- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

## **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

## **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Stap berekent kosten door aan Pensioenkring Eastman. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: vaste bedragen die op maandbasis in rekening worden gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

## **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman**

### *Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

### *Toeslagverlening*

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Eastman is voorwaardelijk. De toeslag op de aanspraken op ouderdomspensioen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de maand september voorafgaande aan de verlening en de maand september van het daaraan voorafgaande jaar. Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer alle bestedingen (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn circa 75% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Indien in enig jaar nog middelen resteren in het indexatiedepot en de verleende toeslag lager is dan de maatstaf, kan het bestuur besluiten uit die middelen een extra toeslag te verlenen aan actieve deelnemers, zodanig dat de verleende toeslag niet hoger is dan de maatstaf. Het bedrag dat onttrokken wordt aan het indexatiedepot wordt 'dekkingsgraad neutraal' vastgesteld op basis van de actieve deelnemers per ultimo februari van het jaar.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022 : de éénjaarsrente van de DNB curve van 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging markttrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van Pensioenkring Eastman.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen tarieven van Pensioenkring Eastman, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van Pensioenkring Eastman wijken af van de wettelijke tarieven.

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden en pensioneren.

#### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

#### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

#### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa, de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 12.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring Eastman

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Aandelen	51.795	49.126
Vastrentende waarden	115.253	108.635
Derivaten	809	0
Overige beleggingen	41.944	40.265
<b>Totaal</b>	<b>209.801</b>	<b>198.026</b>

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	49.126	108.635	-32.192	40.265	165.834
Aankopen	9.544	50.165	1.295	20.088	81.092
Verkopen	-15.734	-48.498	-555	-11.000	-75.787
Herwaardering	8.859	4.951	3.112	221	17.143
Overige mutaties	0	0	0	-7.630	-7.630
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>51.795</b>	<b>115.253</b>	<b>-28.341</b>	<b>41.944</b>	<b>180.651</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					29.150
<b>Totaal</b>					<b>209.801</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Voor de pensioenkring betekende dit dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop.

De overige mutaties bij overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden op beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring Eastman. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	71.809	141.521	-752	15.729	228.307
Aankopen	54.215	14.720	-72	1.322	70.185
Verkopen	-65.466	-22.379	0	-11.500	-99.345
Herwaardering	-11.432	-25.227	-31.368	-9	-68.036
Overige mutaties	0	0	0	34.723	34.723
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>49.126</b>	<b>108.635</b>	<b>-32.192</b>	<b>40.265</b>	<b>165.834</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					32.192
<b>Totaal</b>					<b>198.026</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de

vergelijkende cijfers: afname in de aankopen van 34.692 en toename van de overige mutaties van 34.692. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Pensioenkring Eastman.

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	51.795	49.126
<b>Totaal</b>	<b>51.795</b>	<b>49.126</b>

Pensioenkring Eastman belegt niet in de werkgever.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligaties	35.327	34.080
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	42.428	39.752
Hypotheekfondsen	37.498	34.803
<b>Totaal</b>	<b>115.253</b>	<b>108.635</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreft beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	26.916	23,4%	25.244	23,2%
<b>Totaal</b>	<b>26.916</b>	<b>23,4%</b>	<b>25.244</b>	<b>23,2%</b>

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Rentederivaten	-28.341	-32.192
<b>Totaal</b>	<b>-28.341</b>	<b>-32.192</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als de negatieve derivatenposities weergegeven.

Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Money Market funds		12.270		3.702
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder		1.626		3.873
Cash collateral		27.107		31.731
Indexatiedepot		750		0
Vorderingen inzake beleggingen		191		959
<b>Totaal</b>		<b>41.944</b>		<b>40.265</b>

De vorderingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	3.308	7,9%	1.241	3,1%
Morgan Stanley Liquidity Funds	4.147	9,9%	2.461	6,1%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	4.815	11,5%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>12.270</b>	<b>29,3%</b>	<b>3.702</b>	<b>9,2%</b>

## Securities lending

Pensioenkring Eastman participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring Eastman gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring Eastman kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt-noteringen	Waarderings-modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	51.795	0	0	51.795
Vastrentende waarden	35.327	42.428	37.498	0	115.253
Derivaten	0	-28.341	0	0	-28.341
Overige beleggingen	0	12.270	0	29.674	41.944
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>35.327</b>	<b>78.152</b>	<b>37.498</b>	<b>29.674</b>	<b>180.651</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting over de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	49.126	0	0	49.126
Vastrentende waarden	34.080	39.752	34.803	0	108.635
Derivaten	0	-32.192	0	0	-32.192
Overige beleggingen	0	3.702	0	36.563	40.265
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>34.080</b>	<b>60.388</b>	<b>34.803</b>	<b>36.563</b>	<b>165.834</b>

## 2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.355	2.204
<b>Totaal</b>	<b>2.355</b>	<b>2.204</b>

De technische voorzieningen risico verzekeraar betreft de contante waarde van de toekomstige uitkeringen van de herverzekeraars Zwitserleven, Elipslife en SCOR/De Goudse. Hierbij is conform de fondsgrondslagen gerekend met een revalidatiekans van 0%, wat betekent dat het uitgangspunt is dat de deelnemer arbeidsongeschikt blijft.

De verzekering van het overlijdensrisico is ondergebracht bij Aegon Nederland N.V. Per 1 januari 2023 is het verzekeringscontract verlengd tot 31 december 2027. Het partner- en wezenpensioen en het Anw-hiaat pensioen is verzekerd op kapitaalbasis.

De verzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico is ondergebracht bij SCOR/De Goudse. Per 1 januari 2023 is dit verzekeringscontract verlengd tot 31 december 2027. De premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en een uitkering van een WIA-excedentpensioen is verzekerd op kapitaalbasis.

De kredietwaardigheid van de verzekeraars is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

## 3. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen m.b.t. het indexatiedepot	287	0
Premiedebiteuren	0	289
Vorderingen uit verzekering	18	164
Overige vorderingen en overlopende activa	84	52
<b>Totaal</b>	<b>389</b>	<b>505</b>

De vorderingen m.b.t. het indexatiedepot bestaat uit een vordering op het depot. Dit komt doordat de premiemarge die aan het depot wordt toegevoegd op basis van de eindafrekening van de premie over 2023 lager is dan de al verwerkte premiemarge op basis van de voorschotpremie.

De vorderingen uit verzekering betreffen herverzekeringsclaims van individuele deelnemers die inmiddels zijn geclaimd bij de herverzekeraar.

De overige vorderingen bestaan uit nog door de werkgever te betalen bijdragen in de kosten van 2023 van 60, die nog volgens afspraak door de werkgever aan de pensioenkring vergoed worden en uit de te ontvangen creditrente van 9 over de banksaldi van het vierde kwartaal van 2023. Daarnaast bestaat deze post uit een vordering op Stap van 15 inzake een factuur van Aegon AM.



Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

#### 4. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	906	1.022
<b>Totaal</b>	<b>906</b>	<b>1.022</b>

Pensioenkring Eastman heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring Eastman en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen.

De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring Eastman.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring Eastman. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 5. Algemene reserve Pensioenkring Eastman

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	21.836	36.006
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	7.074	-14.170
<b>Stand per 31 december</b>	<b>28.910</b>	<b>21.836</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	118,8%	115,0%
Reële dekkingsgraad	86,6%	89,1%
Beleidsdekkingsgraad	118,7%	119,1%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Eastman wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring Eastman gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring Eastman. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Algemene reserve Pensioenkring Eastman	28.910	18,8%	21.836	15,0%
Minimaal vereist eigen vermogen	6.326	4,1%	6.172	4,2%
Vereist eigen vermogen	22.731	14,8%	21.557	14,8%

De vermogenspositie van de pensioenkring wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).

## Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (119,1%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoorde bij het vereist vermogen per 31 december 2022 (114,8%). Daardoor had Pensioenkring Eastman eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (118,7%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (114,8%).

## Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen horende bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten gekort te worden. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (118,7%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,1%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Eastman dus niet aan de orde.

## Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 7.074 over het boekjaar, verhoogd de algemene reserve van Pensioenkring Eastman.

## 6. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman	151.372	143.760
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.355	2.204
<b>Totaal</b>	<b>153.727</b>	<b>145.964</b>

## Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	143.760	190.642
Pensioenopbouw	1.995	6.460
Toeslagverlening	0	12.219
Rentetoevoeging	4.695	-968
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-2.901	-2.644
Wijziging marktrente	4.648	-65.195
Wijziging actuariële grondslagen	0	2.679
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-716	467
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-109	100
<b>Stand per 31 december</b>	<b>151.372</b>	<b>143.760</b>

### *Pensioenopbouw*

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring Eastman streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de CAO. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk

karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Pensioenkring Eastman streeft er tevens naar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Het beleid is erop gericht om op de lange termijn circa 75% van de stijging van deze prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

In 2023 is geen toeslag verleend.

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB curve van 31 december 2021).

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

#### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-Methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt 5.195 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en -547 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,31%	2,54%

### Wijziging actuariële grondslagen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

In 2023 zijn er geen grondslagwijzigingen geweest.

### Wijziging uit hoofde overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Toevoeging aan de technische voorzieningen	54	753
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-770	-286
<b>Totaal</b>	<b>-716</b>	<b>467</b>

### Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	-57	969
- Arbeidsongeschiktheid	-136	140
- Mutaties	338	154
- Overige technische mutaties	-254	-1.163
<b>Totaal</b>	<b>-109</b>	<b>100</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Actuariële resultaten op arbeidsongeschiktheid ontstaan doordat de werkelijke schade als gevolg van invalidering afwijkt van de in de premiestelling veronderstelde invalidering.

Onder de overige technische mutaties is het effect voor de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening voor pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorziening is naar categorieën als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	28.150	278	67.525	546
Pensioengerechtigden	36.984	120	35.988	113
Gewezen deelnemers	81.626	722	35.357	534
	146.760	1.120	138.870	1.193
Overig	6.967	0	7.094	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>153.727</b>	<b>1.120</b>	<b>145.964</b>	<b>1.193</b>

'Overig' bestaat uit de kostenvoorziening voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

## **Korte beschrijving pensioenregeling**

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 68 jaar. De pensioenovereenkomst omvat naast de voorwaardelijke middelloonregeling ook een beschikbare premiereregeling, die wordt uitgevoerd door een andere pensioenuitvoerder. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,875% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan 13 maandsalarissen en de overeengekomen vakantie-uitkering onder aftrek van een franchise. Voor de vaststelling van de pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris vermeerderd met de ploegentoeslag op jaarbasis, op voltijdsbasis niet meer dan het op de datum van vaststelling van de pensioengrondslag geldende maximale pensioengevend loon in de zin van artikel 18ga van de Wet op de loonbelasting 1964. Tevens bestaat er recht op arbeidsongeschiktheids-, nabestaanden- en wezenpensioen. Alle zijn op risicobasis verzekerd.

De pensioenregeling kent een aantal keuzemogelijkheden te weten het ruilen van ouderdomspensioen voor nabestaandenpensioen op pensioendatum of eerdere ontslagdatum, het vervroegen van de pensioeningangsdatum en een variabele hoogte van de pensioenuitkeringen. Op de pensioendatum kan onder voorwaarden een kapitaal dat wordt overgedragen vanuit een beschikbare premiereregeling besteed worden voor aankoop van extra pensioen. De deelnemer kan de hoogte van de uitkeringen van het ouderdomspensioen variabel laten zijn. Tevens is de mogelijkheid om gedeeltelijk met pensioen te gaan in de regeling opgenomen.

Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de leeftijd van 21 jaar bereikt. Jaarlijks beslist het bestuur de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

## **Toeslagverlening**

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Eastman is voorwaardelijk. De toeslag op de aanspraken op ouderdomspensioen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de maand september voorafgaande aan de verlening en de maand september van het daaraan voorafgaande jaar. Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal in dat geval gesteld worden op 0. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindexcijfer alle bestedingen (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn circa 75% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

Indien in enig jaar nog middelen resteren in het indexatiedepot en de verleende toeslag lager is dan de maatstaf, kan het bestuur besluiten uit die middelen een extra toeslag te verlenen aan actieve deelnemers, zodanig dat de verleende toeslag niet hoger is dan de maatstaf. Het bedrag dat onttrokken wordt aan de bestemmingsreserve wordt 'dekkingsgraad neutraal' vastgesteld op basis van de actieve deelnemers per 31 december van dat jaar.

In 2023 is geen toeslag verleend.

## **Inhaaltoeslagen**

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van Pensioenkring Eastman geeft in haar financiële opstelling, elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve en gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabellen opgenomen.

Actieve deelnemers	verlening	toeslagen	Vershil	ambitie)
31 december 2019	1,64%	1,64%	0,00%	0,00%
31 december 2020	0,99%	0,99%	0,00%	0,00%
31 december 2021	2,57%	1,70%*	0,87%	0,87%
31 december 2022	17,16%	5,80%	11,36%	12,33%
31 december 2023	-1,39%	0,00%	-1,39%	10,77%

\* Er is sprake geweest van een extra toeslag van 1,45% aan de actieven per 31 december 2021. de financiële verwerking hiervan heeft in 2022 plaatsgevonden.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	verlening	toeslagen	Vershil	ambitie)
31 december 2019	1,64%	0,22%	1,42%	1,42%
31 december 2020	0,99%	0,00%	0,99%	2,42%
31 december 2021	2,57%	0,25%	2,32%	4,80%
31 december 2022	17,16%	5,54%	11,62%	16,98%
31 december 2023	-1,39%	0,00%	-1,39%	15,35%

### Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Pensioenkring Eastman heeft een verzekeringscontract met Zwitserleven met betrekking tot het risico van arbeidsongeschiktheid overgenomen vanuit de voormalige Stichting Pensioenfonds E-way. Daarnaast heeft Pensioenkring Eastman voor het overlijdensrisico een verzekeringscontract met Aegon gesloten en voor het arbeidsongeschiktheidsrisico een verzekeringscontract met SCOR/De Goudse.

### Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	2.204	1.585
Rentetoevoeging	74	-11
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-337	-286
Wijziging marktrente	70	-358
Wijziging actuariële uitgangspunten	0	3
Overige wijzigingen	344	1.271
<b>Stand per 31 december</b>	<b>2.355</b>	<b>2.204</b>

### 7. Overige voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Indexatiedepot</b>		
<b>Stand per 1 januari</b>	0	1.832
Toevoeging depot	747	0
Inkoop toeslagen	0	-1.832
Premie rendement	12	0
Onttrekking kosten voor kostenvoorziening	-9	0
<b>Stand per 31 december</b>	<b>750</b>	<b>0</b>

In 2022 is een schuld opgenomen van 314 die per 30 juni 2023 definitief via de beleggingen is toegekend aan het indexatiedepot. Tezamen met de toevoeging over het jaar 2023 en het rendement, is het indexatiedepot opgelopen naar 750. De voorlopige afrekening over 2023 is meegenomen onder de vorderingen en overlopende activa (vorderingen m.b.t. het indexatiedepot) en wordt verrekend in 2024.

## 8. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	29.150	32.192
<b>Totaal</b>	<b>29.150</b>	<b>32.192</b>

Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 9. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vooruitontvangen premie	295	302
Belastingen en premie sociale verzekeringen	59	56
Overige schulden en overlopende passiva	294	957
Premiecrediteuren	142	0
Schulden uit herverzekering	124	0
Nog af te wikkelen transacties	0	136
Schulden m.b.t. indexatiedepot	0	314
<b>Totaal</b>	<b>914</b>	<b>1.765</b>

De vooruit ontvangen premie betreft de premie over de maand januari 2024.

De post 'belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De post 'Overige schulden en overlopende passiva' bestaat uit de openstaande crediteuren (2), overlopende kosten uit 2023 (227), de nog met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (24), de schuld voor het weerstandvermogen (37) en een verrekening van een pensioenuitkering (3).

Alle overige schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.



## Risicobeheer

Pensioenkring Eastman wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring Eastman is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring Eastman.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring Eastman. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Verzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

### Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring Eastman betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat Pensioenkring Eastman niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring Eastman zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat Pensioenkring Eastman de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring Eastman verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
Dekkingsgraad per 1 januari	115,0%	118,7%
Premie	0,2%	-1,1%
Uitkeringen	0,3%	0,3%
Toeslagverlening	0,0%	-6,2%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-3,6%	61,2%
Kosten	0,0%	0,1%
Beleggingsrendementen (excl. renteaftdekking)	6,9%	-34,7%
Aanpassing levensverwachting	0,0%	0,0%
Kanssystemen	-0,2%	0,0%
Overige (incidentele) mutaties	0,2%	-0,9%
Kruiseffecten	0,1%	-22,3%
Overige oorzaken	-0,1%	-0,1%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>118,8%</b>	<b>115,0%</b>

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring Eastman buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	2,7%	2,8%
S2 Risico zakelijke waarden	9,9%	10,0%
S3 Valutarisico	3,3%	3,3%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	4,0%	3,9%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,8%	3,9%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,5%	0,5%
Diversificatie-effect	-9,4%	-9,6%
<b>Totaal</b>	<b>14,8%</b>	<b>14,8%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	176.458	167.521
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	153.727	145.964
Vereist eigen vermogen	22.731	21.557
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	28.910	21.836
Surplus	6.179	279

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023 en dus de feitelijke dekkingsgraad. Uitgaande van de feitelijke dekkingsgraad ultimo 2023 is er sprake van een toereikende solvabiliteit.

## Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring Eastman op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomsten (juridisch risico).

Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

## Renterisico (S1)

Pensioenkring Eastman loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waardeverandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		6,2		6,0
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		19,2		19,3
(nominale) Pensioenverplichtingen	153.727	19,6	145.964	20,1

Het renteafdekkingspercentage van 78,0% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 13,0, naar 19,2.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	3.041	2,6%	3.029	2,8%
Resterende looptijd >1 jaar en < 5 jaar	23.186	20,1%	22.455	20,7%
Resterende looptijd >5 jaar en < 10 jaar	25.111	21,8%	21.614	19,9%
Resterende looptijd >10 jaar en < 20 jaar	38.759	33,6%	38.665	35,6%
Resterende looptijd > 20 jaar	25.156	21,8%	22.872	21,1%
<b>Totaal</b>	<b>115.253</b>	<b>100,0%</b>	<b>108.635</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring Eastman en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven.

De resterende looptijd van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) kan als volgt worden weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	15.937	10,4%	13.765	9,4%
Resterende looptijd >5 jaar en < 10 jaar	20.675	13,4%	18.485	12,7%
Resterende looptijd >10 jaar en < 20 jaar	47.028	30,6%	44.434	30,4%
Resterende looptijd > 20 jaar	70.087	45,6%	69.280	47,5%
<b>Totaal</b>	<b>153.727</b>	<b>100,0%</b>	<b>145.964</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Eastman heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen en voor een beperkt deel uit onroerend goed. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspositie hiervoor is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen, waarbij de valuta binnen vastrentende waarden en aandelen ontwikkelde markten volledig worden afgedekt. De aandelenbeleggingen in opkomende markten worden niet afgedekt.

Het totaalbedrag dat in 2023 in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 118.812 ofwel 66,0% (2022: 64,4%) en na afdekking 149.485 ofwel 83,1% (2022: 82,5%).

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten - 129 (2022: 85).

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

2023	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	118.812	30.672	149.484
GBP	1.712	-862	851
JPY	3.219	-1.605	1.614
USD	42.835	-28.335	14.501
Overige	13.451	0	13.451
Totaal niet EUR	61.218	-30.802	30.416
<b>Totaal</b>	<b>180.030</b>	<b>-129</b>	<b>179.900</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

2022	31-12-2022		
	Totaal voor afdekking	Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	106.807	29.966	136.773
GBP	1.541	-766	775
JPY	2.660	-1.372	1.288
USD	40.269	-27.743	12.526
Overige	14.472	0	14.472
Totaal niet EUR	58.942	-29.881	29.061
<b>Totaal</b>	<b>165.749</b>	<b>85</b>	<b>165.834</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Eastman heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring Eastman. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring Eastman voor de afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	104.685	58,2%	97.131	58,6%
Noord-Amerika	42.733	23,8%	39.887	24,1%
Zuid-amerika	4.649	2,6%	4.104	2,5%
Azië-Pacific	13.908	7,7%	15.072	9,1%
Afrika	1.036	0,6%	1.567	0,9%
Gemixt	37	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	167.048	92,9%	157.761	95,1%
Derivaten	-28.341	-15,8%	-32.192	-19,4%
Overige beleggingen	41.194	22,9%	40.265	24,3%
<b>Totaal</b>	<b>179.901</b>	<b>100,0%</b>	<b>165.834</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	3.442	1,9%	4.308	2,6%
Bouw- en grondstoffen	2.493	1,4%	2.315	1,4%
Industrie	9.688	5,4%	10.341	6,2%
Duurzame Consumentengoederen	10.702	5,9%	10.283	6,2%
Consumentengebruiksgoederen	9.035	5,0%	9.872	6,0%
Gezondheidszorg	7.785	4,3%	8.865	5,3%
Hypotheke	36.673	20,4%	34.287	20,7%
Informatietechnologie	12.143	6,7%	11.218	6,8%
Telecommunicatie	4.774	2,7%	4.281	2,6%
Nutsbedrijven	3.278	1,8%	3.600	2,2%
Overheid en overheidsinstellingen	41.749	23,2%	39.437	23,8%
Financiële instellingen	20.484	11,4%	15.271	9,2%
Vastgoed	1.276	0,7%	1.265	0,8%
Liquiditeiten	2.339	1,3%	1.014	0,6%
Overige	1.187	0,7%	1.404	0,8%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	167.048	92,9%	157.761	95,1%
Derivaten	-28.341	-15,8%	-32.192	-19,4%
Overige beleggingen	41.194	22,9%	40.265	24,3%
<b>Totaal</b>	<b>179.901</b>	<b>100,0%</b>	<b>165.834</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring Eastman als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring Eastman (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring Eastman transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring Eastman financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring Eastman heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor staatsobligatieleningen. Er wordt echter gewerkt met een landenverdeling als percentage van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligatie.

De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages voor het minimum, neutraal en maximum gewicht:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	48,0%	50,0%	52,0%
Nederland	24,7%	26,7%	28,7%
Finland	11,3%	13,3%	15,3%
Oostenrijk	8,0%	10,0%	12,0%

Voor de beleggingen in discretionaire inflatie gerelateerde obligaties wordt volledig belegd in Duitsland.

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico met restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to- Value (LtV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring Eastman aan het opgestelde beleid voor de beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	95.742	83,1%	88.405	81,4%
Noord-Amerika	12.345	10,7%	12.275	11,3%
Zuid-Amerika	3.546	3,1%	3.033	2,8%
Azie-Pacific	2.688	2,3%	3.748	3,5%
Afrika	895	0,8%	1.174	1,1%
Gemixt	37	0,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>115.253</b>	<b>100,0%</b>	<b>108.635</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	2.212	1,9%	3.033	2,8%
Bouw- en grondstoffen	61	0,1%	55	0,1%
Industrie	3.759	3,3%	5.088	4,7%
Duurzame Consumentengoederen	3.407	3,0%	4.275	3,9%
Consumentengebruiksgoederen	4.902	4,3%	4.814	4,4%
Gezondheidszorg	1.400	1,2%	1.501	1,4%
Hypotheek	36.673	31,8%	34.287	31,6%
Informatietechnologie	2.538	2,2%	2.649	2,4%
Telecommunicatie	2.369	2,1%	2.264	2,1%
Nutsbedrijven	2.326	2,0%	2.634	2,4%
Overheid en overheidsinstellingen	41.749	36,2%	39.437	36,3%
Financiële instellingen	11.034	9,6%	7.113	6,5%
Liquiditeiten	1.711	1,5%	460	0,4%
Overige	1.111	1,0%	1.025	0,9%
<b>Totaal</b>	<b>115.253</b>	<b>100,0%</b>	<b>108.635</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureaus zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is dan zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	40.310	35,0%	36.787	33,9%
AA	37.896	32,9%	36.241	33,4%
A	18.420	16,0%	18.272	16,8%
BBB	12.778	11,1%	12.042	11,1%
BB	2.433	2,1%	2.121	2,0%
B	296	0,3%	988	0,9%
CCC	358	0,3%	239	0,2%
CC	361	0,3%	373	0,3%
C	129	0,1%	0	0,0%
D	288	0,3%	182	0,2%
Geen rating	1.985	1,7%	1.390	1,3%
<b>Totaal</b>	<b>115.253</b>	<b>100,0%</b>	<b>108.635</b>	<b>100,0%</b>

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### *Langlevensrisico*

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betreft het risico dat Pensioenkring Eastman in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring Eastman geen (volledige) voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

#### *Arbeidsongeschiktheidsrisico*

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring Eastman voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Voor Pensioenkring Eastman zijn de sterfte- en arbeidsongeschiktheidsrisico's vanwege de beperkte omvang van het deelnemersbestand adequaat herverzekerd. Het risico bij overlijden is herverzekerd bij Aegon en het arbeidsongeschiktheid is herverzekerd bij SCOR/De Goudse.

#### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring Eastman. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.



De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze. Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 86,6% (2022: 89,1%).

Pensioenkring Eastman heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor de pensioenkring op korte termijn niet aan haar verplichtingen kan voldoen. Dit risico wordt beheerst door in het beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Doordat er bovendien sprake is van een pensioenkring met kenmerken van een relatief jong pensioenfonds, met veel actieve deelnemers, is het risico dat het totaal aan pensioenuitkeringen groter is dan het totaal aan binnenkomende premies, gering. Daardoor worden beide liquiditeitscomponenten beperkt.

### Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring Eastman bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring Eastman vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarin is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
<b>Vastrentende waarden</b>				
Duitse staatsobligaties	26.916	12,6%	25.244	12,5%
Nederlandse staatsobligaties	5.229	2,4%	4.898	2,4%
<b>Overige beleggingen</b>				
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	4.815	2,3%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>36.960</b>	<b>17,3%</b>	<b>30.142</b>	<b>14,9%</b>

## **Operationeel risico (S9)**

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring Eastman beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring Eastman valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Pensioenkring Eastman geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

## **Actief risico (S10)**

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Bij Pensioenkring Eastman bedraagt de tracking error per eind december 0,45% (2022: 0,57%) op pensioenkringniveau. Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

## **Systeemrisico**

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring Eastman niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring Eastman niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

## Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring Eastman. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring Eastman de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Rentederivaten	1 april 2072	98.700	-28.341	809	29.150
<b>Totaal</b>		<b>98.700</b>	<b>-28.341</b>	<b>809</b>	<b>29.150</b>

Ultimo 2023 zijn geen zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie (2022: geen) en zijn voor 27.113 aan zekerheden gesteld (2022: 31.730). Het collateral is in de balans verwerkt.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Rentederivaten	4 oktober 2071	93.000	-32.192	0	32.192
<b>Totaal</b>		<b>93.000</b>	<b>-32.192</b>	<b>0</b>	<b>32.192</b>

## 12.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen Eastman Chemical B.V. en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. De Uitvoeringsovereenkomst heeft een looptijd tot en met 31 december 2024 en kent een opzegtermijn van minimaal 6 maanden. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De kosten per jaar waarvoor een langlopende verplichting geldt zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 509, 2022: 607), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 301, 2022: 293) en exploitatiekosten (2023: 98, 2022: 97).

Zolang Pensioenkring Eastman is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring Eastman continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

De verzekering van het overlijdensrisico is ondergebracht bij Aegon Nederland N.V. Per 1 januari 2023 is het verzekeringscontract verlengd tot 31 december 2027. Het contract is steeds 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de resterende periode van de looptijd bedraagt 643.

De verzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico is ondergebracht bij SCOR/De Goudse. Per 1 januari 2023 is dit verzekeringscontract verlengd tot 31 december 2027. Het contract is steeds 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de resterende periode van de looptijd bedraagt 600.

### Investeringsverplichtingen

Het pensioenfonds heeft ultimo 2023 geen investeringsverplichtingen (2022: 1.866).

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring Eastman.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring Eastman.

## 12.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 10. Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Eastman

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Premie basispensioenregeling	3.476	6.350
Pensioenpremie voorgaande jaren	0	-1
Premie naar indexatiedepot	287	-314
<b>Totaal</b>	<b>3.763</b>	<b>6.035</b>

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst volledig door de werkgever wordt betaald. Er wordt geen pensioenpremie ingehouden op het salaris van de werknemer.

De kostendekkende premie is de benodigde premie voor voorwaardelijke toezeggingen gebaseerd op ambitie en inschattingen. Pensioenkring Eastman maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen. Pensioenkring Eastman voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kostendekkende premie	2.848	7.652
Feitelijke premie	3.471	6.339
Gedempte premie	3.333	6.025

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	2.292	6.556
Solvabiliteitsopslag	255	808
Opslag voor uitvoeringskosten	301	288
<b>Totaal</b>	<b>2.848</b>	<b>7.652</b>

De afname ten opzichte van het jaar 2022 wordt voornamelijk veroorzaakt door het vertrek van de Synthomer-populatie.

De samenstelling van de feitelijk premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	2.763	5.256
Solvabiliteitsopslag	332	645
Opslag voor uitvoeringskosten	75	150
Directe uitvoeringskosten	301	288
<b>Totaal</b>	<b>3.471</b>	<b>6.339</b>

De feitelijke premie, zoals deze in bovenstaande uitsplitsing is opgenomen wijkt 5 (2022: 11) af van de premie die daadwerkelijk is ontvangen. Dit verschil betreft de opslag voor het weerstandsvermogen.

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	1.855	3.566
Solvabiliteitsopslag	192	392
Opslag voor uitvoeringskosten	301	288
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	985	1.779
<b>Totaal</b>	<b>3.333</b>	<b>6.025</b>

Het verschil tussen de zuivere kostendeekkende premie en de gedempte premie wordt veroorzaakt doordat de actuarieel benodigde koopsom van de kostendeekkende premie vastgesteld is op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2023 en die van de gedempte premie op basis van het verwacht rendement.

De premie voor 2023 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK. De feitelijke premie na aftrek van de kosten per deelnemer en de opslag ten behoeve van het weerstandsvermogen is hoger dan de gedempte premie. Pensioenkring Eastman voldoet hiermee aan de wettelijke eisen. Het overschot (424) wordt toegevoegd aan het indexatiedepot.

## 11. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Eastman

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Aandelen	0	8.859	0	8.859
Vastrentende waarden	407	4.951	-225	5.133
Derivaten	-2.330	3.112	-5	777
Overige beleggingen	1.234	221	0	1.455
Kosten vermogensbeheer (overig)	0	0	-365	-365
<b>Totaal</b>	<b>-689</b>	<b>17.143</b>	<b>-595</b>	<b>15.859</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-20
				<b>15.839</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 is afgedragen aan Stap, bedraagt 19 (2022: 123) en is toegevoegd aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten.

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Aandelen	0	-11.432	0	-11.432
Vastrentende waarden	462	-25.227	-222	-24.987
Derivaten	417	-31.368	-17	-30.968
Overige beleggingen	61	-9	-367	-315
Kosten vermogensbeheer (overig)	0	0	-81	-81
<b>Totaal</b>	<b>940</b>	<b>-68.036</b>	<b>-687</b>	<b>-67.783</b>
Mutatie weerstandsvermogen				123
				<b>-67.660</b>

## 12. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	151	619
<b>Totaal</b>	<b>151</b>	<b>619</b>

## 13. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ontvangen interest banken	19	0
<b>Totaal</b>	<b>19</b>	<b>0</b>

## 14. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	2.393	2.141
Partnerpensioen	419	362
Wezenpensioen	13	11
Arbeidsongeschiktheidspensioen	144	153
Anw-aanvulling	16	15
Afkopen	0	2
<b>Totaal</b>	<b>2.985</b>	<b>2.684</b>

## 15. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	320	335
Exploitatiekosten	227	169
Overige kosten	10	17
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-68	-53
<b>Totaal</b>	<b>489</b>	<b>468</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring Eastman (301), uit kosten voor meerwerk activiteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (49). Hiervan is 30 conform afspraak doorbelast aan de werkgever.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor de governance (227). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerende actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

#### Aantal personeelsleden

Bij Pensioenkring Eastman zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

### 16. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Eastman

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	1.995	6.460
Toeslagverlening	0	12.219
Rentetoevoeging	4.695	-968
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-2.901	-2.644
Wijziging marktrente	4.648	-65.195
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-716	467
Wijziging actuariële uitgangspunten	0	2.679
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-109	100
<b>Totaal</b>	<b>7.612</b>	<b>-46.882</b>

### 17. Mutatie herverzekeringstechnisch voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringstechnische voorzieningen	151	619
<b>Totaal</b>	<b>151</b>	<b>619</b>

### 18. Mutatie overige voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Onttrekking/dotatie indexatiedepot	424	-1.832
<b>Totaal</b>	<b>424</b>	<b>-1.832</b>

### 19. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Premie herverzekeringen	568	662
Claim op herverzekeraar	-142	-1.875
Uitkeringen uit herverzekeringen	-129	-171
<b>Totaal</b>	<b>297</b>	<b>-1.384</b>



## 20. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-56	-832
Uitgaande waardeoverdrachten	795	318
<b>Totaal</b>	<b>739</b>	<b>-514</b>

## 21. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde intrest	0	5
Intrest lasten waardeoverdrachten	1	0
<b>Totaal</b>	<b>1</b>	<b>5</b>

## 12.8 Gebeurtenissen na balansdatum

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring Eastman.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap



## **13. Financiële opstelling Pensioenkring SVG**

## 13.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring SVG</b>	<b>1</b>		
Vastgoed beleggingen		0	0
Aandelen		178.240	168.791
Vastrentende waarden		366.259	362.449
Derivaten		7.276	8.087
Overige beleggingen		73.063	63.841
		624.838	603.168
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>2</b>	1.452	1.407
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>3</b>	3.546	3.387
<b>Overige activa</b>	<b>4</b>	730	468
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>630.566</b>	<b>608.430</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring SVG</b>	<b>5</b>	104.924	81.441
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG	<b>6</b>	476.781	473.279
<b>Derivaten</b>	<b>7</b>	47.571	52.909
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>8</b>	1.290	801
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>630.566</b>	<b>608.430</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 13.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
Beleggingsresultaten risico Pensioenkring SVG	9	55.198	-170.985
Baten uit herverzekering	10	45	-555
Overige baten	11	32	0
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>55.275</b>	<b>-171.540</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitkeringen	12	24.080	22.011
Pensioenuitvoeringskosten	13	619	560
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG</b>	<b>14</b>		
Toeslagverlening		71	42.495
Wijziging pensioenregeling		0	0
Rentetoevoeging		14.798	-2.852
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-24.666	-22.454
Wijziging marktrente		17.827	-139.287
Wijziging actuariële grondslagen		0	1.175
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-3.840	-1.473
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-733	-4.936
		3.457	-127.332
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technisch voorzieningen</b>	<b>15</b>	45	-555
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>16</b>	-321	1.216
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>17</b>	3.909	1.519
<b>Overige lasten</b>	<b>18</b>	3	5
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>31.792</b>	<b>-102.576</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>23.483</b>	<b>-68.964</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring SVG		23.483	-68.964

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 13.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	0	0
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	0	0
Ontvangst inzake weerstandsvermogen	76	357
Overige ontvangsten	21	0
	97	357
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-23.866	-21.867
Betaald in verband met overdracht van rechten	-3.909	-1.519
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-676	-987
Afdracht inzake weerstandsvermogen	0	0
Overige uitgaven	-3	0
	-28.454	-24.373
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>-28.357</b>	<b>-24.016</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring SVG	-242	1.451
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring SVG	222.162	412.168
	221.920	413.619
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring SVG	-210.695	-339.821
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-726	-1.048
	-211.421	-340.869
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>10.499</b>	<b>72.750</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-17.858</b>	<b>48.734</b>
Koers-/omrekenverschillen	4	-748
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-17.854</b>	<b>47.986</b>
Liquide middelen per 1 januari	59.686	11.700
Liquide middelen per 31 december	41.832	59.686
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-17.854</b>	<b>47.986</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)	730	468
Binnen de beleggingsportefuille	41.102	59.218
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>41.832</b>	<b>59.686</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral	37.874	46.105
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	3.228	13.113
<b>Totaal (1)</b>	<b>41.102</b>	<b>59.218</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 13.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring SVG

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring SVG is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring SVG is 1 december 2016 opgericht en ontstaan na een collectieve waardeovername van Stichting Voorzieningsfonds Getronics. Deze collectieve waardeovername betreft gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Er zijn, met uitzondering van enkele arbeidsongeschikten, geen actieve deelnemers overgenomen.

Het doel van Pensioenkring SVG is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden voor ouderdom en overlijden; tevens verstrekt Pensioenkring SVG uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor een algemeen pensioenfonds (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier op voor Pensioenkring SVG. Pensioenkring SVG geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van gewezen deelnemers.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring SVG zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring SVG is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring SVG zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring SVG is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring SVG.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring SVG verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31 december 2023	Gemiddeld 2023	31 december 2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.



Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 zijn er geen schattingswijzigingen geweest.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring SVG wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring SVG**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

#### *Vastgoedbeleggingen*

Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende taxatiewaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring SVG heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

#### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde

beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

#### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, geschiedt de waardering tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde. Onderliggend vindt de waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

#### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op reële marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

#### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring SVG heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

#### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring SVG.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

## **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

## **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen van tegoeden in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa

## **Algemene reserve Pensioenkring SVG**

De algemene reserve van Pensioenkring SVG wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG en het herverzekeringsdeel technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

## **Technische voorzieningen**

### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring SVG wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante-condities) zijn in de berekening begrepen.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Pensioenkring SVG zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening pensioenverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 31 december toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening; voor zover hiertoe besloten is voor 31 december.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.

- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de in 2022 door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftékansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 bepaald met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022)(2022: idem).
- De leeftijd per berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar. Het leeftijdsverschil tussen vrouw en man wordt gesteld op 2 jaar.
- De reservering voor het partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van partnerfrequenties. Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Voor het latent wezenpensioen wordt 1,5% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar, zoals die door DNB is gepubliceerd, gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring SVG.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring SVG**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten van financiële instrumenten. In de financiële opstelling van Pensioenkring SVG wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

## **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

## **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Stap berekent kosten door aan Pensioenkring SVG. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: vaste bedragen die op maandbasis in rekening wordt gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

## **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG**

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring SVG streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen. Het toeslagbeleid van Pensioenkring SVG is voorwaardelijk. De toeslag op de aanspraken op ouderdomspensioen van de gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en uitkeringsgerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode

oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de verlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde prijsindex per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021).

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

#### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

#### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

#### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Pensioenkring SVG, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De actuariële grondslagen van Pensioenkring SVG wijken af van de wettelijke tarieven.

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

#### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

#### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

#### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

## Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa, de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 13.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring SVG

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoed beleggingen	0	0
Aandelen	178.240	168.791
Vastrentende waarden	366.259	362.449
Derivaten	7.276	8.087
Overige beleggingen	73.063	63.841
<b>Totaal</b>	<b>624.838</b>	<b>603.168</b>

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	0	168.791	362.449	-44.822	63.841	550.259
Aankopen	0	34.320	120.244	0	56.131	210.695
Verkopen	0	-54.620	-133.535	-5.007	-29.000	-222.162
Herwaardering	0	29.749	17.101	9.534	454	56.838
Overige mutaties	0	0	0	0	-18.363	-18.363
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>0</b>	<b>178.240</b>	<b>366.259</b>	<b>-40.295</b>	<b>73.063</b>	<b>577.267</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						47.571
<b>Totaal</b>						<b>624.838</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Voor Pensioenkring SVG betekende dit dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. Pensioenkring SVG behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop (voor aandelen betrof dit 29,6 miljoen, voor vastrentende waarden 82,8 miljoen).

De overige mutaties bij overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden binnen de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd. Vanwege aanhoudende onzekerheden in de financiële markten werd een hogere positie in dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal een week aangehouden.

Het economisch risico van de beleggingen ligt bij Pensioenkring SVG. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	61	248.541	485.745	41	10.899	745.287
Aankopen	0	195.425	132.124	271	12.000	339.820
Verkopen	-84	-239.602	-178.692	14.633	-18.700	-422.445
Herwaardering	23	-35.573	-76.728	-59.767	-760	-172.805
Overige mutaties	0	0	0	0	60.402	60.402
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>0</b>	<b>168.791</b>	<b>362.449</b>	<b>-44.822</b>	<b>63.841</b>	<b>550.259</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						52.909
<b>Totaal</b>						<b>603.168</b>



## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	178.240	168.791
<b>Totaal</b>	<b>178.240</b>	<b>168.791</b>

Pensioenkring SVG belegt niet in de werkgever.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligatiefondsen	85.078	86.255
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	157.158	154.975
Hypotheekfondsen	124.023	121.219
<b>Totaal</b>	<b>366.259</b>	<b>362.449</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreffen beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	67.883	18,5%	67.722	18,7%
<b>Totaal</b>	<b>67.883</b>	<b>18,5%</b>	<b>67.722</b>	<b>18,7%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 124.023 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De beleggingen in deze vastrentende waarden zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	2.602	4.901
Rentederivaten	-42.897	-49.723
<b>Totaal</b>	<b>-40.295</b>	<b>-44.822</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als de negatieve derivatenposities meegenomen. Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Money Market fund	31.146	3.564
Cash collateral	37.874	46.105
Overige vorderingen	6.438	1.059
Overige schulden	-5.622	0
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	3.227	13.113
<b>Totaal</b>	<b>73.063</b>	<b>63.841</b>

De vorderingen en schulden op beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie.

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	11.888	16,3%	1.041	1,6%
Morgan Stanley Liquidity Funds	9.748	13,3%	2.523	4,0%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	9.509	13,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>31.145</b>	<b>42,6%</b>	<b>3.564</b>	<b>5,6%</b>

## Securities lending

Pensioenkring SVG participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring SVG gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring SVG kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waarderingsmodellen en - technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt-noteringen	Waarderings-modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	178.240	0	0	178.240
Vastrentende waarden	85.078	157.159	124.022	0	366.259
Derivaten	0	-40.295	0	0	-40.295
Overige beleggingen	0	31.146	0	41.917	73.063
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>85.078</b>	<b>326.250</b>	<b>124.022</b>	<b>41.917</b>	<b>577.267</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting over de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt-noteringen	Waarderings-modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	168.791	0	0	168.791
Vastrentende waarden	86.255	154.975	121.219	0	362.449
Derivaten	0	-44.822	0	0	-44.822
Overige beleggingen	0	3.564	0	60.277	63.841
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>86.255</b>	<b>282.508</b>	<b>121.219</b>	<b>60.277</b>	<b>550.259</b>

## 2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.452	1.407
<b>Totaal</b>	<b>1.452</b>	<b>1.407</b>

Pensioenkring SVG heeft voor een deel van de populatie nog verzekerde pensioenrechten uit een garantiecontract bij Zwitserleven. De verplichtingen voor deze verzekerde pensioenrechten zijn opgenomen in het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

De kredietwaardigheid van de herverzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

## 3. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen uit verzekeringen	3.475	3.330
Overige vorderingen en overlopende activa	71	57
<b>Totaal</b>	<b>3.546</b>	<b>3.387</b>

De vordering uit verzekeringen heeft betrekking op deelnemers die niet bij de populatie van Pensioenkring SVG horen, maar waarvoor Pensioenkring SVG wel een uitkering van de verzekeraar ontvangt vanaf het moment dat de deelnemer 65 wordt en met pensioen gaat. Deze vordering wordt elk kwartaal herkend.

Van de vorderingen uit verzekeringen heeft 3.350 (2022: 3.211) een looptijd van langer dan één jaar. Het restant van de vorderingen uit verzekeringen heeft een resterende looptijd van korter dan één jaar.

De overige vorderingen bestaan uit een vordering op KPN voor een nota van Aegon AM die Wtp analyses heeft uitgevoerd (42) en de voorlopige afrekening voor de administratiekostenvergoeding 2023 (19).

## 4. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	730	468
<b>Totaal</b>	<b>730</b>	<b>468</b>

Pensioenkring SVG heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring SVG en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen. De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring SVG.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring SVG. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 5. Algemene reserve Pensioenkring SVG

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	81.441	150.405
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	23.483	-68.964
Stand per 31 december	104.924	81.441

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	122,0%	117,2%
Reële dekkingsgraad	92,8%	98,0%
Beleidsdekkingsgraad	120,4%	125,2%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring SVG wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring SVG gebruik van het standaard model. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring SVG. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Algemene reserve Pensioenkring SVG	104.924	22,0%	81.441	17,2%
Minimaal vereist eigen vermogen	19.052	4,0%	18.916	4,0%
Vereist eigen vermogen	68.671	14,4%	67.444	14,3%

De vermogenspositie van de pensioenkring wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (125,2%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (114,3%).

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (120,4%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (114,4%).

## Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen horende bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (120,4%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring SVG dus niet aan de orde.

## Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 23.483 over het boekjaar wordt toegevoegd aan de algemene reserve van Pensioenkring SVG.

## 6. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG	475.329	471.872
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.452	1.407
<b>Totaal</b>	<b>476.781</b>	<b>473.279</b>

## Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	471.872	599.204
Toeslagverlening	71	42.495
Rentetoevoeging	14.798	-2.852
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-24.666	-22.454
Wijziging marktrente	17.827	-139.287
Wijziging actuariële grondslagen	0	1.175
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-3.840	-1.473
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-733	-4.936
<b>Stand per 31 december</b>	<b>475.329</b>	<b>471.872</b>

### Toeslagverlening

Pensioenkring SVG streeft er naar de pensioenaanspraken en -rechten van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is er op gericht om op de lange termijn circa 70% van de stijging van deze prijsindex door middel van toeslagen te compenseren. Deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Per 31 december 2023 is geen toeslag verleend (2022: 10,12%) aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring SVG, omdat er sprake is van een negatieve consumentenprijsindex.

### Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021).

### Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het

bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

#### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt 18.402 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en -575 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,42%	2,79%

#### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

In 2023 zijn er geen grondslagwijzigingen geweest.

#### *Wijziging uit hoofde overdracht van rechten*

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-3.840	-1.473
<b>Totaal</b>	<b>-3.840</b>	<b>-1.473</b>

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	-657	-3.504
- Mutaties	199	-24
Overige	-275	-1.408
<b>Totaal</b>	<b>-733</b>	<b>-4.936</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Onder Overige is het effect voor de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven	6.880	33	6.961	36
Pensioengerechtigden	303.704	2.937	297.465	2.853
Gewezen	155.253	3.841	158.007	4.524
	465.837	6.811	462.433	7.413
Overig	10.944	0	10.846	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>476.781</b>	<b>6.811</b>	<b>473.279</b>	<b>7.413</b>

'Overig' bestaat voornamelijk uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

### Korte beschrijving pensioenregeling

Pensioenkring SVG is een zogenoemde gesloten pensioenkring en voert een pensioenregeling voor arbeidsongeschikten, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden uit. De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst en kent verschillende pensioenaanspraken.

Er vindt geen actieve pensioenopbouw plaats met uitzondering van de pensioenopbouw vanuit de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Toeslagverlening

De toeslagverlening voor de pensioenaanspraken en -rechten wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur. Pensioenkring SVG streeft er naar de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is er op gericht om op de lange termijn circa 70% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op toeslag en er kan op de langere termijn geen zekerheid worden gegeven of en in hoeverre toeslagverlening kan plaatsvinden. Of een toeslag kan worden verleend en hoe hoog de toeslag wordt, is afhankelijk van de financiële positie van Pensioenkring SVG. Het bestuur van Stap beslist jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken en -rechten worden aangepast.

Per 31 december 2023 is geen toeslag verleend (2022: 10,12%) aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring SVG.

### Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur geeft in de financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 januari 2017	-0,01%	0,00%	-0,01%	-0,01%
1 januari 2018	1,47%	0,00%	1,47%	1,46%
1 januari 2019	1,47%	0,04%	1,43%	2,91%
1 januari 2020	1,64%	0,00%	1,64%	4,60%
31 december 2020	0,99%	0,00%	0,99%	5,64%
31 december 2021	2,57%	1,32%	1,25%	6,96%
31 december 2022	17,16%	10,12%	7,04%	14,49%
31 december 2023	-1,39%	0,00%	-1,39%	12,90%

## Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Bij Zwitserleven zijn de aanspraken van enkele gewezen deelnemers en het ingegaan nabestaandenpensioen voor enkele nabestaanden ondergebracht.

## Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	1.407	1.962
Rentetoevoeging	45	-9
Wijziging marktrente	59	-490
Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-54	-45
Wijzigingen actuariële grondslagen	0	4
Overige wijzigingen	-5	-15
<b>Stand per 31 december</b>	<b>1.452</b>	<b>1.407</b>

## 7. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	47.571	52.909
<b>Totaal</b>	<b>47.571</b>	<b>52.909</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 8. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premie sociale verzekeringen	438	399
Overige schulden en overlopende passiva	842	402
<b>Totaal</b>	<b>1.280</b>	<b>801</b>

De post 'belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De overige schulden en overlopende posten bestaan uit de overlopende kosten uit 2023 (319), nog te betalen facturen (281), niet opgevraagde pensioenen (100), een schuld met betrekking tot het weerstandsvermogen (89), de met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (55) en terug te vorderen pensioenuitkeringen (-2).

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.



## Risicobeheer

Pensioenkring SVG wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring SVG is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring SVG.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring SVG. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten voor het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- verzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

## Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring SVG betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat Pensioenkring SVG niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring SVG zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring SVG verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
<b>Dekkingsgraad per 1 januari</b>	117,2%	125,0%
Premie	0,0%	0,0%
Uitkeringen	0,9%	0,9%
Toeslagverlening	0,0%	-8,2%
Beleggingsrendementen (excl. renteafdekking)	7,8%	-27,9%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,2%	37,8%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	0,1%	0,1%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Kanssystemen	0,2%	0,8%
Overige (incidentele) mutaties	0,1%	0,1%
Overige mutaties	0,0%	-0,1%
Kruiseffecten	-0,1%	-11,3%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>122,0%</b>	<b>117,2%</b>

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring SVG buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	0,1%	0,0%
S2 Risico zakelijke waarden	10,8%	10,8%
S3 Valutarisico	3,6%	3,6%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	4,4%	4,3%
S6 Verzekeringstechnische risico	2,9%	3,0%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,5%	0,6%
Diversificatie-effect	-7,9%	-8,0%
<b>Totaal</b>	<b>14,4%</b>	<b>14,3%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	545.452	540.723
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	476.781	473.279
Vereist eigen vermogen	68.671	67.444
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	104.924	81.441
<b>Surplus</b>	<b>36.253</b>	<b>13.997</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis van de vermogensstand ultimo 2023. De beleidsdekkingsgraad (120,4%) is per 31 december 2023 hoger dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (114,4%).

## Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring SVG op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogeheten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de

vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Pensioenkring SVG loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		6,8		6,6
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		16,4		15,4
(nominale) Pensioenverplichtingen	476.781	11,9	473.279	12,3

Het renteafdeckingspercentage van 105,4% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 9,6 naar 16,4.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Percentage	Waarde	Percentage
Resterende looptijd < 1 jaar	9.382	2,6%	11.720	3,2%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	79.805	21,8%	81.967	22,6%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	82.836	22,6%	72.385	20,0%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	116.770	31,9%	124.056	34,2%
Resterende looptijd > 20 jaar	77.466	21,1%	72.321	20,0%
<b>Totaal</b>	<b>366.259</b>	<b>100,0%</b>	<b>362.449</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring SVG en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	127.033	26,7%	123.638	26,2%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	111.641	23,4%	107.059	22,6%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	146.475	30,7%	144.093	30,4%
Resterende looptijd > 20 jaar	91.632	19,2%	98.489	20,8%
<b>Totaal</b>	<b>476.781</b>	<b>100,0%</b>	<b>473.279</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring SVG heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	356.303	115.255	471.558
GBP	5.901	-2.951	2.950
JPY	11.083	-5.575	5.508
USD	154.005	-104.127	49.878
Overige	47.373	0	47.373
Totaal niet EUR	218.362	-112.653	105.709
<b>Totaal</b>	<b>574.665</b>	<b>2.602</b>	<b>577.267</b>

### Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de marktwaarde van de beleggingen in vreemde valuta daalt door een waardedaling van andere valuta's ten opzichte van de euro.

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspunt hiervoor is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

Het totaalbedrag dat in 2023 in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 356.303 ofwel 62% (2022: 61%) en na afdekking 471.558 ofwel 82% (2022: 82%).

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 2.602 (2022: 4.902).

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2022 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	332.600	119.215	451.815
GBP	5.398	-2.667	2.731
JPY	9.346	-4.950	4.396
USD	148.790	-106.696	42.094
Overige	49.225	0	49.225
Totaal niet EUR	212.759	-114.313	98.446
<b>Totaal</b>	<b>545.359</b>	<b>4.902</b>	<b>550.261</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring SVG heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring SVG. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring SVG voor de afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	321.693	55,8%	310.937	56,5%
Noord-Amerika	149.788	25,9%	144.491	26,3%
Zuid-amerika	18.706	3,2%	16.408	3,0%
Azië-Pacific	49.953	8,7%	53.090	9,6%
Afrika	4.228	0,7%	6.314	1,0%
Gemixt	131	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	544.499	94,3%	531.240	96,5%
Derivaten	-40.295	-7,0%	-44.822	-8,1%
Overige beleggingen	73.063	12,7%	63.841	11,6%
<b>Totaal</b>	<b>577.267</b>	<b>100,0%</b>	<b>550.259</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	12.399	2,1%	16.505	3,0%
Bouw- en grondstoffen	8.608	1,5%	8.438	1,5%
Industrie	34.433	6,0%	35.783	6,5%
Duurzame Consumentengoederen	37.698	6,5%	37.453	6,8%
Consumentengebruiksgoederen	32.224	5,6%	33.996	6,2%
Gezondheidszorg	27.161	4,7%	32.095	5,8%
Hypotheke	121.293	21,0%	119.463	21,7%
Informatietechnologie	42.630	7,4%	38.679	7,0%
Telecommunicatie	17.046	3,0%	15.780	2,9%
Nutsbedrijven	11.801	2,0%	12.676	2,3%
Overheid en overheidsinstellingen	111.423	19,3%	111.356	20,3%
Financiële instellingen	73.441	12,7%	58.739	10,7%
Vastgoed	4.405	0,8%	4.423	0,8%
Liquiditeiten	6.423	1,1%	3.500	0,6%
Overige	3.514	0,6%	2.354	0,4%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	544.499	94,3%	531.240	96,5%
Derivaten	-40.295	-7,0%	-44.822	-8,1%
Overige beleggingen	73.063	12,7%	63.841	11,6%
<b>Totaal</b>	<b>577.267</b>	<b>100,0%</b>	<b>550.259</b>	<b>100,0%</b>

## Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring SVG als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring SVG (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring SVG transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring SVG financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring SVG heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het vereist eigen vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van de beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor staatsobligatieleningen. Er wordt echter gewerkt met een landenverdeling als percentage van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties. De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages voor het minimum, neutraal en maximum gewicht:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	50,0%	32,5%	52,0%
Nederland	26,7%	24,7%	43,0%
Finland	13,3%	11,3%	15,3%
Oostenrijk	10,0%	8,0%	12,0%

Voor de beleggingen in discretionaire inflatiegerelateerde obligaties wordt volledig belegd in Duitsland.

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico door middel van restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LtV) ratio en het minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring SVG aan het opgestelde beleid voor de beheersing van het kredietrisico binnen de vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	291.976	79,6%	282.280	77,8%
Noord-Amerika	45.143	12,4%	47.514	13,1%
Zuid-Amerika	14.769	4,0%	12.874	3,6%
Azië-Pacific	10.517	2,9%	14.766	4,1%
Afrika	3.723	1,0%	5.015	1,4%
Gemixt	131	0,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>366.259</b>	<b>100,0%</b>	<b>362.449</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	8.134	2,2%	12.101	3,3%
Bouw- en grondstoffen	224	0,1%	521	0,1%
Industrie	13.952	3,8%	17.447	4,8%
Duurzame Consumentengoederen	12.451	3,4%	16.604	4,6%
Consumentengebruiksgoederen	17.897	4,9%	16.453	4,5%
Gezondheidszorg	5.126	1,4%	6.279	1,7%
Hypotheken	121.293	33,1%	119.463	33,1%
Informatietechnologie	9.245	2,5%	9.103	2,5%
Telecommunicatie	8.699	2,4%	8.815	2,4%
Nutsbedrijven	8.523	2,3%	9.284	2,6%
Overheid en overheidsinstellingen	111.423	30,4%	111.356	30,8%
Financiële instellingen	40.673	11,1%	30.491	8,4%
Liquiditeiten	5.105	1,4%	2.178	0,6%
Overige	3.514	1,0%	2.354	0,6%
<b>Totaal</b>	<b>366.259</b>	<b>100,0%</b>	<b>362.449</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureau's zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is, zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	107.079	29,20%	102.896	28,4%
AA	121.981	33,30%	121.225	33,4%
A	67.460	18,50%	67.827	18,7%
BBB	48.270	13,20%	47.780	13,2%
BB	9.922	2,70%	10.762	3,0%
B	1.236	0,40%	4.222	1,2%
CCC	1.495	0,40%	1.021	0,3%
CC	1.509	0,40%	1.592	0,4%
C	539	0,10%	0	0,0%
D	1.204	0,30%	776	0,2%
Geen rating	5.564	1,50%	4.348	1,2%
<b>Totaal</b>	<b>366.259</b>	<b>100,0%</b>	<b>362.449</b>	<b>100,0%</b>

De beleggingen met 'Geen rating' betreffen met name cash en nog af te wikkelen transacties in vastrentende waarden.

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens) en het toeslagrisico.

### *Langlevenrisico*

Het langlevenrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betekent dat Pensioenkring SVG in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring SVG geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring SVG. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 92,8% (2022: 98,0%). Pensioenkring SVG heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### **Liquiditeitsrisico (S7)**

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring SVG op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten.

### **Concentratierisico (S8)**

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring SVG bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring SVG vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.



De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	67.883	10,8%	67.722	11,1%
Nederlandse staatsobligaties	11.907	1,9%	12.158	2,0%
<b>Totaal</b>	<b>79.790</b>	<b>12,7%</b>	<b>79.880</b>	<b>13,1%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 124.023 en is meer dan 2% van het balanstotaal. De beleggingen zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

### Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring SVG beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring SVG valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE 3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

### Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor Pensioenkring SVG bedraagt de tracking error van de aandelenportefeuille per eind december 0,51% (2022: 0,58%). Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

### Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring SVG niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring SVG niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

### Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring SVG. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring SVG de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	8 april 2024	115.254	2.602	2.869	-268
Rentederivaten	7 oktober 2072	287.300	-42.897	4.407	-47.303
<b>Totaal</b>		<b>402.554</b>	<b>-40.295</b>	<b>7.276</b>	<b>-47.571</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 3.271 zekerheden ontvangen voor de derivatenposities (2022: 2.607 ontvangen) en voor 39.953 aan zekerheden gesteld (2022: 48.600). Dit is niet in de balans verwerkt.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	6 maart 2023	119.215	4.901	4.958	-57
Rentederivaten	7 oktober 2072	249.800	-49.723	3.129	-52.852
<b>Totaal</b>		<b>369.015</b>	<b>-44.822</b>	<b>8.087</b>	<b>-52.909</b>

## 13.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen SVG en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. Het contract is aangegaan voor onbepaalde tijd. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de vaste kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De vaste kosten die hieronder vallen zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 968, 2022: 971), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 309, 2022: 322) en exploitatiekosten (2023: 228, 2022: 259).

Zolang Pensioenkring SVG is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring SVG continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring SVG heeft ultimo 2023 geen investeringsverplichtingen (2022: idem).

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring SVG.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring SVG.

## 13.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 9. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring SVG

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Vastgoed beleggingen	0	0	0	0
Aandelen	0	29.749	-146	29.603
Vastrentende waarden	1.052	17.101	-369	17.784
Derivaten	-3.582	9.534	-5	5.947
Overige beleggingen	2.043	454	0	2.497
Kosten vermogensbeheer	-	-	-613	-613
<b>Totaal</b>	<b>-487</b>	<b>56.838</b>	<b>-1.133</b>	<b>55.218</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-20
				<b>55.198</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 aan Stap is betaald bedraagt 20 en is onttrokken aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten (2022: 393 ontvangen van Stap en toegevoegd aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten).

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2022</b>				
Vastgoed beleggingen	0	23	0	23
Aandelen	0	-35.573	-166	-35.739
Vastrentende waarden	1.280	-76.728	-396	-75.844
Derivaten	1.016	-60.515	-20	-59.519
Overige beleggingen	217	-12	0	205
Kosten vermogensbeheer	-	-	-504	-504
<b>Totaal</b>	<b>2.513</b>	<b>-172.805</b>	<b>-1.086</b>	<b>-171.378</b>
Mutatie weerstandsvermogen				393
				<b>-170.985</b>

### 10. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsteel technische voorzieningen	45	-555
<b>Totaal</b>	<b>45</b>	<b>-555</b>

### 11. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Interest baten op liquiditeiten	32	0
<b>Totaal</b>	<b>32</b>	<b>0</b>

## 12. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdompensioen	19.784	17.943
Partnerpensioen	3.702	3.502
Wezenpensioen	52	62
Arbeidsongeschiktheidspensioen	57	45
WAO-aanvulling	206	187
Anw-aanvulling	88	81
Afkopen	191	191
<b>Totaal</b>	<b>24.080</b>	<b>22.011</b>

## 13. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	323	344
Exploitatiekosten	397	259
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	19	38
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-120	-81
<b>Totaal</b>	<b>619</b>	<b>560</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring SVG (309), uit kosten voor meerwerkactiviteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (14).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (397). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn de bankkosten en kosten voor communicatie-uitingen opgenomen.

### *Aantal personeelsleden*

Bij Pensioenkring SVG zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau van Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 14. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring SVG

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Toeslagverlening	71	42.495
Wijziging pensioenregeling	0	0
Rentetoevoeging	14.798	-2.852
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-24.666	-22.454
Wijziging marktrente	17.827	-139.287
Wijziging actuariële grondslagen	0	1.175
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-3.840	-1.473
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-733	-4.936
<b>Totaal</b>	<b>3.457</b>	<b>-127.332</b>

## 15. Mutatie herverzekeringsdeel technisch voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	45	-555
<b>Totaal</b>	<b>45</b>	<b>-555</b>

## 16. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Uitkeringen uit herverzekering	-175	-165
Mutatie vordering herverzekering	-146	1.381
<b>Totaal</b>	<b>-321</b>	<b>1.216</b>

## 17. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten	3.909	1.519
<b>Totaal</b>	<b>3.909</b>	<b>1.519</b>

## 18. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest	3	2
Overig	0	3
<b>Totaal</b>	<b>3</b>	<b>5</b>

## 13.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring SVG.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap

Pensioenkring



## 14. Financiële opstelling Pensioenkring Holland Casino



## 14.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>1</b>		
Vastgoedbeleggingen		0	72
Aandelen		809.659	704.973
Vastrentende waarden		828.763	760.217
Derivaten		17.210	18.981
Overige beleggingen		470.205	471.108
		2.125.837	1.955.351
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>2</b>	56	69
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>3</b>	4.658	4.539
<b>Overige activa</b>	<b>4</b>	2.279	2.111
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>2.132.830</b>	<b>1.962.070</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>5</b>	341.084	245.100
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino	<b>6</b>	1.429.510	1.336.520
<b>Derivaten</b>	<b>7</b>	360.624	378.891
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>8</b>	1.612	1.559
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>2.132.830</b>	<b>1.962.070</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 14.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
<b>Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>9</b>	27.763	26.205
<b>Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>10</b>	192.612	-694.905
<b>Baten uit herverzekering</b>	<b>11</b>	-13	-34
<b>Overige baten</b>	<b>12</b>	84	38
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>220.446</b>	<b>-668.696</b>
<b>LASTEN</b>			
<b>Pensioenuitkeringen</b>	<b>13</b>	26.717	23.322
<b>Pensioenuitvoeringskosten</b>	<b>14</b>	1.237	1.061
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino</b>	<b>15</b>		
Pensioenopbouw		19.310	28.086
Toeslagverlening		19.011	112.316
Wijziging pensioenregeling		0	0
Rentetoevoeging		43.577	-8.956
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-27.664	-24.180
Wijziging marktrente		45.182	-610.481
Wijziging actuariële grondslagen		171	21.251
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-3.785	-1.812
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-2.799	3.916
		93.003	-479.860
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>16</b>	-13	-34
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>17</b>	-22	-36
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>18</b>	3.526	1.811
<b>Overige lasten</b>	<b>19</b>	14	6
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>124.462</b>	<b>-453.730</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>95.984</b>	<b>-214.966</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring Holland Casino		95.984	-214.966
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>95.984</b>	<b>-214.966</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 14.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen premiebijdragen voor risico Pensioenkring Holland Casino	27.637	25.965
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	2.234	2.187
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	22	36
Ontvangst inzake weerstandsvermogen	0	1.245
Overig ontvangsten	84	38
	29.977	29.471
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-26.649	-23.298
Betaald in verband met overdracht van rechten	-5.760	-4.577
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.067	-1.027
Afdracht inzake weerstandsvermogen	24	0
Overig uitgaven	-14	-6
	-33.466	-28.908
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>-3.489</b>	<b>563</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring Holland Casino	22.971	-4.464
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring Holland Casino	615.735	1.396.658
	638.706	1.392.194
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring Holland Casino	-682.256	-1.109.020
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-2.447	-2.602
	-684.703	-1.111.622
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>-45.997</b>	<b>280.572</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-49.486</b>	<b>281.135</b>
Koers-/omrekenverschillen	140	1.230
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-49.346</b>	<b>282.365</b>
Liquide middelen per 1 januari	404.750	122.385
Liquide middelen per 31 december	355.404	404.750
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-49.346</b>	<b>282.365</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)	2.279	2.111
Binnen de beleggingsportefuille	353.125	402.639
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>355.404</b>	<b>404.750</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral	332.677	371.235
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	20.448	31.404
<b>Totaal (1)</b>	<b>353.125</b>	<b>402.639</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 14.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring Holland Casino is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring Holland Casino is op 1 juli 2017 opgericht. Pensioenkring Holland Casino is ontstaan na een collectieve waardeoverdracht vanuit Stichting Pensioenfonds Holland Casino.

Het doel van Pensioenkring Holland Casino is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt Pensioenkring Holland Casino uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor een algemeen pensioenfonds (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier voor Pensioenkring Holland Casino op. Pensioenkring Holland Casino geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten ondernemingen.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, met uitzondering van de toegepaste stelsel- en schattingswijzigingen zoals opgenomen in de desbetreffende paragrafen.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring Holland Casino zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring Holland Casino.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De opstelling van de financiële opstelling in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 is het opbouwpercentage bij arbeidsongeschiktheid gewijzigd van 1,40% naar 1,738%. Dit heeft een effect van 171 op de coming service waardoor de TV toenam. Het effect van deze wijziging op de dekkingsgraad is 0,0%-punt.

## Dekkingsgraden

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Holland Casino wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de totale technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## Grondslagen voor waardering van activa en passiva

### Beleggingen voor risico Pensioenkring Holland Casino

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering tegen actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering van niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebeoordeling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Vastgoedbeleggingen*

Niet beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende taxatiewaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Holland Casino heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Holland Casino heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuren de actuariële grondslagen van Pensioenkring Holland Casino.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

### **Algemene reserve Pensioenkring Holland Casino**

De algemene reserve van Pensioenkring Holland Casino wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Holland Casino en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

### **Technische voorzieningen**

#### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Holland Casino wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De berekeningen voor de voorziening pensioenverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichting wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 31 december toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening, voor zover hiertoe besloten is voor 31 december.



- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de TV voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw. Hierbij wordt rekening gehouden met een revalidatiekans van 20%. In de voorziening voor het ingegaan (excedent-) arbeidsongeschiktheidspensioen wordt eveneens rekening gehouden met een revalidatiekans van 20%.
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de in 2022 door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 vastgesteld met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022, 2022: idem).
- De reservering voor het partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van partnerfrequenties (2022: idem). Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Voor latent wezenpensioen wordt 1,5% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandepensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd (2022: idem).
- Het leeftijdsverschil tussen vrouw en man wordt gesteld op 2 jaar, heet leeftijdsverschil tussen man en vrouw op 3 jaar (2022: idem).
- De leeftijd per berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de maand volgend op de geboortemaand.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar, zoals die door DNB is gepubliceerd, gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring Holland Casino. Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de herverzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Holland Casino (van werkgevers en werknemers)**

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Holland Casino**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de financiële opstelling van Pensioenkring Holland Casino wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

#### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

#### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de pensioenpremie;
- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

### **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

## **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Stap berekent kosten door aan Pensioenkring Holland Casino. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: een percentage van het belegd vermogen, die op maandbasis in rekening wordt gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

## **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino**

### *Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring Holland Casino streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de som van 50% van de loonontwikkeling volgens de cao en 50% van de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat er geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Pensioenkring Holland Casino streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenaanspraken (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen door middel van de som van de helft van de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle bestedingen (afgeleid) per 30 september en de helft van het percentage van de algemene loonsverhoging bij de werkgever in het afgelopen jaar. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Vanaf een beleidsdekkingsgraad van boven de toekomstbestendige toeslaggrens mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand.

De verjaringstermijn van niet verleende toeslagen is 10 jaar.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB-curve van 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder de regel wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van Pensioenkring Holland Casino.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen tarieven van Pensioenkring Holland Casino, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van Pensioenkring Holland Casino wijken af van de wettelijke tarieven.

### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

## **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa en de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 14.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring Holland Casino

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoedbeleggingen	0	72
Aandelen	809.659	704.973
Vastrentende waarden	828.763	760.217
Derivaten	17.210	18.981
Overige beleggingen	470.205	471.108
<b>Totaal</b>	<b>2.125.837</b>	<b>1.955.351</b>

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed-beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	72	704.973	760.217	-359.910	471.108	1.576.460
Aankopen	0	182.013	353.841	0	146.402	682.256
Verkopen	-52	-202.364	-319.487	-28.833	-65.000	-615.736
Herwaardering	-20	125.037	34.193	45.329	-1.526	203.012
Overige mutaties	0	0	0	0	-80.779	-80.779
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>0</b>	<b>809.659</b>	<b>828.763</b>	<b>-343.414</b>	<b>470.205</b>	<b>1.765.213</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						360.624
<b>Totaal</b>						<b>2.125.837</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Voor de pensioenkring betekende dit dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop (voor aandelen betrof dit 135,5 miljoen, voor vastrentende waarden 157,0 miljoen).

De aangehouden beleggingen voor de regeling vrijwillige eigen bijdrage (VEB-regeling) van 161(2022: 274) zijn onderdeel van de totale beleggingsportefeuille.

De overige mutaties onder de overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden voor de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring Holland Casino. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed-beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	73	1.184.369	960.338	-10.219	137.708	2.272.269
Aankopen	0	987.169	6.141	-1.289	117.000	1.109.021
Verkopen	0	-1.298.616	-76.785	55.614	-183.306	-1.503.093
Herwaardering	-1	-167.949	-129.477	-404.016	-3.185	-704.628
Overige mutaties	0	0	0	0	402.891	402.891
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>72</b>	<b>704.973</b>	<b>760.217</b>	<b>-359.910</b>	<b>471.108</b>	<b>1.576.460</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						378.891
<b>Totaal</b>						<b>1.955.351</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de vergelijkende cijfers: afname in de aankopen van 402.521 en toename van de overige mutaties van 402.521. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Pensioenkring Holland Casino.

## Vastgoed beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijn de participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	0	72
<b>Totaal</b>	<b>0</b>	<b>72</b>

Dit betrof in 2022 participaties in een beleggingsinstelling die winkelpanden in zijn portefeuille heeft. Ultimo 2023 zijn er geen posities in vastgoedbeleggingen meer.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	809.659	704.973
<b>Totaal</b>	<b>809.659</b>	<b>704.973</b>

Pensioenkring Holland Casino belegt niet in de werkgever.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligatiefondsen	170.743	137.730
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	318.264	290.411
Hypotheekfondsen	339.756	332.076
<b>Totaal</b>	<b>828.763</b>	<b>760.217</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreft beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	164.651	19,9%	138.602	18,2%
<b>Totaal</b>	<b>164.651</b>	<b>19,9%</b>	<b>138.602</b>	<b>18,2%</b>

De waarde van de beleggingen in MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 339.756 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De uiteindelijke beleggingen zijn verspreid over veelvoudige debiteuren.

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Valutaderivaten		10.790		18.474
Rentederivaten		-355.125		-376.927
Overige derivaten		921		-1.457
<b>Totaal</b>		<b>-343.414</b>		<b>-359.910</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als negatieve derivaten meegenomen. Een toelichting voor de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Money Market funds		123.615		40.316
Cash Collateral		332.677		371.235
Private equity		9.682		13.245
Schulden inzake beleggingen		-19.958		-2.025
Vorderingen inzake beleggingen		3.741		16.933
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder		20.448		31.404
<b>Totaal</b>		<b>470.205</b>		<b>471.108</b>

De waarde van de het collateral is afgenomen, omdat er een positief resultaat behaald is op de rentederivaten, waardoor de klant minder cash collateral hoeft aan te leveren aan de tegenpartij.

De vorderingen en schulden voor beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	42.394	9,0%	8.878	1,9%
Morgan Stanley Liquidity Funds	39.462	8,4%	31.438	6,7%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	41.760	8,9%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>123.616</b>	<b>26,3%</b>	<b>40.316</b>	<b>8,6%</b>

## Securities lending

Pensioenkring Holland Casino participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring Holland Casino gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring Holland Casino kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waardering door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	0	0
Aandelen	0	809.659	0	0	809.659
Vastrentende waarden	170.743	318.264	339.756	0	828.763
Derivaten	922	-344.336	0	0	-343.414
Overige beleggingen	0	123.615	9.682	336.908	470.205
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>171.665</b>	<b>907.202</b>	<b>349.438</b>	<b>336.908</b>	<b>1.765.213</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting voor de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Vastgoedbeleggingen	0	72	0	0	72
Aandelen	0	704.973	0	0	704.973
Vastrentende waarden	137.729	290.412	332.076	0	760.217
Derivaten	-1.457	-358.453	0	0	-359.910
Overige beleggingen	0	40.316	13.245	417.547	471.108
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>136.272</b>	<b>677.320</b>	<b>345.321</b>	<b>417.547</b>	<b>1.576.460</b>

## 2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	56	69
<b>Totaal</b>	<b>56</b>	<b>69</b>

Er zijn twee gesloten herverzekeringscontracten op basis waarvan Pensioenkring Holland Casino periodiek uitkeringen ontvangt. Het betreft een uitkering van nabestaandenpensioen door Nationale Nederlanden en uitkeringen voor aanvullend arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrijstelling pensioenopbouw door Zwitserleven. Ultimo 2023 bestaat het aandeel herverzekerder nog uit uitkeringen voor 18 deelnemers (2022: 19 deelnemers). De contante waarde van de toekomstige uitkeringen van de herverzekerder is op de balans opgenomen als herverzekeringsdeel technische voorzieningen.



De kredietwaardigheid van Nationale Nederlanden en Zwitserleven is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

### 3. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen op de werkgever	4.634	4.508
Overige vorderingen en overlopende activa	24	31
<b>Totaal</b>	<b>4.658</b>	<b>4.539</b>

De Vorderingen op de werkgever bestaan voornamelijk uit de premiebijschatting van november en december 2023. De premies over deze maanden zijn respectievelijk in januari en februari aan de werkgever gefactureerd.

De overige vorderingen bestaan uit nog te ontvangen interest.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

### 4. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	2.279	2.111
<b>Totaal</b>	<b>2.279</b>	<b>2.111</b>

Pensioenkring Holland Casino heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring Holland Casino en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen. De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring Holland Casino.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring Holland Casino. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 5. Algemene reserve Pensioenkring Holland Casino

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	245.100	460.066
Uit bestemmingsaldo van baten en lasten	95.984	-214.966
<b>Stand per 31 december</b>	<b>341.084</b>	<b>245.100</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	123,9%	118,3%
Reële dekkingsgraad	91,0%	92,4%
Beleidsdekkingsgraad	124,8%	123,5%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Holland Casino wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de totale technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring Holland Casino gebruik van het standaard model. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring Holland Casino. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Algemene reserve Pensioenkring Holland Casino	341.084	23,9%	245.100	18,3%
Minimaal vereist eigen vermogen	59.528	4,2%	55.565	4,2%
Vereist eigen vermogen	329.822	23,1%	308.598	23,1%

De vermogenspositie van de Pensioenkring Holland Casino op basis van de beleidsdekkingsgraad wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).

## Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan meer in te dienen, omdat de dekkingsgraad (123,5%) per 31 december 2022 hoger ligt dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (123,1%).

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (124,8%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (123,1%).

## Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen horende bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten gekort te worden. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (124,8%) hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist vermogen (104,2%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Holland Casino daarom niet aan de orde.

## Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 95.984 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring Holland Casino.

## 6. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino	1.429.454	1.336.451
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	56	69
<b>Totaal</b>	<b>1.429.510</b>	<b>1.336.520</b>

## Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	1.336.451	1.816.311
Pensioenopbouw	19.310	28.086
Toeslagverlening	19.011	112.316
Wijziging pensioenregeling	0	0
Rentetoevoeging	43.577	-8.956
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-27.664	-24.180
Wijziging marktrente	45.182	-610.481
Wijziging actuariële grondslagen	171	21.251
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-3.785	-1.812
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.799	3.916
<b>Stand per 31 december</b>	<b>1.429.454</b>	<b>1.336.451</b>

### *Pensioenopbouw*

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

### *Toeslagverlening*

Per 31 december 2023 is een toeslag verleend van 1,43% (2022: 6,38%) aan zowel de actieven als de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden van Pensioenkring Holland Casino. De gemiste toeslag bedraagt

voor beide groepen deelnemers 0,0% per 31 december 2023 (2022: 3,45%).

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB curve van 31 december 2021).

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

#### *Wijziging markrentre*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging markrentre.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,32%	2,54%

#### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

In 2023 heeft Pensioenkring Holland Casino het opbouwpercentage voor 2024 verhoogd van 1,40% naar 1,738%. Dit heeft in 2023 een impact van 171 op de coming service voor arbeidsongeschikte deelnemers. Het effect op de dekkingsgraad is 0,0%-punt.

### Wijziging uit hoofde overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Toevoeging aan de technische voorzieningen	2.618	2.116
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-6.403	-3.928
<b>Totaal</b>	<b>-3.785</b>	<b>-1.812</b>

### Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	-2.378	-496
- Arbeidsongeschiktheid	-313	-345
- Mutaties	1.279	-14
Overige	-1.387	4.771
<b>Totaal</b>	<b>-2.799</b>	<b>3.916</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Het resultaat op arbeidsongeschiktheid van -313 ontstaat doordat de werkelijke schade als gevolg van invalidering afwijkt van de in de premiestelling veronderstelde invalidering.

Onder Overige is het effect voor de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven	561.064	3.870	521.160	3.740
Pensioengerechtigden	362.451	1.236	321.069	1.151
Gewezen	466.266	5.146	454.159	6.138
	1.389.781	10.252	1.296.388	11.029
Overig	39.729	0	40.132	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>1.429.510</b>	<b>10.252</b>	<b>1.336.520</b>	<b>11.029</b>

'Overig' bestaat uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

### **Korte beschrijving pensioenregeling**

De pensioenregeling is een zogeheten Collectieve Defined Contribution (CDC)-regeling. Het is een middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen met een pensioenleeftijd van 67 jaar. De regeling draagt het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Het opbouwpercentage in 2023 bedraagt 1,4% (2022: idem). De pensioengrondslag is gelijk aan 100% van het bruto pensioeninkomen als beschreven in de cao van Holland Casino onder aftrek van een franchise.

Voor de vaststelling van de pensioengrondslag bedraagt het pensioengevend salaris, op voltijdsbasis niet meer dan het op de datum van vaststelling van de pensioengrondslag geldende maximale pensioengevend loon in de zin van artikel 18ga van de Wet op de loonbelasting 1964. Tevens bestaat er recht op arbeidsongeschiktheids-, nabestaanden- en wezenpensioen. Het pensioenreglement voorziet in de mogelijkheid om niet-pensioengevende elementen van de beloning alsnog pensioengevend te maken. Dit gebeurt individueel op vrijwillige basis in de vorm van vorming van een pensioenkapitaal.

De pensioenregeling kent een aantal keuzemogelijkheden te weten het ruilen van ouderdompensioen voor nabestaandenpensioen op pensioendatum of eerdere ontslagdatum, het vervroegen van de pensioeningangsdatum en een variabele hoogte van de pensioenuitkeringen. Op de pensioendatum kan het pensioenkapitaal besteed worden voor aankoop van extra pensioen. De deelnemer kan de hoogte van de uitkeringen van het ouderdompensioen variabel laten zijn. Tevens is de mogelijkheid om gedeeltelijk met pensioen te gaan in de regeling opgenomen.

Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de leeftijd van 21 jaar bereikt. Jaarlijks beslist het bestuur de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

### **Toeslagverlening**

De toeslagverlening voor de pensioenaanspraken en -rechten worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur van Stap. Pensioenkring Holland Casino streeft ernaar de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te

passen aan de som van de helft van de procentuele jaarstijging van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) alle bestedingen (afgeleid) per 30 september en de helft van het percentage van de algemene loonsverhoging bij de werkgever in het afgelopen jaar.

De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op toeslag en er kan op de langere termijn geen zekerheid worden gegeven of en in hoeverre toeslagverlening kan plaatsvinden. Of een toeslag kan worden verleend en hoe hoog de toeslag wordt, is afhankelijk van de Financiële positie van Pensioenkring Holland Casino.

Per 31 december 2023 is een toeslag verleend van 1,43% (2022: 6,38%) aan zowel de actieven als de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden van Pensioenkring Holland Casino. De gemiste toeslag bedraagt voor beide groepen deelnemers 0,0% per 31 december 2023 (2022: 3,45%).

## Inhaaltoeslagen

Vanaf een beleidsdekkingsgraad van boven de toekomstbestendige toeslaggrens mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- herstel van kortingen;
- inhaal van indexatieachterstand.

De verjaringstermijn van niet verleende toeslagen is 10 jaar.

Voor de actieve, gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabellen opgenomen.

Actieve deelnemers	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 januari 2015	0,38%	0,00%	0,38%	0,38%
1 januari 2016	0,21%	0,00%	0,21%	0,59%
1 januari 2017	0,68%	0,00%	0,68%	1,27%
1 januari 2018	1,60%	0,00%	1,60%	2,90%
1 januari 2019	1,74%	0,30%	1,44%	4,38%
1 januari 2020	1,77%	0,00%	1,77%	6,22%
31 december 2020	1,75%	0,00%	1,75%	8,08%
31 december 2021	2,04%	0,38%	1,66%	9,88%
31 december 2022	9,83%	6,38%	3,45%	13,67%
31 december 2023	1,43%	1,43%	0,00%	13,67%

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 januari 2015	0,38%	0,00%	0,38%	0,38%
1 januari 2016	0,21%	0,00%	0,21%	0,59%
1 januari 2017	0,68%	0,00%	0,68%	1,27%
1 januari 2018	1,60%	0,00%	1,60%	2,90%
1 januari 2019	1,74%	0,30%	1,44%	4,38%
1 januari 2020	1,77%	0,00%	1,77%	6,22%
31 december 2020	1,75%	0,00%	1,75%	8,08%
31 december 2021	2,04%	0,38%	1,66%	9,88%
31 december 2022	9,83%	6,38%	3,45%	13,67%
31 december 2023	1,43%	1,43%	0,00%	13,67%

## Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Er zijn twee gesloten herverzekeringscontracten op basis waarvan de pensioenkring periodiek uitkeringen ontvangt. Het betreft een uitkering van nabestaandenpensioen door Nationale Nederlanden en uitkeringen voor aanvullend arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrijstelling pensioenopbouw door Zwitserleven.

## Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	69	104
Wijziging marktrente	2	-7
Onttrekking uitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-22	-36
Overige wijzigingen	7	8
<b>Stand per 31 december</b>	<b>56</b>	<b>69</b>

## 7. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	360.624	378.891
<b>Totaal</b>	<b>360.624</b>	<b>378.891</b>

Een toelichting voor de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf risicobeheer.

## 8. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premie sociale verzekeringen	590	524
Overige schulden en overlopende passiva	1.022	1.035
<b>Totaal</b>	<b>1.612</b>	<b>1.559</b>

De post 'belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De Overige schulden en overlopende passiva bestaan uit de overlopende kosten 2023 (611), de nog met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (69), een schuld voor het weerstandsvermogen (338) en crediteuren (4).

Alle overige schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.



## Risicobeheer

Pensioenkring Holland Casino wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring Holland Casino is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring Holland Casino.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring Holland Casino. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- verzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

### Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring Holland Casino betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het Pensioenkring Holland Casino niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring Holland Casino zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat Pensioenkring Holland Casino de premie voor werkgevers en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring Holland Casino verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
Dekkingsgraad per 1 januari	118,3%	125,3%
Premie	0,4%	-0,5%
Uitkeringen	0,4%	0,4%
Toeslagverlening	-1,6%	-7,3%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-3,8%	63,5%
Beleggingsrendementen (excl. renteafdekking)	10,3%	-37,8%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	0,1%	0,1%
Kanssystemen	0,2%	0,1%
Overige (incidentele) mutaties	0,1%	-1,7%
Kruiseffecten	-0,5%	-23,8%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>123,9%</b>	<b>118,3%</b>

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring Holland Casino buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	3,6%	3,9%
S2 Risico zakelijke waarden	18,1%	18,1%
S3 Valutarisico	6,0%	6,0%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	3,6%	3,2%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,9%	4,1%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,8%	1,0%
Diversificatie-effect	-12,9%	-13,2%
<b>Totaal</b>	<b>23,1%</b>	<b>23,1%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	1.759.332	1.645.118
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	1.429.510	1.336.520
Vereist eigen vermogen	329.822	308.598
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	341.084	245.100
<b>Surplus</b>	<b>11.262</b>	<b>-63.498</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023. De beleidsdekkingsgraad (124,8%) is per 31 december

2023 hoger dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (123,9%).

## Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring Holland Casino op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomsten (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

## Renterisico (S1)

Pensioenkring Holland Casino loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de markrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		5,0		4,4
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		21,6		22,7
(nominale) Pensioenverplichtingen	1.429.510	19,4	1.336.520	20,1

Het renteafdekkingspercentage van 68,7% (2022: 68,0%) leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 16,6 naar 21,6.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	21.475	2,6%	45.275	6,0%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	172.015	20,8%	157.741	20,7%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	205.021	24,7%	153.678	20,2%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	266.910	32,2%	262.623	34,5%
Resterende looptijd > 20 jaar	163.342	19,7%	140.900	18,5%
<b>Totaal</b>	<b>828.763</b>	<b>100,0%</b>	<b>760.217</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring Holland Casino en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	145.475	10,2%	129.539	9,7%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	187.671	13,1%	162.874	12,2%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	448.128	31,3%	399.632	29,9%
Resterende looptijd > 20 jaar	648.236	45,3%	644.475	48,2%
<b>Totaal</b>	<b>1.429.510</b>	<b>100,0%</b>	<b>1.336.520</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Holland Casino heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaan uit aandelen. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de jaarlijkse ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de marktwaarde van de beleggingen in vreemde valuta daalt door een waardedaling van andere valuta's ten opzichte van de euro.

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspunt is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

Het totaalbedrag dat in 2023 in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 893.637 ofwel 50,9% (2022: 51,3%) en na afdekking 1.271.222 ofwel 72,0% (2022: 71,6%).

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 10.789 (2022: 18.474).

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	893.637	377.585	1.271.222
GBP	26.788	-12.657	14.131
JPY	50.326	-23.458	26.868
USD	569.236	-330.681	238.555
Overige	214.438	0	214.438
Totaal niet EUR	860.788	-366.796	493.992
<b>Totaal</b>	<b>1.754.425</b>	<b>10.789</b>	<b>1.765.214</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2022 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	798.812	329.709	1.128.521
GBP	22.494	-9.775	12.719
JPY	38.543	-17.769	20.774
USD	489.314	-283.692	205.623
Overige	208.823	0	208.823
Totaal niet EUR	759.174	-311.236	447.939
<b>Totaal</b>	<b>1.557.986</b>	<b>18.474</b>	<b>1.576.460</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Holland Casino heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring Holland Casino. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring Holland Casino voor de afdekking van het prijrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	807.154	45,7%	724.003	45,9%
Noord-Amerika	562.533	31,9%	487.186	30,9%
Zuid-amerika	53.914	3,1%	42.845	2,7%
Azië-Pacific	203.226	11,5%	194.826	12,4%
Afrika	11.324	0,6%	16.402	1,0%
Gemixt	272	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	1.638.422	92,8%	1.465.262	92,9%
Derivaten	-343.414	-19,5%	-359.910	-22,8%
Overige beleggingen	470.205	26,6%	471.108	29,9%
<b>Totaal</b>	<b>1.765.213</b>	<b>100,0%</b>	<b>1.576.460</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	35.493	2,0%	40.067	2,5%
Bouw- en grondstoffen	38.456	2,2%	33.331	2,1%
Industrie	120.620	6,8%	112.496	7,1%
Duurzame Consumentengoederen	99.880	5,7%	117.082	7,4%
Consumentengebruiksgoederen	138.813	7,9%	107.021	6,8%
Gezondheidszorg	109.884	6,2%	117.450	7,5%
Informatietechnologie	169.888	9,6%	142.726	9,1%
Telecommunicatie	54.811	3,1%	45.194	2,9%
Nutsbedrijven	31.770	1,8%	32.869	2,1%
Overheid en overheidsinstellingen	233.259	13,2%	186.648	11,8%
Hypotheken	332.280	18,8%	327.158	20,8%
Financiële instellingen	227.528	12,9%	169.293	10,7%
Vastgoed	19.992	1,1%	18.445	1,2%
Liquiditeiten	18.267	1,0%	9.477	0,6%
Overige	7.481	0,4%	6.005	0,4%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	1.638.422	92,8%	1.465.262	92,9%
Derivaten	-343.414	-19,5%	-359.910	-22,8%
Overige beleggingen	470.205	26,6%	471.108	29,9%
<b>Totaal</b>	<b>1.765.213</b>	<b>100,0%</b>	<b>1.576.460</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring Holland Casino als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring Holland Casino (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring Holland Casino transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring Holland Casino financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring Holland Casino heeft ten aanzien van vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld omtrent het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het vereist eigen vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor nominale staatsobligatieleningen, echter wordt er gewerkt met een landenverdeling als percentage van de discretionaire nominale staatsobligatie portefeuille. De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages, het minimum en maximum:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	32,5%	50,0%	52,0%
Nederland	24,7%	26,7%	43,0%
Finland	11,3%	13,3%	15,3%
Oostenrijk	8,0%	10,0%	12,0%

Voor de beleggingen in discretionaire inflatiegerelateerde obligaties wordt volledig belegd in Duitsland.

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico middels restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LtV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring Holland Casino aan het opgestelde beleid ten aanzien van beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	672.315	81,1%	605.128	79,6%
Noord-Amerika	87.950	10,6%	86.077	11,3%
Zuid-Amerika	35.876	4,3%	27.389	3,6%
Azie-Pacific	23.337	2,8%	30.903	4,1%
Afrika	9.012	1,1%	10.720	1,4%
Gemixt	272	0,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>828.763</b>	<b>100,0%</b>	<b>760.217</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	16.114	1,9%	21.579	2,8%
Bouw- en grondstoffen	422	0,1%	501	0,1%
Industrie	27.650	3,3%	36.235	4,8%
Duurzame Consumentengoederen	34.777	4,2%	29.918	3,9%
Consumentengebruiksgoederen	24.146	2,9%	33.649	4,4%
Gezondheidszorg	9.891	1,2%	10.484	1,4%
Informatietechnologie	18.077	2,2%	18.455	2,4%
Telecommunicatie	16.876	2,0%	15.941	2,1%
Nutsbedrijven	16.908	2,0%	18.847	2,5%
Overheid en overheidsinstellingen	233.259	28,1%	186.649	24,6%
Financiële instellingen	78.623	9,5%	50.939	6,7%
Hypotheek	332.280	40,1%	327.158	43,0%
Liquiditeiten	12.259	1,5%	3.859	0,5%
Overige	7.481	0,9%	6.005	0,8%
<b>Totaal</b>	<b>828.763</b>	<b>100,0%</b>	<b>760.217</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureaus zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is dan zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd, is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	245.601	29,6%	202.510	26,6%
AA	302.409	36,5%	295.707	38,9%
A	131.094	15,8%	128.148	16,9%
BBB	98.585	11,9%	89.327	11,8%
BB	23.297	2,8%	19.265	2,5%
B	3.013	0,4%	9.024	1,2%
CCC	3.646	0,4%	2.183	0,3%
CC	3.679	0,4%	3.403	0,4%
C	1.314	0,2%	0	0,0%
D	2.937	0,4%	1.659	0,2%
Geen rating	13.187	1,6%	8.991	1,2%
<b>Totaal</b>	<b>828.763</b>	<b>100,0%</b>	<b>760.217</b>	<b>100,0%</b>

De beleggingen met 'Geen rating' betreffen met name cash en nog afgewikkelde transacties in vastrentende waarden.

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### Langlevenrisico

Het langlevenrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betreft het risico dat Pensioenkring Holland Casino in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring Holland Casino geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Pensioenkring Holland Casino heeft het risico van overlijden in 2023 niet herverzekerd (2022: idem). Het herverzekeringcontract bij Zwitserleven is op 31 december 2017 beëindigd. Er zijn nog wel uitkeringen vanuit dit oude herverzekeringcontract, die was overgenomen van Pensioenfonds Holland Casino.

#### Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring Holland Casino voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve').

Het arbeidsongeschiktheidsrisico is in 2023 niet herverzekerd (2022: idem). Er zijn wel nog uitkeringen vanuit oude herverzekeringcontracten die zijn overgenomen van Pensioenfonds Holland Casino.

#### Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden



gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring Holland Casino. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 91,0% (2022: 92,4%). Deze risico's zijn verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring Holland Casino op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

### Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring Holland Casino bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring Holland Casino vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	164.651	7,7%	138.602	7,1%
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	42.394	2,0%	8.878	0,5%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	41.760	2,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>248.805</b>	<b>11,7%</b>	<b>147.480</b>	<b>7,5%</b>

De waarde van de beleggingen in MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 339.756 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De uiteindelijke beleggingen zijn verspreid over veelvoudige debiteuren.

### **Operationeel risico (S9)**

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring Holland Casino beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan AAM en hiervoor is tevens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring Holland Casino valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Pensioenkring Holland Casino geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

### **Actief risico (S10)**

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor Pensioenkring Holland Casino bedraagt de tracking error per eind december 0,79% (2022: 0,90%) op pensioenkringniveau. Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

### **Systeemrisico**

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring Holland Casino niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring Holland Casino niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

## Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring Holland Casino. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring Holland Casino de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	16 februari 2024	377.585	10.790	11.801	1.011
Rentederivaten	20 januari 2072	1.055.600	-355.126	4.480	359.606
Overige derivaten	21 maart 2024	35.530	922	929	7
<b>Totaal</b>		<b>1.468.715</b>	<b>-343.414</b>	<b>17.210</b>	<b>360.624</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 12.986 zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie (2022: 16.641) en voor 343.851 zekerheden gesteld (2022: 372.290).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	9 februari 2023	329.710	18.474	18.960	486
Rentederivaten	20 januari 2072	984.100	-376.927	0	376.927
Overige derivaten	17 maart 2023	55.783	-1.457	21	1.478
<b>Totaal</b>		<b>1.369.593</b>	<b>-359.910</b>	<b>18.981</b>	<b>378.891</b>

## 14.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen Pensioenfonds Holland Casino en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. De Uitvoeringsovereenkomst heeft een looptijd tot en met 30 juni 2027 en wordt stilzwijgend verlengd. Er is een opzegtermijn van minimaal 6 maanden. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de vaste kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De kosten die hieronder vallen zijn kosten vermogensbeheer (2023: 1.689, 2022: 1.870), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 727, 2022: 695) en exploitatiekosten (2023: 275, 2022: 248).

Zolang Pensioenkring Holland Casino is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring Holland Casino continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring Holland Casino heeft ultimo 2023 voor 7.994 aan investeringsverplichtingen voor private equity. In 2022 was dit eveneens 7.994 duizend voor private equity.

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring Holland Casino.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring Holland Casino.

## 14.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 9. Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Holland Casino

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenpremie huidig jaar	27.763	26.205
Pensioenpremie voorgaande jaren	0	0
<b>Totaal</b>	<b>27.763</b>	<b>26.205</b>

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst aan de werkgever in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgever ingehouden op het salaris van de werknemers. Aangezien er geen directe relatie is tussen het werkgevers- en het werknemersdeel, kunnen deze niet afzonderlijk worden weergegeven.

Vanwege de gewijzigde uitvoeringsovereenkomst worden in 2023 geen pensioenuitvoeringskosten doorbelast aan de werkgever die onder premie huidig boekjaar verantwoord zijn. In 2022 wordt de doorbelasting van de pensioenuitvoeringskosten aan de werkgever meegenomen onder pensioenpremie huidig jaar als onderdeel van de premiebijdragen. Conform afspraak tussen de pensioenkring en werkgever Holland Casino werd er in 2022 72 doorbelast.

De kostendekkende premie is de benodigde premie voor voorwaardelijke toezeggingen gebaseerd op ambitie en inschattingen. Pensioenkring Holland Casino maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen. Pensioenkring Holland Casino voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kostendekkende premie	24.570	35.892
Feitelijke premie	27.708	26.153
Gedempte premie	20.962	19.167

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	19.694	29.392
Solvabiliteitsopslag	4.460	6.227
Opslag voor uitvoeringskosten	416	273
<b>Totaal</b>	<b>24.570</b>	<b>35.892</b>

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	11.761	10.814
Solvabiliteitsopslag	4.460	2.290
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	4.325	5.790
Opslag voor uitvoeringskosten	416	273
Premiemarge	6.746	6.986
<b>Totaal</b>	<b>27.708</b>	<b>26.153</b>

De werkgever betaalt een premie als vast percentage van de pensioengrondslagsom in dat jaar. De aan Pensioenkring Holland Casino te betalen premie voor 2023 bedraagt 24% van de pensioengrondslagsom.

De in het boekjaar ontvangen premie bedraagt 27.763. In de premie is de opslag van het weerstandsvermogen opgenomen. De opslag van het weerstandsvermogen bedraagt 55 (2022: 52). In 2022 werd tevens de nota van de doorbelaste pensioenuitvoeringskosten naar werkgever van 72 meegenomen. In 2023 is dit niet van toepassing. De feitelijke premie die betrekking heeft op het boekjaar bedraagt hierdoor 27.708 (2022: 26.153).

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	11.761	10.814
Solvabiliteitsopslag	2.663	2.290
Opslag voorwaardelijke onderdelen	6.122	5.790
Opslag voor uitvoeringskosten	416	273
<b>Totaal</b>	<b>20.962</b>	<b>19.167</b>

De premie voor 2023 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK. De gedempte premie is 20.962. De feitelijke premie, exclusief het weerstandsvermogen bedraagt 27.708. De gedempte premie is lager dan de feitelijke premie. Pensioenkring Holland Casino voldoet hiermee aan de wettelijke eisen.

## 10. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Holland Casino

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Vastgoedbeleggingen	0	-20	0	-20
Aandelen	0	125.037	-429	124.608
Vastrentende waarden	623	34.193	-534	34.282
Derivaten	-27.103	45.329	-7	18.219
Overige beleggingen	18.326	-1.526	0	16.800
Kosten vermogensbeheer	-	-	-1.002	-1.002
<b>Totaal</b>	<b>-8.154</b>	<b>203.013</b>	<b>-1.972</b>	<b>192.887</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-275
				<b>192.612</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsfondsen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 is betaald aan Stap, bedraagt 275 en is onttrokken aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten (2022: 1.387 ontvangen van Stap en toegevoegd aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten.)

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Vastgoedbeleggingen	0	-1	0	-1
Aandelen	0	-167.949	-455	-168.404
Vastrentende waarden	310	-129.477	-518	-129.685
Derivaten	4.500	-404.016	-102	-399.618
Overige beleggingen	5.656	-3.185	-58	2.413
Kosten vermogensbeheer	-	-	-997	-997
<b>Totaal</b>	<b>10.466</b>	<b>-704.628</b>	<b>-2.130</b>	<b>-696.292</b>
Mutatie weerstandsvermogen				1.387
				<b>-694.905</b>

## 11. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-13	-34
<b>Totaal</b>	<b>-13</b>	<b>-34</b>

## 12. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Interest baten overig	84	6
Overige baten	0	32
<b>Totaal</b>	<b>84</b>	<b>38</b>

In 2022 is onder overige baten een ontvangst van 32 verantwoord van een afrekening vanuit vermogensbeheer met betrekking tot de voormalige Stichting Pensioenfonds Holland Casino.

### 13. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	22.357	19.312
Partnerpensioen	2.948	2.529
Wezenpensioen	156	172
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1.192	1.246
Afkopen	64	63
Overige uitkeringen	0	0
<b>Totaal</b>	<b>26.717</b>	<b>23.322</b>

De toename van het bedrag aan uitkeringen is het gevolg van een toename van het aantal pensioengerechtigden in 2023 met 85 deelnemers naar een totaal van 1.236 deelnemers (ultimo 2022: 1.151). Daarnaast speelt de toeslagverlening van 6,38% per 1 januari 2023 een rol.

### 14. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	786	740
Exploitatiekosten	600	384
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	30	51
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-179	-114
<b>Totaal</b>	<b>1.237</b>	<b>1.061</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring Holland Casino (721), uit kosten voor meerwerk activiteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (66).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (600). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten en kosten voor communicatie-uitingen opgenomen.

#### *Aantal personeelsleden*

Bij Pensioenkring Holland Casino zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau van Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.



## 15. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Holland Casino

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	19.310	28.086
Toeslagverlening	19.011	112.316
Wijziging pensioenregeling	0	0
Rentetoevoeging	43.577	-8.956
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-27.664	-24.180
Wijziging marktrente	45.182	-610.481
Wijziging actuariële grondslagen	171	21.251
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-3.785	-1.812
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.799	3.916
<b>Totaal</b>	<b>93.003</b>	<b>-479.860</b>

## 16. Mutatie herverzekeringsdeel technisch voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-13	-34
<b>Totaal</b>	<b>-13</b>	<b>-34</b>

## 17. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Uitkeringen uit herverzekeringen	-22	-36
<b>Totaal</b>	<b>-22</b>	<b>-36</b>

## 18. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-790	-1.287
Inkomende waardeoverdrachten klein pensioen	-1.444	-900
Uitgaande waardeoverdrachten	3.480	3.272
Uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen	2.280	726
<b>Totaal</b>	<b>3.526</b>	<b>1.811</b>

## 19. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest	14	6
<b>Totaal</b>	<b>14</b>	<b>6</b>

## 14.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring Holland Casino.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap


Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap

Pensioenkring 

## **15. Financiële opstelling Pensioenkring Douwe Egberts**

## 15.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts</b>	<b>1</b>		
Aandelen		729.093	679.551
Vastrentende waarden		911.441	861.424
Derivaten		16.507	21.121
Overige beleggingen		193.625	204.494
		1.850.666	1.766.590
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>2</b>	181	240
<b>Overige activa</b>	<b>3</b>	692	579
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>1.851.539</b>	<b>1.767.409</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring Douwe Egberts</b>	<b>4</b>	386.928	294.457
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts	<b>5</b>	1.325.171	1.308.109
<b>Derivaten</b>	<b>6</b>	137.152	163.131
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>7</b>	2.288	1.712
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>1.851.539</b>	<b>1.767.409</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 15.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Douwe Egberts	8	179.131	-487.181
Overige baten	9	43	0
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>179.174</b>	<b>-487.181</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitkeringen	10	67.260	57.819
Pensioenuitvoeringskosten	11	986	870
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts</b>	<b>12</b>		
Toeslagverlening		92	234.437
Rentetoevoeging		41.312	-7.570
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-68.174	-58.749
Wijziging marktrente		46.723	-455.491
Wijziging actuariële grondslagen		-419	12.690
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-1.512	-1.095
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-960	-9.630
		17.062	-285.408
Saldo herverzekering	13	-18	33
Saldo overdrachten van rechten	14	1.413	1.085
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>86.703</b>	<b>-225.601</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>92.471</b>	<b>-261.580</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring Douwe Egberts		92.471	-261.580
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>92.471</b>	<b>-261.580</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 15.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	0	0
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	35	37
Overig ontvangsten	43	0
	78	37
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-67.260	-57.817
Betaald in verband met overdracht van rechten	-1.413	-1.085
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-594	-889
Afdracht inzake weerstandvermogen	104	972
Overig uitgaven	0	0
	-69.163	-58.819
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>-69.085</b>	<b>-58.782</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring Douwe Egberts	-1.429	442
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts	923.837	1.089.868
	922.408	1.090.310
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts	-889.575	-905.783
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.479	-2.117
	-891.054	-907.900
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>31.354</b>	<b>182.410</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-37.731</b>	<b>123.628</b>
Koers-/omrekenverschillen	5	485
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-37.726</b>	<b>124.113</b>
Liquide middelen per 1 januari	160.730	36.617
Liquide middelen per 31 december	123.004	160.730
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-37.726</b>	<b>124.113</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)	692	579
Binnen de beleggingsportefuille	122.312	160.151
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>123.004</b>	<b>160.730</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral	116.437	149.475
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	5.876	10.676
<b>Totaal (1)</b>	<b>122.313</b>	<b>160.151</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 15.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring Douwe Egberts is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring Douwe Egberts is op 1 april 2018 opgericht en is ontstaan na een collectieve waardeoverdracht vanuit Stichting Douwe Egberts Pensioenfonds (DEPF).

Het doel van Pensioenkring Douwe Egberts is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt Pensioenkring Douwe Egberts uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor een algemeen pensioenfonds (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier voor Pensioenkring Douwe Egberts op. Pensioenkring Douwe Egberts geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten onderneming.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De grondslagen zijn ongewijzigd ten opzichte van vorig boekjaar, tenzij anders aangegeven.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring Douwe Egberts zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring Douwe Egberts.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.



Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 heeft de pensioenkring zowel de partnerfrequentie als de opslag voor wezenpensioen gewijzigd. Het effect van de wijziging van de partnerfrequentie is 22. Het effect van de wijziging in opslag voor wezenpensioen is 397. Het effect hiervan op de dekkingsgraad is in beide gevallen nihil.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Douwe Egberts wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

#### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Douwe Egberts heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen van tegoeden in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

### **Reserves Pensioenkring Douwe Egberts**

De algemene reserve van Pensioenkring Douwe Egberts wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

### **Technische voorzieningen**

#### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Douwe Egberts wordt gewaardeerd

op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante-condities) zijn in de berekening begrepen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De actuariële grondslagen zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening pensioenverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 31 december toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de in 2022 door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 vastgesteld met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022, 2022: idem).
- De leeftijd per berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar.
- De reservering voor partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van partnerfrequenties, de CBS-cijfers van 2023 vermenigvuldigt met 1,2 (2022: conform ABTN 2020 leeftijdsafhankelijk). Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten (uitvoeringskosten) is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Voor het latent wezenpensioen wordt 0,5% (2022: 1,0%) van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar, zoals die door DNB is gepubliceerd, gehanteerd.

## **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Douwe Egberts**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten van financiële instrumenten. In de financiële opstelling van Pensioenkring Douwe Egberts wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

#### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

#### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, dan wel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

## **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

## **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Stap berekent kosten door aan Pensioenkring Douwe Egberts. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: een percentage van het belegd vermogen, die op maandbasis in rekening wordt gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

## **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts**

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring Douwe Egberts streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter.

Het beleid voor inhaaltoeslagen is gebaseerd op een gesloten systeem en een 10-jarige periode (momenteel 2013-2023). Bij een toekenning wordt in principe uitgegaan van first-in-first-out. Dit beleid is na de collectieve waardeoverdracht voortgezet.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde renteremijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder de regel wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden

herzien.

#### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Pensioenkring Douwe Egberts, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De actuariële grondslagen van Pensioenkring Douwe Egberts wijken af van de wettelijke tarieven.

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

#### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

#### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa en de liquide middelen en op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 15.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Aandelen	729.093	679.551
Vastrentende waarden	911.441	861.424
Derivaten	16.507	21.121
Overige beleggingen	193.625	204.494
<b>Totaal</b>	<b>1.850.666</b>	<b>1.766.590</b>

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	679.551	861.424	-142.010	204.494	1.603.459
Aankopen	130.721	611.061	16.715	131.078	889.575
Verkopen	-203.921	-603.112	-13.804	-103.000	-923.837
Herwaardering	122.742	42.068	18.454	1.144	184.408
Overige mutaties	0	0	0	-40.091	-40.091
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>729.093</b>	<b>911.441</b>	<b>-120.645</b>	<b>193.625</b>	<b>1.713.514</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					137.152
<b>Totaal</b>					<b>1.850.666</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Dit betekent dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hieruit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht meegenomen onder verkopen respectievelijk aankopen.

De overige mutaties onder de overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden voor de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring Douwe Egberts. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	1.005.501	1.108.594	-1.293	37.490	2.150.292
Aankopen	796.522	30.298	-38	79.000	905.782
Verkopen	-976.248	-119.324	46.573	-73.500	-1.122.499
Herwaardering	-146.224	-158.144	-187.252	498	-491.122
Overige mutaties	0	0	0	161.006	161.006
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>679.551</b>	<b>861.424</b>	<b>-142.010</b>	<b>204.494</b>	<b>1.603.459</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					163.131
<b>Totaal</b>					<b>1.766.590</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de

vergelijkende cijfers: afname in de aankopen van 160.855 en toename van de overige mutaties van 160.855. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Pensioenkring Douwe Egberts.

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	729.093	679.551
<b>Totaal</b>	<b>729.093</b>	<b>679.551</b>

Pensioenkring Douwe Egberts belegt niet in de werkgever.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligaties	233.237	201.535
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	412.100	399.801
Hypotheekfondsen	266.104	260.088
<b>Totaal</b>	<b>911.441</b>	<b>861.424</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreffen beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	202.184	22,2%	177.982	20,7%
<b>Totaal</b>	<b>202.184</b>	<b>22,2%</b>	<b>177.982</b>	<b>20,7%</b>

De totale waarde van de beleggingen in MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 266.104 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De beleggingen in deze vastrentende waarden zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	11.410	17.380
Rentederivaten	-132.055	-159.390
<b>Totaal</b>	<b>-120.645</b>	<b>-142.010</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als de negatieve derivatenposities meegenomen. Een toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.



## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Money Market fund	67.363	38.146
Cash collateral	116.436	149.474
Vordering inzake beleggingen	3.950	6.198
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	5.876	10.676
<b>Totaal</b>	<b>193.625</b>	<b>204.494</b>

De vorderingen en schulden op beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	21.950	11,3%	10.319	5,0%
Morgan Stanley Liquidity Funds	22.945	11,9%	27.827	13,6%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	22.468	11,6%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>67.363</b>	<b>34,8%</b>	<b>38.146</b>	<b>18,7%</b>

## Securities lending

Pensioenkring Douwe Egberts participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring Douwe Egberts gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring Douwe Egberts kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	729.093	0	0	729.093
Vastrentende waarden	233.237	412.100	266.104	0	911.441
Derivaten	0	-120.645	0	0	-120.645
Overige beleggingen	0	67.363	0	126.262	193.625
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>233.237</b>	<b>1.087.911</b>	<b>266.104</b>	<b>126.262</b>	<b>1.713.514</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	679.551	0	0	679.551
Vastrentende waarden	201.535	399.801	260.088	0	861.424
Derivaten	0	-142.010	0	0	-142.010
Overige beleggingen	0	38.146	0	166.348	204.494
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>201.535</b>	<b>975.488</b>	<b>260.088</b>	<b>166.348</b>	<b>1.603.459</b>

## 2. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen uit verzekeringen	169	186
Overige vorderingen en overlopende activa	12	54
<b>Totaal</b>	<b>181</b>	<b>240</b>

De vordering uit verzekeringen betreft de waarde van de aan Pensioenkring Douwe Egberts gecedeerde premievrije polissen, die op dezelfde wijze wordt berekend als de voorziening pensioenverplichtingen. De vordering bedraagt per 31 december 2023 169 en heeft een looptijd van meer dan één jaar.

De overige vorderingen en overlopende activa bestaan uit nog te ontvangen interest van 12.

De overige vorderingen en overlopende activa hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## 3. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	692	579
<b>Totaal</b>	<b>692</b>	<b>579</b>

Pensioenkring Douwe Egberts heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring Douwe Egberts en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen.

De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring Douwe Egberts.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring Douwe Egberts. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 4. Algemene reserve Pensioenkring Douwe Egberts

(bedragen x € 1.000)	Algemene reserve Pensioenkring Douwe Egberts
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	556.037
Uit bestemmingsaldo van baten en lasten	-261.580
<b>Stand per 31 december 2022</b>	294.457
Uit bestemmingsaldo van baten en lasten	92.471
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>386.928</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	129,2%	122,5%
Reële dekkingsgraad	97,7%	105,5%
Beleidsdekkingsgraad	128,1%	135,8%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Douwe Egberts wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring Douwe Egberts gebruik van het standaard model. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring Douwe Egberts. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Stichtingskapitaal en reserves	386.928	29,2%	294.457	22,5%
Minimaal vereist eigen vermogen	53.168	4,0%	52.514	4,0%
Vereist eigen vermogen	248.058	18,7%	243.214	18,6%

De vermogenspositie van Pensioenkring Douwe Egberts wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (135,8%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen per 31 december 2022 (118,6%). Daardoor had Pensioenkring Douwe Egberts eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (128,1%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (118,7%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen horende bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (128,1%) hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Douwe Egberts dus niet aan de orde.

### Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 92.471 over het boekjaar, wordt toegevoegd aan de algemene reserve van Pensioenkring Douwe Egberts.

## 5. Technische voorzieningen

### Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	1.308.109	1.593.518
Toeslagverlening	92	234.437
Rentetoevoeging	41.312	-7.570
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-68.174	-58.749
Wijziging marktrente	46.723	-455.491
Wijziging actuariële grondslagen	-419	12.690
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-1.512	-1.095
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-960	-9.630
<b>Stand per 31 december</b>	<b>1.325.171</b>	<b>1.308.109</b>

#### Toeslagverlening

Pensioenkring Douwe Egberts streeft er naar de pensioenaanspraken en - rechten van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is erop gericht om op de lange termijn 100% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren. Deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Per 31 december 2023 is geen toeslag (2022: 15,79%) verleend aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Douwe Egberts.

#### Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december).

#### Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

#### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt -49.074 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en 2.351 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,38%	2,70%

#### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

In 2023 heeft de pensioenkring zowel de partnerfrequentie als de opslag voor wezenpensioen gewijzigd. Het effect van de wijziging van de partnerfrequentie is 22. Het effect van de wijziging in opslag voor wezenpensioen is 397. Het effect hiervan op de dekkingsgraad is in beide gevallen nihil.

#### *Wijziging uit hoofde overdracht van rechten*

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-1.512	-1.095
<b>Totaal</b>	<b>-1.512</b>	<b>-1.095</b>

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	-259	-3.446
- Arbeidsongeschiktheid	64	76
- Mutaties	342	465
Overige	-1.107	-6.725
<b>Totaal</b>	<b>-960</b>	<b>-9.630</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven. Het effect onder arbeidsongeschiktheid heeft betrekking op het verhogen van de pensioengrondslag per 1 januari van het boekjaar en op een wijziging van de mate van arbeidsongeschiktheid van een arbeidsongeschikte deelnemer.

Onder Overige is het effect voor de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven (AO'ers)	18.343	69	18.969	77
Pensioengerechtigden	775.015	4.335	742.472	4.294
Gewezen deelnemers	506.908	4.318	519.482	4.748
	1.300.266	8.722	1.280.923	9.119
Overig	24.905	0	27.186	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>1.325.171</b>	<b>8.722</b>	<b>1.308.109</b>	<b>9.119</b>

'Overig' bestaat met name uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

### Korte beschrijving pensioenregeling

Pensioenkring Douwe Egberts voert drie gesloten pensioenregelingen uit:

- De 67-regeling is van toepassing op een per 31 december 2016 gesloten groep postactieve deelnemers waarvoor direct voorafgaand aan deze datum sprake was van behouden deelneming vanwege gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid krachtens de Wet werk- en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA). Tevens is dit reglement van toepassing op de tussen 1 januari 2014 en 31 december 2016 ontstane gewezen deelnemers en pensioengerechtigden en de per 31 december 2016 actieve deelnemers.
- De 65-regeling is van toepassing op een per 31 december 2013 gesloten groep postactieve deelnemers waarvoor direct voorafgaand aan deze datum sprake was van behouden deelneming vanwege gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid krachtens de Wet werk- en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) en die reeds deelnamen aan het reglement A t/m 1949 of (in geval van deelname aan het reglement A vanaf 1950) per 1 januari 2014 zijn overgegaan naar het 65-reglement. Tevens is dit reglement van toepassing op de per 31 december 2013 gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.
- De vroegpensioenregeling betreft de premievrije aanspraken van deelnemers geboren tussen 1 januari 1950 en 1 januari 1961 voor wie per 1 januari 2014 geen conversie heeft plaatsgevonden en de ingegane vroegpensioenuitkeringen.

### Toeslagverlening

Pensioenkring Douwe Egberts streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter.

Het beleid voor inhaaltoeslagen is gebaseerd op een gesloten systeem en een 10-jarige periode (momenteel 2013-2023). Bij een toekenning wordt in principe uitgegaan van first-in-first-out. Dit beleid is na de collectieve waardeoverdracht voortgezet.

### Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om

inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkinggraad vereist. Het bestuur van Pensioenkring Douwe Egberts geeft in de financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Per 31 december 2023 is zowel aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers geen inhaaltoeslag toegekend.

Voor de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

Pensioengerechtigden en Gewezen deelnemers	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 januari 2015	0,75%	0,30%	0,45%	0,45%
1 januari 2016	0,44%	0,00%	0,44%	0,89%
1 januari 2017	0,36%	0,00%	0,36%	1,26%
1 januari 2018	1,34%	1,00%	0,34%	1,60%
1 januari 2019	1,33%	1,10%	0,23%	1,83%
1 januari 2020	1,64%	0,88%	0,76%	2,61%
31 december 2020	0,99%	0,00%	0,99%	3,62%
31 december 2021	2,57%	2,57%	0,00%	3,62%
31 december 2022	17,16%	15,79%	1,37%	5,04%
31 december 2023	-1,39%	0,00%	-1,39%	3,58%

## 6. Derivatens

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivatens	137.152	163.131
<b>Totaal</b>	<b>137.152</b>	<b>163.131</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 7. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Pensioenuitkeringen	39	38
Belastingen en premie sociale verzekeringen	1.442	1.216
Overige schulden en overlopende passiva	807	458
<b>Totaal</b>	<b>2.288</b>	<b>1.712</b>

De post 'Pensioenuitkeringen' bedraagt 39 en bestaat met name uit de niet opgevraagde pensioenen waarvan de benodigde gegevens van de deelnemers niet bekend zijn.

De post 'Belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De post 'Overige schulden en overlopende passiva' bestaan uit de openstaande crediteuren van 48, de overlopende kosten uit 2023 van 443, de schuld voor het weerstandsvermogen van 230 en de nog met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 van 86.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## Risicobeheer

Pensioenkring Douwe Egberts wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring Douwe Egberts is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring Douwe Egberts.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring Douwe Egberts. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- verzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

### Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring Douwe Egberts betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat Pensioenkring Douwe Egberts niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring Douwe Egberts zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er voor Pensioenkring Douwe Egberts geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring Douwe Egberts verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
Dekkingsgraad per 1 januari	122,5%	134,9%
Premie	0,0%	0,0%
Uitkeringen	1,2%	1,3%
Toeslagverlening	0,0%	-17,3%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,2%	54,0%
Beleggingsrendementen (excl. renteafdekking)	9,5%	-30,1%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	0,0%	0,0%
Kanssystemen	0,0%	0,2%
Overige (incidentele) mutaties	0,2%	-0,5%
Kruiseffecten	0,0%	-20,0%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>129,2%</b>	<b>122,5%</b>



Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring Douwe Egberts buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB allen uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus aan het einde van het boekjaar 2023 is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	0,1%	0,1%
S2 Risico zakelijke waarden	15,5%	15,5%
S3 Valutarisico	5,1%	5,1%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	3,8%	3,7%
S6 Verzekeringstechnische risico	2,8%	2,9%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,7%	0,8%
Diversificatie-effect	-9,3%	-9,5%
<b>Totaal</b>	<b>18,7%</b>	<b>18,6%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	1.573.229	1.551.323
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	1.325.171	1.308.109
Vereist eigen vermogen	248.058	243.214
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	386.928	294.457
<b>Surplus</b>	<b>138.870</b>	<b>51.243</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023. De feitelijke dekkingsgraad (129,2%) is per 31 december 2023 hoger dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (118,7%).

### Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring Douwe Egberts op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico).

Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities

worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Pensioenkring Douwe Egberts loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		6,5		5,5
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		14,7		13,9
(nominale) Pensioenverplichtingen	1.325.171	13,5	1.308.109	13,9

Het percentage afdekking van het renterisico van 71,55% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 8,2 naar 14,7.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	22.785	2,5%	46.397	5,4%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	213.261	23,4%	237.875	27,6%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	240.652	26,4%	200.909	23,3%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	255.064	28,0%	241.043	28,0%
Resterende looptijd > 20 jaar	179.679	19,7%	135.200	15,7%
<b>Totaal</b>	<b>911.441</b>	<b>100,0%</b>	<b>861.424</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring Douwe Egberts en het hiermee samenhangende beleid.

Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	323.732	24,4%	317.174	24,2%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	276.971	20,9%	266.087	20,3%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	389.329	29,4%	374.432	28,6%
Resterende looptijd > 20 jaar	335.139	25,3%	350.416	26,8%
<b>Totaal</b>	<b>1.325.171</b>	<b>100,0%</b>	<b>1.308.109</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Douwe Egberts heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of de gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Voor de beleggingscategorie aandelen ontwikkelde markten wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspunt hiervoor is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

Het totaalbedrag dat ultimo jaar in euro's is belegd, bedraagt voor afdekking 887.395 ofwel 52,1% (2022: 56,1%) en na afdekking 1.280.413 ofwel 74,7% (2022: 74,2%). Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 11.410 (2022: 17.380).

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	887.395	393.018	1.280.413
GBP	24.143	-12.063	12.080
JPY	45.350	-22.344	23.006
USD	552.615	-347.201	205.414
Overige	192.601	0	192.601
Totaal niet EUR	814.709	-381.608	433.101
<b>Totaal</b>	<b>1.702.104</b>	<b>11.410</b>	<b>1.713.514</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2022 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	889.094	300.624	1.189.718
GBP	21.747	-10.384	11.363
JPY	37.661	-20.684	16.977
USD	440.723	-252.176	188.547
Overige	196.854	0	196.854
Totaal niet EUR	696.985	-283.244	413.740
<b>Totaal</b>	<b>1.586.079</b>	<b>17.380</b>	<b>1.603.459</b>

### Prijsrisico

Prijsrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Douwe Egberts heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring Douwe Egberts. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring Douwe Egberts voor de afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	836.008	48,8%	824.981	51,5%
Noord-Amerika	544.340	31,8%	454.159	28,3%
Zuid-amerika	57.621	3,4%	48.996	3,1%
Azië-Pacific	189.694	11,1%	193.623	12,1%
Afrika	12.523	0,7%	19.216	1,2%
Gemixt	348	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	1.640.534	95,7%	1.540.975	96,1%
Derivaten	-120.645	-7,0%	-142.010	-8,9%
Overige beleggingen	193.625	11,3%	204.494	12,8%
<b>Totaal</b>	<b>1.713.514</b>	<b>100,0%</b>	<b>1.603.459</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	38.600	2,3%	43.093	2,7%
Bouw- en grondstoffen	34.881	2,0%	32.551	2,0%
Industrie	120.023	7,0%	112.923	7,0%
Duurzame Consumentengoederen	135.281	7,9%	106.947	6,7%
Consumentengebruiksgoederen	104.538	6,1%	102.300	6,4%
Gezondheidszorg	103.315	6,0%	113.517	7,1%
Informatietechnologie	160.275	9,4%	128.601	8,0%
Telecommunicatie	56.575	3,3%	51.192	3,2%
Nutsbedrijven	35.659	2,1%	45.659	2,8%
Overheid en overheidsinstellingen	306.719	17,9%	265.477	16,6%
Vastgoed	18.024	1,1%	17.819	1,1%
Financiële instellingen	239.504	14,0%	249.854	15,6%
Liquiditeiten	17.468	1,0%	9.278	0,6%
Hypotheke	260.248	15,2%	256.236	16,0%
Overige	9.424	0,5%	5.528	0,3%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	1.640.534	95,7%	1.540.975	96,1%
Derivaten	-120.645	-7,0%	-142.010	-8,9%
Overige beleggingen	193.625	11,3%	204.494	12,8%
<b>Totaal</b>	<b>1.713.514</b>	<b>100,0%</b>	<b>1.603.459</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring Douwe Egberts als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring Douwe Egberts (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring Douwe Egberts transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring Douwe Egberts financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring Douwe Egberts heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het vereist eigen vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van de beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor staatsobligatieleningen. Er wordt echter gewerkt met een landenverdeling als percentage van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties. De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages voor het minimum, neutraal en maximum gewicht:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	7,5%	50,0%	52,0%
Nederland	17,5%	26,7%	40,0%
Oostenrijk	8,0%	10,0%	40,0%
Finland	0,0%	13,3%	15,3%

Voor de beleggingen in discretionaire inflatiegerelateerde obligaties wordt volledig belegd in Duitsland.

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico door middel van restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LTV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring Douwe Egberts ten aanzien van beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's, op look through basis, kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	714.423	78,4%	709.522	82,4%
Noord-Amerika	116.126	12,7%	63.342	7,4%
Zuid-Amerika	41.547	4,6%	34.838	4,0%
Azie-Pacific	28.534	3,1%	39.711	4,6%
Afrika	10.463	1,1%	14.011	1,6%
Gemixt	348	0,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>911.441</b>	<b>100,0%</b>	<b>861.424</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren, op look through basis, is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	21.155	2,3%	25.370	2,9%
Bouw- en grondstoffen	575	0,1%	655	0,1%
Industrie	36.230	4,0%	39.067	4,5%
Duurzame Consumentengoederen	32.002	3,5%	23.018	2,7%
Consumentengebruiksgoederen	45.937	5,0%	31.682	3,7%
Gezondheidszorg	13.160	1,4%	9.495	1,1%
Informatietechnologie	23.747	2,6%	9.601	1,1%
Telecommunicatie	22.439	2,5%	23.172	2,7%
Nutsbedrijven	22.247	2,4%	31.991	3,7%
Overheid en overheidsinstellingen	306.719	33,7%	265.477	30,8%
Financiële instellingen	105.473	11,6%	136.166	15,8%
Liquiditeiten	12.085	1,3%	3.966	0,5%
Hypotheek	260.248	28,6%	256.236	29,7%
Overige	9.424	1,0%	5.528	0,6%
<b>Totaal</b>	<b>911.441</b>	<b>100,0%</b>	<b>861.424</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureau's zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de Pensioenkring Douwe Egberts de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend;
- Twee ratings: de laagste rating is leidend.

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is, zal een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	286.199	31,4%	238.486	27,7%
AA	266.287	29,2%	250.235	29,0%
A	173.751	19,1%	129.877	15,1%
BBB	127.485	14,0%	187.494	21,8%
BB	27.567	3,0%	25.738	3,0%
B	3.482	0,4%	11.796	1,4%
CCC	4.213	0,5%	2.853	0,3%
CC	4.251	0,5%	4.448	0,5%
C	1.518	0,2%		
D	3.394	0,4%	2.169	0,3%
Geen rating	13.294	1,5%	8.328	1,0%
<b>Totaal</b>	<b>911.441</b>	<b>100,0%</b>	<b>861.424</b>	<b>100,0%</b>

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevensrisico, overlijdensrisico, arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat Pensioenkring Douwe Egberts in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door Pensioenkring Douwe Egberts geen (volledige) voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

#### Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring Douwe Egberts voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Dit risico is echter gering omdat Pensioenkring Douwe Egberts een gesloten pensioenkring is.

### Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring Douwe Egberts. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 97,9% (2022: 105,5%). Pensioenkring Douwe Egberts heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring Douwe Egberts op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten.

### Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring Douwe Egberts bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring Douwe Egberts vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding van de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	202.184	10,9%	177.982	10,1%
<b>Totaal</b>	<b>202.184</b>	<b>10,9%</b>	<b>177.982</b>	<b>10,1%</b>

De waarde van de beleggingen in MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 266.104 en is meer dan 2% van het balanstotaal. Echter zijn de uiteindelijke beleggingen verspreid over veelvoudige debiteurs.

### **Operationeel risico (S9)**

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring Douwe Egberts beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur van Stap.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring Douwe Egberts valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij TKP en Aegon AM waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE 3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Pensioenkring Douwe Egberts geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

### **Actief risico (S10)**

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor Pensioenkring Douwe Egberts bedraagt de tracking error per eind december 0,80% (2022: 0,80%) op pensioenkringniveau. Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

### **Systeemrisico**

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring Douwe Egberts niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring Douwe Egberts niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.



## Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring Douwe Egberts. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring Douwe Egberts de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	9 februari 2024	393.018	11.410	12.234	824
Rentederivaten	1 april 2072	550.900	-132.055	4.273	136.328
<b>Totaal</b>		<b>943.918</b>	<b>-120.645</b>	<b>16.507</b>	<b>137.152</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 13.879 zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie (2022: 16.649) en voor 126.183 zekerheden gesteld (2022: 156.994).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	6 februari 2023	300.624	17.380	17.991	612
Rentederivaten	1 april 2072	515.900	-159.390	3.130	162.519
<b>Totaal</b>		<b>816.524</b>	<b>-142.010</b>	<b>21.121</b>	<b>163.131</b>

## 15.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen DEPF en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. Het contract is aangegaan voor onbepaalde tijd. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De kosten per jaar waarvoor een langlopende verplichting geldt zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 1.234, 2022: 1.341), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 484, 2022: 458) en exploitatiekosten (2023: 339, 2022: 334).

Zolang Pensioenkring Douwe Egberts is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring Douwe Egberts continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring Douwe Egberts heeft ultimo 2023 geen investeringsverplichtingen (2022: idem).

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring Douwe Egberts.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring Douwe Egberts.

## 15.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 8. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Douwe Egberts

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Aandelen	0	122.742	-371	122.371
Vastrentende waarden	1.689	42.068	-474	43.283
Derivaten	-11.314	18.454	-17	7.123
Overige beleggingen	5.948	1.144	0	7.092
Kosten vermogensbeheer	-	-	-621	-621
<b>Totaal</b>	<b>-3.677</b>	<b>184.408</b>	<b>-1.483</b>	<b>179.248</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-117
				<b>179.131</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 aan Stap is betaald bedraagt 117 en is onttrokken aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten (2022: 1.091 ontvangen van Stap en toegevoegd aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten).

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2022</b>				
Aandelen	0	-146.224	-413	-146.637
Vastrentende waarden	1.707	-158.144	-508	-156.945
Derivaten	2.456	-187.252	-58	-184.854
Overige beleggingen	272	498	0	770
Kosten vermogensbeheer	-	-	-606	-606
<b>Totaal</b>	<b>4.435</b>	<b>-491.122</b>	<b>-1.585</b>	<b>-488.272</b>
Mutatie weerstandsvermogen				1.091
				<b>-487.181</b>

### 9. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Interest baten overig	43	0
<b>Totaal</b>	<b>43</b>	<b>0</b>

## 10. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	53.457	46.008
Partnerpensioen	13.574	11.601
Wezenpensioen	50	44
Afkopen	179	166
<b>Totaal</b>	<b>67.260</b>	<b>57.819</b>

## 11. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	501	475
Exploitatiekosten	572	477
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	85	65
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-172	-147
<b>Totaal</b>	<b>986</b>	<b>870</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring Douwe Egberts (484), uit kosten voor meerwerk activiteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (17).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (572). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerende actuaire, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

### *Aantal personeelsleden*

Bij Pensioenkring Douwe Egberts zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau van Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 12. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Douwe Egberts

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Toeslagverlening	92	234.437
Rentetoevoeging	41.312	-7.570
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-68.174	-58.749
Wijziging marktrente	46.723	-455.491
Wijziging actuariële grondslagen	-419	12.690
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-1.512	-1.095
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-960	-9.630
<b>Totaal</b>	<b>17.062</b>	<b>-285.408</b>

### 13. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Uitkeringen uit herverzekering	-35	-37
Mutatie aandeel herverzekeraar	17	70
<b>Totaal</b>	<b>-18</b>	<b>33</b>

De mutatie aandeel herverzekeraar betreft de mutatie van de aan de Pensioenkring Douwe Egberts gecedeerde premievrije polissen, die op dezelfde wijze wordt berekend als de voorziening pensioenverplichtingen.

### 14. Saldo overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten	1.413	1.085
<b>Totaal</b>	<b>1.413</b>	<b>1.085</b>

## 15.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring Douwe Egberts.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap



## **16. Financiële opstelling Pensioenkring Ballast Nedam**

## 16.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam</b>	<b>1</b>		
Vastgoed		39.598	0
Aandelen		319.455	335.500
Vastrentende waarden		582.866	556.780
Derivaten		1.253	8.259
Overige beleggingen		79.567	69.759
		1.022.739	970.298
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>2</b>	1.888	1.934
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>3</b>	14	55
<b>Overige activa</b>	<b>4</b>	848	571
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>1.025.489</b>	<b>972.858</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring Ballast Nedam</b>	<b>5</b>	153.262	158.589
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam	<b>6</b>	816.432	752.310
<b>Derivaten</b>	<b>7</b>	54.098	60.880
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>8</b>	1.697	1.079
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>1.025.489</b>	<b>972.858</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.



## 16.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
<b>Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Ballast Nedam</b>	<b>9</b>	98.483	-258.431
<b>Baten uit herverzekering</b>	<b>10</b>	-46	-790
<b>Overige baten</b>	<b>11</b>	32	2
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>98.469</b>	<b>-259.219</b>
<b>LASTEN</b>			
<b>Pensioenuitkeringen</b>	<b>12</b>	36.668	33.124
<b>Pensioenuitvoeringskosten</b>	<b>13</b>	1.032	938
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam</b>	<b>14</b>		
Toeslagverlening		49.787	49.980
Rentetoevoeging		24.570	-4.757
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-37.458	-33.988
Wijziging marktrente		27.824	-249.989
Wijziging actuariële grondslagen		0	2.791
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-2.412	-2.384
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		1.857	-3.358
		64.168	-241.705
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>15</b>	-46	-790
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>16</b>	-253	-168
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>17</b>	2.224	2.478
<b>Overige lasten</b>	<b>18</b>	3	2
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>103.796</b>	<b>-206.121</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>-5.327</b>	<b>-53.098</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring Ballast Nedam		-5.327	-53.098

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 16.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	0	0
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	253	167
Ontvangst inzake weerstandsvermogen	64	536
Overig ontvangsten	71	-49
	388	654
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-36.557	-33.123
Betaald in verband met overdracht van rechten	-2.224	-2.478
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-953	-908
Afdracht inzake weerstandsvermogen	0	0
Overig uitgaven	-3	-3
	-39.737	-36.512
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>	-39.349	-35.858
<b>Kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring Ballast Nedam	4.510	6.190
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam	402.835	615.547
	407.345	621.737
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam	-377.275	-533.385
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.006	-1.531
	-378.281	-534.916
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	29.064	86.821
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-10.285</b>	<b>50.963</b>
Koers-/omrekenverschillen	-71	747
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-10.356</b>	<b>51.710</b>
Liquide middelen per 1 januari	68.639	16.929
Liquide middelen per 31 december	58.283	68.639
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-10.356</b>	<b>51.710</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)	848	571
Binnen de beleggingsportefuille	57.435	68.068
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>58.283</b>	<b>68.639</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral	51.756	56.646
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	5.679	11.422
<b>Totaal (1)</b>	<b>57.435</b>	<b>68.068</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 16.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring Ballast Nedam is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring Ballast Nedam is op 1 januari 2019 opgericht en is ontstaan na een collectieve waardeovername vanuit de voormalige Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam. Deze collectieve waardeovername betreft gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Er zijn, met uitzondering van enkele arbeidsongeschikten, geen actieve deelnemers overgenomen.

Het doel van Pensioenkring Ballast Nedam is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt Pensioenkring Ballast Nedam uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor een Algemeen Pensioenfonds (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier voor Pensioenkring Ballast Nedam op. Pensioenkring Ballast Nedam geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten onderneming.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring Ballast Nedam zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring Ballast Nedam.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 zijn er geen schattingswijzigingen geweest.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Ballast Nedam wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de totale technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

#### *Vastgoedbeleggingen*

De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Ballast Nedam heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

#### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde

beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

#### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebeoordeling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

#### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

#### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Ballast Nedam heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuren de actuariële grondslagen van Pensioenkring Ballast Nedam.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

## **Algemene reserve Pensioenkring Ballast Nedam**

De algemene reserve van Pensioenkring Ballast Nedam wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Ballast Nedam en het herverzekeringsdeel technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

## **Technische voorzieningen**

### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Pensioenkring Ballast Nedam zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet , waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening pensioenverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 31 december toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening, voor zover hiertoe besloten is voor 31 december.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de in 2022 door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftetekansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 bepaald met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022)(2022: idem).
- De leeftijd per de berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- De reservering voor partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van gehuwdheidsfrequenties. Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar.
- De leeftijd en duur worden in maanden nauwkeurig vastgesteld.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten is een separate kostenvoorziening gevormd.

- Voor het latent wezenpensioen wordt 1,5% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar zoals die door DNB is gepubliceerd gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring Ballast Nedam.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Ballast Nedam**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten van financiële instrumenten. In de financiële opstelling van Pensioenkring Ballast Nedam wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

#### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

#### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van een vordering als bate. De financiering van het



weerstandsvormogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvormogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

### **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

### **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Stap berekent kosten door aan Pensioenkring Ballast Nedam. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: vaste bedragen die op maandbasis in rekening worden gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een derde partij worden betaald.

### **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam**

#### *Toeslagverlening*

Pensioenkring Ballast Nedam streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen. Het toeslagbeleid van Pensioenkring Ballast Nedam is voorwaardelijk. De toeslag op de aanspraken op ouderdomspensioen van de gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en uitkeringsgerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de verlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde prijsindex per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022. (2022: de éénjaarsrente van de DNB-curve van 31 december 2021).

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder de regel wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Pensioenkring Ballast Nedam, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van Pensioenkring Ballast Nedam wijken af van de wettelijke tarieven.

### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

## **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa, de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 16.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoed	39.598	0
Aandelen	319.455	335.500
Vastrentende waarden	582.866	556.780
Derivaten	1.253	8.259
Overige beleggingen	79.567	69.759
<b>Totaal</b>	<b>1.022.739</b>	<b>970.298</b>

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	<b>0</b>	<b>335.500</b>	<b>556.780</b>	<b>-52.621</b>	<b>69.759</b>	<b>909.418</b>
Aankopen	32.500	2.715	296.216	0	45.844	377.275
Verkopen	0	-69.801	-297.380	-10.054	-25.600	-402.835
Herwaardering	7.098	51.041	27.250	9.830	252	95.471
Overige mutaties	0	0	0	0	-10.688	-10.688
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>39.598</b>	<b>319.455</b>	<b>582.866</b>	<b>-52.845</b>	<b>79.567</b>	<b>968.641</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						54.098
<b>Totaal</b>						<b>1.022.739</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Dit betekent dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop.

De overige mutaties bij overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden op beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring Ballast Nedam. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	<b>0</b>	<b>444.828</b>	<b>749.583</b>	<b>-6.715</b>	<b>16.677</b>	<b>1.204.373</b>
Aankopen	0	323.657	203.368	-141	6.500	533.385
Verkopen	0	-366.381	-267.155	23.397	-15.000	-625.140
Herwaardering	0	-66.604	-129.016	-69.161	725	-264.056
Overige mutaties	0	0	0	0	60.857	60.857
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>0</b>	<b>335.500</b>	<b>556.780</b>	<b>-52.621</b>	<b>69.759</b>	<b>909.418</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						60.880
<b>Totaal</b>						<b>970.298</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de

vergelijkende cijfers: afname in de aankopen van 60.836 en toename van de overige mutaties van 60.836. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Pensioenkring Ballast Nedam.

## Vastgoed

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijn de participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen		39.598		0
<b>Totaal</b>		<b>39.598</b>		<b>0</b>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de desbetreffende categorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Vesteda Residential Fund	39.598	100,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>39.598</b>	<b>100,0%</b>	<b>0</b>	<b>0,0%</b>

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen		319.455		335.500
<b>Totaal</b>		<b>319.455</b>		<b>335.500</b>

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Obligatiefondsen		230.332		202.341
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden		203.014		208.299
Hypotheekfondsen		149.520		146.140
<b>Totaal</b>		<b>582.866</b>		<b>556.780</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreft beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	168.736	28,9%	150.315	27,0%
Nederlandse staatsobligaties	39.185	6,7%	32.318	5,8%
<b>Totaal</b>	<b>207.921</b>	<b>35,7%</b>	<b>182.632</b>	<b>32,8%</b>

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Valutaderivaten		873		7.687
Rentederivaten		-53.718		-60.308
<b>Totaal</b>		<b>-52.845</b>		<b>-52.621</b>

De negatieve waarde van de rentederivaten wordt veroorzaakt door de gestegen rente in 2023.

De derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting van de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Money Market fund		21.639		1.072
Cash collateral		51.756		56.646
Schulden inzake beleggingen		0		0
Vordering inzake beleggingen		493		619
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder		5.679		11.422
<b>Totaal</b>		<b>79.567</b>		<b>69.759</b>

Vanwege aanhoudende onzekerheden in de financiële markten werd een hogere positie in dagelijks opvraagbare deposito's en posities met een looptijd van maximaal een week aangehouden.

Omdat er in 2023 een negatief resultaat is op de rentederivaten, is de pensioenkring genoodzaakt om cash collateral te leveren aan de tegenpartij.

De vorderingen en schulden op beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Morgan Stanley Liquidity Funds	7.506	9,4%	682	1,0%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	7.417	9,3%	0	0,0%
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	6.716	8,4%	390	0,6%
<b>Totaal</b>	<b>21.639</b>	<b>27,2%</b>	<b>1.072</b>	<b>1,5%</b>

## Securities lending

Pensioenkring Ballast Nedam participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring Ballast Nedam gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring Ballast Nedam kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Vastgoed	0	0	39.598	0	39.598
Aandelen	71.545	247.910	0	0	319.455
Vastrentende waarden	230.332	203.014	149.520	0	582.866
Derivaten	0	-52.845	0	0	-52.845
Overige beleggingen	0	21.639	0	57.927	79.566
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>301.877</b>	<b>419.719</b>	<b>189.118</b>	<b>57.927</b>	<b>968.641</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting van de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	74.346	261.154	0	0	335.500
Vastrentende waarden	202.341	208.299	146.140	0	556.780
Derivaten	0	-52.621	0	0	-52.621
Overige beleggingen	0	1.072	0	68.687	69.759
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>276.687</b>	<b>417.904</b>	<b>146.140</b>	<b>68.687</b>	<b>909.418</b>

## 2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.888	1.934
<b>Totaal</b>	<b>1.888</b>	<b>1.934</b>

De voormalige Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam had twee herverzekeringscontracten afgesloten met a.s.r. en Nationale-Nederlanden, uit hoofde waarvan het voor enkele arbeidsongeschikte deelnemers periodiek een uitkering ontving voor arbeidsongeschiktheid. Na de overgang naar Stap zijn deze contracten overgegaan op naam van Pensioenkring Ballast Nedam.

De kredietwaardigheid van Nationale Nederlanden en a.s.r. is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is.

## 3. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Overige vorderingen en overlopende activa	14	55
<b>Totaal</b>	<b>14</b>	<b>55</b>

De overige vorderingen bestaan uit nog te ontvangen interest 2023 (9) en een vordering op Stap voor vergaderkosten (5).

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## 4. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	848	571
<b>Totaal</b>	<b>848</b>	<b>571</b>

Pensioenkring Ballast Nedam heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring Ballast Nedam en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen. De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring Ballast Nedam.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring Ballast Nedam. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 5. Algemene reserve Pensioenkring Ballast Nedam

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	158.589	211.687
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	-5.327	-53.098
<b>Stand per 31 december</b>	<b>153.262</b>	<b>158.589</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	118,8%	121,1%
Reële dekkingsgraad	92,7%	96,4%
Beleidsdekkingsgraad	122,0%	124,5%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Ballast Nedam wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de totale technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring Ballast Nedam gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring Ballast Nedam. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Algemene reserve Pensioenkring Ballast Nedam	153.262	18,8%	158.589	21,1%
Minimaal vereist eigen vermogen	32.691	4,0%	30.124	4,0%
Vereist eigen vermogen	145.973	17,9%	135.817	18,1%

De vermogenspositie van de Pensioenkring Ballast Nedam wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).



## Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (124,5%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (118,1%). Daardoor had Pensioenkring Ballast Nedam eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (122,0%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (117,9%).

## Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen horende bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten hierbij is onvoorwaardelijk, maar mag worden gespreid over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (122,0%) hoger dan de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Ballast Nedam dus niet aan de orde.

## Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het negatieve saldo van de staat van baten en lasten van € 5.327 over het boekjaar, verlaagt de algemene reserve van Pensioenkring Ballast Nedam.

## 6. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam	814.544	750.376
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.888	1.934
<b>Totaal</b>	<b>816.432</b>	<b>752.310</b>

## Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	750.376	992.081
Toeslagverlening	49.787	49.980
Rentetoevoeging	24.570	-4.757
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-37.458	-33.988
Wijziging marktrente	27.824	-249.989
Wijziging actuariële grondslagen	0	2.791
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-2.412	-2.384
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	1.857	-3.358
<b>Stand per 31 december</b>	<b>814.544</b>	<b>750.376</b>

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring Ballast Nedam streeft er naar de pensioenaanspraken en -rechten van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is er op gericht om op de lange termijn circa 70% van de stijging van deze prijsindex door middel van toeslagen te compenseren. Deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Per 1 juli 2023 is een toeslag verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 6,70%. Vervolgens is per 31 december 2023 nog een toeslag verleend van 0,21%. (2022: 7,34%) aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Ballast Nedam.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB-curve van 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt -26.230 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de marktrente en 1.594 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,37%	2,67%

### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

In 2023 zijn er geen grondslagwijzigingen geweest.

## Wijziging uit hoofde overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Toevoeging aan de technische voorzieningen	0	0
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-2.412	-2.384
<b>Totaal</b>	<b>-2.412</b>	<b>-2.384</b>

## Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	1.626	-1.751
- Arbeidsongeschiktheid	1	-1
- Mutaties	167	1
Overige	63	-1.607
<b>Totaal</b>	<b>1.857</b>	<b>-3.358</b>

Onder Sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Onder Overige is het effect van de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven	6.744	21	7.893	24
Pensioengerechtigden	448.946	2.633	410.444	2.633
Gewezen	340.399	3.336	314.315	3.798
	796.089	5.990	732.652	6.455
Overig	20.343	0	19.658	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>816.432</b>	<b>5.990</b>	<b>752.310</b>	<b>6.455</b>

'Overig' bestaat uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

### Korte beschrijving pensioenregeling

Pensioenkring Ballast Nedam is een zogenoemde gesloten pensioenkring en voert een pensioenregeling voor arbeidsongeschikten, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden uit. De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst en kent verschillende pensioenaanspraken.

Er vindt geen actieve pensioenopbouw plaats met uitzondering van de pensioenopbouw vanuit de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Toeslagverlening

De toeslagverlening voor de pensioenaanspraken en -rechten wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur. Pensioenkring Ballast Nedam streeft er naar de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex alle huishoudens (afgeleid). Het beleid is er op gericht om op de lange termijn circa 70% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op toeslag en er kan op de langere termijn geen zekerheid worden gegeven of en in hoeverre toeslagverlening kan plaatsvinden. Of een toeslag kan worden verleend en hoe hoog de toeslag wordt, is afhankelijk van de financiële positie van Pensioenkring Ballast Nedam. Het bestuur van Stap beslist jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken en -rechten worden aangepast.

Per 1 juli 2023 is een toeslag verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 6,70%. Daarnaast is per 31 december 2023 een toeslag verleend van 0,21% (2022: 7,34%) aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring Ballast Nedam.

### Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van Pensioenkring Ballast Nedam geeft in de financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve deelnemers is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen. Hierbij is verder gerekend met de inhaaltoeslagen van voormalig Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam.

Actieve deelnemers	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 april 2013	7,00%	-7,00%	14,00%	21,12%
1 juli 2013	1,76%	0,00%	1,76%	23,25%
1 juli 2014	0,00%	0,00%	0,00%	23,25%
1 juli 2015	0,00%	0,00%	0,00%	23,25%
1 juli 2016	0,75%	0,00%	0,75%	24,18%
1 juli 2017	0,98%	0,00%	0,98%	25,39%
1 juli 2018	1,25%	0,00%	1,25%	26,96%
1 januari 2020	4,64%	0,00%	4,64%	32,85%
31 december 2020	1,11%	0,00%	1,11%	34,33%
31 december 2021	2,70%	0,87%	1,83%	36,78%
31 december 2022	14,53%	7,34%	7,19%	46,62%
1 juli 2023	0,00%	6,70%	-6,70%	36,78%
31 december 2023	0,21%	0,21%	0,00%	36,78%

Voor de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 april 2013	7,00%	-1,60%	8,60%	20,41%
1 juli 2013	2,88%	0,00%	2,88%	23,88%
1 juli 2014	1,67%	0,00%	1,67%	25,95%
1 juli 2015	0,70%	0,00%	0,70%	26,83%
1 juli 2016	0,75%	0,00%	0,75%	27,78%
1 juli 2017	0,98%	0,00%	0,98%	29,03%
1 juli 2018	1,25%	0,30%	0,95%	30,65%
1 januari 2020	4,64%	0,00%	4,64%	36,71%
31 december 2020	1,11%	0,00%	1,11%	38,23%
31 december 2021	2,70%	0,87%	1,83%	40,76%
31 december 2022	14,53%	7,34%	7,19%	50,88%
1 juli 2023	0,00%	6,70%	-6,70%	40,75%
31 december 2023	0,21%	0,21%	0,00%	40,75%

### Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Pensioenkring Ballast Nedam ontvangt nog lopende uitkeringen uit twee oude herverzekeringscontracten met ASR en Nationale Nederlanden en keert deze uit aan de betreffende deelnemers. Deze gehele voorziening heeft een looptijd van langer dan 1 jaar.

### Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	1.934	2.724
Rentetoevoeging	60	-12
Wijziging marktrente	71	-486
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-164	-171
Wijziging actuariële grondslagen	0	5
Overige wijzigingen	-13	-126
<b>Stand per 31 december</b>	<b>1.888</b>	<b>1.934</b>

### 7. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	54.098	60.880
<b>Totaal</b>	<b>54.098</b>	<b>60.880</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 8. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premie sociale verzekeringen	785	674
Overige schulden en overlopende passiva	912	405
<b>Totaal</b>	<b>1.697</b>	<b>1.079</b>

De post 'belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De overige schulden en overlopende posten bestaan voornamelijk uit de overlopende kosten uit 2023 (404), een schuld met betrekking tot het weerstandsvermogen (121), de nog met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (70) en nog te betalen facturen (317).

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## Risicobeheer

Pensioenkring Ballast Nedam wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring Ballast Nedam is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring Ballast Nedam.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring Ballast Nedam. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten voor het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Verzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

### Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring Ballast Nedam betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat Pensioenkring Ballast Nedam niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring Ballast Nedam zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring Ballast Nedam verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
<b>Dekkingsgraad per 1 januari</b>	<b>121,1%</b>	<b>121,3%</b>
Premie	0,0%	0,0%
Uitkeringen	1,1%	0,7%
Toeslagverlening	-7,5%	-5,8%
Korting van aanspraken en rechten	0,0%	0,0%
Beleggingsrendementen (excl. renteaftdekking)	8,8%	-25,5%
Kanssystemen	-0,3%	0,2%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,3%	40,7%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	0,1%	0,0%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Overige (incidentele) mutaties	0,0%	-0,2%
Kruiseffecten	-0,2%	-10,3%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>118,8%</b>	<b>121,1%</b>

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring Ballast Nedam buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	4,1%	4,6%
S2 Risico zakelijke waarden	12,8%	12,8%
S3 Valutarisico	3,9%	3,9%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	3,7%	3,6%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,0%	3,0%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,0%	0,0%
Diversificatie-effect	-9,6%	-9,8%
<b>Totaal</b>	<b>17,9%</b>	<b>18,1%</b>



(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	962.405	888.127
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	816.432	752.310
Vereist eigen vermogen	145.973	135.817
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	153.262	158.589
<b>Surplus / Surplus</b>	<b>7.289</b>	<b>22.772</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023. De beleidsdekkingsgraad (122,0%) is per 31 december 2023 hoger dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (117,9%).

### Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring Ballast Nedam op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogeheten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Pensioenkring Ballast Nedam loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarde wordt afgezet tegen de waardeverandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		8,0		7,3
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		12,1		11,7
(nominale) Pensioenverplichtingen	816.432	14,1	752.310	14,5

Het renteafdeckingspercentage van 56,9% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 4,1 naar 12,1.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	11.749	2,0%	13.642	2,5%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	113.893	19,5%	128.493	23,1%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	138.712	23,8%	115.835	20,8%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	176.601	30,3%	190.223	34,2%
Resterende looptijd > 20 jaar	141.911	24,3%	108.586	19,5%
<b>Totaal</b>	<b>582.866</b>	<b>100,0%</b>	<b>556.780</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande naar looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring Ballast Nedam en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven.

De resterende looptijd van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) kan als volgt worden weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	191.714	23,5%	175.691	23,4%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	166.048	20,3%	147.978	19,7%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	238.163	29,2%	213.356	28,4%
Resterende looptijd > 20 jaar	220.507	27,0%	215.285	28,6%
<b>Totaal</b>	<b>816.432</b>	<b>100,0%</b>	<b>752.310</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Ballast Nedam heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille metzakelijke waarden bestaat uit aandelen. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of de gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de marktwaarde van de beleggingen in vreemde valuta daalt door een waardedaling van andere valuta's ten opzichte van de euro.

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspunt hiervoor is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

Het totaalbedrag dat ultimo 2023 in euro's is belegd, bedraagt voor afdekking 595.144 ofwel 61,5% (2022: 59,9%) en na afdekking 769.524 ofwel 79,4% (2022: 77,4%).

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 873 (2022: -7.687).

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	31-12-2023		
	Totaal voor afdekking	Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	595.144	174.380	769.524
GBP	9.619	-4.685	4.934
JPY	18.564	-9.190	9.374
USD	240.417	-159.632	80.785
Overige	104.025	0	104.025
Totaal niet EUR	372.625	-173.507	199.118
<b>Totaal</b>	<b>967.769</b>	<b>873</b>	<b>968.642</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	31-12-2022		
	Totaal voor afdekking	Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	540.588	163.168	703.756
GBP	9.677	-5.234	4.443
JPY	17.536	-9.677	7.859
USD	222.239	-140.569	81.669
Overige	111.691	0	111.691
Totaal niet EUR	361.143	-155.481	205.663
<b>Totaal</b>	<b>901.731</b>	<b>7.687</b>	<b>909.418</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Ballast Nedam heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring Ballast Nedam. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring Ballast Nedam voor de afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	571.360	59,0%	522.318	57,4%
Noord-Amerika	227.762	23,5%	212.031	23,3%
Zuid-Amerika	30.187	3,1%	29.331	3,2%
Azië-Pacific	104.261	10,8%	116.460	12,8%
Afrika	8.178	0,8%	12.140	1,3%
Gemixt	171	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	941.919	97,2%	892.280	98,1%
Derivaten	-52.845	-5,5%	-52.621	-5,8%
Overige beleggingen	79.567	8,2%	69.759	7,7%
<b>Totaal</b>	<b>968.641</b>	<b>100,0%</b>	<b>909.418</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	18.888	1,9%	22.004	2,4%
Bouw- en grondstoffen	18.710	1,9%	20.452	2,2%
Industrie	52.468	5,4%	54.636	6,0%
Duurzame Consumentengoederen	44.741	4,6%	53.016	5,8%
Consumentengebruiksgoederen	60.195	6,2%	46.281	5,1%
Gezondheidszorg	43.384	4,5%	54.324	6,0%
Informatietechnologie	67.841	7,0%	59.261	6,5%
Telecommunicatie	28.591	3,0%	27.858	3,1%
Nutsbedrijven	17.629	1,8%	23.831	2,6%
Overheid en overheidsinstellingen	272.021	28,1%	245.231	27,0%
Hypotheken	146.230	15,1%	143.976	15,8%
Vastgoed	47.638	4,9%	9.191	1,0%
Financiële instellingen	111.155	11,5%	123.986	13,6%
Liquiditeiten	7.533	0,8%	5.084	0,6%
Overige	4.895	0,5%	3.150	0,3%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	941.919	97,2%	892.280	98,1%
Derivaten	-52.845	-5,5%	-52.621	-5,8%
Overige beleggingen	79.567	8,2%	69.759	7,7%
<b>Totaal</b>	<b>968.641</b>	<b>100,0%</b>	<b>909.418</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring Ballast Nedam als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring Ballast Nedam (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring Ballast Nedam transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring Ballast Nedam financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring Ballast Nedam heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor staatsobligatieleningen. Er wordt echter gewerkt met een landenverdeling als percentage van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties. De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages voor het minimum, neutraal en maximum gewicht:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	43,0%	50,0%	57,0%
Nederland	21,0%	29,0%	36,0%
Oostenrijk	7,0%	14,0%	21,0%
Finland	0,0%	7,0%	14,0%

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico middels restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LtV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring Ballast Nedam aan het opgestelde beleid voor de beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	483.235	82,9%	468.892	84,2%
Noord-Amerika	54.253	9,3%	31.109	5,6%
Zuid-Amerika	23.975	4,1%	23.302	4,2%
Azie-Pacific	15.203	2,6%	24.079	4,3%
Afrika	6.029	1,0%	9.398	1,7%
Gemixt	171	0,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>582.866</b>	<b>100,0%</b>	<b>556.780</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	10.165	1,7%	12.619	2,3%
Bouw- en grondstoffen	271	0,0%	440	0,1%
Industrie	17.447	3,0%	19.557	3,5%
Duurzame Consumentengoederen	21.323	3,7%	11.220	2,0%
Consumentengebruiksgoederen	14.937	2,6%	15.319	2,8%
Gezondheidszorg	6.144	1,1%	4.591	0,8%
Informatietechnologie	10.999	1,9%	4.657	0,8%
Telecommunicatie	10.614	1,8%	11.252	2,0%
Nutsbedrijven	10.761	1,8%	15.791	2,8%
Overheid en overheidsinstellingen	272.021	46,7%	245.231	44,0%
Financiële instellingen	50.848	8,7%	66.284	11,9%
Hypotheek	146.230	25,1%	143.976	25,9%
Liquiditeiten	6.354	1,1%	2.514	0,5%
Overige	4.752	0,8%	3.330	0,6%
<b>Totaal</b>	<b>582.866</b>	<b>100,0%</b>	<b>556.780</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureau's zijn S&P, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert het Pensioenkring Ballast Nedam de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend;
- Twee ratings: de laagste rating is leidend.

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is, zal een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd, is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	241.142	41,4%	207.631	37,3%
AA	163.632	28,1%	154.453	27,7%
A	81.643	14,0%	63.191	11,3%
BBB	64.215	11,0%	95.115	17,1%
BB	15.523	2,7%	17.064	3,1%
B	2.017	0,3%	7.912	1,4%
CCC	2.440	0,4%	1.914	0,3%
CC	2.462	0,4%	2.984	0,5%
C	879	0,2%	0	0,0%
D	1.966	0,3%	1.455	0,3%
Geen rating	6.947	1,2%	5.062	0,9%
<b>Totaal</b>	<b>582.866</b>	<b>100,0%</b>	<b>556.780</b>	<b>100,0%</b>

De beleggingen met "Geen rating" betreffen met name cash en nog niet afgewikkelde transacties in vastrentende waarden.

### **Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)**

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### *Langlevensrisico*

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betekent dat Pensioenkring Ballast Nedam in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring Ballast Nedam geen volledige voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

### *Arbeidsongeschiktheidsrisico*

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring Ballast Nedam voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Dit risico is echter gering, omdat Pensioenkring Ballast Nedam een gesloten kring betreft.

### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring Ballast Nedam. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 92,7% (2022: 96,4%). Pensioenkring Ballast Nedam heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### **Liquiditeitsrisico (S7)**

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring Ballast Nedam op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten.

### **Concentratierisico (S8)**

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring Ballast Nedam bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring Ballast Nedam vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	168.736	16,5%	150.315	15,5%
Nederlandse staatsobligaties	39.185	3,8%	32.318	3,3%
Vesteda Residential Fund	39.598	3,9%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>247.519</b>	<b>24,2%</b>	<b>182.632</b>	<b>18,8%</b>

### Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring Ballast Nedam beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met de ABTN.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur van Stap.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomsten agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring Ballast Nedam valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Pensioenkring Ballast Nedam geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

### Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.



Voor Pensioenkring Ballast Nedam bedraagt de tracking error per eind december 0,00% (2022; 0,03%). Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

### Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring Ballast Nedam niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring Ballast Nedam niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

### Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring Ballast Nedam. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Putopties op aandelen: dit betreft al dan niet beursgenoteerde opties waarmee Pensioenkring Ballast Nedam het neerwaartse koersrisico van de aandelenportefeuille kan beperken. Voor deze opties wordt bij de verwerving een premie betaald die onder meer afhankelijk is van het actuele koersniveau van de onderliggende index, de looptijd van de opties en de uitoefenprijs van de opties.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring Ballast Nedam de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000)		Contract-	Saldo	Positieve	Negatieve
Type contract	Maximum looptijd	omvang	waarde	waarde	waarde
Valutaderivaten	22 maart 2024	174.380	873	1.253	380
Rentederivaten	23 februari 2052	170.400	-53.718	0	53.718
<b>Totaal</b>		<b>344.780</b>	<b>-52.845</b>	<b>1.253</b>	<b>54.098</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 2.125 zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie (2022: 3.231) en voor 52.110 zekerheden gesteld (2022: 59.541).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000)		Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Type contract	Maximum looptijd				
Valutaderivaten	1 maart 2023	163.168	7.687	8.259	572
Rentederivaten	23 februari 2052	170.400	-60.308	0	60.308
<b>Totaal</b>		<b>333.568</b>	<b>-52.621</b>	<b>8.259</b>	<b>60.880</b>

## 16.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen Pensioenkring Ballast Nedam en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. Het contract is voor onbepaalde looptijd. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de vaste kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De vaste kosten die hieronder vallen zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 1.094, 2022: 1.037), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 603, 2022: 592) en exploitatiekosten (2023: 278, 2022: 273).

Zolang Pensioenkring Ballast Nedam is aangesloten bij Stap is Pensioenkring Ballast Nedam continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring Ballast Nedam heeft ultimo 2023 geen investeringsverplichting.

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring Ballast Nedam.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring Ballast Nedam.

## 16.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 9. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Ballast Nedam

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2023</b>				
Vastgoed	232	7.098	0	7.330
Aandelen	3.193	51.041	-108	54.126
Vastrentende waarden	3.199	27.250	-537	29.912
Derivaten	-4.506	9.830	0	5.324
Overige beleggingen	2.267	252	0	2.519
Kosten vermogensbeheer	-	-	-668	-668
<b>Totaal</b>	<b>4.385</b>	<b>95.471</b>	<b>-1.313</b>	<b>98.543</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-60
				<b>98.483</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsfondsen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 aan Stap is betaald bedraagt 60 en is onttrokken aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten. (2022: 589 ontvangen van Stap en toegevoegd aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten).

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Aandelen	1.722	-66.604	-117	-64.999
Vastrentende waarden	3.636	-129.016	-485	-125.865
Derivaten	778	-69.161	-12	-68.395
Overige beleggingen	138	725	0	863
Kosten vermogensbeheer	-	-	-624	-624
<b>Totaal</b>	<b>6.274</b>	<b>-264.056</b>	<b>-1.238</b>	<b>-259.020</b>
Mutatie weerstandsvermogen				589
				<b>-258.431</b>

### 10. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-46	-790
<b>Totaal</b>	<b>-46</b>	<b>-790</b>

### 11. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Interest baten overig	32	2
Overige baten	0	0
<b>Totaal</b>	<b>32</b>	<b>2</b>

## 12. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	29.624	27.056
Partnerpensioen	6.749	5.835
Wezenpensioen	70	53
Afkopen	124	110
ANW-uitkeringen	13	12
Overige uitkeringen	88	58
<b>Totaal</b>	<b>36.668</b>	<b>33.124</b>

Onder de 'Overige uitkeringen' zijn de uitkeringen voor AOW-compensatie opgenomen.

## 13. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	623	609
Exploitatiekosten	499	417
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	60	40
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-150	-128
<b>Totaal</b>	<b>1.032</b>	<b>938</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring Ballast Nedam (603), uit kosten voor meerwerk activiteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (20).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor de governance (499). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

### *Aantal personeelsleden*

Bij Pensioenkring Ballast Nedam zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau van Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 14. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Ballast Nedam

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Toeslagverlening	49.787	49.980
Rentetoevoeging	24.570	-4.757
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-37.458	-33.988
Wijziging marktrente	27.824	-249.989
Wijziging actuariële grondslagen	0	2.791
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-2.412	-2.384
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	1.857	-3.358
<b>Totaal</b>	<b>64.168</b>	<b>-241.705</b>

## 15. Mutatie herverzekeringsdeel technisch voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-46	-790
<b>Totaal</b>	<b>-46</b>	<b>-790</b>

## 16. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Uitkeringen uit herverzekering	-253	-168
Ontvangen claims inzake herverzekering	0	0
<b>Totaal</b>	<b>-253</b>	<b>-168</b>

## 17. Saldo overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten	2.224	2.478
<b>Totaal</b>	<b>2.224</b>	<b>2.478</b>

## 18. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest	3	2
<b>Totaal</b>	<b>3</b>	<b>2</b>

## 16.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring Ballast Nedam.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap



## **17. Financiële opstelling Pensioenkring GE Nederland**



## 17.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring GE Nederland</b>	<b>1</b>		
Aandelen		305.132	256.575
Vastrentende waarden		267.444	227.080
Derivaten		11.301	7.132
Overige beleggingen		23.436	6.497
		607.313	497.284
<b>Beleggingen voor risico deelnemers</b>	<b>2</b>	798	813
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>3</b>	2.530	1.899
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>4</b>	772	17.510
<b>Overige activa</b>	<b>5</b>	2.839	2.315
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>614.252</b>	<b>519.821</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring GE Nederland</b>	<b>6</b>	152.381	104.209
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland	<b>7</b>	423.189	353.735
<b>Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemer</b>	<b>8</b>	798	813
<b>Overige voorzieningen</b>	<b>9</b>	31.379	41.548
<b>Derivaten</b>	<b>10</b>	210	288
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>11</b>	6.295	19.228
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>614.252</b>	<b>519.821</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 17.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
Premiebijdragen voor risico Pensioenkring GE Nederland	12	35.237	14.051
Beleggingsresultaten risico Pensioenkring GE Nederland	13	73.886	-183.713
Beleggingsresultaten risico deelnemer	14	89	-178
Baten uit herverzekering	15	631	-604
Overige baten	16	72	0
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>109.915</b>	<b>-170.444</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitkeringen	17	4.587	3.710
Pensioenuitvoeringskosten	18	719	731
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland</b>	<b>19</b>		
Pensioenopbouw		5.370	7.836
Toeslagverlening		42.203	2.165
Rentetoevoeging		12.840	-2.683
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-4.141	-3.137
Wijziging marktrente		11.561	-171.722
Wijziging actuariële grondslagen		-10	2.541
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		579	-1.494
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		421	2.473
		68.823	-164.021
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>20</b>	631	-604
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers</b>	<b>21</b>	-15	-178
<b>Mutatie overige voorzieningen</b>	<b>22</b>	-10.169	1.142
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>23</b>	-2.471	-266
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>24</b>	-364	1.243
<b>Overige lasten</b>	<b>25</b>	2	7
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>61.743</b>	<b>-158.236</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>48.172</b>	<b>-12.208</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring GE Nederland		48.172	-12.208
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>48.172</b>	<b>-12.208</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 17.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen premiebijdragen voor risico Pensioenkring GE Nederland	39.013	16.539
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.543	1.426
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	2.823	356
Overig ontvangsten	110	485
	43.489	18.806
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-4.481	-3.691
Betaalde premies herverzekering	-517	-518
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-799	-922
Afdracht inzake weerstandsvermogen	-79	293
Betaald in verband met overdracht van rechten	-1.145	-2.669
Overig uitgaven	-2	-6
	-7.023	-7.513
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>36.466</b>	<b>11.293</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring GE Nederland	2.663	3.158
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring GE Nederland	419.632	46.486
	422.295	49.644
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring GE Nederland	-469.393	-61.694
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-662	-770
	-470.055	-62.464
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>-47.760</b>	<b>-12.820</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-11.294</b>	<b>-1.527</b>
Koers-/omrekenverschillen	-1	876
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-11.295</b>	<b>-651</b>
Liquide middelen per 1 januari	7.440	8.091
Liquide middelen per 31 december	-3.855	7.440
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-11.295</b>	<b>-651</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (5)	2.839	2.315
Binnen de beleggingsportefeuille	-6.694	5.125
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>-3.855</b>	<b>7.440</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille:		
- Cash collateral	-14.123	(6.941)
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	7.429	12.067
<b>Totaal (1)</b>	<b>-6.694</b>	<b>5.126</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 17.4 Toelichting op de financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring GE Nederland is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds (Stap). Pensioenkring GE Nederland is op 1 september 2021 opgericht en ontstaan na een collectieve waardeovername vanuit Stichting Pensioenfonds General Electric in liquidatie (PF GE). Deze collectieve waardeovername betreft actieven, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Het doel van de Pensioenkring GE Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt Pensioenkring GE Nederland uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor een algemeen pensioenfonds (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier voor Pensioenkring GE Nederland op. Pensioenkring GE Nederland geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten ondernemingen.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders aangegeven.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring GE Nederland zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring GE Nederland.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 heeft de pensioenkring de partnerfrequentie gewijzigd. Het effect op de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers is -10. Het effect hiervan op de dekkingsgraad is nihil.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring GE Nederland wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is normaliter gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring GE Nederland**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering tegen actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd is op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

#### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring GE Nederland heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

### **Beleggingen voor risico deelnemers**

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen voor risico van Pensioenkring GE Nederland worden aangehouden.

### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuren de actuariële grondslagen van Pensioenkring GE Nederland.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden

hebben. De liquide middelen van tegoeden in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

### **Algemene reserve Pensioenkring GE Nederland**

De algemene reserve van Pensioenkring GE Nederland worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring GE Nederland, het herverzekeringsdeel technische voorzieningen en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

### **Technische voorzieningen**

#### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Pensioenkring GE Nederland zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening pensioenverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 1 januari daaropvolgend toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 vastgesteld met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022) (2022: idem).



- De leeftijd per de berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- De reservering voor partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van partnersfrequenties, de CBS-cijfers van 2023 vermenigvuldigt met 1,45 (2022: voor alle leeftijden een partnerfrequentie van 1). Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar.
- De leeftijd en duur worden in maanden nauwkeurig vastgesteld.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Voor het latent wezenpensioen wordt 1,5% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar zoals die door DNB is gepubliceerd, gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet.

Bij de waardering worden de verzekerde uitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring GE Nederland. Bij de waardering van de vorderingen wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekeraar (afslag voor kredietrisico).

Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

#### **Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers**

De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers wordt bepaald door de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen.

#### **Overige voorzieningen**

Onder overige voorzieningen zijn de verschillende exit-bijdragen van vertrekkende ondernemingen opgenomen. Deze bedragen betreffen premies voor toekomstige toeslagverlening voor inactieven.

Voor de ondernemingen waarvan een deel van de deelnemers zijn vertrokken geldt dat over een periode van 30 jaar er elk jaar een vrijval ten behoeve van indexatie plaatsvindt vanuit het exit-depot. Voor de ondernemingen die in zijn geheel zijn vertrokken wordt de vrijval vanuit het exit-depot bepaald op basis van de toeslagkoopsom voor inactieven van de vertrokken deelnemers van deze ondernemingen. De vrijgevallen bedragen worden toegevoegd aan het indexatiedepot, indien er geen toeslag wordt verleend.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderinggrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel

gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Premiebijdragen voor risico Pensioenkring GE Nederland**

Onder premiebijdragen (van werkgevers en werknemers) wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen premie. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord. Daarnaast zijn bijdragen voor toekomstige toeslagen voor inactieven ook verantwoord in de premiebijdragen.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring GE Nederland**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de financiële opstelling van Pensioenkring GE Nederland wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

#### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

#### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

#### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de pensioenpremie;
- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

### **Beleggingsresultaten risico deelnemers**

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico Pensioenkring GE Nederland.

## **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

## **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Stap berekent kosten door aan Pensioenkring GE Nederland. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: vaste bedragen die op maandbasis in rekening worden gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

## **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland**

### *Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring GE Nederland streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de cao. De toeslagverlening heeft een onvoorwaardelijk karakter voor de actieven en een voorwaardelijk karakter voor de inactieven.

Pensioenkring GE Nederland streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

#### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Pensioenkring GE Nederland, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De actuariële grondslagen van Pensioenkring GE Nederland wijken af van de wettelijke tarieven.

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

### **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers**

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

## **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa, de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 17.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring GE Nederland

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Aandelen	305.132	256.575
Vastrentende waarden	267.444	227.080
Derivaten	11.301	7.132
Overige beleggingen	23.436	6.497
<b>Totaal</b>	<b>607.313</b>	<b>497.284</b>

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	256.575	227.080	6.844	6.497	496.996
Aankopen	276.056	158.142	0	35.195	469.393
Verkopen	-274.730	-132.854	-5.547	-6.500	-419.631
Herwaardering	47.231	15.076	9.794	346	72.447
Overige mutaties	0	0	0	-12.102	-12.102
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>305.132</b>	<b>267.444</b>	<b>11.091</b>	<b>23.436</b>	<b>607.103</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					210
<b>Totaal</b>					<b>607.313</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Dit betekent dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hieruit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht meegenomen onder verkopen respectievelijk aankopen.

De overige mutaties onder de overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden voor de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring GE Nederland. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	350.798	314.504	-1.392	7.272	671.182
Aankopen	752	55.942	0	5.000	61.694
Verkopen	-47.400	-21.328	26.242	-4.000	-46.486
Herwaardering	-47.575	-122.038	-18.006	877	-186.742
Overige mutaties	0	0	0	-2.652	-2.652
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>256.575</b>	<b>227.080</b>	<b>6.844</b>	<b>6.497</b>	<b>496.996</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					288
<b>Totaal</b>					<b>497.284</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de

vergelijkende cijfers: toename in de aankopen van 2.627 en afname van de overige mutaties van 2.627. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Pensioenkring GE Nederland.

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	305.132	256.575
<b>Totaal</b>	<b>305.132</b>	<b>256.575</b>

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

Pensioenkring GE Nederland belegt niet in de werkgever.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligatiefondsen	127.316	209.288
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	87.238	0
Hypotheekfondsen	52.890	17.792
<b>Totaal</b>	<b>267.444</b>	<b>227.080</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreffen de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	47.527	17,8%	56.337	24,8%
Franse staatsobligaties	43.330	16,2%	37.560	16,5%
Nederlandse staatsobligaties	19.436	7,3%	24.412	10,8%
Finse staatsobligaties	8.769	3,3%	11.646	5,1%
<b>Totaal</b>	<b>119.062</b>	<b>44,5%</b>	<b>129.955</b>	<b>57,2%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 52.890 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De beleggingen in deze vastrentende waarden zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	2.777	6.844
Rentederivaten	8.314	0
<b>Totaal</b>	<b>11.091</b>	<b>6.844</b>

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Money Market fund	30.043	1.001
Cash collateral	-14.123	-6.941
Vorderingen inzake beleggingen	90	371
Schulden inzake beleggingen	-3	0
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	7.429	12.067
<b>Totaal</b>	<b>23.436</b>	<b>6.497</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als negatieve derivatenposities meegenomen. Een toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

De vorderingen en schulden op beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Morgan Stanley Liquidity Funds - Euro Liquidity Fund	10.663	45,5%	0	0,0%
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC - The Euro Fund	9.940	42,4%	0	0,0%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	9.440	40,3%	1.001	15,4%
<b>Totaal</b>	<b>30.043</b>	<b>128,2%</b>	<b>1.001</b>	<b>15,4%</b>

## Securities lending

Pensioenkring GE Nederland participeert niet in securities lending programma's.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt-noteringen	Waarderings-modellen	Overig	Totaal
Aandelen	36.816	268.316	0	0	305.132
Vastrentende waarden	127.316	87.239	52.889	0	267.444
Derivaten	0	11.091	0	0	11.091
Overige beleggingen	0	30.043	0	-6.607	23.436
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>164.132</b>	<b>396.689</b>	<b>52.889</b>	<b>-6.607</b>	<b>607.103</b>

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring GE Nederland gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring GE Nederland kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waardering door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	35.214	221.361	0	0	256.575
Vastrentende waarden	145.095	64.193	17.792	0	227.080
Derivaten	0	6.844	0	0	6.844
Overige beleggingen	0	1.001	0	5.496	6.497
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>180.309</b>	<b>293.399</b>	<b>17.792</b>	<b>5.496</b>	<b>496.996</b>

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	78	356	373	6	813
Aankopen	0	0	0	0	0
Verkopen	1	76	25	1	104
Herwaardering	6	28	25	1	60
Overige mutaties	3	-132	-52	2	-179
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>88</b>	<b>329</b>	<b>371</b>	<b>10</b>	<b>798</b>

## 2. Beleggingen voor risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoed	88	78
Aandelen	329	356
Vastrentende waarden	371	373
Overige beleggingen	10	6
<b>Totaal</b>	<b>798</b>	<b>813</b>

(bedragen x € 1.000)	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	91	407	492	1	991
Aankopen	0	0	0	0	0
Verkopen	0	0	0	0	0
Herwaardering	-15	-59	-115	-1	-190
Overige mutaties	3	8	-4	6	13
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>78</b>	<b>356</b>	<b>373</b>	<b>6</b>	<b>813</b>

Voor de waardering van de Beleggingen voor risico deelnemers van de pensioenkring is gebruik gemaakt van genoteerde marktprijzen.

### Vastgoed

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijn de participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	88	78
<b>Totaal</b>	<b>88</b>	<b>78</b>

### Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	329	356
<b>Totaal</b>	<b>329</b>	<b>356</b>



## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	371	373
<b>Totaal</b>	<b>371</b>	<b>373</b>

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	10	6
<b>Totaal</b>	<b>10</b>	<b>6</b>

## 3. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorziening	2.530	1.899
<b>Totaal</b>	<b>2.530</b>	<b>1.899</b>

Het aandeel herverzekeraar betreft zeven AO-gevallen, waarvoor de contante waarde van de toekomstige uitkeringen van de herverzekeraar aan de pensioenkring bepaald is. Hierbij is er gerekend met een revalidatiekans van 0%, wat betekent dat het uitgangspunt is dat de deelnemer arbeidsongeschikt blijft. Conform RJ 610 paragraaf 224 is het aandeel herverzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. Dit betreft een latente vordering op de herverzekeraar.

Het herverzekeringsdeel van de technische voorzieningen bestaat uit een vordering op elipsLife van 2.530. De vordering op de herverzekeraar betreft pensioenuitkeringen die door de herverzekeraar aan de pensioenkring worden betaald en betalingen voor de pensioenopbouw van arbeidsongeschikten. Op de vordering is geen kredietafslag opgenomen gezien de kredietwaardigheid van elipsLife.

## 4. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen werkgevers	0	17.071
Vorderingen uit herverzekeringen	734	428
Overige vorderingen en overlopende activa	38	11
<b>Totaal</b>	<b>772</b>	<b>17.510</b>

De vorderingen uit herverzekeringen hebben betrekking op een nog te ontvangen claim (360) uit 2022, de eindafrekening 2022 voor de premie herverzekering (68) en drie nog te ontvangen claims (306) uit 2023.

De overige vorderingen en overlopende activa bestaan uit nog te ontvangen interest (17). Daarnaast een vordering (15) in verband met beleggingen voor risico deelnemers die in 2023 is verwerkt in de beleggingstand, maar in januari 2024 daadwerkelijk is ontvangen. Tot slot twee vorderingen op Stap in verband met kosten van het belanghebbendenorgaan (6).

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## 5. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	2.839	2.315
<b>Totaal</b>	<b>2.839</b>	<b>2.315</b>

Pensioenkring GE Nederland heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring GE Nederland en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen.

De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring GE Nederland

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring GE Nederland. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 6. Algemene reserve Pensioenkring GE Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	104.209	116.417
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	48.172	-12.208
Stand per 31 december	<b>152.381</b>	<b>104.209</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	135,9%	129,4%
Reële dekkingsgraad	99,5%	92,9%
Beleidsdekkingsgraad	138,3%	125,6%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring GE Nederland wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring GE Nederland gebruik van het standaard model. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring GE Nederland. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Algemene reserve Pensioenkring GE Nederland	152.381	35,9%	104.209	29,4%
Minimaal vereist eigen vermogen	17.269	4,1%	14.483	4,1%
Vereist eigen vermogen	110.071	26,0%	89.280	25,2%

De vermogenspositie van Pensioenkring GE Nederland wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).

### Herstelplan

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de beleidsdekkingsgraad (125,6%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen per 31 december 2022 (125,2%). Daardoor had Pensioenkring GE Nederland eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (138,3%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (126,0%).

## Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen horende bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (138,3%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,1%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring GE Nederland dus niet aan de orde.

## Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 48.120 over het boekjaar, verlaagt de algemene reserve van Pensioenkring GE Nederland.

## 7. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland	420.659	351.836
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.530	1.899
<b>Totaal</b>	<b>423.189</b>	<b>353.735</b>

## Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	351.836	515.857
Pensioenopbouw	5.370	7.836
Toeslagverlening	42.203	2.165
Rentetoevoeging	12.840	-2.683
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringkosten	-4.141	-3.137
Wijziging marktrente	11.561	-171.722
Wijziging actuariële grondslagen	-10	2.541
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	579	-1.494
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	421	2.473
<b>Stand per 31 december</b>	<b>420.659</b>	<b>351.836</b>

### *Pensioenopbouw*

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

### *Toeslagverlening*

Pensioenkring GE Nederland streeft ernaar de pensioenaanspraken en -rechten van actieve en arbeidsongeschikte deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de CAO. Het betreft een onvoorwaardelijke toeslagverlening die gefinancierd wordt door premiebetaling.

Voor inactieve deelnemers probeert Pensioenkring GE Nederland ieder jaar het pensioen te verhogen met het consumenten prijsindexcijfer alle huishoudens over de periode 30 september van het voorafgaande jaar tot en met 30 september van het jaar waarover de verhoging plaatsvindt, zoals gepubliceerd door het

Centraal Bureau voor de Statistiek. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die gefinancierd wordt door premiebetaling. Het bestuur van Stap neemt ieder jaar een besluit over de toeslagverlening. Per 31 december 2023 is een volledige toeslag verleend van 6,31% (2022: 3,39%) aan de actieve deelnemers van Pensioenkring GE Nederland. Begin 2023 heeft het bestuur besloten om aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2023 een toeslag van 6,61% te verlenen. In het najaar van 2023 is het besluit genomen om per 1 januari 2023 een aanvullende toeslag van 6,61% toe te kennen aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De totale toeslag voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2023 is gelijk aan 13,22%. De opgebouwde pensioenen zijn per 1 januari 2024 voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden met 0,21% verhoogd.

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021).

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

#### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt -13.301 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en 1.740 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,30%	2,48%

#### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

In 2023 heeft de pensioenkring de partnerfrequentie gewijzigd. Het effect op de voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenkring is -10. Het effect hiervan op de dekkingsgraad is nihil.

## Wijziging uit hoofde overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.677	1.205
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-1.098	-2.699
<b>Totaal</b>	<b>579</b>	<b>-1.494</b>

## Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	506	-321
- Arbeidsongeschiktheid	154	-199
- Mutaties	260	281
Overige	-499	2.712
<b>Totaal</b>	<b>421</b>	<b>2.473</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven. Het effect onder arbeidsongeschiktheid ontstaat doordat de werkelijke schade als gevolg van invalidering afwijkt van de in de premiestelling veronderstelde invalidering.

Onder Overige is het effect voor de mutatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven	75.681	516	67.390	505
Pensioengerechtigden	72.812	200	53.226	166
Gewezen	254.790	1.854	213.961	1.907
	403.283	2.570	334.577	2.578
Overig	19.906	0	19.158	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>423.189</b>	<b>2.570</b>	<b>353.735</b>	<b>2.578</b>

'Overig' bestaat uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling (inclusief kostenvoorziening voor vooruitontvangen toeslagpremie), de voorziening voor ingegane ziektegevallen (IBNR) en de toegekende indexatie per 1 januari 2024.

### Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. Meer in het bijzonder betreft het een middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 68 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,875% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag met een franchise van 16.402. Het pensioengevend salaris is gemaximeerd op 128.810 (voor het WIA-excedentpensioen geldt de maximering van het salaris op 128.810 niet). Tevens bestaat het recht op nabestaandenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen en wezenpensioen. Als ambitie geldt een onvoorwaardelijke toeslagverlening van reeds opgebouwde pensioenaanspraken van de actieven. De toeslagen van inactieven zijn voorwaardelijk en afhankelijk van de financiële positie. Als de actuele dekkingsgraad boven het niveau behorend bij het minimaal vereist vermogen ligt wordt er een toeslag verleend aan de inactieven. Jaarlijks beslist het bestuur van Stap de mate waarin de opgebouwde aanspraken van inactieven worden geïndexeerd.

## Toeslagverlening

De indexatie van de aanspraken van actieve en arbeidsongeschikte deelnemers maakt deel uit van de pensioenovereenkomst, en is derhalve onvoorwaardelijk. De toeslagverlening voor actieve deelnemers en arbeidsongeschikten wordt gefinancierd uit de premie.

De indexatie van de aanspraken van gewezen deelnemers en van de pensioenrechten van pensioengerechtigden (waaronder arbeidsongeschiktheidspensioenen) betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die afhankelijk is van de financiële situatie van de pensioenkring. De toeslag wordt gefinancierd door overrendement en uit de premie. De Nederlandsche Bank heeft ten aanzien van de pensioenkring aan Stap een ontheffing verleend voor toepassing van de methodiek van toekomstbestendig indexeren (TBI), zoals vastgelegd in artikel 137 lid 2 van de Pensioenwet. Dat betekent dat de opgebouwde pensioenaanspraken voor gewezen deelnemers en ingegane pensioenrechten van pensioengerechtigden voorwaardelijk (gedeeltelijk) kunnen worden verhoogd bij een feitelijke dekkingsgraad die hoger is dan behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen. Indien er geen toeslag toegekend wordt, dan wordt de premie inclusief opslagen toegevoegd aan het indexatiedepot.

Per 31 december 2023 is een volledige toeslag verleend van 6,31% (2022: 3,39%) aan de actieve deelnemers van Pensioenkring GE Nederland. Begin 2023 heeft het bestuur besloten om aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2023 een toeslag van 6,61% te verlenen. In het najaar van 2023 is het besluit genomen om per 1 januari 2023 een aanvullende toeslag van 6,61% toe te kennen aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De totale toeslag voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2023 is gelijk aan 13,22%. De opgebouwde pensioenen zijn per 1 januari 2024 voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden met 0,21% verhoogd.

## Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Bij de start van de pensioenkring was er geen toeslagachterstand voor actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Het bestuur van Stap geeft in de financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve deelnemers is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

Actieve deelnemers	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
2022	2,00%	2,00%	0,00%	0,00%
2023	3,39%	3,39%	0,00%	0,00%
2024	6,31%	6,31%	0,00%	0,00%

Voor de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
2022	2,70%	2,70%	0,00%	0,00%
2023	13,22%	13,22%	0,00%	0,00%
2024	0,21%	0,21%	0,00%	0,00%

## Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Pensioenkring GE Nederland heeft een herverzekeringscontract overgenomen van PF GE met betrekking tot het risico van arbeidsongeschiktheid met elipsLife, onderdeel van Swiss Re.

### Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	1.899	2.503
Rentetoevoeging	70	-11
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-458	-471
Wijziging marktrente	64	-155
Wijziging actuariële grondslagen	0	-2
Overige wijzigingen	955	35
<b>Totaal per 31 december</b>	<b>2.530</b>	<b>1.899</b>

In 2023 zijn er voor twee overleden deelnemers overlijdenskapitalen uitgekeerd door Aegon, daarnaast is er één nieuwe arbeidsongeschiktheidsclaim ingediend bij elipsLife. De pensioenkring ontvangt in 2023 voor 7 arbeidsongeschikten een jaarlijkse uitkering van 479. Voor deze deelnemers heeft de vordering op elipsLife geleid tot de vorming van een herverzekerd deel van de technische voorziening op de balans. Hierbij is gerekend met een revalidatiekans van 0% conform de grondslagen van de pensioenkring.

### 8. Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	<b>813</b>	<b>991</b>
Onttrekkingen	-104	0
Beleggingsresultaten	89	-178
<b>Totaal per 31 december</b>	<b>798</b>	<b>813</b>

### 9. Overige voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	<b>41.548</b>	<b>40.406</b>
Toevoeging exit bijdrage	0	1.224
Onttrekking voor toevoeging kostenvoorziening	0	-33
Stand na toevoeging exit bijdrage en onttrekking voor toevoeging kostenvoorziening	41.548	41.597
Onttrekking voor toekenning indexatie	-10.169	-49
<b>Totaal per 31 december</b>	<b>31.379</b>	<b>41.548</b>

Onder overige voorzieningen zijn de verschillende exit-bijdragen van vertrekkende ondernemingen opgenomen. Deze bedragen betreffen premies voor toekomstige toeslagverlening voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Voor de ondernemingen waarvan een deel van de deelnemers zijn vertrokken geldt dat over een periode van 30 jaar er elk jaar een vrijval ten behoeve van indexatie plaats vindt vanuit het exit-depot. Voor de ondernemingen die in zijn geheel zijn vertrokken wordt de vrijval vanuit het exit-depot bepaald op basis van de toeslagkoopsom voor inactieven van de vertrokken deelnemers van deze ondernemingen. De vrijgevallen bedragen worden toegevoegd aan een indexatiedepot, indien er geen toeslag wordt verleend. Naast de vrijval van 605, is daarnaast in 2023 een bedrag van 9.564 onttrokken in verband met de indexatie per 1 januari 2023 voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Dit besluit is na 1 januari 2023 genomen en daarom verwerkt in het jaarwerk over 2023.



## 10. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	210	288
<b>Totaal</b>	<b>210</b>	<b>288</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenpositie is opgenomen onder paragraaf risicobeheer.

## 11. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Schulden werkgevers	5.489	18.785
Schulden uit herverzekering	141	0
Belastingen en premie sociale verzekeringen	184	78
Overige schulden en overlopende passiva	481	365
<b>Totaal</b>	<b>6.295</b>	<b>19.228</b>

De schulden werkgevers hebben betrekking op de premieafrekening over 2023.

De schulden uit herverzekering betreffen vooruitontvangen claims, die betrekking hebben op 2024.

De post 'Belastingen en premies sociale verzekeringen' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De overige schulden en overlopende passiva bestaan uit de overlopende kosten uit 2023 (309), de schuld voor het weerstandvermogen (122), de nog met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (36) en crediteuren (14).

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## Risicobeheer

Pensioenkring GE Nederland wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring GE Nederland is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring GE Nederland.

Het risicobeleid wordt verwoord in de ABTN van Pensioenkring GE Nederland. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- verzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

## Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring GE Nederland betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het Pensioenkring GE Nederland niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring GE Nederland zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat Pensioenkring GE Nederland de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring GE Nederland verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
Dekkingsgraad per 1 januari	129,4%	122,4%
Premie	2,4%	-0,2%
Uitkeringen	0,3%	0,2%
Toeslagverlening	-6,8%	0,1%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,1%	60,5%
Beleggingsrendementen (excl. renteaftrekking)	15,9%	-34,7%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-0,1%	0,1%
Kanssystemen	0,3%	0,1%
Kosten	-0,1%	0,0%
Overige (incidentele) mutaties	0,2%	-1,2%
Kruiseffecten	-1,5%	-17,9%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>135,9%</b>	<b>129,4%</b>

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring GE Nederland buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	3,9%	4,2%
S2 Risico zakelijke waarden	19,9%	20,5%
S3 Valutarisico	5,8%	5,7%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	5,4%	3,1%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,7%	3,8%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,0%	0,1%
Diversificatie-effect	-12,7%	-12,2%
<b>Totaal</b>	<b>26,0%</b>	<b>25,2%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	534.058	443.828
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	423.987	354.548
Vereist eigen vermogen	110.071	89.280
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	152.381	104.209
<b>Surplus</b>	<b>42.310</b>	<b>14.929</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaardmodel, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023. De feitelijke dekkingsgraad (135,9%) is per 31 december 2023 hoger dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (126,0%).

## Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring GE Nederland op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Pensioenkring GE Nederland loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisicobedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		13,6		16,6
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		22,2		16,6
(nominale) Pensioenverplichtingen	423.189	21,5	353.735	22,4

Het renteafdekkingspercentage van 73,3% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 8,6 naar 22,2.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Percentage	Waarde	Percentage
Resterende looptijd < 1 jaar	4.916	1,8%	404	0,2%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	41.064	15,4%	16.740	7,4%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	38.122	14,3%	26.686	11,8%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	61.493	23,0%	74.503	32,8%
Resterende looptijd > 20 jaar	121.849	45,6%	108.748	47,9%
<b>Totaal</b>	<b>267.444</b>	<b>100,0%</b>	<b>227.080</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring GE Nederland en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd

deel) in onderstaand overzicht weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	29.983	7,1%	23.020	6,5%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	43.205	10,2%	32.902	9,3%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	123.698	29,2%	96.616	27,3%
Resterende looptijd > 20 jaar	226.303	53,5%	201.197	56,9%
<b>Totaal</b>	<b>423.189</b>	<b>100,0%</b>	<b>353.735</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring GE Nederland heeft dit risico betrekking op de portefeuille zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen de portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de marktwaarde van de beleggingen in vreemde valuta daalt door een waardedaling van andere valuta's ten opzichte van de euro. Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspunt hiervoor is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

Het totaalbedrag dat in 2023 in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 308.769 ofwel 51,1% (2022: 51,7%) en na afdekking 427.618 ofwel 70,4% (2022: 93,9%).

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 2.777 (2022: 6.844).

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	308.769	118.849	427.618
GBP	10.379	-5.172	5.207
JPY	19.367	-9.465	9.902
USD	195.054	-101.435	93.619
Overige	70.757	0	70.757
Totaal niet EUR	295.557	-116.072	179.485
<b>Totaal</b>	<b>604.326</b>	<b>2.777</b>	<b>607.103</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2022 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	253.186	213.397	466.582
GBP	9.002	-9.890	-888
JPY	14.466	-14.463	2
USD	152.024	-160.560	-8.536
Overige	61.476	-21.640	39.836
Totaal niet EUR	236.967	-206.553	30.414
<b>Totaal</b>	<b>490.153</b>	<b>6.844</b>	<b>496.996</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring GE Nederland heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring GE Nederland. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring GE Nederland voor de afdekking van het prijrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	283.899	46,8%	242.203	48,7%
Noord-Amerika	219.734	36,2%	183.066	36,8%
Zuid-amerika	3.526	0,6%	3.212	0,6%
Azië-Pacific	64.097	10,6%	53.797	10,8%
Afrika	1.221	0,2%	1.378	0,3%
Gemixt	99	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	572.576	94,3%	483.655	97,3%
Derivaten	11.091	1,8%	6.844	1,4%
Overige beleggingen	23.436	3,9%	6.497	1,3%
<b>Totaal</b>	<b>607.103</b>	<b>100,0%</b>	<b>496.996</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	12.898	2,1%	12.658	2,5%
Bouw- en grondstoffen	16.362	2,7%	12.345	2,5%
Industrie	42.248	7,0%	32.548	6,5%
Duurzame Consumentengoederen	50.456	8,3%	30.596	6,2%
Consumentengebruiksgoederen	34.236	5,6%	41.252	8,3%
Gezondheidszorg	41.631	6,9%	37.847	7,6%
Hypotheke	51.726	8,5%	17.529	3,5%
Informatietechnologie	63.097	10,4%	56.537	11,4%
Telecommunicatie	22.884	3,8%	34.659	7,0%
Nutsbedrijven	11.848	2,0%	6.602	1,3%
Overheid en overheidsinstellingen	129.688	21,4%	144.634	29,1%
Financiële instellingen	81.424	13,4%	47.217	9,5%
Vastgoed	7.928	1,3%	6.763	1,4%
Liquiditeiten	3.787	0,6%	1.855	0,4%
Overige	2.363	0,4%	613	0,1%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	572.576	94,3%	483.655	97,3%
Derivaten	11.091	1,8%	6.844	1,4%
Overige beleggingen	23.436	3,9%	6.497	1,3%
<b>Totaal</b>	<b>607.103</b>	<b>100,0%</b>	<b>496.996</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring GE Nederland als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring GE Nederland (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring GE Nederland transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring GE Nederland financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring GE Nederland heeft ten aanzien van vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld omtrent het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is een minimum- rating bepaald voor staatsobligatieleningen van de EMU-landen of supranationale instellingen binnen de EMU. Deze minimale kredietrating is AA/Aa2.

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico middels restricties op de minimale krediet rating (BBB-/Baa3) van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LTV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring GE Nederland aan het opgestelde beleid ten aanzien van beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	234.113	87,5%	204.024	89,8%
Noord-Amerika	29.630	11,1%	23.057	10,2%
Zuid-Amerika	205	0,1%	0	0,0%
Azië-Pacific	3.318	1,2%	0	0,0%
Afrika	78	0,0%	0	0,0%
Gemixt	100	0,0%	0	0,0%
<b>Totaal</b>	<b>267.444</b>	<b>100,0%</b>	<b>227.080</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	5.201	1,9%	1.311	0,6%
Bouw- en grondstoffen	150	0,1%	0	0,0%
Industrie	8.255	3,1%	10.309	4,5%
Duurzame consumentengoederen	8.264	3,1%	2.532	1,1%
Consumentengebruiksgoederen	11.832	4,4%	22.317	9,8%
Gezondheidszorg	3.370	1,3%	2.366	1,0%
Hypotheken	51.726	19,3%	17.529	7,7%
Informatietechnologie	6.146	2,3%	2.140	0,9%
Telecommunicatie	5.667	2,1%	16.538	7,3%
Nutsbedrijven	5.658	2,1%	1.286	0,6%
Overheid en overheidsinstellingen	129.688	48,5%	144.634	63,7%
Financiële instellingen	26.642	10,0%	5.394	2,4%
Liquiditeiten	2.555	1,0%	26	0,0%
Overige	2.290	0,9%	699	0,3%
<b>Totaal</b>	<b>267.444</b>	<b>100,0%</b>	<b>227.080</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureaus zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is dan zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	79.638	29,8%	86.649	38,2%
AA	114.448	42,8%	83.100	36,6%
A	44.289	16,6%	22.712	10,0%
BBB	25.009	9,4%	34.357	15,1%
BB	1.190	0,4%	0	0,0%
Geen rating	2.870	1,1%	264	0,1%
<b>Totaal</b>	<b>267.444</b>	<b>100,0%</b>	<b>227.080</b>	<b>100,0%</b>

De beleggingen met 'Geen rating' betreffen met name cash en nog afgewikkelde transacties in vastrentende waarden.



## **Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)**

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

### *Langlevensrisico*

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betekent dat Pensioenkring GE Nederland in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring GE Nederland geen (volledige) voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

### *Arbeidsongeschiktheidsrisico*

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring GE Nederland voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Pensioenkring GE Nederland heeft de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's voortvloeiende uit de aangaande pensioenverplichtingen herverzekerd. Het betreft een excedent-herverzekeringscontract in combinatie met een 'stop loss' herverzekering. Met de excedent-herverzekering wordt het individuele risico boven een bepaalde grens verzekerd (dekking tegen hoge risico's). De 'stop loss' herverzekering dekt de situatie dat er meer 'schadegevallen' zijn gedurende een bepaalde periode ten opzichte van de verwachting.

### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring GE Nederland. De toeslagverlening voor wat betreft gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is voorwaardelijk en voor wat betreft de actieve deelnemers heeft de toeslagverlening een onvoorwaardelijk karakter.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 99,5% (2022: 92,9%). Pensioenkring GE Nederland heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

## Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring GE Nederland op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

## Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring GE Nederland bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring GE Nederland vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
<b>Aandelen</b>				
Microsoft Corp	12.736	2,1%	7.984	1,5%
<b>Vastrentende waarden</b>				
Fransen staatsobligaties	43.330	7,1%	37.560	7,2%
Duitse staatsobligaties	47.527	7,7%	56.337	10,8%
Nederlandse staatsobligaties	19.436	3,2%	24.412	4,7%
Finse staatsobligaties	8.769	1,4%	11.646	2,2%
<b>Totaal</b>	<b>131.798</b>	<b>21,5%</b>	<b>137.939</b>	<b>26,5%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 52.890 en is meer dan 2% van het balanstotaal. De beleggingen zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

## Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring GE Nederland beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de

uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer voor de beleggingen risico pensioenkring is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen. De beleggingen voor risico deelnemer is uitbesteed aan ABN AMRO.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring GE Nederland valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE 3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

### **Actief risico (S10)**

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor Pensioenkring GE Nederland bedraagt de tracking error van de aandelenportefeuille per eind december 0,00% (2022: 0,02%). Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

### **Systeemrisico**

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring GE Nederland niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring GE Nederland niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

### **Derivaten**

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring GE Nederland. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.

- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring GE Nederland de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	1 maart 2024	118.849	2.777	2.878	101
Rentederivaten	4 april 2063	147.100	8.314	8.423	109
<b>Totaal</b>		<b>265.949</b>	<b>11.091</b>	<b>11.301</b>	<b>210</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 14.195 aan zekerheden ontvangen voor de derivatenposities (2022: 6.726) en voor 16 zekerheden gesteld (2022: geen). Dit is niet in de balans verwerkt.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	3 maart 2023	213.396	6.844	7.132	288
<b>Totaal</b>		<b>213.396</b>	<b>6.844</b>	<b>7.132</b>	<b>288</b>

## 17.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen PF GE en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. Het contract heeft een looptijd tot en met 31 augustus 2026 en kent een opzegtermijn van minimaal 6 maanden. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De kosten per jaar waarvoor een langlopende verplichting geldt zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 660, 2022: 653), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 454, 2022: 409) en exploitatiekosten (2023: 139, 2022: 135).

Zolang Pensioenkring GE Nederland is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring GE Nederland continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

Met ingang van 1 januari 2023 is de risicoherverzekering voor overlijden ondergebracht bij Aegon. Tot 31 december 2022 liep de risicoherverzekering voor overlijden bij Elipslife. Het contract bij Aegon is 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de resterende periode van de looptijd bedraagt 1.186.

Met ingang van 1 januari 2023 is de risicoherverzekering voor arbeidsongeschiktheid ondergebracht bij SCOR/De Goudse. Tot 31 december 2022 liep de risicoherverzekering voor arbeidsongeschiktheid bij Elipslife. Het contract bij SCOR/Goudse is 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de resterende periode van de looptijd bedraagt 628.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring GE Nederland heeft ultimo 2023 geen investeringsverplichtingen (2022: geen).

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring GE Nederland.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring GE Nederland.

## 17.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 12. Premiebijdragen voor risico Pensioenkring GE Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenpremie huidig jaar	35.237	12.827
Exitbijdragen	0	1.224
<b>Totaal</b>	<b>35.237</b>	<b>14.051</b>

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst aan de werkgever in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgever ingehouden op het salaris van de werknemers. Aangezien er geen directe relatie is tussen het werkgevers- en het werknemersdeel, kunnen deze niet afzonderlijk worden weergegeven. Deze bedraagt in 2023 16.452 en daarnaast is hier de vooruitontvangen premie (18.785) verantwoord in verband met de indexatie per 1 januari 2023.

De kostendekkende premie is de benodigde premie voor voorwaardelijke toezeggingen gebaseerd op ambitie en inschattingen. Pensioenkring GE Nederland maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen. Pensioenkring GE Nederland voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kostendekkende premie	29.864	14.796
Feitelijke premie	35.172	12.807
Gedempte premie	34.908	12.560

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	9.467	10.251
Solvabiliteitsopslag	2.386	2.829
Opslag voor uitvoeringskosten	1.860	1.716
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	16.151	0
<b>Totaal</b>	<b>29.864</b>	<b>14.796</b>

De actuarieel benodigde koopsom voor de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenopbouw wordt in de kostendekkende premie voor het grootste deel bepaald op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2022, alleen voor de toeslag koopsom aan de actieven per 1 januari 2024 wordt de rentetermijnstructuur per 31 december 2023 gehanteerd. De gedempte kostendekkende premie wordt op basis van een vaste disconteringsvoet van 1,70% vastgesteld. De solvabiliteitsopslag wordt bepaald als percentage van de actuarieel benodigde koopsom voor de onvoorwaardelijke en voorwaardelijke onderdelen van de pensioenopbouw.

De actuarieel benodigde koopsom voor de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenopbouw was in 2022 nihil omdat het besluit inzake toeslagverlening voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden genomen is na 31 december 2022. De financiële afhandeling van deze toeslag is in 2023 meegenomen.

In 2023 is er wel sprake van een premie voorwaardelijke onderdelen, in verband met de toeslagverlening aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

De samenstelling van de feitelijk premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	10.983	8.498
Solvabiliteitsopslag	2.789	2.346
Opslag voor uitvoeringskosten	1.860	1.716
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	19.276	0
Extra bijdrage werkgever	264	247
<b>Totaal</b>	<b>35.172</b>	<b>12.807</b>

De solvabiliteitsopslag betreft het vereist eigen vermogen per 31 december 2022 van 25,2% zoals vastgesteld is in het jaarverslag van 2022.

De opslag voor uitvoeringskosten betreft zowel de pensioenuitvoeringskosten als de vermogensbeheerkosten.

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	10.983	8.498
Solvabiliteitsopslag	2.789	2.346
Opslag voor uitvoeringskosten	1.860	1.716
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	19.276	0
<b>Totaal</b>	<b>34.908</b>	<b>12.560</b>

De premie voor 2023 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK. De feitelijke premie is minimaal gelijk aan de gedempte premie. Pensioenkring GE Nederland voldoet hiermee aan de wettelijke eisen.

### 13. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring GE Nederland

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Aandelen	1.560	47.231	-126	48.665
Vastrentende waarden	1.105	15.076	-158	16.023
Derivaten	-540	9.794	-25	9.229
Overige beleggingen	254	347	0	601
Kosten vermogensbeheer	-	-	-477	-477
<b>Totaal</b>	<b>2.379</b>	<b>72.448</b>	<b>-786</b>	<b>74.041</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-155
				<b>73.886</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbeveling Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 aan Stap is betaald, bedraagt 155 en is onttrokken aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten (2022: 317 ontvangen van Stap en toegevoegd aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten).

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Aandelen	788	-47.575	-130	-46.917
Vastrentende waarden	2.691	-122.038	-180	-119.527
Derivaten	0	-18.006	0	-18.006
Overige beleggingen	5	877	0	882
Kosten vermogensbeheer	-	-	-462	-462
<b>Totaal</b>	<b>3.484</b>	<b>-186.742</b>	<b>-772</b>	<b>-184.030</b>
Mutatie weerstandsvermogen				317
				<b>-183.713</b>

#### 14. Beleggingsresultaten voor risico deelnemer

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2023</b>				
Vastgoed	5	6	0	11
Aandelen	21	29	-1	49
Vastrentende waarden	3	26	-1	28
Overige beleggingen	0	1	0	1
<b>Totaal</b>	<b>29</b>	<b>61</b>	<b>-1</b>	<b>89</b>

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten.

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Vastgoed	3	-15	-1	-13
Aandelen	9	-59	-1	-51
Vastrentende waarden	1	-115	0	-114
Overige beleggingen	0	-1	0	-1
<b>Totaal</b>	<b>13</b>	<b>-190</b>	<b>-1</b>	<b>-178</b>

#### 15. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringstechnische voorzieningen	631	-604
<b>Totaal</b>	<b>631</b>	<b>-604</b>



## 16. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Interest baten overig	67	0
Interest baten waardeoverdrachten	5	0
<b>Totaal</b>	<b>72</b>	<b>0</b>

## 17. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	3.861	3.081
Partnerpensioen	447	367
Wezenpensioen	63	75
WAO-aanvulling	197	187
Afkopen	1	0
Overige uitkeringen	18	0
<b>Totaal</b>	<b>4.587</b>	<b>3.710</b>

Vanaf 2023 is de AOW-compensatie onderdeel van het ouderdomspensioen. Voor de vergelijkbaarheid is de AOW-compensatie ook in 2022 toegevoegd aan het ouderdomspensioen. De overige uitkeringen bevatten overlijdensuitkeringen in verband met invaliditeit/arbeidsongeschiktheid.

## 18. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	466	467
Exploitatiekosten	341	306
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	18	48
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-106	-90
<b>Totaal</b>	<b>719</b>	<b>731</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring GE Nederland (454), uit kosten voor meerwerkactiviteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (12).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (341). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerende actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

### *Aantal personeelsleden*

Bij Pensioenkring GE Nederland zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 19. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring GE Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	5.370	7.836
Toeslagverlening	42.203	2.165
Rentetoevoeging	12.840	-2.683
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-4.141	-3.137
Wijziging marktrente	11.561	-171.722
Wijziging actuariële grondslagen	-10	2.541
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	579	-1.494
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	421	2.473
<b>Totaal</b>	<b>68.823</b>	<b>-164.021</b>

## 20. Mutatie herverzekeringsdeel technisch voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	631	-604
<b>Totaal</b>	<b>631</b>	<b>-604</b>

## 21. Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	-15	-178
<b>Totaal</b>	<b>-15</b>	<b>-178</b>

## 22. Mutatie overige voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie overige voorzieningen	-10.169	1.142
<b>Totaal</b>	<b>-10.169</b>	<b>1.142</b>

In 2023 hebben er twee onttrekkingen plaatsgevonden. De eerste onttrekking van 605 heeft betrekking op de toegekende toeslag per 1 januari 2024 vanuit de overige voorzieningen. Daarnaast is in 2023 een bedrag van 9.564 onttrokken in verband met de indexatie per 1 januari 2023 voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Dit besluit is na 1 januari 2023 genomen en daarom verwerkt in het jaarwerk over 2023.

## 23. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Premie herverzekeringen	517	450
Uitkeringen uit herverzekeringen	-2.988	-716
<b>Totaal</b>	<b>-2.471</b>	<b>-266</b>

Pensioenkring GE Nederland heeft een drietal verzekeringscontracten met elipsLife (onderdeel van Swiss Re):

- Excedent-overlijden: Herverzekering van de risico's voortvloeiende uit de verzekering van nabestaandenpensioen in de vorm van overlijdenskapitalen boven een eigen behoud van 300. Winstdeling vindt plaats aan het einde van het contract.

- Excedent-arbeidsongeschiktheid: Proportionele herverzekering op rentebasis van de risico's voortvloeiende uit de verzekering van het WIA-excedentpensioen en de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid boven een eigen behoud van 15 rente. Winstdeling vindt plaats aan het einde van het contract. Indien het contract afloopt dan is de huidige populatie niet meer verzekerd. Bestaande uitkeringen lopen gewoon door.
- Stoploss: De stoploss verzekering heeft betrekking op de risico's uit hoofde van nabestaandenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen en vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid voor zover die vallen binnen het eigen behoud van de pensioenkring. De herverzekeraar stelt de pensioenkring schadeloos indien en voor zover de totale jaarlijkse schade de prioriteit overschrijdt. De prioriteit is 250% van de risicopremie eigen rekening, met een minimum van 798.

In 2023 zijn er voor twee overleden deelnemers overlijdenskapitalen uitgekeerd door Aegon, daarnaast is er één nieuwe arbeidsongeschiktheidsschadeclaim ingediend bij elipsLife. Voor zeven arbeidsongeschikten ontvangt Pensioenkring GE Nederland een jaarlijkse uitkering van 479, voor zover deze deelnemers arbeidsongeschikt blijven.

## 24. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-1.384	-1.024
Inkomende waardeoverdrachten klein pensioen	-159	-118
Inkomende collectieve waardeoverdrachten	0	-284
Uitgaande waardeoverdrachten	1.005	2.669
Uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen	140	0
Onttrekkingen voor risico deelnemer	34	0
<b>Totaal</b>	<b>-364</b>	<b>1.243</b>

## 25. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest overig	0	7
Betaalde interest waardeoverdrachten	2	0
<b>Totaal</b>	<b>2</b>	<b>7</b>

## 17.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring GE Nederland.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap



Pensioenkring

## 18. Financiële opstelling Pensioenkring TotalEnergies Nederland

## 18.1 Balans per 31 december 2023

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland</b>	<b>1</b>		
Vastgoedbeleggingen		38.153	41.457
Aandelen		157.563	142.664
Vastrentende waarden		245.727	221.477
Derivaten		5.001	4.942
Overige beleggingen		109.209	107.494
		555.653	518.034
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>2</b>	49	54
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>3</b>	2.335	1.835
<b>Overige activa</b>	<b>4</b>	747	107
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>558.784</b>	<b>520.030</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Pensioenkring TotalEnergies Nederland</b>	<b>5</b>	70.313	52.654
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	<b>6</b>	425.653	402.036
<b>Derivaten</b>	<b>7</b>	61.004	63.727
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>8</b>	1.814	1.613
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>558.784</b>	<b>520.030</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 18.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
Premiebijdragen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	9	13.446	12.001
Beleggingsresultaten risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	10	43.278	-161.513
Baten uit herverzekering	11	-5	54
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>56.719</b>	<b>-149.458</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitkeringen	12	14.544	13.198
Pensioenuitvoeringskosten	13	736	679
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland</b>	<b>14</b>		
Pensioenopbouw		10.618	15.772
Toeslagverlening		974	27.936
Rentetoevoeging		13.028	-2.559
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-14.841	-13.482
Wijziging marktrente		13.953	-147.532
Wijziging actuariële grondslagen		405	3.682
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-152	520.504
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-363	-2.339
		23.622	401.982
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>15</b>	<b>-5</b>	<b>54</b>
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>16</b>	<b>-41</b>	<b>51</b>
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>17</b>	<b>202</b>	<b>-618.083</b>
<b>Overige lasten</b>	<b>18</b>	<b>2</b>	<b>7</b>
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>39.060</b>	<b>-202.112</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>17.659</b>	<b>52.654</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Pensioenkring TotalEnergies Nederland		17.659	52.654
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>17.659</b>	<b>52.654</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 18.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen premiebijdragen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	13.105	11.252
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	196	618.289
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	796	12
Ontvangen inzake weerstandsvermogen	32	0
	14.129	629.553
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-14.472	-12.926
Betaald in verband met overdracht van rechten	-398	-206
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-724	-596
Afdracht inzake weerstandsvermogen	0	-917
Overige uitgaven	-910	-71
	-16.504	-14.716
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>-2.375</b>	<b>614.837</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	-218	5.784
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	325.040	684.093
	324.822	689.877
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	-332.240	-1.234.009
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.222	-754
	-333.462	-1.234.763
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>-8.640</b>	<b>-544.886</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-11.015</b>	<b>69.951</b>
Koers-/omrekenverschillen	-27	802
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-11.042</b>	<b>70.753</b>
Liquide middelen per 1 januari	70.753	0
Liquide middelen per 31 december	59.711	70.753
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-11.042</b>	<b>70.753</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)	747	107
Binnen de beleggingsportefuille	58.964	70.646
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>59.711</b>	<b>70.753</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral	54.700	64.697
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	4.264	5.949
<b>Totaal (1)</b>	<b>58.964</b>	<b>70.646</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.



## 18.4 Toelichting financiële opstelling Pensioenkring TotalEnergies Nederland

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring TotalEnergies Nederland, is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring TotalEnergies Nederland is op 1 januari 2022 opgericht en is ontstaan na een collectieve waardeoverdracht vanuit Stichting TOTAL Pensioenfonds Nederland.

Het doel van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden voor ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt Pensioenkring TotalEnergies Nederland uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor Stap (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier op voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Pensioenkring TotalEnergies Nederland geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten ondernemingen.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, met uitzondering van de toegepaste stelsel- en schattingswijzigingen zoals opgenomen in de desbetreffende paragrafen.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring TotalEnergies Nederland zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31-12-2023	Gemiddeld 2023	31-12-2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 heeft de pensioenkring een aanpassing van het leeftijdsverschil tussen de deelnemer en de (fictieve) partner bij de waardering van het latent partnerpensioen doorgevoerd. Het effect op de voorziening pensioenverplichtingen is -122. Het effect hiervan op de dekkingsgraad is nihil.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring TotalEnergies Nederland wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of volledig toeslag op basis van Toekomstig Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

### *Vastgoedbeleggingen*

Niet beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende taxatiewaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebeoordeling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsfondsen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen van tegoeden in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

### **Algemene reserve Pensioenkring TotalEnergies Nederland**

De algemene reserve van Pensioenkring TotalEnergies Nederland wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring TotalEnergies Nederland en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

### **Technische voorzieningen**

#### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring TotalEnergies Nederland wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen voor de voorziening verzekeringsverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 1 januari toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.

- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de Pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2023 bepaald met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022) (2022: idem).
- De leeftijd per de berekeningsdatum wordt vastgesteld in dagen nauwkeurig.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 2 jaar en 7 maanden. Het leeftijdsverschil tussen vrouw en man wordt gesteld op 1 jaar en 8 maanden.
- De reservering voor partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van partnerfrequenties. Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Voor het latent wezenpensioen wordt 5,0% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten (uitvoeringskosten) is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar zoals die door DNB is gepubliceerd gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Premiebijdragen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland**

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de pensioenpremie;
- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

### **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

### **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Stap berekent kosten door aan Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: vaste bedragen die op maandbasis in rekening worden gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de Pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

### **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland**

#### *Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

### *Toeslagverlening*

Het toeslagbeleid van Pensioenkring TotalEnergies is voorwaardelijk. De toeslag op de aanspraken op ouderdomspensioen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens. Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de maand september voorafgaande aan de verlening en de maand september van het daaraan voorafgaande jaar. Een negatieve inflatie (deflatie) zal niet leiden tot een neerwaartse aanpassing. Het toeslagpercentage zal alsdan gesteld worden op 0. Het streven is een realistisch toeslagbeleid op basis van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens. Het beleid is erop gericht om op de lange termijn circa 100% van de stijging van de prijsindex door middel van toeslagen te compenseren.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022 : de éénjaarsrente van de DNB curve van 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de Pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van Pensioenkring TotalEnergies Nederland wijken af van de wettelijke tarieven.

### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden en pensioneren.

### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.



**Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

**Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

**Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa, de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 18.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoedbeleggingen	38.153	41.457
Aandelen	157.563	142.664
Vastrentende waarden	245.727	221.477
Derivaten	5.001	4.942
Overige beleggingen	109.209	107.494
<b>Totaal</b>	<b>555.653</b>	<b>518.034</b>

(bedragen x € 1.000)	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	41.457	142.664	221.477	-58.785	107.494	454.307
Aankopen	0	155.780	120.210	0	56.250	332.240
Verkopen	-44	-166.680	-109.662	-4.385	-44.269	-325.040
Herwaardering	-3.260	25.799	13.702	7.167	1.430	44.838
Overige mutaties	0	0	0	0	-11.696	-11.696
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>38.153</b>	<b>157.563</b>	<b>245.727</b>	<b>-56.003</b>	<b>109.209</b>	<b>494.649</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						61.004
<b>Totaal</b>						<b>555.653</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Voor de Pensioenkring betekende dit dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De Pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop.

De overige mutaties bij overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden voor de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	0	0	0	0	0	0
Aankopen	65.425	748.501	382.261	1.418	36.405	1.234.010
Verkopen	-25.805	-573.706	-104.403	20.598	-777	-684.093
Herwaardering	1.837	-32.131	-56.381	-80.801	1.982	-165.494
Overige mutaties	0	0	0	0	69.884	69.884
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>41.457</b>	<b>142.664</b>	<b>221.477</b>	<b>-58.785</b>	<b>107.494</b>	<b>454.307</b>
Schuldpositie derivaten (credit)						63.727
<b>Totaal</b>						<b>518.034</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de vergelijkende cijfers: afname in de aankopen van 69.910 en toename van de overige mutaties van 69.910. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

## Vastgoedbeleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijn de participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	38.153	41.457
<b>Totaal</b>	<b>38.153</b>	<b>41.457</b>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie.

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Blue Sky Group Real Estate Europe Core Priv.	10.919	28,6%	11.896	28,7%
Blue Sky Group Real Estate USA Private Active	10.814	28,4%	11.562	27,9%
Blue Sky Group Real Estate Netherlands Core	8.655	22,7%	9.600	23,2%
Blue Sky Group RE Asia Pacific Core Private	7.747	20,3%	8.314	20,1%
<b>Totaal</b>	<b>38.135</b>	<b>100,0%</b>	<b>41.372</b>	<b>99,8%</b>

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	157.563	142.664
<b>Totaal</b>	<b>157.563</b>	<b>142.664</b>

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

De pensioenkring belegt niet in de werkgever.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligaties	82.350	88.811
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	90.789	86.408
Hypotheekfondsen	72.588	46.258
<b>Totaal</b>	<b>245.727</b>	<b>221.477</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreffen beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	41.130	16,7%	41.116	18,6%
Nederlandse staatsobligaties	21.925	8,9%	22.297	10,1%
<b>Totaal</b>	<b>63.055</b>	<b>25,7%</b>	<b>63.413</b>	<b>28,6%</b>

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	4.231	4.858
Rentederivaten	-60.234	-63.643
<b>Totaal</b>	<b>-56.003</b>	<b>-58.785</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als de negatieve derivatenposities meegenomen. Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Money Market fund	24.395	11.027
Cash collateral	54.700	64.697
Private equity	25.850	25.781
Vorderingen inzake beleggingen	0	41
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	4.264	5.948
<b>Totaal</b>	<b>109.209</b>	<b>107.494</b>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de overige beleggingen:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Blue Sky Group Private Equity US II	13.500	12,4%	13.450	12,5%
Morgan Stanley Liquidity Funds - Euro Liquidity Fund	9.168	8,4%	0	0,0%
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC - The Euro Fund	7.811	7,1%	0	0,0%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	7.416	6,8%	11.027	10,3%
Asia Alternatives CP V	5.998	5,5%	5.807	5,4%
<b>Totaal</b>	<b>43.893</b>	<b>40,2%</b>	<b>30.284</b>	<b>28,2%</b>

## Securities lending

Pensioenkring TotalEnergies Nederland participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring TotalEnergies Nederland kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Vastgoedbeleggingen	0	0	38.153	0	38.153
Aandelen	0	157.563	0	0	157.563
Vastrentende waarden	82.350	90.789	72.588	0	245.727
Derivaten	0	-56.003	0	0	-56.003
Overige beleggingen	0	24.395	25.850	58.964	109.209
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>82.350</b>	<b>216.744</b>	<b>136.591</b>	<b>58.964</b>	<b>494.649</b>

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Vastgoedbeleggingen	0	0	41.457	0	41.457
Aandelen	0	142.664	0	0	142.664
Vastrentende waarden	88.811	86.408	46.258	0	221.477
Derivaten	0	-58.785	0	0	-58.785
Overige beleggingen	0	11.027	25.781	70.686	107.494
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>88.811</b>	<b>181.314</b>	<b>113.496</b>	<b>70.686</b>	<b>454.307</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities.

## 2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	49	54
<b>Totaal</b>	<b>49</b>	<b>54</b>

Vanuit een eerdere herverzekeringsovereenkomst worden vanuit Zwitserleven voor drie deelnemers uitkeringen ontvangen. De herverzekerde voorzieningen uit hoofde van deze overeenkomst bedroeg 49 per 31 december 2023.

De kredietwaardigheid van de herverzekerder is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

## 3. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vooruit gefactureerde premie	934	971
Nog te ontvangen premie	1.248	782
Overige vorderingen en overlopende activa	153	82
<b>Totaal</b>	<b>2.335</b>	<b>1.835</b>

Als vooruit gefactureerde premie is de voorschotpremie voor januari 2024 opgenomen, die in december 2023 is gefactureerd.

De nog te ontvangen premie betreft de premieafrekening 2023.

De overige vorderingen bestaan uit de voorlopige afrekening 2023 voor de herverzekerder van SCOR (145), de voorlopige afrekening voor de administratiekostenvergoeding 2023 (7) en een vordering op Stap (1).

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

#### 4. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	747	107
<b>Totaal</b>	<b>747</b>	<b>107</b>

Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring TotalEnergies Nederland en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen.

De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 5. Algemene reserve Pensioenkring TotalEnergies Nederland

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	52.654	0
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	17.659	52.654
Stand per 31 december	<b>70.313</b>	<b>52.654</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	116,5%	113,1%
Reële dekkingsgraad	86,8%	91,2%
Beleidsdekkingsgraad	116,2%	119,3%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring TotalEnergies Nederland wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring TotalEnergies Nederland gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring TotalEnergies Nederland. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Stichtingskapitaal en reserves	70.313	16,5%	52.654	13,1%
Minimaal vereist eigen vermogen	17.596	4,1%	16.603	4,1%
Vereist eigen vermogen	82.708	19,4%	78.513	19,5%

De vermogenspositie van de pensioenkring wordt gekarakteriseerd als een situatie met een ontoereikende solvabiliteit (2022: reserve overschot).

### Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad voor Pensioenkring TotalEnergies lag per 31 december 2022 (119,3%) lager dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (119,5%). Na overleg met DNB op 19 april 2023 is bevestigd dat in 2023 geen herstelplan ingediend hoefde te worden.



De situatie is eind 2023 gewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (116,2%) wederom lager ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (119,4%). De pensioenkring heeft op 28 maart 2024 een herstelplan ingediend bij DNB. In dit herstelplan is voor de netto rendementen van de zakelijke waarden uitgegaan van de door de toezichthouder voorgeschreven maximum rendementen en voor de staatsobligaties van het rendement uit de ontwikkeling van de (forward) rentes volgens de RTS per 31 december 2023. Uit het ingediende herstelplan blijkt dat de pensioenkring ultimo 2026 een beleidsdekkingsgraad heeft die boven de vereiste dekkingsgraad ligt en dan uit herstel zal zijn. Er zijn daarom geen aanvullende maatregelen nodig. Op 21 mei 2021 heeft DNB ingestemd met het in 2024 ingediende herstelplan.

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (116,2%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,1%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland dus niet aan de orde.

### Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positief saldo van de staat van baten en lasten, van 17.659 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

## 6. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland	425.604	401.982
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	49	54
<b>Totaal</b>	<b>425.653</b>	<b>402.036</b>

### Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
<b>Stand per 1 januari</b>	401.982	0
Pensioenopbouw	10.618	15.772
Toeslagverlening	974	27.936
Rentetoevoeging	13.028	-2.559
Ottrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-14.841	-13.482
Wijziging marktrente	13.953	-147.532
Wijziging actuariële grondslagen	405	3.682
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-152	520.504
Overige mutaties voorziening pensioenverplichting	-363	-2.339
<b>Stand per 31 december</b>	<b>425.604</b>	<b>401.982</b>

#### Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

### *Toeslagverlening*

Het toeslagbeleid van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en-rechten van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens. Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

Per 1 januari 2024 is een toeslag van 0,21% verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt -15.065 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en 1.112 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,33%	2,61%

### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De grondslagen zijn in het boekjaar op één punt gewijzigd. De wijziging in 2023 betreft de aanpassing van het leeftijdsverschil tussen de deelnemer en de (fictieve) partner bij de waardering van het latent partnerpensioen. Het leeftijdsverschil was in dagen nauwkeurig vastgesteld, dat wordt per einde 2023 in maanden nauwkeurig vastgesteld. Deze aanpassing heeft een verlagend effect op de voorziening pensioenverplichtingen van -122.

Naast bovenstaande wijziging van de technische voorziening als gevolg van gewijzigde grondslagen, kan deze ook door andere redenen een incidentele wijziging ondergaan. In het boekjaar betrof dit een aanpassing van het reglement (-283).

#### Wijziging uit hoofde overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Collectieve waardeoverdracht Stichting TOTAL Pensioenfonds Nederland	0	520.401
Toevoeging aan de technische voorzieningen	341	378
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-493	-275
<b>Totaal</b>	<b>-152</b>	<b>520.504</b>

#### Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	-835	-231
- Arbeidsongeschiktheid	260	-51
- Mutaties	52	-93
- Overige	160	-1.964
<b>Totaal</b>	<b>-363</b>	<b>-2.339</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Het effect onder arbeidsongeschiktheid ontstaat doordat de werkelijke schade als gevolg van invalidering afwijkt van de in de premiestelling veronderstelde invalidering.

Onder overige is het effect van de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven	186.526	807	176.901	776
Pensioengerechtigden	188.393	517	176.550	509
Gewezen	38.117	473	36.104	452
	413.036	1.797	389.555	1.737
Overig	12.617	0	12.481	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>425.653</b>	<b>1.797</b>	<b>402.036</b>	<b>1.737</b>

'Overig' bestaat voornamelijk uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

## Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. Meer specifiek betreft deze pensioenregeling een CDC-regeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de leeftijd van 21 jaar bereikt. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,738% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag met een franchise van 16.322. Het pensioengevend salaris is gemaximeerd op 128.810 (in hele euro's). Tevens bestaat het recht op nabestaandenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen en wezenpensioen. Als ambitie geldt een voorwaardelijke toeslagverlening van reeds opgebouwde pensioenaanspraken. Jaarlijks beslist het bestuur van Stap de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd.

## Toeslagverlening

Het toeslagbeleid van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is voorwaardelijk. De toeslag op de pensioenaanspraken en rechten van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de wijziging van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens. Dit wordt bepaald aan de hand van de wijziging van de index over de periode oktober tot oktober van het jaar voorafgaande aan de toeslagverlening. Hiermee wordt bedoeld de stand van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens per 30 september van het voorafgaande jaar en de stand van dezelfde consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens per 30 september in het jaar van toekenning van de voorwaardelijke toeslag.

Per 1 januari 2024 is een toeslag van 0,21% verleend aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

## Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van Pensioenkring TotalEnergies geeft in haar financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve deelnemers is deze specificatie in de volgende tabellen opgenomen.

Actieve deelnemers	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
31 december 2022	13,11%	7,76%	5,35%	6,79%
31 december 2023	0,21%	0,21%	0,00%	6,79%

Voor gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabellen opgenomen.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
31 december 2022	13,11%	7,76%	5,35%	6,79%
31 december 2023	0,21%	0,21%	0,00%	6,79%

Bij het voormalige Total Pensioenfonds zijn in de periode van 1 januari 2008 tot en met 1 januari 2012 achterstanden in het toekennen van toeslagen en de geambieerde pensioenopbouw ontstaan. Daarnaast zijn in deze periode de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten en de pensioenopbouw gekort. Wanneer de BDG boven de TBI-grens uitkomt, mag 20% van het vermogen boven deze grens gebruikt worden voor het ongedaan maken van kortingen en/of het inhalen van gemiste toeslagen. Het inhalen van een eventuele indexatieachterstand en herstel van kortingen uit de periode van 1 januari 2008 tot en met 1 januari 2012 zal als volgt worden toegepast:

- volledige toeslagverlening;
- inhaal van indexatieachterstand;
- herstel van kortingen op opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten;
- herstel van korting op pensioenopbouw;
- herstel geambieerde pensioenopbouw.

### Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De herverzekering van het overlijdensrisico is ondergebracht bij Aegon. Het betreft de uitkering van het partner- en wezenpensioen op kapitaalbasis. Het contract is per 1 januari 2023 ingegaan. De herverzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico is per 1 januari 2023 ondergebracht bij SCOR op kapitaalbasis.

Daarnaast worden vanuit een eerdere herverzekeringsovereenkomst voor drie deelnemers uitkeringen ontvangen. De herverzekerde voorziening uit hoofde van deze overeenkomst bedroeg 49 per 31 december 2023.

### Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
<b>Stand per 1 januari</b>	54	0
Rentetoevoeging	2	0
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-8	-4
Wijziging marktrente	1	-7
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	0	71
Overige mutaties voorziening pensioenverplichting	0	-6
<b>Totaal per 31 december</b>	<b>49</b>	<b>54</b>

### 7. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	61.004	63.727
<b>Totaal</b>	<b>61.004</b>	<b>63.727</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf risicobeheer.

### 8. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premie sociale verzekeringen	343	311
Overige schulden en overlopende passiva	1.471	1.302
<b>Totaal</b>	<b>1.814</b>	<b>1.613</b>

De post 'Belastingen en premies sociale verzekeringen' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De overige schulden en overlopende posten bestaan uit de vooruit ontvangen premie (1.092), overlopende kosten uit 2023 (214), de nog met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (33), de schuld voor het weerstandsvermogen (82), nog te betalen facturen (48) en verrekeningen op pensioenuitkeringen (2).

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## Risicobeheer

Pensioenkring TotalEnergies Nederland wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- verzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-Studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

### **Solvabiliteitsrisico's**

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring TotalEnergies Nederland zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
Dekkingsgraad per 1 januari *	<b>113,1%</b>	<b>100,0%</b>
Premie	0,0%	-0,8%
Uitkeringen	0,5%	0,0%
Toeslagverlening	-0,3%	-5,1%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-3,8%	39,7%
Beleggingsrendementen (excl. renteafdekking)	6,9%	-30,7%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	0,0%	9,4%
Kanssystemen	0,3%	0,1%
Overige (incidentele) mutaties	-0,2%	-0,3%
Kruiseffecten	0,0%	0,8%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>116,5%</b>	<b>113,1%</b>

\* Omdat de Pensioenkring per 1 januari 2022 van start is gegaan, is in dit verloop de feitelijke dekkingsgraad ultimo vorig jaar op 100% gesteld. De feitelijke dekkingsgraad van Stichting TOTAL Pensioenfonds Nederland op het moment voorafgaand aan de overgang naar Stap zit verwerkt in het resultaat op waardeoverdrachten.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring TotalEnergies Nederland buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	1,5%	1,5%
S2 Risico zakelijke waarden	14,7%	14,6%
S3 Valutarisico	4,5%	4,5%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	5,1%	5,4%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,6%	3,7%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,6%	0,6%
Diversificatie-effect	-10,6%	-10,8%
<b>Totaal</b>	<b>19,4%</b>	<b>19,5%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	508.361	480.549
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	425.653	402.036
Vereist eigen vermogen	82.708	78.513
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	70.313	52.654
<b>Tekort</b>	<b>-12.395</b>	<b>-25.859</b>



De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het tekort wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023. De beleidsdekkingsgraad (116,2%) is per 31 december 2023 lager dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (119,4%).

### Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring TotalEnergies Nederland op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogeheten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomsten (juridisch risico).

Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Pensioenkring TotalEnergies Nederland loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		7,1		7,1
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		20,1		20,2
(nominale) Pensioenverplichtingen	425.653	16,6	402.036	16,8

Het percentage afdekking van het renterisico van 70,9% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 13, naar 20,1.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	7.008	2,9%	5.971	2,7%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	34.747	14,1%	28.547	12,9%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	39.634	16,1%	36.162	16,3%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	99.573	40,5%	92.554	41,8%
Resterende looptijd > 20 jaar	64.765	26,4%	58.243	26,3%
<b>Totaal</b>	<b>245.727</b>	<b>100,0%</b>	<b>221.477</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn resterende de looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven.

De resterende looptijd van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) kan als volgt worden weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	74.456	17,5%	70.601	17,6%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	75.721	17,8%	69.708	17,3%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	127.801	30,0%	118.040	29,4%
Resterende looptijd > 20 jaar	147.675	34,7%	143.687	35,7%
<b>Totaal</b>	<b>425.653</b>	<b>100,0%</b>	<b>402.036</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen en voor een beperkt deel uit onroerend goed. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspositie is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen en binnen de High Yield beleggingen de Canadese dollar.

Het totaalbedrag dat ultimo jaar in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 226.438 ofwel 46,2% en na afdekking 380.699 ofwel 77,0%.

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 4.231.

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	226.438	154.261	380.699
GBP	6.065	-4.381	1.684
JPY	7.959	-4.622	3.337
USD	210.472	-140.760	69.712
Overige	39.483	-267	39.216
Totaal niet EUR	263.979	-150.030	113.949
<b>Totaal</b>	<b>490.417</b>	<b>4.231</b>	<b>494.648</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2022 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	202.727	147.672	350.399
GBP	5.751	-4.380	1.371
JPY	7.562	-4.582	2.980
USD	193.505	-133.616	59.889
Overige	39.904	-236	39.668
Totaal niet EUR	246.722	-142.814	103.908
<b>Totaal</b>	<b>449.449</b>	<b>4.858</b>	<b>454.307</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring TotalEnergies Nederland. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring TotalEnergies Nederland voor de afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	206.562	41,8%	179.334	39,5%
Noord-Amerika	130.920	26,5%	116.193	25,6%
Zuid-Amerika	25.743	5,2%	22.154	4,9%
Azië-Pacific	43.142	8,7%	48.092	10,6%
Afrika	5.579	1,1%	7.968	1,8%
Gemixt	29.497	6,0%	31.857	7,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	441.443	89,2%	405.598	89,3%
Derivaten	-56.003	-11,3%	-58.785	-12,9%
Overige beleggingen	109.209	22,1%	107.494	23,7%
<b>Totaal</b>	<b>494.649</b>	<b>100,0%</b>	<b>454.307</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	8.245	1,7%	12.169	2,7%
Bouw- en grondstoffen	5.086	1,0%	5.666	1,2%
Industrie	25.744	5,2%	23.048	5,1%
Duurzame Consumentengoederen	29.622	6,0%	26.470	5,8%
Consumentengebruiksgoederen	17.316	3,5%	16.562	3,6%
Gezondheidszorg	20.996	4,2%	21.121	4,6%
Informatietechnologie	45.636	9,2%	36.553	8,0%
Telecommunicatie	18.634	3,8%	15.004	3,3%
Nutsbedrijven	3.364	0,7%	4.423	1,0%
Overheid en overheidsinstellingen	113.380	22,9%	119.019	26,2%
Hypotheken	70.990	14,4%	45.573	10,0%
Financiële instellingen	34.879	7,0%	29.124	6,4%
Vastgoed	41.864	8,5%	44.927	9,9%
Liquiditeiten	4.997	1,0%	4.331	1,0%
Overige	690	0,1%	1.608	0,4%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	441.443	89,2%	405.598	89,3%
Derivaten	-56.003	-11,3%	-58.785	-12,9%
Overige beleggingen	109.209	22,1%	107.494	23,7%
<b>Totaal</b>	<b>494.649</b>	<b>100,0%</b>	<b>454.307</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de vastgoedbeleggingen naar aard is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Winkels	4.362	11,4%	5.727	13,8%
Woningen	12.869	33,7%	10.273	24,8%
Hotels	927	2,4%	251	0,6%
Kantoren	6.054	15,9%	10.035	24,2%
Logistiek	13.353	35,0%	14.321	34,5%
Self storage	135	0,4%	0	0%
Overige	453	1,2%	851	2,1%
<b>Totaal</b>	<b>38.153</b>	<b>100,0%</b>	<b>41.457</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring TotalEnergies Nederland (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring TotalEnergies Nederland transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring TotalEnergies Nederland financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor nominale staatsobligatieleningen, echter wordt er gewerkt met een portefeuille die belegt in de volgende landen: Duitsland, Nederland, Frankrijk, België, Finland, Oostenrijk en Luxemburg. Er mag alleen belegd worden in staatsobligaties met een minimale

investment grade kredietrating en een lange looptijd zodat de portefeuille een target gewogen gemiddelde modified duratie heeft van 15 jaar. De werkelijke portefeuille mag hier met een bandbreedte van 3% vanaf wijken.

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico middels restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LTV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring TotalEnergies Nederland aan het opgestelde voor de beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	175.831	71,6%	149.097	67,3%
Noord-Amerika	33.303	13,5%	32.011	14,5%
Zuid-Amerika	21.828	8,9%	18.754	8,5%
Azie-Pacific	9.740	4,0%	14.870	6,7%
Afrika	5.025	2,0%	6.745	3,0%
<b>Totaal</b>	<b>245.727</b>	<b>100,0%</b>	<b>221.477</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	4.577	1,9%	5.998	2,7%
Bouw- en grondstoffen	27	0,0%	310	0,1%
Industrie	11.466	4,7%	10.758	4,9%
Duurzame Consumentengoederen	10.804	4,4%	10.673	4,8%
Consumentengebruiksgoederen	5.938	2,4%	4.620	2,1%
Gezondheidszorg	2.550	1,0%	2.472	1,1%
Informatietechnologie	4.808	2,0%	4.203	1,9%
Telecommunicatie	6.796	2,8%	5.553	2,5%
Nutsbedrijven	1.608	0,6%	2.058	0,9%
Overheid en overheidsinstellingen	113.380	46,1%	119.019	53,7%
Financiële instellingen	8.477	3,4%	5.519	2,5%
Hypotheek	70.990	28,9%	45.573	20,6%
Liquiditeiten	3.616	1,5%	3.113	1,4%
Overige	690	0,3%	1.608	0,7%
<b>Totaal</b>	<b>245.727</b>	<b>100,0%</b>	<b>221.477</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureaus zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is dan zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	77.410	31,5%	72.352	32,7%
AA	79.528	32,4%	66.267	29,9%
A	11.710	4,8%	9.696	4,4%
BBB	18.944	7,7%	13.704	6,2%
BB	26.281	10,7%	27.538	12,4%
B	17.523	7,1%	19.828	9,0%
CCC	5.534	2,2%	4.175	1,9%
CC	2.151	0,9%	2.245	1,0%
C	833	0,3%	103	0,0%
D	1.664	0,7%	1.098	0,5%
Geen rating	4.149	1,7%	4.471	2,0%
<b>Totaal</b>	<b>245.727</b>	<b>100,0%</b>	<b>221.477</b>	<b>100,0%</b>

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### *Langlevensrisico*

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betreft het risico dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring TotalEnergies Nederland geen (volledige) voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

#### *Arbeidsongeschiktheidsrisico*

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland zijn de sterfte- en arbeidsongeschiktheidsrisico's vanwege de beperkte omvang van het deelnemersbestand adequaat herverzekerd. Het risico bij overlijden en het risico bij arbeidsongeschiktheid is herverzekerd bij Zwitserleven.

#### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkinggraad van Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze. Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 86,8%.

Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring TotalEnergies Nederland op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten.

### Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring TotalEnergies Nederland bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring TotalEnergies Nederland vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende vastgoedbeleggingen met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Blue Sky Group Real Estate Europe Core Priv.	10.919	2,0%	11.896	2,3%
Blue Sky Group Real Estate USA Private Active	10.814	1,9%	11.562	2,2%
<b>Totaal</b>	<b>21.733</b>	<b>3,9%</b>	<b>23.458</b>	<b>4,5%</b>

Ultimo 2023 zijn de volgende vastrentende waardebeleggingen met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	41.130	7,4%	41.116	7,9%
Nederlandse staatsobligaties	21.925	3,9%	22.297	4,3%
Finse staatsobligaties	11.009	2,0%	9.472	1,8%
<b>Totaal</b>	<b>74.064</b>	<b>13,3%</b>	<b>72.885</b>	<b>14,0%</b>

Ultimo 2023 zijn de volgende overige beleggingen met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Blue Sky Group Private Equity US II	13.500	2,4%	13.500	2,6%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	0	0,0%	11.027	2,1%
<b>Totaal</b>	<b>13.500</b>	<b>2,4%</b>	<b>24.526</b>	<b>4,7%</b>

### Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring TotalEnergies Nederland beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En dat tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring TotalEnergies Nederland valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE 3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Pensioenkring TotalEnergies Nederland hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

### Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Bij Pensioenkring TotalEnergies Nederland bedraagt de tracking error per eind december 0,53% (2022: 0,61%) op pensioenkringniveau. Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.



## Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring TotalEnergies Nederland niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

## Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Pensioenkring TotalEnergies Nederland. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring TotalEnergies Nederland de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000)		Contract-	Saldo	Positieve	Negatieve
Type contract	Maximum looptijd	omvang	waarde	waarde	waarde
Valutaderivaten	14 maart 2023	154.262	4.231	4.242	11
Rentederivaten	11 december 2069	206.200	-60.234	759	60.993
<b>Totaal</b>		<b>360.462</b>	<b>-56.003</b>	<b>5.001</b>	<b>61.004</b>

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000)		Contract-	Saldo	Positieve	Negatieve
Type contract	Maximum looptijd	omvang	waarde	waarde	waarde
Valutaderivaten	14 maart 2023	147.672	4.858	4.942	84
Rentederivaten	11 december 2069	179.200	-63.643	0	63.643
<b>Totaal</b>		<b>326.872</b>	<b>-58.785</b>	<b>4.942</b>	<b>63.727</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 4.874 (2022: 4.194) aan zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie en voor 57.732 (2022: 65.228) aan zekerheden gesteld. Dit is niet in de balans verwerkt.

## 18.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen Stichting TOTAL Pensioenfonds Nederland en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. De Uitvoeringsovereenkomst heeft een looptijd tot en met 31 december 2026 en kent een opzegtermijn van minimaal 6 maanden. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De kosten per jaar waarvoor een langlopende verplichting geldt zijn, kosten vermogensbeheer 706 (2022: 770), uitvoeringskosten pensioenbeheer 485 (2022: 478) en exploitatiekosten 126 (2022: 122).

Zolang Pensioenkring TotalEnergies Nederland is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring TotalEnergies Nederland continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

Met ingang van 1 januari 2023 is de risicoherverzekering voor overlijden ondergebracht bij Aegon. Tot 31 december 2022 liep de risicoherverzekering voor overlijden bij Zwitserleven. Het contract bij Aegon is 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de resterende periode van de looptijd bedraagt 2.148.

Met ingang van 1 januari 2023 is de risicoherverzekering voor arbeidsongeschiktheid ondergebracht bij SCOR/De Goudse. Tot 31 december 2022 liep de risicoherverzekering voor arbeidsongeschiktheid bij Zwitserleven. Het contract bij SCOR/De Goudse is 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de resterende periode van de looptijd bedraagt 916.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring TotalEnergies Nederland heeft ultimo 2023 investeringsverplichtingen ter grootte van 9.683 (2022: 35.931), waarvan 9.191 (2022: 10.501) voor private equity, 492 (2022: 507) voor vastgoedbeleggingen en geen openstaande verplichtingen ten aanzien van het MM Dutch Mortgage Fund (2022: 24.924).

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

## 18.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 9. Premiebijdragen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenpremie huidig jaar	13.446	12.001
<b>Totaal</b>	<b>13.446</b>	<b>12.001</b>

De feitelijke te betalen premie is afgesproken in de pensioenovereenkomst. De jaarlijks aan het pensioenfonds te betalen premie bedraagt 30,9% van de pensioenpremiegrondslag. Daarnaast is voor de aspirant-deelnemers een premie van 0,5% van de pensioenpremiegrondslag verschuldigd.

De kostendeekkende premie is de benodigde premie voor voorwaardelijke toezeggingen gebaseerd op ambitie en inschattingen. Pensioenkring TotalEnergies Nederland maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendeekkende premie te dempen. Pensioenkring TotalEnergies Nederland voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendeekkende premie. De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kostendeekkende premie	13.993	19.319
Feitelijke premie	13.277	11.977
Gedempte premie	13.159	11.792

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	10.408	14.713
Risicopremie partner- en wezenpensioen	537	425
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	218	365
Opslag toekomstige uitvoeringskosten	208	310
Solvabiliteitsopslag	2.071	2.973
Opslag uitvoeringskosten	551	533
<b>Totaal</b>	<b>13.993</b>	<b>19.319</b>

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	9.871	8.654
Risicopremie partner- en wezenpensioen	537	425
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	218	365
Opslag toekomstige uitvoeringskosten	197	189
Solvabiliteitsopslag	1.903	1.811
Opslag uitvoeringskosten	551	533
<b>Totaal</b>	<b>13.277</b>	<b>11.977</b>

De feitelijke premie, zoals deze in bovenstaande uitsplitsing is opgenomen wijkt 169 (2022: 24) af van de premie die daadwerkelijk is ontvangen. Dit verschil betreft de opslag voor het weerstandsvermogen van 24 (2022: 24) en de premie voorgaande jaren van 145.

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	6.920	6.110
Risicopremie partner- en wezenpensioen	537	425
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	218	365
Opslag toekomstige uitvoeringskosten	138	138
Solvabiliteitsopslag	1.334	1.297
Opslag uitvoeringskosten	551	533
Premie voorwaardelijke onderdelen	3.461	2.924
<b>Totaal</b>	<b>13.159</b>	<b>11.792</b>

Het verschil tussen de zuivere kostendeekkende premie en de gedempte premie wordt veroorzaakt doordat de actuarieel benodigde koopsom van de kostendeekkende premie vastgesteld is op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2023 en die van de gedempte premie op basis van het verwacht rendement.

De premie voor 2023 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK. De feitelijke premie na aftrek van de kosten per deelnemer en de opslag ten behoeve van het weerstandsvermogen is hoger dan de gedempte premie. Pensioenkring TotalEnergies Nederland voldoet hiermee aan de wettelijke eisen.

## 10. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Vastgoedbeleggingen	0	-3.260	-53	-3.313
Aandelen	0	25.799	-117	25.682
Vastrentende waarden	1.490	13.702	-163	15.029
Derivaten	-4.768	7.167	-4	2.395
Overige beleggingen	3.019	1.429	0	4.448
Kosten vermogensbeheer	-	-	-912	-912
<b>Totaal</b>	<b>-259</b>	<b>44.837</b>	<b>-1.249</b>	<b>43.329</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-51
				<b>43.278</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 is afgedragen aan Stap bedraagt 51 (2022: 914) en is in mindering gebracht op het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten.

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2022</b>				
Vastgoedbeleggingen	1.712	1.837	-57	3.492
Aandelen	0	-32.131	-122	-32.253
Vastrentende waarden	1.957	-56.381	-173	-54.597
Derivaten	950	-80.801	-38	-79.889
Overige beleggingen	1.206	1.982	0	3.188
Kosten vermogensbeheer	-	-	-540	-540
<b>Totaal</b>	<b>5.825</b>	<b>-165.494</b>	<b>-930</b>	<b>-160.599</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-914
				<b>-161.513</b>

## 11. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-5	54
<b>Totaal</b>	<b>-5</b>	<b>54</b>

## 12. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	12.257	11.120
Partnerpensioen	2.262	2.048
Wezenpensioen	23	29
Afkopen	2	1
<b>Totaal</b>	<b>14.544</b>	<b>13.198</b>

## 13. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	485	478
Exploitatiekosten	287	235
Overige kosten	51	40
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-87	-74
<b>Totaal</b>	<b>736</b>	<b>679</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring TotalEnergies Nederland (468), uit kosten voor meerwerk activiteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (17).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (287). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie en Eumedion, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp opgenomen.

### Aantal personeelsleden

Bij Pensioenkring TotalEnergies Nederland zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 14. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring TotalEnergies Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	10.618	15.772
Toeslagverlening	974	27.936
Rentetoevoeging	13.028	-2.559
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-14.841	-13.482
Wijziging marktrente	13.953	-147.532
Wijziging actuariële grondslagen	405	3.682
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-152	520.504
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-363	-2.339
<b>Totaal</b>	<b>23.622</b>	<b>401.982</b>

## 15. Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-5	54
<b>Totaal</b>	<b>-5</b>	<b>54</b>

## 16. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Premie herverzekeringen	755	63
Uitkeringen uit hoofde van herverzekeringen	-796	-12
<b>Totaal</b>	<b>-41</b>	<b>51</b>

## 17. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende collectieve waardeoverdrachten	0	-617.919
Inkomende WOD KP	-58	-61
Inkomende waardeoverdrachten	-138	-309
Uitgaande waardeoverdrachten	398	206
<b>Totaal</b>	<b>202</b>	<b>-618.083</b>

## 18. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Betaalde interest	2	7
<b>Totaal</b>	<b>2</b>	<b>7</b>

## 18.8 Gebeurtenissen na balansdatum

### Vorbereiding transitie Wet toekomst pensioenen

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap



## 19. Financiële opstelling Pensioenkring Aon Groep Nederland



## 19.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023
<b>ACTIVA</b>		
<b>Beleggingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland</b>	<b>1</b>	
Aandelen		222.565
Vastrentende waarden		448.630
Derivaten		0
Overige beleggingen		18.541
		<hr/>
		689.736
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>2</b>	201
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>3</b>	208
<b>Overige activa</b>	<b>4</b>	529
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<hr/> <b>690.674</b> <hr/>
<b>PASSIVA</b>		
<b>Algemene reserve Pensioenkring Aon Groep Nederland</b>	<b>5</b>	208.612
<b>Technische voorzieningen</b>		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	<b>6</b>	478.191
<b>Derivaten</b>	<b>7</b>	3.070
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>8</b>	801
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<hr/> <b>690.674</b> <hr/>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 19.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		1-5-2023 t/m 31-12-2023
<b>BATEN</b>		
Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	9	599
Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	10	41.230
Baten uit herverzekering	11	201
Overige baten	12	26
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>42.056</b>
<b>LASTEN</b>		
Pensioenuitkeringen	13	13.415
Pensioenuitvoeringskosten	14	528
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland</b>	<b>15</b>	
Pensioenopbouw		4
Toeslagverlening		0
Rentetoevoeging		11.649
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-13.317
Wijziging marktrente		16.592
Wijziging actuariële grondslagen		0
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		464.324
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-1.262
		477.990
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>16</b>	<b>201</b>
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>17</b>	<b>-143</b>
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>18</b>	<b>-658.547</b>
<b>Overige lasten</b>	<b>19</b>	<b>0</b>
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>-166.556</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>208.612</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>		
Algemene reserve Pensioenkring Aon Groep Nederland		208.612
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>208.612</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 19.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023	
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen premiebijdragen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	549	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	658.425	
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	169	
Overige inkomsten	12	
		659.155
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-12.967	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-22	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-436	
Afdracht inzake weerstandsvermogen	-1.265	
Overige uitgaven	0	
		-14.690
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>		<b>644.465</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	3.452	
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	361.152	
		364.604
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	-1.002.236	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-318	
		-1.002.554
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>		<b>-637.950</b>
<b>Netto kasstroom</b>		<b>6.515</b>
Koers-/omrekenverschillen		0
<b>Mutatie liquide middelen</b>		<b>6.515</b>
Liquide middelen per 1 mei		0
Liquide middelen per 31 december		6.515
<b>Mutatie liquide middelen</b>		<b>6.515</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (4)		529
Binnen de beleggingsportefuille		5.986
<b>Liquide middelen per 31 december</b>		<b>6.515</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral		2.918
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder		3.068
<b>Totaal (1)</b>		<b>5.986</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 19.4 Toelichting financiële opstelling Pensioenkring Aon Groep Nederland

### Algemeen

#### Activiteiten

Pensioenkring Aon Groep Nederland, is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Pensioenkring Aon Groep Nederland is op 1 mei 2023 opgericht en is ontstaan na een collectieve waardeovername vanuit Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie (SPAGN). Deze collectieve waardeovername betreft actieven, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Het doel van Pensioenkring Aon Groep Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden voor ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt Pensioenkring Aon Groep Nederland uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De Belastingdienst hanteert voor Stap (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier op voor Pensioenkring Aon Groep Nederland. Pensioenkring Aon Groep Nederland geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten onderneming.

Pensioenkring Aon Groep Nederland is op 1 mei 2023 opgericht. Daarom zijn er geen vergelijkende cijfers van toepassing.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Pensioenkring Aon Groep Nederland zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

## Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

## Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

## Vreemde valuta

### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31 december 2023	Gemiddeld 2023
USD	0,9053	0,9249
GBP	1,1540	1,1498
JPY	0,0064	0,0066

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Voor Pensioenkring Aon Groep Nederland hebben er na de start van de pensioenkring geen schattingswijzigingen plaatsgevonden.

### **Dekkingsgraden**

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Aon Groep Nederland wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of volledig toeslag op basis van Toekomstig Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Voor de bepaling van de beleidsdekkingsgraad zijn overeenkomstig de richtlijnen van DNB ook de dekkingsgraden van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie meegenomen. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## **Grondslagen voor waardering van activa en passiva**

### **Beleggingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland**

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die is gebaseerd op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund en het ASR Mortgage Fund - met NHG-garantie worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waarderingmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsfondsen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

### **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

### **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

### **Overige activa**

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen van tegoeden in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

### **Algemene reserve Pensioenkring Aon Groep Nederland**

De algemene reserve van Pensioenkring Aon Groep Nederland wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Aon Groep Nederland en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

### **Technische voorzieningen**

#### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Pensioenkring Aon Groep Nederland wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Pensioenkring Aon Groep Nederland zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening verzekeringsverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 1 januari toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.



- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022. Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen toegepast.
- De leeftijd per berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar. Het leeftijdsverschil tussen vrouw en man wordt gesteld op 3 jaar.
- De reservering voor partnerpensioen wordt voor pensioendatum bepaald op basis van partnerfrequenties. Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- Voor het latent wezenpensioen wordt 1,0% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten (uitvoeringskosten) is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar zoals die door DNB is gepubliceerd gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland**

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### **Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Aon Groep Nederland**

#### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de financiële opstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Mutatie weerstandsvermogen*

De mutatie weerstandsvermogen betreft het afgedragen bedrag aan Stap. In geval van een storting wordt deze als last verantwoord en in geval van vordering als bate. De financiering van het weerstandsvermogen vindt plaats door:

- Een opslag van 0,2% op de pensioenpremie;
- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

### **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

### **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Stap berekent kosten door aan Pensioenkring Aon Groep Nederland. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: vaste bedragen die op maandbasis in rekening worden gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

### **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland**

#### *Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

### *Toeslagverlening*

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Aon Groep Nederland is onvoorwaardelijk voor actieve deelnemers. Gedurende het deelnemerschap wordt aan deelnemers met een actief dienstverband uit deelnemersgroep 1 (deelnemers aan de voormalig eindloonregeling 2015) per 1 april van het betreffende jaar een toeslag verleend van 2%. Gedurende het deelnemerschap wordt aan deelnemers met een actief dienstverband uit deelnemersgroep 2 (deelnemers aan de pensioenregeling op basis van middelloon 2014) per 1 januari van het betreffende jaar een toeslag verleend die gelijk is aan de loonindex bij werkgever Aon Groep Nederland B.V.

Bij de pensioenkring is daarnaast sprake van voorwaardelijke toeslagverlening voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers op basis van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens. Deze toeslag kan niet meer bedragen dan 4% en kan niet negatief zijn.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 8/12e van 3,764% op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur van april 2023.

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Pensioenkring Aon Groep Nederland, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van Pensioenkring Aon Groep Nederland wijken af van de wettelijke tarieven.

### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden en pensioneren.

### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

**Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

**Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

**Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa, de liquide middelen en de op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 19.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Aandelen	222.565
Vastrentende waarden	448.630
Derivaten	0
Overige beleggingen	18.541
<b>Totaal</b>	<b>689.736</b>

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 mei 2023</b>	0	0	0	0	0
Aankopen	434.619	558.569	-3.352	12.400	1.002.236
Verkopen	-232.917	-128.208	-27	0	-361.152
Herwaardering	20.863	18.269	309	155	39.596
Overige mutaties	0	0	0	5.986	5.986
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>222.565</b>	<b>448.630</b>	<b>-3.070</b>	<b>18.541</b>	<b>686.666</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					3.070
<b>Totaal</b>					<b>689.736</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Voor Pensioenkring Aon Groep Nederland betekende dit dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. Pensioenkring Aon Groep Nederland behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop (voor aandelen betrof dit 220,7 miljoen, voor vastrentende waarden 128,2 miljoen). Daarnaast heeft van de totale aankopen een bedrag van 652.212 betrekking op de CWO waarde

De overige mutaties bij overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden voor de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Pensioenkring Aon Groep Nederland. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

#### Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	222.565
<b>Totaal</b>	<b>222.565</b>

De pensioenkring belegt niet in de werkgever.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Obligaties		219.924
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden		134.604
Hypotheekfondsen		94.102
<b>Totaal</b>		<b>448.630</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreffen beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund en het ASR Mortgage Fund - met NHG-garantie.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Duitse staatsobligaties	134.562	30,0%
Nederlandse staatsobligaties	64.169	14,3%
<b>Totaal</b>	<b>198.731</b>	<b>44,3%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 81.170 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De beleggingen in deze vastrentende waarden zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Rentederivaten		-3.070
<b>Totaal</b>		<b>-3.070</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als de negatieve derivatenposities meegenomen. In 2023 is er alleen sprake van negatieve derivatenposities. Een toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Money Market fund		12.555
Cash collateral		2.918
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder		3.068
<b>Totaal</b>		<b>18.541</b>

De vorderingen en schulden op beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de overige beleggingen:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	4.863	26,2%
Morgan Stanley Euro Liquidity Fund	4.344	23,4%
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	3.348	18,1%
<b>Totaal</b>	<b>12.555</b>	<b>67,7%</b>

## Securities lending

Pensioenkring Aon Groep Nederland participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Pensioenkring Aon Groep Nederland gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Pensioenkring Aon Groep Nederland kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund en het ASR Mortgage Fund - met NHG-garantie wordt gebruik gemaakt van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	222.565	0	0	222.565
Vastrentende waarden	219.923	134.604	94.102	0	448.630
Derivaten	0	-3.070	0	0	-3.070
Overige beleggingen	0	12.555	0	5.986	18.541
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>219.923</b>	<b>366.654</b>	<b>94.102</b>	<b>5.986</b>	<b>686.666</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreft in 2023 alleen negatieve posities. Een toelichting over de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	201
<b>Totaal</b>	<b>201</b>

Vanuit een eerdere herverzekeringsovereenkomst worden vanuit Elipslife voor negen deelnemers uitkeringen ontvangen. De herverzekerde voorzieningen uit hoofde van deze overeenkomst bedroeg 201 per 31 december 2023.

De kredietwaardigheid van de herverzekerder is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

## 3. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Nog te ontvangen collectieve waardeoverdrachten	144
Nog te ontvangen premie	50
Overige vorderingen en overlopende activa	14
<b>Totaal</b>	<b>208</b>

De vordering uit hoofde van waardeoverdracht betreft het nog te ontvangen liquidatiesaldo van Stichting Pensioenfonds AON Groep Nederland in liquidatie.

De nog te ontvangen premie betreft de voorlopige premieafrekening 2023.

De overige vorderingen bestaan uit de nog te ontvangen interest 2023 (12) en de voorlopige afrekening voor de administratiekostenvergoeding 2023 (2).

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

#### 4. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Liquide middelen	529
<b>Totaal</b>	<b>529</b>

Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft twee bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Pensioenkring Aon Groep Nederland en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van waardeoverdrachten klein pensioen.

De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

De liquide middelen komen economisch toe aan Pensioenkring Aon Groep Nederland. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.



## PASSIVA

### 5. Algemene reserve Pensioenkring Aon Groep Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023
<b>Stand per 1 mei</b>	0
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	208.612
<b>Stand per 31 december</b>	<b>208.612</b>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Feitelijke dekkingsgraad	143,6%
Reële dekkingsgraad	108,3%
Beleidsdekkingsgraad	143,1%

De feitelijke dekkingsgraad van Pensioenkring Aon Groep Nederland wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Voor de bepaling van de beleidsdekkingsgraad zijn ook de dekkingsgraden van het 'oude' Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie meegenomen. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Pensioenkring Aon Groep Nederland gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Pensioenkring Aon Groep Nederland. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Stichtingskapitaal en reserves	208.612	43,6%
Minimaal vereist eigen vermogen	19.151	4,0%
Vereist eigen vermogen	76.511	16,0%

### Herstelplan

De pensioenkring hoeft geen herstelplan in te dienen omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (143,1%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (116,0%).

### Minimaal vereist vermogen

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te

worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (143,1%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Pensioenkring Aon Groep Nederland daarom niet aan de orde.

### Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 208.612 over het boekjaar wordt toegevoegd aan de algemene reserve van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

## 6. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland	477.990
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	201
<b>Totaal</b>	<b>478.191</b>

### Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland

(bedragen x € 1.000)	2023
<b>Stand per 1 mei</b>	0
Pensioenopbouw	4
Toeslagverlening	0
Rentetoevoeging	11.649
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-13.317
Wijziging marktrente	16.592
Wijziging actuariële grondslagen	0
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	464.324
Overige mutaties voorziening pensioenverplichting	-1.262
<b>Stand per 31 december</b>	<b>477.990</b>

#### *Pensioenopbouw*

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

#### *Toeslagverlening*

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Aon Groep Nederland is onvoorwaardelijk voor actieve deelnemers. Gedurende het deelnemerschap wordt aan deelnemers met een actief dienstverband uit deelnemersgroep 1 (deelnemers aan de voormalig eindloonregeling 2015) per 1 april van het betreffende jaar een toeslag verleend van 2%. Gedurende het deelnemerschap wordt aan deelnemers met een actief dienstverband uit deelnemersgroep 2 (deelnemers aan de pensioenregeling op basis van middelloon 2014) per 1 januari van het betreffende jaar een toeslag verleend die gelijk is aan de loonindex bij werkgever Aon Groep Nederland B.V.

Bij de pensioenkring is daarnaast sprake van voorwaardelijke toeslagverlening voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers op basis van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens. Deze toeslag kan niet meer bedragen dan 4% en kan niet negatief zijn.

Per eind 2023 is geen toeslag verleend aan zowel de actieve deelnemers als aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers.

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 8/12e van 3,764% op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur van april 2023.

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

#### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. Deze aanpassing had per 1 januari 2023 al plaatsgevonden bij Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie. Het effect van de reguliere wijziging van de (markt)rente bedraagt 16.592.

Rentepercentage per	31-12-2023
	2,39%

#### *Wijziging actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

Voor Pensioenkring Aon Groep Nederland hebben er na de start van de pensioenkring geen wijzigingen in de actuariële grondslagen plaatsgevonden. De laatste toetsing is eind 2021 uitgevoerd door SPAGN.

#### *Wijziging uit hoofde overdracht van rechten*

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Collectieve waardeoverdracht Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland	464.343
Toevoeging aan de technische voorzieningen	6
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-25
<b>Totaal</b>	<b>464.324</b>

## Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Resultaat op kanssystemen:	
- Sterfte	-1.529
- Arbeidsongeschiktheid	0
- Mutaties	35
Overige technische grondslagen	232
<b>Totaal</b>	<b>-1.262</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Onder Overige is het effect voor de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
	Voorziening	Aantallen
Actieven	90.954	453
Pensioengerechtigden	243.190	1.111
Gewezen	133.439	1.400
	467.583	2.964
Overig	10.608	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>478.191</b>	<b>2.964</b>

'Overig' bestaat voornamelijk uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

### Korte beschrijving pensioenregeling

Pensioenkring Aon Groep Nederland is een zogenoemde gesloten pensioenkring en voert een pensioenregeling voor arbeidsongeschikten, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden uit. De pensioenregeling is een voorwaardelijke middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagen. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst en kent verschillende pensioenaanspraken.

Er vindt geen actieve opbouw plaats met uitzondering van pensioenopbouw vanuit premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Bij arbeidsongeschiktheid wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

### Toeslagverlening

Het toeslagbeleid van Pensioenkring Aon Groep Nederland is onvoorwaardelijk voor actieve deelnemers. Gedurende het deelnemerschap wordt aan deelnemers met een actief dienstverband uit deelnemersgroep 1 (deelnemers aan de voormalig eindloonregeling 2015) per 1 april van het betreffende jaar een toeslag verleend van 2%. Gedurende het deelnemerschap wordt aan deelnemers met een actief dienstverband uit deelnemersgroep 2 (deelnemers aan de pensioenregeling op basis van middelloon 2014) per 1 januari van het betreffende jaar een toeslag verleend die gelijk is aan de loonindex bij werkgever Aon Groep Nederland B.V.

Bij de pensioenkring is daarnaast sprake van voorwaardelijke toeslagverlening voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers op basis van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens. Deze toeslag kan niet meer bedragen dan 4% en kan niet negatief zijn.

Per eind 2023 is geen toeslag verleend aan zowel de actieve deelnemers als aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers.

### Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Het bestuur van Pensioenkring Aon Groep Nederland geeft in haar financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabellen opgenomen.

Het bestuur kan besluiten om in het verleden niet toegekende toeslagen in te halen indien:

- die toeslagverlening geen nadelige gevolgen heeft voor de toeslagverlening in de toekomst,
- de beleidsdekkingsgraad het niveau van het vereist eigen vermogen, bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet, behoudt en
- in enig jaar ten hoogste een vijfde van het vermogen dat voor deze toeslagverlening beschikbaar is, wordt aangewend.

Het bestuur heeft in januari 2024 besloten om de maximale inhaaltoeslag te verlenen. Aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers wordt per 1 januari 2024 een inhaaltoeslag verleend van maximaal 1,0375%. Omdat de besluitvorming over de inhaaltoeslag pas in 2024 heeft plaatsgevonden wordt het effect van deze toeslag pas in volgend boekjaar verantwoord.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslag-verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
31 december 2023	0,00%	0,00%	0,00%	1,27%

### Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Vanuit een eerdere herverzekeringsovereenkomst worden vanuit Elipslife voor negen deelnemers uitkeringen ontvangen. De herverzekerde voorzieningen uit hoofde van deze overeenkomst bedroeg 201 per 31 december 2023.

### Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023
<b>Stand per 1 januari</b>	0
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	208
Wijziging marktrente	5
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-17
Rentetoevoeging	5
<b>Totaal per 31 december</b>	<b>201</b>

## 7. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Derivaten	3.070
<b>Totaal</b>	<b>3.070</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenposities is opgenomen in de paragraaf risicobeheer.

## 8. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023
Belastingen en premie sociale verzekeringen	449
Overige schulden en overlopende passiva	352
<b>Totaal</b>	<b>801</b>

De post 'belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De overige schulden en overlopende posten bestaan uit de overlopende kosten uit 2023 (213), een schuld met betrekking tot het weerstandsvermogen (79), de met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (33), afrekening herverzekering (26), nog te betalen facturen (2) en terug te vorderen pensioenuitkeringen (-1).

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## Risicobeheer

Pensioenkring Aon Groep Nederland wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Pensioenkring Aon Groep Nederland.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Pensioenkring Aon Groep Nederland. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- verzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-Studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan, dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in de onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

### **Solvabiliteitsrisico's**

Het belangrijkste risico voor Pensioenkring Aon Groep Nederland betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat Pensioenkring Aon Groep Nederland niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Pensioenkring Aon Groep Nederland zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat Pensioenkring Aon Groep Nederland de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Pensioenkring Aon Groep Nederland verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023
Dekkingsgraad per 1 mei*	<b>100,0%</b>
Premie	0,0%
Uitkeringen	0,0%
Toeslagverlening	0,0%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-3,4%
Beleggingsrendementen (excl. renteaftrekking)	6,2%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	41,8%
Kanssystemen	0,3%
Overige (incidentele) mutaties	0,0%
Kruiseffecten	-1,3%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>143,6%</b>

*Omdat de pensioenkring per 1 mei 2023 van start is gegaan, is in dit verloop de feitelijke dekkingsgraad per 30 april 2023 op 100% gesteld. De feitelijke dekkingsgraad van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie op het moment voorafgaand aan de overgang naar Stap zit verwerkt in het resultaat op waardeoverdrachten.*

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Pensioenkring Aon Groep Nederland buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na aftrekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.



De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023
S1 Renterisico	3,7%
S2 Risico zakelijke waarden	11,3%
S3 Valutarisico	2,5%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%
S5 Kredietrisico	3,7%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,0%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,6%
Diversificatie-effect	-8,8%
<b>Totaal</b>	<b>16,0%</b>

(bedragen x € 1.000)	2023
Vereist pensioenvermogen	554.702
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	478.191
Vereist eigen vermogen	76.511
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	208.612
<b>Tekort</b>	<b>132.101</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus wordt bepaald op basis de vermogensstand ultimo 2023. De beleidsdekkingsgraad (143,1%) is per 31 december 2023 hoger dan de dekkingsgraad op basis van het vereist vermogen (116,0%).

### Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Pensioenkring Aon Groep Nederland op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomsten (juridisch risico).

Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Pensioenkring Aon Groep Nederland loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarden wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		9,3
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		9,8
(nominale) Pensioenverplichtingen	478.191	14,1

Het percentage afdekking van het renterisico van 61,2% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 0,5, naar 9,8.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Resterende looptijd < 1 jaar	10.940	2,4%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	55.700	12,4%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	102.657	22,9%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	177.264	39,5%
Resterende looptijd > 20 jaar	102.069	22,8%
<b>Totaal</b>	<b>448.630</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Pensioenkring Aon Groep Nederland en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn resterende de looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Resterende looptijd < 5 jaar	102.334	21,4%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	95.364	19,9%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	150.242	31,5%
Resterende looptijd > 20 jaar	130.251	27,2%
<b>Totaal</b>	<b>478.191</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen en voor een beperkt deel uit onroerend goed. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspositie is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

Het totaalbedrag dat ultimo jaar in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 436.982 ofwel 63,8% en na afdekking 615.281 ofwel 89,6%.

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 1.688. Deze worden niet door de pensioenkring zelf afgedekt, maar via de beleggingsfondsen waarbinnen wordt afgedekt.

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	436.982	178.299	615.281
GBP	15.006	-15.589	-583
JPY	7.765	-7.668	97
USD	156.764	-153.186	3.578
Overige	68.461	-168	68.293
Totaal niet EUR	247.996	-176.611	71.385
<b>Totaal</b>	<b>684.978</b>	<b>1.688</b>	<b>686.666</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Pensioenkring Aon Groep Nederland. In aanvulling hierop maakt Pensioenkring Aon Groep Nederland voor de afdekking van het prijrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Europa	443.923	64,7%
Noord-Amerika	129.110	18,8%
Zuid-Amerika	30.524	4,4%
Azië-Pacific	60.763	8,8%
Afrika	6.875	1,0%
Gemixt	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	671.195	97,7%
Derivaten	-3.070	-0,4%
Overige beleggingen	18.541	2,7%
<b>Totaal</b>	<b>686.666</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Energie	12.756	1,9%
Bouw- en grondstoffen	8.267	1,2%
Industrie	34.397	5,0%
Duurzame Consumentengoederen	35.324	5,1%
Consumentengebruiksgoederen	23.338	3,4%
Gezondheidszorg	29.157	4,2%
Informatietechnologie	52.281	7,6%
Telecommunicatie	22.364	3,3%
Nutsbedrijven	7.948	1,2%
Overheid en overheidsinstellingen	258.227	37,6%
Hypotheke	92.316	13,4%
Financiële instellingen	76.686	11,2%
Vastgoed	4.281	0,6%
Liquiditeiten	10.394	1,5%
Overige	3.459	0,5%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	671.195	97,7%
Derivaten	-3.070	-0,4%
Overige beleggingen	18.541	2,7%
<b>Totaal</b>	<b>686.666</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Pensioenkring Aon Groep Nederland als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Pensioenkring Aon Groep Nederland (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Pensioenkring Aon Groep Nederland transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Pensioenkring Aon Groep Nederland financiële verliezen lijdt.

Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor staatsobligatieleningen. Er wordt echter gewerkt met een landenverdeling als percentage van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties. De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages voor het minimum, neutraal en maximum gewicht:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	57,0%	60,0%	63,0%
Nederland	25,6%	28,6%	31,6%
Oostenrijk	6,0%	7,0%	8,0%
Finland	3,4%	4,4%	5,4%

Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico middels restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LtV) ratio en minimale percentage van hypotheke met staatsgarantie

(NHG).

Ultimo 2023 voldeed Pensioenkring Aon Groep Nederland aan het opgestelde voor de beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Europa	378.879	84,5%
Noord-Amerika	28.476	6,3%
Zuid-Amerika	23.935	5,3%
Azie-Pacific	11.501	2,6%
Afrika	5.839	1,3%
<b>Totaal</b>	<b>448.630</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Energie	5.987	1,3%
Bouw- en grondstoffen	198	0,0%
Industrie	13.096	2,9%
Duurzame Consumentengoederen	9.585	2,1%
Consumentengebruiksgoederen	5.373	1,2%
Gezondheidszorg	3.133	0,7%
Informatietechnologie	2.691	0,6%
Telecommunicatie	8.108	1,8%
Nutsbedrijven	5.011	1,1%
Overheid en overheidsinstellingen	258.228	57,7%
Financiële instellingen	38.157	8,5%
Hypotheken	92.316	20,6%
Liquiditeiten	5.281	1,2%
Overige	1.466	0,3%
<b>Totaal</b>	<b>448.630</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureaus zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is dan zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
AAA	226.836	50,7%
AA	93.906	20,9%
A	26.911	6,0%
BBB	48.358	10,8%
BB	24.075	5,4%
B	12.216	2,7%
CCC	4.606	1,0%
CC	2.419	0,5%
C	906	0,2%
D	1.896	0,4%
Geen rating	6.501	1,4%
<b>Totaal</b>	<b>448.630</b>	<b>100,0%</b>

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### *Langlevensrisico*

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betreft het risico dat Pensioenkring Aon Groep Nederland in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Pensioenkring Aon Groep Nederland geen (volledige) voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

#### *Arbeidsongeschiktheidsrisico*

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Pensioenkring Aon Groep Nederland voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Voor Pensioenkring Aon Groep Nederland is het arbeidsongeschiktheidsrisico vanwege de beperkte omvang van het deelnemersbestand adequaat herverzekerd. Het risico bij arbeidsongeschiktheid is herverzekerd bij Elipslife.

#### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Pensioenkring Aon Groep Nederland. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze. Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 108,3%.

Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft deze risico's verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Pensioenkring Aon Groep Nederland op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten.

### Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Pensioenkring Aon Groep Nederland bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Pensioenkring Aon Groep Nederland vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende vastrentende waarde beleggingen met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	
Duitse staatsobligaties	134.562	19,5%
Nederlandse staatsobligaties	64.169	9,3%
Oostenrijkse staatsobligaties	15.216	2,2%
<b>Totaal</b>	<b>213.947</b>	<b>31,0%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 81.170 en is meer dan 2% van het balanstotaal. De beleggingen zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

### Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Pensioenkring

Aon Groep Nederland beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En dat tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan Aegon AM en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Pensioenkring Aon Groep Nederland valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE 3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Pensioenkring Aon Groep Nederland hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

### **Actief risico (S10)**

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Bij Pensioenkring Aon Groep Nederland bedraagt de tracking error per eind december 0,81% op pensioenkringniveau. Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

### **Systeemrisico**

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Pensioenkring Aon Groep Nederland niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Pensioenkring Aon Groep Nederland niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

### **Derivaten**

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het



beleggingsbeleid van Pensioenkring Aon Groep Nederland. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Pensioenkring Aon Groep Nederland de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000)		Contract-	Saldo	Positieve	Negatieve
Type contract	Maximum looptijd	omvang	waarde	waarde	waarde
Rentederivaten	7 april 2062	9.500	-3.070	0	-3.070
<b>Totaal</b>		<b>9.500</b>	<b>-3.070</b>	<b>0</b>	<b>-3.070</b>

Ultimo 2023 zijn er geen zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie en voor 2.919 zekerheden gesteld. Dit is niet in de balans verwerkt.

## 19.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de Akte van Overdracht tussen Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie en Stap is een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen. De Uitvoeringsovereenkomst heeft een looptijd voor onbepaalde tijd. Deze overeenkomst kan vanaf 1 januari 2026 en/of in het kader van de Wet toekomst pensioenen worden beëindigd met inachtneming van een opzegtermijn van drie maanden in geval van een omzetting van pensioenaanspraken en pensioenrechten in gegarandeerde pensioenaanspraken en gegarandeerde pensioenrechten met een gegarandeerde indexatie die niet binnen het fonds plaatsvindt. Vanaf 1 januari 2028 kan de overeenkomst door elk van de partijen worden opgezegd met inachtneming van een opzegtermijn van drie maanden. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De kosten per jaar waarvoor een langlopende verplichting geldt zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 414), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 351) en exploitatiekosten (2023: 89).

Zolang Pensioenkring Aon Groep Nederland is aangesloten bij Stap, is Pensioenkring Aon Groep Nederland continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

### Investeringsverplichtingen

Pensioenkring Aon Groep Nederland heeft ultimo 2023 geen investeringsverplichtingen.

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Pensioenkring Aon Groep Nederland.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

## 19.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 9. Premiebijdragen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Pensioenpremie huidig jaar	599
<b>Totaal</b>	<b>599</b>

De pensioenkring is gesloten omdat er geen sprake is van reguliere opbouw van pensioenaanspraken. Op grond van de uitvoeringsovereenkomst betaalt de werkgever jaarlijks de werkelijke uitvoeringskosten van de pensioenkring en een kostendekkende premie ter financiering van de onvoorwaardelijke toeslagkoopsommen en een risicopremie voor overlijden voor actieve deelnemers. Dit geldt voor zowel deelnemersgroep 1 (deelnemers aan de voormalig eindloonregeling 2015) als 2 (deelnemers aan de pensioenregeling op basis van middelloon 2014).

Omdat de premie ter financiering van de onvoorwaardelijke toeslagkoopsommen voor actieve deelnemers voor 2023 al verwerkt is in de financiële opstelling van Stichting Pensioenfonds Aon Groep Nederland in liquidatie, is deze niet meer in het boekjaar bij Stap verwerkt. In het boekjaar is bij Stap dus alleen de premie ter dekking van directe uitvoeringskosten en de risicopremie voor overlijden opgenomen.

De feitelijke premie is bij de pensioenkring gelijk aan de zuiver kostendekkende premie.

De kostendekkende premie is de benodigde premie voor voorwaardelijke toezeggingen gebaseerd op ambitie en inschattingen. Pensioenkring Aon Groep Nederland maakt geen gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen. Pensioenkring Aon Groep Nederland voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie. De kostendekkende en de feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Kostendekkende premie	599
Feitelijke premie	599
Gedempte premie	0

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de feitelijke premie en de kostendekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Risicopremie partner- en wezenpensioen	4
Vergoeding uitvoeringskosten	595
<b>Totaal</b>	<b>599</b>

De kostendekkende premie is gelijk aan de feitelijke premie. De pensioenkring voldoet hiermee aan de wettelijke eisen.

## 10. Beleggingsresultaten risico Pensioenkring Aon Groep Nederland

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2023</b>				
Aandelen	0	20.863	-80	20.783
Vastrentende waarden	3.401	18.269	-205	21.465
Derivaten	-174	309	0	135
Overige beleggingen	226	155	0	381
Kosten vermogensbeheer	-	-	-190	-190
<b>Totaal</b>	<b>3.453</b>	<b>39.596</b>	<b>-475</b>	<b>42.574</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-1.344
				<b>41.230</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 is afgedragen aan Stap bedraagt 1.344 en is in mindering gebracht op het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten.

## 11. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	201
<b>Totaal</b>	<b>201</b>

## 12. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Interest baten op liquiditeiten	26
<b>Totaal</b>	<b>26</b>

## 13. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Ouderdomspensioen	10.534
Partnerpensioen	2.673
Wezenpensioen	34
Arbeidsongeschiktheidspensioen	159
Afkopen	15
<b>Totaal</b>	<b>13.415</b>

## 14. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Administratiekostenvergoeding	364
Exploitatiekosten	211
Dwangsommen en boetes	0
Overige kosten	20
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-67
<b>Totaal</b>	<b>528</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Pensioenkring Aon Groep Nederland (351), uit kosten voor meerwerk activiteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening (13).

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (211). Deze kosten bestaan uit een vaste vergoeding voor Stap, kosten voor de werkzaamheden door de externe accountant en de certificerend actuaris, kosten voor de actuariële functie, kosten voor het toezicht door AFM en DNB, kosten voor de Pensioenfederatie, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en kosten voor de aanvangshaalbaarheidstoets opgenomen.

### *Aantal personeelsleden*

Bij Pensioenkring Aon Groep Nederland zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 15. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenkring Aon Groep Nederland

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Pensioenopbouw	4
Toeslagverlening	0
Rentetoevoeging	11.649
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-13.317
Wijziging marktrente	16.592
Wijziging actuariële grondslagen	0
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	464.324
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-1.262
<b>Totaal</b>	<b>477.990</b>

## 16. Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	201
<b>Totaal</b>	<b>201</b>

## 17. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Premie herverzekeringen	0
Uitkeringen uit hoofde van herverzekeringen	-143
<b>Totaal</b>	<b>-143</b>

## 18. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	1-5-2023 t/m 31-12-2023
Inkomende collectieve waardeoverdrachten	-658.555
Inkomende WOD KP	0
Inkomende waardeoverdrachten	-14
Uitgaande waardeoverdrachten	22
<b>Totaal</b>	<b>-658.547</b>

## 19.8 Gebeurtenissen na balansdatum

### Toeslagverlening

Aan de actieve deelnemers uit deelnemersgroep 1 is een toeslag verleend van 2% per 1 april 2024 en aan de actieve deelnemers uit deelnemersgroep 2 een toeslag van 1% per 1 januari 2024.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring is in 2023 zodanig gestegen dat een inhaaltoeslag kan worden verleend om in het verleden gemiste toeslagen te compenseren. De grens voor toekomstbestendig indexeren (TBI-grens) bedraagt 138,7%. De beleidsdekkingsgraad is hoger dan de TBI-grens en daardoor kan de pensioenkring eerder gemiste toeslagen inhalen. Het bestuur heeft in januari 2024 besloten om de maximale inhaaltoeslag te verlenen. Aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers wordt per 1 januari 2024 een inhaaltoeslag verleend van maximaal 1,03753%.

Omdat de besluitvorming over de toeslagen per 1 januari 2024 (toeslag voor actieven uit deelnemersgroep 2 en inhaaltoeslag voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers) en 1 april 2024 (toeslag voor actieven uit deelnemersgroep 1) pas in 2024 heeft plaatsgevonden is de toeslagverlening niet verwerkt in de financiële opstelling van Pensioenkring Aon Groep Nederland, maar wordt dit verwerkt in 2024.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap

Pensioenkring 

## **20. Financiële opstelling Multi-client Pensioenkring 2**



## 20.1 Balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1.000)		31-12-2023	31-12-2022
<b>ACTIVA</b>			
<b>Beleggingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2</b>	<b>1</b>		
Aandelen		215.636	205.737
Vastrentende waarden		581.337	551.918
Derivaten		4.226	7.004
Overige beleggingen		176.128	190.664
		977.327	955.323
<b>Beleggingen toeslagendepot voor risico Multi-client Pensioenkring 2</b>	<b>2</b>	227	220
<b>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</b>	<b>3</b>	693	684
<b>Vorderingen en overlopende activa</b>	<b>4</b>	733	2.311
<b>Overige activa</b>	<b>5</b>	755	1.256
<b>TOTAAL ACTIVA</b>		<b>979.735</b>	<b>959.794</b>
<b>PASSIVA</b>			
<b>Algemene reserve Multi-client Pensioenkring 2</b>	<b>6</b>	116.323	90.414
<b>Technische voorzieningen</b>			
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2	<b>7</b>	727.830	709.525
<b>Overige voorzieningen</b>	<b>8</b>	227	220
<b>Derivaten</b>	<b>9</b>	134.074	158.795
<b>Overige schulden en overlopende passiva</b>	<b>10</b>	1.281	840
<b>TOTAAL PASSIVA</b>		<b>979.735</b>	<b>959.794</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 20.2 Staat van baten en lasten

(bedragen x € 1.000)		2023	2022
<b>BATEN</b>			
Premiebijdragen voor risico Multi-client Pensioenkring 2	11	3.254	8.860
Beleggingsresultaten risico Multi-client Pensioenkring 2	12	69.606	-344.372
Beleggingsresultaten toeslagendepot	13	10	785
Baten uit herverzekering	14	9	112
Overige baten	15	37	0
<b>TOTAAL BATEN</b>		<b>72.915</b>	<b>-334.615</b>
<b>LASTEN</b>			
Pensioenuitkeringen	16	20.430	19.299
Pensioenuitvoeringskosten	17	1.072	1.244
<b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2</b>	<b>18</b>		
Pensioenopbouw		2.087	7.534
Toeslagverlening		-3	28.751
Wijziging pensioenregeling		0	0
Rentetoevoeging		22.563	-4.917
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-21.361	-20.649
Wijziging marktrente		24.649	-299.174
Wijziging actuariële grondslagen			5.415
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten		-8.357	-3.289
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-1.282	-7.663
		18.296	-293.992
<b>Mutatie herverzekeringsdeel technisch voorzieningen</b>	<b>19</b>	<b>9</b>	<b>112</b>
<b>Saldo herverzekering</b>	<b>20</b>	<b>47</b>	<b>660</b>
<b>Saldo overdrachten van rechten</b>	<b>21</b>	<b>7.140</b>	<b>3.328</b>
<b>Overige lasten</b>	<b>22</b>	<b>12</b>	<b>-22.637</b>
<b>TOTAAL LASTEN</b>		<b>47.006</b>	<b>-291.986</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>		<b>25.909</b>	<b>-42.629</b>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>			
Algemene reserve Multi-client Pensioenkring 2		25.909	-42.629
<b>Totaal saldo van baten en lasten</b>		<b>25.909</b>	<b>-42.629</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

## 20.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Ontvangen premiebijdragen voor risico Multi-client Pensioenkring 2	4.165	9.281
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	52	279
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	646	335
Ontvangst inzake weerstandsvermogen	82	710
Overige inkomsten	8	0
	4.953	10.605
<b>Uitgaven</b>		
Betaalde pensioenuitkeringen	-20.415	-19.269
Betaalde premies herverzekering	-82	-592
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.236	-2.229
Betaald in verband met overdracht van rechten	-7.192	-3.607
Overig uitgaven	-5	-4
	-28.930	-25.701
<b>Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>	<b>-23.977</b>	<b>-15.096</b>
<b>KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN</b>		
<b>Ontvangsten</b>		
Directe beleggingsopbrengsten voor risico Multi-client Pensioenkring 2	-7.687	8.696
Directe beleggingsopbrengsten Toeslagendepot	0	-15
Verkopen en aflossingen van beleggingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2	235.229	610.561
Verkopen en aflossingen van beleggingen Toeslagendepot	0	13.497
	227.542	632.739
<b>Uitgaven</b>		
Aankopen beleggingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2	-259.119	-538.878
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-945	-1.076
	-260.064	-539.954
<b>Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>	<b>-32.522</b>	<b>92.785</b>
<b>Netto kasstroom</b>	<b>-56.500</b>	<b>77.689</b>
Koers-/omrekenverschillen	-5	-1.885
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-56.505</b>	<b>75.804</b>
Liquide middelen per 1 januari	187.779	111.975
Liquide middelen per 31 december	131.274	187.779
<b>Mutatie liquide middelen</b>	<b>-56.505</b>	<b>75.804</b>
<b>Waarvan:</b>		
Voor risico pensioenkring (5)	755	1.256
Binnen de beleggingsportefuille	130.519	186.523
<b>Liquide middelen per 31 december</b>	<b>131.274</b>	<b>187.779</b>
Liquide middelen binnen de beleggingsportefuille:		
- Cash collateral	125.898	150.273
- Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	4.621	36.250
<b>Totaal (1)</b>	<b>130.519</b>	<b>186.523</b>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans.

## 20.4 Toelichting op de financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2

### Algemeen

#### Activiteiten

Multi-client Pensioenkring 2 is een pensioenkring met een eigen afgescheiden positie binnen Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap (Stap). Multi-client Pensioenkring 2 is op 1 januari 2018 opgericht.

Het doel van Multi-client Pensioenkring 2 is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden voor ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt Multi-client Pensioenkring 2 uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. De belastingdienst hanteert voor Stap (inclusief de pensioenkringen) één fiscaal nummer. Daarom treedt Stap voor bepaalde geldstromen, zoals uitkeringen, als kassier op voor Multi-client Pensioenkring 2. Multi-client Pensioenkring 2 geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten ondernemingen.

De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van voormalige Stichting Pensioenfonds Sanoma Nederland, voormalige Stichting Pensioenfonds Invista, voormalige Stichting Pensioenfonds Fresenius Nederland en voormalige Multi-client Pensioenkring 1 maken deel uit van Multi-client Pensioenkring 2.

#### Overeenstemmingsverklaring

De financiële opstelling is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 5 juni 2024 deze financiële opstelling vastgesteld.

#### Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

### Grondslagen

#### Algemene grondslagen

Alle bedragen in de financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2 zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders is aangegeven. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, met uitzondering van de toegepaste stelsel- en schattingswijzigingen zoals opgenomen in de desbetreffende paragrafen.

#### Continuïteitsveronderstelling

De financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2 is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

#### Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar Multi-client Pensioenkring 2 zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

### **Verantwoording van baten en lasten**

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

### **Saldering van een actief en een verplichting**

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

### **Vreemde valuta**

#### *Functionele valuta*

De financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2 is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van Multi-client Pensioenkring 2.

#### *Transacties, vorderingen en schulden*

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2 verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta in euro's zijn:

	31 december 2023	Gemiddeld 2023	31 december 2022	Gemiddeld 2022
USD	0,9053	0,9249	0,9370	0,9495
GBP	1,1540	1,1498	1,1271	1,1726
JPY	0,0064	0,0066	0,0071	0,0072

## Schattingswijziging

De financiële opstelling is in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW opgesteld en dit vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 zijn er geen schattingswijzigingen geweest.

## Dekkingsgraden

De feitelijke dekkingsgraad van Multi-client Pensioenkring 2 wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

## Grondslagen voor waardering van activa en passiva

### Beleggingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2

#### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Onder waardering op actuele waarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

De grondslagen zijn tevens van toepassing op de beleggingen die aangehouden worden voor de toeslagdepots binnen Multi-client Pensioenkring 2.

#### *Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen*

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

### *Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen de netto vermogenswaarde per balansdatum, die gebaseerd is op de actuele waarde.

### *Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund worden gekwalificeerd als beleggingen waarvan de waarde is vastgesteld op basis van een waardingsmodel. De bepaling van de waarde van de hypothecaire vorderingen binnen de onderliggende hypotheekfondsen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren en rekening houdend met vervroegde aflossingen.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

### *Derivaten*

Derivaten worden gewaardeerd op marktwaarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waardingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

### *Overige beleggingen*

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat Multi-client Pensioenkring 2 heeft in het eigen vermogen van de betreffende beleggingsinstellingen per balansdatum.

Onder de overige beleggingen worden tevens vorderingen en schulden voor de beleggingen gepresenteerd.

## **Herverzekeringsdeel technische voorzieningen**

Bij de waardering worden de bij een verzekeraar verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Multi-client Pensioenkring 2.

Conform RJ 610 paragraaf 224 is de latente vordering op de verzekeraar gelijkgesteld aan het herverzekeringsdeel technische voorzieningen. De kredietwaardigheid van de verzekeraar is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

## **Vorderingen en overlopende activa**

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

## Overige activa

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. De liquide middelen in verband met beleggingstransacties behoren niet tot de overige activa.

## Algemene reserve Multi-client Pensioenkring 2

De algemene reserve van Multi-client Pensioenkring 2 wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2 en het herverzekeringsdeel technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen in de balans zijn opgenomen.

## Technische voorzieningen

### *Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2*

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van Multi-client Pensioenkring 2 wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De actuariële grondslagen en veronderstellingen van Multi-client Pensioenkring 2 zijn vastgesteld conform de bepalingen in de Pensioenwet, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen voor de voorziening pensioenverplichtingen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 31 december toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening, voor zover hiertoe besloten is voor 31 december.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de voorziening pensioenverplichtingen voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw.



- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de in 2022 door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2022 (2022: idem). Om rekening te houden met het gegeven dat de populatie van de pensioenkring af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, worden leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftékansen toegepast. Deze correctiefactoren zijn in 2022 vastgesteld met het Demographic Horizons™ model van Aon (Aon ervaringssterfte 2022) (2022: idem).
- Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen wordt voor de reservering voor het partnerpensioen voor de pensioendatum gebruik gemaakt van partnerfrequenties gebaseerd op data van het CBS uit 2020. Na pensioendatum wordt uitgegaan van een bepaalde partner.
- De leeftijd per de berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig, waarbij de geboortedatum gelijk wordt gesteld aan de 1e dag van de geboortemaand.
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw wordt gesteld op 3 jaar. Het leeftijdsverschil tussen vrouw en man wordt ook gesteld op 3 jaar.
- Voor het wezenpensioen wordt 3,0% van de voorziening pensioenverplichtingen voor het latent nabestaandenpensioen van actieve, premievrije en arbeidsongeschikte deelnemers gereserveerd.
- Ter dekking van toekomstige administratiekosten en excassokosten (uitvoeringskosten) is een separate kostenvoorziening gevormd.
- Als rekenrente voor de voorziening pensioenverplichtingen wordt de rentetermijnstructuur per 31 december van het betreffende boekjaar zoals die door DNB is gepubliceerd gehanteerd.

#### *Herverzekeringsdeel technische voorzieningen*

Bij de waardering worden de verzekerde pensioenuitkeringen contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en de actuariële grondslagen van Multi-client Pensioenkring 2.

#### **Overige voorzieningen**

Onder de overige voorzieningen is een toeslagendepot opgenomen. Het betreft het toeslagendepot ten behoeve van de deelnemers van de voormalige Multi-client Pensioenkring 1. Toegekende toeslagen worden onttrokken aan het depot. Het resultaat op de beleggingen van het toeslagendepot en aanvullende stortingen zijn aan de langlopende schuld toegevoegd. Het toeslagendepot is onderdeel van het pensioenvermogen en telt mee voor de bepaling van de dekkingsgraad.

#### **Overige schulden en overlopende passiva**

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

## **Grondslagen voor bepaling van het resultaat**

### **Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat van het betreffende boekjaar.

### **Premiebijdragen voor Multi-client Pensioenkring 2**

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

## Beleggingsresultaten risico Multi-client Pensioenkring 2

### *Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten van financiële instrumenten. In de financiële opstelling van Multi-client Pensioenkring 2 wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### *Directe beleggingsopbrengsten*

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten verstaan.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

### *Kosten vermogensbeheer*

Onder kosten vermogensbeheer worden de kosten voor fiduciair beheer verstaan. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Verrekening van kosten*

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke. Deze kosten worden verantwoord op basis van de opgave van de vermogensbeheerder.

### *Mutatie weerstandsvermogen*

- Een opslag van 0,2% op de pensioenpremie;
- Een opslag van 0,2% op de koopsom bij een collectieve waardeoverdracht, danwel vanuit de vrijval van de kostenvoorziening;
- Een afslag van 0,2% op het bruto beleggingsrendement bij autonome groei van het belegd vermogen;
- Een onttrekking ter grootte van 0,2% van de wettelijke overdrachtswaarde bij inkomende individuele waardeoverdrachten;
- Saldering van het rendement op het belegde weerstandsvermogen ten gunste of ten laste van het bruto beleggingsrendement;
- Een onttrekking als gevolg van een uitgaande collectieve waardeoverdracht.

## **Pensioenuitkeringen**

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

## **Pensioenuitvoeringskosten**

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Stap berekent kosten door aan Multi-client Pensioenkring 2. Het gaat daarbij om de volgende componenten:

- Uitvoeringskosten pensioenbeheer: administratiekostenvergoeding voor de pensioenadministratie bij TKP en meerwerk-activiteiten die conform afspraak worden doorbelast.
- Exploitatiekosten Stap: een percentage van het belegd vermogen, dat op maandbasis in rekening wordt gebracht en kosten gemaakt door derde partijen die conform gemaakte afspraken worden doorbelast.
- Distributiekosten: kosten die gebaseerd zijn op een percentage van het belegd vermogen.

- Overige pensioenuitvoeringskosten die conform afspraak door de pensioenkring danwel een aangesloten werkgever worden betaald.

## **Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2**

### *Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

### *Toeslagverlening*

Multi-client Pensioenkring 2 streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Multi-client Pensioenkring 2 streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (afgeleid). Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB-curve van 31 december 2021).

### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

### *Wijziging marktrente*

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

### *Wijzigingen actuariële grondslagen*

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

#### *Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten*

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsvindt op basis van de actuariële grondslagen van Multi-client Pensioenkring 2, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De actuariële grondslagen van Multi-client Pensioenkring 2 wijken af van de wettelijke tarieven.

#### *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen*

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden en pensioneren.

#### **Saldo herverzekeringen**

De inkomende en uitgaande geldstromen worden gesaldeerd opgenomen en verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

#### **Saldo overdrachten van rechten**

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

#### **Overige baten en lasten**

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

### **Kasstroomoverzicht**

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen onder de overige activa en de liquide middelen en op korte termijn zeer liquide activa onder de overige beleggingen. De op korte termijn zeer liquide activa zijn die beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

## 20.5 Toelichting op de balans per 31 december 2023

### ACTIVA

#### 1. Beleggingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Aandelen	215.636	205.737
Vastrentende waarden	581.337	551.918
Derivaten	4.226	7.004
Overige beleggingen	176.128	190.664
<b>Totaal</b>	<b>977.327</b>	<b>955.323</b>

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2023</b>	205.737	551.918	-151.791	190.664	796.528
Aankopen	92.360	71.687	15.962	79.107	259.116
Verkopen	-117.210	-70.168	-5.851	-42.000	-235.229
Herwaardering	34.749	27.899	11.832	-376	74.105
Overige mutaties				-51.267	-51.267
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>215.636</b>	<b>581.337</b>	<b>-129.848</b>	<b>176.128</b>	<b>843.253</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					134.074
<b>Totaal</b>					<b>977.327</b>

In 2023 heeft de fondsbeheerder de structuur van een aantal beleggingsfondsen vereenvoudigd. Dit betekent dat beleggingen in bepaalde 'feeder' fondsen verkocht werden en dat voor dezelfde waarde werd belegd in het 'master' fonds. De pensioenkring behield daarmee dezelfde onderliggende beleggingen. De hier uit voortvloeiende transacties zijn in bovenstaande overzicht mee genomen als verkoop respectievelijk aankoop.

De overige mutaties bij overige beleggingen bestaan uit toe- en afname van liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille en de mutaties binnen de vorderingen en schulden voor de beleggingen, die onder de overige beleggingen worden gepresenteerd.

Het economisch risico ligt bij Multi-client Pensioenkring 2. Het juridisch eigendom is ondergebracht bij Stap.

(bedragen x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	328.412	711.994	-13.079	105.138	1.132.465
Aankopen	224.835	253.776	42.363	17.903	538.877
Verkopen	-304.550	-310.873	17.493	-90.153	-688.083
Herwaardering	-42.960	-102.979	-198.568	-3.283	-347.790
Overige mutaties	0	0	0	161.059	161.059
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>205.737</b>	<b>551.918</b>	<b>-151.791</b>	<b>190.664</b>	<b>796.528</b>
Schuldpositie derivaten (credit)					158.795
<b>Totaal</b>					<b>955.323</b>

In 2022 zijn de mutaties in liquide middelen en vorderingen als onderdeel van de Overige beleggingen onterecht gepresenteerd als aankopen in plaats van overige mutaties. Daarom is ervoor gekozen om de fout aan te passen in de huidige jaarrekening. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassing van de

vergelijkende cijfers: afname in de aankopen van 160.996 en toename van de overige mutaties van 160.996. Deze correctie heeft geen invloed op de financiële positie, de resultaten en/of de kasstromen van Multi-client Pensioenkring 2.

## Aandelen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	215.636	205.737
<b>Totaal</b>	<b>215.636</b>	<b>205.737</b>

Multi-client Pensioenkring 2 belegt niet in één van de werkgevers.

Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

## Vastrentende waarden

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Obligatiefondsen	120.377	103.359
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	303.721	294.875
Hypotheekfondsen	157.239	153.684
<b>Totaal</b>	<b>581.337</b>	<b>551.918</b>

De waarde in de Hypotheekfondsen betreffen beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	106.311	18,3%	96.157	17,4%
<b>Totaal</b>	<b>106.311</b>	<b>18,3%</b>	<b>96.157</b>	<b>17,4%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 157.239 en is meer dan 5% van de totale beleggingscategorie. De beleggingen in deze vastrentende waarden zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen en daarom niet opgenomen in bovenstaande tabel.

## Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	4.226	6.107
Rentederivaten	-134.074	-157.898
<b>Totaal</b>	<b>-129.848</b>	<b>-151.791</b>

In de bovenstaande weergave zijn zowel de positieve als de negatieve derivatenposities meegenomen. Een toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder		4.621		36.031
Cash Collateral		125.897		150.273
Vorderingen inzake beleggingen		2.788		420
Schulden inzake beleggingen		-2.779		-4.923
Private equity		2.453		3.547
Money Market funds		43.148		5.316
<b>Totaal</b>		<b>176.128</b>		<b>190.664</b>

De vorderingen en schulden op beleggingen zijn kortlopend.

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5% van de betreffende beleggingscategorie:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Fidelity Institutional Liquidity Fund PLC	12.897	7,3%	4.310	2,3%
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund	14.478	8,2%	0	0,0%
Morgan Stanley Liquidity Funds	15.771	9,0%	1.006	0,5%
<b>Totaal</b>	<b>43.147</b>	<b>24,5%</b>	<b>5.316</b>	<b>2,8%</b>

## Securities lending

Multi-client Pensioenkring 2 participeert niet in securities lending programma's.

## Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van Multi-client Pensioenkring 2 gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van Multi-client Pensioenkring 2 kan gebruik worden gemaakt van afgeleide marktnoteringen. Echter, voor de onderliggende beleggingen binnen het MM Dutch Mortgage Fund wordt gebruik gemaakt van waardering door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. De tabel is gebaseerd op de levelindeling van het beleggingsfonds waarin wordt belegd. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	215.636	0	0	215.636
Vastrentende waarden	120.377	303.721	157.239	0	581.337
Derivaten	0	-129.848	0	0	-129.848
Overige beleggingen	0	43.147	2.453	130.528	176.128
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>120.377</b>	<b>432.656</b>	<b>159.692</b>	<b>130.528</b>	<b>843.253</b>

(bedragen x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
Aandelen	0	205.737	0	0	205.737
Vastrentende waarden	103.359	294.875	153.684	0	551.918
Derivaten	0	-151.791	0	0	-151.791
Overige beleggingen	0	5.316	3.547	181.801	190.664
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>103.359</b>	<b>354.137</b>	<b>157.231</b>	<b>181.801</b>	<b>796.528</b>

De posities uit hoofde van de derivaten betreffen zowel positieve als negatieve posities. Een toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 2. Beleggingen toeslagendepot voor risico Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastrentende waarden	0	0
Overige beleggingen	227	220
<b>Totaal</b>	<b>227</b>	<b>220</b>

Per 31 december 2023 bestaat het toeslagendepot van Multi-client Pensioenkring 2 enkel nog uit het toeslagendepot van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van Multi-client Pensioenkring 1 met een waarde van 227.

Het verloop op totaalniveau van alle toeslagendepots ziet er over 2023 als volgt uit:

(bedragen x € 1.000)	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
<b>Stand per 1 januari 2022</b>	<b>12.704</b>	<b>10.731</b>	<b>23.435</b>
Verkopen	-13.500	-10.497	-23.997
Herwaardering	796	-3	793
Overige mutaties	0	-11	-11
<b>Stand per 31 december 2022</b>	<b>0</b>	<b>220</b>	<b>220</b>
Overige mutaties	0	7	7
<b>Stand per 31 december 2023</b>	<b>0</b>	<b>227</b>	<b>227</b>

Het bedrag van 227 onder de overige beleggingen bestaat volledig uit liquide middelen bij de vermogensbeheerder en wordt gewaardeerd op basis van overige methoden.

Het toeslagendepot wordt separaat belegd en maakt geen onderdeel uit van de beleggingen voor risico van de pensioenkring.

### Overige beleggingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen bij de vermogensbeheerder	227	220
<b>Totaal</b>	<b>227</b>	<b>220</b>

## 3. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	693	684
<b>Totaal</b>	<b>693</b>	<b>684</b>



Multi-client Pensioenkring 2 heeft met de collectieve waardeoverdrachten ook de bestaande verzekeringsovereenkomsten overgenomen van het voormalige Stichting Pensioenfonds Invista, Stichting Pensioenfonds Fresenius Nederland en Multi-client Pensioenkring 1. Uit hoofde van deze verzekeringsovereenkomsten worden lopende uitkeringen ontvangen van elipsLife voor de premievrijstelling.

De herverzekering van het overlijdensrisico is ondergebracht bij Aegon. Het betreft de uitkering van het partner- en wezenpensioen en een eventuele uitkering van een ANW-hiaat pensioen. Hiervoor is geen voorziening opgenomen.

Voor de herverzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico is een contract afgesloten bij SCOR. De herverzekerde voorziening uit hoofde van deze overeenkomst bedroeg 693 per 31 december 2023.

De kredietwaardigheid van de genoemde verzekeraars is dusdanig dat het bestuur van mening is dat een eventueel kredietrisico niet significant is en daardoor afwaardering voor het kredietrisico niet benodigd is.

#### 4. Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen op de werkgever(s)	704	1.615
Vorderingen uit verzekeringen	0	544
Overige vorderingen en overlopende activa	29	152
<b>Totaal</b>	<b>733</b>	<b>2.311</b>

De vorderingen op de werkgever(s) betreft de nog te factureren premie over november en december 2023 van 704. De premie wordt 2 maanden achteraf in rekening gebracht. De betaling heeft conform afspraak met de werkgevers begin 2024 plaatsgevonden.

De overige vorderingen bestaan uit de afrekening voor de administratiekostenvergoeding 2023 (18) en nog te ontvangen interest (12).

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

#### 5. Overige activa

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	755	1.256
<b>Totaal</b>	<b>755</b>	<b>1.256</b>

Multi-client Pensioenkring 2 heeft drie bankrekeningen, waarvan één met name wordt gebruikt voor de financiële verrekening met Stap. Stap betaalt de pensioenuitkeringen aan de pensioengerechtigden van Multi-client Pensioenkring 2 en betaalt een deel van de pensioenuitvoeringskosten aan crediteuren. De tweede bankrekening wordt gebruikt voor de verwerking van eventuele waardeoverdrachten klein pensioen. Daarnaast wordt een derde bankrekening gebruikt om de premies van de werkgevers te innen.

De liquide middelen bij banken staan ter vrije beschikking van Multi-client Pensioenkring 2.

De liquide middelen komen economisch toe aan Multi-client Pensioenkring 2. Het juridisch eigendom ligt bij Stap.

## PASSIVA

### 6. Algemene reserve Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	90.414	133.043
Bestemming saldo van baten en lasten boekjaar	25.909	-42.629
<b>Stand per 31 december</b>	<u>116.323</u>	<u>90.414</u>

### Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Feitelijke dekkingsgraad	116,0%	112,7%
Reële dekkingsgraad	86,3%	84,2%
Beleidsdekkingsgraad	116,5%	111,2%

De feitelijke dekkingsgraad van Multi-client Pensioenkring 2 wordt berekend door op de balansdatum het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen door de grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI-grens) per 30 september 2023. De TBI-grens per 30 september van een jaar is bepalend voor het besluit of de volledige toeslag op basis van Toekomst Bestendig Indexeren kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt Multi-client Pensioenkring 2 gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van Multi-client Pensioenkring 2. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Stichtingskapitaal en reserves	116.323	16,0%	90.414	12,7%
Minimaal vereist eigen vermogen	29.239	4,0%	28.719	4,1%
Vereist eigen vermogen	93.379	12,8%	89.090	12,6%

De vermogenspositie van de pensioenkring wordt gekarakteriseerd als een situatie met een toereikende solvabiliteit (2022: idem).

### **Herstelplan**

De pensioenkring hoefde in 2023 geen herstelplan in te dienen, omdat de feitelijke dekkingsgraad (112,7%) per 31 december 2022 hoger lag dan de dekkingsgraad die hoort bij het vereist vermogen (112,6%). Daardoor had Multi-client Pensioenkring 2 eind 2022 geen reservetekort.

De situatie is eind 2023 ongewijzigd, omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (116,5%) hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad per 31 december 2023 (112,8%).

### **Minimaal vereist vermogen**

Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren (6 peilmomenten) lager is dan het vermogen dat hoort bij het minimaal vereist vermogen, dienen de pensioenaanspraken en -rechten te worden gekort. Dit betreft de korting op basis van de Maatregel minimaal vereist eigen vermogen (de zogenoemde MVEV-korting). Het korten is hierbij onvoorwaardelijk, maar mag worden verdeeld over (maximaal) 10 jaar.

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad (116,5%) hoger dan de dekkingsgraad die hoort bij het minimaal vereist vermogen (104,0%). De MVEV-korting is per 31 december 2023 voor Multi-client Pensioenkring 2 dus niet aan de orde.

### **Statutaire regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 25.910 over het boekjaar, wordt toegevoegd aan de algemene reserve van Multi-client Pensioenkring 2.

## 7. Technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2	727.137	708.841
Herverzekeringsdeel technische voorziening	693	684
<b>Totaal</b>	<b>727.830</b>	<b>709.525</b>

### Voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	708.841	1.002.833
Pensioenopbouw	2.087	7.534
Toeslagverlening	-3	28.751
Rentetoevoeging	22.563	-4.917
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-21.361	-20.649
Wijziging marktrente	24.649	-299.174
Wijziging actuariële grondslagen	0	5.415
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-8.357	-3.289
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-1.282	-7.663
<b>Stand per 31 december</b>	<b>727.137</b>	<b>708.841</b>

#### *Toeslagverlening*

Multi-client Pensioenkring 2 streeft er naar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten van de gewezen deelnemers jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindex voor alle huishoudens (afgeleid). De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Per 31 december 2023 is geen toeslag verleend (2022: 0,84%) aan de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van Multi-client Pensioenkring 2. Op basis van de financiële positie per 30 september 2023 had de pensioenkring per 31 december 2023 aan alle deelnemers van de pensioenkring een gedeeltelijke reguliere toeslag kunnen verlenen. De hoogte van de maatstaf voor toeslagverlening over 2023 bedroeg echter -1,39%. Doordat de maatstaf negatief was, is het toeslagpercentage gelijkgesteld aan 0%. De gemiste toeslag bedraagt -1,39% per 31 december 2023 (2022: 16,32%).

Daarnaast zijn er geen toeslagen verleend uit het toeslagendepot per 31 december 2023 (per 31 december 2022 is aan de deelnemers van toeslagendepot B (Fresenius) nog een toeslag verleend van 3,06%).

#### *Rentetoevoeging*

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (2022: de éénjaarsrente van de DNB-curve van 31 december 2021).

#### *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten*

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitvoeringskosten in de verslagperiode.

### Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenkring herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder wijziging marktrente.

DNB heeft eind 2022 aangegeven dat de nieuwe UFR-methode, zoals geadviseerd door de Commissie Parameters 2022, per 1 januari 2023 wordt ingevoerd. In het effect van de wijziging marktrente is een klein bedrag opgenomen dat samenhangt met de wijziging van de UFR-methode. Van het totale effect van de wijziging van de rente wordt -26.618 veroorzaakt door de reguliere wijziging van de (markt)rente en 1.969 door de aanpassing van de UFR-methodiek.

Rentepercentage per	31-12-2023	31-12-2022
	2,35%	2,60%

### Wijziging actuariële grondslagen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van de veronderstellingen voor sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van de pensioenkring.

In 2023 zijn er geen grondslagwijzigingen geweest.

### Wijziging uit hoofde overdracht van rechten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Toevoeging aan de technische voorzieningen	61	301
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-8.418	-3.590
<b>Totaal</b>	<b>-8.357</b>	<b>-3.289</b>

### Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Resultaat op kanssystemen:		
- Sterfte	-327	-325
- Arbeidsongeschiktheid	-80	32
- Mutaties	521	182
Overige	-1.396	-7.552
<b>Totaal</b>	<b>-1.282</b>	<b>-7.663</b>

Onder sterfte is de afwijking tussen de werkelijke sterfte ten opzichte van de veronderstelde sterfte weergegeven.

Het effect onder arbeidsongeschiktheid ontstaat als gevolg van een wijziging van de mate van arbeidsongeschiktheid van een arbeidsongeschikte deelnemer.

Onder Overige is het effect van de actualisatie van de kostenvoorziening in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De voorziening pensioenverplichtingen, inclusief het herverzekerde deel van de technische voorziening is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Voorziening	Aantallen	Voorziening	Aantallen
Actieven	20.851	350	31.926	1.016
Pensioengerechtigden	278.938	1.524	262.246	1.448
Gewezen	406.914	6.998	391.995	8.832
	706.703	8.872	686.167	11.296
Overig	21.127	0	23.358	0
<b>Voorziening pensioenverplichtingen</b>	<b>727.830</b>	<b>8.872</b>	<b>709.525</b>	<b>11.296</b>

'Overig' bestaat voornamelijk uit de reservering voor toekomstige uitvoeringskosten voor de uitvoering van de pensioenregeling.

### Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 68 jaar. De opbouwpercentages voor het ouderdomspensioen en partnerpensioen zijn door de aangesloten onderneming vrij te kiezen (binnen het fiscale kader).

De financiering voor het partnerpensioen is een keuze van de aangesloten onderneming en kan op opbouwbasis of risicobasis geschieden. Het totaal van het pensioengevend salaris waarover pensioen wordt opgebouwd en de hoogte van de franchise zijn eveneens een keuze van de aangesloten onderneming (binnen de fiscale kaders).

De pensioenregeling kent een aantal keuzemogelijkheden te weten het vervroegen/uitstellen van de pensioeningangsdatum, het ruilen van ouderdomspensioen voor nabestaandenpensioen op pensioendatum of eerdere ontslagdatum, en een variabele hoogte van de pensioenuitkeringen. Onder variabele hoogte wordt verstaan een hoger ouderdomspensioen aan het begin en een lager ouderdomspensioen daarna. Indien een deelnemer voor de AOW-gerechtigde leeftijd met pensioen gaat, heeft de deelnemer de mogelijkheid om een ouderdomspensioen te kiezen dat in het begin net zo hoog is als de jaarlijkse gezamenlijke AOW-uitkering inclusief vakantietoeslag. Tevens is de mogelijkheid om gedeeltelijk met pensioen te gaan in de regeling opgenomen.

Deelname aan de regeling is mogelijk direct nadat de deelnemer met de werkgever een pensioenovereenkomst voor deze pensioenregeling heeft afgesloten. Jaarlijks beslist het bestuur de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

### Toeslagverlening

De toeslagverlening voor de pensioenaanspraken en - rechten wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur. Multi-client Pensioenkring 2 streeft er naar de pensioenaanspraken en - rechten jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de consumentenprijsindex alle huishoudens (afgeleid).

De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op toeslag en er kan op de langere termijn geen zekerheid worden gegeven of en in hoeverre toeslagverlening kan plaatsvinden. Of een toeslag kan worden verleend en hoe hoog de toeslag wordt, is afhankelijk van de financiële positie van Multi-client Pensioenkring 2. Het bestuur van Stap beslist jaarlijks in hoeverre de (premiervrije) pensioenaanspraken en - rechten worden aangepast. Per 31 december 2023 is geen toeslag verleend (2022: 0,84%) aan de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van Multi-client Pensioenkring 2. De gemiste toeslag bedraagt -1,39% per 31 december 2023 (2022: 16,32%).

Daarnaast is er geen toeslag verleend uit het toeslagendepot per 31 december 2023 (per 31 december 2022 is aan de deelnemers van toeslagendepot B (Fresenius) nog een toeslag verleend van 3,06%).

## Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkinggraad vereist. Het inhalen van gemiste toeslagen was niet aan de orde omdat de beleidsdekkinggraad onder de TBI-grens ligt.

Het bestuur van Multi-client Pensioenkring 2 geeft in de financiële opstelling elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de actieve deelnemers is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

Actieve deelnemers	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 januari 2019	1,47%	0,00%	1,47%	1,47%
1 januari 2020	1,64%	0,00%	1,64%	3,13%
31 december 2020	0,99%	0,00%	0,99%	4,16%
31 december 2021	2,57%	0,00%	2,57%	6,84%
31 december 2022	17,16%	0,84%	16,32%	24,27%
31 december 2023	-1,39%	0,00%	-1,39%	22,55%

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 31 december van het boekjaar.

Voor de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen:

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
1 januari 2019	1,47%	0,00%	1,47%	1,47%
1 januari 2020	1,64%	0,00%	1,64%	3,13%
31 december 2020	0,99%	0,00%	0,99%	4,16%
31 december 2021	2,57%	0,00%	2,57%	6,84%
31 december 2022	17,16%	0,84%	16,32%	24,27%
31 december 2023	-1,39%	0,00%	-1,39%	22,55%

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 31 december van het boekjaar.

## Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Multi-client Pensioenkring 2 heeft met de collectieve waardeoverdrachten ook de bestaande verzekeringsovereenkomsten overgenomen van het voormalige Stichting Pensioenfonds Invista, Stichting Pensioenfonds Fresenius Nederland en Multi-client Pensioenkring 1. Uit hoofde van deze verzekeringsovereenkomsten worden lopende uitkeringen ontvangen van elipsLife voor premievrijstelling.

De herverzekering van het overlijdensrisico is ondergebracht bij Aegon. Het betreft de uitkering van het partner- en wezenpensioen en een eventuele uitkering van een ANW-hiaat pensioen. Dit betreft een kapitaalverzekering en hiervoor wordt geen herverzekerde voorziening opgenomen.

Voor de herverzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico is een contract afgesloten bij SCOR. Het herverzekeringsdeel technische voorziening uit hoofde van deze overeenkomst bedroeg 693 per 31 december 2023.

## Mutatie overzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	684	572
Rentetoevoeging	22	-4
Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-94	-85
Wijziging marktrente	22	-125
Wijziging actuariële grondslagen	0	0
Overige wijzigingen	59	326
<b>Stand per 31 december</b>	<b>693</b>	<b>684</b>

De overige wijzigingen hebben betrekking op de mutaties binnen de herverzekerde populatie. Een voorbeeld hiervan is een wijziging in de mate van arbeidsongeschiktheid voor een deelnemer.

De gehele herverzekeringsdeel technische voorzieningen heeft een looptijd van langer dan één jaar.

## 8. Overige voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Toeslagendepot	227	220

De toeslagendepots zijn gevormd vanuit de verschillende collectieve waardeoverdrachten ten behoeve van de deelnemers die daar recht op hebben en zijn bedoeld om vanuit daar toeslagen toe te kennen aan de oud-deelnemers van de voormalige pensioenfondsen en de pensioenkring. Per 31 december 2022 waren de toeslagendepots A, B en C leeg. Het toeslagendepot D wordt nog separaat geadmistreerd.

### Toeslagendepot A - Sanoma

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	0	16.389
Vorming depot B (Fresenius)	0	0
Rendement	0	791
Correctie fictieve kostenvoorziening	0	0
Onttrekkingen	0	-17.180
<b>Stand per 31 december</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Dit betreft het toeslagendepot vanuit Stichting Pensioenfonds Sanoma Nederland. Dit depot is per 31-12-2022 leeg.

### Toeslagendepot B - Fresenius

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	0	5.097
Vorming depot B (Fresenius)	0	0
Storting	0	0
Rendement	0	-5
Correctie fictieve kostenvoorziening	0	0
Onttrekkingen	0	-5.092
<b>Stand per 31 december</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Dit betreft het toeslagendepot vanuit Stichting Pensioenfonds Fresenius Nederland. Dit depot is per 31-12-2022 leeg.



## Toeslagendepot C - Invista

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	0	1.158
Vorming depot C (Invista)	0	0
Rendement	0	-2
Correctie fictieve kostenvoorziening	0	0
Onttrekkingen	0	-1.156
<b>Stand per 31 december</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

Dit betreft het toeslagendepot vanuit Stichting Pensioenfonds Invista. Dit depot is per 31-12-2022 leeg.

## Toeslagendepot D - Multi-client Pensioenkring 1

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
<b>Stand per 1 januari</b>	220	220
Vorming depot D (MC1)	0	0
Rendement	7	0
Correctie fictieve kostenvoorziening	0	0
Onttrekkingen	0	0
<b>Stand per 31 december</b>	<b>227</b>	<b>220</b>

Per 31 december 2022 en 31 december 2023 zijn er vanuit het toeslagendepot D (MC1) geen toeslagen verleend.

## 9. Derivaten

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten	134.074	158.795
<b>Totaal</b>	<b>134.074</b>	<b>158.795</b>

Een uitgebreide toelichting op de derivatenpositie is opgenomen in de paragraaf Risicobeheer.

## 10. Overige schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premie sociale verzekeringen	427	413
Overige schulden en overlopende passiva	662	421
Schulden uit verzekeringen	66	0
Stap Weerstandsvermogen	126	6
<b>Totaal</b>	<b>1.281</b>	<b>840</b>

De post 'belastingen en premies sociale verzekering' betreft de nog af te dragen loonheffing aan Stap, die hoort bij de pensioenuitkeringen van december 2023. De betaling van de loonheffing aan de Belastingdienst wordt door Stap gedaan en aan de pensioenkring doorbelast. Deze afdracht heeft in januari 2024 plaatsgevonden.

De overige schulden en overlopende passiva bestaan uit de overlopende kosten uit 2023 (277), nog te betalen facturen (275), de met Stap af te rekenen exploitatiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (100), nog met Aegon af te rekenen distributiekosten over het vierde kwartaal van 2023 (23).

De schulden uit herverzekering hebben betrekking op vooruit ontvangen geclaimde kapitalen bij elipsLife als gevolg van arbeidsongeschiktheid van 66.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

## Risicobeheer

Multi-client Pensioenkring 2 wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van Multi-client Pensioenkring 2 is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor Multi-client Pensioenkring 2.

Het risicobeleid is verwoord in de ABTN van Multi-client Pensioenkring 2. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten voor het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Verzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses voor te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de meest recent uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en (aanvangs)haalbaarheidstoets(en). Ook het financieel crisisplan dat jaarlijks door het bestuur wordt getoetst en waar nodig wordt aangepast aan de actualiteit, is verwerkt in onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/ afdekkinginstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

## Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor Multi-client Pensioenkring 2 betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het Multi-client Pensioenkring 2 niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van Multi-client Pensioenkring 2 zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat Multi-client Pensioenkring 2 de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat Multi-client Pensioenkring 2 verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad	2023	2022
<b>Dekkingsgraad per 1 januari</b>	112,7%	113,3%
Premie	0,2%	-0,1%
Uitkeringen en kosten	0,5%	0,2%
Toeslagverlening	0,0%	-0,9%
Beleggingsrendementen (excl. renteaftrekking)	6,1%	-33,9%
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-3,7%	48,1%
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	0,4%	0,0%
Wijziging actuariële grondslagen	0,0%	0,0%
Overige (incidentele) mutaties	0,3%	0,2%
Overige mutaties	0,0%	-0,1%
Kruiseffecten	-0,5%	-14,1%
<b>Dekkingsgraad per 31 december</b>	<b>116,0%</b>	<b>112,7%</b>

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient Multi-client Pensioenkring 2 buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenkring specifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar.

Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus (2022: surplus) aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Vereist Eigen Vermogen	2023	2022
S1 Renterisico	0,1%	0,1%
S2 Risico zakelijke waarden	8,9%	8,9%
S3 Valutarisico	2,9%	2,7%
S4 Grondstoffenrisico	0,0%	0,0%
S5 Kredietrisico	4,8%	4,5%
S6 Verzekeringstechnische risico	3,1%	3,3%
S7 Liquiditeitsrisico	0,0%	0,0%
S8 Concentratierisico	0,0%	0,0%
S9 Operationeel risico	0,0%	0,0%
S10 Actief beheerrisico	0,4%	0,5%
Diversificatie-effect	-7,4%	-7,4%
<b>Totaal</b>	<b>12,8%</b>	<b>12,6%</b>

De buffers zijn berekend op basis van het standaard model, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Het surplus (2022: surplus) wordt bepaald op basis van de vermogensstand ultimo 2023 en dus de feitelijke dekkingsgraad. Uitgaande van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2023 is sprake van voldoende vermogen (2022: reservetekort).

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Vereist pensioenvermogen	821.209	798.615
Voorziening pensioenverplichtingen -/-	727.830	709.525
Vereist eigen vermogen	93.379	89.090
Aanwezig pensioenvermogen (totaal activa -/- schulden)	116.323	90.414
<b>Surplus / surplus</b>	<b>22.944</b>	<b>1.324</b>

## Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin Multi-client Pensioenkring 2 op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico).

Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

### Renterisico (S1)

Multi-client Pensioenkring 2 loopt renterisico over de verplichtingen, omdat de verplichtingen in waarde veranderen als gevolg van mutaties in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Met de duration kan worden berekend in hoeverre de waarde van een portefeuille of van de verplichtingen verandert met een verandering in de rente van één basispunt (0,01%). Als de waardeverandering van de portefeuille met vastrentende waarde wordt afgezet tegen de waarde verandering van de verplichtingen, dan wordt hiermee de afdekking van het renterisico bedoeld.

De duration en het effect van de afdekking van het renterisico kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	Waarde	Duration	Waarde	Duration
Vastrentende waarden (exclusief derivaten)		5,9		5,4
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)		15,1		16,1
(nominale) Pensioenverplichtingen	727.830	17,1	709.525	17,8

Het renteafdeckingspercentage van 70,84% leidt ertoe dat de duration van de vastrentende waarden na afdekking van het renterisico stijgt met 9,2 naar 15,1.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	13.094	2,3%	26.392	4,8%
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	160.599	27,6%	152.818	27,7%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	141.561	24,3%	120.747	21,9%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	158.476	27,3%	158.175	28,6%
Resterende looptijd > 20 jaar	107.607	18,5%	93.786	17,0%
<b>Totaal</b>	<b>581.337</b>	<b>100,0%</b>	<b>551.918</b>	<b>100,0%</b>

De presentatie van de vastrentende waarden naar bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van Multi-client Pensioenkring 2 en het hiermee samenhangende beleid. Ter vergelijking zijn de resterende looptijden van de pensioenverplichtingen (inclusief herverzekerd deel) in onderstaand overzicht weergegeven:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 5 jaar	107.673	14,8%	101.433	14,3%
Resterende looptijd > 5 < 10 jaar	118.045	16,2%	108.229	15,3%
Resterende looptijd > 10 < 20 jaar	231.219	31,8%	214.967	30,3%
Resterende looptijd > 20 jaar	270.893	37,3%	284.896	40,1%
<b>Totaal</b>	<b>727.830</b>	<b>100,0%</b>	<b>709.525</b>	<b>100,0%</b>

### Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Multi-client Pensioenkring 2 heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

De portefeuille met zakelijke waarden bestaat uit aandelen. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijrisico gedempt en de spreiding is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Daarnaast is de ALM-studie een belangrijk beheersingsinstrument om vast te stellen of gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste afweging van risico versus rendement.

### Valutarisico (S3)

Voor alle beleggingscategorieën wordt een actief valutabeleid gevoerd. Uitgangspunt hiervoor is een gedeeltelijke afdekking van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen, waarbij de valuta binnen vastrentende waarden en aandelen ontwikkelde markten volledig worden afgedekt. De aandelenbeleggingen in opkomende markten worden niet afgedekt.

Het totaalbedrag dat ultimo 2023 in euro's is belegd, bedraagt vóór afdekking 567.234 ofwel 67,6% (2022: 67,4%) en na afdekking 723.365 ofwel 85,8% (2022: 86,0%).

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten 4.226 (2022: 6.106).

De valutapositie per 31 december 2023 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2023 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	567.234	156.131	723.365
GBP	16.443	-8.584	7.859
JPY	9.495	-4.775	4.720
USD	182.188	-138.546	43.642
Overige	63.667	0	63.667
Totaal niet EUR	271.793	-151.905	119.888
<b>Totaal</b>	<b>839.027</b>	<b>4.226</b>	<b>843.253</b>

De valutapositie per 31 december 2022 is vóór en na afdekking door valutaderivaten als volgt weer te geven:

	Totaal voor afdekking	31-12-2022 Valutaderivaten afdekking	Netto positie na afdekking
EUR	532.378	152.317	684.695
GBP	16.296	-8.872	7.424
JPY	7.804	-4.136	3.668
USD	168.438	-133.202	35.236
Overige	65.506	0	65.506
Totaal niet EUR	258.044	-146.210	111.834
<b>Totaal</b>	<b>790.422</b>	<b>6.107</b>	<b>796.529</b>

### Prijrisico

Prijrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten. Voor Multi-client Pensioenkring 2 heeft dit risico betrekking op de portefeuille met zakelijke waarden.

Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie en dat is onder meer vastgelegd in de strategische beleggingsmix van Multi-client Pensioenkring 2. In aanvulling hierop maakt Multi-client Pensioenkring 2 voor de afdekking van het prijrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	505.474	59,9%	487.335	61,2%
Noord-Amerika	205.987	24,4%	180.889	22,7%
Zuid-amerika	21.228	2,5%	18.705	2,3%
Azië-Pacific	59.554	7,1%	63.784	8,0%
Afrika	4.730	0,6%	6.942	0,9%
Gemixt	0	0,0%	0	0,0%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	796.973	94,5%	757.655	95,1%
Derivaten	-129.848	-15,4%	-151.791	-19,1%
Overige beleggingen	176.128	20,9%	190.664	24,0%
<b>Totaal</b>	<b>843.253</b>	<b>100,0%</b>	<b>796.528</b>	<b>100,0%</b>

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	19.264	2,3%	30.946	3,9%
Bouw- en grondstoffen	10.990	1,3%	10.774	1,4%
Industrie	54.060	6,4%	61.457	7,7%
Duurzame Consumentengoederen	66.835	7,9%	57.368	7,2%
Consumentengebruiksgoederen	57.421	6,8%	60.021	7,5%
Gezondheidszorg	41.449	4,9%	42.588	5,3%
Hypotheken	153.779	18,2%	151.408	19,0%
Informatietechnologie	61.277	7,3%	52.247	6,6%
Telecommunicatie	32.390	3,8%	25.927	3,3%
Nutsbedrijven	14.497	1,7%	25.276	3,2%
Overheid en overheidsinstellingen	154.556	18,3%	136.851	17,2%
Vastgoed	4.406	0,5%	4.310	0,5%
Financiële instellingen	117.312	13,9%	90.912	11,4%
Liquiditeiten	8.184	1,0%	4.724	0,6%
Overige	553	0,1%	2.846	0,4%
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastrentende waarden	796.973	94,5%	757.655	95,2%
Derivaten	-129.848	-15,4%	-151.791	-19,1%
Overige beleggingen	176.128	20,9%	190.664	23,8%
<b>Totaal</b>	<b>843.253</b>	<b>100,0%</b>	<b>796.528</b>	<b>100,0%</b>

### Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor Multi-client Pensioenkring 2 als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop Multi-client Pensioenkring 2 (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld verzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee Multi-client Pensioenkring 2 transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor Multi-client Pensioenkring 2 financiële verliezen lijdt.

Multi-client Pensioenkring 2 heeft voor vastrentende waarden een 'categorieën'-beleid opgesteld voor het kredietrisico. De fiduciair beheerder monitort de uitvoering van dit beleid op dagbasis.

Het kredietrisico (S5) in de berekening van het vereist eigen vermogen is een samenloop van allocatie en kredietwaardigheid (rating) van beleggingen.

Er is geen minimum- of target rating bepaald voor nominale staatsobligatieleningen. Er wordt echter gewerkt met een landenverdeling als percentage van de portefeuille met discretionaire nominale staatsobligaties. De volgende landen zijn toegestaan, met achtereenvolgens de bijbehorende percentages voor het minimum, neutraal en maximum gewicht:

Land	Minimum gewicht	Neutraal	Maximum gewicht
Duitsland	48,0%	50,0%	52,0%
Nederland	24,7%	26,7%	28,7%
Finland	11,3%	13,3%	15,3%
Oostenrijk	8,0%	10,0%	12,0%

Voor de beleggingen in discretionaire inflatie-gerelateerde obligaties wordt volledig belegd in Duitsland.



Voor de beleggingen in bedrijfsobligaties wordt het kredietrisico met restricties op de minimale krediet rating van de portefeuille beheerst. Voor de hypotheekportefeuille worden eisen gesteld met betrekking tot de maximale Loan-to-Value (LtV) ratio en minimale percentage van hypotheek met staatsgarantie (NHG).

Ultimo 2023 voldeed Multi-client Pensioenkring 2 aan het opgestelde beleid voor de beheersing van het kredietrisico binnen vastrentende waarden categorieën. Het resultaat hiervan is opgenomen in de verschillende onderstaande overzichten met segmentatie naar regio, bedrijfstak en creditrating.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan, op look through basis, als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Europa	433.500	74,6%	415.102	75,3%
Noord-Amerika	110.249	19,0%	94.640	17,1%
Zuid-Amerika	16.500	2,8%	14.462	2,6%
Azië-Pacific	17.137	2,9%	22.293	4,0%
Afrika	3.951	0,7%	5.421	1,0%
<b>Totaal</b>	<b>581.337</b>	<b>100,0%</b>	<b>551.918</b>	<b>100,0%</b>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is, op look through basis, als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Energie	12.149	2,1%	23.151	4,2%
Bouw en grondstoffen	141	0,0%	253	0,0%
Industrie	28.565	4,9%	38.684	7,0%
Duurzame consumentengoederen	47.654	8,2%	33.085	6,0%
Consumentengebruiksgoederen	28.756	4,9%	37.462	6,8%
Gezondheidszorg	13.553	2,3%	11.672	2,1%
Hypotheek	153.779	26,5%	151.408	27,4%
Informatietechnologie	25.412	4,4%	20.513	3,7%
Telecommunicatie	22.898	3,9%	17.626	3,2%
Nutsbedrijven	10.195	1,8%	20.179	3,7%
Overheid en overheidsinstellingen	154.555	26,6%	136.851	24,8%
Financiële instellingen	77.062	13,3%	55.594	10,1%
Liquiditeiten	6.065	1,0%	2.594	0,5%
Overige	553	0,1%	2.846	0,5%
<b>Totaal</b>	<b>581.337</b>	<b>100,0%</b>	<b>551.918</b>	<b>100,0%</b>

Een kredietrating wordt toegekend door een ratingbureau. De drie belangrijkste ratingbureaus zijn Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

Indien er meerdere ratings beschikbaar zijn, hanteert de pensioenkring de volgende methodiek:

- Drie ratings: de mediaan is leidend
- Twee ratings: de laagste rating is leidend

Op het moment dat er geen rating beschikbaar is dan zal er een gefundeerde inschatting van de rating worden gemaakt die overeenkomt met het kredietrisico van de desbetreffende obligatie.

De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	151.298	26,1%	136.206	24,7%
AA	166.064	28,6%	162.431	29,4%
A	156.589	26,9%	141.696	25,7%
BBB	85.603	14,7%	88.369	16,0%
BB	9.137	1,6%	9.979	1,8%
B	1.353	0,2%	4.563	0,8%
CCC	1.638	0,3%	1.104	0,2%
CC	1.652	0,3%	1.721	0,3%
C	590	0,1%	0	0,0%
D	1.319	0,2%	839	0,2%
Geen rating	6.094	1,0%	5.010	0,9%
<b>Totaal</b>	<b>581.337</b>	<b>100,1%</b>	<b>551.918</b>	<b>100,0%</b>

### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

#### *Langlevensrisico*

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met een adequaat vastgestelde ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

#### *Overlijdensrisico*

Het overlijdensrisico betekent dat Multi-client Pensioenkring 2 in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door Multi-client Pensioenkring 2 geen (volledige) voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

De herverzekering van het overlijdensrisico is ondergebracht bij Aegon. Het betreft de uitkering van het partner- en wezenpensioen en een eventuele uitkering van een ANW-hiaat pensioen.

### *Arbeidsongeschiktheidsrisico*

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat Multi-client Pensioenkring 2 voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Multi-client Pensioenkring 2 heeft met de collectieve waardeoverdrachten ook de bestaande herverzekeringsovereenkomsten overgenomen van het voormalige Stichting Pensioenfonds Invista, Stichting Pensioenfonds Fresenius Nederland en Multi-client Pensioenkring 1. Uit hoofde van deze herverzekeringscontracten worden lopende uitkeringen ontvangen van elipsLife voor premievrijstelling.

Voor de herverzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico is een contract afgesloten bij SCOR.

### *Toeslagrisico*

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) en van de hoogte van de dekkingsgraad van Multi-client Pensioenkring 2. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 86,3% (2022: 84,2%). Deze risico's zijn verwerkt in de buffer van het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

### **Liquiditeitsrisico (S7)**

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor Multi-client Pensioenkring 2 op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

### **Concentratierisico (S8)**

Concentraties kunnen ertoe leiden dat Multi-client Pensioenkring 2 bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door Multi-client Pensioenkring 2 vastgesteld op basis van de ALM-studie. De

uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de portefeuille met vastrentende waarden is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

(bedragen x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Duitse staatsobligaties	106.311	10,9%	96.157	10,0%
<b>Totaal</b>	<b>106.311</b>	<b>10,9%</b>	<b>96.157</b>	<b>10,0%</b>

De totale waarde van de beleggingen in het MM Dutch Mortgage Fund bedraagt 157.239 en is meer dan 2% van het balanstotaal. De beleggingen zijn uiteindelijk verspreid over meerdere beleggingsfondsen.

### Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door Multi-client Pensioenkring 2 beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn.

Het bestuur zorgt voor een zodanige vormgeving van de uitbesteding dat de aansluiting tussen de (informatie over) de uitbestede processen en de overige bedrijfsprocessen altijd gewaarborgd is. En tevens dat de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie, uitvoering en beheersing van de uitbestede werkzaamheden en het toezicht daarop niet worden ondermijnd en in lijn is met het uitbestedingsbeleid.

Het bestuur zorgt voor voldoende waarborgen om volledig in control te kunnen zijn. Deze waarborgen behelzen onder andere het schriftelijk vastleggen van alle gemaakte afspraken en het verkrijgen van uitgebreide management informatie met een schriftelijke verantwoording over de uitvoering door de uitvoerder aan het bestuur van Stap.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomsten agreement (SLA) gesloten. Het fiduciair beheer is uitbesteed aan AAM (voorheen TKPI) en hiervoor is eveneens een uitbestedingsovereenkomst en een SLA overeengekomen.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, het In Control Statement en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages). Multi-client Pensioenkring 2 valt onder de reikwijdte van de ISAE 3402 controle bij Aegon AM en TKP, waardoor op deze rapportage gesteund kan worden. Voor Stap laat TKP jaarlijks een aparte ISAE 3402 rapportage opstellen. Het bestuursbureau van Stap beoordeelt deze ISAE 3402 rapportages jaarlijks en bespreekt de uitkomsten van de analyse met het bestuur van Stap.

Aangezien hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door Multi-client Pensioenkring 2 geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

## Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Voor Multi-client Pensioenkring 2 bedraagt de tracking error per eind december 0,40% (2022: 0,45%). Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

## Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van Multi-client Pensioenkring 2 niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor Multi-client Pensioenkring 2 niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

## Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. De hoofdregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van Multi-client Pensioenkring 2. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Putopties op aandelen: dit betreft al dan niet beursgenoteerde opties waarmee Multi-client Pensioenkring 2 het neerwaartse koersrisico van de aandelenportefeuille kan beperken. Voor deze opties wordt bij de verwerving een premie betaald die onder meer afhankelijk is van het actuele koersniveau van de onderliggende index, de looptijd van de opties en de uitoefenprijs van de opties.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan Multi-client Pensioenkring 2 de rentevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2023:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	8 april 2024	156.131	4.226	4.226	0
Rentederivaten	1 april 2072	391.312	-134.074	0	134.074
<b>Totaal</b>		<b>547.443</b>	<b>-129.848</b>	<b>4.226</b>	<b>134.074</b>

Ultimo 2023 zijn voor een bedrag van 5.332 zekerheden ontvangen voor de derivatenpositie (2022: 5.122) en voor 130.429 zekerheden gesteld (2022: 156.052).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenposities op 31 december 2022:

(bedragen x € 1.000) Type contract	Maximum looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Valutaderivaten	6 maart 2023	152.317	6.107	6.181	74
Rentederivaten	4 april 2072	441.812	-157.898	823	158.721
<b>Totaal</b>		<b>594.129</b>	<b>-151.791</b>	<b>7.004</b>	<b>158.795</b>

## 20.6 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

### Langlopende contractuele verplichtingen

Bij de oprichting van Multi-client Pensioenkring 2 is de pensioenkring een Uitvoeringsovereenkomst overeengekomen met Stap. Het contract is voor onbepaalde looptijd. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de vaste kosten die in mindering worden gebracht op het vermogen. De vaste kosten per jaar waarvoor een langlopende verplichting geldt zijn, kosten vermogensbeheer (2023: 1.055, 2022: 1.181), uitvoeringskosten pensioenbeheer (2023: 627, 2022: 745), exploitatiekosten (2023: 402, 2022: 453) en distributiekosten (2023: 81, 2022: 95).

Zolang Multi-client Pensioenkring 2 is aangesloten bij Stap, is Multi-client Pensioenkring 2 continu gehouden het benodigd weerstandsvermogen beschikbaar te stellen aan Stap.

Met ingang van 1 januari 2020 is de risicoherverzekering voor overlijden ondergebracht bij Aegon. Het contract liep tot 31 december 2022, maar is verlengd in 2022. Het contract is steeds 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de periode van de resterende looptijd bedraagt 253.

Met ingang van 1 januari 2020 is de risicoherverzekering voor arbeidsongeschiktheid ondergebracht bij SCOR/De Goudse. Het contract liep tot 31 december 2022, maar is verlengd in 2022. Het contract is steeds 5 jaar geldig. De geschatte verplichting aan premies voor de periode van de resterende looptijd bedraagt 436.

### Investeringsverplichtingen

De pensioenkring heeft ultimo 2023 investeringsverplichtingen voor een bedrag van 2.199 voor private equity (2022: idem).

### Verbonden partijen

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het bestuur van Stap en Multi-client Pensioenkring 2.

#### Transacties met (voormalige) bestuurders

Behoudens de betaling van vaste bestuursvergoedingen (en overeengekomen premies) vinden er geen andere transacties tussen de verbonden partijen plaats. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders van Stap hebben geen pensioenaanspraken of -rechten in de pensioenregeling van Multi-client Pensioenkring 2.

## 20.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

### 11. Premiebijdragen voor risico Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenpremie huidig jaar	3.254	8.860
<b>Totaal</b>	<b>3.254</b>	<b>8.860</b>

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst aan de werkgevers in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgevers ingehouden op het salaris van de werknemers. Aangezien er geen directe relatie is tussen het werkgevers- en het werknemersdeel, kunnen deze niet afzonderlijk worden weergegeven.

De daling van de ontvangen pensioenpremie ten opzichte van 2022 wordt veroorzaakt door het vertrek van één werkgever in 2023. De pensioenpremie huidig boekjaar bestaat uit de reguliere premie, die op maandbasis bij de werkgevers in rekening wordt gebracht. De premiefacturatie vindt 2 maanden achteraf plaats. De premie van november en december 2023 is in januari en februari 2024 daadwerkelijk gefactureerd. De premie is op basis van de in januari en februari 2024 gefactureerde bedragen opgenomen in het resultaat per eind 2023.

De kostendekkende premie is de benodigde premie voor voorwaardelijke toezeggingen gebaseerd op ambitie en inschattingen. Multi-client Pensioenkring 2 maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen. Multi-client Pensioenkring 2 voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte premie. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Kostendekkende premie	2.479	8.858
Feitelijke premie	3.357	8.824
Gedempte premie	2.552	5.886

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	2.213	7.837
Solvabiliteitsopslag	246	954
Opslag voor uitvoeringskosten	20	67
<b>Totaal</b>	<b>2.479</b>	<b>8.858</b>



De samenstelling van de feitelijk premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	3.060	7.831
Solvabiliteitsopslag	277	726
Opslag voor uitvoeringskosten	20	200
Kosten per deelnemer	0	67
<b>Totaal</b>	<b>3.357</b>	<b>8.824</b>

De feitelijke premie, zoals deze in bovenstaande uitsplitsing is opgenomen wijkt 103 (2022: 16) af van de premie die daadwerkelijk is ontvangen, vanwege de opslag voor het weerstandsvermogen. Daarnaast zit in de ontvangen premie ook een teruggaaf van 109 die hoort bij voorgaande jaren.

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	1.520	3.584
Solvabiliteitsopslag	167	407
Opslag voor uitvoeringskosten	45	85
Kosten per deelnemer	20	67
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	800	1.743
<b>Totaal</b>	<b>2.552</b>	<b>5.886</b>

Het verschil tussen de kostendeckende premie en de gedempte premie wordt veroorzaakt doordat de actuarieel benodigde koopsom van de kostendeckende premie vastgesteld is op basis van de rentetermijnstructuur zoals vastgesteld door DNB met een 12-maands middeling en die van de gedempte premie op basis van het verwachte rendement.

De premie voor 2023 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK. De feitelijke premie na aftrek van de kosten per deelnemer en de opslag ten behoeve van het weerstandsvermogen is hoger dan de gedempte premie. Multi-client Pensioenkring 2 voldoet hiermee aan de wettelijke eisen.

## 12. Beleggingsresultaten risico Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten vermogens-beheer	Totaal
<b>2023</b>				
Aandelen	0	34.749	-191	34.558
Vastrentende waarden	826	27.899	-414	28.311
Derivaten	-10.748	11.832	-5	1.079
Overige beleggingen	6.746	-375	0	6.371
Kosten vermogensbeheer	0	0	-675	-675
<b>Totaal</b>	<b>-3.176</b>	<b>74.105</b>	<b>-1.285</b>	<b>69.644</b>
Mutatie weerstandsvermogen				-38
				<b>69.606</b>

De kosten vermogensbeheer omvatten de kosten die door de vermogensbeheerder direct in rekening zijn gebracht. Daarnaast wordt in het kader van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie een deel van de totale pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan vermogensbeheer.

De transactiekosten van het vermogensbeheer zijn inbegrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten. Dit geldt ook voor de kosten vermogensbeheer die binnen de beleggingsinstellingen worden verrekend.

De mutatie van het weerstandsvermogen, het bedrag dat in 2023 is afgedragen aan Stap, bedraagt -38 (2022: 716) en is onttrokken aan het totale beleggingsresultaat na aftrek van kosten.

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Aandelen	0	-42.960	-223	-43.183
Vastrentende waarden	704	-102.979	-472	-102.747
Derivaten	1.736	-198.568	-87	-196.919
Overige beleggingen	1.767	-3.283	0	-1.516
Kosten vermogensbeheer	0	0	-723	-723
<b>Totaal</b>	<b>4.207</b>	<b>-347.790</b>	<b>-1.505</b>	<b>-345.088</b>
Mutatie weerstandsvermogen				716
				<b>-344.372</b>

### 13. Beleggingsresultaten toeslagendepot

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2023</b>				
Vastrentende waarden	0	0	0	0
Overige beleggingen	10	0	0	10
Kosten vermogensbeheer	0	0	0	0
<b>Totaal</b>	<b>10</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>10</b>

(bedragen x € 1.000)	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
<b>2022</b>				
Vastrentende waarden	0	796	0	796
Overige beleggingen	-8	-3	0	-11
Kosten vermogensbeheer	0	0	0	0
<b>Totaal</b>	<b>-8</b>	<b>793</b>	<b>0</b>	<b>785</b>

### 14. Baten uit herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenuitkeringen uit hoofde van herverzekering	9	112
<b>Totaal</b>	<b>9</b>	<b>112</b>

### 15. Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Interest bank	37	0
<b>Totaal</b>	<b>37</b>	<b>0</b>

## 16. Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Ouderdompensioen	17.699	16.683
Partnerpensioen	2.344	2.107
Wezenpensioen	51	47
WAO-aanvulling	37	84
Anw-aanvulling	76	74
Afkopen	160	212
Overige uitkeringen	63	92
<b>Totaal</b>	<b>20.430</b>	<b>19.299</b>

Onder de 'Overige uitkeringen' zijn opgenomen de uitkeringen voor de AOW-compensatie en eenmalige uitkeringen.

## 17. Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Administratiekostenvergoeding	644	790
Exploitatiekosten	491	484
Distributiekosten	81	95
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige kosten	29	53
Algemene kosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-173	-178
<b>Totaal</b>	<b>1.072</b>	<b>1.244</b>

De administratiekostenvergoeding bestaat, naast de kosten die voortvloeien uit de uitbestedingsovereenkomst met TKP voor Multi-client Pensioenkring 2 (627), uit kosten voor meerwerkactiviteiten vanuit wet- en regelgeving en aanvullende dienstverlening.

De exploitatiekosten betreffen kosten die vanuit de pensioenkring worden betaald aan Stap voor governance (491). Deze kosten bestaan uit een procentuele vergoeding over het belegd vermogen voor Stap, kosten voor de actuariële functie, kosten die samenhangen met voorbereidende werkzaamheden voor de Wtp en kosten van het belanghebbendenorgaan. Een deel (30%) van de exploitatiekosten wordt toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

De distributiekosten betreffen kosten die worden betaald aan Stap. De kosten voor distributie en vertegenwoordiging hebben onder meer betrekking op het uitbrengen van offertes voor Multi-client Pensioenkring 2.

Onder overige kosten zijn bankkosten, kosten voor communicatie-uitingen en aanvullende kosten van het belanghebbendenorgaan opgenomen.

### *Aantal personeelsleden*

Bij Multi-client Pensioenkring 2 zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door het bestuursbureau van Stap. De hieraan verbonden kosten zijn voor rekening van Stap.

## 18. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Multi-client Pensioenkring 2

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	2.087	7.534
Toeslagverlening	-3	28.751
Rentetoevoeging	22.563	-4.917
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-21.361	-20.649
Wijziging marktrente	24.649	-299.174
Wijziging actuariële grondslagen	0	5.415
Wijziging uit hoofde overdracht van rechten	-8.357	-3.289
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-1.282	-7.663
<b>Totaal</b>	<b>18.296</b>	<b>-293.992</b>

## 19. Mutatie herverzekeringsteel technisch voorzieningen

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie herverzekeringsteel technische voorzieningen	9	112
<b>Totaal</b>	<b>9</b>	<b>112</b>

## 20. Saldo herverzekering

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Premie herverzekeringen	82	592
Claim inzake herverzekeringen	-35	68
<b>Totaal</b>	<b>47</b>	<b>660</b>

## 21. Saldo overdrachten van rechten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	0	-78
Inkomende WOD KP	-52	-201
Uitgaande waardeoverdrachten	1.448	3.483
Uitgaande WOD KP	5.744	124
<b>Totaal</b>	<b>7.140</b>	<b>3.328</b>

## 22. Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2023	2022
Mutatie toeslagendepot	7	-22.641
Betaalde intrest	5	4
<b>Totaal</b>	<b>12</b>	<b>-22.637</b>

Onder de overige lasten wordt de mutatie van de langlopende schuld (het toeslagendepot) verantwoord. De mutatie van het toeslagendepot wordt veroorzaakt door rendement, omdat het toeslagendepot separaat wordt belegd bij Aegon AM.

## 20.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Op het moment van vaststellen van het jaarverslag zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum bij Multi-client Pensioenkring 2.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

Het bestuur

Huub Popping

Danielle Melis

Fred Ooms

Marga Schaap

## C. Overige gegevens

## **Overige gegevens en bijlagen**

## 21.1 Resultaatbestemming

*Bedragen x € 1.000*

### **Regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten Stap**

Er zijn geen statutaire bepalingen betreffende de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 1.711 over het boekjaar wordt op basis van een bestuursbesluit van Stap toegevoegd aan het weerstandsvermogen en het garantievermogen. Het resterende saldo van baten en lasten wordt onttrokken aan de overige reserves.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring Eastman**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 7.074 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring Eastman.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring SVG**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 23.483 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring SVG.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring Holland Casino**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 95.984 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring Holland Casino.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring Douwe Egberts**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 92.471 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring Douwe Egberts.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring Ballast Nedam**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 5.327 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring Ballast Nedam.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring GE Nederland**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 48.120 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring GE Nederland.



### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring TotalEnergies Nederland**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positief saldo van de staat van baten en lasten, van 17.659 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring TotalEnergies Nederland.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Pensioenkring Aon Groep Nederland**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positief saldo van de staat van baten en lasten, van 208.612 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Pensioenkring Aon Groep Nederland.

### **Regelingen voor de bestemming van het saldo van baten en lasten van Multi-cliënt Pensioenkring 2**

Er zijn geen statutaire bepalingen voor de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten, van 25.909 over het boekjaar, verhoogt de algemene reserve van Multi-client Pensioenkring 2.

## 21.2 Actuariële verklaringen

### Actuariële verklaring Pensioenkring Eastman

#### Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Eastman te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

#### Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Eastman, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

#### Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

#### Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.537.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 76.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

#### Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigenvermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Eastman is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring SVG

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring SVG te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring SVG, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.767.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 238.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring SVG is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring Holland Casino

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Holland Casino te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Holland Casino, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 14.295.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 714.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Holland Casino is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring Douwe Egberts

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Douwe Egberts te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Douwe Egberts, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 13.251.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 662.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.



Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Douwe Egberts is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring Ballast Nedam

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Ballast Nedam te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Ballast Nedam, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 8.164.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 408.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien de pensioenkring gebruik maakt van de versoepelde toeslageregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslageregels.

De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;

- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

## Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat de pensioenkring gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. De pensioenkring heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Ballast Nedam is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring GE Nederland

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring GE Nederland te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring GE Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.239.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 211.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring GE Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring TotalEnergies Nederland

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring TotalEnergies Nederland te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring TotalEnergies Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.256.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 212.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

## Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen). Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luidden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring TotalEnergies Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

De pensioenkring belegt voor minder dan 75% op gereguleerde markten en nadert daarmee naar onze mening de grens van een prudent niveau.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Pensioenkring Aon Groep Nederland

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Aon Groep Nederland te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Aon Groep Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.781.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 239.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.



Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Pensioenkring Aon Groep Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

# Actuariële verklaring Multi-client Pensioenkring 2

## Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Multi-Client Pensioenkring 2 te Den Haag is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

## Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Multi-Client Pensioenkring 2, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

## Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

## Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 7.278.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 363.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

## Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door de pensioenkring verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van de pensioenkring. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van de pensioenkring in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van de pensioenkring is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - Multi-Client Pensioenkring 2 is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 7 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

## 21.3 Controle verklaring van onafhankelijke accountant



### Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap

---

#### Verklaring over de jaarrekening 2023

---

##### Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

##### Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023 van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap te Den Haag gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2023;
- de staat van baten en lasten over 2023; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

---

##### De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

##### Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

NLE00024054.1.1

---

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Fascinatio Boulevard 350, 3065 WB Rotterdam, Postbus 8800, 3009 AV Rotterdam

T: 088 792 00 10, F: 088 792 95 33, [www.pwc.nl](http://www.pwc.nl)

PwC is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op [www.pwc.nl](http://www.pwc.nl) treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponneerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

---

### **Informatie ter ondersteuning van ons oordeel**

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot fraude en continuïteit, en de aangelegenheden daaruit, bepaald in de context van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie ter ondersteuning van ons oordeel, zoals onze bevindingen en observaties ten aanzien van de controleaanpak frauderisico's en de controleaanpak continuïteit, moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

### **Controleaanpak frauderisico's**

Wij hebben risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap en haar omgeving en de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de raad van toezicht toezicht uitoefent en de uitkomsten daarvan.

Wij verwijzen naar hoofdstuk 1.4 'Integraal Risicomanagement' paragraaf 'Risico-inschatting en risicobeheersing' van het bestuursverslag, waarin het bestuur van de stichting aangeeft dat het bij het identificeren en inschatten van risico's met behulp van de Systematische Integriteitsrisico Analyse (SIRA) specifieke aandacht besteedt aan het inschatten van frauderisico's bij het integriteitsrisico. Hierbij worden ook risico's bij de uitbestedingspartners betrokken.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse, zoals opgenomen in de SIRA, geëvalueerd evenals bijvoorbeeld de gedragscode en de klokkenluidersregeling.

Wij hebben om inlichtingen gevraagd bij de leden van het bestuur en het bestuursbureau of zij op de hoogte zijn van feitelijke, vermeende of vermoede fraude. Hieruit volgden geen signalen van feitelijke, vermeende of vermoede fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormen voor de aanwezigheid van frauderisico's.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

<b>Geïdentificeerde frauderisico's</b>	<b>Onze controlewerkzaamheden en observaties</b>
<i>De inherente mogelijkheid van het bestuur om interne beheersingsmaatregelen te doorbreken</i> Het bestuur bevindt zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het bestuur in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken.	Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst in de processen voor het genereren en verwerken van journaalposten. Daarnaast hebben wij de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst voor het maken van schattingen.  Daarnaast hebben wij inzicht verkregen in de ISAE 3402-rapportage van de pensioenuitvoeringsorganisatie, als partij die primair de financiële administratie van het pensioenfonds voert, en de hierin opgenomen interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van toegangsbeveiliging in het IT-systeem.

Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - NLE00024054.1.1

Pagina 2 van 8

Daarom besteden wij bij al onze controles aandacht aan het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door het bestuur met betrekking tot:

- journalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- schattingen;
- significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening.

Wij hebben daarbij bijzondere aandacht voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.

Wij hebben de werkzaamheden die de accountant van de pensioenuitvoeringsorganisatie heeft verricht, geëvalueerd.

Wij hebben journalposten geselecteerd op basis van risicocriteria en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben getoetst of de journalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht aanvaardbaar zijn. Wij zijn ook alert geweest op mogelijk significante transacties buiten de normale bedrijfsuitoefening van de stichting, of die in een ander opzicht ongebruikelijk lijken in het licht van zowel ons inzicht in de stichting en de omgeving als andere tijdens de controle verkregen informatie.

De werkzaamheden ten aanzien van de belangrijkste schattingen betreffen de waardering van de niet-beursgenoteerde beleggingen en de fondsspecifieke elementen in de waardering van de technische voorzieningen.

Voor de werkzaamheden ten aanzien van de belangrijkste schattingen ten aanzien van de waardering van de niet-beursgenoteerde beleggingen, hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Door middel van de ISAE 3402-rapportage van de vermogensbeheerder zekerheid verkregen omtrent de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van de waardering van niet-beursgenoteerde beleggingen. De rapportage is voorzien van een goedkeurend assurancerapport.
- Aansluiting van de *best estimate* waardering van de niet-beursgenoteerde vastgoed- en private equitybeleggingsfondsen met de meest recent beschikbare kwartaalrapportage van de vermogensbeheerder en waarderinginformatie die op dat moment aanwezig is. Om de kwaliteit van de voorlopige waarderingen te toetsen, hebben wij waar mogelijk backtesting uitgevoerd middels vergelijking van de voorlopige en de gecertificeerde intrinsieke waarde per participatie per 31 december 2022.

Voor de werkzaamheden met betrekking tot de belangrijkste schattingen ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen, hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Door middel van de ISAE 3402-rapportage van de pensioenuitvoeringsorganisatie zekerheid verkregen omtrent de opzet, het bestaan en de effectieve werking van de interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van de waardering van de technische voorziening. De rapportage is voorzien van een goedkeurend assurancerapport.
- Evaluatie van de uitkomsten van de actuariële analyse over 2023, waaronder de vertaling naar de fondsspecifieke grondslagen, alsmede bespreking van deze analyse met het bestuur, het management van het bestuursbureau en de certificerende actuaris.
- Overleg met en beoordeling van het rapport van de certificerende actuaris.

Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur.

*De vergoedingen vanuit de Pensioenkringen aan Stap bestaan niet of zijn onjuist*

Met de afzonderlijke Pensioenkringen zijn in de uitvoeringsovereenkomsten afspraken gemaakt over de vergoedingen aan Stap. Met de afzonderlijke Pensioenkringen zijn door Stap afspraken gemaakt over het doorbelasten van kosten van Stap aan de Pensioenkringen.

Wij besteden bij onze controle aandacht aan het risico dat de vergoedingen en doorbelaste kosten van Stap aan de Pensioenkringen niet bestaan of onjuist zijn.

Wij hebben daarbij bijzondere aandacht voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst in de processen voor het verantwoorden van de vergoedingen vanuit de Pensioenkringen aan Stap.

Daarnaast hebben wij inzicht verkregen in de ISAE 3402-rapportage van de pensioenuitvoeringsorganisatie, als partij die primair de financiële administratie van het pensioenfonds voert, en de hierin opgenomen interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van toegangsbeveiliging in het IT-systeem. Wij hebben de werkzaamheden die de accountant van de pensioenuitvoeringsorganisatie heeft verricht, geëvalueerd.

Wij hebben journaalposten geselecteerd op basis van risicocriteria en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben getoetst of de journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht aanvaardbaar zijn. Hierbij hebben wij bijzondere aandacht gehad voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.

Wij hebben gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd op de vergoedingen en doorbelaste kosten vanuit de Pensioenkringen aan Stap.

Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het verantwoorden van deze vergoedingen en doorbelaste kosten.

Wij hebben in onze controle een element van onvoorspelbaarheid ingebouwd. Ook hebben wij kennisgenomen van correspondentie met toezichthouders en zijn wij tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor fraude. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die een aanwijzing vormt voor fraude of het niet naleven van wet- en regelgeving. Indien daar sprake van was, hebben wij onze evaluatie van het risico van fraude en de gevolgen daarvan voor onze controlewerkzaamheden opnieuw geëvalueerd.

*Controleaanpak continuïteit*

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden van de stichting voor ten minste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening.

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.

Op basis van de verkregen controle-informatie hebben wij vastgesteld of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Daarnaast hebben wij de correspondentie met relevante toezichthoudende instanties geïnspecteerd.

Ook hebben wij geanalyseerd of de huidige en benodigde financiering voor het kunnen continueren van het geheel van de werkzaamheden is gewaarborgd. Hierbij hebben wij inlichtingen ingewonnen bij het bestuur over haar kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.

Zoals opgenomen in hoofdstuk 1.4 'Integraal Risicomanagement' paragraaf 'Krediet- en liquiditeitsrisico' van het bestuursverslag, zijn financieringsafspraken tussen Aegon Nederland N.V. en Stap overeengekomen voor de periode tot en met eind 2024 en heeft de overname van Nederland N.V. door a.s.r. geen effect op de garantstelling door Aegon Nederland N.V. Voor de periode vanaf 1 januari 2025 zijn Stap en Aegon Asset Management Holding B.V. (Aegon AM) financieringsafspraken overeengekomen die in december 2023 in een overeenkomst zijn vastgelegd.

Pensioenfondsen zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking, vereist eigen vermogen, aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het fonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het fonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast, zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Zoals opgenomen in toelichting 5 Algemene reserve Pensioenkring TotalEnergies Nederland van de financiële opstelling van Pensioenkring TotalEnergies Nederland, bevindt de Pensioenkring zich op balansdatum in een tekortsituatie. De Pensioenkring heeft op 28 maart 2024 een herstelplan ingediend bij DNB, waaruit blijkt dat de Pensioenkring ultimo 2026 uit herstel zal zijn. Er zijn daarom geen aanvullende maatregelen nodig. Op 21 mei 2021 heeft DNB ingestemd met het in 2024 ingediende herstelplan. Wij hebben kennisgenomen van het ingediende herstelplan en de toelichting in de jaarrekening hierover.

Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

---

### **Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie**

---

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.



Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

---

## ***Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole***

---

### ***Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening***

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

---

### ***Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening***

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid en is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de controlestandaarden is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer hier sprake van is.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.



Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Rotterdam, 7 juni 2024  
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. E. Brienesse RA

*Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap - NLE00024054.1.1*

Pagina 7 van 8

---

## ***Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2023 van Stichting Algemeen Pensioenfonds Stap***

---

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

### ***De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening***

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

## Bijlage 1 - Naleving Code Pensioenfondsen 2018

Norm	Thema's en beschrijving norm	Past toe	Legt uit	Toelichting
	<b>Vertrouwen waarmaken</b>			
1	Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	V		
2	Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	V		
3	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	V		
4	Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	V		
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	V		
6	Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	V		
7	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	V		
8	Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	V		
9	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	V		
	<b>Verantwoordelijkheid nemen</b>			
10	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	V		
11	Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	V		
12	Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	V		
13	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	V		
14	Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	V		

Norm	Thema's en beschrijving norm	Past toe	Legt uit	Toelichting
	<b>Integer handelen</b>			
15	Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	V		
16	De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	V		
17	Alle nevenfuncties worden gemeld aan de Compliance Officer.	V		
18	Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	V		
19	Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	V		
20	Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	V		
21	De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	V		
22	Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	V		
	<b>Kwaliteit nastreven</b>			
23	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	V		
24	Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	V		
25	Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	V		
26	Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	V		
27	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	V		
28	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	V		
29	Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijk derde partij.	V		
30	Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.		V	Niet van toepassing
	<b>Zorgvuldig benoemen</b>			
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	V		

Norm	Thema's en beschrijving norm	Past toe	Legt uit	Toelichting
32	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	V		
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.		V	Stap ziet diversiteit niet sec als gender- of leeftijdsdiversiteit, maar streeft naar diversiteit gebaseerd op onder meer: kennis, ervaring, achtergrond en persoonlijkheid. Het onderscheid in gender en leeftijd is daarin een factor, maar geen doel op zich.
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	V		
35	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	V		
36	Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	V		
37	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	V		
38	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.	V		
39	Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.		V	Stap kent voor elke pensioenkring een belanghebbendenorgaan (BO) en daarnaast een vergadering van belanghebbendenorganen (VvBO). De VvBO wordt gevormd door de voorzitters van alle BO's. Een lid van het bestuur of de raad van toezicht wordt benoemd, geschorst en ontslagen door de VvBO in plaats van het bestuur. Het type pensioenkring is bepalend voor de samenstelling van het BO en de benoeming, schorsing en het ontslag van de leden vindt conform de Code plaats.
40	Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	V		
	<b>Gepast belonen</b>			
41	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	V		
42	De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	V		

Norm	Thema's en beschrijving norm	Past toe	Legt uit	Toelichting
43	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatie-gerelateerde beloningen. Prestatie-gerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	V		
44	Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	V		
45	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	V		
	<b><i>Toezicht houden en inspraak waarborgen</i></b>			
46	Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	V		
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	V		
48	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	V		
49	De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	V		
50	Het bestuur weegt de aanbevelingen van raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	V		
51	Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	V		
52	Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	V		
53	Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	V		
54	Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	V		
55	Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	V		
56	Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	V		
57	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	V		
	<b><i>Transparantie bevorderen</i></b>			
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	V		
59	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormings-procedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	V		
60	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	V		

Norm	Thema's en beschrijving norm	Past toe	Legt uit	Toelichting
61	Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	V		
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	V		
63	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	V		
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	V		
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	V		



## Bijlage 2 - Nevenfuncties bestuur en raad van toezicht

Naam	Neven-functie 1	Neven-functie 2	Neven-functie 3	Neven-functie 4	Neven-functie 5	Neven-functie 6
Huub Popping	Geen nevenfuncties					
Fred Ooms	Zelfstandig adviseur Executive Compensation & Benefits					
Danielle Melis	Lid raad van commissarissen Blue Sky Group Holding	Lid raad van commissarissen Triodos Bank N.V.	Lid raad van commissarissen PGGM Vermogensbeheer B.V.	Voorzitter bestuur Stichting Madurodam	Lid raad van toezicht DSI	Docent en participant in kennis en expertise gremia
Marga Schaap	Eigenaar Anders en Co / Strakblauw					
Jacques Moors	Voorzitter raad van toezicht Coöperatie ZGKN (Zelfstandig Gevestigde Kinderartsen Nederland)	Voorzitter raad van toezicht Stichting Sint Jacob				
Rene Vermeirssen	Lid raad van advies; The Change Collective					
Martine Menko	Ondersteuning Beleggingsadvies-commissie De Diaconie Den Haag	Lid raad van toezicht Stichting Molenaars-pensioenfonds	Lid bestuur Stichting Netherlands Investment Managers Forum	Voorzitter VvE "De Hofmeester"	Voorzitter VvE Pootstraat 16-18-20	

## Bijlage 3 - Bedrijven in portefeuilles Stap waarmee dialoog is gevoerd

In deze bijlage zijn de bedrijven in de portefeuilles van Stap vermeld waarmee in 2023 dialoog is gevoerd.

Naam	Motivering dialoog	Mijlpaal	Acties
Activision Blizzard, Inc.	UNGC Principle 6: the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.	3 (omhoog t.o.v. Q3)	Dialoog wordt voortgezet
Amazon.com Inc	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Apple Inc.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Archer-Daniels-Midland Co.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	3	Dialoog wordt voortgezet
Associated British Foods Plc	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Baidu Inc	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	2	Dialoog wordt voortgezet
Bayer AG	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	Dialoog wordt voortgezet
Bunge Ltd.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	3	Dialoog wordt voortgezet
Caterpillar, Inc.	UNGC Principle 2: make sure that they are not complicit in human rights abuses.	2	Dialoog wordt voortgezet
Centrais Elétricas Brasileiras SA	UN Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	Dialoog wordt voortgezet
Credit Suisse Group AG	UNGC Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.	2	Engagement stilgezet na overname door UBS
Deutsche Bank AG	UNGC Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.	2	Dialoog wordt voortgezet
Fast Retailing Co., Ltd.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Gap Inc	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Glencore Plc	UNGC Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery. & UNGC Principle 7: Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges	2 (omhoog t.o.v. Q3)	Dialoog wordt voortgezet
Hennes & Mauritz AB	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Industria de Diseño Textil, S.A.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Johnson & Johnson	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	2	Dialoog wordt voortgezet
Koninklijke Philips NV	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	2	Dialoog wordt voortgezet
Mallinckrodt plc	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	1	Dialoog wordt voortgezet
Marfrig Global Foods S.A.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	3	Dialoog wordt voortgezet
Mars, Inc.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Mattel, Inc.	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	1	Dialoog wordt voortgezet
McDonald's Corp	UNGC Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	Dialoog wordt voortgezet

Naam	Motivering dialoog	Mijlpaal	Acties
Meta Platforms inc	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	2	Dialoog wordt voortgezet
Minerva S.A.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	2	Dialoog wordt voortgezet
Mondelez International, Inc.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	3	Dialoog wordt voortgezet
Nestlé S.A.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	3	Dialoog wordt voortgezet
Next Plc	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Nike Inc.	Toeleveringsketen-gerelateerd	4	Dialoog wordt voortgezet
NMC Health PLC	UNGC Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.	Reorganisatie	Dialoog wordt voortgezet
Pan American Silver Corp.	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	Dialoog wordt voortgezet
Panasonic Corp.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Pepsico, Inc.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Procter & Gamble Co.	Toeleveringsketens en biodiversiteit	3	Dialoog wordt voortgezet
PVH Corp.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Reckitt Benckiser Group PLC	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Rio Tinto Ltd.	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	
Samsung Electronics Co., Ltd.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Sanofi	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	2	Dialoog wordt voortgezet
Syngenta AG	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	2	Dialoog wordt voortgezet
Target Corp	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Telefonaktiebolaget LM Ericsson	UNGC Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.	3	Dialoog wordt voortgezet
Tencent Holdings Ltd.	UNGC Principle 2: make sure that they are not complicit in human rights abuses.	3	Dialoog wordt voortgezet
Tesco PLC	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
The Chemours Co.	UNGC Principle 7: Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges	2	
The Hershey Co.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Uber Technologies, Inc.	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	Dialoog wordt voortgezet
Unilever PLC	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Vedanta Resources Ltd.	UNGC Principle 1:Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	3	Bedrijf niet meer aanwezig in de portefeuille
VINCI SA	Toeleveringsketen-gerelateerd	2	
Walmart Inc.	Toeleveringsketen-gerelateerd	3	Dialoog wordt voortgezet
Wells Fargo & Company	UNGC Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.	3	Dialoog wordt voortgezet

## Bijlage 4 - Begrippenlijst

### A

#### **ABTN**

Afkorting voor Actuariële en Bedrijfstechnische Nota. In deze, door de wet verplicht gestelde nota, wordt het beleid van een Pensioenkring beschreven op het gebied van financiering, beleggingen, pensioenen en toeslagverlening.

#### **Actief risico**

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf voor de mate waarin actief wordt belegd is de zogenoemde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het rendement van de benchmark. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

#### **AG Prognosetafels**

Prognosetafels geven de gemiddelde waargenomen overlevings- en sterftefrequenties binnen de Nederlandse bevolking weer over een afgelopen vijfjarige periode en projecteren die naar de toekomst op basis van de in de in het verleden waargenomen en naar de toekomst doorgetrokken trends in deze frequenties. Zij worden gebruikt bij het berekenen van pensioenpremies en de waardering van de pensioenverplichtingen. Er zijn voor mannen en vrouwen aparte prognosetafels afgeleid: GBM en GBV.

#### **Asset Liability Management (ALM)**

Analyse van de onderlinge samenhang van pensioenverplichtingen, premiebeleid en beleggingsportefeuille.

### B

#### **Beleggingsfonds**

Instelling die geld van derden belegt in aandelen of andere beleggingssoorten.

#### **Beleggingsmix**

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en overige beleggingen. Ook wel beleggingsportefeuille.

#### **Benchmark**

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van de beleggingsportefeuille worden afgezet (bijvoorbeeld AEX-index, MSCI-index).

### D

#### **Dekkingsgraad**

De dekkingsgraad is de procentuele verhouding tussen de bezittingen, verlaagd met overige schulden en de voorziening pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen.

#### **Derivaten**

Van effecten afgeleide financiële instrumenten (beleggingsproducten), waarvan de waarde afhankelijk is van de waarde van andere meer onderliggende variabelen als valuta's, effecten en rentes. Voorbeelden zijn futures en swaps.

## **Discretionaire portefeuille/mandaat**

De beleggingen vinden plaats in andere financiële instrumenten dan deelnemingsrechten in beleggingsinstellingen (discretionaire account).

## **DNB**

De Nederlandsche Bank.

## **Duration**

De gevoeligheid van een waarde voor fluctuaties in de kapitaalmarktrente, rekening houdend met de resterende looptijd van die waarde.

## **E**

### **Eigen vermogen**

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in de Pensioenkring aanwezige middelen op te vangen. Pensioenkringen zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer.

### **Emerging markets (opkomende markten)**

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

### **Euro OverNight Index Average (Eonia)**

De Eonia is het eendaags-renteniveau voor het eurogebied. De Eonia is een rente die veel als referentierente gehanteerd wordt binnen de financiële wereld, bij de handel in afgeleide producten.

### **Ervaringssterfte**

Omdat aangenomen wordt dat de werkende bevolking gezonder is dan de niet werkende bevolking wordt op basis van ervaringscijfers op de sterftetekansen zoals ontleend aan de prognosetafel een leeftijdsafhankelijke afslag toegepast. Door rekening te houden met deze ervaringssterfte hoeven geen leeftijdscorrecties te worden toegepast.

## **F**

### **Feitelijke premie**

De feitelijke premie is de premie zoals deze daadwerkelijk wordt geheven in het boekjaar.

### **Financieel Toetsingskader (FTK)**

De door de toezichthouder uitgevoerde methodiek voor de toetsing van de financiële opzet en toestand van pensioenfondsen die vanaf 1 januari 2007 verplicht is en per 1 januari 2015 is aangepast (nFTK).

### **FIRM**

FIRM is een methode voor de analyse van risico's bij alle typen ondernemingen waarop DNB toezicht houdt.

### **Franchise**

Het deel van het salaris dat niet wordt meegenomen bij het berekenen van de pensioengrondslag.

### **Futures**

Termijncontract, waarin toekomstige aankoop en verkoop van financiële waarden zijn vastgelegd. Futures worden gebruikt om beleggingsrisico's af te dekken, maar ook voor de uitvoering van tactische asset

allocatie.

## G

### **Gedempte kostendeekkende premie**

De gedempte premie wordt berekend door de rente of het rendement te baseren op een voortschrijdend gemiddelde uit het verleden of het rendement op een verwachting voor de toekomst.

### **Governance risico**

Risico dat door de ingerichte governance structuur en governance eisen die verbonden zijn aan de licentie en aan de doelstelling van Stap t.a.v. een integere en beheerste bedrijfsvoering afbreuk wordt gedaan.

### **Grondstoffen**

Grondstoffen en goederen waarvan de prijs in hoge mate wordt bepaald door de actuele vraag en aanbod. Voorbeelden zijn olie, graan en metalen.

## H

### **Haalbaarheidstoets**

De wettelijk voorgeschreven periodiek door de Pensioenkring uit te voeren haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

### **Herstelplan**

In het geval dat de dekkinggraad van een Pensioenkring lager is dan de vereiste dekkinggraad dient de Pensioenkring een herstelplan op te stellen. In dit plan zijn maatregelen opgenomen waardoor de Pensioenkring binnen de wettelijke kaders kan herstellen.

### **High yield**

Obligaties met een kredietwaardigheid lager dan BBB.

## I

### **ICAAP**

Internal Capital Adequacy Assessment Process. ICAAP is een methodiek om te beoordelen in hoeverre de risico's waaraan Stap is blootgesteld, de mate waarin de risico's worden gemitigeerd en de hoeveelheid kapitaal die nodig is om netto risico's af te dekken, inzichtelijk

### **Indexatie**

Zie toeslagverlening.

### **IRM**

Integraal Risicomanagement (IRM) is het interactieve proces van:

1. Het opstellen van de strategie en hieraan gekoppeld het risicoprofiel en de risicobereidheid,
2. Het identificeren van risico's,
3. Het opstellen en implementeren van het beleid voor risicobeheersing, tot
4. De uitvoering, monitoring en terugkoppeling over risico's en beheersmaatregelen.

### **ISDA/CSA overeenkomst**

Een ISDA overeenkomst is een standaard contract dat OTC-transacties (transacties die niet via de beurs verlopen, maar die direct tussen twee partijen afgesloten worden) tussen institutionele financiële partijen

mogelijk maakt. CSA is een bijlage bij het ISDA-contract waarin partijen afspraken maken over het wederzijds te leveren en te accepteren onderpand.

### **Integriteitsrisico**

Het risico dat de integriteit van Stap dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed door niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers, leiding en derden.

### **IT risico**

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

## **J**

### **Juridische risico**

Het risico samenhangend met wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

## **K**

### **Kostendeekkende premie**

De kostendeekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die Stap in rekening brengt. De kostendeekkende premie bestaat uit de actuariel benodigde premie voor de pensioenverplichtingen, een opslag die nodig is voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen, een opslag voor uitvoeringskosten van de Pensioenkring en de premie die actuariel benodigd is voor de voorwaardelijke onderdelen van de regeling.

### **Kredietrisico**

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen niet nakomt.

## **L**

### **Liquiditeitsrisico**

Risico als gevolg van (al dan niet plotseling) optreden van verschillen in timing van ingaande en uitgaande kasstromen.

### **Lopende Kosten Factor**

De Lopende Kosten Factor geeft aan hoeveel doorlopende kosten aan een beleggingsfonds worden toegerekend.

## M

### **Marktrisico**

Het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten en wijzigingen in relevante marktomstandigheden voor klanten van (Stap) t.a.v. prijsvolatiliteit (markt en beweging ten opzichte van de markt), concentratie en correlatie (Asset Classes, derivaten en fysieke portefeuille) en concurrentie.

### **Marktwaarde**

De marktwaarde is het bedrag waarvoor een recht of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

### **Matching- / renterisico**

Risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva ten aanzien van rente-, valuta- en inflatierisico.

### **Middelloon(regeling)**

Het middelloon is de hoogte van het gemiddelde salaris gedurende de hele loopbaan. Bij de middelloonregeling hangt het uiteindelijke pensioen af van het aantal jaren dat een deelnemer bij de werkgever in dienst is geweest en het salarisverloop tijdens deze werkzame periode. Het op te bouwen pensioen is bij deze regeling een gewogen gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelname aan de regeling.

### **Minimaal vereist vermogen**

Het minimaal vereist vermogen is de ondergrens van het vereist vermogen. Het minimaal vereist vermogen beweegt in een nauwe ruimte tussen de 104% en 105%. Een Pensioenkring mag niet te lang op deze ondergrens zitten. Dit staat in de Pensioenwet.

## O

### **Omgevingsrisico**

Het risico als gevolg van buiten Stap komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

### **Operationele risico**

Het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesvoering.

### **Opkomende markten**

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

### **Overlay**

Overlay zijn de beleggingen in derivaten posities waarmee het renterisico en/of het valutarisico wordt afgedekt.



## P

### **Pensioengrondslag**

Het gedeelte van het salaris dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer. De pensioengrondslag wordt berekend door het pensioengevend jaarsalaris te verminderen met de franchise.

## R

### **Raad van toezicht**

In het kader van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur is voor het intern toezichthoudend orgaan gekozen worden voor een raad van toezicht die het functioneren van het bestuur toetst en jaarlijks daarover aan het bestuur rapporteert.

### **Renterisico**

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente.

### **(Rente)swap**

Ruil van rendement op een vastgestelde lange rente tegen een variabele korte rente gedurende een vastgestelde looptijd.

### **Rentetermijnstructuur (RTS)**

Maandelijks door DNB gepubliceerde marktrente met een looptijd van 1 tot 60 jaar, waarmee de toekomstige kasstromen van de pensioenverplichtingen worden verdisconteerd.

### **Risicopremie**

Dit is de premie voor risicodekking.

## S

### **SRI beleggingsfondsen**

SRI staat voor Social Responsible Investments. Bij dergelijke beleggingsfondsen worden expliciet maatschappelijk verantwoorde beleggingsaspecten meegewogen in het beleggingsbeleid en/of de benchmark.

### **Stichtingskapitaal en reserves**

Zie eigen vermogen.

### **Swap**

Een swap is een derivaat waarbij een partij een bepaalde kasstroom of risico wisselt tegen dat van een andere partij. Deze twee componenten worden ook wel de 'legs' van de transactie genoemd. Swaps zijn derivaten, dat wil zeggen dat ze afgeleide producten zijn.

## T

### **Technische voorzieningen (voorziening pensioenverplichtingen)**

Technische voorzieningen worden gevormd om alle uit de pensioenregeling of andere overeenkomsten voortvloeiende pensioenverplichtingen te kunnen nakomen.

### **Toekomst bestendig indexeren (TBI)**

De grens voor Toekomst Bestendig Indexeren (TBI) is de grens waarop de Pensioenkring op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan toekennen. Deze grens wordt jaarlijks bepaald en is afhankelijk van de rentestand van dat moment.

### **Toeslagverlening (indexatie)**

Om de koopkracht van pensioenen niet achteruit te laten gaan, kunnen pensioenen worden aangepast. Dit houdt in dat een toeslag kan worden gegeven op het pensioen. Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over het al dan niet verhogen van de pensioenaanspraken. De toeslagverlening bij de pensioenkring is voorwaardelijk. Er wordt slechts toeslag verleend voor zover de middelen van de pensioenkring dit toelaten.

## U

### **Uitbestedingsrisico**

Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad, door het in gevaar komen van continuïteit van de bedrijfsvoering, geschade reputatie en/of financiële positie en ontoereikende kwaliteit dienstverlening.

### **Ultimate Forward Rate (UFR)**

De UFR is een risicovrije rekenrente voor langjarige contracten, waarin wegens de lange looptijd onvoldoende handel plaatsvindt. Bij looptijden langer dan 20 jaar wordt de lange termijnrente vastgesteld richting een convergentiepunt.

## V

### **Vereist eigen vermogen**

Het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat de Pensioenkring binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen. Het wordt berekend conform de daarvoor geldende wettelijke regels.

### **Vermogenstekort**

Onder het FTK is er niet langer sprake van de termen dekkingstekort en reservetekort. Indien een pensioenkring per kwartaaleinde een beleidsdekkingsgraad heeft die lager is dan het vereist eigen vermogen (bepaald op basis van de strategische beleggingsmix), dan is er sprake van een vermogenstekort. Stap dient voor de desbetreffende pensioenkring uiterlijk binnen drie maanden na het vaststellen van het vermogenstekort een herstelplan in te dienen bij DNB. In het herstelplan moet worden aangetoond hoe de beleidsdekkingsgraad van de pensioenkring binnen de gekozen hersteltermijn herstelt tot het vereist eigen vermogen.

### **Verzekeringstechnische risico's**

Het risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige technische aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van de pensioenovereenkomst.

## W

### **Waardeoverdracht(en)**

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van het opgebouwde pensioenrecht.

### **Weerstandsvermogen**

Stap houdt per pensioenkring ten minste een weerstandsvermogen aan van 20 basispunten van het beheerd pensioenvermogen. Het beheerd pensioenvermogen bestaat hierbij uit het balanstotaal van een pensioenkring, waarbij een eventuele negatieve waarde van de derivatenposities gesaldeerd bij de activa is opgenomen. Op grond van de voorschriften van DNB wordt dit liquide belegd. Conform wettelijke voorschriften is het totale minimum weerstandsvermogen € 0,5 miljoen en het totale maximum weerstandsvermogen is € 20 miljoen.

### **Werkgeverschapisico**

Het risico dat door Stap geen invulling wordt gegeven aan de wettelijke en maatschappelijke eisen van goed werkgeverschap.

## Z

### **Zakelijke waarden**

Zakelijke waarden zijn risicodragende beleggingen. Voorbeelden zijn bijvoorbeeld aandelen, vastgoed, afgeleide producten en grondstoffen.

**Bestuursbureau Stap**

Postbus 5061

9700 GB Groningen

T 050 522 30 53

E [Info@stappensioen.nl](mailto:Info@stappensioen.nl)